

LIB. ANTIQVARIA
BOURLOT
FOND. 1848
TORINO (ITALIA)

John Carter Brown
Library
Brown University

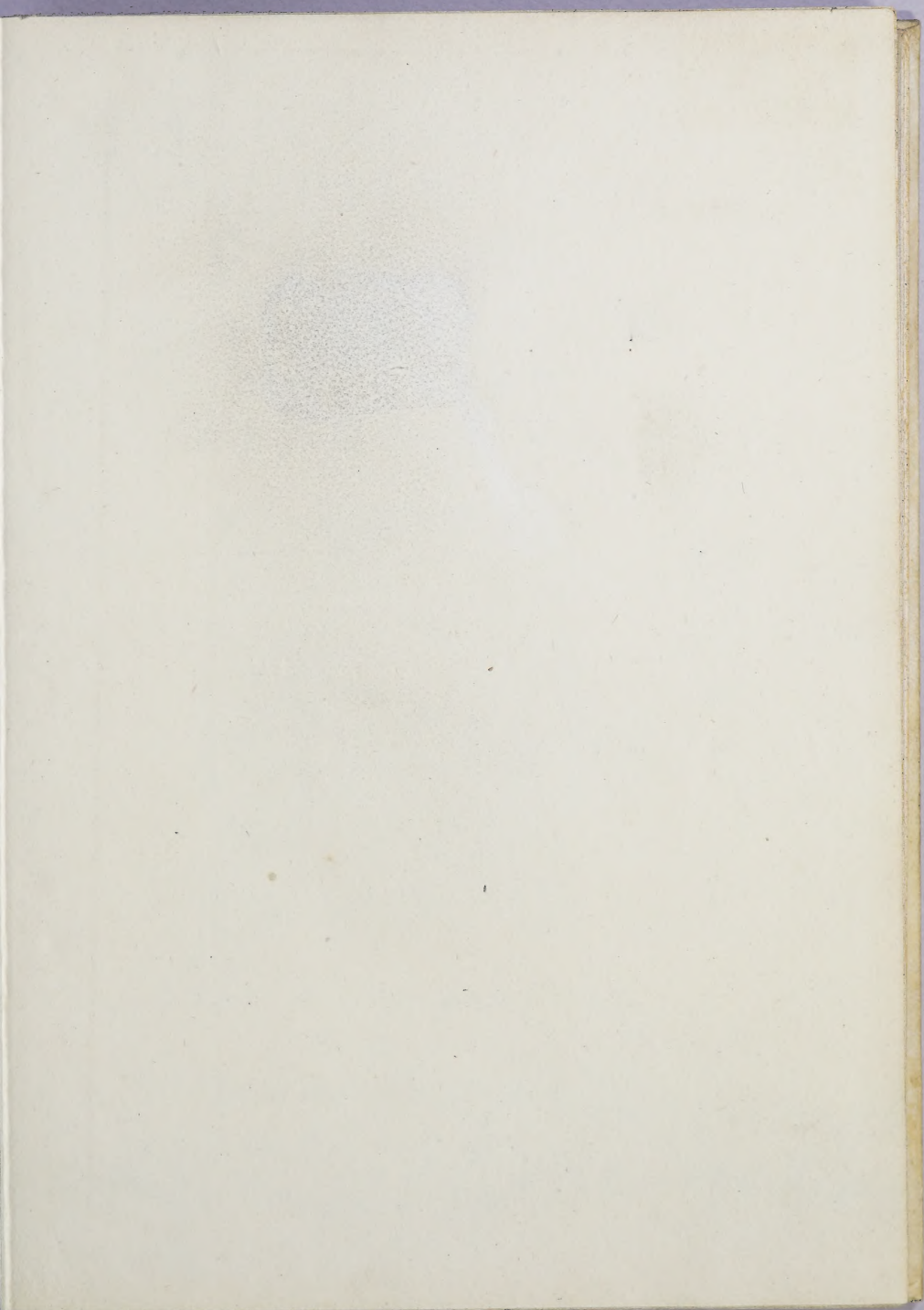
The John Carter Brown Library

Brown University

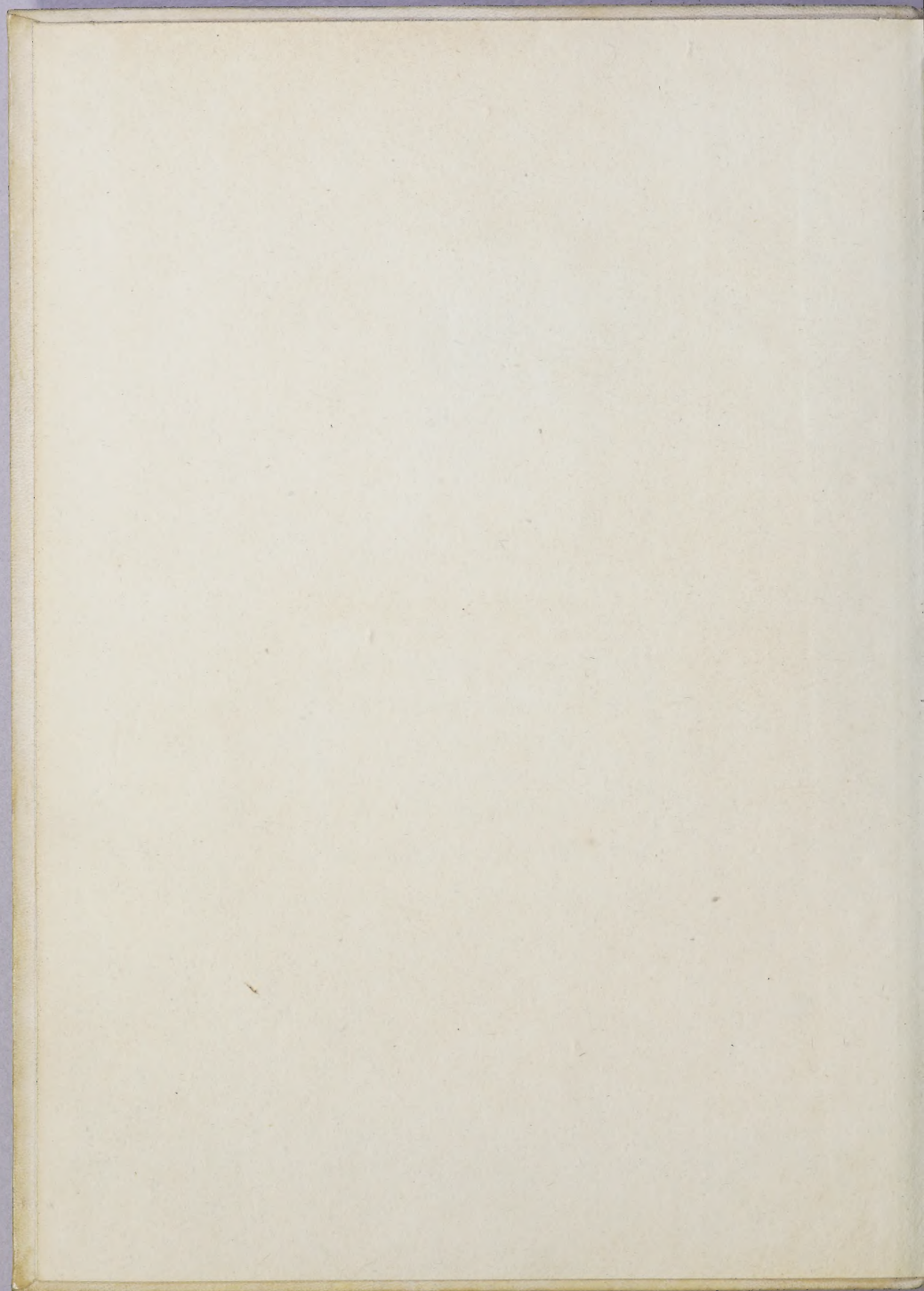
Purchased from the

Louisa D. Sharpe Metcalf Fund

IOANNIS PETRI
MAFFEII BERGOMATIS
E Societate Iesu
HISTORIARVM
INDICARVM
LIBRI XVI.

BERGOMI, Typis Comini Ventura.

M D X C.

Ex auctoritate Superiorum.

COPIES OF THE

REPORT OF THE

COMMISSIONERS OF THE

LAND OFFICE

FOR THE YEAR

1851

AND

THE

LANDS

IN

THE

STATE

OF

NEW

YORK

AND

THE

LANDS

IN

THE

PHILIPPO

Regi Catholico.

VPERIORIBVS annis, cum
ad componendas Lusitaniæ
res, Olisiponem ipse venisses,
Catholice Rex, hortata me
tua est Maiestas, vt inchoa-
tam Henrici Regis nomine
auunculi tui rerum Indicarum historiam, pa-
ri alacritate studioq. persequerer. Feci quod
iusseras: totumq. contextum narrationis, à pri-
mo nauigationum exordio, ad vsque Soceri
tui Ioannis eo nomine tertij Regis obitum,
pro mea tenuitate perduxi. Quo longius ne
progrededer, annalium exinde series, vt in tan-
tis & rerum motibus, & locorum interuallis,
partim intercisa, partim etiam neglecta, pro-
hibuit. Neque vero mihi diutius deliberan-
dum fuit, cuiusnam opus hoc qualecunque, re-
cepta iam consuetudine, destinarem. Debe-
bat hoc tuis erga se meritis nostra Societas v-
niuersa. Idipsum nominatim à me tua de me
iudicia, mea q. summa in te pietas exigebant.

Postremō res loquebatur ipsa , æquum esse , vt
cuius in primis virtute opibusq̃. Christiana res
ninitur, huic potissimum , explorati pijs felici-
busq̃. maiorum suorum armis Oceani ; adita-
rum quæ auditæ non erant , gentium ; propa-
gatæ vna cum imperio in vltima loca rectæ in-
Deum fidei , si minus facunda , splendidave ;
certe , quoad eius fieri potuit , syncera atque ac-
curata explicatio dicaretur . Quæ me , Rex O-
ptime & Maxime , perpulerunt causæ , vti præ
cæteris offerre tibi mearum lucubrationum
foetus auderem ; eadem , opinor , Clementiam
istam fastigio tam excelso parem adducent , vt
eos in lucem , sub Augusti nominis tui præsi-
dio tutelaq̃. prodijssè patiare . Quod reliquum
est , Maiestatem tuam Deus immortalis ad sui
nominis gloriam , & Ecclesiæ catholicæ firma-
mentum , quam diutissime tueatur incolu-
mem .

AMPLISSIMO

ORNATISSIMOQVE

DECVRIONVM

BERGOMATVM

ORDINI

Cominus Ventura typographus.

*Oluiſſem equidem, Patres optimi
& ampliſſimi, Historiarum In-
dicarum Ioannis Petri Maſſei
librum à principio noſtra opera
excuſſum in lucem prodire: Quo-
niam vero archetypum aſſequi
haud licuit, cum primum Florentiæ ipſum prelo da-
tum intelleximus, illico de eo quam emendatiſſimo,
& in commodiorem formam redactò ruruſus typis
mandando, cogitare cœpimus, et re ipſa quamprimum*

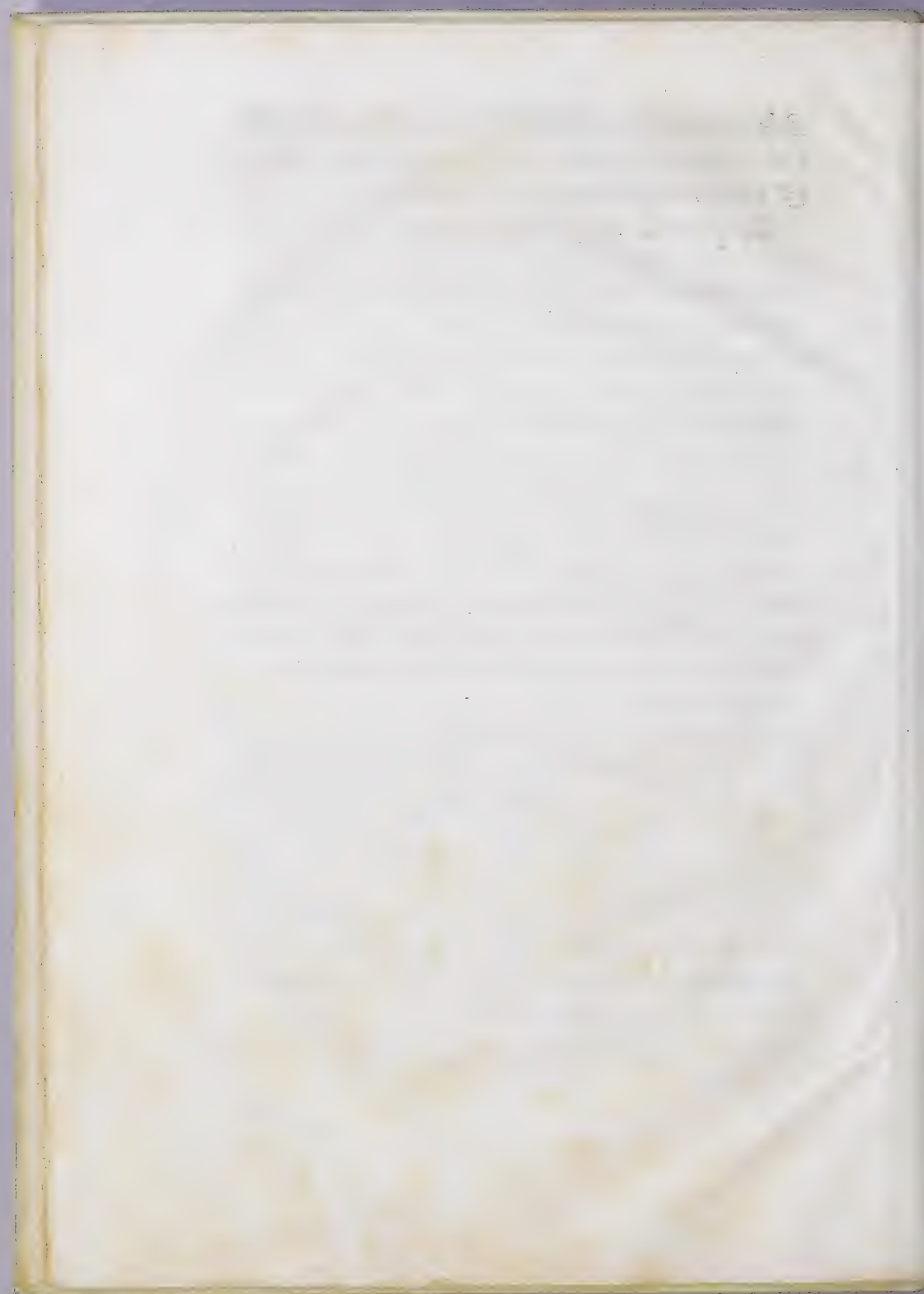

munum praestitimus. Quarentibus autem sub cuius
potissimum auspicijs et tutela esset emulgandus, Vos
Patres Optimi et amplissimi occurristis primi, cum
alijs multis de causis, tum vel maxime duabus. In
primis enim ab Auctoris propensione non fuit rece-
dendum, cui nil antiquius unquam fuit, quam Pa-
tria quo ad posset gratificari, & animi sui pietatem
in eam demonstrare. Deinde etiam paulo eviden-
tiori indicio, quam haecenus fecerimus, declaranda
pro viribus fuerat nostra voluntas & benevolentia
in Vos, quorum adeo dignitatem, auctoritatemq.
ex quo ad hanc Urbem accitus fui, & suspicio, &
veneror, ut non aliunde, post Deum Optimum Ma-
ximum, maius auxilium & suffragium rebus meis,
aliquando sperandum duxerim. Non aliud vero
suppetere posse videbatur animi huiusce nostri eui-
dentijs argumentum, quam dicatio non cuiusvis ope-
ris, quae multa & varia ex officina quotidie exeunt
nostra, sed praestantissimi cuiuspiam et novi: cuius-
modi proculdubio Liber hic est, editus à vestra Vr-
bis optimo et doctissimo Cive, qui in eo praefer-
tim scribendi genere, nostra tempestate aut primas
obtinet, aut certe omnium eruditorum consensu ne-
mini secundus iure dici potest. Suscipite ergo De-
curiones Optimi & Amplissimi hoc nostrae in vos
obseruantiae, quaecunque ^{ΜΥΗΜΟΓΩΜΩΝ}, in posterumque
vestri Impressoris ausis & laboribus, ut antea etiam
fecistis, omnibus fauete votis. Ita fiet, Deo Opt.
Max.

*Max. annuente, ut vestro favore et auxilio sufful-
tus, ad maiora quæque suis typis præstanda, alacris
& intrepidus se accingat. Valete.*

Bergomi die 29. Januarij. 1590.

I N
HISTORIAS INDICAS
RERVM MEMORABILIVM
I N D E X.

<i>Basinorū</i>	<i>Adenum oppidiū. 22.D.130.B</i>
<i>Rex Ale</i>	<i>161.D 163.C 165.A</i>
<i>xāder. pa</i>	<i>240.A et Bet inde 282.C</i>
<i>gi. 23.D</i>	<i>Aegidius Annius. 5.C</i>
<i>Abasini ob</i>	<i>Aegyptij Campsonis consilia</i>
<i>sequium</i>	<i>conatusque 64.B 89.D</i>
<i>Clementi VII. P. M. de-</i>	<i>160.C 163.B</i>
<i>fertur. 219.D</i>	<i>Ab Selymo Ottomano extin-</i>
<i>Abasina gens Alexandrino</i>	<i>guitur 162.B</i>
<i>Patriarchæ paret. 432.A</i>	<i>Aerius Ternatis Rex. 256.B</i>
<i>Abasinorum mores. 293.A</i>	<i>261.D</i>
<i>295.C</i>	<i>Agazinum Cambeig oppidum</i>
<i>Abdala dynasta Camparis. vi</i>	<i>244.D</i>
<i>de Campar. 134.C</i>	<i>Agefymba noti orbis termi-</i>
<i>Abduti Brachmanē. 32.C</i>	<i>nus antiquis. 21.A</i>
<i>Acenorū Rex. 103.C. 175.D</i>	<i>Aialus Ternatensis Regis fra-</i>
<i>185.D. 209.A 211.A</i>	<i>ter 212.B</i>
<i>Adamus Aethiopie Rex in-</i>	<i>Rex idē 248.D. 254.D</i>
<i>sensūs Catholicis. 427.D</i>	<i>Aialus alter hoc nomine.</i>
	<i>Al-</i>

In Hist. Indicas

- Alcoranum Mahometanorum* *Alphonsus Paiua.* 22.C
 uel potius *Coranum.* 372.D *Alphonsus Persona Quæstor*
Alexander vj. Pont. Max. *Malacensem arcem tuetur*
definit limites nauigationū. *egregie.* 127.A
 20.A *Alucan rector pueritiæ Ma-*
Alexand. Abasie Rex. 23.D *mudij Cambaie Regis Lu-*
Almafor Tidoris Rex. 128.D *sitanos ad Dium obsidet.*
Eiusdem obitus. 231.D 281.D
Alodini Mahometani reguli *Amangutium Iaponis urbs.*
conatus in Lusitanos. 118. 360.D. 431.B
C. 121.B. 127.A. 136.B. *Ambassecongum urbs regia*
 169.B. 186.B. 211.B. & *Congi.* 11.B
 219.B. *Amboinus insula.* 263.C
Alodinus victus ad Vgetanā *Americus Vesputius Brasiliā*
emoritur. 224.A. 227.A *regionem explorat.* 40.D
Alphonsus V. Lusitaniæ Rex. *Amida, & Xaca Iaponiorum*
 5.C. 7.A *dij.* 321.D
Alphonsus Cardinalis, Em- *Ammonitiæ populi.* 377.B
manuelis Regis fili. 259.C *Amochi deuota capita.* 34.A
Alphonsus Congi princeps ba- *Ananazes pomi genus in Bra-*
ptizatur. 13.A *silia.* 41.D
Eiusdē acta. 16.A. 114.B
 126.D. *Anathema, vide Miracula.*
Alphonfi Albuquerqueij gesta *Anchediua insula.* 37.B. 67.
res. 56.D. 72.B. 79.D. 95.B *A.* 71.A
 101.B. 106.C. 107.A. 111.
C. 119.A. 130.B. *C.* 136.D
 137.A *Angerus Iaponius baptizatur*
Naufragium 123.D. obi- *356.B. 359.A*
tus laudes. 139.D *Annum è Lunaribus periodis*
Alphesus Neronia Indiæ Præ *Sing conficiunt.* 145.B
tor. 406.A. 408.B. 416.B *Anta animal i Brasilia.* 42.A
 S. An-

Index

- S. Antonij Cænobia in Abas-*
sia. 181. C
S. Antonij Saxa. 180. C
Antonius Casalius Franci-
scanus. 348. B
Antonius Correa in Pegusios.
 173. D
Malacam reficit commea-
tu. 174. D
Mocrinum ad Babarenum
superat 197. B. & inde
Antonius Criminalis occidi-
tur ab ethnicis. 380. B
Antonij Galuani laudes &
acta 258. D. et inde. 259. B
Antonij Laurerij Francisci-
ni naufragium. 102. D
Laudes ætæque. 123. D
 74. A
Antonius Paiua in Macaza-
res. 308. B
Conuertit Reges ac proce-
res. 310. A
Antonij Passanij facinus me-
morabile. 176. A
Antonius Quadrius Patriar-
che Socius. 428. C
Antonius Sylueria Diensis ar-
cis prefectus. 243. D. & in-
de 281. B. & inde.
Antonij Verani egregium fa-
cinus. 176. A
- Apri amphibij ĩ Brasilia* 42. A
Aqua lustralis. vide Miracu-
la. 395. A
Arabia Felix. 21. B
Arabicus sinus. 21. B. 377. B
Argenteus amnis. 41. A
Argenti Sine auidissimi.
 142. D
Armuzia Insula & vrbs.
 84. A. 196. B 204. D. 239.
 D. & inde.
Aroezius Ternatensis dyna-
sta. 207. A. 212. A 250. D
Aromata promotorium. 21. B
Arquicum oppidum. 181. A
Arsinariū promontorium. 6. B
Aruannus regulus. 185. C.
 211. A
Arx ad Anchediua. 67. A.
 71. B.
Ad Armuziã. 85. B. 138.
 A. 205. A.
Ad Goam. 107. A. 110. A
Ad Calecutum. 132. C
 216. C. 218. D.
Ad Cananorẽ. 67. A. 74. C
Ad Ceilanũ. 171. A. 190. D
Ad Ciaulum. 201. A
Ad Cocinum. 56. A. 59. A
Ad Malacam. 122. B. 127
 A. 169. C
Ad Maldinas. 178. B. 186
 A.

In Hist. Indicas

- Ad Pacenum* 186. A. 211. B 271. D
Ad Quiloam. 66. C *Baptismus in Congi regno pri-*
Ad Socotoram 88. C *mus.* 10. C
Ad Ternatem 207. A *Baptismus parturientem fœ-*
Asnafasagar, alio nomine Claus
dus Aethiopie Rex. 291. B *minā leuat angustijs.* 307. A
Astrolabium ad rei maritimæ
usum transfertur. 7. D *Barbaræ mulieris Lusitanæ cō-*
Atiua Amboini oppidum. *stantia & pictas.* 284. D
263. D *Bardor domicilium fœmina-*
Aurea Chersonesus. 21. D *rum.* 266. A
Autolole populi Guineæ. 21. A *Barnagazius prefectus maxi-*
Azedecan Goam obsidet. *mus Aethiopie Regis.* 180. D
265. D. *Salsetas Lusitanis*
tradit. 265. D. *181. A. & inde.*
rebellat ibidem. *Baroa Aethiopie, seu Abassie*
Rursum tentat fœdus. 313. A *urbs.* 291. D
Emoritur. 314. C *Barptolemaus Diazius Bone*
B *spei promontorium primus*
ACANOR, op- *flectit.* 20. B
pidū capitur à Lu- *Eiusdem obitus.* 45. A
sitanis. 221. C *Baticale regulus.* 101. A.
Bacianum Insula 173. B
Molucarum. 206. B. 231. C *Regina.* 311. D
262. D *Batochina Insula. vide Mau-*
'Badage populi. 380. B *rice.* 129. B
Baduri' Cābaia Rex. 272. A *Bazainum urbs Cambaie.*
occiditur. 279. C *241. C. 272. B*
Baharenum Armuzie urbs. *Bemoinus Rex Ialophorum*
196. C. 240. A *Aethiops.* 17. C
Bādæ insule descriptio. 127 D *Benestarinum castellum ad*
Bandora Cambaie oppidum. *Goam.* 122. C. 124. C
Bengalæ regni situs. 21. C
Bemensium Regulus Ae-
thiops. 17. B
Ber-

Index

- Bernardus Iaponius Romam venit primus.* 396.C
Conimbrica in reditu moritur. ibidem
Betel Malabaricum, seu tam bul Arabicum, quos in vsus. 35.D
Betleem templum Olisphone. 39.D
Bezeguicus regulus Aethiops. 7.C
Bilganum vrbs Indiae. 313.C
S. Blasij Aquatio. 27.B
Bintanum insula, Vide Alodinus.
Biremis parua ex India nauigat in Lusitaniam. 277.D
Bobaates Ternatensium regulus. 206.D. 248.D
Boleifes Ternatis Rex, vide Ternatem.
Bombardæ machina describitur. 28.D
Bonæ pacis aquatio. 27.D
'Bonæ spei promontorium. 21.A
Bona signa flumen Africae. 27
Bonferrus Frāciscanus in Pegusios. 428.C. 430.C
Bonzij Iaponiorum sacrifici. 321.B. 362.C
Borneū insula. 21.D 251.D
Bones ab Indis adorantur. 33.A
Brachmanæ Indorum sacer dotes. 32.B. 171.B
Brasilia. 40.D & inde 389.A & inde.
Braua vrbs. 57.D. 73.A
Bungi Rex in Iapone. 395.D 430.D

C

Abis animalis ossa cruori sistendo. 117.D
Caciziorum in Christianos odium, & conatus. 36.C. 373.C
Vide & Mahumetani.
Cafres Africae populi. 21.B
Caimales dynastia in India. 32.A 35.C
Cairum vrbs. 64.D 90.B
Cairum in vsum anchoralium ex palma. 177.C
Caius pyrum syluestre in Brasilia. 41.D
Calaiatum Armuzie vrbs. 80.A 95.C
Calaluzium Indici nauigij genus. 224.D
Calecutum vrbs Malabarica. 21.C 31.C 102.C
Calecutanus Rex. 31.D & inde

b

In Hist. Indicas

inde 46.C. & inde 132.C	Caryophylli, seu clauī descri-
216.C 242.C	ptio. 129.C
Camaranum insula describi-	Casia aromatis genus. 103.B
tur. 131.B	Castaneriani comitis iudiciū
Cambaie regnum, & Rex. 89	de Frācisco Xauerio. 430.D
D. 243.C. & inde	Catechismus, vide Christia-
Camboie ora. 21.D	na doctrina.
Camis Dij minores Iaponio-	S. Catherina in Africa pro-
rum. 321.D	montorium. 6.B
Camparis dynasta. 134.C	Catharina Lusitania Regina.
Camphora, vel potius Caphu-	307.C
ra. 103.B	Catifa Armuzie oppidum.
Campson Aegyptius, vide	199.C
Aegyptius.	Catua ora Malabarica flu-
Canacapoli in ora Piscarie hy-	men. 236.C
podidascali. 307.A	Caucasus. 21.B
Cananor Malabarica vrbs.	Caucincina ora. 21.D
21.C	Ceilanum olim Taprobana.
Canarini fanum e solido lapi-	21.C
de. 395.C	Ceitauaca Ceilani vrbs 406.C
Cangoximanus Rex. 360.A	Celebes populi ad Christum
& inde.	adiunguntur. 264.C
Capitis vertex abrasus quid	Cerigo bellua Braslica. 42.C
significet. 154.D	Cetiganum, vide Celebes.
Capocate portus Calecutanus.	Cetus Indicam nauem qua-
35.A	tesfacit. 173.A
Caramansa regulus Aethiops	Cetus alius Indicam onerariā
7.C	cingit. 185.A
Carigij neophyti matantur	Chaunaria Africæ promonto-
ab ethnicis. 418.A	rium. 3.D
Carmania regio. 90.C	Chersonesus Aurea vnde di-
Carnis humana esus. 390.A	eta. 21.D
	Chia

Index

- Chia potio salubris in oriente.* *Cocus, seu Nux Indica.*
 142.A 317.A 177.C
Christi ordo in Lusitania. 4.C *Colanum Malabaris urbs.*
Christianorum veterum in 47.C 57.C 67.B
India ceremonie & mores. *Collegium Goanum, vide*
 51.A *Goa.*
Christiana philosophia intror- *Columbum Ceilani oppidum.*
sum speciosa. 300.A 171.A 406.B
Christiana doctrina. 310.A *Columna Vasci ubi posita.*
Christophorus Columbus. 28.C
 19.A *Columnæ cum inscriptione ubi*
Christophorus Gamma opem *poni solite à Lusitanis.* 8.B
Abasino Regi fert. 291.C *Comagene.* 22.A
Eiusdem obitus. 294.D *Communione & confessionis*
Christophori Insartis facinus *usus.* 238.A
præclarum. 216.B *Comorini caput, seu promon-*
Ciales flumen, & oppidum. *torium, vide Cori.* 21.B
 242.B. 271.D *Concanum littus occupant Lu-*
Ciampa ora. 21.D *sitani.* 183.D
Ciaulum oppidum. 91.D *Ab Idalcane recipitur.*
 201.A 209.A
Cingalæ populi. 190.D *Conceptionis Insula.* 48.B
Citor urbs Indica. 274.C *Concilium Florentinum, &*
Claudius Rex Aethiopiæ. *alia Concilia de principatus*
 291.B. 425.C *Romanæ Ecclesiæ statuunt.*
Clauus, seu Caryophyllon. 422.D
 129.B *Congi regnum.* 9.A
Clementi VII. Pont. Max. *& inde* 114.B 125.D
Abasini obsequium defer- *Conimbricensis Academia.*
tur. 229.D 298.D
Cocinum Indica urbs. 22.D *Consalus Pereria Moluci*
 46.D 67.C 124.B 239.C *Præfectus.* 211.D & inde.

In Hist. Indicas

- Cōsaluus Sosa legatus in Con* promontorium. 20.C
gum. 10.B
Consaluus Sylueria Christi S. Crucis Insula ad fauces A-
causa peremptus. 430.C rabici sinus. 132.B
Constantinus Brigantię Dn- S. Crucis regio, nunc Brasilia.
cis frater. 432.C 40.D
Conuiuiorum ratio apud Si- Crucifixi Domini imago in
nas. 145.C Goę ruinis inuenta. 113.B
Copaibe plantę Brasilię hu- Cuama fluuius Africa nobi-
morem balsamo similem stil- lissimus.
lantes. 41.C Curiatum Armuzię oppidum.
Cori promontorium hodie Co- 80.B
morini. 21.B. 31.C
Cosmus Turrianus 358.D
 395.D. 431.B
Cotia animal Brasilię 42.B
Cotta vrbs Ceilani. 405.B
Couletes Calecuti emporium.
 214.A
Cranganor vrbs Indię. 49.B
Cremantina Sange Regina.
 274.B
Cruх vincit. 13.A 16.D
 17.A
Crucis purpureę signum in cę
lo apparet. 131.B
Crucis vere fragmentum ab
Rege Abasie in Lusitaniā.
 125.B
Cruх sanguinem fere quot an-
nis exsudat in India. 328.B
S. Crucis Insula ad Bonę spei

D

Abulum vrbs In-
dię. 97.B 201.A
Dairi summe digni
tatis nomen apud
Iaponios. 323.C
Dalaca Insula Arabici maris.
 219.D
Damanum Cambaię oppidum
 244.D
Daratus fluuius. 17.C
Dauid Abasie Rex. 125.C
Decima S. Thomę Apost. ab
Sagamo Rege decreta.
 208.B
Didacus Lupi? Sequeria Ma
lacam petit. 102.D & inde
Prætor India 172.D &
 inde 201.C
Didacus Mesquita Catholica
fidei caussa in os hiantis bom
 bardę

Index

- barde infarcitur.* 236.B
*Didacus Pereria Xaverij flu-
diosus.* 431.D
*Dionysius Rex Christi ordi-
nem instituit.* 4.C
*In Diuinam potentiam refe-
runtur Lusitanorum acta.*
 239.A
Dium vrbs. 90.C.132.B
 & inde 193. B & inde
 200. A & inde 326. A
 & inde 344.C.
Dofar oppidū Arabia. 219.C
*Dominicani religiosi in Con-
gum misi.* 10.A
in Lalophos. 18.B
Goam 354.A.365.A
*Dulcinda regnum Cambaie
finitimum.* 89.D
 E
 *Cclesia catholicæ
vnitas.* 422.C
auētoritas 424.B
*Antistitibus quan-
tum tribuerit Franciscus
Xaverius.* 305.B
Eduardus Lusitaniæ Rex.
 4.A
*Eduardus Barbutus Signi-
fer in Dienſi prælio.* 349.C
*Eduardus Acoſta Prætor
Brafiliæ.* 417.C
*Eduardus Coelius ad Regem
Sionis legatus.* 169.D
Bintani portum explorat.
 224.B
*Classem Panensem delet.
ibidem D.*
*Eduardus Mellus Alodinum
superat.* 175.A
*Eduardus Menesius India
Prætor.* 205.A 212.D
Eduardi Pacieci acta. 58.D
Elana, seu Tornus oppidum.
 22.D
Eleonora Lusitaniæ Regina.
 10.A
*Eleonoræ Salæ miserandum
exitium.* 410.C. 412.C
 415.D
Elephantes religiosè culti.
 33.A
*Elephantis fanum è solido la-
pide.* 395.C
Elisabetha Abassie Regina.
 291.B & inde
Emmanuel Rex Lusitaniæ.
 26.A 40.D 63.C 67.C
 114.D 133.C
moritur. 206.D
*Emmanuel Congi Regis pa-
truus.* 10.B
*Emmanuelis Cernicij virtus
militaris.* 217.A
 Em-

In Hist. Indicas

Emmanuel Nobrega in Bra-
siliam. 386.C

Eiusdē ac Sociorum labo-
res. 391.A 418.C

Emmanuelis Passanij ab Ge-
nua oriundi laudes. 71.A

Emmanuelis Sose naufragiū.
410.C 415.D

Episcopus Indiae primus.
265.B

Episcopus Amacani apud Si-
nas. 430.D

Erythræ fauces. 131.B

Euangelij scripta e collo su-
spensa morbum depellunt.
370.D

Exorcismus efficax. ibidem
F

 Artaces Arabica
gens. 73.C 91.A

Faxiba tyrannus
in Iapone. 323.D

Fernandus Castelle Rex limi-
tes navigationis cum Lusit-
ano statuit. 19.D

Fernandi Aluari Capralij
naufragium infigne. 415.D

Fernandus Cotinius. 101.A
& inde.

Fernandus Franciscanus pri-
mus Episcopus Indiae.
265.B

Fernandus Lemius ad Per-
sarum Regem legatus.

138.D

Fernandus Lupius historicus
238.D

Fernandus Magalianes.

187.C

Eiusdem socij aliquot, or-
bem totum navigatione
circumeunt. 189.D

Fernandus Sosa Legatus in
Aethiopiam. 425.A

Fernandus Turrianus Castel-
lanorum Dux in Molucis.
232.D

Fernandus Vinagrius in Mau-
ricis insulis multos ad fidem
conuertit. 263.B

Fidei egregium specimen.
120.B 126.A

Fidei desertores acriter pu-
niuntur. 124.D

Firandum oppidum, & in-
sula apud Iaponios. 360.D

Florentinum Concilium.

422.D

Fluenta promontorium. 28.A

Fotoques prima notæ numi-
na apud Iaponios. 321.D

Franciscani in India. 40.B
74.A 200.D

In Brasilia. 386.B
Apud

Index

Apud Pegusios. 428. C *Obitus.* 401. B
Francisci Albuquerque acta. Fullorū Rex Aethiops. 18. D
 56. B & inde.

Franciscus Almeida primus
Indiæ Prætor. 66. A 95. A
 100. D

Francisci Almeida Scalabitani facinus militare.
 312. A

Franciscus Aluarus sacerdos obsequium Abassini Regis desert Romano Pontifici.
 219. D

Franciscus Barretus Prætor Indiæ. 416. D

Eiusdem acta. ibidem. Fænet conuersioni. 431. D

Francisci Gramaxij factum egregium. 176. B

Franciscus Maldiuarum princeps Olisipone perimitur.
 385. D

Frāciscus Pereria Ciauli Præfectus. 237. C

Francisci Xauerij vita, moresque. 300 D & inde.

Miracula. 356. D 397. C

Primæ conciones. 359. C

Nauigat in Indiā. 354. A

In Iaponem. 355. D

& inde.

In Sinas. 398. B & inde

G

Alli aliquot in Indiam. 274. D

Gābea fluminis Africus. 17. C

Ganaria promontorium. 5. D

Ganges Indiæ flumen. 21. B

Garzias Cotinius Armuziæ obsidionem tolerat. 203. A

Garzias Henricus Ternatensis Præfectus. 230. D

Garzias Noronia Indiæ Prætor. 253. C

Garzias Sala Indiæ Prætor. 354. A

Moritur. 386. A

Gasparis Berzei patria, studia, & in Societatem ingressus. 363. D

Acta in itinere Indico.

369. C

Goæ. 365. A

Armuziæ 356. B & inde

Miracula. 370. D

Obitus. 404. A

Gatis iuga. 31. C

Gedrosij populi. 89. D

Geiloli regnū. 247. D 261. D

Gei-

In Hist. Indicas

- Geinal tyrannus, Vide Pace-
num. 185.B Guinea regio. 6.B
Genne vrbs. 6.B Guzarates Cambaia populi.
89.D
S. Georgij insula. 30.B. & Gymnosophista. 32.B
inde. H
Georgius Botellius Lingua
dynastam superat. 134.D Ali Diensis bis à
Georgius Capralis Indiae Pre-
tor. 386.B Lusitanis victus.
237.C. 241.C
Georgius Castrinus Moluci
Praefectus. 289.C Hamedes Armu-
zia dynasta interemptus.
137.D
Georgius Menesius item. Hebraei Rabbini. 430.C
232.B Hectoris Sylueriae res gestae.
219.C 241.C 243.C
Georgius Vascus operatur in
Congi regno. 392.C S. Helena insula 48.C
Gidda vrbs. 160.C Helena Abassiae Regina.
125.C
Goa vrbs. 21.C
Bis à Lusitanis capta.
106.D
Obsidetur ab Idalcane.
122.B 167.B
Goanum D. Pauli Collegium
296.D 430.D
Goga Cābaia oppidū. 271.C
Gomezij Sequeria insula.
219.C
Gradaamedes Adelis tyran-
nus. 291.B & inde
Guadalaiarra Castellanus in
India Centurio. 76.A
Guardafu promotorium, olim
Aromata. 21.B
Henricus nauigationis Indi-
ca primus scrutator & au-
ctor. 5.B
Henricus Cardinalis Lusita-
nia. 353.D
Henricus Congi Regis filius
Romam. 125.C
Henricus Franciscanus in In-
diam. 40.A 46.B
Henricus Menesius Indiae
Prator. 212.D & inde.
Hesperij Aethiopes. 21.A
Hesperides insula. 20.A
Hieronymiani monachi ab Em-
manuele Rege culti. 39.D
Ho-

Index

Hocenus cum Aegyptia classe in Indiam. 90.C & inde.
Hoxiones idolorum sacrifici apud Sinas. 154.B
Hudia Sionis regni caput. 169.D

I

S. *Acobus Apostolus Christianis opitulatur.* 114.A 198.D
Idalcan Mahometanus dynastæ. 107.B. 165.D 183.D
Ignatius Loiola Societate IESU instituit. 299.B
Eiusdem epistola ad Abassie Regem. 420.C
Obitus. 431.B

Illei colonia Lusitanorum in Brasilia. 322
India. 22.D
Indorum mores. 32.A & inde.
Indus fluvius. 21.B

Institores ac nauarchi Lusitani ethnicos ex occasione baptizant. 431.D
Ioānes primus Lusitaniæ Rex. 4.A
Ioannes II. 9.D. & inde.
Ioannes III. Rex Lusitaniæ. 66.B. 207.D

Iacobus Bermudius cum alijs Dominicanis in Indiam. 354.A
Iacobus Botellius modica biremi ex India in Lusitaniam. 277.A
Iacobus Canus Africa littora aperit. 8.B
Iacobus Congi Rex 392.B
Iacobi Laetii in Dienfi obsidione facinus. 334.D 335.D
Iasanapatani tyrannus in Manaremsem ecclesiam scuit. 308.A

Iaponij populi, & eorum mores. 315.A & inde.
Prima conuersio. 355.A
Iaua insula descriptio. 126.C 263.C
Iazius dynasta Dienfis. 91.A
Iethyophagi populi. 21.A

Ioānes Albuquerqueius Goanus Episcopus. 287.C 305.C 428.A
Ioannis Almeida Quintelani facinus. 176.B
Ioannes Barrius historicus. 20.A 190.C
Ioannes Castrinus Indiæ Prætor 324.A & inde.

Ioan=

In Hist. Indicas.

<i>Ioannes Colonienſis pro con- feſſione Catholice fidei occi- ſus.</i>	372.B	<i>rum in Braſilia.</i>	386.D
<i>Ioannes Conſalvus.</i>	5.C	<i>Itinera P. Franciſci Xauerij</i>	
<i>Ioannes Machiadus exſul.</i>		<i>Lutetiam.</i>	299.D
150.A 122.C		<i>Oliſiponem.</i>	301.B
<i>Ioannes Marianus cum alijs ceruleis fratribus in Con- gum.</i>	114.C	<i>In Indiam.</i>	302.C
<i>Ioannes Maſcarenias Dien- ſis preſectus.</i>	330.E inde.	<i>In Piſcariam oram.</i>	306.C
<i>Prætor Indiæ declaratur ab- ſens.</i>	353.D	355.A	
<i>Ioannes Nonnius Barretus Æthiopie Patriarcha.</i>	428.A	<i>In Trauancoris regnum.</i>	
432.D		307.D	
<i>Ioannes Noua iter in Indiam.</i>		<i>In Sinas.</i>	398.A
48.B		<i>Cocinum.</i>	358.D 397.D
<i>Ioannis Petreij in Cruce ex- tollenda præclarum facinus.</i>		<i>Malacam.</i>	358.D 397.C
285.D		<i>In Amboinum.</i>	327.C
<i>Iogues in India.</i>	32.B	<i>Ternatem.</i>	ibid.
<i>Cuiusdam admiranda con- uerſio.</i>	377.C 378.D	<i>In Mauricas inſulas.</i>	ibid.
<i>Iosephus medicus, & mathe- maticus.</i>	7.C	<i>In Iaponis vrbes Cango- ximam.</i>	359.A
<i>Iſmael Rex Perſarum.</i>	79.D	<i>Firandum.</i>	366.C
85.B 138.A 290.A		<i>Amangutium.</i>	ibid.
<i>Iſuſus Soſale Præſectus.</i>		<i>Meacum.</i>	ibid.
60.D		<i>Sanctianum Sinarum.</i>	
<i>occiditur à Luſitanis.</i>	69.A	396.D	
<i>ſtamaraca colonia Luſitano- nus.</i>		<i>Iudæi. vide Hebræi.</i>	430.C
		<i>Iulius II. Pont. Max.</i>	132.D
		<i>Iuncus onerariæ nauis genus.</i>	
		106.C	

L
*Acerti in Oriëte ad
crocodilorum effi-
giem.* 47.D
*Lanciaræ nauis ge-
nus.* 224.D
La-

Index

- Lara Carmanie urbs. 88.C
 S. Laurentij insule situs. 21.B
 Laurentij Almeide bellice res gestae. 67.A 77.D
 Miserabilis exitus. 95.A
 Laurentij Marchesij flumen. 411.D
 Leena Africa mons. 5.C
 Leoni X. Pont. Max. Indice deferuntur primitiae. 132.D
 Lingua Iaponica ubertate prefertur linguae Latinae. 317.D
 Linguae Rex. 134.D
 Longum oppidum. 235.D
 Loytia Sinarum iuris periti. 149.D & inde.
 Lucoping insule. 128.B
 Ludouicus Romanus Patrius in India. 69.D
 Lupus Soarius Aluaręga Praetor Indię.
 Lupus Vaseus à S. Pelagio de Pretura contendit. 221.A
 Eiusdem acta. 223.C
 Lusitana navigationis limites. 20.D
 Vetus eorum parcimonia. 99.D
 Nomen. 18.D 183.C
 Pugnandi genus. 197.D
 Leges. 251.B
 Lutherana heresis quiddam simile apud Iaponios. 321.D

M

- Acazar insula. 263
 C & inde. 308.C
 Macis aromatum genus in Banda insula. 127.C
 Madaba urbs regia Cabaia. 193.D
 Madagascar, nunc S. Laurentij insula. 21.B 72.C
 Maddena gens. 22.D
 Madrasaba locus prope Diu. 200.B
 Madrasaxaus Cambaia Rex. 90.D
 Madremalucus pueri Regis tutor. 281.A
 Magadaxus, urbs Saracenorum. 37.C
 Magi, vide Venefici.
 Mahometanorum in Christia nos odium. 28.D
 Iisdem quando primum in Indiam. 103.C
 Mahometes Anconinus Quiloe Rex. 66.C
 Casus. 179.C
 c ij Ma-

In Hist. Indicas

<i>Malabarîs Indicæ regionis situs.</i>	31.B	<i>Miracula.</i>	76.C 426.C
<i>Celi variatio.</i>	ibid.	<i>Martinus V. Pont. Max.</i>	5.D
<i>Incolarum ingenia.</i>	ibid.	<i>Martini Jgnatij Castellano- rum Ducis mors.</i>	234.A
<i>Malaca urbs.</i>	21.C 126.D	<i>Martinus Alphonsus Carua lialis Persam in bello adiu- uat.</i>	290.B
<i>Maldiuarum insularum descri- ptio.</i>	177.B	<i>Martinus Alphosus Sosa præ- fectus Indici maris.</i>	289.A
<i>Mamudius Cambaie Rex.</i>	90.D	<i>Indiæ Prætor.</i>	304.A
<i>Mamudius alter Cambaie Rex.</i>	329.C	<i>Eius laudes.</i>	314.D
<i>Mamudius Malacæ Rex.</i>	103.C. 118.D	<i>Martinus Bohemus è mariti- mi astrolabij inuentoribus vnus.</i>	7.C
<i>Mamudius Armuziæ Rex.</i>	205.C	<i>Martinus Villanouanus Co- mes.</i>	133.C
<i>Manar insula.</i>	297.B	<i>Martyrium Antonij Crimi- nalis.</i>	380.B
<i>Incolę propter fidem Chri- sti vexantur.</i>	308.A	<i>Carigiorum.</i>	418.C
<i>Mandingæ dynastiæ societas cū Lusitanis.</i>	18.D	<i>Consalui Sylueriæ</i>	430.D
<i>Mandioca farina Braslica.</i>	43.D	<i>Ioannis Colonienfis.</i>	372.C
<i>Mandoa regio.</i>	89.D	<i>Joannis Petreij.</i>	275.C
<i>Mangalor oppidum oræ Nar- singanę.</i>	245.C	<i>Ioannis Sosa.</i>	419.C
<i>Mangalor oppidum Cambaie</i>	272.A	<i>Manarensum.</i>	308.A
<i>Mantelum Amboini oppidum</i>	263.D	<i>Petri Correæ.</i>	419.C
<i>Maria Virginis noua templa.</i>	39.C 70.A 74.A 131.A	<i>Rhoterici Boti.</i>	196.B
<i>181.B & c.</i>		<i>Mascatum oppidum.</i>	80.D
		<i>Materia insula.</i>	5.D
		<i>Mattheus Armenius Abassi- ni Regis legatus in Lusita- niâ.</i>	125.C 133.C 181.C
		<i>Maurice insula in Molucis.</i>	129.

Index

- 129.B *vide* Tolum.
Mazuc insula descriptio.
 181.A
Meacū vrbs Japonis. 361.A
Mealis exsulis conatus irriti.
 313.C 416.D
Huius filia conuertitur.
 413.C
Mecana Mahometanorum nauigatio. 245.C
Mebum insula. 132.A
Melchior Carnerius Episcopus Patriarchæ successor.
 420.B 428.A
Meliapor Indiæ vrbs, hodie S. Thomæ colonia. 207.D
Melicus Iazius. 91.A *vide* Iazius.
Melinde oppidum. 23.C. 30.D 37.C 239.D
Mesquitæ Perestellij naufragium. 416.A
Michael Vascus Indiæ Vicarius generalis 296.D
De Christianare benemeritus. 325.C
Mindanaum insula. 364.D
Miracula quedam. 132.A 426.C 356.A 370.D
Anathematis. 132.A
Aquæ lustralis. 404.C
S. Crucis. 131.C 328.C
Tormentorum. 350.B
Visionum. 404.C 378.D
Item.
Miramudius Mogorum Rex 274.B
Missæ sacrificium sanat ægrotos. 370.D
Mogorum Rex. 274.B
Molucarum insularum situs, & descriptio. 129.A
In Christiana fide progressus. 288.D 432.A
Momorani dynastæ neophyti facinus. 255.C
Monaianum Armuziæ castellum. 369.A & inde.
Moscum odoramenti genus. 142.B
Motiones Indice quid, & unde dictæ. 72.C
Mulieris cuiusdam egregia fortitudo. 275.B
Mures, & putria animalia in usum cibi. 111.B
Mures à Christianorum prædijs mirabiliter fugati in agros ethnicorum. 395.A
 N
 Abandes Armuziæ oppidum. 95.D
Nabu Abassæ Rex 125.C

c Nar-

In Hist. Indicas.

Narsinganus Rex. 112.C *Orfacanum Armuzia oppi-*
Natale littus. 416.A *dum.* 81.D

Naubeadora Cocinensis Rex.

67.C

Naubedarimus Calecuti Rex.

132.C

Naufragia horrenda. 326.D

410.C

Nauigationis Indicæ difficul-
tas. 302.D

Iaponicæ.

356.C

Nautæi populi. 89.D

Ninachetus ethnicus. 134.C

In ignem se cõijcit. 135.D

Nonij Acuniz acta ante præ-
turam. 78.A

In prætura. 239.D & *inde.* 271.B. 278.D

Mors.

277.D

Nubunanga Iaponias tyran-
nus. 323.D

Nucinele Amboini oppidum.

263.D

Numidarum equitum laus.

18.A

Nux myristica in Molucis.

127.C

O

Iconsis dynasta. 72.C

Olla incendiariæ de-
scriptio. 217.B

Onoris regnum. 107.A

Aca animal Bras-
licum. 42.B

Pacenus Rex.

185.C

Palme Indicæ descriptio.

177.B & *inde.*

Parane Calecutanum oppidũ
captum, & incensum. 78.B

Panensium regulus. 117.A
 & *inde.*

Papuarum reguli. 257.A

Parabramma idolum. 32.D

Parauæ populi ad Fidem con-
uersi. 297.C & *inde.* 409.C

Pardaus nummus. 200.C

Paschalius, & duo alijs So-
cietate JESV fame pereunt
 426.D

Passanij nobiles, ab Genua ur-
be oriundi. 71.A

Patalena regio. 90.C

Patagatini Parauani. 297.C

Pate, & Patane emporia ca-
pta, & direpta. 272.A

Patriarcha Aethiopiæ. 420.A

vide Ioan. Nonn. Barretus.

Paulus III. Pon. Max. 299.B

Paulus Iaponius. vide Ange-
rus. 356.A

Pe-

Index

- Pedireſis in Somatra regulus.* 103.C 116.C 209.D
Pegufiorum regio. 428.C
Peribecus Turcica claſſis præfectus 407.C & inde.
Pernambucum Braſiliensis colonia. 386.D
Perſarum Rex. 69.D vide *Iſmael.*
Peruana provincia. 41.A
Petrus Aluarus Capralis in Indiam. 39.D & inde.
Petrus Maſcarenias Goæ urbis præfectus. 190.B
Malacæ. 221.A 223.C
De magiſtratu diſceptat. 226.D & inde.
Petrus Maſcarenias orator in vrbe Roma. 298.C & inde
Prætor Indiæ rei Chriſtiane ſtudioſus. 416.B
Petrus Nonnius inſignis Mathematicus 353.B
Petrus Vaſeus Ialophi regem occidit 18.C
Philippus Rex Catholicus. 146.D 396.B
Philoterę portus Arabici maris 291.A
Pigritia animal Braſilicum. 42.D
Piper oblongum. 103.B
Piratinga pagus in Braſilia 417.D
Piſcarium littus 297.A
Piſcandi genus apud Sinas 148.D
Plane inſulæ. 27.D
Ponda vicus Maritimus 148.D
Porca oppidum 237.A
Portus Securus in Braſilia 40.C
Prætoris in India ſubſtituendi ratio 237.A 230.B
Præſia inſula. 28.C
Præſum promontorium. 21.A
Primæ inſulę 45.C
Prophetia S. Thome Apoſtoli 49.D
Franciſci Xaverij 302.B & inde.
Gasparis Berzæi 371.B
Ptolemais ferarum 181.A
Pudicitie exemplum 415.A
Pueri Malabares inter ſupplia Chriſtū profitetur 409.B
Punicale oppidum 409.B
Puteolana, vel potius porcellana uafa 142.C

Q

Veixones inſula 204.D
Querimba iſula 205.D
Quitirius Malacæſis 125.D

In Hist. Indicas

R

Acioſū arx 266.B
Ramanacoris u-
da. 297.A
Rainelum Camba-
ie oppidum. 243.D
Regum flumen. 27.C
Reixelum oppidum. 290.A
Reliquę Sanctorum ſedant tē
peſtatem. 402.D
Repelini uada. 55.A
Reſbuti populi. 274.D
Rhabarbarum apud Sinas.
 142.D
Rhotericus medicus, & ma-
thematicus. 7.C
Rhotericus Dominicanus in
urbe Colano. 57.D
Rhotericus Botus in regno Ar
muziæ. 199.D
Chriſti cauſa occiſus. 202.A
Rhotericus Lima ad Abaſſi-
nū Regem legatus. 182.B
Rofalgates promontorium.
 219.D
Roztomacanes Goam oppu-
gnat. 124.D
Rubrum mare. 90.B
Rucattellani Molucenſes popu-
li. 128.D
Rumecā Sofarij filius. 340.A
 350.A

Rumepoliſ oppidum. 91.D

Arx. 275.B

Rumes unde dicti. 91.B

Rupes inexpugnabilis. 292.C

S

Abaius Idalcaniſ
genitor. 71.A
 107.A

Saca Dienſiſ dynaſta. 195.D

Saccarum Braſilicum. 41.B

Sagamus Rex veſtigalia S.

Tho. Apoſt. attribuit. 208.B

Sagum cibi & potuſ genus.

129.D

Salfetæ inſulę ad Bazainum.

274.A

Salfetani & Bardeſiani agri.

265.D

Salutandi ritus apud Sinas.

146.A

Samibeleганus apud Pegu-
fioſ quid. 174.A

Sāctianū iſula Sinarū. 396.D

Sācti Spirituſ flumen. 413.A

Sandalum album. 103.B

Sangæ Regnum. 274.B

Saracenorū i Chriſtianos odiū

171.D. Vide Mahometani.

Selymuſ Turca Campſoniſ

imperii delet. 162.B 165.C

Senex trecentoſ trigintaquin-

que natus annos. 281.A

Siaca=

Index

- Siacannus dynasta.* 136.C & inde 73.A.115.C
Siagrum promontorium. 80.A *Sofala aurifodinis prænobilis.*
Siani Rex in Macazaribus ba- 28.A
pizatur. 311.A *Arcem ibi Lusitani ex-*
Signa ad Fidei confirmatio- struunt. 67.D.68.A
nem. 404.C *Sofar ab Aegypto in Indiam.*
vide Miracula. 246.A
Siliganum oppidum. 264.D *Dium obsidet.* 275.D
Simia in veneratione apud In- 333.A
dos. 32.D *Interficitur.* 339.D
Sinarum mores. 142.C *Solimanus Turca classes in In-*
& inde. *diam mittit.* 275.D
Commercium cum Lusita- 278.C 406.D
nis. 158.D 396.D *Solimanus Aegyptiæ classis*
Sionis regnum foedere cum Lu- *præfectus in Indiam.* 161.D
sitanis iunctum. 103.C *Solimanus alter.* 265.C
121.D 169.D *Solimanus Sofalæ Rex.* 69.B
Siriagrum insula. 256.D *Solimanus Peloponnesius in*
Societatis IESV origo. 298.D *Indiam.* 272.A & inde.
Progressus in Lusitaniam. *Soloris rex baptizatur.* 432.B
306.B.375.C *Somni parcimonia.* 304.C
Malacam. 327.C *Sophus Persarum Rex.* 79.D
In Molucas. *ibidem* 274.B. *vide Ismael.*
In Iaponem. 396.A *Stachuris fluvius.* 17.C
In Sinas. 395.D *Stebanus Gamma.* 273.C
Armuziam. 406.D *Indiæ Prætor.* 289.D
In Aethiopiam. 420.A & inde.
In Brasiliam. 386.B *Suaquenum vrbs.* 291.A
In Congum. 392.A *Subi insule dynasta.* 188.D
Eiusdem labores. 425.D *Successionum in India ratio.*
& inde. 403.A 213.B
Socotora insula. 49.B.83.C *Quilla caro Sinis valde expe-*
tita.

In Hist. Indicas

tita. 145.D
Sunda oppidum. 227.C
Supæ Rex baptizatur. 311.A
Surratum Cambaiæ oppidum.
244.A

T

ABARIA Terna-
tis Rex. 255.A
Tabonæ præses mo-
lossis nudus obij-
citur. 250.D
Tamendoa animal in Brasilia
43.A
Tanaba oppidum. 242.B
271.D
Tanoris Rex. 62.A
baptizatur. 381.C
Tatus animal. 42.C
Tempestas fœda. 44.D
Tensa laponiorum. 323.D
Ternate recepti Lusitani.
128.D
Arcem ædificant. 207.A
Varij Lusitanicæ rei suc-
cessus. 212.A
Terrada nauigij genus.
Tertię insule. 37.D
S.Thomæ Apostoli peregrina-
tio Indica. 49.B
Templum ab eo conditum.
208.B.
Martirium, & sepulcrum

51.A 208.A
Eidem à Constantino Prę-
tore templum exstruitur.
208.D
In Lusitanorũ plis quando
primũ inuocatus. 352.B
Thomas Persarũ Rex. 373.B
Thomas Petreius legatus ad
Reg.Sinarũ. 140.A 158.D
Thomas Sosa primus in Brasi-
lia Prętor. 386.C
Tidoris Rex qualis erga Lusi-
tanos. 129.A
Timoia ethnicus Lusitanorum
studiosus. 107.D
Tolum oppidum. 393.D
Tormentaria fabricæ artifi-
cium. 28.D
Barbaris proditur. 13.D
Torum vrbs. 22.D
Torus Armuziæ Rex. 138.B
Eius furor. 204.C
Trauancoris regio. 367.D
Tremelanum delubrum. 312.C
Trichinamalius princeps ba-
ptizatur. 385.D
Triglypton regni Peguensis
quondam caput.
Trimũpara Cocini Rex. 53.C
64 C
Tristanus Acunia in Indiam.
72.B

Tri=

Index

- Legatus ad Summum Pontificem.* 132.D
Tristanus Ataidius Terna-
tensis Praefectus. 255.C
Tristanus Vasæus. 5.D
Tristani Vasæi Vega facinus
egregium. 202.D
Tuaca liquor. 130.A
Tupinaquini gens in Brasilia
interiori. 418.D
Turcarum tyrannus classes in
Indiam mittit. 406.D
V
 Aidua Antistes Ma-
humet. 250.A
Vapinū sacra apud
ethnic. insula 56.A
Valetudinaria 125.A 305.A
Variusnes Cambaia pagus.
 276.D
Vasçi columna. 28.C
Vasçus Gamma Indiam pa-
tefacit. 35.A
Iterum in Indiam. 48.D
Tertio in Indiam Prætor.
 212.D
Venefici apud Brasiliōs 391.D
Verberati insulæ. 29.C
Vespertilioes ingentes. 47.D
Vgentana vrbs, & regnum.
 273.C
Victoria insignes Lusitanorū.
De Calecutanis ad Repeli-
ni Vada. 60.D
Alibi 217.D 70.C 80.D
De Turcis ad Diū. 406.D
 & inde.
De Aegyptijs 230.D
Cananorensibus 77.D
Malacensibus 120.A
Ceilanijs 190.D
lavis 126.C
Goanis 111.D
Dabulensibus 97.D
Armuzianis 87.D
Cambaianis 349.D
S. Vincentij Colonia 418.C
Vincentius Franciscanus.
 277.C
Vincentius Sodreus nauar-
chus. 52.A
Naufragio perit 54.C
Visapor Idalcans vrbs.
 314.C
Visionis monasterium in A-
bassia regno. 181.C
Visa miseranda, & efficacia.
 369.C 398.A 378.C
Vnctio Sacri olei 139.B
Vocationes Dei aliquot.
 283.A
Vtimutis Raia Malacensis.
 105.A
Securi percutitur 122.A
 Xa-

In Hist. Indicas Index.

X	<i>ACA Iaponiorum</i>	<i>Zamafum oppidum.</i>	248.C	
	<i>idolum.</i>	<i>Zamorini senioris conatus in</i>		
	<i>Xeques, apud Arabas,</i>	<i>Lusitanos.</i>	55.C 69.B	
	<i>Prætor.</i>	28.C	<i>Zamorini iunioris.</i>	132.C
	<i>Xiphias piscis.</i>	173.A	215.A	
	<i>Xoar Armuzianæ ditionis</i>	<i>Zanzibar insula.</i>	57.D	
	<i>vrbs.</i>	81.D	<i>Xeifadinus Armuzia Rex.</i>	
			79.D	
	Z	<i>Zeila emporium.</i>	164.D	
		292.A		
Z	<i>Abucates arbor.</i>	41.C	<i>Zebitanus præfectus.</i>	294.B
	<i>Zala Mahometanorum</i>		<i>Zusolarinus.</i>	167.C 265.C
	<i>adoratio.</i>	85.A	<i>Vide Azedecan.</i>	

Indicis in Historias finis.

IOANNIS PETRI

MAFFEII,

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER PRIMVS.

ETERNÆ mentis numen, atque confilium, quo ab ipsis mundi primordijs vniuersa pariter & singula gubernantur; fide potius & silentio venerandum, quam argumentis ac disputationibus indagandum, iure præcipiunt sapientes viri. Nihil est enim, celestium rerum omnium dispensatione, vel propter ipsius vim, atque constantiam illustrius, vel propter humani luminis imbecillitatem ob-

scurius. Veruntamen, quoad homini speculari fas est, quantumque valet mortalis tarditas ex ipsis duntaxat rerum euentis existimare; Diuinæ providentiæ ratio videtur eiusmodi, vt ingentium operum quæ molitur, multo ante fundamenta iaciat; eaque per occultas causas, & incrementa latentia, sensim ad rectum fastigiumque perducatur. Id adeo, si quis animum aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria facile intelliget. Post diram illam totius orbis terrarum eluionem, cum denuo genus humanum in omne scelus atque flagitium rueret; vniuersque veri Dei cultum cum dæmonum seruitute commutaret; ne paulatim vniuersa interiret pietas, peculiarem sibi populum diuinæ legis custodem, religionis administrum,

ORA-

oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum esse decreuerat. Quot ante seculis, eam vnam in rem, eximia fide ac sanctitate virum, Abrahamum, ex hominum face seuocauit, & propria inustum nota ipsum, & prolem eius, tanquam generosi armenti sobolem, & quidem præclara cum testificatione, seposuit! Rursus, hoc ipso populo per summam impietatem atque perfidiam rebelante, lucem veritatis, procurationem sacrorum, & ipsamet adoptionis iura Deus alio transferre statuerat. Quàm multis ante annis urbem Romam exurgere, & à paruis initijs ad summum in terris imperium euehi passus est! Nimirum, vt Ecclesiæ principatum, ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atque, vt vnde omnes populi, & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus ac superstitiones paulo ante petijissent; inde in omnia regna, prouinciasq. sine vllò erroris metu, sacro sancta Pontificum scita, & castissimæ ceremoniæ, & bene beateq. viuendi verissima præcepta manarent. Denique, superiore memoria, cum ex eadem Vrbe salutarem Christi doctrinam in remotissimas nationes propagare vellet; quæ lumen Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria seu longinquitate restinxerant; quæ mpridem fortium & experientium virorum excitauit ingenia, vt ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum solis, tum ad occasum, per summam animi contentionem, perq. summa pericula & difficultates pertinaci studio exquirent! Videlicet, quo per mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel terra nata, vel manu facta, vel alia quælibet in vsum vitæ, pro locorum & regionum varietate, permutant; interea occasionem nacti sacerdotes & vitæ innocentia, & Christianæ facundiæ laude præstantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum Dei longe lateq. disseminarent; errantesq. mortalium greges, ab infelicibus vepretis ac saltibus, ad læta Domini pascua caulasq. traducerent. Cuius tam gloriosi facinoris, tamq. longinquæ nauigationis (ad quam neq. fabulosi illi Argonautæ, neq. in cœlestium numerum falso relati Bacchi, Hercules ve vnquam adspirarunt) quoniam decus ac titulos partim Lusitania, partim Lusitaniæ finitima Bœtica sibi iure quidem optimo vindicat; quæ a Bœticis ad solem occidentem præclare gesta sunt, scriptores alij persequuntur. Nos, quoniam cuncta complecti pæne infinitum esset, Lusitanicæ tantum conquisitionis, præsertim vero promulgati ad meridiem & orientem Euangelij initia progressusque (quando ita iubemur ab ijs, quorum a nutu discedere est nefas) in vnus Dei gloriam, & solatium Ecclesiæ Christi vniuersæ, latinis maxime litteris consignare decreuimus. Quæ cognitio piorum animos varie, ni fallor, afficiet: lætabuntur haud dubie, tanta iam ex parte vesanis gentium ritibus, ac detestabili Deorum inanum cultu sublato. punget eos rursus atque adeo terrebit, improborum scelere, & prauis dogmatibus agitata, ex orbe nostro ad insulas longe, vt inquit

Esaïas,

- A *Esaïas, atque ad vltimas terras tanquam indignabunda propalam ingrans Christiana religio: vt vel Deo vindice regnum à nobis item auferri; vel, collustrato lucis Euangelicæ radijs toto propemodum eribe terrarum, ex diuinis oraculis, efficta iam ac senescenti naturæ finis propediem adesse videatur. Verum hæc summus ipse rerum arbiter pro sua infinita bonitate ac sapientia moderabitur. Nobis, rem tantam, parendi magis alacritate, quam perficiendi facultate suscipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta cum sacris, tum prophanis in rebus supra naturæ vim atq. ordinem facta subinde exponentur, narratio nostra plus fortasse admirationis apud quosdam sit habitura, quam fidei. Quocirca denuntio profiteorq. iam nunc, me nihil in medium esse allaturum, nisi quod & publicis tabularijs, aut probatis auctoribus, quine interfuere ipsimet rebus gerendis, accepero. Quæ mihi copia quo promptior & expeditior esset, non subterfugi quominus Olisiponem vsque, commemorandi causa contenderem. quæ ex vrbe, quod in Oceani velut imperium peropportuno imminet loco, atque ob id ipsum antiqua regum Lusitaniæ sedes est; omnia ferme Indicarum expeditionum consilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel esse debuit. Nam alioqui, neque Deus immortalis, cui nostra omnis vni desudat industria, commentis ac mendacijs delectatur; & me ipsum, mortalibus rebus iam pridem valere inuisis; fingendi vel adulandi causas omnes procul habere par est. Sed iam ad institutum aggredior.*
- B
- C

ORBEM TERRÆ vniuersum tres in partes diuisit antiquitas. inuenti demum hi noui tractus quartam adiecere; si quarta appellanda est; quæ vna reliquis omnibus magnitudine fermè par est. Neq. tamen hæc recentiora tantummodo, sed veterum quoq. finium haud exigua spatia prisca homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus describendis Ptolemeus vir cateroqui summus, & alij geographi insignes hallucinati sunt; & Africæ terræ quicquid a Prasæ promontorio, & interiore Aethiopia, & Lunæ montibus in Austrum extenditur, multaq. & ingentes tum Africo, tū Indico littori obiacentes insulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam, notitiamq. subterfugere. Nauigandi vero, ante centesimum annum, vel apud Hesperios populos tanta fuit incertitia, maritimo videlicet vsu astrolabij nondum excogitato, vt ab ora discedere, & alto Oceano se committere nequaquam auderent: sed littora caute legentes, vbi ad æstus maris, aut breuia periculosa peruenerant, quasi repagulis quibusdam a natura seu numine obiectis, reciperent illico sese, & longius tendere quodammodo nefas arbitrarentur. Itaque promontorium ad Asianæ radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunaræ, rudi sane vocabulo, caput Non, ea tempestate vulgus nautarum appellare solitum est, propterea quod si quis

id promontorium superare male sano conatu esset ausus, eum ad suos **A**
 ultra esse rediturum negarent. Hæc igitur loca gentesq. lingua, mor-
 ribus, superstitionibus adeo dissonæ, uti Lusitanorum armis tandem
 apertæ, & Christi Evangelio collustratæ sint, quo clarius pateat, paulo
 mihi altius ordiendâ tota res est. In ijs Lusitanæ Regibus, qui pro-
 spero euentu rem & suam, & Christianam auxere, præcipua celebrita-
 te est Ioannes eo nomine primus, qui, transmissio in Africam exerci-
 tu, Septam urbem (quam Procopius Græce, Septon, alij septem fra-
 trum ciuitatem appellant) de Mauris cepit insigni victoria. Huic è
 Philippa Alencastria, Eduardi sexti Britannia regis nepte, filij fuere
 quinque: è quibus, tertio, vel, ut alij affirmant, quarto loco natum **B**
 Henricum, scriptores merito in calum vsque laudibus ferunt, quan-
 do præter bellicam virtutem, quam in eius urbis expugnatione cun-
 ctis admirantibus explicauit, ea fuit sanctimonia vitæ, eaq. in Deum
 & superos omnes, ac beatam præcipue Dei matrem obseruantia; ut in
 summa corporis firmitate, summaq. licentia, illibatum virginitatis
 florem ad extremum vsq. spiritum retinuisse credatur, is, Ioanne pa-
 tre, post fratrem Maurorum audaciam, vita functo, licet perfidum &
 confcleratum genus hominum porro insectari, nec tantum è Mauri-
 tania, sed ex Africa tota exterminare percuperet; tamen, quod ad hæ-
 redem regni Eduardum fratrem natu maximum eiusmodi expeditio
 pertineret; ipse interim ad alia non minus præclara sese conuertit, **C**
 quæ suis & auspicijs aggredi, & sumptibus tolerare se posse confide-
 ret. præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem Diony-
 sius tritauius Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoq. ma-
 gistratu non exiguos annuos redditus, & vectigalia capiebat. Hæc illi
 dies noctesq. apud animum suum agitati, nihil omnino vel ad no-
 minis Lusitani famam illustrius, vel immortalis Deo gratius visum est,
 quam incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere, &
 rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extende-
 re. Cuius rei perficiendæ eo maiorem veniebat in spem, quo se acio-
 ribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli: & per eos
 forte dies allatum erat, quosdam è Britannia, & Gallia mercatores **D**
 vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ a feris & barbaris dæmo-
 num cultoribus tenerentur. Hæc igitur maxime sententia Henrici
 animo insedit. quare confestim adhibitis mathematicis, multa de situ
 orbis, deq. cæli plagis exquirere, multa etiam, ut erat acris & solerti in-
 genio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea
 de captiuis Tingitanis, & accolis interioris Lybiæ sciscitari. Denique,
 dum cuncta circumspicit, rei q. magnitudinem ac difficultatem apud
 se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sacrum pro-
 montorium condendo Terzanabali, (quam deinde Villam infantis di-
 xere) fama est, per quietem cælesti monito clementer increpitum,
 quod cogitata conquisitione tam diu superfederet, remq. adeo piam
 &

A & laudabilem ultra differret. Itaque mane ut primum euigilauit, sine ulla dubitatione duas in praesentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat: precatusq. caeli Reginam, uti volens ac propitia captis adesset, cursumq. dirigeret, lectissimos è copia Turdetana magistros utrique praepōnit, & ingentibus oneratos promissis, quam longissime prouehi, & extimos Africae tractus, ac gentes accurate explorare iubet. Ii, licet laboris & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate, & insita Lusitanis gloriae cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Christo nato supra millesimum quadringentesimus decimus) rem alacres fidentesq. suscipiunt. Itaq. populo faustis ominibus & acclamationibus prosequente, cum in Austrum vela dedissent, ultra Atlantis radices, quem terminum navigationis ad eam diem fuisse diximus, leucas circiter sexaginta (recentioris mensurae nomen id est, quattuor fere millia passuum singulae continent) ad Ganariam promontorium deuenere. quo ne longius tenderent, partim nouis aquarum aestibus vadisq., partim etiam procurrentis promontorii longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps aliosq. prohibuit, quominus è sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe, tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis compererat argumentis, ab ora Mauritaniae, continentes ac perpetuas regiones ultra aequatorem extendi: quae si pedibus peragrari, ardores aut solitudines vetuissent; mari certe, modo perseuerantia non deesset, adiri, cognosciq. posse consideret. Nec eum spes fefellit. Siquidem anno demum a partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo, cum sese intrepide nauarchi alto mandassent, multis, & periculosis iactati procellis, varias primum insulas, ac deinde remotiora in singulos annos Africae littora, ad usque Lænam (id monti nomen est, leucis a Canaria trecentis & sexaginta) singulari Dei beneficio cognouere. Quorum è numero viri tres praecipue meriti felicitate virtuteque sunt, ut eorum nomina litterae omnes ab interitu vindicarent. Fuere autem Ioannes Consalvus, & **D** Tristanus Vaseus, qui omnium primi longe a continenti recedere, & vasto ac furenti Oceano sese credere minime dubitarunt: ac partim ventis ablati, partim animi robore consilioque prouecti; insulas aliquot, in ijs vnam hodie nobilissimam, ditissimamq., cui à materia nomen est, ad Lusitanicum imperium adiungere: itemq. Aegidius Annus, qui Syrtibus euitatis, & accurate observato maris aestu, recessuque, Ganariam promontorium eximia nauigandi arte ac scientia denique flexit; & Christianae fidei ad Hesperios Aethiops aliasq. inaccessas antea nationes aditum aperuit. Hos autem, Henricus, & qui deinceps eorum industriam subsequuti sunt, pro cuiusque meritis, ac laboribus ample remuneratus est: ac, ne conquirendi ardor in posteris refrigesceret, a Martino V. Pontifice Maximo impetravit (quod

ipsum ab alijs deinde Pontificibus confirmatum est) uti quicquid à A
 Ganaria ad ultimam usque Indiam patefieret, id quam optimo iure
 & conditione Lusitanice ditionis esset. Quinquaginta circiter annos
 prima illa navigatio tenuit: quibus demum exactis, Henricus, cum
 aliquot locis templa construxisset, ac varias in regiones munijisset
 viam Euangelio, plenus gloria, & recte factis migravit in celum. Hu-
 ius animi magnitudinem imitatus Alphonsus quintus, ut primum re-
 gni potens fuit (nam Eduardus pater ei mature decesserat, fuitq. sub
 tutoribus ad septimum usque decimum ætatis annum) quamquam fi-
 nitimis, & domesticis implicitus bellis, in eandem tamen laudem
 acerrime incubuit; perque strenuos duces & gubernatores ab Leana
 monte ad Arfinarium (quod recentiores Viride caput vocarunt) atq. B
 inde ad usque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus est ultra equa-
 torem gradus partes ve duas & semis, hoc est leucas circiter duas &
 quadraginta) Crucis trophæum, & arma Lusitanica protulit. Multæ
 etiam insulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco
 non est operæpretium; & commercia varijs cum nationibus institu-
 ta; sed cum Aethiopibus præcipue occiduis, quam regionem hodie
 Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne,
 ad quam ingenti fluuio Zanagæ impositam, loci opportunitate illecti
 olim negotiatores vndique confluebant. Patet autem Guinea latissi-
 me: & quamquam zonæ mediæ ferme subiecta flagrantissimo sole tor- C
 retur; non tamen idcirco (ut falso prisca putarunt) ab incolis est deser-
 ta: quinimmo plurimos numerat populos: è quibus maritimi pisce;
 mediterranei partim lacertis, & immundis animalibus, partim, ubi
 cælum fauit, nonnullis frugibus & lacte vescuntur: mutantq. subinde
 loca, non per vicos aut oppida, sed per familias plerunque dispersi:
 eaq. familiæ sæpe inter se propter inopiam, de aquatione ac pastione
 decertant: infelix genus hominum, ac seruituti natum, & cum alijs
 nominibus, tum vnus veri Dei præsertim ignoratione miserandum.
 Cum ijs igitur per captiuos interpretes agi cæptum a Lusitanis. &
 quamquam initio propter suspiciones mutuas, ut in re tam subita, ac
 noua turbatum est; atque etiam ex insidijs Christiani aliquot inter- D
 empti; tamen cognita mox Lusitanæ Regum iustitia, & nostrorum
 comitate ac beneficijs deliniti barbari metum posuere: & commean-
 di contrahendiq. libera potestate facta, cum veste varij generis, & va-
 rijs domestici vsus instrumentis, ebur, & aurum, & mancipia permu-
 tabant, nullius aut ementium aut vendentium æque bona conditione,
 atque ipforum qui venum dabantur. quippe ex Aethiopiarum fabuletis
 in opima Lusitani regni arua, & ex tugurijs, & mapalibus Olisiponem
 classe translati, vel ipsa vrbis frequentia rerumq. omnium copia pau-
 latim ad mansuetudinem, & humanitatem erudiebantur: & quod
 longe præstantius est, mysterijs Christianæ religionis postmodum
 imbuti, & cælesti lauacro expiati, è peregrinis, dæmonum seruis, ho-
 minumq.

A minumq. mancipijs, Angelorum ciues, & domestici Dei repente euadebant. Hisce rebus ita institutis, admodum expedire visum, ad mercimonia tuenda, atque ad retinendam cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis castella excitare. Quæ dum summa Aethiopum voluntate exstruuntur, interea morbo, laboribusq. confectus Alphonsus emoritur. Dein regni gubernacula suscepit Ioannes eo nomine secundus, lætis admodum auspicijs : quando per idem tempus in Aethiopia Christiano primum ritu litatum est; barbaris ad noua sacra cæremoniasque stupore defixis : Lusitanis vero inter ipsam diuinam rem gaudio lacrymantibus, quòd sua potissimum opera verus Dei cultus in longinquas adeo mundi partes gradum fecisset : nempe

B vt impuris fœdata victimis loca purgaret : breuiq. ingentem animorum vim a possessoribus iniquis in Christi libertatem assereret. Quonuntio magnam in spem erectus Ioannes, vt erat generosi maxime spiritus animiq. Rex, non modo parta retinere, sed etiam omni ratione amplificare constituit. atque illud præsertim summo conatu peruestigare; num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum vel mari vel terra transitus foret. quippe, iam tum, præter acerrimum propagandæ Christianæ fidei studium, ad beatas etiam Arabiæ gazas, & Indici littoris opulenta commercia mentem & cogitationem adiecerat. Quam ad rem in primis idoneum ratus, cogniti iam littoris dynastæ

C amicitia comprehendere, haud ita difficili negotio id est consecutus; pacemque & societatem certis legibus fecit cum Bezeguico, & Caramansa, Baio Samano, alijsq. regulis : dein, ad vltiora exquirenda, probatæ virtutis fideiq. homines familiares suos dimisit. atq. id quo libentius facerent; ac minore cum erroris periculo sese vastum in Oceanum darent; peritissimis ea tempestate mathematicis Rhoterico & Iosepho medicis suis, itemq. Martino Bohemo, qui se Ioannis Montereij alumnus ferebat, negotium dedit, aliquid communis consilio excogitarent, ad cursum nauium in pelago, quamuis ignoto, regendum : vt vel abductus à conspectu familiarium sibi syderum nauta, quam tamen cæli plagam, quam remota ab orbe nostro loca

D teneret, aliqua posset ratione conijcere. ij, quam acerrimo studio re diu multumq. agitata, astrolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos stellarum motus duntaxat astronomi adhibere consueuerant, præclaro sane inuento ad vsum rei maritimæ transtulerunt : ac pari solertia declinationum tabulas confecere, quibus hodie naucleri ad explorandam locorum (quemadmodum cosmographi appellant) latitudinem vtuntur : vt non parum, hoc etiam nomine, tota Europa Lusitaniæ debeat. Quod si vt latitudinis, ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent; nullo propemodum errore perpetuum maris ac terræ cingulum continuo circumactu viatores periti conficerent. Sed quia ab ortu in occasum; vel contrâ, ab occasu in ortum nihil est in perpetua cæli conuersione

certum ac stabile, quo dirigere cursum, accessusve aut recessus émeti- **A**
 ri posimus (namque illa ex errantium syderum oppositu subtilis
 ac perobscura collectio; nequaquam est ad hanc quotidiani vsus ratio-
 nem accommodata) iccirco nullidum longitudinis gradus notari, ne-
 que plane perspecta potuit esse ratio itineris . in quo nauium rectores
 periculosissime sæpe falluntur . credo equidem , in hoc , vt plerisque
 alijs humanis in rebus , ad mortalium vel acuiendam industriam , vel
 coercendas cupiditates , hac tanta difficultate diuinitus interposita .
 Veruntamen eius instrumenti beneficio mirum quanta nauticæ rei
 accessio facta sit . quinetiam ex eo tempore Christi disciplina manare
 longius capit : plures quippe iam viri , & prudentiæ & pietatis laude
 præstantes , certatim ad huiusmodi expeditiones vltro semet regi of- **B**
 ferebant : è quibus Iacobi Cani constantia & virtus in primis enituit .
 Is , acceptis ab rege nauibus , vltra metas Alphonfi processit ad ostium
 ingentis fluminis , qui ex ipsis Nili fontibus originem trahens , Zaires ab
 incolis dicitur : ac tanta aquarum vi , præsertim hyeme , sese in Ocea-
 num infert , vt prodatur in octoginta millia passuum ab eo vinci ma-
 re . quod ex dulci nimirum haustu præternauigantes intelligunt . Co-
 lumnas aliquot , Ioannis iussu , è Lusitania secum aduexerat Canus :
 quibus præter Crucis figuram , & regij stemmatis insignia , Latinis &
 Lusitanicis verbis erat inscriptum quo quæque terrarum spatia rege,
 quo duce , quo tempore aperta forent . Ex ijs . ergo columnis vnâ , **C**
 ditionis Lusitanicæ testem , in ostio collocat : dein aduerso flumine
 subuectus , errantes passim Aethiopum greges videt , atro colore vi-
 bratoq; capillo , vt cæteros , veruntamen , vt vberiore solo , sic etiam
 ingenio moribusq; longe mitiores . quippe leuibus duntaxat munu-
 sculis , & benigno vultu inuitati , sese aduenis tanta securitate crede-
 bant , vt eorum quoque nauigia , sine vlllo metu vel suspitione , inui-
 fendi gratia conscenderent . Veteres amicos vel consanguineos di-
 ceres , si communio intercederet linguæ . sed è multis ac varijs inter-
 pretibus inuentus est nemo , qui sermonem gentis teneret . nutibus
 ergo agebatur . quibus haud ægre cognitum est , præpotentem regem ,
 cui cuncti pareant , plurium dierum itinere introrsum abesse . Quo **D**
 audito , Canus aliquot è suorum numero ad singula propius exploran-
 da incolis ducibus mittit in regiam : ijsq; obsidum loco relictis , præ-
 cipuæ indolis quattuor ipse vicissim Aethiopas in Lusitaniam aspor-
 tat , persancte pollicitus , quintadecima luna (quæ temporum ibi mo-
 menta obseruantur) sese illos incolumes patrio redditurum solo .
 ij porro , inter nauigandum , & Cani cura , & sua ipsi docilitate , Lusi-
 tanici sermonis consuetudinem nacti , de Congi regno (sic enim ap-
 pellari denique patuit) deq; eius opibus , ritibus , institutis cuncta
 postmodum ex fide atque ordine retulerunt . Eorum aduentu Ioan-
 nes mire lætatus : & , collaudata Cani prudentia , novos iubet hospi-
 tes in primis benigne & copiose tractari . cumque ex ijs multa per
 otium

A otium quæsiſſet; veritus ne longior mora Luſitanis obſidibus aliquid afferret incommodi; mandat Cano, Aethiopus quamoptime ruruſum acceptos quamprimum in patriam reportet, ſuoſq. recipiat: tum, vbi vltiora luſtrarit, in reditu, ad Congi regem adeat ipſemet; cumq. omni ratione ad Chriſtum allicere ſtudeat. Nec mora: tempeſtatem idoneam naſtus Canus, peregrinos, Congum relatos, cum obſidibus bona fide permutat: ac, ne temporibus excluderetur, continuato in præſentia curſu, leucas vltra id regnum ducentas prouehitur: & cuius dixi formæ columnas duas duobus ponit locis: quarum alteri a S. Auguſtino (cuius in diem natalem appulſus inciderat) alteri ab ipſomet lapide nomen inditum eſt. Inde Congum reuectus, mira gentis gratulatione, ad Regem ipſe cum amplis muneribus, & egregio comitatu contendit. Rex, quod mira quædam de Ioannis munificentia, & comitate a ſuis audierat, ſumma cum honoris & mutue benevolentia ſignificatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quemadmodum in mandatis habebat, ex occaſione ſermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, ſpretis inanibus Dijs, vnum Deum cæli terræq. conditorem agnoſceret. Atque hoc loco vel maxime patuit, ad conuertendos animos, quanto plus in perſpecta caritate, quam in verborum apparatu momenti ſit. Militaris homo erat Canus, & ferro potius quam litteris innutritus.

C ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officijs noſtrorum ante captus, ad ſtudium veræ pietatis adeo exarſit, vt aures ad Canum ſemper ſitientes afferret, ac multa ipſemet vltro de religione quotidie quæreret. Quinimo in eundem animi ſenſum familiares quoque ſuos, & regni proceres, aperte monendo hortandoq. pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc, internus auræ cæleſtis afflatus, qui mentes Aethiopum cæcas ad rectum ſalutis iter occultis motibus prouehibat. Iamq. agro ad Euangelij ſemen accipiendum ſubacto, Cani reuerſionis tempus inſtabat. Quem Rex tametſi aduocatum ſibi in Luſitania videbat fore; tamen pro inſtituta conſuetudine perinuitus dimiſit: deditq. proficiſcenti comites pueros nobiles, præſecto

D Zacuta, vno exijs, qui nuper in Luſitania fuerant. huic etiam atque etiam mandat primum, vt ſuo nomine, Ioanni pro immortalibus eius in ſe promeritis, gratias agat ingentes; deinde vt ab eodem ſuppliciter petat, ipſum oratorem & pueros cæleſti lauacro expiatis, & Chriſtianis præceptionibus probe inſtitutos, cum pijs aliquot ſummi Dei ſacerdotibus Congum remittere ne grauetur. vehementer optare ſe, cum liberis, & propinquis, & regno ſi fieri poſſit vniverſo, Chriſtiana ſacra ſuſcipere. Addit legationi munera, magnam eboris vim, veſtemq. permultam (hæc Aethiopum gaza eſt) è palmarum folijs admodum ſcite atque artiſcioſe contextam. Ea vero legatione Ioannes, vt erat egregie pius, maximo gaudio cumulatus eſt, cum tantam pan di portam Euangelio cerneret. Ergo, ſimul atque maturum eſt viſum,

visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes & Eleonora vxor Zacut^A tam; pueros alios alij principes viri vetere Ecclesiæ instituto iustralibus aquis gratulabundi admouere. & Zacutæ quidem, Ioannis; cæteris vero, sponforis cuiq. sui nomen impositum. Baptismo peracto, confestim idoneis traditi præceptoribus, totum biennium summa cum diligentia Christianis moribus & mysterijs imbuuntur. Ac tum denique perhonorifica legatio in Congum decreta cum regalibus donis, & sacrorum apparatu magnifico. neque neophyti modo ad suos remissi, verum etiam è sanctissima Dominicana familia viri tres probata virtutis atque doctrinæ delecti, qui apud eosdem Aethiopas & docendi & initiandi munere fungerentur. accessere ad hos, etiam architecti cum fabris, ad templa vero Deo in illis regionibus exstruenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Confalvus Soffa. Huic inter nauigandum pestilentia absumpto, Rhotericus, fratris filius, omnium voluntate sufficitur. Magna interim apud Aethiopas erat expectatio nouæ religionis. & cum cæteri ferme summi atq. infimi Christianorum aduentum valde expetebant: tum vero audissimæ Regis patruus, qui maritimis Congi populis imperabat: quam Congi partem Sonum incolæ nominant. Is, vt primum naues ad litus applicitas audiuit; ingenti stipatus frequentia, magnoq. cymbalorum ac tubarum strepitu, descendentes nostris obuiam prodijt, vix præ gaudio sui compos. Et quoniam exacta iam ætate erat, ne oblatam sibi diuinitus occasionem frustra elabi sineret, baptizari se statim voluit vna cum altero è filijs paruulo, quippe qui per ætatem sibi consulere nondum posset: alterum iam adultum, quamquam eodem studio vehementer incensum, & obsecrantem etiam atque etiam, ne se cælestis illius beneficij expertem vellet; honoris tamen & obseruantia causa, Regi, Regisq. liberis in tanto mysterio anteuertere non est passus. Temporario igitur templo è frondibus ac ramalibus raptim excitato, aræ tres Christiano more adornantur. ac sacris rite perfectis, primus ex omni memoria baptismus ille in ijs terris incredibili omnium lætitia celebratus est anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo. Patrem, nouo nomine Emma^D nuelem; filium, vocari Antonium placuit. Nec modo vultu ac veneratione conceptam religionem ac fidem præ se tulit senex: sed etiam aduocata concione ipsemet è superiore loco in simulacra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem dediti fuerant, adeo acerbè inuectus, & præteriti temporis errata & flagitia tam grauiter ac dolenter est detectatus, vt animo plane immutatum, ac Deo plenum haud dubie cerne- res. ijs rebus cognitis, maiorem in modum latatus est Congi Rex: perq. eam gratulationem ad patrui ditionem ac fines munifice adiecit agri quod leucas in longum triginta, in latum decem pateret. Quo tanto de se Regis iudicio magis magisq. animatus Emmanuel, ad superiora Christiani animi documenta non minus præclarum adiunxit aliud.

A aliud, siquidem graui edicto conquisita vndique idola, quamquam multis id ægre ferentibus, & in cumulum congesta, publice concremauit. Præterea, Christi sacerdotes, quandiu ibi subistere, tanquam è cælo delapsos, omni officio prosequi, & caritate complecti: de fidei mysterijs, deq. varijs virtutum generibus assidue percunctari: Deum vero suppliciter obsecrare, vt quando multo maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu posuisset miser, quantulumcunque supererat temporis, totum id in Christi Domini cultu, & in vera pietate consumere sibi liceret. Iam, rei diuinæ quanto cum silentio, vel tremore potius interesset, ex eo patuit, quod iuueniliter interea strepitum cientes ad ianuam templi honorarios ephæbos principum filios, illico mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimum illud sacrificium, in quo pro salute hominum Deus ipse immolatur, ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adolescentes, leuis, & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ pœnas capite ipso luissent; ni ætatem ac genus miserati, & diuinæ insuper clementiæ memores Lusitani vehementius obstitissent. Iamq. ab Congi Rege nuntij aderant, legatum orantes, ne aduentum ultra differret: Regem in vrbe, cui Ambasse nomen, patrui baptismo & conuersione letissimum, festos agitare dies: nihilq. illi esse longius, quam vt, elutis toto animo sordibus, ad filiorum Dei cætum vna cum cæteris aggregetur. Hoc nuntio accepto, moræ nihil interponendum est visum. nauibus modico relicto præsidio, Sosa comitesq. se se in viam dederunt. Quibus, in digressu, præter cæteram benignitatem, ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itemq. ad onera subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimum sacram suppellectilem baiularret, admirabili quadam alacritate certantium. Vbi ad medium ferme iter ventum est; præfectus regius vnus, ac postmodum alter, officij causa nostris occurrit. Ad vrbe[m] vero appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodire de more gentis armati, Lusitanæ laudes, & præclara in se beneficia carmine concinentes: ita structis ordinibus, & eiusmodi gradu, ac symphoniæ genere, vt supplicantium apud nos pompæ speciem quandam exhiberent. Modos inibant pauci, tum cæteri sequebantur: ac subinde vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa uocibus æthera feriebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos, eodem ordine ad regiam vsque perducunt, tanto populi concursu, ac turba ita conferta, vt nostris aditus ad regem vix atque ægre patuerit. is, in edito suggestu, vt ex omni parte conspici posset, eburnæ sellæ infidebat mitratus infula è palmæ folijs opere subtili, & eleganti perfecta: à capite ad pubem nudus; cætera ad pedes vsque, vestis bombycina contegebat; leuimum brachium armilla ex orichalco adornabat; equina cauda pendebat ex humero. id solis regibus datum. Denique introductus legatus, quam honorificentissime excipitur. salutatione peracta, expositisq.

sui regis

gis mandatis, illico per sacerdotes adstantes, dona, vestem pretio- **A**
 sam, tabulas pictas, aurea vasa & argentea, & omne Christiani ritus
 instrumentum in conspectu populi totius, petente id ipsum rege, pro-
 ferri iubet: tum rex perattente singula contemplari: quem quæque in
 usum, quidve significant, curiosius quærere. In ijs præfulgidum erat
 Crucis vexillum, quod solenni precatione consecratum Innocentius
 VIII. Pontifex Maximus Lusitano regi ex vrbe Roma transfuserat.
 Eo explicando confestim rex & concio tota venerabunda procubuit:
 namque inter illam sacrorum expositionem Aethiopes adeo intentis
 oculis gestus motusq. sacerdotum obseruabant, vt eodem pene quo
 Lusitani momento capita submitterent, iungerent palmas, genua fle-
 terent. Ab eo spectaculo nostri in hospitia benigne diuisi. tum de **B**
 regis & reginæ baptismate sedulo agi ceptum. Id quo maiore appa-
 ratu, ac caremonia fieret, templum Christiano more prius ædificari
 placuit. opus erat sane difficile tum alias ob causas, tum quod lapides
 & camenta longe admodum petenda forent. sed tantus fuit ardor, vt
 breui comportatis vndique necessarijs, urgente atque instante rege,
 multis structoribus agi res cepta sit. Cruci dicanda erat ædes: quare
 primus lapis est positus V. Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris li-
 gni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc
 maxime fiunt, ecce tibi a regni finibus trepidi nuntij; uastari agros,
 tecta inflammar, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in in- **C**
 teriore Aethiopia est ingens, ad instar pelagi, prorsus vt leucas cen-
 tum in longitudinem patere dicatur: ex quo tres nobilissimi totius
 Africæ amnes, Nilus (cuius ortum tanto studio frustra peruestigauit
 antiquitas) in mare internum, Cuania, & is, de quo supra dixi, Zaires
 in externum effluunt. in eo lacu aliquot uisuntur insulæ; & ex ijs que-
 dam tantæ magnitudinis atque frequentię, vt triginta hominum mil-
 lia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti
 sunt, qui per eos forte dies ad arma consternati ab Congi rege defe-
 cerant, magnaq. manu incursiones in regni extrema faciebant. Ad-
 uersus id malum, quoniam & celeritate, & ipsiusmet regis præsentia
 opus erat; nequid sibi interim aduersi eueniret, occupat rex baptismi **D**
 sacramento æternæ saluti consulere. Nec regina rem longius distu-
 lit. atque ad indicandum in Lusitaniæ reges grati animi obsequium,
 ille Ioannis, hæc Eleonoræ sibi nomen desumpsit. Ingens Aethio-
 pum multitudo ad spectaculum undiq. affluerant. Ex ijs, proceres
 aliquot, regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, se
 per idem tempus ad Christum adiunxere. nam è duobus regis filijs
 alter ad omnem uirtutem, ac pietatem propensus, natu maior, ad re-
 gni fines tutandos festine præcesserat: iunior alter, Pansus Aquiti-
 mus nomine, nimirum vt esset qui pios postmodum exerceret, a nefa-
 ria superstitione, & auitis moribus nullo pacto abduci se passus est.
 Sub hæc, raptim coactò exercitu, rex, admittis Lusitanis aliquot, in ho-
 stes

Astes tendit. Abeunti, Sosa Crucis vexillum de manu porrexit; hor-
tatus pergeret in dimicationem alacer: signi eius beneficio (tantum
fiducia ne deesset) hostibus utique superiorem futurum. Nec vana
fuere promissa: prælata Cruce fufis fugatifq. rebellibus, paulo post
victor Ioannes in patriam redijt. Quantem natu maior filius est secu-
tus: qui cum Christianæ doctrinæ diligentem in primis operam de-
didisset, perducto iam ad fastigiū templo, summa populi celebritate ba-
ptismo lustratus est, Alphonsumq. appellari se uoluit; quo nomine
Ioannis Lusitanæ Regis filium uocari didicerat. Ac nequid ad læti-
tiam deesset, baptizati cum eodem insignes uiri permulti. Inde pro-
fectus in Isundos, quibus populis iam tum ex parentis auctoritate
Bimperabat, Apostolico apud eos munere ipsemet fungi cepit; ac
ueritatis lucem admirabili studio promiscue omnibus impertire.
Quo tanto Christianæ rei incremento admodum lætus in Lusitaniam
reuertit Sosa, relictis in Congo sacerdotibus ad cepta promouenda.
Verum ij partim insolitis caloribus, & celi grauitate consumpti; par-
tim etiam (quæ uicissitudo est rerum) ab incolis aspera atq; acerb-
a multa, absente præsertim Alphonso, perpessi sunt. Etenim quamdiu
de ecclesiasticis cæremonijs, & de mysterijs rectæ in Deum fidei est
actum, ea tamen hominis captum infinitis partibus superant; tamen
quia ob id ipsum Deo digna, & rationi cõsentanea uidebantur; haud
Cita repugnabatur ab ethnicis. Ast ubi de iustitia, temperantia, sub-
missione serio precipi est ceptū, & Christianæ disciplinæ institutis,
abijcienda auguria, male parta reddenda, condonandæ iniuriæ, asper-
nandæ libidines, frangendæ cupiditates erant; enimuero tum quasi
uentilabro ad trituram adhibito, boni uiri illico secerni ab improbis:
alteri, uel amore uirtutis capti, uel pœnæ metu perterriti, æquitate de-
lectari; sectari pacem; uoluptates repudiare; duces & rectores animo-
rum suorum honore & beneuolentia prosequi. alteri denuo dæmo-
num laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atque ad auaritiam, ac super-
biam, & pristinas turpitudines miserandum in modum reuolui, odif-
se lucem, magistros auersari, & a piorum consuetudine longe refuge-
Dre. Nec uulgo tantum serpebat uitium: notissimus ac ditissimus quis-
que arduum ac difficile uirtutis iter eo magis horrebat, quo maiora
sibi malorum irritamenta, & deliciarum illecebrę suppetebant. Rex
demum ipse, qui tantum initio ardorem ac firmitatem animi præ se
tulisset; ubi a lactis dulcedine ad solidos cibos traduci est ceptus, desi-
derio pristinæ uitæ paulatim adeo elanguit, uix ut in eo roboris Chri-
stiani quicquam agnosceres. Occurrabant scilicet eius animo pristina
oblectamenta, ludi, compotationes, quæq. ebrietatem sequuntur: offe-
rebant sese identidem auspicia, & sortes, quibus ad amentiam omnis
ferme barbaria dedita est; titillabat sensum, effundendæ iracundiæ, &
doloris puniendi suauitas. quibus quasi machinis, urgente præsertim
dæmone, sensim de statu suo deiecta mens ita obduruit, ut cum inter-

nas religionis & officij recordationes obstinate repudiaret; tum salutaria sacerdotum hortamenta ac monita, non modo ad animum, sed etiam ne ad aures quidem admitteret. Accedebat, ad res profligandas, acerrimum demonis telum, muliebris coniuratio. Quippe, ut ceteræ ferme gentes, ita etiam Aethiopes, præter eam, quam iuxta uxoris habent loco, singuli pellices alere consueverant, plures paucioresve propopibus. Eæ cum ex inuectis nuper sancti- nibus pelli, aut ablegari se a uiris quotidie cernerent, ut est impotens iracundiæ sexus, damnum & ignominiam non tulere: cœtibus habitis consensu per se perque communes amicos cum rege uehementer agere insistant; aduentitias religiones, durumq. & horridum uite genus abijciat; præsentibus bonis & copia rerum quod licet fruatur, neu incertam spem futuræ felicitatis, tanto pretio, tantaq. commodorum & uoluptatum iactura sibi emendam existimet. Hæc & alia eiusmodi blandimenta cū neque Rex inuitus acciperet, & eadem tabe infecti permulti, ac præsertim Regis filius Pansus Aquitimus adinuaret; breui maximum in discrimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus fideles ac boni, ut numero inferiores, ita diuino presidio & assertorem præbebat Alphonsus: patrisq. miseratus insaniam, dictis factisq. neophytos in fide atq. in officio continebat. Ad eum tollendum obicem, proceres aliquot Pansum incensum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere; Alphonsum absentem uarijs criminationibus patri suspectiorem in dies reddere instituunt. degenerasse illum plane in externos mores; nihil iam patriæ uel autem consuetudinis pati: Regem uero ipsum ita uel contemnere, uel odisse; ut in eius contumeliam artibus magicis, quas à Christianis nuper acceperit, amnes exsiccet, uiet fruges, atque adeo regias pellices ultro ad se ipse pelliciat. Eiusmodi calumnijs atque portentis cum iuuenis innoxij famam ex composito quotidie lacerarent; zelotypum senem, & in affectu iam corpore animi quoque uiribus defectum, facile perpulere, ut Alphonsum omni dignitate, honoribus, uestigalibus per summam iniuriam exueret. iacuisseq. porro in solitudine & squalore circumuentus & proditus Dei seruus; ni diuino instinctu coorti quidam ex optimatibus, regem aperte increpuissent, quod heredem regni destinatum, stirpis maximum, eximia uirtute ac pietate filium indicta causa damnasset. Reputaret secum illius in arcendis hostibus præclara facinora; in tuenda popularium cōcordia studium; in ipso Rege colendo pietatem & fidem, dein uideret, num tantæ indoli, tantisq. laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta, nimium patulis auribus in animum demississet. Quin per idoneos uiros in filij uitam & actiones inquireret? ac perspecta demum & cognita ueritate, quod equum uideretur, & in reum, & in accusatores, pro merito cuiusque statueret? Hisce monitis quasi ueterno excitatus Rex, ac se ipsum leuitatis incusans, per summam

A
mam dissimulationem quesitis ijs, quę Alphonso obiecta erant, cum prorsus uana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratulatione infontem filium in pristinum dignitatis & honoris ac gratię locum extemplo restituit; consceleratos calumniatores, ne quid tale posita quisquam auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti tamq. insperati beneficij magnitudinem Deo acceptam referens, ut debebat, Alphonfus, multo etiam ardentius, ac liberius ad Christianam fidem tuendam atq. amplificandam incubuit. ac præter ceteras artes exterminandis gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palam capite sanxit, ne quis inanum Deorum effigiem ullam uel priuatim, uel publice coleret haberetve. Quo edicto in rabie efferrati aduersarij, frequentes in regiam coeunt; ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Regem in eam sententiam adducunt, ut, nisi renocetur illico edictum, ingentem seditionem adesse non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuo per celeres nuntios admonet filium, uideat etiam atque etiam quid agat, quo progrediat; neu peregrina ac noua religione mordicus retinenda, se suosq. omnes in apertum capitis ac fortunarum discrimen obiciat. Cum ille nihilominus in incepto perstaret, Deumq. multo magis quam homines metuendos duceret; ira percitus Rex iubet Alphonsum ad se quam primum uenire. At ille, cum nascentis eius Ecclesię salutem in suo capite uerti probe intelligeret; pericula belli excusando, uaria sq. ne cendo moras, tandiu rem distulit, quoad letali morbo implicitus parens, cum ægrum spiritum per multas curationes in dies aliquot extraxisset; tandem superante medicamenta ui morbi, demortuus est. Interea Panfus, & sua ipse cupiditate, & improborum suasu, non dubia spe regnandi concepta, sollicitare promissis Aethiopas; blande singulos appellare; uinendi licentiam & libertatem ostendere; deinceps ad excludendum aperta ui fratrem arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quę ab eiusmodi consilijs abhorrebat, certior factus Alphonfus, quam maximis itineribus quam occultissime noctu Ambasslem urbem ingreditur: atq. ut primum diluxit, populum magna rerum nouarum expectatione suspensum ad concionem uocat. Ibi orsus à primo Lusitanorum in eas regiones aduentu; commemoratisq. eorum in se, parentemq. ac totam nationem promeritis; quod tales uiros, tamq. salutarem sibi traditam ab ijs doctrinam grato pioq. animo coleret, foueretque; iccirco se à fratre sectatoribusq. ipsius toties insidijs appetitum, & per falsas criminationes fama, fortunisq. spoliatum fuisse conquestus est. Pansum, uiuo & spirante etiam tum patre, alienam hereditatem spe & cupiditate impia deuorasse: eodem uita functo, iustum heredem, quādo per fas nequeat, per uim ac nefas a patrimonio arcere: si quid apud eos gentiū ius, si quid vetustus regni mos, si quid etiam eterne salutis ratio ualeat; ne se maiore natu, Regem legitime designatum, pacis ac beatitudinis

dinis omnium cupidissimum; iuniori fratri consilij impiorum deprava-
 to posthabendum existiment. Caueant uero etiam atque etiam, ne
 a ueritatis oblata sibi diuinitus luce ad cecas iterum tenebras dela-
 bantur: neu Pansu minas, paratasq. ab eodē copias pertimescant: Deū
 immortalem, cuius in eo negotio agatur causa, pro sua summa iusti-
 tia & bonitate, recte sentientibus affuturū. Hęc, & alia ad tempus ac-
 commodata, cum ingenti spiritu perorasset; tantus repente motus ani-
 morum est factus, ut incredibili consensu Alphonsum protinus Re-
 gem equi pariter & iniqui consalutauerint. Quibus rebus confestim
 ad Pansum in suburbana castra perlatis; ut quam minimum spatij Al-
 phonso ad comparandum relinqueret, cum ijs copijs, quas habebat,
 duplici instructa acie continuo infestus ad urbem aduolat. Neq. per-
 territus ea re Alphonso; tum armatos, quos circa se habebat, paucio-
 res quam credi possit (non plures sex & triginta fuisse Rex ipse per li-
 teras publicas admodum religiose testatur) tum ceteram imbellem
 turbam, quę ad regiam percussa metu confluxerat; bono ac presenti
 animo iubet esse. Deum uerū, quem spretis falsis dijs venerari insti-
 tuerint, pro ipsis haud dubie pugnaturum. Nec uana cecinit. ubi ad
 teli iactum est uentum, Christiani armati, inermesq. sublato pariter
 clamore, IESVM Deum, & Sanctum Iacobum, ex disciplina Lusitanica
 ingeminant. mirum dictū: ad eas uoces, tanquam celesti fulmine affla-
 ta prior acies, cum aliquandiu attonitę similis fluctuasset, terga post-
 modū uertit, cumq. eandem trepidationem pauoremq. subsidij in-
 tulisset, turbatis eo impetu ordinibus, conuersisq. illico signis, effusa
 omnes fuga saltus auos & nemora petiere. Hanc tam incredibilem
 uictoriam, ac plane diuinam, alia non minus admiranda subsecuta res
 est. Cippus erat in syluis, captandę cuiuspiam fere paratus a uenatori-
 bus. in eum cippum cursu præcipiti cum se Pansus per imprudentiam
 induisset; corpore toto graniter consauciato sic hæsit, ut explicare se
 inde nulla vnquam ratione ualuerit. Comprehensus, & in custodiam
 traditus, frustra nitente Alphonso conseruare germanum fratrem, &
 ad Christum adiungere; in pertinaci mentis duritie, & voluntaria
 cæcitate miser animam efflauit. Longe melius & salutē, & existima-
 tioni suę consuluit is, qui Pansu dūctabat exercitum. siquidem e fuga
 retractus, cum sibi necem instare minime ambigeret; misit qui Regi
 demisse nuntiaret; non deprecari se mortem, quam suę temeritati
 debitam præclare nosset. id uero omnibus votis expetere, obtestari-
 que, ne se absque fidei Christianę mysterijs ex hac uita excedere pa-
 teretur. ipso congressus initio, circa Alphonsum apparuisse viros hu-
 mana specie augustiores; ipsius, quam Lusitani adorarent, Crucis
 nota distinctos, clarissima circumfusus luce, vultu acerrimo prælian-
 tes, eo nimirum viso Pansu milites ingenti horrore perfusos, exem-
 plo se in fugam dedisse. itaque sibi non esse iam dubium, quin, præter
 Christianorum Deum, nemo vel in terris, vel in cęlo colendus ado-
 randusq.

A randusq. fit. Neque aspernatus est resipiscentem Alphonfus: quin potius clementer accepto, & per baptismum in Christianos relato, vitam & incolumitatem ea lege concessit; vti purgando in posterum verrendoq. Sanctæ Crucis templo cum suis operam daret; & in mystici lauacri vsum, puros latices religiose conuerteret. Ea victoria magnum rei Christianæ momentum attulit, regni possessione adita, & barbaris quotquot postea semet Euāgelio opponere sunt ausi, perpetuo felicitatis tenore superatis, Alphonfus quinquaginta ipsos annos (tot enim deinde regnavit) hominibus verbo & exemplo ad omnem virtutem ac pietatem erudiendis, egregium & pastorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum vsque se præstitit.

B Per idem tempus, quo Christiana sacra in Congum perlata sunt; eadē Regulus quoque Beniensium, Congo vicinus, ab Ioanne per legatum expetiit, Lusitanicæ magis amicitie ac præsidij spe, vt euentus docuit, ad opes imperiumq. firmandum; quam quo de suscipienda Christiana religione serio cogitaret. Quocirca sacerdotes ad eum summa Ioannis voluntate profecti, & ab autis erroribus, ritibusq. sacrilegis perditum hominem diu multumq. reuocare conati, cum nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitu in Lusitaniam irriti rediere. Latioribus initijs, exitu etiam tristiore fuit alia per eosdem ferme dies Lusitanorum expeditio. In ijs annis, qui Aethiopiam occidentalem interfluunt, in primis nobiles duo censentur, Gambea, &

C Zanaga, cuius paulo ante meminimus. Stachirim Daratumq. præci dixerē. Intra duo hæc flumina quicquid spatij longo procursu in Arsinarium vsque promontorium desinit, populi tenent ij, quos vulgus Ialophos appellat. Horum Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Lusitanis amicitia, & crebris a Ioanne muneribus, nuntijsq. ad stipendia Christi sollicitatus, cum nihil tale agitare animo; Lusitani tamen Regis optima studia & spem varijs promissis ac frustrationibus eludebat: idemq. Christianos aduenas in primis amice liberaliterq. tractabat; quod eorum cōmercijs ac societate suas opes non mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod vitæ genus vt sequeretur, nullis

D vnquam rationibus adduci potuit, id ipsum vt ultro exoptaret, deniq. malo miserijsq. coactus est. Siquidem regno pulsus propinquorum insidijs, cum illud frustra sæpe recuperare tentasset, victus aliquoties fugatusq., ad extremum in Lusitaniam exsul cum paucis per fugit ad expertæ virtutis & beneficentiæ Regem; ab eoq. supplex infimis precibus auxilium petijt. atq. id quo facilius impetraret; baptizari cum suis (ij erant viri nobiles ad quinque & viginti) & Ioannem de Regis nomine dici se voluit. Celebratum est mysterium tertio Nonas Nouembris, anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, mira Pontificum & procerum gratulatione, & frequentia: exhibitijq. per eos dies publice ludi, conuiuia, venationes, & spectacula equestria: in quibus Ialophi desultoria arte, & agitando præ-

ritia, ita se admirabiles præbuere; vti Numidis ipsis (quorū in celerita A
te motuq. corporis præcipua laus est) agilitatis palmā omnī iudicio
consensuq. eripuerint. siquidē tanta erant membrorū vel dexterita-
te, vel robore, vt equi incitatissimi ephippijs nulla omnino cursus in-
termissione tum recti insisterent, corpusq. circumagerent; tū repente
insiderent, dispositosq. humi lapillos ad vnū inde colligerent; tū etiā
momento desilirent, resiliirentq. sub ea Rex neophytus Romano Pon-
tifici per supplices literas rite obedientiā detulit: idemq. in Lusitanie
Regis ditionē iure beneficiario ac voluntaria deditione concessit. ac
se, modo amissa reciperet, Lusitanis ad interiores Libye Reges, & pre-
tiosa metalla ducē fore professus est. Iamq. exsulis & nota probitas, &
afflicta fortuna, Lusitanū Regem & regni principes ad misericordiā B
allexerat. quare idoneo subsidio adiuuandū hospitem ratus Ioannes,
& insuper hand negligenda quæ ab eodē ad gloriam diuitiasq. propo-
nebantur; viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari quā
primū imperat. In eam classem, præter nautas, & propugnatores, Eua-
gelici quoq. præcones impositi, Aluaro Dominicano præfecto, eximie
virtutis ac sapientiæ viro, quo Rex ipse ad sacras confessiones vti con-
sueuerat. additi præterea non modo, vt in superiorē classem, fabri, sed
etiam, ne materiæ inopia laborandū foret, cēmenta cū reliquo edificā-
tionis instrumento. iam enim Ialophi cōsensu Lusitanus arcem adēq.
sacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas, imponen- C
dasq. loco, excitare decreuerat. Verū tantus hic apparatus, ac spes nō
sine causa conceptæ, paulo post in irritū cecidere. Siquidē delata iā ad
Zanagā classem, & castello inchoato (cuius etiam num exstant vestigia)
Petrus Vaseus, cognomento Bifacutus, qui classi cū imperio præerat;
sine metu versantē in pretoria naui Regē Ialophum pugione cōfodit;
vel frandis ac perfidiæ suspitionibus incitatus, vel pertesus celi soliq. :
quod ibi paucis diebus cōplures Lusitani perierant, Regis morte cum
a barbaris, tū a nostris valde tumultuatū: ac, ne quod grauius acciperet-
ur incommodū, naues nō paruo Ioannis dolore in Lusitaniā reductæ.
Ita, maximi compendij rem, quæ & plurimos homines Christo concili-
liatura, & Lusitanis ad interiora cōmercia, & inclytas Libyæ aurifodi- D
nas aditū præbitura videbatur, vnus hominis iracundia momento cor-
rupit. Veruntamen eius classis fama, bellicusq. apparatus, & profugi
Regis causa benigne suscepta, non parū ad Lusitanici nominis digni-
tatē & commendationē in ijs regionibus profuere. quocirca & Chris-
tianis deinde negotiatoribus maior honos fidesq. haberi cepta: & a
multis dynastis ad Ioanē oratores cū muneribus missi, fēderis & ami-
citiæ causā. Itemq. ipse litteras & nuntios destinauit cū ad alios pre-
nobiles Africę principes, tū vero ad reges Tungubutu, Mandinge, Ful-
lorū, & earum gentium, quas vulgo Moses appellant, multis in rebus
Christiana instituta sectantiū, ac præsertim in nominū impositione,
quæ feruētia sanctis Apostolis mutuatur. Nā ad Christianorū Actio-
pum

A pum sub Aegypto, seu Abafsinorū Regem, qui Pretejannes dicitur, tenui fama & auditione duntaxat iam sibi notū, propter pestilentes terrarū tractus, & noxia animalia, & vastas solitudines interiacentes, cū id vel maxime cuperet, ex ea parte adspirare non potuit. Cēterum hisce tā letis rerū exordijs breui tota pene Europa vulgatis, Lusitanū nomen magna vbiq. in admiratione esse: celebrari omnium linguis: nauigandi scientia & gloria Gręcis, Phenicibus, Carthaginē sibus anteferri. cuius laudis ēmulatione incensus Christophorus Columbus Ligur, ingentis animi vir, & rei nauticę in primis peritus; ex astronomica disciplina, & nōnullis veterū monumentis, eodē fere tempore statuit, trans noti orbis terminos magna terrarum spatia etiā in occidentē parere: dein, experiundi & cognoscendi studio, quod sine magno apparatu ea res tentari nō posset; Lusitano ante omnes Regi eam expeditionē suasisit; suamq. in id operam & industriam enixe detulit. A quo reiectus tanquā inania & fabulosa asferret, ad finitimū Castellę Regem Fernandum eodē consilio se se contulit. Ibi cum nihilo magis audiretur; innicta quadā animi pertinacia, totū ferme septenniū, vorando; repulsas, vrgendo, instandoq. per se, & per amicos; tandē aliquando peruicit; vt in eā inquisitionem tria sibi regio sumptu adornata nauigia ad Hīspalim orē Beticę pręberentur. Cū ijs in Atlanticū Oceanum egressus, Canarias primū insulas petijt. Inde cōtinua dierū aliquot velificatione in occasum prouectus; insulas aperuit nouas, quas ab re, quod primę occurrissent, Principes nominauit: & exposito milite nactus aurisodinas, loco idoneo castra cōmuniit: relictoq. ibi pręsidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentę eius regionis argumenta secū in Hīspaniā reuexit. Ea res, quo minus erat in spe, eo maiore Fernando Regi, & aulę vniuersę attulit voluptatē. Ioannes cōtra, dolorem haud modicū ex eo percepit; vel quod efflorescenti tū maxime ad marinę rei gloriā nomini Lusitano, partum ab alijs in eodē genere decus officeret; vel quod relicto sibi a maioribus inclyto nauigationis iure spoliari, & vasti Oceani possessione pelli quodammodo videretur. Ergo ad exigendos ē Principibus insulis Beticas, easque in Lusitanam ditionē asferendas, de procerum sentētia, classē instruere quamprimum aggressus est. ea re cognita Fernandus mirari magnopere, cur ab Rege socio & amico, ignoti maris inuestigatione, pręferret quā oblatā ille reiecerit, arceatur. cūq. super ea re nuntij, & iuris interpretes vltro citroq. frustra cū litteris cōmeassent, pōstremo Fernandus ad reuocandū ab ea mente Ioannē legatos viros primarios misit duos; & qua erat solertia, si minus ab incepto abducere illū posset, certe per varias causas rem cōsulto iussit extrahere, dum Columbus, qui in eadē loca maiore cū apparatu renauigauerat; de cōcepta spe auari, argentiq. & opum aliarū, certiora & exploratiora perferret. Nō fellit Ioannem altus: & dum legati sedulo tempus terunt (vt erat egregie facetus) legationē eam neq. caput, neq. pedes habere dixit: cauil-

latus oratores ipsos; quorum alter è crure claudicaret; alter, ab insito **A**
 fastu leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno suo com-
 pendio sedus cū Carolo Galliæ Rege pepigerat: secundiq. eius rebus
 cōmotus Ioannes, omisso belli consilio, nō recusauit quominus disce-
 ptatore totius cōtrouersia vterentur Pontifice Romano, qui tum erat
 Alexander VI. eo nomine. Is, cognita regum causa; ne quando lis ad
 arma deduceretur; vltra Hesperidum insulas ad trecentesimam fere
 leucam & quadragesimam ducto a Septentrionibus ad Australem po-
 lum circulo; totum terrarum orbē ex æquo bifariam secuit. Quæ pars
 vergebat in orientē, hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitatē op-
 tione, desumpsit: occidua Fernando relicta. Ex eo tempore in perue-
 stigandis ignotis regionibus ab Lusitano, & Castellano mira vtrinq. **B**
 virtute certatum est. & Fernandi Caroliq. Cæsaris auspicijs, idē Co-
 lumbus, aliq. deinceps immortalitate dignissimi viri, ad occasū me-
 ridiemq. immania terrarum spatia, cum incredibili prouentu auri &
 argenti, subinde patefecere: quo maxime subsidio Castella postmodū
 tantos tamq. assiduos terra mariq. sumptus prope infinita pecuniarū
 erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte, superiorū ducū laudem nō
 adæquasse modo, verum etiā superasse visus, ē Ioannis familiaribus e-
 gregia fortitudine & constantia vir, Barptolemus Díazius. huic, non
 modo cū ventis & mari, sed etiam cum socijs naualibus diu luctādum
 fuit, nauigationis longissimæ tēdio fessis, & reuerfionem quotidiano **C**
 conuitio efflagitātibus. quorū ille cum ferociā, & expositulationes pru-
 dentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo intervallo transgres-
 sus, insanum terræ proiectum deniq. patefecit. qui ab interiore Ae-
 thiopia per directam longitudinem leucas amplius sexcentas in meri-
 diem excurrit. neq. tam portentosa magnitudine, teterrimisq. insu-
 per tempestatibus deterritus est, quominus promontorium flecteret;
 ac totum terrarum orbem magnanimis & experientibus viris peruiū
 demonstraret. Hoc tam felici ausu peruentum ad insulam, quā sanctæ
 Crucis a columna ibidem posita nominarunt, leucas vltra Cani limi-
 tes omnino trecentas & quinquaginta. tum, deficiente iam cōmea-
 tu; sexdecim fere mensibus nauigando cōsumptis, in Lusitaniā reditū **D**
 est. cumq. in explicando apud Regē itineris totius progressu Díazius
 ad descriptionē ingentis illius promontorij deuenisset (frontē Africę
 nonnulli dixere) idq. ob atrocissimas circa ipsum exortas tēpestates,
 procellosum caput iure appellandum affirmaret; quinimo, Bonæ spei
 caput esto; inquit Rex (quod illi deinde nomen stabile firmumq. per-
 mansit) quippe cum tanta ab occasu distantia, ac tam enormi in Au-
 strum procursu, ad optatas Orientis opes, & Asiatica emporia Lusita-
 nis digitum pene videretur intendere. Sed quoniā cōmercij orienta-
 lis iterum iam incidit mētio, quod Africę maxime & Asiatici littoris
 nauigatione constat; locus postulare videtur, vt de vtroq. littore bre-
 uiter, quo ad instituti operis ratio patitur, explicemus. Ab Olisipone
 prater

A præter Gaditanum fretum in meridiem nauigantibus, ad læuam est Mauritania. inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & Iëthyophagos populos (ea regio Guinea est) trans Cancri tropicum, ad vsque Pagelungos Aequatori subiectos, & Agesybam, qui antiquis noti orbis est terminus. hosce vno omnes vocabulo Hesperios Aethiopas, sicuti Foos, qui oppositam Africæ partem tenent, prisci cognominarunt. Dein, per longissima spatia, obliquo trans Aequatorem, & Capricornum excursu, ora vastam in prominentiam cuneantur. id Bonæ spei (quod diximus) caput seu promontorium est. hinc rursus in Septentriones longissimo tractu per immanes & obscuri nominis populos Obios, & Cafres, & Madagascarem olim, nunc Diui Laurentij insulam, reflectitur littus ad nota iam antiquis promontoria Prasum & Aromata: quorum alterum hodie Mosambicum; alterum a Praso quingentis leucis & quinquaginta disiectum, Guardafu vulgus appellat. is Africi littoris extremus in Orientem est limes. inde præter duos inclytos sinus, Arabicum, & Persicum, quibus in modum peninsule felix Arabia cingitur, rectus in eam regionem traiectus est, quæ Indo, & Gange duobus clarissimis inclusa fluminibus, India nominatur. In hac montes a Caucaſo ad Cori promontorium, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Austrum iugo porrecti, circumfuso Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentem obuersa, prænobiles vrbes continet, Calecutum Malabarici regni caput, emporiumque nuper omnium frequentissimum; itemque Cocinū, Cananorem, Goam, aliasque complures: altera in ortum spectans, a Comorino tractu per Bengalæ fines, qua Ganges in Oceanum influit, perque Pegusia, & eius tractus alia ditissima regna (quam terram Ophir, ac Tharsis quidam hæud sane absurdis coniecturis existimant) definit in Auream Chersonesum: qua in regione prænobile emporium Malaca visitur hodie. A Cori promontorio, ad Siculi freti similitudinem, exiguo admodum spatio anulsa cernitur insula Cellanum, quam grauis auctor Ioannes Barrinus Lusitanus multis rationibus Taprobanam olim fuisse contendit. ab ea obliquus in Auream Chersonesum, & Chersoneso vicinam ingentem insulam Somatram cursus est: quam geographorum vulgus Taprobanam putat. a Somatra porro ad nobilissimas insulas plurimasque. Iauas maiorem & minorem, Borneum, Pandam, & Molucas, & Lequios, & Iaponios tenditur. itemque ad continentem oram Camboiæ, Ciampe, Caucincinæ, ac Sinarum. ultra, Lusitanis incerta nauigatio est. Harum autem regionum plerique, longe alio atque Africa terra situ ac feracitate, plurimis riguis, & sole ceterisque syderibus mire fauentibus, in omnes mortalium vsus deliciasque pro sua quæque natura varias fruges, metalla, odoramenta, plantas, lapillos, medicamina prope ad certamen effundunt. quæ paulo ante hanc memoriam, certis emporijs admodum vili coempta, Mahometani

ferme, Iudaïve infitores, vel sinu Persico in Commagenem, & Syriâ, **A**
 vel Arabico ad urbem Heroum Suezum, atque inde camelis Alexandriam conuehebant; Aegyptio Sultano, qui tum ijs regionibus imperabat, pluribus locis persoluto portorio: quæ res Memphiticæ grarium magnis quotannis pecuniæ accessibus augebat. Hanc adeo questuosam negotiationem Ioannes, ducum suorum peritia & felicitate inuitatus, omni spe sibi enitendum existimauit; vt, si qua posset continuato per Oceanum cursu, ab Aegypto, Syriâq. in Lusitaniam auerteret; non solum vt, ingenti Lusitanicæ rei incremento, Christiani nominis hostium vectigalia quam maximis afficeret detrimentis; sed multo etiam magis, vt eadem opera pluribus locis Apostolicam disciplinam vel vetustate iam obsoletam renouaret, vel ad id tempus inco- **B**
 gnitam, Deo adiuvante, per administratos idoneos institueret. constâti quippe didicerat fama, non paucos in Oriente supersse populos, partim qui simulacra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptum a Christi nuntijs Euangelium, & sanctissima bene viuendi instituta, sed tempore procedente multis deformata vitijs, vtcunq. retinerent. In ijs, Aethiopum orientalium, seu Abassinorum, cuius modo meminimus, Regem, Christi cultorem quidem illû, veruntamen a Romani Pontificis auctoritate disunctum, cum Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehementer optabat: simul etiam ratas, quod longe lateq. imperaret, fore vt eiusdem opibus auxilioq. **C**
 aditus sibi ad Regum Indorum amicitiam, & expetita commercia patefieret. Hoc ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorandas Indicas, & Aethiopicas res destinauit. qui, ob sermonis incertitiam, rei difficultate deterriti, cum Hierosolymis infecto negotio rediissent; duos deniq. Arabicæ linguæ bene peritos, Petrum Couillanium, & Alphonsum Paiuam eiusdem rei causa dimisit, cum eiusmodi mandatis ac litteris, vt alter alterius prouinciam, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorû habitum petiere. atq. ex eo loco per sermonis Arabici symbola cum se Mahometicis viatorum turmis facile miscuissent; ad Arabici littoris urbem Elanam, hodie Torum, transitu Hebræi quondam populi insignem, **D**
 ac denique Adenum (id oppidum sub ipsas Arabicæ maris fauces est munitissimum, Maddena gens olim dicta) incolumes peruenere. Ibi, cum ad læuam esset India, ad dexteram Aethiopia; sic inter se mu- nera partiuntur, vt alter Abassinum adeat Regem; alter Indica perlustraret emporia; ac rebus demum peractis, Memphim rursus ambo conueniant. hæc inter eos neutro discrepante condita. verum a digressu longe dispar fuit vtriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus est. at Couillanius felici nauigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probe compertam in commentarios retulit: ipsa vero Indica emporia, Goam, Calecutum, Cocinum, & cætera suis

A suisqueq. locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quam a Ioanne Rege in id ipsum acceperat. inde, cum per Arabicum Oceanum in Africam traiecisset; ab Aromata ad Prasum promontorium, & Rapti hodie Sengi fluminis ostia, & Melindem, & Quiloam (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis, partim ex consentiente nautarum testimonio, partim ex incolarum capillatura & colore, Hesperiorum Aethiopum haud absimili, in eam sententiam est adductus, ut oram ad Bonæ spei promontorium pertinere & circumnavigari posse procul dubio crederet. quibus rebus mirum in modum alacer, & reuiscendi socij cupidissimus, cum ad præfinitum tempus Memphim se contulisset; repente ab amicis fit certior, Papiam ipso profectiois initio diem obiisse. perculsus tam inopinato nuntio Couillanum, licet in patriam redire vehementer optaret; tamen, quod præclare meminerat quanto Ioannes rerum Aethiopicarum studio teneretur, suas vel rationes, vel desiderium regis voluntati posthabere constituit. in præsentia ad eum de Papiæ obitu, deq. sua peregrinatione perscribit: se India explorata, littus etiam Aethiopicum ad Sofalam usque, aurifodinis prænobilem terram cum cura lustrasse: nec sibi esse dubium, quin ad Bonæ spei promontorium ora continens protendatur. id adeo, tum ex fama sermoneq. hominum; tum è cosmographica, & nautica ratione constare, sibi esse in animo, quandoquidè Papiam in ipso rerum aditu mors opprefferit, eius vice in Aethiopiâ reuerti, vti, Deo bene iuuante, inita cum Abassino societate, cognitoq. illius imperio & institutis, cuncta postmodum certa ipse met in Lusitaniam referat. interea ne desisteret Ioannes capta, fidenter, ac strenue profequi. nauarchos circumuectos iam extremum illud Africæ promontorium; haud ita difficili negotio (paululum modo adnigrantur) ipsis met Quilois vel Melindijs ducibus in Indiam utiq. peruenturos. rem esse gloriæ pecuniæq. plenissimam. Hasce litteras & commentarios, nauticamq. membranam cum Hebræis notis è Lusitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dedisset; ipse confirmato ad rem conficiendâ animo, retro in Aethiopiam iter intendit. Imperabat Abassinis tum Alexander, quintus ab Serfadeneq. qui accisis a Turca iam opibus, regum nomē ac maiestatem vix atq. ægre tueretur hoc tempore. is venientem ad se Couillanum, quamquam haud plane certus vera ne afferret, magis tamen propenso ad credendum animo benigne accepit, non mediocriter lætus a tam longinquo ac tam Christiano Rege societatem & amicitiam suam per nuntios & per epistolas expeti. cūq. de Ioanne, deq. alijs Europæ Regibus multa didicisset, remissurus iam cū litteris Couillanum, repente demoritur. successit ei longe alius ingenio moribusq. frater Nahu. is non modo Lusitanum Regem dignatus responso non est, sed ne ipsum quidem nuntium ad suos redire permisit. ita Couillanus, cū neq. ex Aethiopia euadēdi facultas, neq. in Lusitaniâ

scribendi occasio præberetur; ob diurnam absentiam videlicet pro A
mortuo est habitus, quoad alijs demum è Lusitania misiss eodem le-
gatis (vt in loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis vir-
tutum facibus agitari; noctes inquietas exigere; oblatam sibi laudis
æternæ materiem in dies attentius intueri; omnes vias rei perficienda
conquirere. ast vbi eorum sermone, qui ex Aegypto venerant, &
Couillanij litteris ac rationibus animari se vidit; tum vero inchoatâ
nauigationem quantouis periculo sumptuq. ad exitum perducere si-
ne vlla dubitatione decreuit. Iamq. in talem ac tantam expeditio-
nem, ex ea, quæ tum erat copia, clarissimos destinauerat magistros
ac duces; & contra sequentis Oceani ferociam & impetum naues ius-
serat edificari vel materiæ firmitate, vel structuræ genere validissi- B
mas; cum tantis interuenit conatibus mors, bonis omnibus atq. ipsi
presertim Emmanueli, quem, Alphonso filio dudum extincto, Ioan-
nes heredem instituerat, admodum lucuosa, duplici quippe cogna-
tionis vinculo Ioannē attingebat Emmanuel: quod & Fernando Ioan-
nis patruo natus erat; & sororem ipsius Eleonoram lectissimam fœ-
minam Ioannes habebat in matrimonio. sed præter hanc tantam ne-
cessitudinem, quod in regia propinquitate perarrâ est, ipsum, a quo
regni hereditatem sine controuersia expectabat, ob singulares eius
virtutes Emmanuel diligebat vnice: & annos ei quamplurimos, ac
lætâ pariter omnia precabatur. quo etiam acerbius tulit, multisq. C
& veris lacrymis profecutus est patruelis obitum, ac iustus demum fun-
ebribus illi ex maiestate regia perfolutis, ad omnem regni admini-
strationem, sed ad res presertim Indicas acriter animum intendit. nã
& in ipso ætatis robore, septimum & vigesimum agens annum, alacer
in primis erat, & vegetus; & in studio laudis ac famæ nulli antecede-
tium Regum secundus; & eo maiore studio institutæ conquisitionis
ardebat, quod se ad tantorum periculorum, tamq. diurni laboris, ac
diligentiæ fructus decerpandos ab omni æternitate diuinitus destina-
tum esse propemodum cerneret. Ac nihilominus, ne sibi, presertim
initio regni, nimium præfidere videretur, in consilium super tali tan-
taq. re proceres, ac seniores adhibuit. In eo conuentu sententijs val- D
de certatum. Erant qui nauigationes longinquas in vniuersum im-
probarent. si rem nauticâ experiri placeat; sat ampla & nota in pro-
pinquo mariâ patere: sin (quod forte magis e communi re sit) victui
ac frumentationi consulere; ex alienis regnis, atq. adeo ex ipsa Ger-
mania colonos in Lusitaniam in id ipsum accitos. Quin Curucensis,
& Lauranus ager, ac tota illa inter Eboram, Tagumq. spatiosa plani-
cies vel vitibus conferenda, vel vbi liceat aratro proscindenda plebi
desidiose atque inopi diuidatur? sin belli gloria sollicitet animos; he-
rere pene in visceribus Mauritanam pestem, ex qua nouæ in singulas
horas insidiæ, latrocinia, cædes, calamitates immineant. longe pro-
fecto vtilius tutiusq. in proximos Christi hostes, quam in remotos &
inno-

A innoxios populos, certo cum damno, ac periculo, incerto, vel exiguo cum emolumento Lusitanica arma posse conuertere. octogefimum iam annum per assidua naufragia immanesque sumptus tot classes in Austrum nauigare. quid inde nisi vilissimos Aethiops, Lusitanie onera verius quam ministeria, & ebur inutile, & friuola palmae folia reportari? Nam quod de aurifodinis fama increbuerit, verba profecto regulos dare: quibus importari nouas opes, & solitudines exultas, ac totius illius tractus pestilentiam frequentari vehementer expediat. Proinde ad Lusitaniae decus, & rem tuendam augendamque, dispersas regni vires contrahat; finitima remotis anteferat bella; vel, si ad agri culturam domestici poeniteat soli; praepingues potius Mauritaniae glebas, & frumentarios campos, quam aut Asiae inaccessibleia commercia, aut sterilem interioris Libyae arenam, & squalentia deserta respiciat. Alij contra: neque susceptos ad eam diem labores ac sumptus, qua dignitatis, neque compendij nomine, irritos fuisse (quod ipsum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes, & vectigalium incrementa quotidianae testentur) & nouam hanc Indiae conciliandae diuinitus oblatam occasionem, eiusmodi esse, vt non modo sine magno detrimento, verum etiam sine summo dedecore omitti non possit. scilicet diuini spiritus virum Henricum illum, tanta animi magnitudine, praecclarum hoc iter ingressum, ac tanta perseverantia spretis iniquorum obrectationibus, tantam gloriae segetem posteris reliquisse; ac deinde Alphonsum, & nouissime Ioannem ipsum, qua virtute, quo consilio Reges? toto impetu eisdem instituisse vestigijs; vt in ipso demum Indiae pene vestibulo, Emmanuel successor, viris, opibus, aetate florentissimus repente deficeret. in magnis arduisq. negotijs non esse res illico ad calculos reuocandas: vbi conatus ipse, vt votis minime respondeat euentus, apud aequos tamen rerum aestimatores loco successus ac praemij sit. Pergeret porro felix quo numen tantis tamque apertis significationibus duceret. neque a tam laudabili capto abduci se cuiusquam ignauia, seu cunctatione pateretur. Media fuit multorum sententia: quibus non tam dimitti contracta iam, & instituta commercia, quam nouis quaerendis instituendisque modum tandem aliquando imponi placebat. Quid enim a tanti Regis tum prudentia, tum dignitate magis alienum esse, quam partis iam ita multis, vt conseruari vix possint; incertas captantem spes, nouis quotidie ventis, tempestatibus, vadis, aestibus atque recessibus bellum indicere? & inexplebili curiositate alias atque alias oras nullo propemodum fructu vel operae pretio perscrutantem, cum rerum natura pugnare, & ipsa denique mundi claustra velle perrumpere? Frequentes procellas, crebra naufragia, imminutam Lusitaniae sobolem, voraces classium impensas, & super hac, infinitam itineris longitudinem reputaret animo. quae ipsa vt maxime Deo fauente vincantur, & flatibus, vndisq. obsecundantibus, perueniatur in Indiam; ecquid tandem spei sit, occupata iam ab antiquis,

ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas A
 traducendi? Quis porro præstet, potentissimos Indiæ, Syriæ, Aegy-
 ptiq. (vt de reliquis taceatur) dynastas ac reges, vbi per aduentitios
 commectus portoria sua, redditusq. imminui senserint, quietem actus-
 ros? quibus, si damno vel dolore irritati ad arma confurgant; vix Eu-
 ropa tota coniunctis viribus, nedum Lusitania sola, possit obsistere.
 Nam quod nonnulli maiorum in hoc genere studium & contentione
 opponant; neq. Henricum ad Indiæ regiones adspirasse vnquam, &
 Ioannem adulatorum blandimentis potius, quam suo pte ingenio, in
 hæc vigilantium somnia verius, quam consilia inductum. quæ quo-
 niam intempesta morte oppresserit Deus immortalis; videat Emma-
 nuel ipse, integris etiam tum viribus, quid agat: neu per inanem fi-
 duciam ea suscipiat, a quibus cum leuitate ac damno postmodum co-
 gatur absistere. Hæc & alia id genus cum & ij, qui in consilio aderât,
 & cæteri, vt sit, pro suo quisque sensu loquerentur; plus tamen apud
 regem & decoris audium, & fidei propagandæ studio incensum, ho-
 nestas, & pietas, quam metus aut diffidentia valere. Cæsa, & con-
 uecta iam ante materia; naues in præsentia duntaxat quattuor ad ex-
 plorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite, nauta, com-
 meatibus, tormentis instrui: &, quantum humano consilio provideri
 possit, contra omnes casus quam diligentissime optimeq. adornari
 iubet. Prætorix inditum est nomen a sancto Gabriele, non sine cau-
 sa: vt quæ ex orbe nostro ad antipodas viam Euangelio muniebat; sub
 tutela præsidioq. lateret Archangeli potissimum eius, qui primus è
 cælo terris olim attulit Euangelium. huiusce nauis cursum regebat
 Petrus Alanquerus, qui aperiendo Bonæ spei promotorio paulo ante
 interfuerat. Secundâ Archangelo Raphaeli, viatorû duci ac tutori di-
 carant. Paulus Gamma præerat. nauclerû habebat Ioannem Conim-
 bricensem. Tertiam Nicolao Cælio nauarcho, Petro scholastico gu-
 bernatore, incertû vnde, Berrium appellabant. Quarta, sine milite
 ac sine nomine, vehendis duntaxat in supplementum cibarijs, a Con-
 saluo Nonnio Gammæ domestico ducebatur. Propugnatores in vni-
 uersum & nautæ, centum & sexaginta non amplius explebant nume-
 rum. ijs omnibus ab Emmanuele præficitur summa cum potestate
 Vascus Gamma Pauli frater, singulari prudentia ac fide, &, quod ca-
 put erat, inuicti animi robore vir: cuius patrem Stephanum, nuper
 vita functum, Ioannes Rex ad munus id ipsum iam ante delegerat.
 Huic, præter mandata & litteras ad Indiæ reges; Couillânij quoque
 membrana, & commentarius attributus. Agebat eo tempore Emma-
 nuel in oppido Transagano, quem Montem maiorem vocant: huc
 euocatam Gammam, & socios, in magna procerum corona, magni-
 ficis promissis, & pia in primis & graui oratione, ad talem & tantam
 expeditionem est adhortatus, dein vexillo Crucis per intimû scribam
 publice expanso, nixus genibus Gamma solenni ritu in Regis verba
 iurauit.

A iurauit. eodemq. accepto vexillo, plenus bona spe & miro nauandæ Regi operæ studio incensus, Olisiponem vna cū comitibus petijt. ibi in MARRIAE Virginis æde, quam ad fauces portus olim Henricus in id ipsum extruxerat, sacris omnibus ad propitiandum cæleste numē rite procuratis; præeunte cum hymnis, & canticis agmine sacerdotū, nauarchi, & cætera turba cum ardentibus cereis, eodem ordine suppli-
B cantes, nudis pedibus ad scaphas vsque deducti. Mæsta cum fletu fe- quebatur ciuitas, quasi tam læta ciuium manus ad manifestum exitium rueret: Ac quandiu lætis de more vocibus, ac vario tympanorū tubarumq. concentu anchoras moliuntur, rudentes expediunt, & reliqua munera certatim obeunt nautæ; miram hilaritatem vultu præ se tulit Gamma, focijque. ast vbi solutus anchoris, ac sublati iam antennis, vltimum signum profectionis insonuit; tum vero mutuo cōspectu partim integratæ, partim coortæ omnibus lacrymæ: nec modus fuit, quoad vehementior Boreas naues in altum pronectas ex oculis abstulit. Id accidit anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, ad vij. Idus Iulias; anni tempore (vt postea compertum est) minime idoneo. Veruntamen regente cursum Deo; paucis mensibus ipsum Bonæ spei promontorium præteruecti, ad aquationem, quæ dicitur, Sancti Blasij, peruenere. Auctorem habeo, circa id promontorium atrocissima tempestate iactatos nautas reditum in patriam expostulasse: cum nihil suadendo, rogandove proficerent; de coercendo per vim præfecto agitasse consilia. Ea re cognita, magistris vincula iniecta; Gammam ipsum gubernatoris officio egregie functum. Alij minime spernendi scriptores, neque ita periculosam eam nauigationem fuisse referunt; nec vllius in Gammam cōspirationis meminere. Vtcunque res habeat; ad eum, quem dixi, locum appulsi, vagantes in littore Aethiopas clitellatis insidentes bobus opprimis; & festiuo tripudio, & fistularum cantu se oblectantes vident. Adhibiti confestim interpretes, cum nullum sermonis commercium reperirent, partim nutibus, partim æreis crepitaculis, vitreis globulis, alijsque id genus crepundijs, quibus mirum in modum capitur
D gens; ad pecora bouesq. inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cum se admodum difficiles præberent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gētem plane abalienaret Gamma vela fieri statim imperat. Sæua inde procella iactati, vltra Diazij terminos leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant insulas processere. Ex eo loco, aduersis gestibus admodum retardantibus, lente rursus ad oram Zanguebaris appulere ipso Christi die natali: ex quo littus id Natale appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanū enomit se: quod aquandi causa ingressi festo Epiphaniæ solenni, Regum flumen ex eo dixerunt: & quod ab incolis admodum amice benigneque tractati sunt, ei Aquationi a Bona pace inditum nomen. Quintum diem Gamma ibi moratus, mira cum barbaris familiaritate contracta, discessit. ac pro-
 pter

pter concitatiorem æstum veritus ne qua in vada ferretur; adeo lon-
 ge a continenti cursum tenuit, vt & Sofalam regionē, & Fluenta pro-
 montorium noctu per imprudentiam præterierit. Inde reflexo iterū
 ad continentem itinere, cōspicatus nauigia palmeis velis vasti amnis
 ostium inuehi, subsecutus, accolæ reperit minus iam atro colore, &
 cultiore vestitu, & Arabici sermonis nonnihil peritos: a quibus, Fer-
 nando Martinio interprete, accepit, haud procul, eiusdē fere ma-
 gnitudinis naues, albosq; homines commeare solitos. quæ res, quod
 Indiam significare haud dubie videbantur, ob id loco ac flumini, Bo-
 na signa, nomen impostum: & amicitia cum barbaris inita, subductæ
 naues, & multis locis resectæ. Ibidem columna cum titulo Raphaelis
 Archangeli de more fixa. Cæterum, ne nimis læto successu Gamma ef-
 ferretur, multos ibidem ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tu-
 morem ac putredinem excrescentibus, feda corripuit lues, quosdam
 etiam absumpsit. cuius causam tum in cæli granitatem (quod è cre-
 bris æstuarijs terra valde palustris & vlginosa est) tum in corrupta
 salsamenta, quibus iandiu propter inopiam victitauerant; contulere.
 Mense iam ibi per multa pericula exacto, solutis anchoris litus legen-
 tes, quinto die ad Mosambicum accedunt. Id oppidum insulæ Prasie
 cum tutissimo portu quamquam exiguo, situm in ipso flectentis se-
 oræ cubito, a dextra Sofalæ aurifodinas, a læua Quiloam urbem habet
 insignem. & quamquam ob circumfusum æstuarium, sterili, & insalu-
 bri est admodum cælo, tamen in satis magnam frequentiam loci op-
 portunitate deductum est. Mahometani ferme tum inhabitabant,
 Abrahamo Quiloæ tyranno subiecti: perq; prætorem (xequem Ara-
 bes vocant) ab eo regebantur. Aduersus id oppidum, ad quattuor
 passuum millia, sunt insulæ, quæ a columna ibidem a Vasco posita, san-
 cti Georgij nominantur. ad eas insulas cum Lusitani steterissent, ab ijs,
 qui a Mosambico explorandi causa prodierant, initio pro Turcis vel
 Saracenis habiti, facile cum xequē per munera & vinum, & scitissima
 faccari condimenta, quorum auarissima gens est, pacem, & amicitia
 iniere. atque etiam duo in Indiam vsq; nauium magistri mercede ab
 eodem impetrati. & omnis generis cibaria abunde suppeditabantur.
 at vbi per Abasinos quosdam Aethiopas, qui pictas Angelorū ima-
 gines in Gamme navi conspexerant, & cum eo de rebus Abasinis,
 deq; religione fuerant collocti, Europæos & Christianos esse vulga-
 tum est, confestim hospitalitas omnis in odium versa, & nostri telis, ac
 sagittis aquatione prohiberi capti. simul, accepta iam pecunia, perfidi
 magistri clam aufugere. Nondum apparuerant gentibus ijs, nouæ
 subtilitatis, & operis admirandi ballistæ, oblongum in tubū, & æqua-
 liter teretem ex ere fusili figuratæ: quæ non funibus aut nervis inten-
 tæ singula mittunt spicula; sed inexcogitata priscis ratione, ad applici-
 capiendos, certo primum nitrati ac sulphurei pulueris modulo tēpe-
 rata,

A ratâ, insertos dein ore patente ferreos ex arte globos, catenasque & alia obturamenta, fulminum instar flammis eluctantibus cum horrendo fragore contorquent. Eiusmodi tormenta complura Lusitanus de morte disposita, & collibrata ad nauium fenestellas habebat. sed ab ijs exercendis, ne perterritos metu incolas abalienaret ab se, consulto abstinerat. Verum vbi fraudem, ac vim, & suos pene circumuentos animaduertit; indignatione commotus, extemplo disploderent, magistris edixit. Illi sine mora exsequuntur imperium. ac primo videlicet funus ater, & fumo intermicantia fulgura, & crebra tonitrua cælo sereno, attonitos defixosq. rei nouitate barbaros tenuere. Ast vbi ante pedes prætoris ipsius, momento laceri & exanimis quattuor simul viri conspecti sunt; enimvero tum, quasi haud dubie infenso infestoq. numine, correptis vndique ac pene depresso turba nauigijs, lymphati amentesq. in proximam continentem ex insula sese cuncti proripiunt. Inde prætor, animo vix tandem è summa trepidatione collecto, supplices ad Gammam oratores placandæ iræ, & sui purgandi gratia transmissit. si quid minus amice in hospites consultum sit, id suo consilio nequaquam esse factum. magistros qui mercedē fraudulenter abstulerint, iam non esse in sua potestate, quod alter in auiâ & interiora se abdiderit; alter subitis machinarum ictibus fæda laceratione discerptus, perfidiæ penas luerit. Sed & integram mercedē

C se Gammæ redditurum, & alium ipso loco magistrum suffecturū, nauigationis Indice peritissimum. Gamma, quod pluribus discipulandi tempus non erat, remissa mercede, magistrum accepit, multo etiam prioribus nequiorē; quippe, vt a Mosambico profecti sunt, ita instituit iter, vt nauigia in periculosas quasdam ac desertas impulerit insulas; facile confusus, ob natandi peritiam, se noctis silentio, vt alij duo fecerant, euasurum. sed intentius custoditus, fraude cōperta, vapulauit egregie. ob id insulæ Verberati appellatæ. Quo ille supplicio magis etiam effertus, Lusitanos perditum ire omnino constituit. ac per summam dissimulationem, quasi plane respiciisset, composito ad omnem æquitatem ac summisionem sermone vultuque,

D vrhem Quiloam ait esse in propinquo, rerum omnium copia refertissimam, & Christianis Abassinis, atq. Indis frequentem. quando ad Mosambicum res non conuenerit; ibi Lusitanis, omnium generum ciuibus, mercesq. Indicis haud inferiores, summa populi voluntate affatim suppeditatum iri: præterea, cursum ex eo loco in Indiam esse certissimum. Hoc ille artificio mendacisq. Gammam in vltimum exitium pane impulit. iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor. nec dubium erat, quin si eo ventum esset, ciuitas armis virisq. potens, ac Mahometicæ superstitioni addicta, & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata, communis doloris graues penas à Lusitanis exactura esset. auxilio fuit vehementior aquarum impetus; quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occu-

occupare non licuit. Ea spe deiectus Aethiops, tamen à malitia non A
 discedit. Cum nostros omnium rerum inopia valde laborare intelli-
 geret, quoniam Quiloꝝ accessu prohibiti sint, Mombazam urbem do-
 cer non longe abesse, in qua multi etiam Christiani versentur, & om-
 nia ad victum cultumq. necessaria abunde suppetant. Si Vasco place-
 at; propediem se duce naues in optima statione futuras. Nec recusa-
 uit Gamma, partim rectoris suasu, partim etiam vltima pæne iam ne-
 cessitate compulsus, ad urbem appropinquant, vt nuper ad Mosam-
 bicum, sic ibidem obuam proditum à Regis exploratoribus. qui ab
 insidioso cursu rectore clam in nostros incitati; simulata beneuolen-
 tia, ad Regem redeunt; ingentis prædæ occasionem oblatam demon-
 strant, modo intra portum aduenę perducantur. Haud surdis auribus B
 dicta, omnibus blandimentis, muneribus etiam, iubet Christianos ad
 commercium, & hospitium benigne inuitari. Paschalia tum aderant
 festa: & paulo ante ad insulam sancti Georgij ara excitata Lusitani,
 expiatis confessione criminibus, cælesti pane se se munierant. quo
 etiam maiorem in tempore diuinam clementiam opemq. sensere.
 quippe ipsas iam portus fauces intrantibus, ex vrbe permulti cum fi-
 cta gratulatione, & concentu obuam prodierant; ac sine armis in na-
 ues accepti, ouantes lætiq. certo ac præfenti iam lucro, nostros perfida
 simulatione ad omnem hilaritatem inuitabant; cum nouum sub-
 ito periculū, parato iam exitio nihil tale suspicâtes Lusitanos eripuit. C
 Dum enim ad auram excipiendam, Gammae naui tardius circum-
 agitur, veritus, ne illam in proxima vada æstus abriperet, magno re-
 pente clamore iaci anchoras iubet. quam ad vocem cum naualis tur-
 ba huc illuc præceleri festinatione discurreret; rati proditores dete-
 ctas insidias, vt est omnis malitia suspicax & meticulosa, illico è nau-
 bus in subiectas lintres certatim cuncti cum ipso proditiōis magi-
 stro desiliunt, & fugam capeffunt. ac tum demum Lusitanis fraus ac
 pernicies patuit. Gratę ingentes pro tam insigni beneficio superis
 actę. & quoniam reliquum littus sat frequens vicis & oppidis esse di-
 cebatur, Gamma cursu in Septentriones directo, postridie Momba-
 zam aduentantia nauigia duo Saracenorum intercipit, è quibus dun- D
 taxat tredecim (cum cæteri se in pelagus eiecissent) in potestatem ve-
 nere. ij, ne locus iterum dolo daretur, separatim singuli interrogati,
 sine vlla variatione respondent, in eadem ora celebre oppidum esse
 Melindem, rege in aduenas omnes mire benefico, in primisq. hospi-
 tali. ibi nec instrumenta nautica, neque com meatum optimum, neq.
 duces in Indiam defuturos. His rebus auditis, captiui benigne ha-
 biti; ijsdemq. regentibus cum ad Melindis conspectum ventū esset;
 quidam ex ijs, vt videbatur, auctoritate præcellens, munus adeundi
 regis, & conciliandę amicitie, sibi deposcit: & Gammae permissu in
 urbem delatus, Lusitanorum probitate moribusq. extollendis, & ali-
 is ad tempus accomodatis rationibus, regem, satis per se ad officium
 humani-

A humanitatemque propensum, facile in aduenarum cupiditatem & amorem impellit. Dein, biduo nuntijs & xenijs vltro citroq. mittendis insumpto, Gamma, ne regi diffidere videretur, in portum lætonauium ornatu concinentibus tubis inuehitur. Huic obuiam regis filius natus maximus (nam pater morbo senioq. implicitus decumbebat) cum honestissimo comitatu profectus, in scapham, quo Gamma excipiendi eius causa descenderat, hilari vultu transiliens, peregrinum arctissime familiarissimeq. complectitur. inde cum alter ab altero multa per interpretes amice admodum quæsiissent; petere atq. orare institit, vt ad parentem iacentem in lectulo adire ne grauaretur, id fore seni gratissimū. se interea apud naues cum paruo filio pro obfide remansurum. Ad ea cum respōdisset Gamma, sui regis mandato prohiberi se quominus exscenderet; nobiles duos e comitatu pro se in urbem misit: quibus rex cum cæteris valde se comem & honorificum præbuit. Præterea, de perito itineris duce magna regis voluntate impetratum: atque illi vicissim Gamma tredecim, quos dixi, captiuos benigne donauit. quibus officijs, & mutæ beneuolentiæ significationibus, hospitij noui iure magis magisque firmato, ea denique lege Gamma discessit, vt in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quo regis Legatos ad Emmanuelem honoris & amicitiae causa transueheret. A Melinde ad Malabaricum Indiæ littus leucarū ferme septingentarum traiectus est. id spatium altero & vigesimo die feliciter emensi, tanta gratulatione ad Calecuti oram accessere, quasi transactis iam rebus incolumes ad patrios lares & incunabula rediissent. Iulio ineunte Olisipone soluerant: mensibus ferme vndecim itinere insumptis, circa Maij exitum in Indiam deferuntur, perincommodo sane tempore. etenim in ijs regionibus cum alia multa admiranda; tum illud in primis omnium physicorum ingenia superat; quod in eadem cæli plaga, pari solis accessu recessuq. iisdem anni mensibus, ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promontorium excursu, quemadmodum supra demonstratum est, totam Malabaris longitudinem intersecant, æstas ac siccitas; ab occasu cis Gatem hyemis, & assiduæ pluuiæ sunt. vt in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempestatum attinet, ijdem pæne populi sibi mutuo antipodes videantur esse. Quam diuersitatem, quæq. de æquinoctiali circulo, ac torrida zona antiqui falso opinati sunt, & alia eiusmodi permulta, si quis apud se diligentius reputet; profecto intelliget; omnia quæ in cælo, quæq. in terris sunt, non ad necessitatem fati, vel ad fortunæ temeritatem, verum ad vnius omnipotentis Dei liberam voluntatem ac prouidentiam esse referenda. Quo tempore Gamma ad Calecutanam oram est appulsus, in ea Malabaris parte, hyemis erat initium; cum altera, quæ ad ortum est, maximis iam tum caloribus efflueret. itaque licet periculosam admodum in solo stationem esse intelligeret; subeundos tamen portus, nisi ex Malabarici Regis adiutorio

nequaquam existimant. Is Rex in primis Indiæ clarus perhibetur, ac ^A potens: quippe quem ceteri eius tractus Reges principem ac superiorem agnoscunt, & patrio sermone Zamorinum, idest Imperatorem appellant. is, quattuor ordinum homines habet in suo regno. dynastas ac satrapas, quos vulgo Caimales vocant. sacrorum antistites & procuratores; ij vetustissimæ originis & nominis Brachmanæ sunt. rei bellicæ studiosos è nobilitate duntaxat; qui Naires dicuntur. quantum obtinent locum opifices, & agricolæ. reliquum vulgus inceptorum est, magna ex parte Arabum, Persarumq. & Aegyptiorum ex hæresi Mahometana, & Iudaica: qui pretiosis mercibus admirabili solertia & peritia permutandis, ad amplas ferme opes pecuniasque perveniunt. Ceterum apud omnes præcipuo in honore Brachmanæ sunt, ^B patetq. ea sætatiissime. horum scitis omnia publica & priuata sacra subiecta sunt. hi cæremonias & iusta funebria suo arbitratu præscribunt; ijdemq. magno suo quæstu prodigia, sortes, auguria, & omnia interpretantur. horum disciplina institutisq. Reges ipsi imbuuntur, omnibus magnis parvisq. in rebus mirandum in modum illis obnoxij. Sed non vnum est Brachmanarum genus. quippe alij liberis operam dant, viuuntq. in hominum frequentia. alij calibem agunt vitam, quos hodie proprio vocabulo Iogues appellant: Gymnosophistas olim Græci dixere: ijq. partim longissime peregrinantur, stipem emendicantes; & victus vestitusq. asperitate nacti existimationem ac ^C fidem, credulas hominum mentes portentosis mendacijs, varijsq. superstitionibus in fraudem impellunt; partim in solitudinibus auis, & subterraneis specubus durissimo vitæ genere, inedia, vigilia, nuditate, frigoris æstusq. patientia semetipsi discruciant, abstinentq. ab omni corporis voluptate ad certum annorum spatium: quo exacto, in Abdutos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur. ij, tamquam humano fastigio celsiores, & omnium rerum licentiam adepti, nullis iam tenentur legibus, & in omni scelerum & flagitiorum genere impune volutantur. est etiam suus Ioguibus, rector maximus, qui vestigalia perampla dispensat; vocatosq. ad se certis temporibus impostores, varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Hosce omnes, mirum quam densa in caligine, & ^D quanta in veritatis ignoratione demesos diabolus teneat. Parabrammam nescio quem Deorum antiquissimum colunt, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna fila gerunt è collo suspensa. Multis præterea non hominibus modo, sed brutis etiam animantibus cælestes habent honores, & templa ædificant, quibus in prisca illa Romanæ Urbis magnificentia vix quicquam simile exstiterit. sane sanum est simio dicatum: cuius duntaxat pecori in victimarum usum custodiendo, porticus miram in longitudinem excurrit, columnarum septingentarum è marmore, tantæ magnitudinis, vt Agrippe columnas, quæ in celeberrimo quondam omnium Deorum templo Romæ visuntur, sine dubio ^{ada-}

A adæquent. Elephantis etiam religionem numinis tribuunt; bobus autem, eo maiorem, quod hominum vita functorum animos in eam maxime bellum immigrare opinantur. Multos habent suarum superstitionum libros, magno labore studioq. conscriptos, quæ nonnihil ad veteris Græciæ fabulas, & auguralem Hetruriæ disciplinam videntur accedere. Hi libri ne in vulgus prodeant, cauent quam diligentissime; sed ex ijs arbitrato suo depromunt, quæ ad populû decipiendum in concionibus, vel in priuatis colloquijs, contracto supercilio, & magna pompa verborum edisserant. Quamquam haud pauca superioribus annis a Brachmane quodam apprime docto, cum se ad Christum aggregasset, nostris hominibus prodita sunt: inque

B Lusitanum sermonem accurate conuersa, tandem ad me peruenerunt; meræ nugæ, & anilia plane deliramenta, quæ hoc loco ne leuiter quidem attigisse operæpretium duxerim. ex quo facile apparet, quantum immortalī Deo populi debeant ij, quibus in tanta aliorum cecitate, Christianam lucem adspicere datum est. Iam, de sacrificijs, libationibus, cæterisq. nefarijs ritibus, quibus vel ad placandos commētitios Deos, vel ad expiandos mortuorum manes vtuntur, singillatim exponere, vt superuacaneum, ita pene infinitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus. Naires autem, penes quos totius rei militaris est cura, vt septimum circiter ætatis annum attingere, teneri

C corpusculi nervis diu multumq. distentis, laxatisq. compagibus, adhibita frequenti vnctione sesamini olei, per aliptas peritissimos ad agilitatem pene incredibilem perducuntur. itaq. velut exosses artus omnem in partem arbitrato suo torquere ac flectere; saltus retrorsum æque atque in aduersum longissimos edere; & in lucta varios nexos pariter implicare atq. explicare condiscunt. Armis vero, a pueritia ad vltimam vsque ætatem, summa cura exercentur singuli ferme singulis, haud absurda ratione; quod ita persuasum habeant, neminem vnum simul pluribus posse rebus excellere. arma erant olim, hasta, sagitta, gladius, clypeus: verum, post inuectas illuc recentiores hæc humani ingenij fraudes, machinasq., totam conflagrandi, temperandi, librandi rationē ita percalluere, vt omnibus maioribus minoribusq. tormentis, igneisq. missilibus admodum scienter vtantur; iamq. Indici sclopi, seu ferreæ fistule, & sulphureus puluis, longo intervallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pube tantum velata, prælium ineunt: neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc nostro militi pugna longe stabilior: suoq. & armorum pondere vehementius in hostem incumbit. contra, illis maior in dimicando, velocitas & concursatio. quinimmo plurimum in ipsa fuga præsidij est. obuersantes offerentesq. vltro se se, vbi te iam iamq. adepturum existimas, momentu euanescunt. rursus, cum procul abesse credideris, ab tergo se ostēdunt, pari celeritate & sequuntur, & abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertiore icu auersi, quam aduersi iacula dirigunt.

C

Quod

Quod si ad cominus decertandum, vel necessitas cogat, vel inuitet A
occasio; ceterum plerumque feriunt; bracteolis plurimis ad gladij manubrium annexis, quorum tinnitu numeroso ad Martem pugnamque incitantur: seque celeri vel procurfu in hostem inferunt; vel recursu, cum opus est, repente subducunt; factaque testudine ita subscuto se totos condunt, ut locus ad plagam nullus omnino pateat. & cum omnis multitudo Nairum viget in studio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur certo militum ordini, quos Amocos vocant. ij diris execrationibus caput, familiam, stirpemque deuouent, ni illatas commilitonibus iniurias inuicem puniant. Regis vero necem tam obstinato animi impetu vlciscuntur, ut per media tela flammæq. nullo plane vitæ respectu, ad cædem hostium ruant lymphati, amentesque, atque ob id ipsum vel maxime formidandi. itaque Indicæ militiæ id robur est: & pro Amocorum numero magis minusve potentes Reges existimantur. longe miserrima conditio est agricolarum, & opificum: siquidem præter quotidianas operas, quibus ægre se se familiasque sustentant; quod initio quisque fortitus est vitæ genus, in eo ad mortem vsque persistere cogitur: nec modo ad altiores vnamquam gradus euadendi, sed ne ad alias quidem artes quæstusve se transferendi spes vlla relinquitur. atque id vetus esse institutum, patet ex Arriano, qui res item Indicas Græco sermone conscripsit, quare adeo contempti abiectique sunt, ut superiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quod si in turba, ut fit, ad aliquem forte Nairem propius accesserint, male multantur: idque ne accidat, per antecedentes famulos turbam submouent Naires; & cum alibi, tum præsertim ad viarum flexus, se adesse clara voce denuntiant: tanta Indicæ nobilitati superbia, tam barbaræ inest fastus: atq. id est causæ, cur Christianam disciplinam pessime oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate, animiq. moderatione consistit. Quæ Indorum contumacia eo minus videtur ferenda; quo sibi nobilitatis nomen impudentius arrogant: nam præter alia dedecora quantævis claritati obscurandæ; promiscua etiam inter singulos ordines coniugia sunt, vagique ferarum more concubitus. incerto omnes patre nascuntur, & ad sororum filios, ut minime dubiæ cognationis, hæreditas peruenit. Aedificia, templis Deorum exceptis, & regis ædibus, & quibusdam pretiosarum mercium apothecis, lignea, & modice ab humo exstantia, palmarum folijs conteguntur: nec vlli omnino, præter dynastas, sumptuosius habitare concessum. Suburbana visuntur plurima cum hortis apprime cultis, quæ ferme incolunt optimates, ne urbana plebis consuetudine polluantur. ea partim vallum & agger vndique muniunt: partim inflexi enatarum ibidem arborum rami; passim interiectis implexisque mira denitate viridibus rubis ac sentibus, ad introitum, aspectumq. & ignem arcendum: tantis præterea recurrentium in se viarum anfractibus, ut, instar labyrinthi,

Athi, cætos errores, & ambages imperitis locorū obijciant: quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem hostibus reddit. Zamorinus ipse, quo tempore Lusitani ad Calecutum appulere, ad Pananem (id maritimo vico nomen) haud ita longe ab vrbe, se continebat. Ad eum Gamma cū in anchoris staret, nuntios de suo aduentu præmisit: se, cum Regis Lusitaniæ mandatis ac litteris ex alio pene terrarum orbe aduenisse; neque tamen iniussu è naui egressurum. lætus ea re Calecutanus, magnificeque se ipse circumspectans, quod sui nominis gloria excitam ex vltimis sedibus gentem cerneret; Gammam è periculosa statione in proximum portum, cui Capocate nomen est, dato in id duce, iubet inuehi. dein post biduum mittit qui Gammam honorifice ad se deducant. Ille tametsi ignotæ fidei, & vanæ superstitionis homini vitam suam credere, comitum, amicorumq. monitis ac precibus vetabatur; tamen legationē peragere, & cuncta corā explorare ipse constituit. Paulo fratri, vicario suo mandat, scaphas quotidie ad littus paratas habeat; ac si quid accidat, quo minus ad naues redire possit; ipse, nulla eius rei habita ratione, Lusitaniā repetat, & Emmanueli Regi inuentæ iam Indiæ, ac totius itineris rationē diligenter exponat. Tum duodecim socijs ex vniuerso comitatu delectis, quam ornatissimo vestitu, cū scaphas versicoloribus vexillis atq. tapetibus, & omni tormentorum apparatu adornasset, ingenti omnium gratulatione, strepituq. festo ad littus accessit. Descendenti præsto fuit Catuales, vnus ex ijs, qui iuri peregrinis dicūdo præfunt, cum vario cantu, & magna manu militum, baiulisq. ad sarcinas conuehendas: nam apud Indos equi, & cætera iumenta per id tempus in vsu non erant. Dein Gammam tetraphoro impositum, ad urbem Calecutum primum, inde Pananem deportauit tanto populi concursu, vt præ turba quidam elisi, nonnulli etiam è spectandi certamine coorta rixa perempti sint. Vt ad regiam est ventum; a Caimalibus aliquot Gamma cum socijs honorifice primum excipitur. dein Brachmanarū antistes linteatus obuiani prodijt, ac manu leniter apprehensum, longo cubiculorū ordine, denis aulicis ad ostia singula stationē agētibus, in amplū conclaue perduxit. stratum erat pauimentū serico eteromalo viridi; parietes vero bōbycina peristromata intertexto auro magnifice vestiebant: ligneis gradibus affabre factis in theatri formam circumquaq. eminentibus; ea procerum subsellia sunt. Rex in ornatissimo lectulo decumbebat, gossipina candoris niuei tunica indutus, aureis confersa rosis, gemmeis fibulis admirabili splendore connexa. Caput cū pretiosis inauribus pileus aureus contegebat in tiaram exsurgens, vario gemmarum vnionumq. contextu, brachia, cruraque de more gentis nuda, armillæ ex auro decorabant, baccis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli annulis inserti cōplures è pedū eque ac manuum digitis emicabant. Adstabat ex apparitoribus quidā etate prouectus, in aureo disco tenens Malabaricū betel, seu Tambul Arabicū:

que folia principes Indi afsidue fere mandunt, commendandi hali-
 tus, leuandæ fitis, & educandæ pituitæ gratia. Zamorinus ipse,
 quamquam colore subnigro, tamen & proceritate membrorum, &
 toto corporis habitu gestibusq. dignitatem regiam haud dubie præ-
 ferebat. Gamma, falutatione peracta, confidere vna cum comiti-
 bus iuffus, per interpretem exponit: Emmanuelem Lufitaniæ Re-
 gem, Calecutani Regis fama commotum, fedus, & amicitiam ip-
 fius iam pridem expetere. quando coram congredi, & iungere dex-
 tras locorum interualla prohibeant; legatum pro fe miffiffe. Ni rem
 afpernetur; confidere fe eam societatem vtrique non parum orna-
 menti, commodiq. allaturam. Dein prolata munera, & litteræ cum
 Arabico, tum Lufitano fermone confcriptæ. Ad ea Zamorinus bre-
 uiter: Emmanuelis fratris voluntatem, ac propenfionem erga fe, vel
 ex eo elucere, quod fe tam honorifica legatione, per tot discrimi-
 na laboresq. vltro compellandum, & falutandum exiftimarit. quod
 ad fedus, & commercium attineat, rem fine controuerfia conuentu-
 ram. fimul edifferit, quas è fuo regno merces auehi: quas ad fe im-
 portari viciffim expediat. Ad hæc, multa de nauigatione, deq. iti-
 nere fciscitatus, Gammam, & socios in lauta hofpitia benigne di-
 ftribuit. His rebus, vt fit, extemplo vulgatis, cum cæteri mercato-
 res, tum Saraceni præcipue atque Arabes magnopere commouen-
 tur. ac præter capitale in Christianos odium, rati etiam, quod res
 erat, quantum ad Lufitanorum commercia accederet, tantum de fuis
 lucris imminui; & fi præualidus manceps in eam negotiationem fe
 interponeret, nihil fibi ad quæftum, & nauigationem loci relictum
 iri; institutam & coalefcentem nouam societatem omni conatu diri-
 mere inftituunt. Ac primum, varijs criminationibus ac maledictis
 Gammam apud Regem confenfu profcindunt; specie legationis ex-
 plorabundum piratam adueniffe; ac, nulla prouocatum iniuria, qua-
 cunque iter habuerit, mare infeftum reddidiffe latrocinijs; eniporia
 cædibus, rapinisque vaffaffe. Quod fi maxime Lufitaniæ Regis mif-
 fu aduenerit; confiderandum tamen Zamorino effe, vtrum fideliffi-
 mæ, & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno fedes & domicilia fi-
 xerint; & præfenti pecunia, certiffimisq. compendijs Malabari-
 cam in dies augeant rem; peregrinæ genti, & toto cælo difiunctæ, ac
 proferendi per fas ac nefas imperij cupidiffimæ, nullo præfertim me-
 rito, pofthabendæ fint. Ad hæc, venales aulicorum animos, & eo-
 rum præcipue, qui magiftratus gerebant, cum cæteris artibus, tum
 efficaciffimis omnium fcelerum & flagitiorum adminiftris, argento
 auroque aggreffi, haud ita difficili negotio in fuam fententiam per-
 duxere. In ijs, Catuali ipfi, cui hofpitum erat cura concredita, fa-
 cile perfuafum, vt Gammæ, per fummam officij simulationem, ex-
 tremam perniciem ftrueret. Ad quæ facinora, cum Rex ab infita
 barbaris leuitate, ac perfidia, conuiueret; de omnibus confilijs, &
 im-

A imminente exitio, per Tanetanum quendam Monzaidem, Hispanice linguae peritum, cui cum Lusitanis in Africa olim consuetudo intercesserat, Gamma repente certior fit; eiusdemque suasu quam occultissimis itineribus ad naues festine se proripit, eo maiore euadendi spe, quod ab regia classe per hyemem subducta, nullum in praesentia periculum immineret. Igitur è portu in altum euectus; Indo cuidam litteras ad Zamorinum dat; quibus praeter acerbas querimonias de hospitio violato, paratisque sibi nulla sua culpa insidijs, hominem hortatus est, vt repudiatis improbis suasoribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vnus Lusitaniae Regis amicitia, quam ex vniuersa Mahometana colluue, fructus, & emolumentum sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atque etiam purgare se Zamorinus, & omnem culpam in administratos, vetusto Regum more conferre. Quaesitum se de insidijs, quas Gamma sibi factas dicat: ac, si quem noxium deprehenderit; in eum ita animaduersurum, vt legationis & hospitij sacrosancta iura esse omnes intelligant. Praeterea, ad Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipse amicitiam, & gentis Lusitanae commercium fore sibi pergratum: cum eo tamen, ne quid ob id in suo regno turbarum existat: neu qua veteribus amicis, ac socijs fiat iniuria. Cum eo responso Gamma Anchediuam insulam petijt, lencas a Calecuti circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis apprime abundantem. Ibi refectis è longa iactatione socijs, nauibusque, Deum precatus, vt propitius iterum adesset, reducemque se optimo Regi, propinquis, ac patriae siceret; in Europam cursum intendit. atque Indicum & Arabicum Oceanum, propter ventorum inconstantiam, lentissima navigatione remensus, ad Aethiopiae primum deuenit littora. Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindè, vt promiserat, appulit: assumptoque Regis legato, Zanzibarem inde petijt insulam cum caetera amantate insignem, tum felicibus syluis medica omnium generum mala ferentibus. Inde ab regulo perbenigne tractatus, Mosambicum traiecit; fixaque ibi columna, ad Aquationem sancti Blasij processit. Ac Bonae spei promontorium denique circunuectus, Hesperidas primum, dein Tertias quas appellant, postremo Olisiponem summo Dei beneficio tenuit Septembri mense anni millesimi quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam indidem abierat, socijs ferme centum, in ijs Paulo fratre, morbo & labore consumptis, reliquos in terram egressos circumfusa illico turba, concionis instar, tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere toto, deq. Indicis rebus sine fine perquirere: incolumè aduentum partamq. gloriam gratulari: deniq. eiusdè peregrinationis & laudis culti studio, & emulatione parlatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gamma viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: & quantum incertum atq. in-

fidam ex India pacem afferret; tamen ob singularem viri constan-
tiam, & animi magnitudinem ab omni posteritate cele-
brandam, & exhausta cum fide mandata, Gammam
nouis honorum titulis & vectigalibus auxit:
cæteris nauarchis, ac focijs præmia
tantis laboribus, ac tanto
Rege digna per-
soluit.

Libri Primi Finis.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER SECVNDVS.

CATEFACTA iam India, & incognita ad eam diem nauigationis ratione utcumq. comperta; primum omnium Emmanuel toto regno supplicationes indixit. Populi circa præcipua templa frequentes iere. Dein, MARIAE Virgini eius nauigationis præfidi exstructâ olim ab Henrico Principe ediculam in ipso aditu portus Clisiponenfis, miram in amplitudinem extulit, auxitq. ac loco in primis illustri, ut ab omnibus conspici posset, ipsius Henrici militarem statuam collocauit. Ad eius templi custodiam, & caeremonias, & naualis præsertim turbæ ducumq. animos rite expiandos, eximia sanctitate monachi acciti è Hieronymiana familia: quam **D**Rex præcipua beneuolentia ac veneratione prosequabatur. Locus, desumpto a Christi incunabulis nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hispaniæ, tum structura, tum religione visendus. Et quoniam Gammae, comitumq. fama celebritasq. & multiplex Indicarum opum relatum in Lusitani in specimen, omnium animos in rerum ingentiû spem, & eiusdem itineris cupiditatem erexerat; tanti consensus ardorisq. bono utendum ratus Emmanuel; nequaquam ultra exploratorijs nauigijs, verum iustis cum classibus ea maria sibi sulcanda constituit. Nauibus tredecim, quæ aluei magnitudine, & hominum frequentia, & onerum æstimatione, haud exiguas Lusitani regni opes, & copias indicarent, Petrus Aluarus Capralis, claro eque genere ac virtute vir, summa cum potestate præficitur; Gamma interim requie ex

longa defatigatione concessa. Huic ab Rege mandatum in primis, **A** vt Christianam fidem, religionemq. in ijs regionibus tum serere, tum amplificare omni studio insisteret. dein, vt Calecutanum Regem quanta maxima lenitate ac diligentia posset, ad firmam pacem, & stabile fœdus alliceret: ille si durum, & illiberalem, & infidum se se præbere persequerasset; tum verò barbarum scelus, & illatas Vasco Gammæ iniurias vindicaret; cumq. nefarijs Christi hostibus iustum piumq. susciperet bellum. Idcirco, partim ad prædicandum ethnicis Euangelium, partim ad Christianorum animos procurandos, egregiè pius doctusque theologus Henricus Franciscanus, qui postea Septe vrbis fuit Episcopus, cum sacerdotibus aliquot in eandem expeditionem est destinatus: & præter vectores, naualemq. turbam, ex **B** Lusitana inuentute delecti mille & quingenti propugnatores in classem impositi. Capralis litato profectus, anno millesimo quingentesimo à partu Virginis, Martio mense (quem ad iter Indicum maxime idoneum deinde monstrauit vsus) ad Hesperidas tertio decimo die processit. circum eas insulas fœda tempestas coorta classem late disiecit. è præfectis vnus Iudouicus Piræus. cum ventis ac mari aliquandiu luctatus, incertum quonam proprio incommodo non tenuit cursum. conuersis ad extremum velis, Olisiponem inuitus irrita navigatione repetijt. Ceteri postmodum ex errore ac trepidatione collecti, ad vitandam Guineæ malaciam, & superandum Eonæ spei promontorium, longiore ambitu capto, cum se in altum dedissent, post **C** mensem circiter, in telluris conspectum ventis feruntur: quam insulâ initio rati, continuata dies aliquot secundum littus navigatione, continentem sine dubio esse comperiunt. Ibi ex longa iactatione classem portus excepit, cui ab egregio situ, ac tuta statione, Securo nomen impositum. Inde ad cognoscenda loca gentemq., descensum in terrâ; & Christiano ritu in ara subductili sacrificatum, & concio de rebus diuinis ab Henrico est habita: barbaris, cum nihil plane perciperent, tamen occulto numinis impulsu cælestes ceremonias, & sacrâ concionē admirabili studio ac veneratione concelebrantibus. Ex ijs vnus cum **D** Gaspare Lenio in Lusitaniâ ex templo missus, Regē ac ceteros omnes ingenti lætitia atq. animi voluptate perfudit. In eolittore Capralis præalta Crucis vexilla, solēni ritu & precationibus consecrata, defixit; a quibus regio sanctæ Crucis in aliquot annos dista: sed a Brasilo rubro ligno, quod tingendis vestibus inde petitur, superinditum deinde Brasiliæ cognomen, repudiata sanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi cōsensus, & pertinax consuetudo retinuit. Est autē Brasilia noui orbis pars, quâ paulo post Capralis accessum, Americus Vesputius Florentinus eiusdē Emmanuelis auspicijs accuratius explorauit. atq. a duobus ab Aequatore gradibus, partibusve, ad gradus quinque & quadraginta in Austrū excurrent, trigoni oblongi speciem refert. cuius basis in Aequatorē, ac Septentriones obuersa, ab Oriente

in

A in Occidentē recta protenditur . Angulus extremus ignotas ad meridien regiones attingit. Latus in Orientem spectans. interposito mari Hesperijs Aethiopibus obiacet. alterum latus a prouincia Peruana determinant iuga montium adeo celsa, vt ipso auium volatus fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu . Regio serme tota in primis amena est, celi admodū iucunda salubrisq. temperies: lenium quippe a mari ventorum comodissimi flatus, matutinos vapores ac nebulas tempestine disijciunt: solesq. purissimos ac nitidissimos reddunt . Scatet ea tota serme plaga fontibus, ac syluis, & amnibus inclitis: ē quibus (vt reliquos taceam) is quem Argentum vocant, leucarum quadraginta ostio in mare fertur

B adeo violentus, vt inde nautę dulces hauriant latices priuquā tellurē ex alto conspiciant. Terra partim in planitiem exspatiens, partim in colles clementer assurgens, foelix prepinguibus glebis, & riguo solo semperq. vernate, credita semina multiplici reddit fœnore: ac saccari præsertim est ferax; quod celeste donum, Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura: ē quibus aquaria mola dulcissimus humor expressus, in ahenis ad purum excoquitur; tum formis in panes cogitur ad metę figuram: dein rursus, vbi libuerit, cliquatus, artificii manu pigmentis ad instar cerę varias in effigies indifcreta pæne veri similitudine trahitur. cuius generis

C officinæ, prisca ignotę. hodie, qua præsertim incolūt Iustiani, passim exstructę visuntur: atq. ex ea merce negotiatores vel maximū capiūt emolumentum: siquidem nauibus quotannis in Europam euecta, certissimo compendio longelateq. diuenditur . Certis etiam e plantis, quas vulgo Copaibas vocant, inciso per ætatem cortice, in modū balsamiflor suauissimi odoris emanat: cui, cum ad alios mortalium vsus, tum ad curanda vulnera, & cicatrices tollendas, mirificam esse perhibent vim. eę plantę cernuntur affricu animalium attrite, quę a serpentibus venenatis, aut a feris icta, ad remedium illud ipso naturę instinctu se conferunt . At Zabucalę quę dicuntur, admodum excelsę, magnos ferunt summa duritie calices, ore in terram obuer-

Dso, & quidem admirabili naturę solertia pyxidatim operto. ijs calicibus nuces castaneę saporis egregij continentur: quę vbi maturuerint, excusso confestim operculo, paulatim ipsę per se in alimenta incolarum ad vnā ē calice defuunt . Syluestria etiam sunt Caiusia pyra, apprimē succosa & innoxia; itaque medijs caloribus auide manducantur: ceterum in imo pyro faba quædam extuberat cortice amarissimo, prædulci medulla si torreatur. pyro præterea, refrigerandi vis: faba calefacit. Verum, ex omni genere, palma tribuitur ijs, quos vulgus Ananazes appellat. Planta est humilis, cuius ē ramis veluti pinea nucamenta dependent præmolliā: hæc suo tempore in frustra dissecta, gratissimo simul odore ac sapore, non recenti duntaxat edulio sunt; verum etiam in longum tempus adseruantur ē saccaro.

Iam

Iam vero, illati in eas regiones ex orbe nostro melopepones, cucumeres, malogranata, ficus, vitesq. biferæ ac trifæræ, nec non multiformia mala medica suppetunt. Ad hæc, est videre complures alias pomiferas arbores, quas percensere nimis longum sit; piscesq., & aues coloris eximij, & quadrupedia plurima, sed ferme sylvestria, partim nota nobis, partim ignota, in quibus utique apparet, quam miris modis, ac varijs, diuina sapientia ludat in orbe terrarum. Ex eo numero, vt pauca perstringam, apri sunt amphibij, carnibus optimis ac saluberrimis. ij, quod priores pedes perbreues habent, posteriores autem prælongos; tardiores sunt cursu: itaq. deprehensi a venatoribus, quã proximum est, se se aquis immergunt. Antè sunt etiam, gentis vocabulo, ad mulæ similitudinem; sed minores, & rostro tenuiore, inferiore autem labro tubæ instar oblongo, rotundis auribus, breui cauda, reliquum cinereæ corpus, eedem lucifugæ sunt. non nisi noctu ad pabulum prodeunt: vbi diluxit, in sua se se condunt latibula. Huius belluæ carnes gustatu planè bubulas referunt. Cotias vero nominat, magnitudine, & forma, & sapore leporū: rufo colore, paruis auribus, cauda fere nulla. Maiores sunt eiusdem fere speciei; quas Pacas vocant: rostro tereti ad faciem felis, fusco colore, candidis maculis interstincto: neque carne tantum, sed & corio ipso prætenereo; atque ob id ipsum in deliciores epulas expetuntur. Ceterum insolito spectaculo Tatusiæ sunt, ad porcelli magnitudinem: corio squamatim loricato, sic, vt equi cataphracti speciem reddant: ex eo caput duntaxat, ceu testudines exerunt; pedibus contractis: & specubus ferme vti cuculi se se continent: hæ quoque carnes palato gratissimæ. Magna præterea vis tigrium est: quæ famelicæ, horribili velocitate sunt, viribusq. tremendis: eedem pastæ (quod mirere) tanta ignauia dicuntur esse, vt a gregarijs etiam canibus confestim in fugam agantur: adeo, cibi potusq. satietas, non homines tantum, sed etiam feras hebetes reddit. Illud vero mirum in Cerigonibus (id animanti nomē, buxæo colore, vulpeculæ magnitudine) ex eius aluo duæ dependent veluti manticæ: in ijs catulos circumfert, & quidem adeo pertinaciter suo quemque vberi affixos, vt a perpetuo suctu non auellantur, antequam ad pastum ipsi per se progredi valeant. Valde etiam inusitata & effigie, & natura est animal, quod ab re ipsa Lusitani Pigritiā appellant, Cerigonum fere magnitudine, sed rostro scædiore ad aspectum, & vnguibus ad digitorum similitudinem prominentibus. Huic, ex occipitio existens coma ceruicem velat; lentoq. ipsa ventris adipe verrit humum; neque vnquam in pedes exsurgit: denique tam tarde mouetur; vt quindecim ipsis diebus ad lapidis ictum continuo tractu vix prodeat. Vicitat arborum folijs, & in earum cacuminibus degit plerunque: quarum in ascensu biduum circiter, tantundem in descensu ponit. neque vero adhortationibus tantum aut minis, sed ne plagis quidem fustibusve bestiam vel tantillum de insita ignauia ac tarditate

A te dimoueat. Mirandum est etiam genus earum quas Tamendoas vocant; veruecis altitudine; colore fusco; prælongo ac tenui rictu; neque eo ad malas diducto, sed modice ad imum inciso. Vnguibus instructa est quadrupes mire longis latisque, nimirum ad victum facilius comparandum: namque formicis alitur, quarum latebras ubi crebro vnguium iniectu ac fossione detexerit, illico exertam trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, opertamq. formicis repente contrahit, glutitq. deceptas. Huic, vti sciuro, valde promissa & fetosa cauda pro tegumento est. sub ea quippe ita se condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat. Neque hæc tantum & alia indidem syluestria, vt dixi, verum etiam nuper a Lusitanis inuecta pecorū.

B & equorum armenta plane admirabili prouentu fœtificant. quo magis mirum, vberimo agro, mitissimo celo, tam fera & acerba esse incollarum ingenia. Nullos omnino colunt Deos. omnibus tantum, & augurijs ad infantiam dediti, & ariolis impostoribusq. miserandum in modum questui sunt. nudi æque viri ac fœminæ prorsus incedunt, robustis lacertis, nuxo a vertice duntaxat capillo; nam cæteras corporis partes identidem expilant: simis, vti Sinarum populi, naribus, æneaq. ipsi cute, atro insuper succo pomi Genipapi totum subinde corpus inficiunt. præterea insertos habent iam inde a prima ætate deliciarum causa quidam inferiore duntaxat labro, quidam etiam facie

C tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro sane spectaculo. Gregatim peregrinantur, ordine simplici, silentio miro. virum vxor anteit. Carorum aduentum, circumdatis collo brachijs, appresso ad pectus capite, cum effusa comploratione altisque suspirijs primum excipiunt, viæ laborem & incommoda miserrantes: momento dein siccant oculos, habentq. lacrymas in potestate. Grauidis haud ita multus in partu dolor. a puerperio fœta confestim exsurgit, ac domestica obit impigre ministeria. eius loco (quod vix credat quisquā) in aliquot dies velut æger decumbit maritus. hic officij causa ab amicis, ac propinquis inuisitur. huic forbitiunculæ dantur ad refouendas vires. huic, de gentis more, bellaria & delicata munuscula deferuntur. Numerandi rationem, ac litteras ignorant omnes. tantum tenui quadam traditione, non nulla de Noe, deq. diluuio a patribus accepisse dicuntur: vt valde probabile sit, post dissipatos quondam diuino iussu mortales, nullum huic genti cum nostri orbis hominibus fuisse commercium. Vino ac frumento in hæc vsque tempora caruere, fatiua radice victitantes, in facinam redacta, quam mandiocam appellant. sub eodem tecto, ad inuertiæ modū carinæ prælongo, multa simul familia degunt, noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus a terra suspensis: viuuntq. in diem; & quicquid habent, in commune facillime conferunt, nihil in posterum solliciti. Natandi arte ad miraculum vsque præcellunt. Sub aqua totas interdum horas, ubi quippiam in inoquærendum est, patentibus oculis vrinantur. itemq. laboris & inedi-

patien-

patientissimi sunt. triduum ipsum, vbi penuria ciborum ingruerit, A
ieiuni traducunt; ijdem, si copia suppetat, a primis tenebris ad lucem vsque in conuiuijs & comotatione persistunt. Recte aut perperam factis, nihil post mortem præmij supplicijve superesse arbitrantur. Qui diem suum obiere, eos perinde ac decesserint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribusq. confossos, descendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete, cubandi causa, necnon edulij per aliquot dies appositis; quod ita persuasum habent, & somnum interim capere, & cibo vesci manes mortuorum. captos in prælio hostes (crebra autem inter eos bella excitantur, ac sagittis præsertim vtuntur egregie) multorum dierum cura saginatos, ingenti cum tripudio mactant; vorantq. tosta verubus B
membra. ex optatissimæ Brasiliæ epulæ sunt. neque, si cui hoc leti genere perire contigerit, male secum actum existimat: quinimmo ad mortem pergit alacer ac securus: editisq. contra ipsosmet percussiores facinoribus, magnifice in ipso necis articulo gloriatur. Sparsis domicilijs habitant, nullo magistratu legibusve constricti. lingua nec difficilis cognitu, & vna ferme est omnium quotquot adhuc probe noti sunt, exceptis certarum rerum vocabulis, quæ aliter a viris, aliter a fœminis vsurpantur. Trium ex alphabeto elementorū F.L.R. nullus apud eam gentem est vsus: minime absurda quorundam animaduersione factum id esse diuinitus; eo quod Fide, Lege, Rege, si- C
cuti dictum est, careant: beneficiorum acceptorum immemores: æque iræ ac libidinis impotentes: ad pugnas & certamina temerarij præcipitesque: vltionis & humani sanguinis auidissimi: ad summā, belluis quàm hominibus propiores, qui quidem mores patrios retinent, ac mediterranea incolunt loca. nam post illatum ab Societate I E S V Euangelium, & liberalium artium disciplinas; in vicos & op-
pida contributi, præsertim qui mare accolunt, ad humanitatem ac pietatem magnis laboribus excoluntur. Verum hæc suo loco fusius. Capite damnatos viginti homines Capralis è Lusitania secum auexerat, pœna mortis in exsilium commutata. Ex eo numero duobus ad gentis mores linguamq. discendam ibi relictis (quorum vnus deinde D
ad illa commercia magno vsui Lusitanis fuit) ipse, ne frustra tempus infumeret, ventis in Orientem vela permisit. A Brasilia ad Bonæ spei promontorium immani traiectu leucas numerant fere mille ducetas. Oceani sæuientis ventorumq. furentium ea præcipue regna sunt. In id spatium audacius quàm feliciter ingressis Maio mense Lusitanis, flammeus Cometes horribili specie in decimū vsq. diem continēter apparuit. Iamq. variante sæpius cælo pelagoque, atræ ac sordide nubes ad Septentrionem conglobatæ, omnem in se flatum quasi reciprocando collegerant: mare languidum erat; insidiosa tranquillitas; nauiæ locorum ac tempestatum ignari, ad auram vndiq. captandam, totos velorum ex-
panderant sinus; cum ex ijs, quas dixi, nubibus vni-
uerso

Auerso repente impetu se se effundens Aquilo transuersas quattuor naues, quarum ad contrahendum minus apte fuerant armamenta disposita, inspectantibus cæteris, momento ita euertit obruitque, vt è tanto hominum numero nemo prorsus euaserit. In ijs Barptolemaeus Diazius, cuius supra meminimus, rei nauticę gloria in primis illustris, cum è tot iam, tantisq. periculis antea fuisset ereptus; miserandum in modum interijt. Saluti reliquis fuere vel demissæ raptim antenæ, vel, vbi id non licuit, vela ipsa vento disructa. Eo tam horrendo spectaculo exanimati qui superfuerant, cõsanguineos alij, alij caros, amicosq. oculis frustra requirere, ad lacrymas & complorationem proni, vtique, ni mœrorem ex interitu alieno, sui cuiusque periculi metus obtufofaceret. quippe Borea pertinaciter flante, pelagus identidem intumescere; fluctus modo ad astra ferri, modo ad tartara pene ima subsidere; naues cum extremo salutis discrimine propemodũ inter se collidi. Ad hæc, atra caligo, & rudentium stridor, & dissonæ voces varia & incerta iubentium, non oculorum modo, sed etiam aurium vsum abstulerant. Quin, & salum ipsum interdiu piceo, noctu igneo colore terrebat. Viginti ipsos dies tempestas atrocissima tenuit. Lusitani millies quotidie morientes, & celestem assidue implorantes opẽ, qua maris tulit impetus, hac illacque dispersi. Prætoria cum duabus nauibus Bonæ spei promontorium per imprudentiam præteruecta,

C Primas quas hodie vocant, insulas tenuit. ad eam tres deinceps circa Sofalę oram adiunctæ. Vna, Petro Dia præfecto, per summam periculæ & ingentes grumnas in Lusitaniam redijt. Ita Capralis è tredecim nauium numero, cum sex dumtaxat, ijsq. laceris ac debilitatis ad Mosambicum accessit. Incolæ, prioris anni clade perterriti, armamenta, commeatus, ac duces itineris benigne admodum præbuere. Classe refecta, ad Quiloam vrbe, atq. inde, nequicquam tentata superstitione Abrahami & amicitia; Melindem est ventum: & magna regis voluntate renouato fœdere, hospitioque, & oratore quẽ Gamma in Lusitaniam auexerat, in terram exposito; in Anchediuam insulam, cuius ante meminimus, Concanio seu Canarino Indię littori obiectam, secunda nauigatione traijciunt. Ibi rite expiata Lusitanorũ crimina, & pane celesti omnes refecli. Barbaris Euangelium, quamuis, vt videbantur, ad virtutem ac pietatem propensis; tamen ob sermonis infcitiam promulgari non potuit. Ad Calecutum deinde naues applicitæ. qua re, contra quam pleriq. putarant, Zamorinus haud mediocrem letitiam præ se tulit: ac petenti Caprali haud grauate se in colloquium dedit. in eo colloquio cum pax & amicitia certis legibus conuenisset; ædes in vrbe Lusitanis ad diuersandum ac negotiandum benigne attributæ. iamq. Lusitana gaza exposita; & curatoribus ad commutationem rerum a Caprale institutis; admirabili securitate sacerdotes Euangelio, reliqui mercimonio dabant operam; cũ ab ijsdem Aegyptijs, & Saracenis institoribus, qui ereptã sibi & quæ-

stus

flus materiam, & locum apud Regem gratiæ non ferebant; urbana **A**
 plebs varijs artibus & criminationibus novos in aduenas incitari cæ-
 pta. Neque ita multo post, assiduus Mahometanorum stimulis, &
 Nairum aliquot ac principum auctoritate compulsa; &, quod caput
 est, præsentis prædæ illecta dulcedine; vel inscio, vel consentiente, cer-
 te non prohibente Rege, subito arreptis armis, Lusitanorum diuer-
 sorium aggreditur. ibi ingenti clamore ac tumultu excitato, claustra
 conuellere, fores effringere, per vim conatur irrumpere. Nostri, quā-
 quam improviso malo perterriti, è fenestris tamen tectisq; fortiter
 primos barbarorum impetus repulere: sed perfosso demum, dirutoq.
 pariete, vis ac numerus ultra sustineri non potuit. hostium ad quat-
 tuor millia telis ac sagittis instructa conuenerant. Lusitani septua- **B**
 ginta non amplius, in hospitio versabantur. ex ijs ad quinquaginta
 partim capti, partim interfecti, reliqui male multati, in ijs Henricus
 antistes cum sodalibus quattuor, multis acceptis vulneribus, ad clas-
 sem vix euasere. Fuitq; adeo repentina clades, vt antequam è nauib;
 afferri subsidium laborantibus posset, casu præsidio, expugnata
 domus, ac momento direpta sit. Capralis, quamuis tam atroci ac ne-
 fario scelere, vt equum erat, valde commotus; animum tamen præcla-
 re vicit, ac sapienter dolori moderatus est, dum aliqua ratione cogno-
 sceret, vtrum ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris eiusmodi per-
 tineret. Ast, vbi super tali tantaq; re nihil sibi neq; purgationis, neq; **C**
 satisfactionis afferri vidit; proculdubio affinem eius culpæ Zamori-
 num interpretatus, onerarias decē in ipso portu, mercibus & annona
 refertas, iniectis flammis prorsus incendit; nautis partim igne ab-
 sumptis, partim captis, & ad classis ministeria distributis. cui tanto
 malo ne subuenirēt oppidani, horrida pilarū procella deterriti sunt.
 Dein, obuersis in vrbe maioribus tormentis, edificia cōplura disiecta,
 mortales multi fœda laceratione discerpti. ex ijs Naires vnus, Regi
 acceptissimus, cum ad pedes eius repente cecidisset; plenus pauoris
 in præsens, irarum ac minarum in posterum, Zamorinus illico ex vrbe
 secessit. Capralis vero egregie vltus suorum cēdem, barbaris amplius
 sexcentis terra mariq; peremptis, nauibus hostium captis, & in ciui- **D**
 ratis conspectu combustis, quod profectionis tempus instabat, mense
 Decembri ad Trimumparam Cocini Regem inde se contulit. Cocini
 regnum a Calecuti leucas ferme triginta in meridiem distat. eiusdē
 nominis regia vrbs ad oslium Mangatis fluminis, mari introrsum æ-
 stuante, ad formam peninsula cingitur. Aedificia, mores, instituta
 ferme eadem quæ Calecutanis. Indicarum vero frugum, & aromatu,
 ac piperis præsertim, ager longe fertilior. Rex tum alijs de causis Za-
 morino clam erat inensus, tum quod monopolio Calecuti instituto,
 mercaturā ab suo ceterisq; regnis pene per vim auerteret. Accedebat
 merus è nimia Zamorini potētia ac propinquitate; cui se, & reliquos
 Malabaricos Reges multis nominibus videbat obnoxios. Atq; vt ma-
 lus

Alus amicitiae fideiq. custos est timor; ex ea seruitute ac periculis eripī se vehementer optabat. Capralis, cum ē regione Cocini iactis anchoris constitisset, quōd omnis Malabarici nominis fidem iure suspectam habebat; neq. se, neq. suorum quemquam incolis credendū existimauit. Michael erat quidam Christianus ē Iogue, paucis illis diebus Henrici & sociorum opera, ad Ecclesiam adscriptus; Indicæ rei bene peritus, & magna apud omnes existimatione. Hunc, tentandi fœderis & amicitiae causa, Capralis ad Trimumparam legat. Rex, qui de Lusitanæ gentis opibus, & rei bellicæ gloria, deq. rebus cum alibi, tum ad Calicutum gestis multa inaudisset; iam ante in eius nationis admirationem ac beneuolentiam excitatus; quasi inopinatam aliquā hereditatem, sic oblatam eius amicitiae facultatem auide arripuit. Datis vltro obsidibus nobilissimis, mira liberalitate de commercij legibus cum Caprali decedit; & singulari diligetia ac sedulitate, per impigros administratos, e quo admodum pretio, mercibus Indicis aduenarum naues quamprimum onerandas curat: eorumq. procuratoribus propriam in suo regno fedem ac domicilium dat. Dum hæc ad Cocinum geruntur, legati a duobus finitimis Regibus, Colani, & Cananoris (regionū & oppidorum ea nomina sunt) Caprali, si ad eorum portus commeari vellet; commercium & amicitiam longe optimis conditionibus detulere. Quas ille conditiones, quōd cum Trimumpara iam bona fide transegerat, in præsentia repudiavit: animum & voluntatem accipere se, & libenter vtriusque propensione & officio testimonium in Lusitania daturum esse pollicitus est. Cananoris tamen Regem, quōd multo enixius egerat, constitutis Cocini rebus, in reditu sibi adeundum putauit. Ea vrbs abest à Cocino leucas in Septentrionē quadraginta; portu in primis capaci tutoque. oryza importata vtuntur incolæ: carne, pisce, pomis abundanti; ac præterea pipere, cardamomo, gingibere, tamarindis, cinnamo, & myrobalanis: ad easq. digerendas merces, non exiguo diuinæ bonitatis argumento, tellus plurimis concisa ætuarijs, fluminibusque, nauigia vsquequaque facili aditu admittit. stagna quoque passim occurrunt ingentia, grandibus plena lacertis ad Crocodilli effigiem: ij tergoris duritie, conchiliorum instar, impenetrabili, enormi capite, duplici dentium serie, horrendo profus hiatu in hominem furenter inuadunt. Eorum halitus oris est suauissimus: ac contra in eadem regione serpentium & anguium adeo teter ac noxius, vt afflatu ipso necare perhibeantur. Vespertilioes quoque sunt multi, dentibus & rostro vulpinis, miluij magnitudine: præcipuo in honore mensarum. Aedificia moresq. cuiusmodi ceteris Malabariibus. Rex, inanium Deorum simulacra colit: Brachmanica disciplina, & sacris initiatus, vt reliqui. Ab eo Capralis oratorem ad Emmanuelem accepit, & vsurpandi magis commercij, & amicitiae causa, quam quod nouis oneribus multū loci supereffet; cōplura frugum Indicarū pondo ibi coemiti: inq. Occidentem Ianuario mense cursum instituit.

Plenis

Plenis velis euntem, viginti maioris formæ naues, multis refertæ mil- **A**
 libus armatorum, Zamorini iussu frustra insequutæ. Indico trāsmis-
 so Oceano, è sex onerarijs vna vadis circa Melindem inhæsit. eius ar-
 mamentis ac spolijs ne Saraceni potirentur, concrematus alueus, in-
 strumenta machinæq. bellicę consulto demersæ; quas tamen Rex Mō
 bazę deinde expiscatus, in Christianorum damnum perniciemq. con-
 uertit. Inde Capralis itinere solito circumuectus Africam, Iulio de-
 niq. mense exeunte, mistum ingenti dolore gaudium in patriam retu-
 lit: quando tot vel carorum, vel fortium virorum interitus, quanta-
 uis pecunia diuitijsq. compensari minime posse videretur. Eodem
 anno, incertus quo loco res esset Indica, Emmanuel Ioannem Nouam **B**
 Callæcum, notæ fortitudinis & prudentiæ virum, cum nauibus quat-
 tuor Caprali subsidio miserat. is paulo infra Aequatorem primus in-
 sulam inuenit, quę a salutari MARIÆ Virginis Conceptione de-
 nominata est. inde nusquam occurrente Caprali, Melindem delatus;
 deq. ipsius in Lusitaniam reditu, & Calecutana cæde, & insidijs, mul-
 torum sermone certior factus; Cananorem petijt, regemq. honorific-
 cis verbis Emmanuelis nomine salutauit. Inde præter Calecutanam
 oram Cocinum proficiscenti, classis ingens nauium plus octoginta ap-
 paruit: quam Zamorinus, haud dubia victorię spe, ad Lusitanos in ip-
 so Cananoris portu opprimendos, celeriter miserat. Neque deterri-
 tus tanta multitudine Ioannes, nauibus ad faciliorem circumactum **C**
 vsuq. tormentorum, in altum euectis; assidua iaculatione prælium
 ad solis occasum præclare sustinuit: neq. vnquam hostibus tanto su-
 perioribus numero, locum ad conferendas manus, seque circumueniē-
 dum reliquit. Paronibus nouem, onerarijs decem depressis, epiba-
 tis amplius quadringentis desideratis, Calecutum postridie mæsti
 Malabares, vniuersa lugente ciuitate, rediere. Ioannes, egregia par-
 ta victoria, gratulantibus regulis Cocinum adiit; naues per otium one-
 rauit; feliciq. successu ouans in Lusitaniam iter intendit. Transue-
 ctus inde Bonę spei promontorium, aliam insulam patefecit, quę san-
 ctę Helenę, cuius tū dies natalis agebatur, est appellata: modico qui-
 dem illa circuitu, sed saluberrimo cęlo, aquis optimis, & egregia fru- **D**
 gum & carniū copia: loco præterea ita opportuno, vt ad recreādas
 è longo itinere Lusitanorum classes, diuino consilio ibidem enata vi-
 deatur esse. Minus è sententia per idem tempus nauigauit Cōsaluus
 Cœlius: qui cum sex nauibus in Brasiliam destinatus, amissis locorū
 ac tempestatum iniuria quattuor, nil nisi rubrum lignum, & simias,
 psittacosque in Lusitaniam retulit. Interea Emmanuel, cognitis re-
 bus in India gestis, classē parauit nauium viginti, rebus omnibus
 instructissimā: quę vel amicis præsidio, vel hostibus terrori esse pos-
 set. huic iterum Vascus Gamma cum summo totius Arabici, Persici,
 & Indici maris imperio præfectus, cum Olisipone mature soluiisset, ex
 itinere Abrahamum Quiloæ tyrannum, tanto apparatu perterritum,
 Emmanueli

- A** Emmanueli stipendiarium fecit, imposito annuo tributo, quod duum millium miticalium, vt ipsi appellât, vel aureorum summam haud excederet. Inde cum in Malabares traiecisset; ingentem Saracenorum nauem & militibus & omni telorum genere paratissimam, Calecuti redeuntem expugnat: in ea Mahometani permulti interempti, Mecam ad pseudoprophetae sepulcrum superstitionis causa peregrinâtes. at pueri ex eadem secta complures Christianis præceptis imbuti baptizatique sunt: quos Gamma Olisipone postea templi Bethleemitici misterio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adiit; Regique & oratorum suum, & ab Emmanuele perampla dona cum literis reddidit. ac renouato fœdere Cocinum tetendit. Ibi dum sui Regis negotia conficit; repente legati affuere à Christi cultoribus iis, qui non longe à Cocino Cranganorem habent urbem, è vetustissima illorum stirpe, quos beatus quondam Apostolus Thomas ad sanam religionem ac fidem, à Brachmanarum fabulis, & impura superstitione traduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum distributione sortitus, Socotram insulam Arabici maris fertur adiisse primum; dein, multis ibi factis Christianis, traiecisse Cranganorem. in ea ciuitate cum multos item Christo filios peperisset; Colanum petiit: neque ibi frustra disseminato Euangelio, trans iuga montium ad oram orientalem ingenti labore contendit: multisq. locis, ac præsertim in Coromandelis regno
- C** Christiana re bene gesta, perrexit in Sinas, quorum ea tempestate celeberrimum erat nomen; ac diuini verbi sementem in eo quoque nouali facere instituit. Atq. haud poenitenda collecta fruge, templisque ad Christi cultum ædificatis, in Coromandelem ad reuifendos & confirmandos in fide neophytos rediit. Coromandelis caput ac regia tum erat vrbs Meliapor; quam vetustate bellisq. dirutâ nuper Lusitani, deducta eò militum emeritorum colonia, frequentarunt, ac mutata appellatione, honoris Apostoli causa ab Sâcto Thoma denominarunt. In ea vrbe sacrâ edê exstruere aggressus Apostolus, cû a demonum sacri ficulis, & ab Sagamo rege prohiberetur; res interim insignis accidisse perhibetur ad Christi virtutē, & fidem Euangelij comprobandâ. Inu-
- D** data magnitudinis truncum, vt sit, in littus eiecerat mare, quod eo tēpore leucas fere decem ab vrbe distabat. Eam Rex materiam cum in vsum ædificij cuiusdam vehementer expeteret, robusti primum homines incassum funibus ergatisq. amouere conati, dein adhibiti complures elephanti, cû toto connixi impetu nihil omnino proficerent; Apostolus Regi conditionem tulisse fertur, si truncum illum sibi ad templum vero Deo ædificandum daret, nullis machinis, nullo mortalium adiutore, sese protinus eum ad urbem attracturum. Cum rex, infanire videlicet hominem ratus, per ludibrium annuisset; tum Diuus Thomas zona qua erat præcinctus, ad prominentem e caudice ramusculum annexa, signo tantum facto Crucis, immanem stipitem facili ductu sequentē, vniuersa ad spectaculum effusa ciuitate, in ipso pomerio statuit:

D

ibidemq.

ibidemq. defixa lapidea Cruce; vaticinatus est, cū ad eum lapidē vsq. **A** pertingeret pelagus: tum Diuino iussu ē remotissimis terris candidos homines ad eadē quæ ipse intulisset sacra instauranda venturos. Neq. fefellit prædictio. Siquidē sub Lusitanorum appulsum, occultis tot annorum accessibus locus Oceano demū allui cæptus. Verū ab eo signo cæterisq. virtutibus, cū Thomæ verbis maior in dies accresceret fides. Brachmanas autē, fūco & fallacijs parta iā auctoritas, iā sagina deficeret; accensus rabie quidam ex ijs, fœdum ac ferum facinus mali demonis instinctu consciiuit. Filio admodum puero ipsemet necē intulit, vt haberet vnde peregrino & inuiso capiti crimen exitiūq. conflaret. Citatus ad Regē Thomas, cū accusator ab eo per summā indignationem & querimoniā pœnas filij extincti repeteret; contra, Thomæ **B** discipuli, affīnē aut omnino consciū eius culpæ magistrum negarent; nihil opus esse coniecturis & certaminibus ait Apostolus, ab ipso met qui occisus dicatur; omnīū optime cognosci rē posse. petit vt eius publice interrogandi potestas fiat. nihil recusatū ab aduersario: & cunctis tā inauditæ rei expectatione suspensis, cadauer in medium afferitur. Tū ad exanimem puerū Thomas placido & sereno vultu cōuersus: Agedum, inquit, per Christū quem ego Deū predico, palam & sine ambagibus puer prome, quis nam huiusce tanti sceleris auctor exstiterit. Mirū dictū; ad Christi nomen, frigido & ex sanguinis corpusculo vitales confestim redire spiritus: & clara voce, vt omnes exaudirent; Thomā **C** certū summi Dei legatū; & ipsius odio, ad struendam illi calumniam, nefarias à parente sibi manus allatas esse confirmat. Hac tam illustratāq. admiranda testificatione fractus calumniator obmutuit. Sagamus propenso iam ante ad credendū animo, Christianā deinde fidem ac religionem sine vlla dubitatione cōplexus est. Regem ex amicis & popularibus imitati cōplures. Brachmanis, quamquam detecta diuinitus fraude, & pulso in exiliū parricida, pertinax tamen & cæca mās sit improbitas. cum lætos Christianæ rei progressus, & neglecta Deorum simulacra ferre non possent; facta conspiratione præconem Euangelij ē medio tollere omnino constituunt. Tumulus erat nō procul ab vrbe: quo Thomas identidē, ē Christi disciplina, secedere, propitiandi ater **D** ni Regis, & sui recolligendi gratia, consueuerat. in eum locum, tēpore captato, Brachmanæ armati cum sui similibus impetū dant. ibi Apostolus dum ad Crucem, alienato ab sensibus animo, Deum pro salute hominum, & eius præsertim populi deprecatur; telis primum ac lapidibus appetitus, dein ab vno ē Brachmanis lancea transossus occubuit. venerandum corpus inde sublatus a discipulis, & in templo nuper edificato conditus est. Accessit martyrij nomine, & memoriæ causa, fragmen tum hastæ, quæ inhæserat costis: & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes utebatur: & vrna fœcilis cespitis inserto, nempe qui manantē ē sacris vulneribus cruorē ebiberat. exinde locus multis miraculis claruit, ac magnus eodē ex omni parte cōcursus,
voti

A voti & religionis ergo, fieri cæptus. Hæc ferme Indi sciscitantibus Lusitanis, non è fama solum, sed etiam è veterum annalibus edidere. quin egregias Thomæ laudes, ac mortē pro Christi nomine fortiter obitam, pueris Malabaribus patrio carmine decantare mos est. Sunt qui cum tribus Magis, qui ad Christi liberatoris incunabula cum muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt ferunt) monitu, Itella duce tetenderant (quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomā in Oriēte congressum: deque immani trunco miraculum non Meliapore, sed Cranganore perpetrasse dicant, ac postremo in Calamina vrbe mactatū regis imperio (qui Sagamo defuncto successerat) ac sacrum deinde corpus Edessam Mesopotamiæ translatum a Christianis fuisse contentant. Vt cūq. res habeat (nam ego meā interponere sententiā in tali re, tantoq. locorum & temporū intervallo non auiſim) satis constat, Apostolum in Coromandelio tractu Gangetici sinus, palmā tulisse martyrij. nec dubium est, quin ex diuini viri præceptis atq. institutis, ingens hominum multitudo varijs Indiæ dispersa regionibus, in hæc vsque tēpora, Christi nomen fidemq. tenuerit; quamquam ex Armenij Patriarchæ Nestoriani placitis, a quo Episcopus paulo ante hanc memoriam accipere consueuerant, multis vitijs & erroribus inquinatā. alioquin, Apostolicas cæremonias magna ex parte obeunt, altaris mysteria religiose venerantur; eoq. viatico, decedentes è vita, se munūt.

C Aduentus Domini, & quadraginta dierum solenne ieiunium diligenter obseruant; quotidianæ psalmodiæ, & sacris insistant. & cum alia Christi Domini Sanctorumq. festa rite cōcelebrant, tū vero precipue paschaliū feriarum octauā, quā Dominicam in albis vocamus; quod eo demum die, incredulus antea Sanctus Thomas, indito in Christi latus ac vulnera digito, Dominum suū, ac Deū suū prædara testificatione confessus est. Alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obseruant, eo maiore fidei & constantiæ laude, quod ob id ipsum non modo a Mahometanis hominibus acerbè vexantur, sed etiam ab regulis Ethnicis in seruitutē redacti, cum alias indignitates & contumelias perferunt, tum vero sedem ac domicilia iniquis pensionibus

D redimere subinde coguntur. ijs, aduentu Lusitanorum, noua diuinitus affuisse lux visa. Consilio inter se habito qui Cranganoris incolit fines, ad Gammam in propinquo versantem, legatos (vti orsus erā dicere) destinarunt. quorum summa orationis fuit; se & vetustissimos Christi famulos esse; & hoc ipso Lusitanici nominis cupidissimos: multā se a barbaris indigna quotidie pati; petere & orare, vt Emmanuēlis Regis nomine se suaq. omnia in patrocinium fidemq. recipiat. Sub hæc, dedicationis insigne, sceptrum argēto decoratum Gamme supplices detulere. Quos ille benigno vultu, comiter & amice cōplexus, bono animo esse iubet: vel in primis mandatū sibi ab Rege Iustitiæ affirmans, vt Christi fideles quotquot in ea regione supersint, omni ope atq. auxilio subleuet: nondū id sibi per Calecutanorū insidias, & quo-

tidiana vite discrimina licuisse: ac ne tum quidem ob angustias tempo
 ris, reditu iam iamq. imminente, posse illis quam vel maxime cupiat
 operam studiumque præstare. Ceterum, quæ prima se occasio det, eni
 re curaturum, vt nō sine causa Christiani omnes in Regum Lusitania
 pietatis opibusque, certissimum suæ salutis commodisque præsidium es
 se constitutum intelligant. Interea, si qua necessitas incidat gravior,
 ad Lusitanum confugiant præfectum, quem firmo cum præsidio sit in
 India relicturns. Is erat Vincentius Sodreus, cui Emmanuelis iussu Gā
 ma sex ornatissimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit, vt
 Saracenos, & Arabas ab Indici littoris accessu & commercijs prohibe
 ret. Interea Zamorinus variis artibus atque fallacijs Gammam ad se
 perlicere & circūuenire conatus, cū nihil ei procederet; Trimūparæ p
 litteras ac nuntios alternis rogando minandoq. suadere etiā atq. etiā
 institit, Gammam & comites vel sibi proderet, vel certe ē suis finibus
 in perpetuum exterminaret. Cui tam impudenti postulato, fortius ac
 liberius quam a barbaro expectari posset, semel iterumq. respondit
 ille: se nulli; neque promissis neque terroribus adduci posse, tantum
 vt in se facinus admittat, iusq. naturæ simul ac gentium violet. Si quid
 ab se petat, quod saluo officio præstare possit; id vero se libenter ip
 sius causa vel cum damno facturum. Quæ viri constantia vehementius
 irritatus Zamorinus, in Lusitanos primum, deinde in Trimūparam
 ipsum aperte grassari constituit. Rebus iam transactis, Gamma reditū C
 in patriam maturabat, certior ea de re ab exploratoribus factus Zamo
 rinus, ad Calecutanam oram appropinquanti classem opposuit nauū
 vndetrīginta, eō certiore victoriæ spe, quod Lusitanicas naues ipsis
 oneribus impeditas, prorsus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed
 eum longe fefellit opinio. Siquidē in barbaras duas reliquum agmen
 aliquanto spatio antegressas, Christianæ tres eximia celeritate velis
 inuectæ, tantum primo congressu terrorē intulere; vt naute militesque
 tentata vix pugna illico se in mare deiecerint, quorum ferme trecenti
 ē scaphis inter enatandum occisi: cætera nauigia eodē metu perculsa,
 qua cuique proximum fuit, turpi fugalittus petiere. nec fugientibus
 institit Gamma, propter granitatem onerum veritus ne qua in breuiā D
 per imprudentiā incurreret. in captiuis duabus haud spernendæ mer
 ces inuente, in iis pretiosa fictilia, & argentea vasa permulta; itemque
 simulacrum aureum librarum ad sexaginta, horribili admodū specie:
 huic, luminum erant vice, duo primæ notæ smaragdī: pectore autem,
 claritatis eximia pyropus, castaneæ pæne magnitudine, radiabat. ami
 culum aureum plurima & varia de more gemma distinxerat. rebus
 hisce raptim flammæ subductis, aluei cum armamentis in conspe
 ctu omnium incensi. Gamma, rebus terra marique ex animi sen
 tentia confectis, cum ex itinere Cananoris Regem denuo salutasset;
 Mosambicum ad naues reficiendas, atque inde Olisiponem lato cum
 reboatu cantuque incolumis appulit. Egredientem in terram, ex
 cepere,

cepere, Emmanuelis iussu, principes nobilesque viri quamplurimi: qua ille celebritate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus, regiam petijt. Auxere illius diei lætitiā, cum naues permulta varijs e regionibus eodem tempore in portum inuectæ; tum in pompa faustis omnibus & magno populi applausu prælatum aureum in argenteo disco vectigal, quod Abrahamus Quiloæ tyrannus eo primum anno pependerat. Ex ea pecunia Emmanuel aureā pyxidem in Sacrosanctæ Eucharistiæ vsum faciendam locauit: ac miro artificio perfectam, pretiosiq; ornatam lapillis, in æde Bethleemica posuit. At Zamorinus interim aduersis rerum suarum euentibus quotidie magis in rabiem accendi: & quod Calecutanas opes in dies imminui, Cocinenses maiorem in modum augeri conspiceret, assiduus inuidiæ stimulis agitari. Trimumparæ vero libertatem in respondendo, pertinaciam in Lusitanis omni ope tuendis, ferre nullo modo posse. Quibus rebus per se iam satis egrum & exulceratum animum, egregij scelerum omnium artifices Mahometani facile perpulere, vt ipsi Trimumparæ bellum inferret: ac quoniam preces ac minæ parum prodesse, vi armisq; ad Lusitanos tradendos hominem cogeret. Quade re consilio principum indistincto, plerique, vt fit, quò inclinatum Regis animum sentiebant; eò præcipitem sua sententia impellere nitebantur. vnus Naubeadarinus Zamorini fororis filius, & successor designatus, omne consilium belli suscipiendi gerendiq; discutere frustra conatus est: quandoquidem Zamorinus non nihil eius oratione & auctoritate commotus, reliquis tamen instigantibus, dolori potius & iracundiæ, quā rectæ rationi ac salutaribus parere consilijs, vt pleriq; mortales, animum induxit. Igitur, vt Lusitanicæ classis præsidio Trimumparam exueret, qua illum vna re potissimum niti præclare nosset; bellum terra maxime sibi gerendum existimauit. Eoq; consilio exercitum omnem ad Pananem, cuius ante meminimus, vicum, sexdecim a Cocino Leucas, coegit. Ea fuere armatorum ad quinquaginta millia. Cuius tantæ molis tantique apparatus nuntio Cocinum allato; fremere plebs, aduenarum gratia se in capitis ac fortunarum discrimen impelli: nomen Lusitanum diris omnibus execrari: ipsos ad cædem inquirere, ac sustulisset proculdubio, ni Rex eorum vitam firmissimo Nairum præsidio munisset. Principes vero ac dynastæ eodē perterriti metu, Trimumparā supplices etiā atque etiā precari hortariq; tempori cederet: Zamorinū placaret: denique ignotæ amicitie & incertæ dispēdio, regni salutisq; alēā sine cunctatione redimeret. Quibus cū Trimūpara obfirmata resisteret mēte, nihilq; sibi tanti esse vel vnquā fore affirmaret; vt legationis & hospitij violaret ius, fidēq; datā Regi Lusitanie falleret; dynastæ pleriq; desperata Cocinensi re; ad Zamorinū vna cū amicis & cliētibus trāsfigere. Quos imitati postmodū Europei duo, Christiano indigni nomine, quos alij Illyricos, alij Insubres fuisse perhibēt; deserta fide ac religione, tormētariā fabricā,

& eris conflandi scientiā, cuius erant peritissimi, sane graui Christi- **A**
 nę rei dāno barbaris prodidere. neq. impune celsit eis perfidia. siqui
 dē post annos aliquot, agnoscentes errorē ac scelus, cū ad Lusitanos re-
 ditum pararent, a Malabaribus illico deprehensi, & concursu populi
 crudeliter interempti sunt. Dum hęc a Zamorino parantur, Sodreus,
 ora Calecutana vastata, Cocinū peropportune cū socijs appulit. Eius
 aduentu Rex & Lusitani paululum respirarunt. Sed, ille simul edoctus
 quanto in periculo res esset, simul infimis precibus rogatus vt milites
 in terrā exponeret, seq. cū Trimumparę copijs mature coniungeret;
 contra omnium expectationem animo prorsus obdurato respondisse
 traditur: Sibi maris custodiā ab Emmanuele commissam. Si maritimū **B**
 instaret bellum: se officium præclare functurū: quandoquidem terra
 gerenda res foret, Rex cum suis ipse sibi consulere. Ab hoc respōso,
 gementibus Lusitanis, percusso Rege, ad fauces Erythreas obfidēdas
 rectā cōtendit: Arabumq. sex nauibus in itinere captis, pręda ditatus
 ingenti, ad Curiam muriā insulam haud longe ab Aromata promō-
 torio, quā in Septentriones obuerfa est, in anchoris constitit, ibi dum
 in Mahumetanos porro imminet excubatque; Maio mense ineunte
 atrocior Boreas vehementi procella naues allisas ad faya cōminuit: ip-
 seq. Sodreus vna cum Blasio germano fratre, tum spreti Lusitanici san-
 guinis, tum destituti Regis amicissimi ac fidelissimi, poenas horribili
 naufragio, & repentina morte perfoluit. Fertur, antequam id acci- **C**
 deret, ab incolis identidem admonitus, vt statim & annuersariā eā
 tempestatem caueret; quamquam obtemperantibus alijs nauarchis,
 & in tuta secedentibus loca; ipse tamen contumaci vultu, verbisq. in-
 super contumeliosis optima consilia respuisse. Hęc ferme de Sodreis
 fratribus aduerso rumore vulgata; quamquam eos admodū locuples
 auctor Ioannes Barrius liberare culpa videtur, affirmans non ab So-
 dreis desertum Regem, sed enixe operam deferentibus, instante iam
 hyeme remissum ab Rege. De vtriusque tamē exitu Barrius idē haud
 sane discrepat. Ceteri, qui mutata paulo ante statione periculum eui-
 tarant, ad placandas cęlestes iras Cocinum repetere, & laborantibus
 suis opem ferre sine mora consti tuunt: sed incensę officio voluntati **D**
 haud ita respondit euentus. Petro quippe Ataidio duce, cum Indicū
 pelagus traiecissent, a duersis tempestatibus ad Anchediū insulam
 hyemare coacti. Interea Lusitani, qui Cocini versabantur, tum de sua,
 tum de Regis optimi salute solliciti, ac singularem viri constantiā atq.
 animi magnitudinem valde admirantes, ab eo magnopere petiere,
 vt se ad Cananoris Regem nanigare permetteret. ibi sine cuiusquam
 periculo tutos ad nouę classis aduentū futuros. Quibus illē respōdit,
 bono essent animo, ac diuinę prouidentię fiderent; quę bonas causas,
 cum in extremū discrimen venissent; tum maxime subleuare consue-
 feret: de profectione vero minime cogitarēt. neq. enim se permisiurū,
 vt quos semel in tutelam atq. amicitia recepisset; ij, se viuo & cōsen-
 tiente,

A tiente, ad alienam opē supplices ac vagi cōfugerent. Simul cēteros, ne despōdeant animū, hilari vultu, & accōmodata ad tēpus oratione adhortatur. ac quanta maxima potuit celeritate, copijs ex vniuerso regno cōtractis, opportuna loca prēsidijs firmat, fossas repurgat; nouas circa urbem munitiones vallūq. perducit: in primis vero, quoniā Repelini vada (is locus abest a Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitū traducendū hosti erant petenda; Naramuinū sororis filium, eximia spē summæ virtutis adolescentē, hāredē regni destinatum, ibi cum Nairū quinque millibus & quingentis opponit. ad eū Laurētius Morenus, & aliquot Lusitani spēctatē fortitudinis viri vltro se adiungunt. Zamorinus, per vates & sacrificulos ad proficiscendū omnibus **B** diu captatis, signa deniq. ad Repelinū promouit. ac priusquā trajcere conaretur, noua ferri flammaramq. denuntiatione Trimumparam aggreditur, ni Lusitanos relinquat. cum ille minas omnes terroremq. prē officio ac fide contemneret; copiē traduci a Zamorino, quacūq. vada patebant, illico ceptæ. Sed resistentibus acriter Nairibus, nō sine magna suorū cæde, semel iterumq. repulsus, ab innata mobilitate animi reditū cogitare apud se capīt; atque, vt initia se se dabant, rei diffcultate deterritus procul dubio signa retro vertisset; ni p̄tinax Brachmanarum & Mahometanorū in Trimumparam & Christianos odium acriter obstitisset. Eorum adhortationibus animatus ad cēpta prosequenda; per occultos internuntios quæstorem Trimumparæ ingentibus prēmijis, promissisq. corrumpit; vt per occasionē stipendij numerandis, quamplurimos ē Naramuini præsidio ab signis abducatur. eā sibi ad transitum occasionē fore, ille per speciē aduerſæ valetudinis in castra venire se posse dissimulans, quamquā egre ferente Naramuino, dimidiā ferme Nairum partē in urbem euocauit. quos cū sub vesperū Naramuinus ea lege misisset, vt ante lucē castra omnino repeterent; **C** Quæstor extracto in multam diem negotio, tota de re Zamorinū per eosdē nuntios admonet. ille, ne tantā opportunitatē frustra elabi pateretur; omnibus connixus viribus, non sustinente iam impetū Naramoino, exercitum, sarcinas atq. tormenta partim aëuarijs, partim **D** vado traduxit; ac Naires vigilijs fessos, & infrequentes, facta imprefione in palmeta Cocino proxima cōpulit. ibi Naramuinis, multis acceptis vulneribus, magna vicissim edita strage, fortiter dimicās vna cum duobus alijs regijs iuuenibus cadit: reliqui fuga dissipati, varijs itineribus in regiam conuenere. Calecutanus, iam se intendentibus tenebris, vltra cedenti hosti non institit. Postridie, tam insigni parta victoria, Trimūparæ fidē iterū per cōmunes amicos, mistasq. precibus ac terrore litteras, tentat. ille, quamuis ē tanta clade, ac præsertim ex amissa regia sobole, insigni dolore accepto, tamen (quod vix credibile videatur) stetit animo; conditiones pacis reiecit, collectis reliquijs Nairum, & omnis generis vndiq. coacta multitudine, aduentanti Zamorino se rursus obiecit. Ea quoque pugna victus ac profligatus, ac-

cepto insuper vulnere, nihil habuit prius antiquiusve, quam vt Lusitanos, eorūq. res omnes a cædis & direptionis periculo eriperet. Vaipinum est insula Cocino proxima, sacri & inuiolati apud barbaros soli; ac præterea, situ & operibus munitissima. in eam insulam aduenas cū eorū gaza raptim transferendos curat. dein cum egregia manu armatorū subsequutus ipse celeriter, vt si minus loci religione, certe munimentis armisq. hostem arceret. Omnes fere procures, vt supra dictū est, ad hostes turpi defectione transferant. Vnus Vaipinensis dynasta Trimumpare se se fidum comitem amicumq. ad finem vsque fortiter præbuit. At Zamorinus, haud segniter vsus victoria, Cocinum penetrat; urbem flammis iniectis vniuersam incendit; Vaipinum contempta religione haud semel aggreditur; sed cum ignominia semper ac damno prohibitus, aduentante iam hyeme, in proximum ver distulit bellum, interea, ne Trimumpara Cocinum repeteret, castella in vrbis ruinis nonnulla excitauit, & cohortes aliquot in eo præsidio statuit. ipse tam secundis rebus elatus ac tumidus, Mahometanis ac Brachmanis effuse lætantibus, ad gratias inanibus dijs agendas Calecutum reuertit. ibi, æraria officina instituta per duos quos diximus, fidei desertores, & alios quorū industriam magnis præmijs fouebat incitabatque; omnis generis tormenta machinasq. ad vrbium excidia comparabat; cum è Lusitania subito nostris admodū laborantibus affuit Franciscus Albuquerque, oībus belli adiumentis instructus. is, Petro Ataidio cū cæteris qui ad Anchediū hyemauerant, ad suas naues adiuncto, Vaipinum recta contendit, ac Trimumparam Emmanuelis nomine tum verbis amicissimis erectū animatumque; tum ad regiam tuendam personam præfenti pecunia subleuatum, cæso & fugato Calecuta no præsidio, in regnum Cocini summa omnium gratulatione restituit. Inde, populando vrendoq. perduellium tecta sataque, non vno loco hostes vel innitos in certamen extraxit; multisq. minutis prælijs exiguo admodum suo detrimento cæcidit. postremo oppida quoque aggressus, primo Chiriuai pinum, dein Cambalanum, tum alios ignobiles vicinos, dynastis qui ad Zamorinum defecerant, vel interfectis, vel in fugam actis, ingenti ardore militum expugnavit, incenditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita cum actione gratiarum a Trimumpara exceptus, pro amicitia petijt, vt quoniā inter eas nationes adeo infesta ad eā diē vita Lusitanorū fuisset; castellum ad eorū corpora & res tuendas ædificare sibi Cocini liceret. quod Rex adeo prolixe liberaliterq. concessit; vt è suis etiā palmetis, quoniā cernēta non suppetere; præcipua firmitate materiem in eā ædificationē excidi quā primum iusserit: dein loco in primis idoneo area dimensa, & inchoato iam opere; dudum expectatus è Lusitania cum iuuentutis robore superuenit Francisci patruelis Alphonsus Albuquerque, is, qui rerum deinde gestarum gloria Magni cognomen est consecutus. Eius accessu, Lusitanis Indisq. certatim insudantibus, breui consummatum castellum,

A stellum, & in eo templum Diuo Barptolemæo dicatum est: vt magno vtrūq. cōsilio ac pietate, sic modico sumptu elegātiaque. Sacrarū ēdiū & arcū, quę varijs Indię locis per alios aliosque p̄fectos, deinde per otium absolutæ sunt, lignea illa prima ēdificia, quasi typos ac proplasmata iure quispiā dixerit. Eo munimento p̄fecto, supplicatio a Lusitanis habita: signū pendentis ē Cruce Domini sub vmbella pretiosa per multas instauratę iam vrbis partes, p̄cinentibus tubis, cum religioso tripudio ac festa saltatione p̄latum, pompa ad arcē vsque p̄ducta, & cum arx ipsa, tum in ea templum p̄catione solenni a sacerdotibus consecratum eo maiore lætitia, quod illo primum die Romana Ecclesia diuinis in rebus, Lusitana gens in humanis, Indię possessio nem adire quodammodo videretur. Post hæc, Albuquerqueius vterq. ad p̄domandam Zamorini ferociam nouas excursiones fecere, vastatus in primis Repelinenfis ager. pagi ac villæ complures inflammatę ac dirutę, nauigia capta ac direpta permulta. denique bello passim circumferendo, tantum terrorem omnibus circa populis intulere; vt Zamorinus ipse, p̄sertim suadente Naubeadarino eodem, qui bellum antea dissuaserat, oratores pacis & commercij petendi ad Lusitanos miserit. cui conditionibus ijs datum est fœdus, vt & cædem Calecuti factā, & direpta mercimonia equis estimacionibus cōpensaret; itemq. ab laceffendo armis Trimūpara in posterū abstineret. In hæc ferme leges pax conuenit, ac rursus cū Zamorini popularibus amicę agi, & contrahi ceptum. Eadē fama permoti iamdudum tutores Colani Regis (nam ipse per ætatem potens regni nondum erat) per legatos item fœdus & amicitia petiere. Quibuscū eo libētius iunctæ dextere, quo maiores in omnem partem opportunitates habere visa res est. Etenim Colanum vrbs, quattuor & viginti leucas a Cocino in meridiē sita, in primis totius Indiae antiqua & opulenta censetur. ex ea Calecutum, & alia Malabarici soli olim ductę colonię, abundat mercibus; portum facili p̄bet accessu. ac p̄terea, multis familijs veterum Christianorum incolitur: quę res longe etiā vehementius Lusitanos ad societatem gentis allexit. Igitur illis p̄cipue cautum in fœdere: multis & grauib. iniurijs liberati, eorumq. fortunis ac dignitati cōsultum. Instituta communi consensu amicitia, tabulisque commercij rite cōfectis, domicilium proprium Lusitanis in vrbe Colano attributum. eo confestim negotiatores cum scribis & custodibus immigrarunt. Accessit rei diuinę procurandę causa Rhotericus Dominicanus, is, & morū integritate, & doctrinę p̄stātia paucis diebus multos mortales partim in recta fide cōfirmavit, excoluitque: partim ab stipēdijs dæmonum ad Christi signa traduxit. Eodem anno quo hæc in India gerebantur (is fuit a millesimo quingentesimus tertius) nauarchi aliquot, ad commeatus Arabicos prohibendos Olisipone p̄fecti, Zāzibaris regem malis coactum, stipendiarium Emmanuelis fecere. itemq. Brauā liberę ciuitati, leucas cis Melindem centum, annum ve

Etigal impositum . ipsi vero Melindenſi Regi, cū a Mombazæ tyranno **A**
 valde premeretur, ſane opportuno tempore latæ ſuppetiæ . tyrannus
 ab armis diſcedere, & prope iam victo Melindenſi pacē dare coactus
 eſt. Cū terra mariq; negotia Luſitanica proſpero admodū procederēt
 curſu, & ſimul in varias regiones aditus Euangelio pateſceret; trāquil-
 las iam a Calecutano res, vnius hominis cupiditas & amentia pertur-
 bavit . is, Cocinenſi apothecæ præpoſitus, cū nauem Malabaricam pi-
 pere onuſtam præteruehi cognouiſſet; repente vel auiditate prædæ,
 vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captam ſine mora
 Cocinū pertrahant: nautę cum ſe Zamorini amicos & populares cla-
 marent; Deumq; & hominum fidem teſtarentur, ſe ipſius miſſū Cran-
 ganorem petere; nihilominus Luſitani in incepto perſiſtunt. coorta **B**
 pugna, ſex Malabares interfeſti, cōplures vulnerati: nec Luſitanis in-
 cruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in Cocinenſem apothecā
 piper omne conueſtū. Ea re cognita Zamorinus cōfeſtim ad Frā-
 ciſcum Albuquerqueium mittit, qui tantam iniuriā expoſtulent. ille cū
 rem negligeret, nec modo ablata reddere, ſed ne factū quidē vlla ratio
 ne purgare dignaretur; enimvero Zamorinus continuo exarſit iracun-
 dia, coalitamq; recens amicitiam indignabundus abruptit . Hanc ego
 diremptæ pacis ac ſocietatis cauſam, Damianum Goeſiū & Hierony-
 mum Oſoriū ſequutus, in medium attuli, haud ſane ignarus, in hoc e-
 tiam ab ijs diſſentire Barrium: culpamq; omnem in Zamorini mobi- **C**
 lem animum vtcunq; transferre. Sed regijs chronographis a me, præ-
 fertim in re tali tantaque, temere fides abroganda non fuit. Cæterum
 Zamorinus, vt dicere inſtituerā, acri dolore ſuccenſus, primum ediſſa
 omnia, decretaq; in rem Luſitanorū facta, extemplo reuocat. dein ar-
 matos parones ad intercipienda onera circumqua; dimittit. poſtre-
 mo ad euertendum Trimumparam, Luſitanosq; ex India pellendos,
 maiore quā vnquam antea conatu copijsq; ſe comparat. Et quāquam
 in expiabili in vtroſq; odio ferebatur; bellum tamen diſtulit cōſulto,
 quoad Albuquerqueij fratres onuſtis iam non vno loco nauibus, ex In-
 dia abſcederent. Quibus de conſilijs Trimumpara litteris amicorū ac
 nuntijs mature certior factus, cum Franciſco (nam is præerat ſummę **D**
 rerum) egit etiam atq; etiam, vt adeo difficili ac periculoſo tempore
 quam firmiſſimū ſibi ſuiſq; præſidium in diſceſſu relinquat. Sed neq;
 proximæ calamitatis memoria, neq; imminens Luſitanicæ rei diſcri-
 men, neq; optimi, & conſtantiſſimi Regis obteſtationes preceſq; fle-
 ctere Franciſci animū valere, vt naues plus tres cum centum & quin-
 quaginta dūtaxat propugnatoribus daret, præfeſto Eduardo Patieco
 viro fortiſſimo: nimirum, vt in tanta deinde paucitate, cum militum
 virtus, tum vero diuinæ opis præſentia clariſſe appareret. Poſt hæc,
 Albuquerqueij fratres vterq; ſimul, verum exitu diſpari in Luſitaniam
 vela dedere . Franciſcus, incertum qua clade, quoue infortunio, vna
 cum ſocijs in itinere periijt . Alphoſus, quāuis magnis iactatus pro-
 cellis,

A cellis, tamen circa finem Iulij mensis, non minore quæstu quam gloria, sospes in urbem Olisiponē introijt. Post eorum profectionem, solutus metu Zamorinus, palam terra mariq. bellum ciebat. ducenta amplius nauigia, magnam tormentorum copiam, elephantos cōplures, armatorum millia circiter sexaginta contraxerat. Eo terrore Cocinū allato; multi confestim in Malabaris interiora dilapsi: ac vix capitis pœna proposita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copijs ægre milites ad millia triginta conscripti. quorum tamen paulatim numerus partim transitionibus, partim effugijs vix ad decem millia redijt, nec ea quidem admodum forti animo, vel integra in Trimumparam fide. Ergo tota pœne belli moles in Lusitanos incubuit. Solennes tum forte agebantur feriæ, quibus cælestes iras in omne genus humanum intentas olim suo potissimū capite Christus excepit. Ea recordatione ad omne decus ac pietatem incensi Lusitani, vicissim vitam pro Christi nomine effundere gestiabant. Itaq. tanto inferioribus copijs, nullum periculum recusare, caput libenter in discrimē offerre, & periculosissimas expeditiones certatim sibi quisq. deposcere. Eduardus, quoniā multis partibus vno tempore dimicandū fore non dubia coniectura prospexerat; primum ad Repelinī vada nouas munitiones obiecit: dein Cocinenſi arce multis locis instaurata; nouum insuper propugnaculū ad portus introitum excitauit. ad hæc, naues & scaphas maiores, vt

C ad subita occurrerent, omni genere telorum ac tormentorū instruxit. At Zamorinus, vti proximo bello fecerat, Repelinī transitum, & vado, & actuarijs longo ordine confertis tentauit primum: dein magna suorum cede bis terue repulsus, cum in angusto loco se multitudo impediret; & a nostris in confertam turbam irrita nulla iacula inciderent; Repelinenſis dynastæ monitu ad loca minus vadosa, verum patientiora descendit. ea re cognita Patiecus cum expeditis celeriter anteuertit: ratusq. paucitatem consilio adiuuandam; noctu fudes præcutas toto passim vado figendas curauit: postridie hostes magno impetu transire conati; partim se præastis cuspidibus induerunt; partim accedente æstu obruti; partim afsiduis missilium nimbis vulnerati, occisique: pars etiam, quæ vel nandi peritia, vel beneficio linternium in vltiorem euaserat ripam, acriter dimicantibus Lusitanis, aut cæsi, aut in flumen detrusi. Zamorinus, vbi aperta vi parum proficere se intelligit; ad insidias de more conuersus, percussores, transfugarum specie, in Eduardū occulte summittit: hosce ille diuinitus deprehenſos cōiunctosq. Trimumparæ tradidit, in quos arbitrato suo consuleret. pretio dein conducti, qui veneno inficerent aquas: eo item scelere per indices patefacto, ex cubiæ ad fontes intentā cura disposita. Rumor ad hæc de industria dissipatus, Cocinenſe præsidium cæsum, naues captas & incensas: ac sollicitati circa populi, vt in nostrorū stationes, & apothecas impetū facerent, nomenq. Lusitanū omne delerēt. ea quoq. fraus Dei beneficio patuit. Quo tam infelici rerum euentu cum valde ange-

retur

retur Zamorinus; tū ad infringendos eius conatus, dira morbi lues ac- **A**
 celsit: qua multi ex ipsius exercitu fæde absumpti; multi etiā & conta-
 gionis metu & belli difficultate perterriti, diffugere. Iamq. susceptę
 expeditionis auctores exsecrantem, ac desperatis pæne rebus, de pace
 ac de reditu cogitatem, iniecta repente spes confirmavit expugnandi
 Lusitanicas in ipso Cocinenſi portu naues; quo vno subſidio, vt supra
 diximus, Trimumparā vel maxime niti non ignorabat. Mahometanus
 quidā erat, Coiesalles nomine, machinarū peritus, is ad Christiano-
 rum nauigia superanda, Malabaricis multo celsiora, eiusmodi artificiū
 ingenti omnium approbatione commentus est. Binis paronibus, vali-
 do & a puppi & a prora tigno inter se cōmissis, turres erigebat; ē qui- **B**
 bus deni amplius homines in subiectas onerarias tuto eiaculari pos-
 sent. Huiusce generis machinas octo cum adornasset; Zamorino igna-
 ro talium rerum, & adulatorum turba circumfluenti, tanta victoriæ fi-
 ducia subito accessit; vt Eduardū ad se vincitū perducī sine mora impe-
 rauerit. Verū ille per exploratores tota de re præmonitus, nouas vicif-
 sim in onerarijs machinas excitarat, ac quo die cōmissū est præliū (is
 erat in cælū ascendenti Christo Domino facer) nauū puppes, ne a ter-
 go circuiſi possent, ad littus applicuit: præterea, ad arcendū congres-
 sum, prominentes a prora malos obiecit: precatusq. immortalē Deū,
 vt in ea quoque sibi pugna, sicut in cæteris propitius adesset; inuictō
 animo, per exigua manu, ducentorū ferme nauigiorū impetū excepit. **C**
 Ardentes primum pyræ ad Christianas naues inflammandas immisse;
 quibus accessū prohibitis, & in conspectu omnium frustra consumptis;
 tū demū turrita nauigia nequicquā admoueri capta. Siquidē præter
 ipsam machinæ formā, duplici præsertim clauo, ad regendū inhabilē,
 estus quoque maris tū forte rapido accedens tractu, gubernandi arbi-
 triū nautis ademerat. ergo & magistri gubernacula huc illuc frustra
 torquere; & remiges irritō conatu in aduersum maris impetū tēdere;
 & infesto rostro in nostros directā nauigia repente modo in obliquū,
 modo in contrarium sisti: nihil iam loci cōsilio vel arti esse; neq. mode-
 ratores inter se constare; nec remigum clauo, neque clauus magistris
 parere: aliō naualis turba, aliō duces & propugnatores vocare, aliō **D**
 cuncta simul æstus abripere. in eo tumultu, cum sagittarum mul-
 tudo cælum pæne inumbraret; & crebris hinc inde fulgetris hor-
 ribili cum strepitu radiantibus, omnium generum vsquequaque
 tela volitarent; ē turribus octo vix duæ ad onerarias ægre tandem
 appulsæ. in quas destinato ictu maiores globi a nostris subinde con-
 torti: laxatisq. compagibus, partim auulsa ē suis sedibus tabula-
 ta, cum ipsis epibatis in aquam magno sonitu decidere; partim, dissi-
 lientibus vndique fragmentis, confauciati permulti, ingentem pauo-
 rem ac trepidationem cæteris intulere. Ad eum casum clamor a no-
 stris terra mariq. sublatu; & integrata pugna tanto militū ardore; vt
 Calecutani, multis passim occubentibus, attoniti pauentesq. certatim
 gtera

A terga conuerterint, neque ullis, ducum Regisve ipsius, aut minis aut hortamentis fisti fuga potuit, contento cursu remotas Malabaribus insulas, & intima penitus æstuaria petiere, quinque circiter ab initio belli menses effluxerant, eo toto tempore Zamorini copias valde immunitas esse constabat, pestilentia, mortalium ad tredecim millia absumpserat: totidem ferme huc illucq. distulerat metus, variis præterea certaminibus, magna parte nauium ac tormentorum amissa, ex ipso militum robore millia plus quinque ceciderant, Zamorinus infeliciter iam toties in arma coortus cum & hyems immineret, & noua insuper è Lusitania classis adesse diceretur; abiectis belli consilijs, ipso Diui Ioannis Baptistæ natali die vasa collegit, ac retro ad Pananè tristissimus abiit.

B Brachmanæ auguresque, quod belli suafores & impulsores semper fuissent, veriti ne in ipsorum caput calamitas verteret; culpam tantæ acceptæ cladis in male obseruata auspicia, neglectas religiones, & vota minus fideliter persoluta, cuncti ex composito reiecere. Hisce artibus menda cuiusq. sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione tutati. Zamorino, vanis superstitionibus misere obnoxio, ingens dirarum iniecta formido, regni administratione vicarijs tradita, ipse interrim æger animi, ac mœrore pene confectus, in auiam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos, & expianda peccata secessit. At Lusitanorum, eo toto bello, cum omnium, tum vero

C Eduardi præcipue Patieci virtus enituit. Is, & ante prima signa fortiter dimicando, & insidijs mature præcauendis; & disponendo milite, & muniendo ubi res postularet; & omnia militaria munera impigre obundo; acerrimi simul bellatoris, & ducis eximii laudem omnium testimonio se consecutus. Quamquam attentius belli progressum & euentum æstimantibus, diuina potius, quam humana tota res visa, quando tam multis Malabaribus ex vtraque parte cadentibus, Lusitanus tot præliis desideratus est nemo, ac nauium insuper aluei non semel traiectioni ac perforati sine vllius damno feruntur; & fulmineo excussa rotatu ferrea pilæ, irrita plaga (quis credat?) obuiis quorundam exceptæ pectoribus. Quas ob res, Christo salutis humanæ parenti, supplicationes

D habitæ, & solenni ritu, pro ea quæ tum suppetebat copia, sacrificatum est. Redeuntem è prælio Patiecum Trimumpara per quam arcte comiterq. complexus, immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec modo regnum, sed vitam, salutemq. Lusitanis haud vno iam nomine acceptam ingenue tulit. Interea multorum litteris & nuntiis certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica versaretur; Lupum Soarium Aluarengam cum nauibus duodecim subsidio suis laborantibus miserat, is, quamquã ab Eduardo parta iam ante victoriam, magnum tamen ad Cocinenſe regnum & Lusitanica negotia stabilenda, momentum attulit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuicio, & assidujs popularium precibus in patriam reuocatus, bellum eadem qua deposuerat lenitate, reparare terra mariq. instituerat. Iamq.

ad

ad Cranganoré oppidū terrestres naualesq. copias intentiore delectu **A**
habito contrahebat. Eius rei fama Cocinum allata, Lusitani circiter
mille, Naires ad duo millia confestim eo profecti, recens edificata ab
hoste nauigia primū expugnant, praefecto rei maritimæ cum duobus
filijs interempto: dein exfensione facta, eodē impetu Naubeadarini
peditatum fundunt fugantque. tum Cranganori oppido iniectæ flā-
mæ; Christianorum tamen tectis, ac præcipue sacris **M A R I A E** Vir-
ginis, & Apostolorū ædibus tēperatum est. Per idē tempus Rex **Tano-**
ris (ea quoq. Mulararica est regio) cum finitimis bellis admodum pre-
meretur, a Lusitanis auxilium petiit; seque, ni aspernarentur, Emma-
nuelis vētigalem fore professus est. missi extemplo aliquot Lusitani
manipuli: quo ille subsidio, cum breui superior hostibus euassisset; cer- **B**
tis, vti receperat, legibus, in Regis Lusitanix societate, ditionemq. cō-
cessit. Inter hæc, Indico mari ab Lusitanis vehementer infesto, Cale-
cutana commercia magis in dies imminui. negotiatores & inquilini
partim ad suos lares, partim in aliena regna migrare. In ijs mercato-
res Arabes omnium ditissimi, cum ad Mecam reditum pararent; pecu-
niā & pretiosissima quæq. in naues imposuerant, sub Lusitanicæ clas-
sis discessum illico vela facturi. Nō fefellit ea res Aluarengam. Conti-
nuo Pandaranæ portum scaphis audacter inuectus, onerarias Arabum
septendecim instar muri inter se colligatas, omni telorum genere or-
natissimas, & propugnatoribus refertas vi cepit, ac direptas incēdit. **C**
Tertinacibus animis vtrinq. certatum est. ē Mahometanis duo millia;
ē nostris viginti quinque, non amplius, interfecti; vulnerati ad centum
& triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendū Em-
manuele Vasconcellio, opimis spolijs onustus Aluarenga Lusitaniam
petijt, comite itineris Eduardo Patieco: cuius egregiæ virtuti, immor-
talibusq. erga se promeritis, Trimumpara debitū testimonium scrip-
tis ad Regem litteris tribuit. Ei testimonio cum aliorum etiā litteræ
sermoneq. astruerent fidem; Emmanuel talem ac tantā indolē in ob-
scuro latere nequaquam est passus. ac præter ceteros honores adue-
nienti Eduardo publice priuatimq. habitos, præclara quoq. viri faci-
nora pro concione diligenter exposuit ornauitq. Regis iussu Iacobus **D**
Ortizius Viscensis Episcopus. idemq. cæteris in oppidis Lusitanix fa-
cilitatum. dein, vt in cōmuni causa commune gaudium esset; ad Chri-
stianos omnes Reges principesq., ac Romanum præcipue Pontificē,
Emmanuel in eandem sententiam accurate perscripsit. diu celebrati
sermone omnium nationum tam noui tamq. admirandi rerum euen-
tus; gratiæ ubiq. ingentes actæ Deo; nec parum inde Lusitanico gene-
ri ac nomini dignitatis accessit.

Libri Secundi Finis.

HISTORIARVM INDICARVM LIBER TERTIVS.

MOC tam secundo successu rerum, Emmanuel Orientis opes imperiumq. animo & spe in dies maiore complexus, percunctando a regionū peritis, & nauigationis tabulas. quæ ex India depictæ subinde referebantur, attentius contemplando, ita comperiebat: Indicæ negotiationis præsidia & quasi claustra præcipua esse tria: Adenū

Arabia, & Armuziam insule Geru (Ogyrim olim

fuisse quidam haud absurde coniiciunt) prænobiles vrbes, quarum altera Arabici, altera Persici sinus ostium obsideret: itemq. Malacam, Sincapurano impositam freto; quo. propter loci opportunitatē, Sinarum, & Lequiorum, & insularum pæne innumerabilium mercinonia

Dcommearent. ergo, ad ea loca vel fœdere sibi adiungenda; vel armis, ubi res exigeret, occupanda; studium omne cogitationemq. conuerterat: ratus, id quod res erat, eam vnam expeditissimam rationē esse totius maritimi quæstus ac mercaturæ ab Aegypto, Syriaq. in Lusitaniam transferendæ. Non fefellere eiusmodi consilia Saracenos, & Arabas, viros & in suis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandisq. admirandæ sagacitatis. Itaque Zamorino per aulicos & Brachmanas persuadent, vt quoniam Indicas classes Lusitanicis & robore nauium. & armorum apparatu inferiores tot iam euētus ostenderint; ab Aegypti, & Arabia, ac Syria Rege Campsone, quem Sultanum appellabant. aduersus communem hostem auxilia accersat. Missus in eam legationē cum amplis muneribus Maimanes, Mahometanæ

metanæ superstitionis cultu notissimus. is, miscendo consilium precibus, modo Campsonē obsecrabat, ut religionis auxilium causam suscipere-
 ret, ac, pphete sepulcrū, & populares, amicosq. & cōsanguineos a quo
 tidianis Lusitanorum iniuriis ac latrociniis vindicaret: modo suade-
 bat, ut sibi quoque, vestigalibusq. suis mature confuleret. Gentem
 ab ultimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante
 quinquennium precario admissam, tantos iam sibi sumpsisse spiritus,
 ut leges Orienti dare, iura publica inuadere, Asiaticas opes per sum-
 mam audaciam internerere, quibus denique visum sit, navigatione
 ipsa interdicare minime dubitet. Qui tam longinquis, ac periculosis
 expeditionibus talia moliantur; quid tandem, si domicilium ac se-
 dem in Asia fixerint, non ausuros? orientem flammam vel exiguo lati-
 ce, adultam iam & grassantem, non nisi ruina opprimi, & extingui.
 Proinde nascenti malo pro sua pietate ac prudentia quamprimum oc-
 curreret. Ad extremum petebat: ut classē aduersus Lusitanos quan-
 tam posset maximam, remige ac milite instructam, ad Indiæ littora
 mitteret. Calecutanum commeatus, pecuniam, portus, ac cetera ne-
 cessaria affatim præbitorum. In eandem sententiam orator etiam ab
 Adeni regulo, vir clarus e pseudopphetæ stirpe, disseruit. Haud
 vana afferebant. etenim Campson, & Mahometici dogmatis se præ-
 cipuum assertorem, ac Mecanæ domus, quæ in eius erat imperio, præ-
 sidem ac tutorem ferebat; ut imminutum eius cultum negligere salua
 dignitate non posset: & post Lusitanorum in Indiam aduentum, ac
 merces in Occidentem auersas, maiora in singulos annos rei pecunia-
 riæ damna sentiebat. igitur & Regum sociorum suasu, & sua ipse vo-
 luntate ad pellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In
 præsentia, legatos quam optime sperare iussos, & promissis ingenti-
 bus regio more oneratos, dimisit. Ceterum mox de apparatu belli-
 co, deque ratione perficiendæ rei deliberanti, multa occurrebant,
 quæ quamuis incitatos hominis impetus admodum retardarent, pri-
 mum communis Mars, & incerti bellorum euentus: dein periculum
 ne Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret: postre-
 mo ædificandæ instruendæq. classis difficultas: quod & materia cæ-
 dua, cum in Aegypto non suppetat, longissime petenda: & informes
 triremium aluei membratim a Cairo seu Babilone, quæ inter suo Nilo
 Mempheos obiacet antiquæ ruinis, Sueziū vsque rubri maris em-
 porium per solitudines arenosas, & anias transuchendi forent, at-
 que ibi demum compactis carinis ornandi deducendique. Quocir-
 ca, antequam ancipitem belli subiret aleam, sibi tentandum exiltima-
 uit, num quid denuuntiatione magni alicuius periculi, ac minis apud
 Christianos proficere posset. Primum igitur, per idoneos homines
 rumoribus dissipatis, omnium aures bellicis terroribus complet, de-
 in artificiose submittit, qui Maurum monachum Hispanum, antisti-
 tem templi eius, quod in Arabiæ monte Sina reliquias Diuæ Catha-
 rinæ

A rinæ virginis martyrisque conseruat, metu, ne quid in sacram ædem grauius consulatur, supplicem ad se compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui regum ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campson cum minacibus litteris ad Alexandrum eo nomine sextum Romanum Pontificem mittit. in quibus erat; se à duobus Christianis Regibus Fernando, & Emmanuele iamdudum intolerandis iniuriis affici. ab altero Mahometanos omnes Baticæ finibus, nulla ipforum culpa, per summam indignitatem exterminatos. alterum; Africæ, & Arabiæ, & Indiæ oram annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Mecam sit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quod hæc Rex vterque, socer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ ac gentium audeant; se quoque vicissim Christianos quotquot in suo imperio sint, ad Mahometica sacra metu proscriptionis & exilii compulsurum: ac præterea antiquissimarum religionum Christianas ædes ac monumenta; quæque in Aegypto, & Arabia; quæque in Iudæa ac Syria visantur, cum ipso Christi sepulcro euersurum & concrematurum esse. Quæ si Pontifex saluam cupiat, ac suorum incolumitatis curam gerat; Regem vtrumque pro sua potestate quamprimum ab ea mente consilioque deducat. Has ergo querimonias minasque Campson ad Pontificem Max. detulit, C haud dubius, eas magni vtique apud Hispaniæ Reges fore momenti, quibus prope hæreditario iure nihil Christiana religione prius aut potius esse didicerat. Alexander, Senatu super tali tantaque re habito, monachum ipsum ad Emmanuelem, ex quo coram fusiis cuncta cognosceret, mittit. Hunc demisse precantem, vt ab laceffendo Aegypti Rege desisteret, ac tot Christianis mercatoribus, tot religiosissimis hominibus, tam venerandis Christi Sanctorumque reliquiis pro sua pietate consultum vellet; bono animo esse iubet Emmanuel. neque enim Campsonem studio Mahometicæ superstitionis, aut abominandi monumenti cura, sed imminutis portoriis redditibusque torqueri. quæ detrimenta quando ita vehementer hominē excrucient; nequaquam commissurum, vt Christianis negotiatoribus è suo regno pellendis, & celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis hominum uis, religionis causa, magno cum ipsius emolumento confluat, euertendis; nouam insuper iacturam certissimi quæstus & vectigalium faciat. Nam quod Fernandi soceri iniurias, de quibus ad eam diem quæstus non sit, quarto decimo demum anno (tot enim ferme à pulsis è Bætica Mauris effluxerant) adeo acerbè, tam dolenter exposulet; cui non apparere causas quæri accusationum & criminum; & sordidissimæ cupiditati auaritiæque inanem speciem caritatis religionisque prætendi; Proinde Christi famulus poneret metum, nec barbari fremitus irasve tantopere perhorresceret. Hisce verbis confirmatū antistitem, pecuniisque ad exornanda Orientis templa, ac pauperes

alendos copiose instructum, Rex Lusitanus Romam remittit; ac simul A
 ipsum Pont. Max. per litteras omni solitudine liberat. Ipse vero,
 qua erat prudentia, & animi magnitudine; tam dira Sultani commi-
 natione adeo non exterritus est, vt magnam etiam voluptatem inde
 perceperit, præclarum quippe sibi Emmanuel ducebat, immanē bel-
 luam, quæ ad eam diem Lusitanica arma superbe contempserat. quasi
 adactis ad vitalia telis, denique commoueri. Quocirca ad capta pro-
 sequenda, duplo pæne maiorem quam superioribus annis classem in-
 struxit, eique præfecit Franciscum Almeidam, virum cum cætera il-
 lustrem; tum quod fortem ac fidelem operam in Bética expeditione
 Fernando nauarat. Huic magnopere in discessu præcepit, vt quoniã B
 ad ea quæ iam dudum agitabat animo, & assiduitate copiarum ac du-
 cum, & spatio temporis opus esset; arces aliquot opportunis Africæ,
 Asiæque locis exstrueret, quæ Lusitanis & facilem in remotas regio-
 nes excursum; & tutum, quotiescunque res postularet, receptum da-
 rent. Præfectus, cum ad VIII. Kalen. Aprilis, qui dies celestis ad
 Virginem nuntio est sacer, nauibus duabus & viginti faustis omni-
 bus Olisipone soluisset anno millesimo quingentesimo quinto, Fran-
 ciscanis aliquot fratribus, & clericis alijs rei Christianæ causa in eam
 peregrinationem assumptis; octauo Idus Aprilis ad Hesperidas pro-
 cecit, inde cum ad superandum Bonæ spei promontorium nauarchi
 in meridiem cursum extendissent; vehementi Aquilone vsq. adeo in C
 remotas ab Sole regiones prouecti sunt; vt classiarijs præ nimio fri-
 gore manus propemodum obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ
 oram extemplo flexere, & secunda navigatione paucis diebus Qui-
 loam est ventum. ibi Abrahamum tyrannum callide tergiverfantē,
 & annum stipendium Emmanueli recusantem pendere; Almeida cū
 armatis descensione facta, ex vrbe per vim exegit: eiusq. loco Maho-
 metem Anconinum, acceptum incolis virum, & expertē in Lusitanos
 fidei, Regem, solenni cum apparatu imposita capiti aurea corona, con-
 stituit. Dein situ ad maritimos aditus eque ac terrestres in primis cō-
 modo, arx edificari cepta ingenti alacritate nauticorum, & militum.
 cumque labor in orbem iret, ipseque Almeida & ceteri principes, ad D
 exemplum, suam obirent vicem; non die non nocte intermissum op-
 us, vigesimo die absolutum est; arciq. ab Dino Iacobo inditum no-
 men, quod eius Apostoli die ipso natali vrbe expugnassent, ac tyran-
 num inde expulissent. Constitutis Quiloæ rebus, & firmo præsidio ar-
 ci imposito, itemq. nauigijs ad oram tutandam relictis, Mombazam
 petijt classis. Ea vrbs in parua eiusdem nominis insula, quam estua-
 rium efficit, excelso ad conspectum tumulo posita, portum habebat
 duobus propugnaculis munitū: in quibus tormenta è Lusitanico nau-
 fragio nuper extracta, vt supra diximus, barbari collocarant. ijs cum
 aduentantem classem aditu prohibere conarentur; nostrorum icti-
 bus breui disiectum vtrumque castellum, ac liber introitus Almeida
 patuit.

Apatuit. missis deinde ad tentandi reguli animum nuntijs, cum nihil pacati responderetur; Almeida trifariam adortus urbem, Assumptæ in cælum MARIAE Virginis die festo vi cepit, ac direptam incendit. multi ex hostibus interempti, multi in seruitutem abducti. Regulum, inter ipsam dimicationem desperata victoria fugientem sylvarum texere. Transmisso inde sexdecim diebus Oceano, Anchedinam insulam tenuit classis. ea insula quod in littus imminet Indicum, ac tutam stationem nauibus præbet; ibi quoque ex Emmanuelis præscripto castellum excitatum. Hinc Almeida Cananorem traiecit; ac summa Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco arcem exstruxit, præsidioque communijs. Per idem tempus Lusitani qui ad Colanum agebant, cōtracta temere cum incolis & Arabibus rixa, ac vni omnes interempti sunt. Eius rei cognoscendæ, ac sedandi tumultus causa, Laurentius Almeida Francisci filius classe profectus, cum superba responsa tulisset, commisso prælio, Arabum onerarias ad viginti magno ardore militum captas incendit. quo item in prælio illud in primis accidit memorabile. pila è maiore tormento in scutum Ioannis Hominis Lusitani contorta, ad ipsius pedes sine vlla prorsus læsione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more deposito gubernaculo, se in solitudinem ad colendas Brachmanarum superstitiones receperat, ac sororis filium Naubeadoram nati minorem heredem reliquerat regni, maiore præterito quod nuper in bello Calecutano ad Zamorinum vna cum alijs principibus defecisset. is dolore incensus amissi patrimonij, cum nouum deinde Regem vexaret, exerceretque, ac popularium sollicitare animos non desisteret; profectus Cocinum Almeida, Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatum pretiosis muneribus Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque constituit. dein impositis mercibus naues duodecim anno insequente in Lusitaniam remisit: ipse ad res Indicas administrandas, regesque socios tuendos (quod ita in mandatis habebat ab Emanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodem anno deinceps, vt quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceanilittora mittebantur. Itaque paulo post Almeida profectioem, vir egregie fortis, Castellano patre natus, Petrus Gnaia, nauibus sex ad Sofalam venerat, vt arcem in eo tractu, si qua posset, edificaret; ac simul in auri pretiosa cōmercia Lusitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni ab vrbe Magadaxo primum, dein à Quiloa profecti: & ingenti lucro cum finitimis Castris, qui in Monomotapæ Regis imperio varijs locis aurum effodiunt, Indicas vestes, & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos tumultus Prætor eo missus Izufus, vir astutus & audax, defecerat nuper ab tyranno Abrahamo; perq. fraudem in eius

terræ possessionem inuaserat. Ad hunc, iam ætate confectū, & lumi- A
nibus captum Gnaia cum adiisset; primum ostendit, quantū ex Lu-
sitānorum societate & cōmercio vtilitatis capere posset. dein petijt,
ob eam ipsam rem, vti ad merces custodiendas castellum in ijs fini-
bus ædificare sibi liceret. id non magis aduenis, quam incolis præfi-
dio contra finitimorum incurSIONES futurum. ac simul de Regis Em-
manuelis benignitate opibusq. multa disseruit. Ille, non tam ratio-
ne societatis adductus (quippe qui nec Lusitanorum mercibus indige-
ret, & graues accolæ fore proculdubio cerneret) quam fama perter-
ritus eorum, quæ ad Quiloam ac Mombazam erant gesta, perhonorifi-
ce accepit virum, ac postulatis in speciem libenter annuit: quamquā B
acriter obfistente Mengo Musafō genero, viro acri, & bellicoso: quem
senex ea potissimum ratione lenijt, fore vt Lusitanos insolita cæli in-
temperies, & loci grauitas, ac palustres humores paulatim absume-
rēt, vel certe sic afficerēt, vt a paucis armatis deleri sine periculo pos-
sent. Gnaia dynastam spe liberaliorem nactus; locum qua flumen in
mare effunditur, ædificationi designat. & quod camenta non suppe-
terent, casās è robusta materia raptim extructas, duplici vallo, & pro-
pugnaculis, & fossa circumdat. Neque ita multo post, vti prædixerat
Izufus, aduersa valetudine tentari aduenæ capti: paucisque diebus
adeo peruagata vis febrium est, vt ex vnīuerso præsidio vix quadra-
ginta superessent, ad arma ferenda, & vigilias obeundas idonei. Quā C
occasione ratus Arabs de medio tollendæ inuise nationis, exstimulan-
te præsertim assidue Musafō genero; tamen suis duntaxat opibus rē
aggredi non est ausus. Mocondes erat Cafes, vicinis locis pro Mono-
motapæ Rege præpositus. Hunc per nuntios Izufus admonet, Euro-
pæos piratas, qui maritimam oram dudum infestam habuerint, deni-
que ad se delatos; intra lignea septa, quæ sibi ipsimet circūdederint,
fame & squalore pæne confectos teneri. Si in partem prædæ venire
animum inducat, se rem in eius aduentum integram seruaturū. Haud
frustra missa legatio. Mocondes, omnis humani experts iuris, aduē-
titij lucri nec opinata spe illectus, ingentem trahens popularium tur-
bam, celeriter affuit. neq. tamen Lusitanos fefellit, ab exsilibus Sara- D
cenis tota de re festine præmonitos. itaq. & enea tormenta, ignotum
Castribus ad id tempus machinæ genus, idoneis locis occulte disposi-
ta fuerant; & cum a valentibus intentiore cura excubiæ agitabantur;
tum ipsimet egri, quippe quibus periculū & indignatio præter spem
adderet vires; sese ad defensionem forti animo comparauerant. Mo-
condes, artis bellicæ prorsus ignarus, ac numero maxime fretus (ho-
minum autem ad sex millia secum adduxerat) Arabum ductu moni-
tuq. fascibus farmentorum ex agro collatis, ad castellum copias incō-
posito agmine admouit: completisq. fossis, nostrorum paucitate cō-
tempta, Cafres alij vallum scandere, alij conuellere nitebantur; cum
in confertam multitudinem, ac nihil tale timentem emissā repente
ferrea

A ferrea procella, tantam edidit stragem, vt relicta oppugnatione attoniti, pautesq. barbari se in proxima nemora confestim abdiderint. ac ne ibi quidem tuto esse licuit. siquidem continuatis bombardę ictibus, magno impetu dissultantia arborum fragmenta, semiermes, incautosq. misere lacerabant. cui tanto malo cum nullum, præter fugã, remedium occurreret; rabie ab Lusitanis in Arabas versã, vulgo fremere quod se fallacibus promissis ad bellum cum ipsis Dijs gerendũ euocassent. atque, vt est rapacissima gens, ne prorsus inanes abscederent, Izufi agro vastato, & oppido ipso magna ex parte direpto, in patriam reuerrere. Ac ne Lusitani quidem inultam passi perfidiã. Post

B Castrum profectiorem, cognito Izufum eiusq. satellites, nihil minus quam nostrorum eruptionem timentes, negligētius agere; noctis intempestã silentio, Gnaia, strenuis cum aliquot viris aduerso sumine in regiã subuectus; Izufum ipsum, & paucos familiares occidit. dein, priusquam populi concursus in regiam fieret, insigni facinore perpetrato, ad suos eadem nocte incolumis redijt. Postridie, cum res emanasset, ira odioq. incensi barbari quam maxima coacta manu, denuo castellum adorti; & eodem quo nuper euentu, plures & integri a multo paucioribus & imbecillis, cum cede & ignominia repulsi. Post hæc, inter eos certari de successione captum. Cumq. Musafus præpollens viribus, & popularium gratia; Izufi liberos patrimonio exturbare niteretur; & satis appareret, ius in armis fore; alter ex ijs, nomine Solimanus, ad Gnaiam confugit salubri vtrisque consilio: siquidem Lusitanorum opem Rex declaratus, fidelem se vicissim illis amicum ac socium ex eo tempore præbuit. Interea Zamorinus, tametsi cum latis admodum promissis ab Sultano redierant oratores; tamen, imminente Lusitano veritus ne fera essent Aegyptiaca auxilia; contracto ingenti fabrum naualium numero, maiorem quam antea classem omni studio edificabat, dispositis circa omnes portus custodiis, ne quid rumoris de tanto apparatu ad hostes efflueret. Namq. Laurentium, dispersis nauibus Malabarica tenentem littora, & Aegyptios Arabasq. negotiatores magno intercipientem rei Calcutane damno, quam maxime incautum & imparatum placuerat adoriri. Verum ex vrbe Calcuta clã elapsus Ludonicus Patritius Romanus (qui cognoscēdi studio, vt fit, mercatoris habitu in Indiam penetrauerat, idemque hæc ipsa deindelitteris consignauit) Almeida vtrique, & filio & patri cuncta ex fide retulit. Neque ita multo post, è varijs orę Malabaricę portubus in vnũ coacta Zamorini classis ad Laurentiũ rectã contendit. ea fuisse dicitur celsarũ nauium amplius sexaginta; lemborũ, ac paronũ, biremiumq. ad centum & triginta, omni telorũ genere, & numero militũ instructissima. Ad eius famam, Laurentius, patris iussu naues nõ plus vndecim admissis trirēibus paucis raptim adornauerat, Lusitanis, præter nautas, impositis octingentis. Vt ad ictum bombardę ventum est, conspicatus Laurentius tantam hostium multitudinem; expiatis

de more noxis, primum omnium ædem MARIAE Virgini Victri- **A**
 ci vouit, si ea pugna barbari fusi ac fugati essent. dein, paucitati subue-
 niendum ratus arte, ne a Malabaribus circumueniri posset, tormentis,
 qua parte virium longe præstabat, eninus rem gerere instituit. atque
 ob id ipsum ex alto directis in prælium nauibus, leni Austro flante, si-
 mul & venti beneficium, & congregiendi arbitrium hosti præripuit.
 Ac primo statim certamine, cum in syluam adeo densam irrita nulla
 propemodum ab Lusitanis incideret plaga; neq. ex tanto interuallo
 vel tormenta ferrea, quibus tum utebantur hostes, vel sulphurei pulue-
 ris ollæ, vel sagittarum imber nostros admodum læderent; multa pas-
 sim omnis generis naues hostium aut depressæ, aut in littus eiec-
 tæ. Ac, dissipatis demum ordinibus, quod antea consulto vitarat Almei- **B**
 da, pugnam è propinquo conseruit. Prætoriana naus erat hostium, tum
 alui magnitudine, tum armatorum frequentia insignis. In hanc har-
 pagonibus ferreis comprehensam Almeida cum fortissimis aliquot
 bellatoribus incredibili pæne ausu transilijt; tantoq. ardore animi &
 corporis dimicatum est; vt è sexcentis propemodum armatis, quot eâ
 tuebantur, super fuerit nemo, exceptis ijs, qui nandi peritiam freti, se in
 pelagus præcipientes dederant. Pari conatu, verum successu dissimili,
 Nonnius Vascus, modica naui, & exigua militum manu, multo maio-
 rem, & propugnatoribus instructam ferme quingentis, inuaserat. cūq.
 pauci a pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in discrimi- **C**
 ne laborantibus victor Almeida subuenit; nec modo suos è periculo
 eripuit, sed etiam naui hostium, trucidato vel depulso præsidio, poti-
 tus est. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Christianos facta, & Lau-
 rentius haud cunctanter insequutus trepidam ac pauentem hostium
 classem, aliquot insuper naves partim expugnauit, partim tormento-
 rum ictibus perforatas demersit; palatæ alię contento cursu Calecutū
 maxime repetentes, cū longinqua fuga, tū quòd eas terror ipse lōge
 lateq. distulerat, ex imminente clade euaserunt. Almeida, tribus cir-
 citer hostium millibus cæsis, sex tantum è suorum numero desideratis
 (quæ res diuinum auxilium sine vlla dubitatione mōstrauit) captiuas
 trahens onerarias nouem, ingenti parta præda simul & gloria, Cana- **D**
 noris portum, cuius vrbs in conspectu res erat gesta, magna cum to-
 tius populi, ac Regis ipsius gratulatione, sospes introijt. ac primū om-
 nium, MARIAE Virgini Victrici, quam initio prælii vouerat edē,
 faciendam locauit. deinde Cocinum ad Franciscum patrem cum a-
 lijs nauarchis iter intendit. Per eos dies Sabaius, qui Idalcanem ge-
 nuit, præcipuus Decaniorum tyrannus, qua in regione Goa vrbs est,
 opportunitatem nactus dum ad Cananorem distinetur Almeida, se-
 xaginta actuarias naues ad Lusitanos ex Anchediua insula pellendos
 misit, præfecto classis, & auctore totius consilii Antonio Fernando
 Lusitano exsule ex ijs, quos ad cognoscenda loca gentesq. Petrus Al-
 uarus Capralis, vt supra dictum est, Quilog reliquerat. Is, ad spem
 vbe-

A vberioris stipendij transmissio Oceano, cum se ad Sabaium contulisset, eiorata per summum nefas Christiana religione, Abdalę nomē asumpserat: & quod rei maritimę, & naualis fabricę peritus esset, apud Goanos, talium rerum adhuc rudes, magno in honore habebatur. Igitur ad Anchediuam exscensu facto, nuper edificatam a Lusitanis arcē omni conatu oppugnare institit. Pręerat arcis pręsidio Emmanuel Passanius, spectata fide ac virtute vir, ex vrbe Italię Genua claro genere oriundus. Hunc, in subita re, quamquam ab alijs rebus imparatum, non defecit animus, ac dierum aliquot oppugnationem, cum vrgeretur vndique, pręclare sustinuit, ac demum Abdala, victricis classis iā iamq. aduentantis perterritus fama, quam celerrime sese irrito incepto ex Anchediua proripuit. Sed ea postmodum arx, quod valido pręsidio propter hostium propinquitatem indigeret, ne Lusitanicę res in tanta paucitate distraherentur, ab ipsismet Lusitanis est diruta. Inde, ad Franciscum affertur, Saracenos mercatores, a Molucis, & ab aurea Chersoneso redeuntes, ne in Lusitanica pręsidia inciderent, longiore ambitu capto, per Maldiuas insulas in Arabiam tendere. Quocirca Laurentium filium ad eos insectandos proficisci iubet. Is cum incognita sulcaret maria, estus impetu primus omnium Lusitanorum ad insulę Ceilani littora abripitur, quam insulam, vti supra dictum est, veterem esse Taprobanam Ioannes Barrius multis argumentis affirmat. hæc, ouali maxime figura ducentarū circiter & quadraginta leucarum ambitu, leucas in longitudinem septuaginta octo patet; in latitudinem, quattuor & quadraginta. atq. a Cori promontorio, vt supra diximus, anula freto vadoso, Piscarię, quā appellant, orā prætenditur, ea celi clementia, soli vbertate, & copia fluminum aquarumque perennium, vt primorum parentum sedes olim perhibeatur fuisse. varia pecorum armenta, necnō elephantos gignit egregie bellicosos ac dociles: cęteris metallis caret, ferrū incolę effodiunt. plurimas fert gemas, verum præcipua claritate sapphyros, chrysolithos, pseudopalos, ac pyropos: itemq. aromata pretiosa, cinnama, cardamomum, piper, ac palmas eximie bonitatis. Ad hæc, vel in primis iucundo spectaculo syluosi montes ad effigiem theatralem inflexi, vastam planitiē oblongo circuitu in cauę formam includunt: quorum vnus in arduam & subreptam altitudinem pæne septem leucarum exurgit; habetq. in summo æquatam agri planitiem, ex cuius medio bicubitale saxum eminens ad instar mensę, vestigium demonstrat impressum inclyti sanctitatis viri, quem ex Indię regno Deli quondam in ea loca venisse tradunt, vt gentem superstitionibus deditam fabulosis, ad vnus Dei cultum religionemque traduceret. ergo tantę venerationis est locus, vt a leucis amplius mille, omnium ordinum peregrini, ac præsertim Iogues, illuc pietatis causā contendant ingenti labore: siquidem, præter cęteras itineris difficultates atq. pericula, in eius etiā montis cacumē, nō nisi p. adactos clauos ferreasq. catenas ascēsus est.

Hand absimile vero videtur quod aiunt quidam, in eo, quod dixi, ve- **A**
 stigio, quamquam extincta iam nominis antiqui & peregrini memo-
 ria, coli Eunuchū Candaces Aethiopum Reginae, quem cum aliis scri-
 ptores, tum vero Dorotheus Tyri Episcopus (qui, Cōstantino Magno
 imperante, & sanctitatis & doctrine laude præcelluit) in Arabia Feli-
 ce, totaq; Erythra, & in Taprobana, Christi Euangelium promulgasse
 testatur. Porro insula vniuersa, nouē in Satrapias vel regna diuiditur:
 estq; ad omne commercium, vel frequentia portuum, vel ipsa loci re-
 gione in primis accommodata. Laurentius in Calles portū inuectus,
 cum regulo per legatos inita societate, columnam, cum inscriptione,
 testem sui aduentus, in littore posuit: dein omissa propter incommo-
 dum anni tempus Maldiua profectione, cum letis admodum nuntiis ad **B**
 parentem reuertit. Inter hæc, Tristanus Acunia, Alphonso Albuquer-
 cio comite, cum valida classe in Indiam destinatur: quem ex itinere
 inuasit cupido Madagascaris insule naturam ac regionem explorandi.
 itaque vel contra sententiam Albuquericii (qui, ne temporibus exclu-
 deretur, maturandum aiebat) appulsus ad insulam nauibus, cognitum
 est, maritima ferme ab Saracenis; interiora a Cafribus incolis: terram
 esse gingiberis, cariophylli, & argenti feracem. quæ dum Tristanus cu-
 riosè perquirat, aduersusq; subinde tempestatibus nec opinato subsi-
 stere cogitur; interea (quod Albuquercius præclare monuerat) ido-
 nea transmissionis Indicæ tempestas effluxit. certis enim & anniuersariis **C**
 ferme statibus orientalis nauigatur Oceanus, quos hodie vulgus,
 vt ego quidem interpretor, ab ipso ventorum impulsu, motiones ap-
 pellat. Ea si quo casu præterlabantur, dum denuo recurrant, multorum
 mensium sepe mora captis interuenit. Igitur, ne frustra interim tem-
 pus absumeretur; a Madagascare Melindem est ventum: & Oien-
 sium dynasta Melindio Regi ob Lusitanicam societatem admodum, vt fere-
 batur, infestus, eiusdem Regis rogatu ab Lusitanis prælio victus, &
 Oia vrbe pulsus occiditur. quo terrore percussus Lamenis finitimus
 regulus, in Tristani fidem ultro concessit, & stipendiarius Emmanue-
 lis Regis est factus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem classis accessit. **D**
 ea cum pactum superioribus annis tributum pendere abnerneret, capta
 est a nostris certamine haud leui. Sex armatorum millia barbaris ani-
 mos fecerant. Verum vbi descensum a Lusitanis, & collato pede res-
 geri capta est, ferociam posuere. Magna edita cæde fusi, & fugati ple-
 rique. Decurionibus tamen fides in patriam ad extremum vsque spi-
 ritum egregie constitit. acriter dimicantes in vestigio cuncti mortē
 oppetere, quam occidenti reipub. superstites esse maluerunt. Vrbs
 deinde congestis dudum diuitiis opulenta, a militibus fæde crudeli-
 terque diripitur. Qua in re vindex rapacitatis atque sæuitiæ eviden-
 ter apparuit numen. auaritate prædæ gregarii milites aliquot, mulie-
 rum manus ad armillas annulosque extrahendos infcio duce præci-
 derant. ij, dum spoliis onusti scapha onerarias repetunt, ad vni om-
 nes

A nes in portu ipso demersi, repentina morte crudelitatis & anaritiæ poenas dedere. scapha, cum sub aquis aliquandiu latuisset, quasi perfuncta debiti supplicii ministerio, rursum emerfit. Tristanus & cognitum scelus valde improbauit. & ceteros grani edicto ab eiusmodi immanitate compescuit. A Braua post hæc ad Socotoram insulam maris Erythrei transmissum est. Christiani iā inde ab Apostoli Thomæ aduentu incolebant: sed ipsa locorum asperitate, & diuturno pastorum desiderio pæne efferati. Subterraneos inhabitant specus: in bello fundis eminus certant, cominus gladiis e mero ferro, quod mortuum vulgus appellat. victitant milio, careotis, & lacte, cum mercatoribus poma permutant; itemq; cinnabarim, & aloen omnium laudatissimam. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobitarum hæresi, propter vicinitatem Aethiopiæ, vitia multa traxere. nam & a Romani Pontificis auctoritate seiuncti sunt, & circuncisionem, aliosq; ritus Iudaicæ superstitionis vsurpant. neque tamen nulla retinent vestigia sanæ religionis: nam & ieiunijs anniuersarijs placant Deum, & precandi statâ quotidie tempora obseruant, & sanctam Crucem eximie venerantur: huius imagines cuncti gerunt è cervice suspensas: huic ipsorum tenuitate sacras adiculas exstruunt: quo vbi conuenere frequentes, Hebraice concepta precationis verba præit vnus; tum instar chori cætera turba subsequitur. Quo tempore Tristanus ad eos venit, annis iam sex & viginti Rex Fartacus ex Arabia missis eo militibus mille, Beninum portum per vim occupat: validaque arce imposita, Christianos admodum sauo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Ecclesiam adiungendos, ab Emmanuele Rege missus Tristanus, cum Beninum attigisset; Fartacas, qui in eo præsidio erant centum circiter & triginta, comiter ad colloquium euocauit. ij, cum ab insita genti ferocia, omnem cum Lusitano pacis conditionem aspernarentur; scapha circumuectus, & contemplatus loci naturâ Lusitanus Imperator, duobus locis armatos exposuit. neque præfecto Abrahamo cum suis ad erumpendum defuit animus. Verum vbi mox inter primores fortiter ciens pugnam ipse dux cecidit, extemplo fusa reliqua acies: ac nonnulli ad incolas, è quorum stirpe vxores, liberosque susceperant, confugere: ceteri ad octoginta pernici velocitate arcem adepti, portas occludunt. tum a Lusitanis admotæ certatim scalæ: transgressiq; mœnia, ex interiore parte claustra perfringunt. inde patentibus portis admissum agmen, & inclusi intra turrium penetralia Fartaces, nequicquam ad spem veniæ salutisque inuitati, cum pertinacissime se defenderent, omnes, præter vnum, occisi. è Lusitanis, dumtaxat vnus in ipso certamine occubuit. sex postmodum è vulneribus periere. Arce capta, nuntii ad incolas missi, qui nouè classis metu in auios montes vna cum coniugibus liberisque perfugerant. ij, cognito aduenas Christianos esse, ad arcem accurrunt, & Fartacû iniurias grauitè questi, ad pedes Tristani cum lacrymis acciderunt,

per

per Christum IESVM obsecrantes, vt è tam acerba seruitute, ijsdè sacris deditam, eiusdemq. consortem spei nationem eriperet. Quibus ille, se vel ob id ipsum ab Emmanuele Rege, salutis eorum cupidissimo, in ea loca destinatum esse respondit; quamobrem & præsidium ad Mahometanos arcendos, & sacrorum antistitem curandis incolarum animis libentissime relicturum. itaq. fano Arabum expiato, & in cultum Virginis MARIAE conuerso, arcis custodia cum idonea manu Alphonso Noroniæ Lusitano cōcredita est: rei vero Christianæ præpositus eximia sanctitate vir, Antonius Laurerius Franciscanus: qui tollendis vitijs, quæ in hominum mores ac religionem irrepserant, iucolisq. ad veram pietatem ac virtutem erudiendis, aliquot annos planè Apostolico munere est functus. Inter hæc, elapsi è prælio Fartaces, criminando Lusitanos, & imperitum vulgus instigando, varios motus ciebant. ad eos comprimendos motus, Arabicumq., & Persicū Oceanum pro Emmanuele obtinendum, Tristanus, quod ita in mandatis habebat, Albuquerque cum nauibus dumtaxat septem, propugnatoribus ferme quadringentis & septuaginta, reliquit: ipse, circiter Idus Augusti, nactus tempestatem idoneam, cum reliqua classe in Indiam cursum intendit. Inter hæc vertente iam anno, cum non optata modò classis, sed nullum prorsus nauigium è Lusitania adesset; magnus Christianos omnes, qui in India versabantur, metus incescit, mœrorque. Acuebant curas, pæne in religionē versa prodigia, quod per eos dies & Sol tanta ex parte defecerat, vt circa meridiem stellæ apparent; & ingenti motu ex internallis concussa terra tremuerat. Iam Zamorinus, tempus aduenisse ratus, nominis Lusitani tandem aliquādo extinguendi; haud segniter instaurabat bellum, sollicitabatq. legationibus & promissis cum alios, tum præsertim Cananoris Regem, sibi priuatim obnoxium; quod mortuo Rege qui cum Lusitanis pepigerat fœdus, ipsius præcipue studio & opibus in regno successerat. Et per eos forte dies, odium Indorum in nostros, temerarium cuiusdam Lusitani factum vehementer accendit. Aethiopici, Arabiciq., & Indici maris possessionem, Lusitani adeo pertinacibus animis occuparant, vt nemini prorsus nisi ex eorum auctoritate, & quidem parentibus consignata litteris, ea nauigare liceret maria; ducesq. in id ipsum dispositi totam eam oram nauium præsidijs tuebantur. Ex ijs vnus, Malabaricum mare pererrans, cum in Cananorensē onerariam incidisset: Calecutanos esse homines, & prolatum a nautis Lusitanicum diploma, nonnullis indicijs falsum & surreptitium suspicatus, confestim aggressus nauem expugnat; nautas, vectoresque, in ijs vnum è prima nobilitate, in velum insutos, haud longe a portu Cananoris in mare demergit. verum disrupto mox linteo, cum nota ciuibus corpora ad ipsam vrbe pelagus eiecisset; tanta ciuitatem repente cōploratio: luctusque compleuit; tātè in eius facinoris auctores, quos haud leuibus argumentis Lusitanos fuisse coniecerant, excitata sunt ire; & cuncti

- A** cuncti consensu ad Regem adierint; iamq. per se inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem arcis impulerint. Nec pro tam atroci iniuria satisfactionem acceperere, quod nauarchum Almeida multis rationibus factum excusantem, ac deprecantem ignominiam, grauib. verbis increpitum, ac præfectura priuatum, in ordinem redegisset. At Laurentius Brittus arci prepositus, ex propinquo in omnes barbarorum conatus excubans animo, ubi de eorum consilijs per exploratores cognouit; illico ab Almeida subsidijs & cōmeatu accersito, arcem firmat, intendit vigilias, stationesq. disponit. ac præsertim spectantia in urbem propugnacula, nouis insuper additis munimentis, diligenter instaurat. Rex item, fossa valloq. a portu ad apertum mare perducto, oppidum ab arce intersepsit, exiguū transitu ad procurfationes relicto. Cumq. multos iam dies, suspecti inter se, vitandis inuicem ac fruendis insidijs exegissent; tandem expectata ab Caleuto auxilia Cananorem adueniunt, hominum ad viginti milia. Inde nulla oppugnandi mora est facta. Puteus inter oppidum arcemq. medio fere spatio intererat: vnica Lusitanorum aquatio. circa eum puteum minuta prælia, prohibentibus aquatores hostibus, fieri cæpta. Cumq. è Lusitanis aliquot ferme quotidie aut caderent, aut vulnerati discederent, & aqua modica sanguine multo constaret; Laurentius, Thomæ Fernandi architecti monitu, specum opere subterraneo ad ima putei occulte perduxit; fistulaq. ac statumine appposito, locum ita concamerauit, uti ne quid superne latices vlla ratione posset inficere. dein per speciem aquandi, eruptione facta, nostri glebas ceteratim iniiciunt; ac puteum, ne hostibus vsui esse possit, obturant. Cuius rei miraculo attoniti barbari, nouę scaturiginis aliquid intra arcē existisse videlicet rati, munitiones alio trāstulere: dein quies vtrinq. fuit, dum orbiculari forma ingentes gossipio faggos inferciunt, quibus contra tormentorum ictus ante se prouolutis, virgultorum fascibus opplerent fossas, vallumq. rescinderent. ea machinatio extremā pene perniciem obsessis attulit. quippe contortos è bombardā globos gossipinum tomētum excipiebat adeo lente, ut eorum impetus ipsa mollitie frangeretur. hinc, pone latitantes armati, magno sublato clamore prope iam ad fossas lati peruenerant; cum in obliquum agmen, ex arce, diuino prorsus instinctu directā maiora tormenta, cōcerptis momento faggis, & gossipium ipsum, & gossipio fretos Malabares fæda cum laceratione disijciunt. simul etiam Brittus cum deleta manu portis erumpens, dissipato ac territo hosti acriter institit, magnaq. edita strage ceteros in præcipitem fugam auertit. Ex eo barbari segniore facti, cum neq. aperta proficeret vis, & in eiusmodi cōgressibus promptissimum quemque, ut sit, è suis amitterent; omīssa oppugnatione, operibus & munitionibus claudere nostros insistant, eo maiore fiducia, quod non terra, non mari, noui commeatus in arcē subuehi possent, clausis itineribus, & hyeme per eos dies admodum sequiente.

fruiēte. Interim crebræ a nostris eruptiones haud exiguo cum ho-
 stium detrimento fiebant. Quo in genere præcipuum decus tulit om-
 nium consensu Guadalaia, natione Castellanus. is turbidam ac per-
 frigidam tempestatem nactus, cum eximijs centum & quinquaginta
 viris nocte concubia in hostium stationes impetu facto, partim sopi-
 tos imbre cadente vigiles, partim algore nocturno torpentes oppres-
 sit. cæsi in eo tumultu Malabares ferme trecenti, & ferrea aliquot tor-
 menta capta, & cōmeatus aliquantum. Intentiores inde custodiæ ha-
 beri ab hostibus capte. boues etiam interdum ad obsessos in insidias
 illiciendos propulsa, quas felici conatu cæsis insidiatoribus cū in ar-
 cem nostri semel iterumq. abstraxissent; ea spe frustrati delusiq. Ma-
 labares artem desiere, ne duplici pecorum hominumq. iactura, hostes **B**
 insuper alerent. Iisdem ferme diebus, per famuli negligentiam ac-
 censa noctu lucerna casas aliquot Lusitanorum ex arida materia, fo-
 liis, paleisque momento combussit. eo incendio, multo maxima pars
 commeatus absumpta. quæ res tam aspero ac difficili tempore Brit-
 tani grauiter admodum perculit. ac ne cæteri desponderent animos,
 omni arte damnum celare conatus est: sed & longe arctior solito in di-
 uidendis cibarijs parcimonia, & ob id ipsum crebra seruitiorum trās-
 fugia, rem & Lusitanis, & hostibus prodidere. itaque omnibus pene
 consumptis, ad extremam ventum erat inopiam; neque iam muri-
 bus sedisque aliis animalibus abstinēbatur; cum diuinitus (vt sæpe a-
 lias) oblatum nec opinanti Lusitano remedium est. Templum in ex-
 trema arce erat Virgini Viatrici, vt supra diximus, ab Laurentio Al-
 meida exstructum. Ad id templum, desperato pene omni humano
 subsidio, Lusitani quotidie cōsuebant, opem cum a Deo, cælitibusq.,
 tum præsertim ab ipsa Virgine Dei matre enixe petentes. Ne se, in
 alieno ac barbaro solo, tot vndique cinctos angustijs, tot pressos ma-
 lis; fame ipsa denique enectos, Christianos ipsos, & a Christo filio
 sibi commendatos clementissima Regina cæli despiceret: suis pecca-
 tis noxisque, quas ipsi innumerabiles faterentur, ab irato Deo veniā
 & pacem exposceret; neque iam de corporis modo, sed etiam de ani-
 morum salute periclitantibus, in tempore subueniret. Haud incau- **D**
 sum missæ preces. Ipsomet festo Assumptionis die, ne quid miracu-
 lo rem posset eximere, solito vehementius intumescens pelagus, in-
 gentem locustæ numerum ad ipsas templi radices eiecit. quæ a Lusi-
 tanis gratulabundis anide collecta, in multos dies abunde suffecit:
 nec validos tantum sæna fame, verum etiam (vt salubris est cibus) &
 gros diuturno morbo leuauit. Iamq. appetebat ver; nec dubium erat,
 quin suis laborantibus primo quoque tempore suppetias laturus es-
 set Almeida. quocirca ratus antequertendum Cananorius, omni cona-
 tu rursus oppugnationē simul terra mariq. experiri cōstituit. & Zamo-
 rinus vrgebat assidue, segnitie incusans, & noua auxilia subinde sub-
 mittēs, prorsus, vt Cananore iā sub signis numeraretur militū ad quin-
 quaginta

A quaginta millia. A ſtuaria etiam facili appulſu coacta ad ducenta. in quibus erant turrita nonnulla, cuiuſmodi nuper aduerſus Patiecum Calecutanus ornauerat: iteq. alia inter ſe iuncta, & conſtrata ratibus; quo plures ſimul armatos in terrâ exponerent. Hæc omnia, vt Luſitanos fallerent, quàm occultiffime comparata. & ſtationes interim quietæ erant, quo facilius ad ſocordiam obſeſſos adducerent. Sed è regijs propinquis vnus, æque acerbo in Zamorinum odio incenſus, ac propenſa in Luſitanos voluntate, quod eorū opibus ac ſtudio creſcere ſe poſſe conſideret; non ſolum commeatus furtim ex occasione ſummittebat interdum, verum etiam per idoneos internuntios circumſeſſis arcana cūcta nudabat. Ab hoc igitur Brittus, cognitis opportune conſilijs hoſtiū, pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terreſtreſq. ſepſit quam firmiſſimo præſidio militum, & propugnacula tormentis, & omni genere telorum inſtruxit; nec vigilias cuſtodiaſq. remitti per negligentiam vel defatigationem, vnquā eſt paſſus. Ergo vbi deſtinata oppugnationi aſſuit dies; prima luce Cananorinus terreſtribus copijs, magno ſublato clamore, quam tumultuoſiſſime vallum aggreditur, haud dubius fore vt ad eam partem tuendam ex omnibus locis Luſitani concurrerent; ita ex altera parte libero nauium acceſſu expoſitis repente militibus, nullo prope certamine arcem in poſteſtatem eſſe venturam. Sed eum longe ſeſellit opinio.

C Si quidem vnde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium exſtitit. quippe claſſarij primo audacter ad terram appulſi, vbi ſecus ac promiſſum fuerat, frequentes in portis valloq. armatos videre; ſubito pauore perterriti, & miſſilium variæ magnitudinis nimbo diſiecti diſſipatique, multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depreſſis, vix tentata deſcenſione terga verterrunt. ac tum denique a Luſitanis ad terreſtres aditus tuendos omni ex parte concurſum eſt. Ibi atrox prælium fuit: ſcandentesque iam vallum pluribus locis audaciſſimi Malabares cominus trucidati; tormentis verò eminus longe atrocior edita cædes eſt. inde turbati hoſtes: & nequicquā increpante ignauiam Rege ducibusque, acies vniuerſa fugam arripuit. cæſorum ea pugna hoſtium numerus relatus nō eſt: magnum proculdubio fuiſſe conſtat. è Chriſtianis (quod vix credibile videatur) plane deſideratus eſt nemo. Atque is dies vltimus oppugnationis fuit. tentatę dein vtrinque per mutua colloquia voluntates, & de pacis conditionibus agi cæptum: quas Laurentius ipſe ſibi ſuiſq. perhonorificas tulit: neque Cananorius reiſcere eſt auſus, partim diuturni belli tædio feſſus, partim etiam Triſtani Acunie metu perterritus, qui per eos ipſos dies Oceano ſecunda nauigatione tranſmiſſo, Cananorem incolumi claſſe tenuerat. Eius maxime aduentu ſoluta obſidio eſt: cuius ad quattuor meſes forti animo toleratę, decus eximium Laurentius & commilitones tulere: quamuis adeo lætos & inſperatos euentus, periti rerum aſtimatores Diuina Bonitati

Bonitati sine vlla dubitatione tribuerent: cuius beneficio & vltima: A
 inopiæ subsidium præter expectationem fuisset oblatum; & Canano-
 rius princeps tanto suo periculo, Regis affinitate posthabita, contra
 consuetudinē gentis, in Christianorum causam ac partes plane diui-
 nitus inclinasset. Renouato fœdere, obliuio præteritorum indiſta; iū-
 ctæq. iterum dextre, & Malabares in suas quisque domos fremēte Zam-
 morino dilapſi. Inde ad Cocinum proceſſit Acunia. eiſus aduentu Lu-
 ſitanorum animi confirmati recreatiq. & vario aromate ex conueſta
 iam copia in naues impoſito, infeſtis claſſibus duplicato nauium nu-
 mero, ab vtroque ſimul imperatore Pananem eſt ventum. In ea tum
 ſtatione complures onerariæ pretioſis reſertæ mercibus hyemabant. B
 inſtitores erant Saraceni, furtiuo curſu per intermiſſa cuſtodiis Luſi-
 tanorum loca in portum illapſi. & Zamorinus præparatis iam ante co-
 pijs, ſi quid ab Cocino moueretur, locum præclare munierat vallo cir-
 cundato, & duobus ad introitum caſtellis magno cum tormentorum
 apparatu excitatis. cohortes præterea quattuor in eo præſidio collo-
 carat. Noſtri ſub veſperam in Pananis conſpectu cum in anchoris cō-
 ſtitiffent; inſolita claſſis magnitudine permoti barbari, totam eā no-
 ctem in renouandis angendiſq. munitionibus poſuere. Delecta vero
 Saracenorum manus, Mahometis fanum ingreſſi, de gentis more cō-
 iurant, ſe non niſi victores è prælio redituros. Si ſecus faxint, ſe ſe ca-
 putq. ſuum diris omnibus deuouent. Vt primum illuxit, communi-
 cato iam ante conſilio Luſitanus imperator vterq. adoleſcentes filios C
 Laurentium, & Nonnium cum ſcapis & actuarijs iubent præcedere,
 quod ea nauigia, propter humilitatem, minus ad obliquos bombardæ
 iſtus paterent. ipſi mediam aciem cum trirēmibus aliquot ſibi
 poſcunt. agmen claſſe onerariæ. Ac iuuenes quidem, obſeruato
 maris acceſſu, per media tela globosque inter vtrumque caſtellum au-
 daſter inueſti: eo minore detrimento, quod & ex deſcripto milites
 interim ſtrati iacebant, & librata in excelfas maxime naues Malaba-
 rica tormenta irritis iſtibus aera feriebant. Vt noſtros iam intra por-
 tum illatos videre, deuota præcipue capita Saraceni, alienatis ab om-
 nis periculi ſenſu animis, certatim in prælium ruunt, ſeq. vtro in a- D
 quas immittunt, ac nauigia maxime ducum conferti circumuenire ni-
 tuntur. Paululum more ſuit, dum lymphata cohors, gladijs, cōtiſq.,
 & incitato remorum pulſu perrumpitur. tum raptim in terram deſcē-
 ſum. iamq. ſub ipſo vallo varijs locis eo ſequius pugnabatur, quod v-
 ſum oculorum intermicantibus fulgetris denſus è ſulphureo puluere
 ſumus abſtulerat. diſſoni tantum clamores, & morientium gemitus
 paſſim exaudiebantur. Simulatq. euaneſcente atra nebula redijt lux;
 Luſitanus ſignifer cum ſtrenuis aliquot viris in vallo conſpectus, re-
 liquorum animos ad emulationem decoris & gloriæ vehementer accē-
 dit. & imperatores ambo, teſtes cuiuſq. virtutis, & hortatores aderāt.
 cum deuotis maxime Saracenis atrox erat pugna. Ex ijs, vnus, no-
 te

Ata fortitudinis Centurio, Laurentium conspicatus, & è procera statura, totòque corporis habitu, ratus, id quod res erat, principem virum esse; condito subter clypeum corpore curuus ad eius genua succidenda prostravit. ille, pedibus levi momento reductis (vt erat in primis exercitatus, & agilis) elatam vtraque manu macharam in hostem demisit ijs viribus, vt barbari caput ad ipsum vsque pectus horrendo profusus haurire dissiderit. Inde non dictis magis quam factis praelium ciens, obuios aliquot sternit. Nec sagnius ab Nonnio cæterisq. res geritur. Cum aliquandiu barbari præter solitum restitissent; victa demum ardore Lusitanico Indorum pertinacia est; nec impressione nostrorum vltra sustinere. A Malabaribus maxime fuga cepta, cæteros traxit. Denoti duntaxat Arabes, cum pauci iam, & vulneribus fessi trucidarentur; obnixi corporibus (tanta vis est nefariæ superstitionis) ad vnum omnes addictas æternis ignibus animas profudere. Interim, pari ex alia parte conatu hostium naues oppugnabantur, nautes propugnatoresque, quandiu ad castella equalibus viribus certatū est; egregie dimicant. vbi inclinatam terrestrem aciem, & incolas fugatos videre; ipsi quoque certatim in mare desiliunt, complures inter enatandum occisi. Ac tum denique ambo castella imperatorum iussu disturbata, & eversa. nec modo naues cum ipsis oneribus inflammate, sed oppido quoque diuitijs inclyto subdite faces, demirantibus barbaris, tantam tamque paratam opum vim ab hoste contemni: militibus vero, tot periculorum premia eripi sibi, perquam indigne ferentibus. Verum Almeida consulto exercitum a præda continuit, ne in occupatos rapinis palatosque, repentinus aliquis, vt sæpe cōtingit, è vicinis locis impetus fieret. Magnus vtrinq. eo prælio fauciorum fuit numerus, desiderati ex hostibus ad quingentos; è nostris duodeviginti non amplius. Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrime tulit. Duces Lusitani coniunctis classibus Cananorem petiere. atq. ibi demum ingenti cum amoris ac benevolentiae significatione digressi. Acunia vela fecit in Lusitaniam; Almeida retro vnde venerat, Cocinum tetendit. Dum hæc apud Indos geruntur; interim Alphonfus Albuquerqueius, pacata Socotora, Arabicum & Persicum Oceanum exiguam, vt dictum est, obtinebat classe. Is ab oppido Adeno, & Arabicis faucibus (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduersa tempestate repulsus; ad Armuzianas res Diuina magis ope, quam humanis viribus fretus, animum adiecit. Armuzie regnabat eo tempore Zeifadinus hoc nomine secundus, admodum puer, stipendiarius Ismaelis, cognomento Sophi, Persarum Regis: eratq. in tutela paterni mancipij Ataris eunuchi, eximia sagacitate viri: cuius omnia consilia eo spectare videbantur, vt, quoad viueret, penes pupillum diadema & regium nomen; penes vnum se arbitrium ac potestas rerum omnium esset. iamque per eam tutelam, cunctis inuisus, ad intolerandam superbiam, opeq. peruenerat. Hoc tam impotenti dominatu

natu Albuquerqueius Regem, & populum liberare; & Emmanueli vel in **A**
 primis id cupienti, omni ratione conciliare decreuit. Igitur Lusita-
 norū animis in rerū ingentiū spem & cogitationem erectis, ad ostia
 Perfici sinus iter cepit: ac prospere circumuectus Siagrum promō-
 torium, quod Rosalgatum hodie vocant; ad Calaiatum nobilem vr-
 beni Armuzianæ ditionis, applicat naues: missoque nuntio, ciues ad
 colloquium euocat. illi repentino metu compulsi (iam enim inclytum
 erat apud eas nationes Lusitanorum nomen) ne quid acerbius pate-
 rentur, non modo aduenientem Alphonsum benigne excepere; verū
 etiam conscriptis pacis & amicitiae conditionibus, abeuntem largo
 commeatu, & omni officii genere prosequuti sunt. Longe dissimiles **B**
 animorum habitus ad Curiatum Lusitanus offendit. incolæ, dum
 hostis in vicino moratur, & copiis & operibus ita sese munierant, vt
 omnem pacis mentionem superbe respuerent; ac propius nihil est
 factum, quam vt interpretem ab Albuquerque de fœdere ac societate
 missum, iaculis ac sagittis obruerent. Ad eam ferociam reprimendā
 Albuquerqueius illico bombardis ignem admoueri, & omnia circa ma-
 gnis concuti fragoribus iubet. Cū nihil ne eo quidē terrore oppidani
 commouerentur; postridie urbem iusta oppugnatione adoriri con-
 stituit. Tumulus erat ad insulā modum ex aqua paululum eminēs;
 qui æstu recedente adiri ex vrbe pedibus poterat. In eo tumultu bar-
 bari tormenta aliquot cum firmo præsidio collocarant, vt in auersos **C**
 intentosque in vrbe oppugnationem nostros impune iacularentur.
 Eo periculo animaduerso, Albuquerqueius Alphonsum Lupium Costā,
 & Antonium Campensem cum expeditis militibus ad exturbandos
 inde barbaros celeriter mittit. Neque illi defugere periculum. in-
 genti conatu stationes aggressi; aliquot Mahometanis occisis, cēte-
 ris in oppidum actis, haud tamen sine suorum cæde vulneribusque, lo-
 cum occupauere. Tum vero Albuquerqueius nequicquam prohiben-
 tibus oppidanis, ad littus cum robore copiarum exscendit. ac valida
 impressione facta, proruto vallo, euulsisque cancellis, intra ipsam urbē
 prælium intulit. Ac primo, quamquam iniquo iam loco positam rem
 oppidani animo atque audacia sustinebant. dein, cum acrius vndiq; **D**
 Lusitanus instaret; non tulere diutius impetum. effusa omnes fuga,
 per auersam vrbe portam, de gentis more sylvas ac nemora petiere.
 Albuquerqueius ad aliorum terrorem vrbe direpta & incensa, Mascatū
 octo leucas inde processit. Is locus, quo iam ab Armuzia propius ab-
 erat; eo tum operibus firmior, tum viris armisque, erat instructior. ita-
 que Albuquerqueius, magnam videlicet ratus dimicationem instare, se
 suosque parabat ad prælium. Cæterum misso ad tentandos animos
 internuntio, præfectum vrbe vel in primis mitem ac liberalem, con-
 tra quam putarat, expertus est. Igitur instituta certis legibus amicitia,
 præfectus magnā pecoris, & oryze, & carote numerū, tributi quo-
 dammodo nomine, in classem exhibuit. is commeatus dum in naues
 im po-

A imponitur, & securi Lusitani ad littus aquantur; ecce tibi repētinus armorum strepitus, & dissonę voces. Pridie sub noctem Arabes ad duo millia oppidum ingressi; præfecto non sine contumelijs ac probris increpito, quod locum adeo propinquum regię, & opere præsidijq; munitioni, per ignaviam ac metum vagis latronibus prodidisset; frustra nitente eo factum excusare, populum ad arma conciuerāt; atq; vbi illuxit, infesti mare petebāt; quo Lusitanos oneribus & aquatione occupatos, in ipso littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab ea mente reuocare conatus, cum nihil omnino proficeret; Deos, hominesq; contestans violari ius gentium, vrbique exitium imminere; vt fidem pro virili parte præstaret, ad littus accurrit, nostrosq; præcunuit, vt sese in nanes extemplo reciperent. Vix inde tumultuario consensu abduxerant scaphas: cū infensi adsunt Arabes, ac missilibus primum ē littore nostros abeuntes laceffunt: dein ē propugnaculo clāssē ipsam tormentis maioribus impetunt. Ad ea vel capienda, vel occācanda tormenta, missi aliquot ē classe, cum male multati redijssent; postredie Albuquerqueius copias omnes ad vrbem exposuit. Ibi vero, accensi ira Lusitani, quod interposita pactione per fraudem oppugnati fuissent, ingenti ardore prælium ineunt; perfidos Arabas, ruptores fœderum appellant; magnam vbiq; edunt cādem; factisq; simul ac dictis iniuriam puniunt. Cum obfirmatus hostis aliquandiū restitisset; ad extremum renouato impetu Lusitani acriter inferunt pedem, ac nouas munitiones ea ipsa nocte perductas magno ausu transiliunt: cūq; intramœnia confugeret hostis, herentes in terga prius quam portas occluderet, velut vno agmine irrumpunt; turbatamq; ac pauētem Arabum ciuem toto oppido expellunt. Fuis fugatisq; hostibus, ad prædā permisso ducis discurret miles. dein subditis ignibus, nō oppidi tectā modo, sed naues etiam in portu arserē complures. In eo tumultu, cum alijs ipse quoque vrbis præfectus per imprudentiā occisus, quam rem Albuquerqueius ægerrime tulit; & quando vinum pro meritis tueri & ornare nequiuert; defuncti adibus cum cura conquisitis, ne diriperentur, custodes apposuit. Cæterum vrbis excidiū

D comprobati diuinitus quodammodo visum est. Excelsa Mahometis cōspiciebatur ædes, egregia in primis opere perfecta. Ad eā disturbādā inflammandamq; immissi fabri dum columnas demoliuntur, totū repente edificiū corruit. Cum elisos ruina & pondere nemo non crederet, intacti præter spem & incolumes cuncti euasere. Inde ad Xoarem vrbem eiusdem orę progressus, incolas alieno doctos malo sine certamine in fidem ac deditiōem accepit. Biduum ibi moratus, cum ad Orfazanum adijssset, oppidum incolarum fuga desertum reperit. Exhausta inde præda per triduum, ab incendijs, quod regię propinquus admodum erat locus, honoris causa temperatum est. Ex eo loco, classe instaurata & resecta, ad caput belli Armuziam est ventum. Ad famam Lusitanicę classis Atar eunuchus præter vrbā

nas copias, magna insuper auxilia è Perside Arabiaq. contraxerat, & A
noua expectabat in singulos dies. Ingentem præterea nauium nume-
rum habebat in portu: minoris formæ actuarias amplius ducentas, ma-
iores onerarias ad sexaginta. in iis duas inusitatæ magnitudinis; qua-
rum alteram Principem, alteram nomine Merim vocabant. octingetas
amphoras capiebant singulæ. Hasce duas, præter naualem turbam ar-
mati mille, cæteram classem duo circiter millia tuebantur. Albuquer-
cius tormentorum genere, & virtute militum haud dubie præstabat:
cæteris rebus longe erat inferior. verum ad ostentandam animi fidu-
ciam, fulgentibus vndequeq. vexillis, cum horrido bombardæ reboa-
tu (ea maritima salutatio est) portum inuectus, sub ipsas quas dixi ma-
ximas naues iaci anchoras imperat. Ibi cum aliquandiu frustra ex-
spectasset, præter insitum in Mahometanos odium insuper irritatus,
quod nemo ad se, vt fit, resalutandum accederet; Zeifadino puero, tu-
toribusq. palam nuntiari iubet: Emmanueli Regi Lusitanie contra no-
minis Christiani hostes, ac Mahometanos præsertim, funestū ac per-
petuum bellum hæreditario pæne iure susceptum. id non nisi alterius
partis deditioe posse finiri. Si in fidem eius ac potestatem venire
animum inducant, & vectigal annuum pendere, multoties Africæ;
Asiæque Regum exemplo; se inde cum bona pace abiturum. sin iu-
gum recusent; pro certo habeant, secum ad internecionem vsq. cer-
tandum. tertiam conditionem esse nullam. Atar, tam acri denun-
tiatione suspensus, tametsi terrestribus naualibusque copiis abun-
dabat, vt dictum est; tamen quo magis ex tuto rem gereret; blandis
verbis & calida tergiuerfatione rem extraxit, dum expectatæ in sin-
gulas horas nouæ fociorum cohortes adessent. ijs proxima nocte in
vrbem admissis; tantum spei & audaciæ barbaro accessit: vt quasi
explorata iam victoria, Lusitanos mox captiuos futuros, ad supple-
mentum nautarum & remigum in suam ipse classem præpropere gra-
tulatione describeret. itaque ob id ipsum suis accurate præcepit,
darent operam, vt quamplurimi ex hostibus viui in potestatem ve-
nirent. Dein omisis ambagibus Albuquerque respondit: Armu-
zianos Reges non pendere aduenis vectigal; sed ab ijs exigere con-
fuisse. Si pari cum cæteris negotiatoribus iure Lusitani esse velint;
fore illis agendi contrahendique in eo portu potestatem, & copiam:
sin vim, & iniuriam moliantur; sensuros quantum armati Arabes,
Persæque seminudis Castribus, & inconditis Aethiopibus antecel-
lant. Plus viginti hominum millia sub signis habebat Eunuchus:
iamque minime dubius adesse certamen, & multo milite instruxe-
rat classem; & curulia tormenta, ac mercenarias cohortes ad terro-
rem littore toto prætenderat. oppidani ad spectaculum intenti, non
mœnia modo turreſque in mare versas, verumetiam tecta, & fene-
stras opplerant. Albuquerque, vbi & ex apparatu hostium, &
ex Eunuchi nuntio præceptam animo dimicationē instare perspexit;
naues

A naues primum suas mediocribus interuallis ita disposuit, vt neq. circumueniri a pluribus facile possent; & leni circūactu singula deinceps tormenta in hostes obuernerent. Dein precatus immortalē Deū, vt sibi pro nominis Christiani gloria praelianti propitius adesset; nauarchis iam sua sponte sat incensis cupiditate victoriæ præcipit; eminus initio bōbarda rem gerant; congressu abstineant, quoad ab se primū consertū ex propinquo prælium sit. vbi tormentis disiectā & dissipatam barbaram classem, ac se cominus iam dimicantem viderint; tum demum in proximas quisq. hostium naues fidēter inuadant. Sub hæc, ingenti clamore, concrepantibus buccinis, tympanisque, pugne signū vtrinque propositum: ac simul tormentis passim ignes admoti. eodemque pēne momento & aciem oculorum coruscantes vndiq. flammæ perstringunt; & aures exsurdant horrenda tonitrua; & meridiana luci cæcas tenebras noctemque atra nubes obducit. Necdum caligo euāuerat; cum speculatoriæ hostium naues destinato procurfu in nostros imbrem sagittarum effudere: dein, cum propter agilitatē momentō refugerent; ac rursus incitato remigio interiores telis hostium fierent; haud exigua improviso malo clades Lusitanis illata, cōfixique non pauci. At barbaris læto successu, mutuisque adhortationibus in tantum creuit audacia, vt iam conferre pedē, & naues Christianas certatim scandere niterētur. Tum vero ex omni parte contis mucronibusq. repetiti audacissimi quiq. præcipitantur in mare; dein minoribus machinis ad libellam aquæ dispositis; nauigia complura merguntur. Hunc maxime in modum ea pestis auersa. Atar, multitudine maxime fretus, & oculis vtramque metiens classem, primo cōtemptum prælium inierat; & egregie instructo parone ordines interuectus, militem ad prædā verius quam ad pugnā hortabatur. Sed mox volitantium pilarū stridore perterritus, tuto loco sese ad littas post onerarias abdidit, quo simul suis, & fugientibus in terram obstaret, & nona identidem subsidia laborantibus opportune submitteret. Inter hæc, fumo iam abscedente, onerarij remulco propter inopiā venti attractæ concurrerant; iniectisq. ferreis manibus, quā quisq. indeptus erat nauem, in eam transilire, ac nudare propugnatoribus conabatur.

D Ante alios Albuquerqueius, Principe navi, iteq. alia crebris ictibus perforata, ac depressa, ingentibus animis Merin inuaserat. Nō vigore animorum, ant corporū, nec nanalis belli scientia par Lusitano erat Persa. tantū abundante multitudine cū anceps aliquādiu stetisset pugna; tandem a nostris in hostilem nauē ingenti ardore transcēsum est: obtimebatq. iam cædes omniā; cum desperatis deniq. rebus barbari, in aquas ex omni parte desiliunt. Hinc reliquis terror iniectus, vt eximiā armamentis, & aluci magnitudine, ac militū numero nauē expugnata videre, fugientesq. passim, seq. in mare mittentes, partim è scaphis occisi, partim fluctibus hausti; multi etiā increpate nequicquā Eunuchos in terrā enafere. Albuquerqueius victoriā vsus, cōplures naues in pote-

statum redegit; multis ignes iniecit: quas præcis anchoralibus ve-
 hemientior venti coorta vis, toto pelago collucescentes Carmanicum
 ad littus abripuit. Eodem impetu navalibus etiam faces illata; ma-
 gno periculo, ne suburbana, & ipsam denique urbem, & desque re-
 gias flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta denuum Ataris con-
 tumacia est. ac metu percussus ancipiti, ne simul externam vim, &
 domesticam inuidiam sustinere non posset; oratores pacis venique
 petendæ confestim ad Albuquerqueium misit. Parceret iræ; cædibusq.
 & incendijs temperaret: sat iam magnas temeritatis & pernicitiæ
 pœnas exactas. quicquid præterea damni Armuzianæ rei intulisset,
 id Lusitanæ illaturum, quandoquidem Zeifadinus se suaq. omnia
 in Emmanuelis fidem permittere paratus esset. Respirandi tantum
 daret spatium, dum sedatur militaris tumultus, dum muliebris plo-
 ratus, & pauida concursatio vulgi reprimitur. postridie Albuquer-
 cium ipsum victis quas vellet pacis leges omnium consensu dicturū.
 Hæc trepidus orator, & supplex, per interpretem exposuit. Albuquer-
 cius, qui nec in perniciem urbis pugnaret; & milites diuturno labo-
 re fessos, quiete reficere cuperet (certamen a meridiano ferme diei
 tempore in vespem extendierant) parta iam victoria, receptui can-
 nit. Eunuchus per eosdem interpretes renuntiari iubet: se, quamuis
 captam pæne urbem sine controuersia posset euertere; tamen Zeifa-
 dini gratia, cuius etatem a culpa abesse intelligeret; incitatos Lusita-
 norum inpetus de industria reuocasse: insequenti luce Atar ad con-
 ditiones pacis adesset, fidemq. promissi præstaret. in præsentia li-
 cere illi subditos navalibus ignes extinguere. veruntamen cauere et-
 iam atque etiam, ne fallendo postmodum, longe sauius in Lusitano-
 rum pectoribus excitaret incendium. nihil eos æque ac perfidiam, &
 fraudem, ac dolos odisse. Cum hoc responso oratores dimissi; & in sta-
 tiones prælio reditum est. Inter paucas, præcipue memorabilis hæc
 fuit victoria. Desiderati ex hostibus mille sexcenti; nostris non am-
 plius decem. ac præsentis è cælo subsidii haud dubiam fidem cum alia
 multa fecere; tum vero fuit tanta mox Mahometana cadauera, sagit-
 tis (cum eo teli genere Christiani carerent) pectore aduerso transfi-
 xa: vt ab illis missæ, in ipsosmet retortæ diuinitus viderentur fuisse.
 Albuquerqueius, ducibus militibusq. pro merito cuiusq. collaudatis, ne
 quid ea nocte repentini ab urbe motus existeret; acriter intendi vi-
 giliis iussit. Postero die, vt conditum erat, de conditionibus agi
 cæptum. Pax ita conuenit, vt Zeifadinus, alter eo nomine Armuziæ
 Rex, in Emmanuelis Lusitanæ Regis clientelam, ac ditionem quam
 optimo iure concederet: eidemq. Emmanueli Serafinum (is nummus
 aureus est) millia quindecim tributum nomine penderet in singulos an-
 nos. Præterea, locum Albuquerqueio ad arcem ædificandam, ipsius Al-
 buquercij arbitrato, assignaret; ædificationemq. adiunaret præsentis
 pecunia, cæmentis, & operis. denique, dum exstruunt arx, ædes inte-
 rim

Arim in vrbe Lusitanis ad negotiandū ac diuersandū idoneas commo-
daret. Emmanuel vicissim Zeisadinum in fidem ac patrocinium be-
nigne susciperet; & vbi necesse foret, ab hostium incurfibus omni ope
tueretur. In hæc, solenni ritu data fide acceptaq., primum omnium lo-
cus exedificandæ arci deligitur, ex altera parte in mare versus, ex al-
tera ad ipsam regiam pertinens; quo simul ad maritima subsidia libe-
ro esset aditu, & ipsa propinquitate Regem regioq. in officio conti-
neret. Cæterum, quæ res Lusitanici imperij firmamentum fore vide-
batur; ea vel in primis omnia labefactauit ac perdidit. Aedificio quip-
pe inchoato, succedentibus inuicem classiariis, cū Albuquerque par-
ceret nemini, quin etiam ipse ad ceteros animandos, operi manus in-
Bterdum adiuuaret; nostrorum paucitas, quamquam artificiose obte-
gente Albuquerque, facile patuit. Duo millia bellatorum, vt minimū,
esse barbari putarant, cum vix ad quingentos, vt supra dictū est, sum-
ma pertingeret; dein, Atare magnis premiis clam sollicitante, transfu-
gia maxime fabrum ac nautarum fieri capta, quos cum Albuquerque
minaciter ab Eunuchō repeteret; ille subinde variis mendaciis, & fru-
strationibus eludebat. Per idem tempus è Perside legati duo ad Ar-
muziam appulsi, vt ab Zeisadino vectigal annuū Ismaelis nomine exi-
gerent. Ea seu vera fuit, seu ad metum Lusitanis incutiendū, ab Atare
in tempus ficta legatio; confestim ad Albuquerque a Zeisadino def-
Cfertur. ille, presenti animo, & hilari vultu, Regem sine cura esse iubet;
sefe cum legatis illico transacturum. dein globis aliquot è ferro liqua-
to, hastarumq. cuspidibus, & missilibus variis in ferculum impositis,
cum eo ferculo mittit qui suo nomine Persis aperte denūtiat; ab ijs,
qui in Emmanuelis fide, & imperio sint, alienis Regibus, si laceffant,
tributum ex ea moneta persolui. qua ludificatione vehementer of-
fensi legati, re infecta, pleni minarum irarumq. in Persidem rediere.
Interea cum arx, quamquam acriter instante Albuquerque, tamen tar-
dius cupiditate omnium cresceret; Lusitana ipsa pubes atque nobili-
tas indignari ac fremere; se tot iam dies in feruili opere detineri; cū
interim Aegyptiæ naues contra Emmanuelis edictum impune toto
Dferantur Oceano, quarum opibus ditari omnes nullo negotio possint.
Nam quod ad ipsam arcem attineat; cui non apparere ludi operā, vel
potius prodi sanguinem Lusitanū? quippe, simul atq. ab Armuzia sol-
uerit classis, metu omni sublato, & arcem, & præsidium ipsum Persis,
& Arabibus illico prædæ futurum. Ergo, per tot misérias & ærumnas
id agi; vt, Lusitanorum humeris & sudore, castellū aduersum ipsosmet
Lusitanos in barbaro solo exstruatur. Hæc, & alia id genus, quæ in tali
re segnitie & auaritia suggerit, occultis primum inter paucos agita-
ta sermonibus, paulatim in vniuersam classē manarunt. Nauarchi,
qui alienæ leuitati & licentię moderari debuerant, vltro se tumultuā-
ti militi duces, & auctores præbent. Denique, ipsorum nomine, libel-
lus singulorum chinographo subscriptus, ad Albuquerque a publico

scriba defertur: in quo erat; nautas & milites omnes tandem profecti-
 onem ex eo loco postulare. frustra ibi teri tempus, finitimaq; na-
 tiones, quibus nulla ope resisti possit; atque Ismaelem in primis Per-
 sam eo facto irritari; cui ad eam diem Armuziani Reges tributa per-
 soluerint. Qui vt maxime sileat; & impositam suis ceruicibus arcem
 incolæ equo animo patiantur; minime tamen expedire, omissa Indica
 nauigatione, marisq; custodia; tennes adeo copias in tot, ac tam lōge
 disuncta præsidia dissipari, carpique. Proinde classem vel ad Arabi-
 cam oram tuendam reduceret; vel in Indiam traiceret ad Præto-
 rem Almeida adiuuandum. Id ni faceret; minime ex Emmanuelis re. &
 boni ducis officio facturum videri. Hęc a minoribus præfectis Imper-
 atori proposita. Verum ea denuntiatione Albuquerqueius, & natura
 minime blandus aut in milites ambitiosus, & regere non regi, a suis
 præsertim, assuetus; adeo deterritus ab incepto non est; vt lectū mox
 libellum in ipsas muri compages per contemptum includi a structo-
 re imperauerit. id vero perquā indigne passus Nauarchi; non modo ni-
 hil se tam benemeritos impetrasse, verum etiam libidino fuisse cōsen-
 tientem omnium voluntatem atque iudiciū. itaque ipsiusmet sine
 intermissione instigantibus, nautici, rerum nouarum cupiditate, ple-
 rique, & in Imperatorem odio magis ac magis accendi; paucos inge-
 nita probitas, aut metus, aut verecundia continebat. ceteri desidia,
 negligentia, prauitate certare: si ad reseras & accipienda imperia vo-
 carentur; vix ad nomina respondere: si maturandum quippiā esset;
 operam consulto remittere: sin caute & considerate agendū; vniuer-
 sa præcipitare, miscere, confundere; præsentem Albuquerqueium cōtra-
 cto vultu intueri; absentem execrari, & proscindere maledictis: deni-
 que, ad apertam pæne seditionem res haud dubia animorum inclina-
 tione spectare. Nihil horum Eunuchus interea nesciebat: quippe, &
 ab infensis omnia vulgabatur; & ipse discordiæ ferendæ alendeque
 artifex mirus, præfectorum plerosq; donis ac promissis priuatim sibi
 habebat obnoxios. itaq; nostrorum dissensione fretus, iugum excute-
 re, ac bellum reparare sine mora constituit: grauius semetipsum accu-
 sans, quod Christianis hominibus adeo & numero paucis, & volūate
 dissentientibus, regnū Regemq; præcleri desperatione prodidisset.
 Igitur officinis in proximo per transfugas institutis, ænea clam tormē-
 ta conflare; noctu armatos in urbem admittere; naues in tutam ab in-
 cendio stationē occulte subducere; coniunctos arcu parietes perfode-
 re pluribus locis, vt in nostros munientes repente impetum faciat. ijs
 rebus per Abrahamum quendam Ataris inimicum ad se delatis, Albu-
 quercius intestinæ prius fraudi, tum externæ obuiam eundum ratus,
 Nauarchos alloquitur. docet quanto in periculo ipsorū culpa res sit.
 Atarem, Christianorum maxime certaminibus odijq; subnixū, ex-
 tremam cunctis moliri perniciē. discordiæ mala, sacramenti religio-
 nē, Emmanuelis Regis præcepta commemorat, caueant, ne gloriosam
 adeo

A adeo victoriâ, ac pene diuinam, cuius fama iam longe lateq. manerit, perfidis coitionibus, ac detestabili animorū obstinatione corrumpant. Hisce castigationibus, minisq. insuper exterriti præfecti, cū sese purgarent, & in officio fore promitterent; Lusitanos quiq. in vrbe, quiq. in arce verferentur; illico in naues cū omni instrumento Albuquerquei reuocat. Inde patefacta sua consilia sensit Funnuchus; neque vltra iam distulit bellū. Nauis aduarię carina erat ab Albuquerquei in littore posita: in eam primum iniicit flammās: deinde in classē nostram ex vrbe varij generis tela contorquet. Albuquerquei, nequicquā Regē, regijsq. præmonitis, vt fœderis & iurifurandi memores, pacta fidemq. seruarent; applicitis ad terram nauibus, vrbem cōtinuis octo diebus pergit quaterere. Ea diuerberatione quamquam ciuib. luctuosa; tamen cum haud ita multum ad summam vniuersi proficeret belli; ab oppugnanda ad circumsedendam Armuziam vires, & consilia transtulit. Neq. admodum difficilis fore videbatur obsidio vrbis in arido ac sitienti solo pene cunctis non modo ad cibū, sed etiam ad potū importatis vtentis; & vna sitis opportunitate, vt supra dictum est, in admirabilem celebritatem, frequentiamq. perductę. Siquidem, paucis exceptis oleribus, nihil ferme tota insula feritur. Cisternę aliquot intra ipsa mœnia cadentem ē calo excipiunt imbrem, idq. perraro. Ad Turumbacū (quattuor ab vrbe millia passuum is abest locus) aliquot numerantur putei; cetera mirum in modum squalent, arentq. Albuquerquei, Nauarchis ad opportuna loca dispositis, scaphas etiā remigē ac milite instructas insulā dies noctesq. circuire iubet. multa paucis diebus nanigia cum ipsis cōmeatibus intercepta. nautę militesq. ad terrorem decisis naribus, auribus, manibusq. in littore expositi. Præterea Turumbacū Georgius Barretus Castrius cū expeditis octoginta viris noctu profectus, circa quartam fere vigiliam, quod tēpus altissimo somno mersos homines tenet, nec opinato aduentu sopitos palatosq. custodes oppressit. sagittarij ducenti; equites quinque & viginti in eo præsidio erant. cæli cum ipso præfecto plerique, & caforum corporibus peditum equorumque, & alia materia oppleti putei.

D ac, ne aperiri denuo possent, cum delectis non amplius viginti viris in ea statione relictis Laurentius Syluius Castellanus egregia virtute Centurio. Aduersus eum manipulum cohortes aliquot ex vrbe cum erupissent; circumuentos Lusitanos, & in orbem pugnantes, ad vltimum iam discrimen adduxerant. ac superfuisset nemo, ni Albuquerquei in omnes hostium motus intentus, cum centum & quinquaginta armatis celeriter affuisset. eius aduentu integrata pugna. & ex altera parte Atar, & Rex ipse hortatores aderant: ex altera, inter primos ordines Albuquerquei prælium ciebat acerrime, ad extremum, superante hostium multitudine, pluribus iaculis frustra petitus, cum icūs omnes impenetrabile scutu, & egregia lorica respueret; haud tamen exiguo cū vitæ discrimine, plerisq. suis u. saucijs, vno tantū desiderā-

to, sese ad scaphas in proximo stantes recepit. Ex hostibus cecidere complures. in ijs princeps iuuentutis Amis (qui honoris vocabulo xadicebatur) manu promptissimus, cui nuper ob coniurationis crimen exsulanti, reditum in patriam Albuquerque ipsemet impetraverat; ac tum ex cataphracto equo in liberatorem suum impia tela torquenti, missus in incertū ē tormento globus femur alterum abstulit. Ac rore inde custodia cum omnes undique commeatibus ab urbe arcerentur; inopia primum, dein fame sitiq. vrgeri ciuitas capta: quę mala cum diutius ferri natura ipsa non sineret; concursus quotidie plebis in regiam fiebat detestantium bellum, sibiq. & vxoribus, ac paruis liberis alimenta precibus iratis efflagitantium. Atar interea per idoneos viros tumultum sedare vix poterat: & incasum propinqua Persarum auxilia, & explorata victorię spes iactabatur: ingens quippe rerum desperatio populum ceperat; iamq. in eo res erat, vt Albuquerque vrbem malo subactam rursus in potestatem acciperet, legēq. denuo imponeret victis; cum nihil tale merentem, in ipso articulo rei ad exitū perducendę, Nauarchi fere omnes repente destituunt; & passis velis in Indiam consensu transmittunt. neq. id modo, verum etiam ad suā ipsi leuandam infamiam, vt fit, insontem Albuquerque fictis criminibus vltro apud Almeidan Prętorem insinulant. Ab ijs tali tempore desertus Albuquerque, Quexomen tamen insulam subita incursione vastauit; ac subsidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propinquos cum sagittarijs quingentis cecidit; & in conspectum vrbis caduera vtriusq. proiecit. Sub idem tempus, ē captinis est cognitū, ab Lara Carmanię vrbe, & Bahareno insula Persici sinus, classem aduentare nanium septuaginta, rebus omnibus ad dimicandum paratam, ac simul ab Socotora nuntii tristes venire; arcem Lusitanam præditiq. in summo versari periculo. Fartaces, post Christianę classis profectiōnem, concitatis denuo ad arma incolis, acriter Lusitanos premebant. Harum rerum fama permotus Albuquerque, nouis commeatibus ex hostico duas, quę solę supererant, naues instruxit, ac dolore tantę ad irritum cadentis victorię fremens gemenq. Socotoram Ianuario mense repetijt. Fius aduentu soluta statim obsidio est; fugati denuo Fartaces; & Socotoranis, quod iterum defecissent, multę nomine, grauius vectigal impositum.

Libri Tertij Finis.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER QVARTVS.

SEQVITVR annus octauus a sesquimillesimo, insignis graui clade Lusitanorum. & acerbo Laurentij Almeide eximij bellatoris interitu. Is, cum ad Cocinum è Ceilano insula reuertisset; ad custodiam inde Malabarici maris nauibus octo prodierat. Interea Calecutanus, & Arabs, sue utroque gentis ac sectæ populos Regesq. ad arma instigare; accusantes ignauiam, quod abditi intra mœ-

nia & portus, alienigenas homines, natura, sermone, legibus, institutis multo magis quam maris atque terrarum intervallo disunctos, tam diu vagari toto pæne Oriente populabundos, neq. classes modo, sed iam, si Diis placeret, colonias quoq. in Asiam arbitrato suo mittere paterentur. Huiusmodi castigationibus monitisque cum alios principes ac dynastas, tum vero Mamudium Cambaiæ Regem, præpollentem ea tempestate opibus armisq. in causam traxerant. Est autem Cambaiæ regnum, qua bicornis Indus in mare fertur, soli ubertate, finium amplitudine, fluminum, vicorum, urbiumq. frequentia indytum in primis. Ab Oriente Mandoam terram; ab Occidente Nautacos seu Gedrosios attingit; a Septentrione Sangæ, ac Dulcinde regnis; a Meridie mari, & limite Decanio terminatur. Ipsa regio, Cambaiæ populi, incertum unde, Guzarates appellantur: superstitionibus, & mercaturæ apprime dedita gens, bello admodum inutilis. itaque externo se re milite Reges vtuntur. Ac Mamudius, quod erat ex heresi Mahometana, Aegyptium Campsonem eiusdem superstitionis præsidem per

per litteras ac legatos vrgeri non desisteat, vt promissa Zamorino **A**
 auxilia tandem aliquando summitteret. Idipsum Zamorinus & Aegyptij negotiatores assidue flagitabant. Hisce tot stimulis actus Cam-
 pson, quamquam suo pte ingenio pacis quam belli cupidior; tamē co-
 gnita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis, Christiane quid-
 em rei in suo regno pepercit, quod ita futurum Emmanuel sagaci cō-
 iectura prospexerat; ceterum ad exturbandos armis ex India Lusita-
 nos, quando nihil prorsus minæ valuerant, animum & curas intendit.
 Igitur ad materiam nonē classi petendam, onerariæ quinque & vigin-
 ti cum valido presidio Mammalucorum (ea erant Aegypti robora) in
 Ciliciam destinatę. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factum
 est, ad vniuersi deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Lusita-
 nus, qui tum erat in principibus Rhodiæ militiæ, cum nauibus egre-
 gie instructis decem, incideret. Is audacter commisso prelio, Mam-
 malucis ferme trecentis occisis, onerarias sex depressit, quinq. capti-
 uas abduxit; ceteras in fugam actas scēda coorta postmodum tempe-
 stas lacerauit, ac distulit: decem tantum quassatę fluctibus Pelusium
 tenuere. inde aduerso Nilo Cairum subuecta materia, & a naualibus
 fabris particulatim elaborata, tridui itinere camelis Sueziū maris
 rubri deuehebatur. ibi demum intextę, & compactę carinę cū neces-
 sarijs armamentis deductę sunt. Eę fuere in presentia triremes tan-
 tummodo sex, celsiores onerariæ quinque; ad quas Calecutanus orator
 Maimames, de quo supra diximus, Mahometicę prauitatis anti-
 stes, cum vna longa navi se adiunxit. In eam classem, præter nautas re-
 migesque, Mammaluci mille & quingenst propugnatores impositi.
 Expeditioni præerat Hocenus Persa, qui patria lingua Mir, hoc est
 dux sine præfectus, honoris causa fuerat appellatus, rei naualis gloria
 per id tempus admodum illustris. Hunc, Maimames regionum peri-
 tus, præter littus Arabicum, superato Persico sinu, ad insulam & oppi-
 dum orę Cambaicę seu Patalenę Dian adduxit; quam regionem pri-
 scis Carmaniam fuisse nonnulli recentiores falsę putarunt. Huic in-
 sulę imperitabat eo tempore Iazius, natione Sarmata, quem olim si-
 nitimi Turcę, prædam ē Christianorum agris agentes, a nutricis vbe-
 re auulsum vna cum alijs infantibus puerisq. in seruitutem abdux-
 erant. Mahometanis inde sacris initiatus, vt erat lacertoso corpore, ac
 viuio in primis ingenio, ad summam sagittandi scientiam quotidiana
 exercitatione peruenit: ac per manus, vt fit, alijs alijsq. diuenditus
 dominis, in regnum denique Cambaie defertur, & Regi Madrafaxao
 Mamudij parci pro amicitia dono datur a mercatoribus. Apud quē,
 auguriis mire deditum, cum sagittarię artis egregium specimen præ-
 buisset, immunda inter volandum aue destinato confixa; ab ea primū
 laude commendatus, dein alijs quoque muneribus prudenter ac de-
 xtere obeundis non vulgarem gratię locum breui tempore nactus est.
 Cum in dies familiaritas crederet, libertate donatum Rex in præto-
 rianorum

Arianorum ordines cum largo stipendio adscribit. dein virtutis ergo, Melicū vocabulo gentis appellat. postremo vicum ei maritimum, & insulam, de qua dicebamus. Dium, iure beneficiario attribuit. Eam insulam vestigijs tantum diruta quondam vrbs nobilem, ceterū eo tempore tectis & incolis infrequentem. Iazius, tum loci opportunitate (quod medio veluti ē spatio facilis inde vel in Arabica littora, vel in Decania regna decursus est) tum vigilantia solertiaque pellicientis vndique mercatoribus, ad insignem celebritatem breui perduxit: sepisitque insuper mœnibus, & propugnaculis. Ad hæc, trans euripū, seu fretum, quod insulam facit, in orientali continentis plaga oppidum condidit, receptaculum aduenis militibus, maxime Turcis; vt ab
B Diensibus freto diuisi, rixandi cum ijs ac tumultuandi causās procul haberent. id oppidum primo Cogala, dein Rumepolis vocitatum ab ipsa re. Duplicis quippe generis Turcæ versantur apud Indos, militiæ causa mercede conducti: Asiatici, & Europæi: illos aque Indus ac Lusitanus proprio nomine Turcas; hosce, quod a Byzantio sermē euocatur, quo translatus ab vrbe Roma quondam imperium est; corrupta Græca voce Rumes, quasi Romaos appellant. huic ergo nationi Iazius, vt dicebam, separatim ab incolis locum ad commorandum attribuit. Tum etiam pecunijs in dies auctus, prædatoriā classē haud contemnendam instruxit. Hic aduenientem cum expectatis iam pridem auxilijs Hocenum gratulabundus accepit. ac sese, quod ita Cambaizæ Regi cordi esse intelligeret; adiutorem illi & socium ad omnia fore professus est. Communicatis inter se consilijs, dum de ratione gerendi belli deliberant; a speculatoribus avertitur, Laurentium Almeida cum paucis nauibus ad Ciaulum stare, expositis in terrā copijs, nihil minus quam de aduentu classis Aegyptiæ cogitantem. Ultra Dium leucas circiter quinquaginta id emporium est; duas recedit introrsus a mari. Præterlabitur eiusdem nominis fluuius, quem, vt cæteros ferme Orientis amnes, longo tractu æluarium influens, capacē ac patientem omnis generis narium reddit. Ei tum oppido imperitabat Nizamalucus, vnus e Decani regni præfectis, qui Rege in custodiam incluso, totum eius imperium sibi nefaria conspiratione diuiserant. Quæ portio Nizamaluco obuenit, in eius ora maritima Ciaulum est. ipse mediterraneis maxime se regionibus continebat. ac licet ob diuersitatem religionis, ac generis, Christianos odisset; quæstus tamen, & commercij causa, mandauerat præsidibus loci, vt cum aduenis Lusitanis amice ac liberaliter agerent. Ergo, dum ibi securus moram ducit Almeida, vt Cociner. sibus onerarijs quæ ad Ciaulum stabant, præsidio redeuntibus esset; incerto auctore affluxit rumor, Aegyptias naues complures cum egregio militum armorumq. apparatu in Indiam penetrasse. Primo nihil eiusmodi sermonibus commouetur Almeida. increbrescente dein fama, conciliū aduocat. omnibus incredibilis visa res. quibus enim machinis, naues,

maioris

maioris formæ præsertim, ab interno in externum mare, tanto continenti terræ spatio transuehi, aut quomodo nouā in Arabico intimo sinu classē edificari, ornariue potuisse, locis circa siticulosis arenibusque, nulla ferme cædua silua, nulla ferramentorum, nulla fabriū, ac nautarum, aut remigum copia? Scilicet anniuersarias a Meca naues maiore fortasse quam soleant præsidio Diū appulsas, id vulgo cūcta in maius attollenti classis inusitata speciem præbuisse. Ad hæc, inanes sæpe iam ante rumores ad Lusitanos terrendos consulto dissipati, & yana ac fallacia incolarum ingenia memorantur. Hisce alijsque id genus argumentis elenata nuntii fides: & Laurentius, de more, certaminibus ludicris militariter tempus terebat; cum ab ijs, qui carchesia speculandi causa tenebant, aduentans repente conspicitur classis, incerto, propter distantiam, numero & genere nauium. Hocenus is erat, dum suam Iazius quoque classē expedit, ad opprimendum, vel certe distingendum Almeidam celeriter antegressus. Initio, Albuquerqueius, quod ex Arabia dudum expectaretur, adesse creditus a nostris. Mox, ubi propinquitas ipsa Mahometanas naues peritis talium rerum aperuit; repente nuntijs alijs super alios missis, Almeida vagos in litore præfectos, & milites raptim naues conscendere, arma capere & aptare ad prælium iubet. Vix dum iussa peregerant, cum Aegyptii demissis antennis ad pugnam instructi portum inuehebantur. Trepidus inopinata re Lusitanos, metuq. perculsos, in potestatem haud ita magno negotio venturos putauerat barbarus. At ubi præsentiore quam credi posset animo frequentes armatos ad margines nauium, & pro tabulatis & castellis aspexit; ex tuto rem aggredi, & Iazium omnino opperiri constituit. in agmine tantum. eo die leuiter dimicatum est, neutris vniuersi certaminis aleam subire ausis. Hocenus, ad virandū congressum ordine simplici præteruectus, paulo supra nostrorum stationem, ad ripam fluminis loco vadoso naues applicuit; quod ex plano, aluo de industria fabricatæ, multo minorem quā Lusitanæ aquarum altitudinem postularent. Proxima nox animando vtrinque milite, & corporibus curandis insumpta. Postridie, ignarus Hoceni consiliorum Almeida, venturiq. mox ab Dio subsidii, vltro sublati anchoris ad hostē subit infestus. Maxima Lusitano spes victoriæ in dextris erat, si naues Aegyptias iniectis harpagonibus comprehendere, ac pugnam ex propinquo conferere potuisset. Vbi eos ab exoptato congressu natura loci prohibuit; tormentis admoti confestim ignes, & missilibus vndique certari ceptum. Inde laniari subito corpora; & nauium latera atque armamenta perfringi; & horrendo fragore, variisque clamoribus, ac misto vulneratorum & morientium gemitu cūcta perstreperē. Barbari, & multitudine defensorum, & omni telorum genere ex preparata in id ipsum copia; & numero ac forma ipsa nauium superabant, quippe, præter quam quod erant recte picatis funibus a puppi ad proram vsque reticulato opere pertinentibus; tanta erat

- A** erat insuper earum celsitudo, vt in nostras apertas, libratiora superne iacula, & certiore ictu pleraq. inciderent. Verum iniquitates omnes vincebat audacia Lusitanorum, & inexplebilis quedam glorię laudisque cupiditas. Multi eo die ex vtraq. parte interfecti; plures variorum telorum genere fauciati. Laurentius ipse, conspicuo loco, pręlium ciens, duabus deinceps sagittis haud sine acri doloris sensu configitur. Sacrificulus quoq. Maimames, dum infra puppim abdito loco Mahometem adorat, misso temere globo discerptus, obitę cum tanto labore legationis, & concitati aduersum Christianos belli premium egregium tulit. Hoc maxime modo pugna propemodum equo Marte in vesperam extracta, iazius cum actuariis circiter quadraginta superuenit. Ad eius aduentum index lætitię clamor ab hoste sublatus: & incerta victoria pręlium, lassitudo, & appetentes iam tenebrę dimererunt. Iazius Lusitanam classem percurrere nequaquam ausus, ad ostium fluminis anchoras iacit. dein silenti nocte diuersam abrauens ripam, quam longissime a nostris potuit, sese cum Hoceno coniunxit. Ea re animaduersa, extemplo ad Almeidam duces Lusitani conueniunt. Sat iam decoris ac laudis ex vtriusq. diei certamine partum demonstrant. nunc tanto incremento auctis hostium copijs, cedendum aiunt tempori; & nulla interposita mora naues ex arcto & impedito loco in altum explicandas. Hęc pro sua quisque parte suadere prefecti.
- C** Almeida, vt erat existimationis ac dignitatis nimio plus retinens, nocturnę fugę ignominiam veritus, cedendum utique, sed sensum, & oborta demum luce, respondit. neque vllis cuiusquam obtestationibus demoueri se de sententia passus est. Vbi diluxit, accersitas iam a Ciaulo sociorum onerarias Lusitanicis intermistas, retrorsum æstu secundo iubet ad mare tendere: ipse, quod periculosissimum erat, antecedentium tuenda terga sibi desumpsit. Barbari nostros conspicati abeuntes, illico subsequuntur; telisque ac tormentis morari ac retinere contendunt. In eo tumultu forte ita accidit, vt inscijs omnibus, maioris formę ferrea pila sub ipsi clauū adacta perincommodo loco nauem Almeidaę perforaret. inde accepta clā aqua paulatim alueum degrauabat: ac tanto denique pondere in piscatorios cancellos, transuerso amne prætentos, impexit; vt iniectis a Pelagio Sofa trierarcho loris, quamquam acerrime concitato remigio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cum vndique instaret hostis, & iam progressi nauarchi, animaduerso periculo frustra in aduersum egestum (& est ibi ad instar euripi rapidissimus) ad opem Almeidaę ferendam toto impetu, niterentur; egregia velocitate lembus a nautis imperatori ad fugam offertur. Hortari omnes, & orare, vt confestim illuc ē naui defiliat, seq. Francisco parenti, ciuibusque, & Emmanueli Regi seruet incolumem. At ille, fortibus oculis, Deus, inquit, ac superi omnes, tale flagitium auertant, vt carissimos commilitones meos, adeo de me, deq. parente meo, ac de communi patria benemeritos, in

extre-

extremo discrimine derelinquam. Dein, reiecto nauigio, propugna-
toribus ad loca idonea distributis, qua maxime parte laborari ani-
maduertit, eo celeriter aduolat. Tam insigni virtutis & caritatis exem-
plo reliqui mirum in modum animati. Nulla, quamquam in tantis an-
gustijs, mentio deditiois, aut pacis. Cuncti sese ad vitam præclaro
exitu decorandam intrepide comparant. At ex altera parte barbari,
in eo verti victoriam rati, si duce hostium aut viuo aut mortuo potirè-
tur; omisis ceteris nauibus, vnam prætoriam circumfistunt. neq. ta-
men ad inuadendum, vel ad rem propius gladio & cuspidē gerendam
est animus: tantum ex intervallo incendiarias ollas, & sagittarū exa-
mina, & plumbeam procellam in nostros effundunt. Cum biremibus
maxime iniquum certamen erat. Eæ, ne respirandi spatium hosti da-
retur, prope ad Numidarum equitum speciem in turmas dinisæ, cum
in orbem pugna succederent, agilitate incredibili procurentes inui-
cem ac refugientes, immobilem, & herentem vno loco prætoriā, haud
tamen impune eludebant. quippe non pauci, & promptissimus fere
quisque, dum incautius subeunt, destinatis e superiore loco iaculis si-
gebantur. Inter hæc, Laurentio, propter magnitudinem & animi &
corporis in primis ad ictum opportuno, excussa è tormento pila dimi-
diatum femur abripuit. Eo vulnere debilitatus, cum sese ad sellam
malo appositam reclinasset, suos ex eo ipso loco ad gloriam ac decus
intermortuis vocibus adhortanti, ac proposita morientibus pro Chri-
sti nomine referenti premia, globus alter, auulsis a pectore costis, fæ-
do & horribili aspectu præcordia patefecit. Corpus lacerum, quo mi-
nus conspici posset, raptim a stipatoribus è superiore loco detractum
in tabulata projicitur. & nostros iam sanguis, iam tela defecerant: re-
liquis ex omni numero duntaxat viginti, & iis quidem ipsis perpetuo
labore ac defatigatione confectis. Tum demum hostes ad Prætoriam
succedere, in eamque nudatam propugnatoribus transilire ausi. Duo-
rum hinc Lusitanorum perditis in rebus facinora memorantur egre-
gia. Vernaculus erat alter Almeidæ, Laurentium Frerium Catum vo-
cabant. Is inter pugnam lumine captus ictu sagittæ, cum ab heri cada-
uere auelli non posset, altero cruorem, altero lacrymas oculo sine fine
profundens, ab irruentibus repente Mahometanis opprimitur, neque
se tamen circumuentus abiecit, sed præsentī strinxit animo ferrum;
ingentique edita strage, & hostium corporibus domino tumulto, su-
per eam denique stragem, præclare seque & Imperatorem vltus occu-
buit. Speculator & carchesij custos erat alter, Andreas nomine Por-
tuenfis. hic plumbea glante saucius humerum, & insuper vsulene ma-
nus amisso, nihilominus dextra plus biduum ex ipso carchesio dimi-
cans, barbaris in tantæ virtutis admirationem adductis, accepta de-
mum incolunitatis fide se dedit: ac suis postea restitutus, & hono-
re (vti erat æquum) & stipendijs auctus est. Cæterum potiti Prætoriam
Mahometani, traditis in custodiam ijs quos in potestatem viuos ac-
ceperant,

A cēperant, partam tanto sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur: per eos quippe dies e suis omnino sexcentos amiserant, cum ē Christianis cecidissent haud amplius centum; & quadraginta. ergo ad humādos commilitones de more conuersi; & Mahometano antistiti Maimami, quod inter adorationem obierat, quam ipsi vulgo zalām appellant, utpote sine controuersia in cœlestes relato, fanum cum perpetuis luminibus posuere: adeo vel adumbrata virtus, & ficta religio, in admiratione, & honore etiam apud barbaros est. Almeida corpus, quesitum ad sepulturam, quantauis adhibita cura dignosci nō potuit. Lusitanicæ naues, quæ mature discrimen effugerant, cū in oculis pæne ducem amisissent, opitulandi facultate præcisa; inde ad Cocinum plenæ luctu ac mœstitia reuertuntur. Cladis eius nuntium, Pretor Almeida, ut dignum erat illa persona, sapienter tulit: præclare, ut in malis, cum Laurentio filio actum affirmans, quod nulla acceptæ ignominia, contra nominis Christiani hostes. egregie dimicans, extremum obiisset diem. Simul, cum insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam ferociam reprimendam, contractis vndiq. nauibus militibusque, sese impigre comparabat. Inter hæc, Albuquerqueius compositis ad Socotoram rebus, nauibus tribus ē Lusitania nuper edelatis, & epibatis ferme trecentis, Armuziam repetit: inspiciedī magis causa, quam quod tantulis copiis urbem recipere se posse confideret. Calaiatum ex itinere primum, cuius ante meminimus, Armuzianæ ditionis emporium, quod ab Emmanuele Rege descuiisset, improuiso aduentu cepit, ac præda exhausta, ignem tectis iniecit. Inde prouectus in Armuziæ vrbis conspectum, haud modico auctam incremento arcem offendit, ac turres ad alteram vsque contignationem Ataris cura perductas, præterea, nouum aggerem, & vallum vrbi circundatum, cneis tormentis ad opportuna loca dispositis, ingentem denique conmeatus, & aquæ vim, per eos menses inuectam, Rege regijsq. de infesto Lusitanorum reditu haud sine causa sollicitis. Albuquerqueius, nauigijs tantum aliquot interceptis, ne tentata quidem oppugnatione, ad Nabandem continentis oppidum ē regione Armuziæ repente descendit. Validum erat ibi Zeifadini præsidium: & locus tortuosus ad obliquum ictum munitionibus Indico more cinctus. omnia tamen Lusitanus felici conatu perrupit; cæsoq. præsidio, oppidum direptum incendit. Vastatis dein circa agris, cum litteras ab Emmanuele accepisset, quibus iuebatur Almeida Prætori in administratione succedere; Oceano transmissis Cananorem venit, quo Prætor itē paulo ante sese ab Cocino contulerat. Ab eo cum Albuquerqueius provinciam ex Emmanuelis decreto repeteret; nōdum, ait Almeida, maturū eius rei tempus aduenisse. Pulsis ex India Mammalucis, & pacata provincia, sese tum denique magistratu abiturum. Ardebat cupiditate Prætor, filij necis, antequam ē provincia discederet, vlciscendæ. præterea, exulcerato fugitiuorum calumnijs, & criminationibus animo,

male

male iampridem de Albuquerque sentiebat. itaque, vt sunt nimium **A**
 acuta ad suas confirmandas, & fouendas opiniones hominū ingenia;
 interpretatus, neq. è Lusitana re, neq. ex Emmanuelis maiestate esse,
 tantum imperiū, temerario, & impotenti, & dubiæ fanitatis viro com-
 mitti; nequicquam expostulantem Albuquerçiū, per speciem capiē-
 dæ quietis, & relaxandi a tot laboribus animi Cocinum ablegat. ipse
 nauibus vndeiginti, & milite, & instrumento bellico præclare orna-
 tis, Cananore profectus circa initium anni insequentis (qui fuit secu-
 li huiusce nonus) ad Anchediuam insulam tenuit. ibi dum nautici a-
 quantur, alloquendos præfectos ac milites ratus, concione aduocata,
 ita disseruit. Quando peccatis factum est meis, vt mihi, vobisq. Lau- **B**
 rentium & comites ex vniuersa nobilitate delectos, in medio cursu æ-
 tatis, honorumq. casus magis aduersus (quod scitis ipsi) quam hostiū
 virtus eriperet; non ignoro, fortissimi viri, quiddā insuper a me pia-
 culi contractum esse, quod insolita victoria tandiu exsultare Mahome-
 tanum, & nefaria passim vexilla gratulabundum explicare sin passus;
 ac non protinus ab tristi nuntio, quamuis parua & subitaria manu, ad
 expetendas ab ijs pœnas, vna fretus immortalis Dei præsentia, duxe-
 rim. quid enim, tali præside ac duce, non audendum nobis fuit? Ille,
 gentem nostram ex remotissimis regionibus, ad Liberi, & Herculis,
 & Alexandri vestigia melioribus multo auspiciis, & fructu longe soli-
 diore calcanda, subditis eternæ gloriæ facibus incitauit. ille, nobis, ad-
 uersus impuros nominis Christiani aduersarios, & pia toties arma in- **C**
 duit, & de tot tamque opulentis nationibus clarissimas terra mariq.
 victorias peperit. ille, paucitati nostræ vires atq. animos dedit; ho-
 stium multitudini formidinem ac terrorem iniecit. ille, nobis, in alio
 pæne terrarum orbe rerum omnium pressis inopia, diuinitus opem
 ac subsidium tulit: Afrorum, Arabum, Persarum, Indorumq. tam se-
 pe conspirationes, machinas, apparatus momento discussit. vt opti-
 mo iure, nunc etiam, vel exiguis copiis ad retundendā insolentis bar-
 bari audaciam proficiscens, vnica numinis diuini fiducia secundos
 mihi rerum euentus non sine causa polliceri potuerim. Quid ergo
 tam laudabiles impetus, & digna viro consilia retardauit? Fatebor
 ingenue id quod res est, Lusitani. humano quodam timore sum veri- **D**
 tus, ne si ad hostes ita multos, & recenti victoria feroces, non prouisis
 ante com meatibus, non euocatis Regum sociorum auxilijs, non iusta
 classe, & instructa hoc militum robore, extemplo tetendissem; in ali-
 quam fortasse reprehensionem incurrerem, quod iracundia præceps,
 domestici doloris causa, communem rem in apertum discrimen obij-
 cere minime dubitasset. ita, dum summam rationum mearum taci-
 tus apud me subduco, nimium fortasse cautus, quam parum prudens
 aut amans reipub. videri hominibus malui. Nunc, quando & Deū ip-
 sum, cuius agitur causa, propitium, vt spero, & classem ita ornatā habe-
 mus, vt nihil merito desiderari a quopiam possit; est sane, cur celfo, &
 erecto

A erecto animo ad vliscendam Laurentij, & popularium necē sine mō-
 „ ra pergamus. veruntamen, antequam iniuriam hanc bello perfequi-
 „ mur, delenda nobis est macula, magno meo cū dolore iam ante susce-
 „ pta: quod Sabaïum hunc, Decanum tyrannum, tot menses impunitū
 „ esse permittimus. Hic, qua impudentia atq. audacia cū Nizamaluco,
 „ & cæteris Decani regni præfectis, commissum sibi ab Rege suo impe-
 „ rium, per scelus, fraudemq. possedit; eadem & cum hostibus Lusita-
 „ nici nominis consociavit arma; & distentis ad Cananorem nostris,
 „ edificatam hoc ipso loco a nobis arcem, nequissimo transfuga duce
 „ non dubitavit innuadere. Quas ob res, equidem caput ipsius regni
 „ Goam aggredi cogitabam. sed quod ab alto retractior, (vt audio) &
 „ B ab hisce nouis hostibus nimium remotus est locus, rē in tempus aliud
 „ differemus. Dabulum æque nobile eiusdem ditionis emporium, atq.
 „ a mari, & Aegyptijs stationibus haud ita seiunctum, in præsentia pete-
 „ re est animus. id vbi prope in conspectu vrbs Dij ceperimus; tū, per-
 „ culsis recenti pauore barbaris, in Cambaianum, & Aegyptium signa
 „ infesta vertemus; & gloriosum, Christo fauente, de vtrisque agemus
 „ triumphum. Quod vt ita futurum esse pro certo habeam, cum alia mul-
 „ ta, vt dixi; tum vestra in primis, Lusitani, egregia virtus & alacritas fa-
 „ cit. cui, quoniam ita de me, deq. sanguine meo meremini, ego quoq.
 „ (sic me Deus bene iuuat) pro mea parte non deero. Magno silentio,
 „ maiore cum assensu auditus est Imperator. atq. ad non dubiam victo-
 „ C riæ spē incredibilis ex omnium fronte, oculisq. animorum ardor emi-
 „ cuit. Inde magistri Dabulum dirigere naues iussi. Id oppidum oræ
 „ Decanæ, eodem ferme quo Ciaulum situ, magnifico impositum flumi-
 „ ni, duas ferme leucas recedit a mari. ac tum, assiduo concursu nego-
 „ tiatorum, & cumulatis longa pace diuitiis erat insigne. Quociens Saba-
 „ baius, præclare conscius cuiusmodi se in Lusitanos præbuisset, castello
 „ ad portus aditum exstructo, urbem insuper aggere, & vallo munierrat,
 „ præsidioq. firmarat militum varij generis sex circiter milliū, in qui-
 „ bus erant mercenarij Turcæ quingenti. Itaque ex tanto apparatu Sā-
 „ racenus loci præfectus adeo erat animo soluto, & securo, vt ad Lusita-
 „ nicæ classis rumorem, non modo quicquam ex vrbani apothecis, vt
 „ D fit, in remotiora loca asportari vetuerit; sed etiam oblectationis cau-
 „ sa, uxorem è villa, scēminasq. alias nobiles ad spectaculum euocarit.
 „ Erant in Almeidæ classe Lusitani bellatores mille, & trecēti: & è socijs
 „ vrbibus quadringenti Malabares, quorum singuli de more seruos in
 „ armis exercitatos plures paucioresve pro censu in expeditionem edu-
 „ xerant. Vt in conspectū Dabuli ventum est, nocte in explorandis vadis
 „ insumpta, postridie Almeida triremes ad oppugnandum castellū præ-
 „ misit. ibi dum tormentis, & iaculis vtrinq. certatur, ipse interim cum
 „ ceteris copijs absq. vlla trepidatione in terram egreditur. Ad aggere
 „ subeunti, patentibus portis vndique sese hostes offundunt. Quandiu
 „ missilibus agebatur, equis viribus dimicatum. dein, cum sese Lusita-

ni acrius intulissent, & collato pede aduersa corpora gladiis hastisque A confoderent; commota primum hostilis acies; deinde, vincente pudorem metu, in fugam auersa. Et Lusitanos, præter insitam virtutē & audaciam, illud etiam non mediocriter iuuat, quod conferta iam pugna, oppidani è turribus ac propugnaculis tela necessario sustinebant; ne ambiguo ictu in suos nostris permistos inciderent. ita, dū intra urbem sese effuso cursu barbarus recipit; eodem impetu tergis insistens Lusitanus irrumpit. Ibi vero, quantam vim ad efferandos homines habeat ira, perspicere potuit. Siquidem externi, qui prælio superfu-
erant, cum se per auersam oppidi partem eiecissent, in oppidanos, nullo sexus vel ætatis discrimine, ab Lusitano sæuitum est. dein tectis publicis priuatisq. subditæ faces: ac prædæ magna pars raptim ad mare auecta, multo plus tamen voracissimus ignis absumpsit. & mortales plurimi, cum se metu mortis varias in latebras abdidiissent; aut ruina oppressi, aut enecti fumo, aut ignibus hausti sunt. Neq. vrbe tantū sese flamma continuit: naues quoq. in portu aliquot eodem incendio conflagrarunt. Ab hoc tam clare urbis excidio, cuius fama confestim longe lateq. manauit, Diu victrici classe prouectus Almeida, ante ipsas portus fauces, parato ad pugnam agmine constitit. Hocenus, cū de hostium progressu per exploratores in singula pene momenta certior fieret, obuiam ire nostris, & in alto collatis viribus dimicare decreuerat. Sed Iazij suasu deinde mutato consilio, intra portum sese C
continuit, vt vno tempore maritimis, atq. terrestribus auxiliis contra Lusitanum vteretur. Nam præter Aegyptias, & Dienes naues, & parones ferme octoginta, qui ab Calecuti per eos dies accefferant; in muris etiam ac littore toto, varij generis tormenta erant locis idoneis collocata: & Iazius cohibendi a fuga militis, & nouas identidem copias è terra submittendi prouinciam sibi desumpserat. Almeida, vbi præter opinionem inclusos intra munimenta vidit hostes; idipsum victoriæ omen interpretatus, reliquum diem in contēplanda natura loci, & consultando consumpsit. Hoceni prætoriam sibi inuadendam ipse delegerat. Sed prohibitus cōsensu ducum, quod in eius capite salus omnium verteretur, gloriosum facinus nauarcho egregie D
forti Nonnio Vaseo Pererix delegauit. Nocturnum dein tempus, partim stationibus ad pugnam diuidendis, partim curandis corporibus, &, quod caput erat, animis rite expiandis est datum. Postridie, vt maris accessus apparuit, & meridianus ventus ex alto vela percussit; æstu simul & statu secundo, classis instructa, portum audacter inuehitur. Agmen præbat Nonnius cum ducentis ferme propugnatoribus aut vincere paratis, aut mori. tum ceteri singillatim propter angustias, & vadi pericula sequebantur. Postremo loco substitit Prætor ad hostium actuaria distinquenda, ne in nostros certamine occupatos, repentinis de more incursionibus ab tergo impetum facerent. Dein, edito pugne signo, sublatus vtrinque clamor; & buccinarum cantus,

- A** ac tympanorum sonitus ex omni parte perstrepuat; mox tormentorum fragor, ædificijs intrementibus, pelagoque vibrante, omnium aures longo remugitu compleuit. Tum, intrepide procedenti Nonnio, globus ab hoste contortus, nautas ipsos decem, demittendis antennis intentos, vno impetu lacerauit, ac perdidit. ac nihilo segnius ille in medios barbarorum ordines inferre sese, quoad comprehensa ferreis vncis Hoceni Prætoria, prælium atrox vtrinq; commissum est. nec prohiberi Lusitana vis potuit, quominus in hostilem nauem ingenti transcenderent saltu; disiectisq; aut ruptis retium tegumentis, cominus hasta gladioque rem gererent. ibi acerrime dimicanti Nonnio guttur sagitta confixum, quo ex vulnere post triduum periit.
- B** Neque ad casum ducis, vt fit, percussi cæteri: quin irritati potius, ardentibus animis integrant pugnam. Pari fortitudine ab cæteris nauarchis vbique certatur. Neque barbarus, missilibus quam gladio melior, flagrantibus Lusitanorum vultus, collatumq; pedem, & micantes vndique mucrones ferre diutius valuit. Hocenus ipse, vt inclinata haud dubie pugnam animaduertit, quam occultissime sese in lenib; tales ad vsus paratum, demisit. atque, vt venalis & fluxa est barbaris fides, veritus, ne Christianis ab Iazio postmodum proderetur, in terram egressus, equos arripuit; ac, ne salutato quidem hospite, cõfestim ad ipsum Cambaie Regem plenus cladis & ignominia; perolauit.
- C** Calecutani quoque, cum depressas iam, aut expugnatas aliquot sociorum vidissent naues, multis etiam ipsi paronibus amissis aut laceris; insulam circumuecti, ex altero curipi ostio, humilibus tantu nauigijs propter vada & scopulos peruio, Calecutum trepida fuga repetiunt. Triremes Hoceni duas, in fugam versas, Rhotericus Soarius infectus, epibatis exiit, ac puppi religatas ad Almeida victor attraxit. iãq; desperatis omnino rebus, cum sese hostes passim in mare præcipientes darent, instante vndiq; è scaphis ac triremibus Lusitano, ceruleos fluctus atro sanguine infecerant. ac nequicquam Iazius littore toto discurrrens, fugam stricto mucrone sistere nitebatur. Vna restabat eiusdẽ Iazij nauis, & robore, & celsitudine, & numero defensoru instar egregie muniti castelli: tecta insuper crudo boum corio, ad repellenda iacula duro, ad fallenda vestigia lubrico, ad prohibenda incendia madafacto. Ea nauis, cum ausos non semel inuadere Lusitanos, magno semper eorum damno ac vulneribus repulisset, ad extremum crebris tormentorum ictibus repetita, pluribusq; perfracta locis, tandem aliquando subsidit. Illud vero non sine miraculo a peritis animaduersum: Nennio nauis, dudum vetustate fatiscens, trahensque sentinam adeo, vt antillas binas pene sine intermissione requireret; ea tota dimicatione, quæ a meridie in vespertum vsq; protracta est, haud vno loco pertusa, nihil tamen aque prorsus admisit. eadem, finito mox prælio, multis partibus plures vno tempore vndas accepit. Cesa eo die feruntur hostiu ad tria millia, & Mammaluci fere omnes aut capti, aut interfecti.

è nostris duo, & triginta cecidere: vulnerati, misilibus maxime, plus
 trecenti. Qua in re durities, & frugalitas eius gratis Lusitanorū etiā
 ter apparuit. Siquidem ad obligandum Nonnij vulnus, adeo lināmēta
 defuere; vt in idipsum, è suis tunicis vnā (leuis dictū res, cāterum
 haud quaquā negligenda) Prātor ipse protulerit. Vt iam, pene por-
 tenti simile videatur, adeo masculum nuper asperumq. in armis ge-
 nus, ad tantos tam breui deflexisse vestium apparatus, conuiuiorū ele-
 gantiam, & exquisitē ac lautā suppellectilis instrumenta. Sed nimirū,
 quæ soli vbertas, & affluens copia rerum omnium, ad Capuā Penos; in
 Græcia Syriaq. Romanos emollijt; eadem in Oriente, per Indorum,
 Sinarumq. commercia, varijs captos voluptatum illecebris Lusitanos
 infregit, ac primo paupertatis contemptus in mores eorum inuectus:
 inde luxur, otiumq. succisis industriæ ac parcimonie neruis, piscam
 feneritatem, & disciplinā, ingenti bonorum dolore labefactant ac sol-
 uit. Verum eo quod expositum est prælio, hostiles naues, vt dixi, va-
 rię magnitudinis demersę complures. rostratę maiores quattuor, o-
 nerarię totidem in potestatem venere. in ijs, præter machinas, & bel-
 licum instrumentum, auri, argentiq. vis ingens, & multum pretiosę
 vestis inuentum: è quibus Almeida nihil omnino attigit. militibus ea
 cuncta largitus est. regia tantum Sultani vexilla tria in Lusitaniā mis-
 sa, & in templo Christi ad Nabantiā, seu Tomarium, ab Emmanuele
 Rege suspensę: quorum in vno, ad contumeliā nominis Christiani,
 captę & occupatę Hierosolymę argumento, in modum trophæi depi-
 cta sacrosancta altaris mysteria visebantur. Ita, Christo superisq. fa-
 uentibus, præclare demptum cladis proximę, si quod erat, dedecus; &
 Aegyptijs cum scēnore multo repensā Laurentij cades est. neque id
 optinuum eius pugnæ fuit; sed quod vna expeditione territis late na-
 tionibus, Regibusq., Indici maris imperium in multos deinde annos
 Lusitano firmatum. Quo magis demiror, insignem adeo testatamq.
 victoriam silentio prætermisam a Paulo Iouio æquali eorum tempo-
 rum scriptore: præsertim cum diserte ipsemet, belli huius initia cau-
 sasq. tradiderit. Ex eo die Almeida, luctu & squalore deposito, cū Deo
 immortalī gratias, vti debebat, egisset; Iazio quoq. erroris veniā sup-
 pliciter petenti, spondentiq. se enixe daturum operam, vt omnes In-
 dię satrapas, Regesq. fide in Emmanuelem & obsequio superaret, pa-
 cem dedit ijs legibus, vt naues Aegyptias, quę prælio superfuerāt, tra-
 deret cum vniuerso apparatu. itemq. Lusitanos ad Ciaulum captos il-
 lico restitueret: postremo, vt multiplici comœatu Christianā instrue-
 ret classē. omnia sedulo, & obediēter facta. neq. illi quicquā in præ-
 sentia grauius imperatum est. & ab oppugnanda vrbe Dio, quamuis
 præclara sese daret occasio, temperatum a Lusitanis, non tam in Iazij
 gratiam honoremve, quam ne Cambaie Regem, cuius vel in primis
 Emmanuel amicitiam expetebat, eo facto lacerarent. Inde ouans
 Prātor ingenti cum gratulatione Cocinū reuertit: & ex itinere,

A Nizamalucum ipsum tantæ victoriæ perterritum fama, ad persoluen-
dum Lusitano Regi annum vectigal, quod antea semper abnuerat,
negotio nullo perduxit. Fandem fœderis conditionem, eodem per-
cussus terrore subiit regulus Baticalæ: quod oppidum oræ Canarinæ,
vltra Goam est leucas quinque circiter, & viginti. Interea Emmanuel
ab Andrea Amaralio (cuius virtute redeuntem è Cilicia Sultani clas-
sẽ in Rhodio mari fusam ante docuimus) de hostium apparatu, con-
silijsque præmonitus, nondum tamen cognita Laurentij nece, Fernã-
dum Cotinium è prima nobilitate virum, cum nauibus quindecim, &
tribus armatorum millibus, in Indiam destinarat, vt pulsus inde Sulta-
ni copijs, & remisso in Lusitaniam Almeida, sese cum Albuquerque
B Pratore coniungeret, ipsamq. totius belli originem fomitemque Cal-
lecutum urbem inuaderet, deleretque. Cocini tum inter Almeida,
& Albuquerque, instigantibus vtrinque peruersis hominibus, de suc-
cessionẽ fœde admodum certabatur. Cotinij aduentu ea controuer-
sia statim sedata est; & Almeida, quippe cui nihil esset obseruantia, &
fide in suum Regem antiquius, deposito sine mora magistratu, repu-
diatisque improbis suavoribus, cum Albuquerque in gratiam redijt.
Ducis huiusce, oppido miserandum scriptores exitum tradunt. Cum
circiter quadriennium Indiæ præfuisset, Lusitaniam repetens, circa
Bonæ spei promontorium, ad reficiendos è diuturna iactatione comi-
tes, & simul aquandi & petendi commeatus causâ, in terram exscen-
C dit. mox, dilapsis ad proxima tuguria Lusitanis, inter emendum, vt
fit, rixa cum incolis, quorundam temeritate cooritur. Ad eum sedan-
dum tumultum, suosque tuendos, Almeida, raptis quæ fors obtulerat,
armis, cum aduolasset; concursu repente ex vicinis pagis factò, prius
quam ad naues receptum haberet, præusta fide transfigitur: nixusq.
illico genibus, manus oculosque in cælum attollens, ingenti omnium
dolore excessit è vita. Circa enim veterani complures, in ijs egregij
bello duces duodecim, dum instabili vestigio in arena luctantur, ab ho-
stibus mira corporum agilitate, petiti eminus iaculis, eodem leti ge-
nere periere. Ita, clarissimus Imperator, & vir integerrimus, cum Eu-
D ropam, Asiamq. victorijs peragrasset, in Africâ demum ignoto litto-
re, ad ludibrium rerum humanarum, ab nudis ac teterissimis Aethiopi-
bus interfectus, & spoliatus: non modo paratis ab Rege præmijs, verû
etiam sepulturæ honore, & supremis exsequijs caruit. Per idem tem-
pus, haud absimilis casus ad Callecutum Lusitanos afflixit. Profectus
ad excidium eius urbis triginta nauium classe Cotinius, Pratore Albu-
querque eiusdem expeditionis adintore socioque, quamquam acriter
obfistentibus oppidanis, copias tamen omnes ad littus exposuit. Inde
expugnato castello, quod portus faucibus imminebat; Albuquerque
ad urbis incendium, Cotinius ad regiam ipsam occupandam, ac diri-
piendam præmatura festinatione contendit. Et Albuquerque quicquid
incolis metu perterritis, haud ita difficili negotio rectis ignes iniecit:

quorum pars magna (quippe ligno folijsq. constabant) illico flammis
 absumpta. Cotinius regiam, absente per eos dies Zamorino, audacter
 aggressus, magna ex parte caelo praesidio, claustrisq. refractis, per vim
 irrupit. hostes, ex cōposito simulata desperatione fugaq. sese per po-
 sticum in sylvas eiciunt. Cotinius, potitus iam adibus, quasi nil ultra
 periculi superesset, ex longa defatigatione, æstuque vehementi, & no-
 ctis proximæ peruigilio, quietis aliquantulum capiebat; cum subita
 conuersione rerum sors belli immutata est. Multa erant in regijs adi-
 bus diuturna cura studioq. congesta, quæ, subiecta præsertim oculis,
 cupiditatem incenderent. Ad ea certatim rapienda, suisq. ipsimet hu-
 meris archenda Lusitani, dum auide huc illuc, ab re bene gesta soluti,
 palatique, discurrunt; interea spatium datum Nairibus ad auxilia con-
 uocanda, quæ ex vetere gentis disciplina, ad certas significationes, mo-
 mento conueniunt. dein conglobati, hortatique se mutuo ad sui Re-
 gis iniurias fortiter vindicandas, repente in regiam impetum faciunt;
 nostrosque oneribus impeditos, & deprehensos errore viarum, sub far-
 cinis passim obtruncant, iaculisq. conuulnerant. Cotinius ipse, dum
 sero suos à præda renocat, ab hostibus intra septum reginæ oppressus,
 ac trucidatus, occubuit. Et Albuquerque, ad opem laboranti ferendâ
 trepido nuntio excitus, cum refugientem, & confertam in angustiis
 turbam frustra perrumpere niteretur, vulneribus duobus acceptis, ad
 hæc, graui saxo in eum superne defecto, semianimis cadit: egreque ad
 naues relatus, ancipiti aliquot dierum curatione conualuit. Periere
 eo die Lusitani partim hostium telis petiti, partim in fuga à suis obtri-
 ti, amplius octoginta. fauciorum numerus relatus circiter trecentorū.
 Eius cladis culpam scriptores in vnum Cotinium conferunt: quod is
 palmam euerfæ Calecuti cum intemperantius adamasset; nō expecta-
 tis Albuquerque subsidij, quo gloriam rei gestæ præcerperet, ignoto
 itinere, caloribus maximis, ad regiam antecedens, temere sese in aper-
 tum capitis discrimen obiecerit; neque Emmanuelem Passanium au-
 dierit spectata eque prudentia ac fortitudine virum, in ipso rei geren-
 dæ articulo sapienter monentem cauere insidias, militemque à præ-
 da, & discursu quàm diligentissime contineret. Neque tamen incruē-
 ta fuit hostibus victoria. Plus mille, vel igne consumpti, vel in pugna
 desiderati. Eadem æstate, qua hæc ad Calecutum gerebantur, Anto-
 nius Laurerius, Franciscanus, cuius ante meminimus, e Socotora Indiâ
 petens, ad Surratum oræ Cambaicæ facto naufragio, cum aliquot Lusi-
 tanis ad Manudium Regem captiuis abducitur. Et Didacus Lupius
 Sequeria ad ineundam cum Malacensibus amicitiam, è Lusitania mis-
 sus, cum ad Cocinum appulisset, supplemento in naues accepto, in Oriē-
 tem porro cursum extendit. ac superato Cori promontorio, præter
 Gangeticum sinum alto vectus Oceano, ad Somatram primus (quod
 quidem exstet) omnium Lusitanorum accessit. Ea insula, pari ferme
 ac Ceilanum genere loci, à Septentrione in Austrū oblique porrecta,

ab

Aab continente in qua Malaca vrbs est, angusto & periculoso diuiditur mari, atq; ob id ipsum peninsula quondā credita est, q̃ ob frequentia vada, syrtesq; nondū interiore patefacta navigatione, isthmo quodā annexa continenti procul intuentibus videretur: cuiusmodi errore ad Siciliam captus olim est Annibal. Sed nostrorū temporū audacię, vt nī hīl imperiū; sic multo plura iā cognita, & explorata sunt. Longitudo insulę, ducentas leucas, & viginti; latitudo, qua maxime patet, septuaginta nō amplius colligit. Auri est apprime ferax (ex quo Chersonesū aureā prisci appellarunt) necnon stamno, ferro, vitro, sulphure abundat. insignis insuper fonte perenni, ex quo naphta instar olei manat: & excelsō conspecta monte (Baluanum incolę vocant) qui ad similitudinem Siciliensis Aetnę, fumū, & flammās horribiles euomit. Regio est, ob frequentiam fluminum, ac paludum, nemorumq; densissimorum, graui admodum cēlo, ac praesertim aduenis vehementer infesto. E syluis, inter alia, primæ notæ sandalum album, agallochum, & exsudans in modum resinę caphura legitur, quam ignari Arabicę linguae camphoram vocant: itemq; vulgare piper, & piper oblongum, zingiber, casia, super hęc, magnā bombycis quoq; ad vestes delicatiores, copiā mittit. Incolę, milio ferme, & oriza, & siluestribus victitant pomis. Frumentū, & ceterā orbis nostri sementē terra non patitur. Interiora, indigenę tenent dediti simulacris: littora, Mahometani: quæ pestis ante ducentissimum circiter annum inuecta, per vim compulsa ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca maxime opportuna commercijs, occupauit. Ditio tota, complura in regna tribuitur, quæ recensere hoc loco non est operæ pretiū. Sequeria igitur in ea loca delatus, cum Pedirensi primum, dein cum Acenorum Rege pacem, & societatē æquis legibus iniit: & eius rei monumento columnā in vtroq; littore statuit. Ab Somatra cum breui traiectu Malacam venisset, tenta prius per interpretem Mamudij alterius tyranni voluntate (is erat ex Arabia oriundus, & sensim collectis viribus, à Sionis seu Sabanni Rege, qui trans Gangem latissime dominatur, per summam fraudem iniuriamq; descuerat) Hieronymum Texeriam ab Emmanuele Rege delegatum quam ornatissimo comitatu in terram exposuit. Ei frequenter ab aulicis obuiani itum; & magnifice instrato impositus elephantō, ad regiam ingenti celebritate deducitur. Dein prolata munera, & litterę Emmanuelis, Arabica lingua conscriptę. Societatem & commercium postulabat Emmanuel. & sibi magnificum Malacensis ducebat, secum ab Rege tam inclyto, ex vltimis terrarum finibus expeti sedus. itaque peracto primæ salutationis officio, pax, & amicitia, magna partis vtriusque voluntate conuenit. Sed hęc tam lata initia eundem videlicet exitum habuere, quem Calecutana sub aduentum Vasci Gamme decem ante annis habuerant. Saraceni, & Arabes Malacę negotiabantur: Lusitanis præter causam religionis, ob accepta insuper ab eis incōmoda, & ademptā maris possessionē, infestissimi.

ij, quemadmodum antea Zamorinum, sic tum Mamudium hunc, inf- **A**
 gni perfidia ac leuitate virum ex nefaria pseudoprophetae disciplina,
 per coemptos pecunia calumniatores, ac praecipue praefectum vrbis
 quem vocant Bendaram, fictis criminibus in Lusitanos quam acerrime
 concitant. Gentem ab extremo Occidente, omnium quae sub ce-
 lo sint, sauitia & rapacitate maxime detestabilem, exitio natam Ori-
 entis, quocunque sese specie societatis insinuent, ibi arce confestim adi-
 ficata, incolis acerbissimae seruitutis iugum imponere. Testes eius rei
 Cocinum, Cananorem, Armuziam, Sofalā citant. proinde, quod opti-
 mum est, alienis doctus euentis Rex pacem caueat infidiosam, ac su-
 nestam; rebusq. suis mature prospiciat. non plus quinque latronum
 naues, valde inminuto & nautarum, & militum numero, intra ipsius **B**
 praefidia & portum inclusas teneri: si paululum modo, in id quod est
 opus, animus & cogitationem intenderit; nullo prope certamine ci-
 ctos ita opprimi ac deleri posse, vt ne nuntius quidem cladis vllus om-
 nino super sit. Hisce igitur, & alijs id genus argumentis, licet ius gen-
 tium, & foederis religio non parum obstaret; tamen in prouidum viri
 fallacis animum, & suapte natura Christianis infensum, Arabes in suā
 sententiam facile pertrahunt. Infandi sceleris in praesentia talis ratio
 inuitur. Per summam officij simulationem tyrannus Sequeriam, & pre-
 cipuos ex eius comitatu ad conuiuium inuitat; suggestu praelato ad
 canaculi amplitudinem instructo, & pretiosis tapetibus ac peristrot-
 matis adornato regium in morem, & quidem in ipso littore, scilicet **C**
 honoris causa, ne Lusitanus dux, in tanta peregrinorum colluione,
 longius ab suis abscedere cogeretur. ibi inter epulas incantum hospi-
 tem, comitesq. propalam trucidare, eodemq. momento naues adoriri
 placuerat. Sequeria, quamuis ad eam diem consulto pedem e nauis nō
 extulisset; tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hospitij sus-
 pectam habere videretur; se ad festas dapes venturum promisit, dein,
 coniurationis indicio ad eum delato (neq. enim in vrbe deerant qui
 facinus improbarent) sociorum hortatu, sub ipsum conuiuij diem per
 internuntios morbum excusat. Ea spe delusus Mamudius, aliam frau-
 dem, ijsdem architectis & suasoribus, machinatur. Mos erat Malacā, **D**
 qui & in alijs emporijs; vt primus quisque emptor ad urbem accessis-
 set; ita eum ante alios cum oneribus missum facere. Ea lex quoniam
 si obseruaretur, Lusitanis qui recentes aderant, diutius, erat in portu
 commorandum; ostendit tyrannus, se, cum Emmanuelis, quem pluri-
 mi faceret; tum ipsius etiam Sequeriae causa, qui ex tam longinqua
 regione venisset; extra ordinem aromata & merces exhibere Lusi-
 tanis decrevisse: veruntamen, quoniam id periniquo passuri sint animo
 ceteri negotiatores; qui iam dudum onera praestolentur; curandum ef-
 se vt quamprimum, & quanta maxima diligentia res transigatur. Ad
 certum diem quattuor seorsum locis quamplurimos Lusitanos cū sca-
 phis praesto iubeat esse, mandaturum se, vt, quae maxime cupiant, ab
 apo-

Apotheca curatoribus nulla mora interposita proferantur. Latus ea conditione Sequeria, & gerendi negotij causa dissimulatis ijs quæ de conspiratione cognorat; Mamudio, pro tam propensa in Emmanuelem voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno classis lemborum aliquot silentio comparatur; & impositis sagittariis, in occulta statione post suburbanum promontorium collocatur. Vtimutis erat ex insula Iaua, quem honoris vocabulo Raia appellabant; secūdum Regem opibus & clientelis longe princeps Malacensis emporij. Huius filius, Patiacus nomine, cui paucis illis diebus cum Lusitanis contracta familiaritas erat, conscendendi ad præfinitū diem pro amicitia nauem Sequeriæ cum aliquot armatis, & iugulandi repente ducis negotium suscipit. stationes præterea armatorū locis idoneis disponuntur, vt in Lusitanos, quique in vrbe versarentur, quique emendi causa scaphas ad littus appulissent, ex omnibus locis impetus fieret: simul etiam subornati, qui eo die, per speciem vendendi commeatus, ad Lusitanicas naues accederent; nauiumq. custodes, ignaros imminentis exitij, distinerent. Edictum omnibus, vt nihil mouerent antequam è loco excelso editum fumo signum aspicerent. Ad eam vero significationem, & classis parata, subito ex insidijs in semiplenas inuaderet Christianorum naues; & ceteri pro sua quisque parte rem terra, mariq. impigre gererent. Vbi dicta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quam vt ad Emmanuelem nuntios aperti Malacensis commercij perferret; scaphas aliquot cum mercaturæ administris ad loca destinata dimittit. Ipse interim oblectandi animi causa, vt fit, latrunculum lusu tempus terebat; cum Vtimutis Raia filius cū aliquot armatis per causam salutandi superuenit. Aduenienti, cum omisso ludo Sequeria prodiret obuiam officij causa; Quin tu, inquit ille, cepta prosequeris? nā & apud nos quiddam haud ab simile genus oblectamenti est; & quibus potissimum rebus ab isto vestro discrepet; discere vehementer aueo. Cum Sequeria ad certamen ludicrum, moris amico gerendi causa reuertisset; interea Patiacus expectans quā mox fumus attolleretur: varia sciscitando animum tegere: ac licet ab-

Dinstita genti fallacia simulationem vultu egregie sustineret; tamen sensibus intimis e concepto scelere astutabundus, modo residere, modo consurgere, tum sicæ manubrium identidem stringere. & is quidem, quamquam ad eadem paratus, præclare sibi temperauit, quo minus prepropere consilia patefaceret. Non eadem cæteris patientia in præstolando fuit. Nam & qui venalem annonam ad naues adiuuerant, & qui in scaphas ex vrbe imminebant, per tumultum ac trepidationem, furijs instigantibus, non expectato signo coorti ante tempus in Lusitanos irrunt: iamq. pluribus locis, inscio Sequeria, cædes fiebat; cum nauta è summo carchesio, & gestus eorum, qui cum gladijs aderāt, speculatus; & rixa eminens animaduersa, confestim ducem inclamat, Deū, hominesq. contestans paratam fraudem; mucrones in caput eius inflare;

stare; Lusitanos ad urbem circumuentos occidi. Ad eas voces quasi è A
 profundo veterno excitus Sequeria, abiectò alueolo ferrum capit; idè
 comites, & nauarum faciunt. Sicarij, conscientia exanimati, in subiecta
 nauigia momento desiliunt. ille, missis propere ad littus armatis, qui
 suos laborantes protegerent, & ad naues festine recipere; ad om-
 nia prouidenda, quæ in tali re opus essent, extemplo discurret. Et iam
 edito signo, lembi hostium ex alto aderant. id ubi Sequeriæ nuntiati-
 est; ne loco arcto & impedito repente oppressus, tormentorum usum,
 quibus in tanta militum paucitate maxime nitebatur, amitteret, præ-
 cis raptim anchoralibus, è portu se proripit; & obuiam hosti proce-
 dit. dein è tormentis æneis ferrea missilia horribili fragore contor-
 quens, barbaros ita conterruit, vt ne tentato quidem certamine, velis B
 remisque se se in fugam præcipientes dederint. ijs dissipatis, ad suorum
 reliquias colligendas in pristinam stationem reuertit. neque ausus
 deinde quisquam ei negotium facessere. In eo tumultu cæsi Lusitani
 ferme triginta; paulo plures in vincula abrepti. in quos ne grauius à
 tyranno consuleretur; ab vrbe quatienda, & ab incendijs nauium Se-
 queria se se continuit. Ceterum temperare non potuit, quominus Ma-
 mudio renuntiari iuberet, Lusitanos tam insignem tamq. atrocem ini-
 iuriam, fauente Deo fœderum teste, propediem esse vindicatu-
 ros. in præsentia, quòd stata reuerfionis tempestas adesset, quæ motio in ijs
 locis non nisi tertio quoque rediversa mense, ne apud consceleratos, &
 perfidos homines diutius ageret; velis in Occidentem datis, obuio C
 aliquot barbarorum iuncos (onerariæ nauis id genus est) pretiosis
 mercibus refertos expugnat; tum nauibus duabus Cocinum missis,
 quæ de statu rerum Malacensem Prætorem Lusitanum docerent; ipse
 India, & Arabia ad dexteram relicta, Bonæ spei promontorium præ-
 teruectus, ingenti labore ad Tercias insulas, atq. inde in Lusitaniam
 recta contendit. Et Sequeriæ quidem nauigatio hunc habuit exitum.
 Albuquerque interim valetudine recuperata, & refectis è Calecutana
 clade suorum animis; in id maxime operam dabat; vt, quæ contra ip-
 sius existimationem ab iniquis ad Emmanuelem Regem delata essent;
 re ipsa magis & factis, quam litteris aut oratione refelleret. In primis D
 ad Armuzianum bellum, quod ille iam diu coquebat; nauales copias,
 & omnia machinarum genera, quam acerrimo studio comparabat: ac
 breui, non die, non nocte intermissa cura, nauium vnus & viginti clas-
 sem omnibus rebus instruxit. in eas Lusitanorum duo circiter millia,
 præter auxiliares, imposita. Dein oratoribus principum, & regulorum
 auditis, qui ad eum initio præturæ officij causa confluerant, cum ijs,
 quas dixi, copijs in conspectum oræ Decanæ prouehitur, parantq. por-
 ro in Arabiam tendere; nec opinata spes commodi propioris affulsit.
 Coa est vrbs (cuius haud semel iam est mentio facta) in Ticuarino in-
 sula, quam, & ignobiles alias complures, angusto interfusum euripo ef-
 fecit mare: illa quidè, & soli vbertate, & egregij portus amplitudine,
 & di-

A & ædificiorum, incolarumque frequentia in primis Indiæ totius visenda. Ab ea non longe distat Onoris regnum: cuius regni parvam insulam, haud contemnendam classe obtinebat egregius virtute navali dux, nomine Timoiæ. Is, tyranno Sabaio, cuius ante meminimus, & Mahometanis Goæ inquilinis cum alijs de causis erat infensus; tum ob auocatam illuc ab Onore, & Baticala, inclytis quondam emporijs, mercaturam. itaque & Saracenis, Aegyptijsque negotiatoribus Goæ petentibus plurima damna inferebat; & coniuncta cum Lusitanis causa, miro quodam ardebat studio de Emmanuele Rege benemerendi. quocirca iam dudum Francisco Almeida suam operam enixe detulerat; & tum ab Albuquerque ad colloquium euocatus, confestim accurrit; atque inter cætera nuntiat, ab everso Dabulo Sabaium profusum im placabili in Lusitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis præmijs veteranos undique milites contrahentem, ingenti machinarum omnis generis comparato iam numero, cum bellum primo quoque tempore Christianis inferre cogitaret; in ipso conatu rei aggrediendæ letali morbo consumptum. Eius morte & multos è subiectis populis rebellasse; & finitimos Reges ad veteres vlciscendas iniurias repente coortos, hinc, Idalcaneum filium, exiguo rerum usu, vixdum locatum in solio, cum domesticis, tum externis bellis vehementer implicitum atque distractum teneri: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapsæ tyranni exercitu, intestinis præterea discordijs laborare. Pro certo se habere, si Albuquerque, ommissa interim Armuzia, ad Goam recta contendat; fore, ut opportunam ad omnia insulam, & urbem in primis opulentam, aut metu, aut armis in potestatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat captare gratiam videatur; semet, ni Lusitani reijciant, cum suis omnibus copijs in partem laboris periculi que venturum. Albuquerque, collaudata Timoiæ fide atque constantia, concilium vocat. Nemi nisi spernenda res visa. quippe, Armuzianam expeditionem in alia tempora differri posse: Goæ potiundæ, si tam commoda præteruolet opportunitas; reuocari non posse. Cum hæc sententia magno cum assensu plerisque infedisset; Timoiæ, per speciem Armuziani belli, ad cõscribendos in vicino milites dimissus, paulo post cum peditatu, & longis nauibus quattuordecim ornatissimis affuit. Sub eius aduentum, Albuquerque, mutata repente nauigatione, Coam peterent, magistris edixit. Cum in ipso ore portus in anchoris constitisset, Antonium Noroniam sororis filium, & Timoiæ cum actuarijs præmittit ad oppugnanda castella duo, ex vtraque parte aditus posita. quorum alterum in ipsa insula Panginum, alterum in continenti Bardesium appellabant. ijs felici euentu captis, cæsoque aut fugato præsidio, mittit qui oppidanis denuntient, si voluntate urbem tradere, & Christianam clementiam, quam vim experiri malint; se & legibus ipsorum passurum eos viuere; & tertiam partem tributi, quod tyranno pendere soleant, remissurum. sin minus, obsidionis mala, & omnem bel-

li cladem expectent. Goani, dissipatis fuga militibus, & absente Idal-
 cane ad fines regni tuendos, iam antea trepidabant. Tum vero, non
 modo expugnatis arcibus terri, sed etiam benignitate promissorum
 illecti, pulsus aduersæ factionis hominibus, Albuquerqueium & Lusita-
 nos ingenti gratulatione patentibus portis admittunt; eique, dedi-
 tionis insigne, clauēs oppidi, & arcis in qua erant ædes regiæ, porri-
 gunt. Albuquerqueius, cataphracto equo summa omnium ordinum fre-
 quentia urbem inuectus, Crucis vexillum pietatis causa præferente
 quodam ex Dominicana familia, primum omnium, Deo immortalī,
 partam sine cruore victoriam gratulatus, promissi fidem ciuibz egre-
 gie præstitit: urbem, & arcem diligenter inspexit; grauique ante om-
 nia edicto milites à præda, iniurijsq. continuit. In naualibus, partim
 inchoatæ, partim absolutæ varij generis naues inuentæ non paucæ. ar-
 mamentarium, telis, tormentis æneis, sulphureo puluere, & omni ap-
 paratu bellico refertissimum. & in stabulo regio militares equi per-
 multi, quos è Perfide aduectos (nam India eiusmodi armentis caret)
 Malabarici, & Canarini, & Narisingæ Reges impenso parât pretio. Ad
 hæc, locandis publicis vectigalibus, tollendis ex insula latrocinij, &
 componendo ciuitatis statu, reliquum æstatis insumptum. Iam enim
 urbem illam, Albuquerqueius, propter eximiam (vt diximus) agri bo-
 nitatem, & opportunitatem loci, (quod quasi cardo inter Cori promô-
 torium, & Cambaiæ littus interiaceret) ad continendas in officio cun-
 ctas eas nationes, caput ac sedem Indici imperij destinarat. Dum igitur
 componendis insistit rebus, ac potissimum conciliandis incolarū
 animis, haud ignarus vim ac metum, exclusa beneuolentia, malos diu-
 turnitatis esse custodes; interea Idalcā, amissæ Goæ perculsus nūtio,
 pacem vel iniquis conditionibus cum hoste interno pariter, & exter-
 no componit. dein, auctis maiorem in modum copijs, ad Goam extē-
 plo contendit. Ducem habebat in castris, eximia rei militaris peritiā
 Camalcānem nomine. Hunc, ad tentandum æstuarij transitum, quo
 insula cingitur, cum expeditis octo millibus peditum, equitibus mille,
 & quingentis præmittit. ipse cum cætero exercitu (ea erant equitum
 quinque, peditū plus quadraginta millia) tardius propter machinas
 & impedimenta subsequitur. Camalcā, celeritate vsus, ad ipsum lit-
 tus applicuit castra. Eius aduentu, præsertim quod Idalcā cum reli-
 qua copiarum mole propediem affuturus nuntiabatur, magnus tota
 insula motus animorum est factus. Duo incolarum genera Goam ha-
 bebant. inquilini alteri è secta Mahometana, qui dudū ex Arabia pro-
 fecti, vt supra dictum est, magnā Africi, & Asiatici litoris partē in-
 federant. alteri indigenæ, deorum inanum cultores. Illi, ab insito in
 Christianos odio, eiusdem superstitionis hominem, Sabaij filium, Re-
 gem expetebant: hi, metu ne deditæ sine sanguine urbis penas post-
 modum luerent; eius flagitij turpitudinem, & culpam redimere insi-
 gni aliquo promerito nitebantur. Ergo inter se se clam officijs
 in

A iā Camalcanem vtrique certare: omnia Albuquerqueij consilia (quoad possent) per occultos internuntios patefacere: ad transitū hostes non hortari modo, sed etiam in idipsum naues ex occasione summittere; denique nulli rei deesse, quę ad Idalcanis aut placandam iram, aut gratiam ineundam facere videretur. Neq. ad barbaros modo pertinebat hoc malum. ipsos etiam Lusitanos quadam ex parte furor inuaserat: atque vt ad Armuziam nuper, sic tum dementię & imperitię Præto-
B rem accusabant, quod Idalcanis maxime absentia fretus, vrbem totamq. potentibus vndiq. nationibus cinctam, adeo parua manu inuadere esset ausus; & inanis glorię cupiditate, relictis non minus quæstiuosæ, quam honoratæ mercaturæ compendijs, Lusitanicas opes, & parta ad eam diem decora in apertum periculum temere coniecisset. Albuquerque, in tantis rerum angustiis, tamq. multiplici discrimine, tamen neque animus, neque consilium ad omnia defuit. Ac Lusitanos quidem, quando animaduertendi non erat locus, admirabili quadam lenitate, ac patientia sustentabat. Ex incolis, capita coniurationis, per speciem consultandi in arcem euocatos (ij fuere amplius centū) repente vinciri iussit. Miracenum ē principibus ciuitatis, quem ille demerendi causa quadringenarię cohorti præfecerat; interceptis eius ad Camalcanem litteris, continuo stipatoribus sui corporis tradidit, sparis, haud inusitato mortis genere, fodiendum. Iaqueo insuper, aliquid ē turba suspensi. ceteri ad incertos rerum euētus in vinculis adseruati. Iam vero, ad arcendum insula Camalcanem, idoneis locis tormenta cum præsidijs collocata, propter Lusitanorum paucitatem, incolis necessario admittis, quos quidē Albuquerque minime infidos, aut ab se alienos existimauerat. Subductis præterea in tutum leuioribus nauigijs, ne hosti ad transitum vsui forent; nobilibus trierarchis: circumeundæ sine intermissione insulę negotium est datum. Camalcan variis locis haud semel conatus trajicere, cum tormentis vndique pelleretur; ad extremum silentio noctis tempestatem nactus turbulenta ac pluuiam, cuiusmodi multæ per autumnum existunt; ratibus perditatum; vitilibus nauigijs, corio circumfuitis, equitatum trajicere in-
D stituit. neque ita difficilis transmissio fuit, tenebrarum & imbrium iniuria, prospectus & ignium beneficio Lusitanis adempto. Ac nihilominus inter tumultum aliquot abreptę rates, cęsq. ex hostibus, aut demersi non pauci. Sed ingruenti omni ex parte multitudini vltra obfisti non potuit. Primi agminis ductor erat Zufolarinus, notæ audacię vir. is, cum duobus ferme partim equitum, partim peditū milibus primum in seco statuit signa: dein, cum iam dilucesceret, Camalcan illico subsequutus. iamq. passim armati in terram exponebātur: & ē stationibus incolæ, mutata repente fide, cum sese ad hostem adiungerent; Lusitani ab suis deserti effusa fuga vrbem vndiq. repe-
 tebant. ceterum ne ibi quidem tuto consistere licuit. oppidani conspectis intra insulam Idalcanis insignibus, in Lusitanos tota vrbe disperfos

sperfos adeo vehementer se intulere; vix vt illis in arcem confugiēdi **A**
 spatium fuerit. eodē ij etiam qui mare tenebant, salus nauibus, tor-
 mentisq. recepere sese. Interea Camalcan cum cæteris copijs per otiiū
 transgressus, ad duas arbores (ita locum appellant) haud lōge ab vrbe
 confedit. Atque vt receptę Goæ decus Idalcani præriperet; per Lusit-
 anum exsulem Ioannem Machiadum, qui specie desertoris apud Idal-
 canem stipendia faciebat, Albuquerque pacis condiciones obtulit; ma-
 gnopere suadens, vt appropinquante iam hyeme, tam arctis commea-
 tibus, tanto inferioribus copijs, ante Idalcanis aduentum vrbe exce-
 dere, quam belli fortunam temerario ausu periclitari mallet. Haud
 inania proponebantur; & cum alię multæ Albuquerquei difficultates
 angebant; tum nihil magis, quam hyemis imminētis incommodū: **B**
 quod a Maio mense, qui tum agebatur, ad vsque Septembrē, in Ocea-
 no Indico fœuissimī turbines, ac fœdissimæ existunt procellæ: quarum
 impetu fauces Goani portus, aggestis arenæ cumulis, per eos dies ita
 obstruuntur, vix vt minoribus nauigijs, & magno cum labore trāsitus
 pateat. Ac nihilominus, Albuquerquei, cum tanta rerum ac temporū
 iniquitate premeretur, existimationis ac dignitatis rationē antiq̃ui-
 simam duxit. Idalcane exspectare; oppugnationem, quoad posset,
 sustinere; & vbi demum cedere necessitas coegisset, in ipso portu in-
 uitis hostibus hyemare constituit. Camalcan, Albuquerquei pertinaciā
 demiratus, experiendi magis vires causa, quam certa victorię spe, ma-
 chinis nondum aduectis, multifariam Lusitanos aggreditur. a quibus **C**
 cum egregie propugnantibus, haud sine detrimēto recederet; interea
 cum vniuerso exercitu bellicoq. instrumento Idalcane affuit, omnēq.
 late regionem tabernaculis occupauit. Desertis propter paucitatem
 nostrorum Pangino, & Bardesio castellis, præsidia cum tormētis im-
 posuit. Dein, cognita Lusitanorum peruiaciā, vt rem quam minimo
 suo damno conficeret; intercluso vndique exitu, veluti indagine cin-
 ctos, fame ac desperatione compellere ad deditionem decreuit. id
 quo facilius adsequeretur; misso caduceatore simulatam pacem offere
 bat obseſis. ipse, dum de conditionibus agitur, paulo infra urbē, quā
 in angustias cogitur æstuariū, multa saburra grauātā onerariam ad **D**
 instar molis demergit. dein, cum alteram eodem modo suppressere
 maturasset, animaduerso periculo trepidi nauē rē ad Albuquerquei
 deferunt. consiliū habetur extemplo. neq. vlli dubiū fuit, quin proxi-
 ma nocte priusquā plane interseptus euripus esset, sese ex letalibus ijs
 cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in speciē relictis, quarta
 vigilia ex arce sensim excedunt. neque tamen licuit fallere intentos
 ad cuncta oppidanos. fugā ignis maxime prodidit, armamentario
 iniectus. Ergo confestim in abeuntes ex vrbe sit impetus; & Albu-
 quercius cum agmen cogeret, equo suffosso vix tutum ad naues rece-
 ptum habuit; inde, sublati per magnam trepidationem anchoris, cū
 vndique tela volitarent, præmissi qui transitum diligenter inspicerēt:

ac

A ac vix iam singulas angustiae capiebant naues. itaq. egre admodum tracta classis, remotiorē ab vrbe locum hybernīs cepit. Hoc defunctos discrimine tam grani, alia deinceps atque alia incommoda Lusitanos excipiunt. primum ipsa loci natura, multiplici & anguloso litorū flexu; vt inter nauigandū, quotiescunq. res id exigeret, aperta iaculatoribus identidē praeberent latera. dein adempta facultas aquandi, omnibus circa ab hoste infensis: vt ex ipso estuario, hyemalibus pluuiis nō nihil tēperata salugine, amaros latices, & lutulentos haurire sitis intoleranda compelleret. omnis deniq. cōmeatus tanta paulatim inopia premi capti, regijs equis quos in frustra dissectos sale condierant, quāuis accurata dispensatione consumptis; vt vulgo mures & putria animalia, pro cibo nautis ac militibus essent: quidā etiam, detracta scriuijs coria, cacabis vtcunq. mollita, commanducare niterētur. Inde vagari passim morbi: & squallentia tabe ac macie corpora, miserandū in modum absumi. Sed cum tot vndiq. instarēt mala, nihil tamē aequē Lusitanos vrgebat, ac disposita in vtroq. castello, de quibus antea demonstrauimus, maiora tormenta: ea cū à fronte, à latere, à tergo pāne asidue nostris impeterent; maximo incōmodo captam relinquere stationem, & latebras mutare subinde cogeant. Aduersus eā perniciem Albuquerqueius aliquid ex Lusitana consuetudine audendum ratus; consilium cepit prima specie temerarium, & anceps; cāterum exitu patuit, extremis in rebus fortissimos quosq. conatus esse tutissimos. Valido praesidio Idalcans ambo castella tenebantur. sed tanta barbarorum ab secundis rebus erat negligentia, quod à Lusitanis fame ac lue dira pāne confectis, deditionem in singula momenta expectarent; vt non vigiliarum ordo, non stationum locus, aut numerus teneretur. Soluti ac securi milites, quasi nihil omnino timendum esset, somno & perpotationibus tempus terebant. Ea socordia satis comperta, Albuquerqueius, acerrimos viros ex vniuersa classe trecentos deligit. hos & sua sponte incensos cupiditate vindictē, & magnis insuper pollicitationibus incitatos, bifariam diuidit, cumq. egregijs ducibus noctu diuersos ad vtrunq. castellum dimittit. Profecti silenti dagmine, cuncta neglecta & soluta, custodes ante vallū inerme, ac sopitos inueniunt. Cum hisce tam imparatis, ac nihil tale opinantibus, ab Lusitano ex vltima desperatione feroci, multis simul partibus praeliū initū. Indi repentino tumultu attoniti, & ignari quid esset, velut alienata mente passim cedūtur: pauci captis armis resistūt. Sed ijs quoq. momento dissipatis, intra vallum & portas praelium infertur. neque vltra sustineri Lusitana vis potuit. in fugam auersi hostes: & memorata: machinaeque ac tormenta (quam vnam Lusitani adamarant praedam) raptim ad naues auecta. Quo tam insigni facinore ictus Idalcans, veritusq. ne tale quidpiam in suum ipsius caput Lusitani consciscerent; tabernaculum ab vrbe dicitur longius transtulisse. Post hec, ab

hoste, malleoli; & aridi virgultorum fascēs oleo refinaq. perfusi, rati-
 bus imponuntur, quos igne concepto in Christianam classem æstu fe-
 cundo repente demitterent. Eare per exploratores cognita, Albu-
 quercius anteuertit; vltroq. ipse ad eam inflammandam materiā ido-
 neos viros ad urbem occulte summisit. subiere quam maxime furdo-
 remigio: veruntamen intentioribus iam vigilijs sensit aduentū bar-
 barus: & cum aliquot actuarijs confestim occurrit. ibi sauisimo con-
 tracto certamine, cum hostis multitudine superaret; Antonio Noro-
 niæ crus leuū sagitta transfigitur. quo ex vulnere paucis diebus ex-
 spirauit. Is casus Albuquerqueium grauisime perculit; non domesti-
 tantum incommodi causa, verum publici quoq. damni, quod eximia
 spe summæ virtutis adolescentem, ac singularibus animi & corporis
 præditum ornamentis, Emmanuele approbante, successorem sibi in eo
 imperio designauerat. Neq. tamen incruentum fuit hostibus præliū:
 multo plures ex ijs, quā è nostris desiderati. & nisi mors Noronię in-
 teruenisset, Lusitani egregie vicerant. Inde, vitandis vtrinq. insidijs
 aliquot dies per summas Lusitanorum ærumnas exacti. iamq. magno
 eorum gaudio ver appetebat: mariq. nondum plane aperto, seu ne-
 cessitas, & extrema rerum omnium inopia, nostros ad profectionem
 adegit. aliquot nauigia in transitu amissa. reliqua classis cum deniq.
 in altum euasisset; ægri, quorum erat ingens multitudo, in Anchedi-
 nam insulam deportati; vt ibi desiderato cibo, potuque, & insuper a-
 manitate loci, & calī clementia sese reficerent. Albuquerqueius Cana-
 nores delatus, instaurandæ institit classi: dein Calecutanæ opis fidu-
 cia, & adempti Cocinensis regni dolore tumultuantem denuo Nau-
 beadoræ propinquum; celeriter eo profectus, cesis aut fugatis Zamo-
 rini auxilijs, mature compefcuit, Regemq. socium sollicitudine libe-
 rauit. Per eosdem dies Narfingæ Rex ingenti exercitu comparato,
 præcipuam Sabaij ditionis urbem Taracolum aggreditur. Ad eam
 tuendam Idalcan sine mora profectus; armatorum nouem millia Goę
 reliquerat; nouis munitionibus, quod mœnium infirmitati diffide-
 ret, circa urbem intenta cura perductis. Et Albuquerqueio, de Goa re-
 petenda afsidue cogitanti, quod in ea re dignitas, & existimatio Lu-
 sitanici nominis ageretur; noua classis è Lusitania decem nauū cum
 eximio flore nobilitatis ac iuuentutis in tempore superuenit. His au-
 ctus copijs, purgato exercitu missione turbulentorum, nauibus trigin-
 ta quattuor, in quibus erant bellatores egregij Lusitani mille quingē-
 ti, & Malabares auxiliares trecenti, magno & erecto animo ad Onorē
 redijt. ibi cognito rei Goanæ statu ab Timoia, quem propter loci vi-
 cinatatem nihil ferme latebat; tres ab illo naues insuper accipit; eūq.
 denuo ad conducendos mercede milites proficisci iubet. ipse cum ijs
 quas habebat copijs interea rem aggredi statuit, omnino ingētis erat
 audaciæ, non expectatis auxilijs, tam exili apparatu urbem & operi-
 bus, & præsidijs adeo munitam inuadere. Sed si vnquam alias, tum
 vtiq.

A vtique fortibus captis affuit Deus. quandoquidem tantus è prioris belli memoria terror non oppidanos modo, verum etiam externos inuasit; vt licet ab omnibus rebus essent paratissimi, tamen præ metu vix mente animoq. constarent. Duo primum castella, sub ipsum clas-
 sis introitus, a custodibus, Lusitanicum horrentibus ferrum, extem-
 plo deserta. Inde Albuquerqueius, directis in frontem ex vrbe tormen-
 tis nequaquam exterritus, descensione facta, multis simul partibus op-
 pidum oppugnat. neque ita magno certamine superatis munitioni-
 bus, cum intra mœnia sese Mahometani reciperent; permisti refugien-
 tibus Lusitani pariter irruunt: & omnibus vijs armatos iuxta, & iner-
 mes cœdunt. Atrox maxime prælium ad arcem fuit, dum fideles ali-
 quot ex Idalcanis familia, regias ædes pertinaci tuentur pugna. sed ijs
 demum in vestigio trucidatis, turpem in fugam cæteri omnes effusi:
 alij ex muris pauidi se se præcipitant; alij ad aquas compulsi, vel ob-
 truncantur in littore; vel degrauantibus loriceis, vulneribusq. mergun-
 tur. maxima pars per agros insula tota dispersi. ita Albuquerqueius in-
 credibili felicitate rursus vrbe potitur **VII.** Kal. Decembris, quo die
 Dniæ Catharinę sacra natalitia celebrâtur. Finito iam prælio, cum tri-
 bus peditum millibus Timoia superuenit; serius omnino, si rem con-
 sectam spectes; ceterum ipsius victorię celeritas (nô plus sex horis pu-
 gnatum est) socii ab omni, vel negligentię, vel perfidię crimine vindi-
 cavit. quod equidẽ diuinitus crediderim factũ, ne, scilicet è Christi-
 na victoria, & singulari Dei beneficio parta, quicquam ethnicus homo
 sibi decerneret. Dimissi dein circum insulam equites, ad Mahometa-
 nos è latebris eruendos, magnã denno stragem dedere. Ita, varijs cla-
 dibus absumpta septem circiter hostium millia. è Lusitanis, quod cre-
 di vix possit, desiderati non amplius quadraginta. Post hæc, Albuquer-
 cius ad firmandum Emmanuelis nomine imperium toto pectore incu-
 buit. ac primũ, defectionis auctores, exilio & bonorũ proscriptio-
 ne dñatis, perfidæ ciuitati ex ipsamet Idalcanis formula vestigal in-
 dixit. dein, ad sobolem in vsum militiæ propagandam, sacro fonte ex-
 piatas Indicas puellas cum Lusitanis in matrimonio collocabat, foue-
 batq. omni genere caritatis: tum aduersus imminētis belli pericula
 reseci celeriter muri turresq. & arx ipsa nouis propugnaculis aucta.
 In id opus dum idolorum fana, & sepulcra ethnicorum, & alia ædificia
 diruuntur; in domus cuiusdam parietinis æneum Crucis, pendente
 Christo, simulacrum apparuit: euidenti plane argumento, in ijs olim
 regionibus nõ modo Christianã fidẽ, sed cũ ea salutarem quoq. vsum
 imaginũ (quem recētes isti scilicet pietatis antiquę assertores ac diu-
 nę voluntatis interpretes funditus extirpare cōantur) ex Apostolica
 traditione vgnisse, magnum vero Albuquerqueius, & boni oēs inde gau-
 diũ percepere, præfagientibus animis, eã urbẽ ecclesiãq. principem
 Indicę religionis aliquando futurã. itaq. signum illico purgatum, nec
 sine lacrymis, & cum solenni pompa, & apparatu, pro ea quæ tũ suppe-

tebat copia, exstructo nuper Christianorum templo illatum à sacerdotibus: atque ad Emmanuelem deinde, talium rerum plus multo, quam auri gemmarumq. sitientem, numeris amplissimi loco tràsmissum est. Neque huic tantum signo acceptam eam victoriam Lusitani ferebant; quod eius ope quodammodo introducti in urbem fuisse viderentur; sed etiam Diui Iacobi Apostoli Hispaniarum præsidis enidenti auxilio: quod amissa iterum Goa barbari sine fine requirerent, quisnam esset egregius ille dux, punicea cruce, & fulgentibus armis insignis, qui tantam redidisset stragem, ac Mahometanas phalanges Christianorū paucitati cedere coegisset. Neque Albuquerqueius, celestis promeriti sese immemorem ostendit. siquidem, pietatis causa, inclusum vermiculati operis auro scipionem cum capulo ex pyropis, & margaritis; & bombycinum petasum addito aureo gemmatoque conchilio; itemq. pertusos in linea globos aureos (ea peregrinantis olim Apostoli insignia sunt) in Palmulano Iacobæ militiæ contubernio (qui locus Olisiponenſis agri notissimus est) poni iussit. ac deinde moriens, Compstellano eiusdem Apostoli templo terræ Callaicæ, pensilem ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento legauit. Circa id tempus, quo hæc in India gesta sunt, Emmanuel duodecim fratres Cæreleos (vt appellant) è Lusitania in Congum vna cum architectis, & fabris, & splendido sacrorum apparatu, & liberali viatico destinauit: vt nouum templum vero Deo exstruerent, ornarentq. & erudiendis porro ad pietatem incolis, & augendæ per baptismum Ecclesiæ sedulo insisterent. Princeps eius legationis ex eadem familia fuit Ioannes Marianus, insigni virtute ac pietate vir. Omnes ab Alphonso Rege sanctissimo perquam benigne, & honorifice accepti.

Eodemque Rege, vel in primis adiuuante, per aliquot deinceps annos in catholica religione promouenda egregie operam posuere. Cumque ex facta diuini verbi semente alię subinde atque alię segetes ad messem inalbescerent; supplemētum in easdem regiones ab Emmanuele sapius deinde submissum est.

Libri Quarti Finis.

HISTORIARVM INDICARVM LIBER QVINTVS.

RECEPTA vrbe Goa, prouisisque ijs quæ ad insulam retinendam maxime necessaria videbantur; Albuquerque, quippe qui spe & magnitudine animi plura in dies, & maiora conciperet, variæ simul torquebant curæ. Cauendum erat in primis, ne tot vndique circumfusæ nationes, nimium lætis Christianorum successibus, ac tantæ crescentis in medio molis metu compulsæ, positis intestinis inimicitijs, contra communem hostem arma viresq. coniungerent. Occurrendum Zamorini, & Saracenorum consilij artibusque, intento semper animo in perniciem Christiani nominis excubantium. Consulendum præterea Lusitanis ad Socotoram, in agro male pacato, inter infida semper, & efferâ incolarum ingenia destitutis. Pungebat insuper animum, iniuriæ Malacensis atrocitas, & popularium salus è Sequeræ comitatu, qui à Mahometanis admodum fœua custodia tenebantur; erantq. nonnulli ex ijs de Albuquerque priuatim optime meriti. Iam, de Arabico freto obsidendo, ac Mecana, & Aegyptia tollenda nauigatione, haud leuis erat sollicitudo. sed ante omnia, ingentis spiritus virum, Armuziani belli corrupta victoria, & amissæ tam opportuna, ac munitæ arcis dolor angebat. Cum hæc igitur, & alia multa vndique instarent; in præsentia, contra Calcutanam fraudem, insidiaque, Malabaricum littus intentiore custodia, & maioribus copijs placuit obtineri. Porro ad aliarum gentium vim, & consilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim exterrandos

multitudinis animos, Albuquerqueius, orientalium Regum, aut populo-
rum legatis, qui Goæ bis captæ fama vndique excitæ, ad Prætorem, vt
fit, seu fictæ, seu ex animo gratulandi causâ conuenerant: ea grauitate
simul & moderatione cum aures, tum responsa dedit, haud inepto ar-
tificio magnificæ cuiusdam ostentationis adhibito; vt incertû in om-
nium existimatione relinqueret, plus ne Lusitanæ iustitiæ fideique,
an opibus ac maiestati iure tribuendum putarent. Ad hæc, Iacobo
Fernando Pacensi, quem vulgi sermone Beianum vocabant, cum navi-
bus tribus in Socotoram missis, arcem ab Acunia conditam, quando
ea tanti non esset, deducto præsidio diruendam, & solo æquandam cu-
rauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacensi, Armuziana, & Arabica
expeditionibus, quâ capesseret potissimum ac primum. Ea quoque du-
bitatio exempta recentibus è Lusitania litteris: quibus aperte iube-
batur Albuquerqueius classem in Arabiam proficisci; & Adeni regulum
aut voluntate, aut armis ad Emmanuelem adiungere: id si minus pro-
cessisset; tum idoneo quopiam loco arcem ædificare; quæ Mahome-
tanis classibus omnino transitum intercluderet. Igitur, navibus vi-
gintitribus celeriter instructis, & imposito milite (ij fuere Lusitani
octingenti, sexcenti Malabares) mare rubrum, sicut imperatum erat
ab Rege, petere intendit. Neque ita multum processerat; cum ab Oc-
cidente, & à Septentrionibus aduersi præter expectationem obflite-
re venti, quibuscum aliquandiu frustra luctatus Albuquerqueius, ad ex-
tremum, ne cum aperto salutis discrimine tempus & operam perde-
ret; de minorum ducum sententia, quod ijdem status in Orientem, ac
Meridiem erant secundi, ad vlciscendum Mamudij scelus atque perfu-
diam, & eripiendos è seruitute Lusitanos, retro ad Malacam vela fieri
iussit. & eodem ferme quo Sequeria cursu ad Soimatram appulit pri-
mum. Inde renouata cum Pedirensi, & Paceno regulis amicitia; dum
ad Sincapuranû prouehitur fretum; aliquot barbarorum naues haud
leui certamine expugnat. Qua in re illud vel in primis accidit memo-
rabile. Vehabatur quadam è navibus ijs Naodabeguea Malacensis,
vnus ex eorum numero, qui nuper in Sequeriæ exitum conspiraue-
rant. is in itinere oppressus ab Lusitanis, cum egregie dimicans ali-
quandiu restitisset; multis demum confossus ictibus ita corruit; vt è
patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox, inter spolian-
dum corpus, vt primum detracta eius brachio est aurea armilla: (mi-
rum dictu) tamquam vase confracto, ita sese cum anima vniuersus re-
pente sanguis effudit: cuius rei stupore defixi Lusitani, cum de capti-
ui causam quæsiissent; cognoscere inclusum esse in armilla os anima-
lis cuiusdam Sionij (Cabim incolæ appellant) cuius, in sistendo san-
guine virtus efficacissima sit. id ipsum os deinde cum in Lusitaniam
deuehendum esset, vna cum pretiosis alijs rebus naufragio periit.
Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris
pénas acerba persoluit morte. quo quasi quodam totius belli prolu-
dio

A dio latus Albuquerqueius, Malacam recta contendit. Ad eum rumorem Mamudius armatorum copias, & maximam tormentorum vim, vulgata iam arte, summo studio comparauerat, mediocris fere magnitudinis: vnum etiam ingentis habebat formæ, ab Zamorino per eos dies dono sibi transmissum. Versabatur eodem tempore Malacæ Panensium regulus, cui Mamudius filiâ paulo ante despoñderat: ædificata in vsum nuptiarum ambulatoria, domo perampla, rotis triginta subditis, vt in ea elephantis iuncta, & aulaeis ac peristromatis adornata, cum solenni tripudio cantibusq; comessabundi principes tota vrbe veherentur. Albuquerqueius ad Malacam anchoris iactis; primum omnium institoribus, & nauarchis variarum nationum, insolitæ classis metu perterritis

B & parantibus fugam, circummisso nauigio metum omnem ademit: se se nullius in damnum iniuriamue, sed ad suorum salutem, qui Malacæ victi per fraudem tenerentur, eo aduenisse. ij ni bona fide sibi a Mamudio restituantur; tum suum ius persecuturum armis: neque sibi esse in animo quenquam eodè illigare bello. spectatores duntaxat otiosos alieni periculi sese præberent: ac peracta demum re, virtuti Lusitanicæ testimonium apud suos quisque Reges ex fide tribuerent. Hoc officio ac denuntiatione conciliati Lusitanis fere omnium animi eo facilius, quod præter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam admissi, priuatis etiam de causis erant insensu tyranno plerique. Postridie Mamudius, ab innata fallacia, per speciem amicitie ad Albuquerqueium mittit Bandonium quendam è proceribus, salutandi causa, & simul quærendi quas potissimum merces ex eo emporio cuperet: enixe curaturum Mamudium, vt Lusitani Regis, & procuratorum eius præcipuam ab se rationem habitam esse appareret. Ad ea Albuquerqueius; nullas in præsentia merces nominatim expetere sese: captiuos tantum, quæque per fraudem ablata Sequerie sint, à Malacensi reposcere. vbi ea sine dolo malo receperit; tum de commercij conditionibus, si ita videatur, acturos. Hoc accepto responso tyrannus, quod eo tempore aberat classis, in eius aduentum varijs artibus rem differre decrenit, quo simul ab tergo & à fronte, nihil tale suspicantes Lusitanos opprimeret. ita, præteriti sceleris culpam in alios transferendo; captiuos è custodia elapsos cauendo, alijsque super alia mendacijs de more eludebat. inter hæc, Albuquerqueium, fraudis haud ignarum, anceps cura agitare. nolle impunitam tyranni perfidiam: nolle exacerbata minus amentiam: ne; aut ex dilatione ac lenitate hosti fiducia cresceret; aut ex damno ac dolore, barbara immanitas in captiuos innoxios, carissimis sibi capita, desequiret. stat sententia, præsertim id ipsum captiuum clam per codicillos hortantibus; quoniam exoptulando nihil proficeretur, malitiam ac pernicaciam ferro ignique subigere. Nec mora. ducentos fere mittit armatos, qui diuersis vrbis locis incendium excitent. Eo incendio, nam & ventus, & materia ipsa adiuuabat, tecta oppidi, & negotiatorum apothecæ aliquot momento consumptæ. cumq;

porro vagaretur flamma, consternati ciues, Mamudij opem frequētes A
 implorant. ille metu maloq. coactus, extemplo captiuos ad Prætoriā
 sistit incolumes: tarditatem purgans; oransque Albuquerqueium ignes
 patiatursingui; & secum haud iniquis legibus pacem ac societate
 instituat. Albuquerqueius ingenti lætitiā suos recepit, ex quotidiano
 mortis metu ac miserrima seruitute, in pristinam dignitatem ac liber
 tatem assertos: & in eorum gratiam, sœuientes flammās ab incolis co
 hiberi permisit. dein, quod ad commercium & amicitiam attineret,
 ita respondit: Locum in vrbe confestim sibi Mamudius attribueret ad
 eedes ac diuersorium firmo opere aduersus tempestatum, & incolarum
 iniurias exstruendum: cuiusmodi aliquot iam Rex Emmanuel habe
 ret in India. Ablatas per tumultum Sequeræ res (ni eæ comparerent) B
 æqua æstimatione rependeret. æquum præterea censebat, impensas
 ab eo præstari, classē in vtramque factas à Lusitanis, quandoquidem
 illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret.
 Hæ pacis leges ab Albuquerqueio dictæ: ac, si minus placerent, legati vl
 tra vetiti ad naues redire. Mamudius, tam acri denuntiatione percul
 sus, concilium cogit. ibi, simul ira metuq. sententias variante, diu mul
 tumq. certatum est. magna pars, & prudētissimus fere quisque, faue
 re otio: & palam hortari, ad periculosi belli aleam quamuis magno au
 ri pondere redimendam. Alij contra, & Regis Mamudij dignitate, &
 Malacensis nominis gloria indignum affirmare; si ad vnus ignoti ad
 uenē fremitum, ac tantuli exercitus terrorem, quantus ea classe vehi
 possit; per speciem societatis atque commercij, teterrimę seruitutis C
 iugum scientes ac volentes accipiant. Huius sententiæ principes atq;
 auctores erant, præferuendo ingenio adolescentes regij duo, Panensis
 gener, & filius Alodinus. atque horum, vel auctoritate, vel gratia res
 pene inuito Mamudio ad bellum inclinauit: intentioneque inde cura
 ad arcendam vim omnia apparari a barbaris capta. & Albuquerqueius,
 cognita re, in diem tertium, qui patrono Hispaniarum Iacobo Aposto
 lo erat sacer, oppugnationem suis edixit. Malaca vrbs, ad maritimas
 commoditates, littore plano, in longitudinem vnus ferme leuca por
 rigitur. Hanc secut amnis ex interiore Asia defluens, in quem plus mi D
 nulue, pro varijs Lunę momentis, exēstuat mare. idemq. ponte iun
 ctus egregio, vtramque partem oppidi peruiam facit. Tecta, Indico
 more, lignea, folijs & frondibus arcēt pluuias. neque tum urbem vl
 li aut muri, aut fossæ cingebāt. populus ipse bellica laude, vt apud eas
 gentes, insignis (& erat eo tempore ingens multitudo) sua latera, mo
 re Spartano, pro mœnibus ac propugnaculis gloriabantur esse. Tantū
 Mamudius ad loca maxime periculosa tumultuariis munitiones rap
 tim obiecerat. & cum alias vrbis partes aditusque, tum vero pontē
 ipsum magno tormentorum apparatu, prædijsque firmarat. Hisce
 ita prouisis, filio, ac genero, vt omnia circumspectantes ad subita occur
 rerent, expedita armatorum aliquot millia sub signis attribuit. ipse si
 bi

Abi cum turritis elephâtis, ad hostium terrorem, subsidiarias cohortes, & reliquum robur iuuentutis deposcit. Utinam Raia, licet in speciem tyranno suam operam, & copias enixe deferret; tamen partim occulto in eum incensus odio, partim in omnes rerum euentus incolumitati suæ prospiciens, per fideles internuntios clam sibi suisque pacem ac veniam à Lusitano impetrauit. Albuquerque, non sine causa letus tanto auxilio in tempore hostibus dempto, ad contemplandam loci naturam, & exploranda tyranni consilia totus incubuit. breuique comperit, maximum vrbs firmamentum in ipso ponte constare; quod arcis instar, in omnes partes aditum, & prospectum haberet: eoq. si potitus foret, non modo opportunam ad omnia stationem ibi collocari posse; **B** verum etiam dirimi barbaris auxilij mutui societatem, qua, ut quisq. locus maxime premeretur; ex composito inter se vti decreuerant. Ut igitur Apostoli natalis illuxit dies; Lusitani clamore sublato Sanctum Iacobum ingeminant: ac volitantibus vndique globis, cum pene obruerentur; tamen talium periculorum assuetudine intrepidi bipartito in terram exscendunt. Quæ pars vrbs, regiam, & Mahometanum habebat delubrum, ea cum robustis cohortibus Ioanni Lime expugnanda tribuitur: Albuquerque, frequentiore alteram vrbs partem ipse cum suis inuasit; condito prius, ut hostibus vtrinque summotis, illico ad pontem omnes accurrerent. eodem scaphas aduerso flumine cum **C** tormentis militibusq. submisit, ut simul omnia circa hosti infesta redderent; & ad nostros, ubi res id exigeret, recipiendos præsto essent. Lima, descensione facta, dum ad portum festinat, in Alodini copias incidit, vixdum cum ijs initum erat certamen; cum à tergo repente Mamudius institit. is turrito ac phalerato cum propugnatoribus aliquot elephanto in prima acie vehebatur; alij duo eodem ornatu præibant: tum reliquum sequebatur agmen. Nostri, ancipiti circumuenti malo, fortem ac præsentem nihilominus animum in re subita præstitere. Lima, iussis interim cæteris Alodino resistere, ipse Mamudio cum manu fortissimorum iuuenum pleno gradu obuiam vadit. & arte contra vim vsus, patefacta repente acie, aduersos elephantos in medium acci- **D** pit: ac pilis certatim in eorum latera ac terga coniectis, cum ex propinquo cuncta inhæssissent; consternatus ante omnes regius elephas rectorem excussum proculcat, inde conuersi cæteri cursu præcipiti in suos ruunt; editaq. late strage, non modo turbant ordines, verum etiâ in fugam auertunt. Mamudius, periculo animaduerso, confestim è turre desilijt; acceptoque iam vulnere, suorum concursu, receptus in tutum est. neque alterius agminis impressionem Alodinus ultra sustinuit; & ex diuerso iam Albuquerque ingenti certamine pontem occuparat. quo, cum ex composito cuncti aduolassent; partem alteram pontis, materia, dolijque, & aggere muniunt: alteram cum peræque firmare niterentur, venenatis è proximo sagittis, & assiduo barbarorû incursum prohibiti sunt, iamq. longa inedia, & lassitudine si-

mul æstuq. fatigati, cum à prima luce in pomeridianum tempus acer- **A**
 rime depugnassent; vix arma sustinebant. Itaque Albuquerqueius sat eo
 die periclitatus hostium vires, neque parum se profecisse ratus ad vni
 uersa victoriæ spem; consilio statim habito, receptui canit. ac simul
 peractas magno labore munitiones, ne hostibus forent vsui, succendi
 iubet. quo incendio coniuncta quoq. ponti ædificia, & mercatorum
 aliquot apothecæ; & ornatissimæ, de quibus antea demonstrauimus,
 nuptiales Regum ædes arferè. Magnus Malacensium numerus eo die
 desideratus, & è nostris interfecti aliquot, complures vulnerati sunt.
 Regulus Panis, Lusitanica ferocia exterritus, & rei Malacensi diffidēs;
 per causam adducendi noua auxilia, relicto socero & sponsa, in patriâ **B**
 discessit, neque postea redijt. Mamudius, quamquam aduersa ictus pu
 gna, tamen omiſsa pacis mentione, vallum & stationes ad loca idonea
 duplicat; pontemq. præsertim, valido præsidio firmat. Viam insuper
 latam, qua in urbem intimam, ædesq. regias, ac Mahometis fanum, Lu
 sitano patebat introitus; veneno in fectis tribulis occulte conspergit;
 astosque sub terram cuniculos, certam in hostium perniciem, sulphu-
 reo complet puluere. At Albuquerqueius, ex eo prælio ingenti fiducia
 concepta, dies paucos reficiendo milite, & saucijs curandis insumpsit.
 interea celsioris formæ iuncum, obiectis extrinsecus culcitrīs atque
 centonibus, ad hostiles ictus molliter excipiendos, omni telorum ar-
 morumq. genere diligenter instruebat, id opus ubi absolutum est, exi **C**
 mię fortitudinis dux Antonius Abreus cum promptissimis Lusitanis
 impositus. & obseruato nouilunio, cum plenissimus maris æstus acce-
 dit, nequicquam prohibere conantibus barbaris, iuncus ad pontē ap-
 plicatus est. & Albuquerqueius per media hostium iacula cum ceteris co
 pijs in terram egressus, viamque latam, de qua diximus, petens, ad ma
 nifestum vtique ruebat exitium. siquidem ad viæ caput Mamudius cū
 exercitu multiplicatis in arcto ordinibus stabat; vt cum primum spa-
 tia viæ nostri occupassent, cuniculis iniiceret ignem; ac dissiliente so
 lo, & erumpentibus vndique flammis, gratissimū è fœdo Christiano-
 rum interitu spectaculum mente oculisq. perciperet. Sed plane singu- **D**
 lari Dei benignitate frandis indicio per conscios ad Albuquerqueiū de-
 lato, nostri modica declinatione in hostium latus ex transuerso impe-
 tum faciunt. Anceps aliquandiu fuit certamen, dum in angustijs con-
 ferti sese barbari opponunt; proq. aris ac focus, & ipsi acerrime dimi-
 cant; & è fenestris ac tectis pro sua parte adiunat imbellis multitudo.
 sed ad extremum, redintegrato clamore cum Lusitani gradum acrius
 intulissent, cessere primum loco barbari; dein prorsus terga vertere.
 & eodem impetu fanum, cæsis pulsissue custodibus, ab Lusitano occu-
 patum est. Inde, relicto ad fani tutelam armatis, Albuquerqueius ab in-
 sequendis hostibus metu insidiarum abstinuit. cæterum in primis de
 ponte sollicitus, ne transitum subsidijs Malacensium daret; eo celeri-
 ter aduolat, & deiecto iam præsidio, expugnatum ab Abreo magna
 om-

A omnium lætitiâ reperit; expositaque ferramenta, & cæterum muniendi apparatus, quem è superiore prælio explorata loci natura per eos dies accurate prouiderat. itaque collocatis ad vtrumque cornu stationibus, velisq. nauium supra caput obductis, quæ simul leuiora hostium iacula, sagittasque, simul radios flagrantissimi solis arcerent; totum eum diem in ponte muniendo consumpsit. & ex vtraque parte vallû, & cupas inter se reuinctas constituit ingesta gleba, tutoque aditu ad flumen relicto, ac dispositis circa scaphis, quæ valli vtriusque frontes ac latera telis ac tormentis abraderent. sic ille transactus est dies. postera lucè ad hostium delendas reliquias, & regiam ipsam oppugnandam Lusitani audacter progressi, ædes, præter spem, vacuas, & inanes offendunt. Mamudius quippe, desperatis rebus, noctu collegerat vasa, & in salus vicinos ac nemora sese cum paucis abdidit. ibi Alodinum, & cæteros belli auctores nequicquam execratus, paucis diebus mœrore amissæ vrbis extabuit. Alodinus, diuerso itinere, cû haud longe ab vrbe munitionibus excitatis, profugus è pugna colligeret, bellumq. renouare tentaret; missis ab Albuquerque celeriter cohortibus, iterum fusus, in Bintanum denique insulam, & eiusdem nominis oppidum è regione Sincapuræ confugit; perq. vim ac fraudem exacto dynasta, locum natura tutum, operibus insuper egregie muniit. Interm vrbis Malaca, pulsus vndique armatis, militi diripienda permittitur. Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo conijci potest; quod, præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultum auecta, vel à militibus per fraudem suppressa sunt, ex quinta duntaxat eius quæ apparuit prædæ parte (hæc ad Emmanuelem pertinebat) aureorum nummum ducenta millia in regium fiscum redacta dicantur. Inde ad constituendam, ac firmandam eius vrbis possessionem sese Albuquerque contulit. negotiatores primum, qui aut varias in partes metu diffugerant; aut commeari in id emporium verebantur; benignis promissis inuitati, & cum fide clementiaq. tractati sunt. ita, veterem frequentiam ac celebritatem id emporium breui recepit. Simul etiam, è vetustis Regum sepulcris ac monumentis eruto lapide, templum Salutationi Angelicæ sacrum ex manubijs positum; cuius mysterij Albuquerque præcipua quadam religione tenebatur. & loco opportuno arx ædificata, impositumq. vrbi pariter & arcis fidele præsidium, Rhoterico Patalino præfecto. Portoria insuper, & vestigalia, & scripturæ magistri certis legibus instituti; simul iuri inter Mahometanos dicundo præpositus Vtimutis: inter ceteros autem inquilinos ciuesque, Ninachetus indigena, vir & antea de captiuis Lusitanis, & tum in vrbis expugnatione de Albuquerque ipso in primis optime meritis. Ad hæc, Albuquerque de re gesta, vltroq. Mamudio, Sionis Regem per litteras & interpretes docuit. ille, & factum probauit; & victoriâ gratulatus, amicitiam cum Lusitanis instituit; & ex eo tempore vltro citroque legati cû pretiosis muneribus commearunt. atque alijs item ex regnis Lusitanorû fama .

fama commoti, oratores ad Albuquerqueium, in eundem societatis, & officij causa, conuenere. Præterea, quod de Banda, Molucisq. insulis, & earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquerqueij aures dudum fama peruenerat, ad eas insulas cognoscendas, iungendamq. cum incolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei scientia vir, cuius modo meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquerqueij missu discessit. Inter hæc Vtimutis, quod spreta nostrorum paucitate, consilia de tyrannide occupanda cum hostibus agigaret, litteris eius ad Alodinum deprehensis, quæ manifesto viri perfidiam coarguerent, in ipso illo pegmate, quod nuper ad ferale conuiuium, Sequeriæ, comitibusq. in littore exstructum fuerat; recidente in capita auctorum poena scelerati consilij, vna cum Patiaco filio, octogenarius ipse propterea securi percussus est, frustra nitente vxore supplicibus verbis, & ingenti auri pondere, quod aureorum centum millium excederet summam, suorum capita salutemq. redimere. Per eosdem fere menses, quibus hæc ad Malacam agebantur, Idalcen absentiam Albuquerqueij suam occasionem ratus, ad Goam recuperandam, Nasringano bello dissentus ipse, strenuos duces minime contemnendo cum exercitu miserat. ij transmissi pluribus locis, vt olim, æstuario, insulam & agros haud ita magno labore occupant: ceterum vrbs ipsius oppugnatio non eundem exitum habuit. cum clade & ignominia repulsi non semel, ad obsidionem consilia verterant. iamq. omnes ferme circa aditus barbarorum custodia tenebantur: & cum alibi fossas, & aggerem duxerant; tum vero ad Australia vada, loco in primis idoneo, munitissimum castellum excitant; quod a vici nomine ibidem positi, Benestarinum hodieq. appellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, breui cum alijs incommodis miserisq. tum vero fame vrgeri vsque adeo cæpta est, vt Iustiani complures (de numero nominatim affirmare nil aui sim, cum alij septuaginta ipsos, alij non plus vnde viginti tradât) in hostilia castra sede transfugerint; perq. summam impietatem eiurato Christi nomine, Mahometicam superstitionem induerint. Atque hoc ipso tempore Ioânes Machiadus memorabile facinus edidisse fertur. is exsul è Lusitania, vt supra dictum est, cum apud Idalcenem Turcæ habitu mereret, varijs contra finitimos Reges expeditionibus, magnam sibi & fortitudinis, & prudentiæ pepererat laudem: & splendendum militiæ gradum adeptus, in consilium de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cum Christianis fierent, egregiam nostris operam occulte nauabat: quod eo erat illi facilius, quo maior apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hunc ergo, perfugarum misericordia cum cepisset, quod vesano consilio exigui huiusce lucis vsu ram æternitati anteferrent; non verbis modo, sed etiam exemplo factisq. si quo modo posset, eos ad sanitatem reuocare constituit. Duos ipse paruulos habebat filios, Iustrialibus aquis ab semet Christiano ritu expiatis, hosce primum, ne destituti, Mahometanis postmodum sa-

cris

A cris inquinarentur, diuini iuris ignarus, clam intempeſta nocte præfocat. mox, vbi diluxit, captiuos Luſitanos, & transfugas, per ſpeciem relaxandi animi, longius ab hoſtium caſtris, prope urbem Goam, ſecretum in locum, ſenſim, vt fit, ſermocinando perducit. Ibi ſeſe Chriſtianum aperte profeſſus, ornatuq. Turcico abiecto; de contemptu rerū humanarū, de breuitate huius vitæ, de ſempiternis illius alterius æque præmijs atque ſupplicijs, incredibili quodam animi ardore diſeruit: hortatuſque eſt omnes, vt ſecum in urbem intrarent; cum Eccleſia & Chriſtianis in gratiam redirent; ac Diuina freti clementia, corporis incommoda præ animorum ſalute contemnerent. At ſclerati quidē deſertores, tam ſalutari oratione vix ad aures admiſſa, retro vnde venerant obſtinata mente rediere. Machiadus, neque famis, neque atrocisſimorum ſuppliciorum, ſi Goa caperetur, metu deterrius, accepta à noſtris fide, vna cum captiuis in urbem introiit. Ea tranſitio, ingen-tem non modo lætitiā, ſed fiduciam quoque attulit obſeſis: vulgoq. ita interpretabantur, non ſine cauſa, tam aſperis temporibus, tali viro mentem eam diuinitus datam, vt, ſtipendijs opimis relictis, ex honorata libertate, & commodorum affluētia, ſeſe in arctam adeo cuſtodiam, penuriamq. ſponte conijceret. Neq. eos fruſtrata ſpes eſt, quippe miteſcente iam hyeme, varijs è regionibus, atque adeo ex ipſa Luſitania naues cum commeatibus & militibus aduenere, quarum acceſſu non leuata ſolum inopia; verum etiam ita noſtrorum auctæ vires, vt quotidianis eruptionibus vltro fatigarent hoſtem: propioreſq. iam obſeſis, quam obſidentibus eſſent barbari. Et Albuquerque, circumacto iam anno, compoſitis Malacæ rebus, ad Sinczpurani maris cuſtodiam Fernandum Petreium Andradium, inſigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decem reliquit. ipſe de citerioris Indiæ ſtatu anxius, quamquam inuitis Malacenſibus, & propter externos metus omni ſtudio tantum apud ſe ducem retinere conantibus, cum cætera claſſe in Malabares cuſſum intendit. Vt in conſpectum Paceni Somatræ littoris ventum eſt, noctu fœda tempeſtas oborta, & Albuquerquei nauē ſaxis aliſſimam infregit; & cæteras pene cum omni turba demerſit. multi mortales hauſti ſuctibus; multi varias in terras eiecti. pretioſiſſima quæque è ſpolijs Malacenſibus, & Regum donis amiſſa. Albuquerque per tenebras à nautis magno labore in ſcapam acceptus, cum ipſe periclitantem puerum inter manus propere ſuſtulſſet; collectis reliquijs naufragij Cocinū deuenit. ibiq. magna ſui cum animi voluptate, præter ſpem incolumes repperit eos, qui, vt ſupra dictum eſt, ab Socotora redeuntes, in Cambaicū littus eiecti, atq; ad Cābaia Regē pro captiuis abducti fuerant. ij, ſecundū Deū vni maxime Antonio Laureio Franciſcano ſalutem ac libertatem debebant. cum enim iamdiu in eo ſeruitio degerent, atque ad eos eximendos accederet nemo; Laureius omnium conſenſu delectus eſt, qui Goam de redemptione contēderet, ea lege, vt, ſi nihil trāſegiſſet; intra certum diē bona fide rediret.

atque

atque eius reuerſionis quaſi obſidem, & pignus ille ſacrum cingulum **A**
reliquit Regi: teſtatus, profeſſionis ſuæ ritibus atque inſtitutis, haud
minimam ſanctimoniam partem horrido in illo ſune conſiſtere. Vt Goã
peruenit; abſente per id tempus Pratore, nihil decidi ſuper tanta re
potuit. ita, infecto negotio, protinus, vti receperat, in Cambaiam re-
uertit. Quæ res tanta admiratione Regem affecit purpuratoſque; vt
confeſtim ſine vlllo pretio, quin etiam ornatos lautoſq; Luſitanos be-
nigne dimiſerint. neque id modo Laurerij virtus, & ſanctitas conſe-
cuta eſt; verum etiam apud illas nationes non parua cum vtilitate egre-
giam probitatis exiſtimationem, & famam nomini Luſitanico pepe-
rit: ſane quam egregio documento, non ſolum ad conſcientiæ fru-
ctum, & officij religionem, ſed etiam ad opes & gloriam, conſtantia promiſ-
ſorum & fide nihil in rebus humanis eſſe præſtantius. Magna Cocini **B**
tum erat, nondum condita, quæ nunc eſt, Luſitana ciuitate, rerum ho-
minumque colluuiæ. Quippe ſub eodem tecto miſti Chriſtianiſ Ma-
hometani ethniciq; nullo discrimine debebant viri ac mulieres: mul-
taque paſſim flagitia, & fraudes admittebantur. Huic malo occurren-
dum ratus Albuquerque, cum Rege Naubeadora tranſegit, vt certo li-
mite Malabaricam ab Luſitana cõmoratione dirimeret. id vbi factum;
capitali pœna propoſita, omnes ſexus vtriuſque mortales, qui à Chri-
ſtiana religione abhorrent, è ſinibus Luſitanis demigrare iuſi. quæ
res non ad purgandas modo noſtrorum ædes ac domicilia, ſed etiam **C**
ad augendum numerum fidelium valuit: quandoquidẽ eo edicto per-
moti circiter quadringenti, abiecto idolorum cultu, ſeſe ad Chriſtia-
nam Eccleſiam ſponte aggregarunt. Ab horum complexu Albuquer-
cius Goam ſummo omnium gaudio, quod pro mortuo putaretur, pro-
ceſſit incolumis. Eius aduentu, multo vehementius vrgeri hoſtes cæ-
pti; & à Luſitanis caſtra ad Beneſtarinum adnota. ibi dum miſſilibus
ac telis vtrinque certatur; miſſus ab hoſte globus agentem cum Albu-
querqueio quendam ex turba ita diſcerpiſit; vt Albuquerqueium ipſum ſœ-
do cruore conſperferit. Quo ille tanto ex periculo diuinitus ereptus,
globum deinde ipſum argenteis bracteis coopertum, vna cum affabre
facto monili ex gemmis & margaritis, in celeberrimo templo MA- **D**
RIAE Virginis, ad Aquas Lupias veteris Luſitaniæ, ponendum cura-
uit; reditu in ſuper annuo in vſum perpetui luminis Hieronymianis
eiuſdem templi cuſtodibus attributo. Atq; eo caſu, nihil ſegniõr fa-
ctus Prator, nouis operibus, & oppugnationibus crebris cum incluſum
moenibus hoſtẽ in dies magis ac magis premeret; varijs cladibus de-
miſi Roſtomacan præfectus, & Turcæ, qui in eo præſidio erant; fle-
xere ad dedicationem animos: paſſi, vt naues, tormenta, ac perſugas
traderent; cum ceteris rebus incolumes Beneſtarino exceſſere. Albu-
querqueius recepto caſtello, impoſitiſq; militibus, quaſſata, & ſtrata rui-
nis accurate reſecit: impios deſertores, amicorũ precibus exoratus, vi-
uere quidẽ paſſus eſt, ſed grauiore multo circũſiſione decurtatos; quã
qua

A qua sese nuper ipsi ex initijs Mahometicæ superstitionis affecerant. siquidem auribus, naribusque, ac dextris abscissis, & sinistræ insuper cuiusque pollice; per totam urbem ad puerorum ac plebis ludibrium ignominiose traduxit: dein, ut apud Indos, quoad eius fieri posset, omnem sceleris tanti memoriam obrueret; in Lusitaniam eo ipso anno remisit. Tum in gratiarum actionem, ob hostes ex insula pullos, Christiano ritu supplicatio decreta. composito ad pietatem agmine venerabundi Lusitani cum sacerdotibus, infulisque, ad templum Beatæ Virginis adiere. valetudinarium quoque publicum curandis agrotis & saucijs institutum. Hisce tam secundis Lusitanorum rebus valde commotus Zamorinus, ultro per viros principes ab Albuquerque pace[m] petere induxit animum: locumq[ue] arci ad Calecutum edificandæ tandem aliquando assignauit. Et Rex Maldiuarum aliquot insularum, (ex frequentia plane mira non longe ab Cori promontorio in Meridiem distant) ob id ipsum in Emmanuelis ditionem, ac fidem iure stipendiario sua sponte se contulit. Tum ab alijs quoque Regibus legati cum donis ad Albuquerque[m] gratulandi causa conuenere. Quin etiam Idalcam ipse, missis oratoribus, pacem & amicitiam equis conditionibus impetrauit. Earundem rerum constanti fama compulsus Abassinorum quoque Aethiopum Rex, cum Emmanuele denique societatem ac fœdus vehementer expetijt. is tum erat; patre Nahu defuncto, David admodum adolescens, atque ob id sub tutela degens Helenæ atq[ue] virili animo & consilio fœminæ, legati in eam rem fuere; insigni probitate ac prudētia vir, Mattheus Armenius, & alius ex Abassina nobilitate primarius, ij, quo arctius iungerent amicitiam, fidei pignus ad Emmanuelem ferebant sacrosancti ligni fragmentum eius, in quo salus humani generis olim ingemiscēte rerum natura pependit. Hunc ergo Mattheum ad se recta cum socio venientem, ut in Lusitaniam ex India transferebatur, Albuquerque cum cetera benignitate, tum vero propter sacras quas afferebat reliquias, exquisitis ceremonijs, & sacerdotum occursum gratulabundus accepit; & accurate commendatum nauarchis, in Europam à Cocino transmisit. Per idem fere tempus, Emmanuelis hortatu, Alphonsus Congi Rex Henricum filium, ac præcipuos ex eo regno, in Lusitaniam, vbi ferme alti educatione fuerant, atque inde cum honestissimo comitatu Romam vsq[ue] religionis ergo proficisci iussit. vbi magno totius Ecclesiæ Romanæ gaudio excepti (augebat lætitiā ipsa longinquitas) summum in terris Dei Vicarium Christiano ritu supplices adorarunt. Sub idem tēpus, Malacæ magni & periculosi motus repente exstiterē. Quitirius inquilinus erat pollēs diuitijs, & rerum nouarū apprime cupidus, huic, Vt mutis Raie vxor, quod maritum filiumq[ue] nec prece, nec pretio seruare valuisset, ex dolore in rabiem versa, permagna cum dote filiam ea conditione desponderat, uti suorum viscisceretur necem; ac perpetuum bellum cum nomine Lusitano capefferet. Ille contracto clam mi-

lite,

lite, clientum mancipiorumq. circumfluens turba, paucis diebus ad **A** urbem castra communijt. inde furtim in prædia Lusitanorum incurfando; cedes edere; captiuos abducere; ciuitatem vniuersam trepidatione ac tumultu complere. Cæterum, haud ita diu impunita illi fuit audacia. Coorti repente Lusitani castra multis simul partibus inuadunt; conuulsoq. vallo. & superatis munimentis, trepidantem barbarum in lucos magna edita strage compellunt; dispositique vigilijs, referta omnibus diuitijs castra diripiunt. Eo die captiuus quidam, ignoto nomine, Lusitanus, egregium qua roboris animi, qua fidei Christianæ specimen præbuit. is, librandi peritus, cum in nostros obuerso tormêto eiaculari extremi supplicij metu proposito iuberetur; intrepidus abnuitt: ac fortiter datis cernicibus, ex hostium simul manibus, & corporis custodia in cælum euolauit. At Quitirius, nequaquã ea clade fractus, bellum omni conatu renouabat: & statiuus alibi positus; urbem, & omnia circa, latrocinijs & excursionibus habebat infesta. Lusitani ad eum inde quoque exturbandum nauibus profecti, dũ facta descensione progrediuntur incautius, in insidias precipitantur, & fortissimi aliquot viri loco iniquo à barbaris interfecti. Sed ad extremum nouis ab Goa copijs Malacam aduectis, iterata oppugnatio; & Quitirius non exutus modo castris, verum etiam è Malacensium finibus cum ignominia, & damno est eiectus. & Lacamana Mamudiam clasis præfectus, cum Quitirium maritimis copijs adiunaret, ab **B** Andradio fusus, & intra Muaris fluminis ostia sæde coniectus est. Ea depulsa molestia, multo grauius discrimẽ aliunde Lusitanis instabat: quod item ipsum Dei benignitate in perniciem hostium vertit. Iauæ sunt insulæ duæ (maiores vnã, alteram minorem appellant) vltra Somatram in Meridiem sitæ, eadem ferme qua Somatra soli vbertate; sed longe ferocioribus incolarum ingenijs. Maioris maritimam oram obtinebat Onuzius Saracenus, viris, armisque, & omni bellico apparatu prepollens. is, ingenti classe adornata, quã dudum aduersus Mamudium admirabili silentio ac dissimulatione inchoarat; vt exactum illum è regno cognouit; ipso finet qui exegerant, ex improviso adoriri constituit. Nauigia leuiora ducebat plurima: maioris vero formæ **D** iuncos circiter sexaginta, rebus omnibus ad bellum instructos. Non latuit Malacenses, Onuzij aduentus. & à Lusitanis, nauium non plus sexdecim numero, Christi maxime fiducia, obuiam Saraceno est itũ: contractoque certamine, quod, propter incredibilem pertinaciam gētis vtriusque, biduum tenuit; multo maxima parte nauium amissã, denique Onuzius Iauam turpi fuga repetijt. supra octo millia hostium, ea pugna, aut ferro, aut igni absumpta dicuntur; cum è Lusitanis pluri-
 qui-

*gō ille saluus fit, qui
 monetur, ne peccatis
 committat, quibus, eo
 contris, fuerit ante. Itaque.*

A quidam, è Bengala oriundus, is, cum Lusitanæ arcis custodibus ad Malacam, & Alphonso Persona præcipue regio Quæstore, per summam simulationem amoris, & obseruantie, magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Bintani regulas Alodinus, ad occupandam fraudem arcem Lusitanam ingentibus promissis induxit, militibus habitu mercatorum occulte summissis, qui in tanta hominum collusione haud egre latebant. Hisce clam ad loca idonea distributis, Maxelizius, per speciem salutandi Quæstoris, vti solebat, in arcem admittitur. A prima salutatione, & mutui sermonis officijs, Personæ, tum forte meridiani causa cubanti, cum sese in alterum auertisset latus; repente Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput imposuit. inde ad distinendas fores, aduocandosq. suos accurrenti, quamquam in extremo spiritu Persona profliciens, vt erat maximis, & corporis, & animi viribus, auertit: clausoq. per vim ostio, cum custodes ad arma excitasset, in ipso munere tuendæ arcis efflanit animam. Illi barbaros ad murum subeuntes cum cæde magna repellunt; & Maxelizius intra arcem deprehensus, cum sese acriter aliquandiu defendisset; multis ad extremum ictibus repetitus occubuit. Ita, summo Dei beneficio, & eximia Quæstoris virtute, arx, & vrbs retenta; &, quod ita res postularet, Bintani regulo pax petiti postmodum data. Et ex alia parte, Antonius Abreus, & socij, ad Molucas paulo ante ab Albuquerqueo destinati, inter varios casus atque pericula, regente Deo, haud exiguum operæpretium fecere. Ad oppidum Agacinum Iauæ insulæ ventum est primum. Inde Iencas ad sexaginta in Amboinum insulam delati, quæ ad Molucarum ditionem pertinet; positis vtrobique columnis, ad Bandam eiusdem ditionis processere: ex qua, quod principem teneat locum, vicinæ aliquot insulæ denominantur. Hæ, totius orbis terrarum solæ (quod constat) sponte, lautiores in epulas, & medicamenta mortalium, ex vna eadēq. arbore, macim, & nucem myristicam fundunt. Arbor, ad pyri similitudinem accedit. fructus, mala persica quadamtenus imitatur. floret quo tempore ibidem aliæ quoque plantæ, & herbe varij generis: è quibus vniuersis mirificus odor, incomparabilis cuiusdam suauitatis existit. Vbi defloruit, maturescens pomum, paulatim è viridi, tum ceruleas luteasque, tum purpureas & igneas transit in maculas, quales in arcu cælesti cum voluptate miramur: atque eo ipso tempore psittaci, & alię nobis ignotæ aues eximie pulchritudinis, ad gratissimum sibi pastum aduolantes, augent oblectationem; cum folia, & fructus, & alites ipse varijs colorum picturis in certamen vsque luxurient. Hac amantate cum reliquis insulas, tum in primis Bandam conspici affirmat: quippe, & maritimum habet tractum sylua felicissima viridantem; & ex insula media mons accliuus attollitur; cuius in ipso vertice lucus eodem & frondium vestitu, & frugum copia, satis amplum patefcit in campum: atq. inde splendidi aquarum riuus ad subiectam planitiem irrigandam leni murmure defluunt. Insula tota, ad equinæ solæ speciem,

ciem, a Septentrione in Austrum excurrens, tres non amplius leucas **A** in longitudinem, vnam in latitudinem obtinet. qua sinus introrsum recedit, ibi emporium est. Gens æneo colore, fuso capillo, robur in membris, in animis feritatem ostentat. viri mercataram, fœminæ agriculturam exercent. Nullum habent Regem. suis institutis ac ritibus viuunt; & vbi consulto opus est, ad seniorum cætus refertur. In cultu Diuino, illata non ita pridem fabulosa Mahometis dogmata vulgo sectantur. Locus ad inuehendas & euehendas merces admodum est opportunus. Igitur Abreus eo delatus, vti è Malacensi victoria omnes eas nationes Lusitanici nominis fama peruaserat; haud ita difficili negotio fœdus amicitiae hospitijq. cum incolis fecit: ac lapideum eius rei monumentum in littore posuit. dein, magna vi frugis pretio- **B** sâ coempta, Molucis omisis, Malacam reuertit: atq. inde cum Andradio Lusitaniam repetens, vt apertæ Bandæ nuntium ad Emmanuelem ipse perferret; inani spe delusus, in itinere periit. Longe diuersum habuit exitum nauigatio Francisci Serrani ex eiusdem Abrei comitatu. Is, post Bandam relictam, ipso profectiois initio ab socijs fœda tempestate distractus, ad infames & scopulis, & latrocinijs Lucopinas insulas vltra Bandam, allisa oneraria, saluis corporibus, armisque in terram euasit, fame sitique, ob solitudinem ac siccitatem loci, vna cū socijs vtique moriturus; ni, quæ res exitio ceteris consueuerat esse, præsentem eis opem diuinitus attulisset. Prædonum erant in proximo **C** stationes, in eiusmodi casus intenta cura excubantium, vt eiectos in littus aduenas improviso aduentu caperent. ij, conspecto Serrani infortunio, ad prædā alacres piratico nauigio vehebantur, quam vulgo caracoram appellant. Non latuit scelus magistros & nautas Malacenses, è Serrani turba. quocirca præmonitus ab ijs, vt sibi consuleret; insidias prope littus occulto loco disponit. prædones in terram egressi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Lusitani caracoram inuadunt. qua re animaduersa barbari, metu, ne abducto nauigio, in deserta insula destituti perirent; cōfestim ab latrocinio versi ad obtestationes, culpæ veniam suppliciter petere; ac se, polliceri, si in caracoram accipiantur; duces nostris ad commodum hospitium **D** haud procul inde futuros. Neque absuit dictis fides. ijs moderantibus cursum, ad Amboinum rursus delati Lusitani, ab incolis Rucutelli emporij admodum benigne tractantur. Erant Rucutellani veteres inimicitie cum finitima ciuitate Veranula insule Batochinæ Muarīs ac tum, inter vtrumque populum exorto certamine, Rucutellani aduenarum maxime ope superiores fuere. cuius rei cum rumor longe lateq. manasset; ad Molucarum etiam insularum Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit, quorum alteri Almanfori, alteri Boleifi erat nomen. A patrijs ritibus paulo ante ad Mahometicam superstitionem ambo transferant. ac de finibus inter se contendere soliti; cognito Lusitanorum ad Amboinum appulsu, tam incoltę gentis auxilio, con- **E**

Atra hostem augeri cupidus vterque certatim naues ac præsidium ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimitunt. Diligentior in eo officio fuit Boleifes, celeriter instructis in id ipsum nauibus decem, & custodia mille ferme armatorum imposita. à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano, Tidorenses ab Rucutello irriti rediere. At Serranus cum socijs magno apud Boleisem in honore habitus; multa de Mulocensium natura, commercijs, moribusque per otium cognouit: neque Emmanuelem modo de rebus ijs accurate per litteras docuit; verum etiam, commeantibus deinceps eodem Lusitanis, non mediocri, vel solatio, vel adiumento fuit. Sunt autem, quæ communiter Molucæ vocantur, complures numero, subiectæ Aequatori, & à Borea in Austrum vicenis ferme leucis inter se disjunctæ: quarum nulla plus leucas sex ambitu colligit. Hisce plurimæ circumfusæ aliæ sunt: verum ad Occidentem in sexaginta leucas tota fronte prætenditur altera Batochina, Mauricam appellant: ita naturæ muneribus Diuina prouidentia distributis (nempe ad conciliandam per mutuos vsus humanam societatem) vt Molucæ, cum ingentis pretij frugem caryophyllon vnæ omnium ferant; reliqua pene cuncta ad victum, & cultum aliunde mutuari cogantur, quarum magnam partem ea, quam dixi, Batochina suppeditat. Arbor autem caryophylli, & stipite, & solijs lauro similis est, flore in primis odorato, qui è viridi in rufum immutatus, vbi obdurerit; caryophyllon Arabibus; at Hispanis, quod capitatus est, clauus appellatur. arbor, è decidentibus caryophyllis citra culturam enascitur: annuas fert fruges: quæ tamen propter flagellorum, & acrioris decussus iniuriam, non nisi altero quoque leguntur anno. solum infra, purum est: arbore in semet omnem attrahente succum: ipse vero fructus, potentiorum præcipue mensis ac dapibus expetitus; ab institoribus ingenti lucro, & in Asia, & in Europa dinenditur. Tellus arida est, & in modum pumicis fistulosa. itaq. non modo cadentes è cælo imbres momento combibit; sed etiam è montibus manantes absorbet aquas, antequam directo alueo ad mare perueniant. Eadem aliquot locis cum infano reboatu ignes eructat. Sed præcipua camino Ternatensi nobilitas. Mons in nubes assurgit excelsus, & arduus. cuius inferiora, densis nemoribus vestiuntur; superiora, ex incendijs glabra, & horrida sunt. in vertice, crater; hiatu vasto, in plures circulos circumductos maiores minoribus, ad speciem amphiteatri discedit. inde, per æquinoctia maxime, certis flantibus ventis, cum horrifono fremitu flammæ atro miste fumo & fauillis erumpunt, & omnia late loca cineribus cōplent. Visendi annuæ sunt vices: nec nisi per funes, aut ferramenta, quibusdam locis ascensus est. Incolæ etiam sulphur alicubi optimum legunt. fusco ipsi colore, fluxo capillo, ad bellica studia strenui, cetera mirum in modum inertes & pigri. Medulla quarundam arborum victitat: sagū vocatur. ea lente purgata, & testaceis incocta formis, non solum quotidiana alimenta, verum et in vsum nauticæ panis egregie sufficit.

Et ex eiusdem plantæ ramis, artificii manu concisis, leuanda siti, mirifico sapore simul & salubritate candidus liquor exsudat, quem vulgo tuacam appellant. Ipsas insulas, olim desertas, & quæ planities est, mari mersas fuisse; testantur conchilia, & arenæ, quæ fodientibus passim occurrunt: atque ob id ipsum ab indigenis incolæ negant. Conueniunt sunt è Sinis, Iauis, & aurea Chersoneso, & alijs regionibus: origine dispares, & sono linguæ; ceterum contumacia, scelere, perfidiaque, simillimi. quippe, nec nisi malo coacti recte facere norunt; & non ferro solum, & aperta vi, sed calumnijs, fraudibusque, & veneno grassantur. Neque Moluccensium tantum id ingeniû est, ceteræ quoque eius tractus insule eadem infamia ferme laborant. Eæ ergo ad quem dixi modum, cum antea Grecis ac Latinis prorsus ignotæ fuissent, nostris hominibus denique patuere. Dum explorantur, Albuquerqueius interim, firmato maris imperio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem, rursus animum adiecit. eoque consilio ad Goæ custodiam, præter Malabarica auxilia, Lusitanos pedites quadringentos, equites octoginta Petro Mascarenia præfecto reliquit. Benefarini præsidio Rhotericum Pereriam, oræ maritimæ cum sex biremibus Ioannem Machiadum præposuit. ipse, viginti naubus, epibatis Lusitanis mille septingentis, Indis vero circiter mille ab Goa profectus, malacia diu remorante, ad Socotoram aquandi causa primum; dein Adenum incolumi classe traiecit. Vrbs est præclara ad aspectum, ædificijsque, & incolis admodum frequentens; non soli natura (quippe inuictis omnibus vititur) sed loci opportunitate, ut supra dictum est, in eam celebritatem adducta, omni fere ex parte ad peninsulæ modum alluitur mari. quæ continenti annexitur. præruptus imminet mons: moenibus præterea, & propugnaculis egregie cincta est. attamen Albuquerqueius, repente iactis in portu anchoris, magnam trepidationem ciuibz pariter ac peregrinis incussit, nautæ, & insitiores ex onerarijs in urbem ex templo confugere. Amirianus oppido præerat. Abasinus genere, puer olim captus à Saracenis, & à religione Christiana per fraudem abductus. Is, tentatus ab Albuquerqueio, non vulgari solertia vir, blandis verbis muneribusque spem deditionis faciendo, rem distulit, dum è propinquo milites euocaret. ij cum celeriter conuenissent, ignarus eius rei Albuquerqueius, experitûdi causa in oppidum ad nauicularios mittit, qui eos metu deposito ad naues redire iubeat. illi vero negare se redituros, aut capita sua toties iam expertæ Lusitanorum crudelitati, & auaritiæ permissuros. Simul Amirianus per internuntios cum Albuquerqueio expostulat, quod imperium vsurpet in aliena terra; & super tali re cum inquilinis & aduenis potius quam cum legitimo magistratu, penes quem summa sit rerum, suo iure sibi agendum existimet. ad extremum addit, eum non pro amicitia facere, qui tali tempore defensoribus urbem hunc dare conetur. Eo nuntio sat patefacta Amiriani consilia, & Albuquerqueius vim adhibendam ratus, ubi postera dies illuxit; ut hostem accipere

Ati distineret prelio; partem copiarū in ipso littore exposuit; partē ad Isthmū, quā a tergo inuaderet, circummisit. Vtrobique a Saracenis acerrime repugnatum est. & cum scalis diffractis pauci Lusitani, qui iam in muros euaserant, caderentur; & frequentes apparerent in oppido armati equitesque; Albuquerque iactis ad pinnas funibus, per quos nostri sese dmitterent; receptui cani iussit: omniaque oppugnatione urbis & natura, & opere, & valido praesidio munitissimē, Mahometanas naues in portu ferme triginta succendit. inde sublatīs anchoris, dām Luianum inuehitur sinum, cum extremo salutis discrimine in syrtē impactus est. Saluti fuit, imploratum Beatę Virginis auxilium: cui deinde, ad perpetuam beneficii tantī memoriā, in vrbe Goa templum extruxit: & inde, Sanctę MARIAE Vada, Luianę syrti nomē impositum. Ex eo periculo ereptus, ad Camaranum insulam intra fauces Erythręas cū vniuersā classe prouehitur. Ad eius famam, incolę in proxima continentis, metu diffugerant. Locus haud inamānus est, perennibus aquis, & pecorum armentis abundat. ad hęc, ingentes edificiorum ruinae, celebrem olim tectis & opibus fuisse testantur. Albuquerque in explorandis circa regionibus, & maris eius naturam noscenda hyemem posuit. quo tempore, duo in primis admiranda euenire. Ad Solem occidentē, quā Regis Abassinorū imperiū est, purpureę Crucis in cęlo signū praefulgens aliquandiu apparuit. quo uiso Lusitani oēs venerabundi procubuerunt: & Albuquerque, vt erat eximia pietate, sublatīs ad eā manib⁹, clara voce fusus in preces: O Crux, inquit, nostrę redemptionis argumētū: o signū Christianę victorię: o decorata preciosissimo sanguine Dñi IESV: o Diuina arbor, cui⁹ vitali fructu, letali quondā plantā repensus est fructus: in te, te inquā, spes nostras oēs habemus repositas: te, pſitemur, agnoscimus, adoramus; ac suppliciter petimus, nobis inter tot pericula, terra marique praesidio sis. Ab ea precatione obortę omnibus lacrymę: & index fidei ac religionis clamor ad astra sublatus. tū consono clangore hinc inde tuba concrepuit, & omnia torinenta displosa: dein candida nubes conditam Crucem, si ne sine defixis in cælum oculis Lusitanorum eripuit. Neque Albuquerque pratermisit, quominus rem, sicuti acciderat, testato conscriptam, ad Emanuelem Regem primo quoque tempore mitteret. Per eosdem dies, vel ex intemperie calī, vel ex insalubriū ciborū succo, atrox morbus navalē turbam inuasit. vulgo lufum, aut quotidiana ministeria repente exspirabant. In iis, miles vnus in mare proiectus, ingentē terrorem omnibus attulit. noctu quippe, infra sentinā pulsus frequētes exaudiri capti, quem ad strepitum cum arrepta scapha vigiles descendissent; implexum carinę sub ipso gubernaculo defuncti militis corpus offendunt. scilicet pilus cunctis inhorruit. vbi ex pauore collegere sese, res ad nanarchum delata: nec dubium fuit, quin cadauer translatum in littus humo contegerent. quo factō, posttridie super ipsum sepulcrum rursus inhumatus apparuit. Ea re attoniti cuncti cum apud

se causam exquirerent; Franciscus denique, incertum ex qua familia, **A** monachus, qui concionatoris munere fungebatur; sagaci coniectura suspicatus est, hominem aliquo interdicti, vel anathematis vinculo cōstrictum, è vita excessisse. itaque in terram egressus, sanctissimi viri Benedicti Abbatis exemplo, è Pontificia formula conceptis verbis, animum demortui rite expiauit: ei que veniam à Deo precatus est. Mirum dictu. ab eo mysterio reddita mortuo pax; & vaga ossa tandem in suo tumulo quievere. Inde, transacta iam hyeme, Albuquerqueius retro ad insulam Mchum reuertit. in ipsis faucibus sita est: locusq. exstruendæ arci commodissimus visus: sed quod maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcella tantum Crucis trophæa ibi defixa, quæ à quattuor passuum millibus conspici possent: & ab eadem sacrosancta **B** Cruce nouum insulæ nomen impositum. Ex eo loco profecta classis. cum iam tempus reuersionis instaret, aduersa tempestate rursus in Adeni portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione consumpti: & quæ prima sese dedit occasio, in Orientem Albuquerqueius iter intendit. ab Adeno Diu accersit primum. ibi ab Iazio perhonorifice acceptus, commercij procuratorem cōsensu relinquit. Ab Dio Cialum ventum est; & exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodum memorabili re gesta, Mahometanis tantum sex nauibus apprime opulentis, ex itinere captis, Albuquerqueius ad Goam deniq. saluis rebus applicuit. Eodem tempore Zamorinus, post factam cum Lusitano **C** pacem, emoritur. Regnum excepit sororis filius Naubeadarinus, qui suo pre ingenio nostris enixe fauerat semper; auctorque auunculo fuerat Lusitanos omni officio demerendi. itaque ipso statim initio imperij, non modo pacem firmavit; sed etiam stipendiarium se fieri voluit Lusitani Regis, certo vestigali sponte instituto, quod in singulos annos Emmanueli persolueret. ac simul, arci ad Calecutum exstruendæ magna eiusdem voluntate admoti cum machinis fabri. & opus, adhibita diligentia breui surrexit: impositoque præsidio commercium cū Lusitanis fremente Saraceno renouatum est. Aegre id passi veteres quoq. focij, Cocinensis, & Cananorius; veriti ne per eam societatem negotiatio Calecutum vniuersa transiret. quos tamen Albuquerqueius adiit. & multis rationibus lenitum vtrumque, operam dedit vt ab studio rerum nouarum auerteret. Hoc tam felici statu rerum Orientis, Emmanuel decretis Lusitania tota supplicationibus, gratias Diuinæ Bonitati agendas diligenter curabat. ac per id ipsum fere tempus Iulio II. Pontifici Max. vita functo, Leo X. magna omnium approbatione successit. huic Pontificatum ineunti, Emmanuel per legatos non obsequium modo, more maiorum rite deferendum, sed etiam Indicas opes religionis causa libandas existimavit. Princeps legationis fuit Trifstanus Acunia, qui, vt supra demonstratum est, res præclaras in India gesserat. Munera fuere, complures ingentis pretij gemmæ, & Pontificalia vestimenta cū aræ bene magno frontali, cuncta in varias **D** fii

Asti & Sanctorum effigies ex auro primo, & vnionibus, atque lapillis admirabili splendore contexta: quorum, qui in eiusmodi rebus intelligunt, simile nihil in Vaticano sacrario visum affirmant. Accessit e Perside animal, priscis Romanorum ludis ac venationibus mirabiliter expetitur, panthera tremendę pernicitatis, magnifice instrati equi clunibus insidens, ad equitis nutum in sylvestres feras inuolare iam pridę asueta. Conspiciebatur etiā, cū Indo rectore, militibusque, turritus elephas, aureo strato, cum alia egregie doctus, tum vero ad certa symbola principem flexo poplite venerari, & inconditos edere ad tibiam motus; & haustam proboscide ingentem aquę vim, repente in spectatores effundere. Neque ita multo post, rhinoceros quoque, non visum in Italia multis iam seculis animal, Romam deuehebatur; vt cum elephanto commissus (quicum implacabiles gerit inimicitias) veteris magnificentię spectaculum populo Romano representaret. Sed qui ab vltimis terrarum terminis in Europam incolumis venerat; ad Ligusticę demum orę scopulos facto naufragio, cum impeditus catenis enare nequisset, exoptata plebem vrbanam oblectatione priuauit. Ea munera cum ipsa per se, tum vero propter illustrem eximię cuiusdam pietatis, & obseruantię significationem summo Pontifici, & patribus mire grata accidere. Inter hæc, annus iam se circumegerat: cumq; in omnium ore ac sermone Lusitanica religio, & egregia belli facinora versarentur; Abassini quoque legati ex India in Lusitaniam deuehuntur. ij, quod contra Albuquerquij præscriptū male accepti a nauarchis in itinere fuerant; nauarchos illico Emmanuel in vincla coniecit; nec nisi Matthęi precibus fatigatus absoluit, ipsis vero legatis, magni honores ab Rege habiti. aduenientibus primum frequenter obuiam itum est; æ deiq; magnificę ad diuersandum attributę. dein Petro Vascō Igæditano Episcopo, & Martino Villanouano Comiti negotium datum, vt eos quam honestissimo comitatu in regiam vsque deducerent. intromissis, Emmanuel et folio comiter in amplexum occurrit. post salutationem, a legatis extractę ex arūdine aurea litterę, & dona prolata. Ea dona fuerę primum aurea quinque numismata, Abassinis inscripta notis, quę octonos ferme scutatos penderent singula. dein pyxis auro solida, fidelibus claustris adseruans Crucis adorandę fragmentum, de quo supra docuimus, Abassinis Regibus e Hierosolyma ipsa transmissum. Eam vero pyxidem Emmanuel nixus genibus, & præ gaudio lacrymabundus accepit, immortales Deo gratias agens, quod e tam remotis ab Europa regionibus, ab Rege tam inclyto, per legatos compellari se beariq; insuper tam salutari ac pretioso munere voluisset. Post hæc; Helenę, ac Davidis recitatę per idoneos interpretes litterę, tum Arabico, tum Persico sermone conscriptę. quarum erat summa: si vrgere bello maritimo Saracenos, & ceteros nominis Christiani hostes Emmanuel pergeret, terrestres Abassinorum copias,

quando quidem re nauali parum admodum valerent, & commeatus **A**
 quantævis classi non defuturos: ac Lusitanum hortabantur, glorio-
 sis adeo captis fidenter insisteret: postremo, si ad hospitij vinculum,
 affinitatis quoque iura vellet adiungere; filiorum nuptias ac filiarum
 cum regijs dotibus offerebant. Ad ea, pari benignitate ab Emma-
 nuele responsum est: ac multa deinde ex legatis de Abassinorum in-
 genio, institutis, ac ritibus quæ sita per otium. quæ à pluribus postea
 fusc ac diserte perscripta, inculcari a nobis hoc loco necesse non est.
 Dum in Europa Emmanuel Rex legatis mittendis accipiendisque
 dat operam; interim in vltiore India ab Lusitanis non Malacense
 modo stabilitum imperium; sed socijs quoque Regibus latum op-
 portune subsidium est. Rhotericus Patalinus (vti supra docuimus) **B**
 prefectus erat Malacæ. in eius locum e Cocino cum nauibus aliquot
 missus Georgius Albuquerqueius, cum ad Somatram deuenisset; do-
 mestico implicitum bello Regem Pacenum offendit. Factiosus qui-
 dam e popularibus coacta manu erat in armis: atque is quo maiorem
 ciebat tumultum; eo lætior fuit Regi nostrorum aduentus; eique du-
 bijs in rebus non inanem fiduciam præbuit. siquidem post minuta
 aliquot prælia cum ad summam vniuersi certaminis ventum esset;
 Georgius cum suis primam sibi depoposcit aciem. Neque commissa
 pugna subsidijs opus fuit. studio laudis incensi Lusitani tanto ardore
 se se in hostem intulere, vt primo impetu pulsos loco rebelles, ma-
 gna cede, maiore cum trepidatione in fugam auerterint. Quo facti, **C**
 Georgius, & amicum Regem præsentis periculo ereptum, arctius Em-
 manueli deuinxit; & ipse nono decore genti Lusitanæ parto, victor
 Malacam processit. in ea vrbe, Prætorio munere aduersa fama fun-
 gebatur is de quo demonstratum est, Ninachetus indigena: multis
 magnisque in Lusitanos officijs eum gradum ab Albuquerqueio Impe-
 ratore promeritus. Eundem forte honorem, acceptus nuper in fidẽ
 Abdala quoque dynasta Camparis adamarat: præclarum sibi ad cele-
 britatem nominis ratus, in Malacensi emporio tot tamq. varijs natio-
 nibus e superiore loco ius dicere. huic, Albuquerqueius gratificari cum
 admodum cuperet; eam tamen distulerat rem; verecundia prohibi-
 tus coram super tali negotio Ninachetum alloqui; tamque veteri ami-
 co (quamquam alioquin improbo viro, perq. veneficia ac scelera Præ-
 turam exercenti) repente magistratum abrogare. Sed quod præsens
 non erat ausus, absens postmodum non omisit. Proficiscenti Mala-
 cam Georgio, in cæteris mandatis illud etiam dedit, Prætori Nina-
 cheto Abdalam sine mora sufficeret; perductumq. Malacam, in eo
 tribunali quam honestissime collocaret. Ille, quam diffideli ac peri-
 culoso loco Camparana res esset, ignarus, Georgium Botellium cum
 nauibus non amplius tribus, inscio Ninacheto, ad Abdalam adue-
 hendum proficisci iubet. Cæterum Lingæ Rex, qui Regis Bintani
 filiam habebat in matrimonio, tum maxime terra mariq. circunsef-
 sum

Asum Abdalam premebat. id vbi Lusitanis nauarchis in itinere cognitum est; confestim a Malaca subsidium per literas & nuntios euocant. Missi à præfecto Lusitani bellatores egregij centum, Malacenses ferme septingenti. Cum ijs copijs Botellius initio, Campanari æstuarij fauces audacter inuectus; mox retro flexit iter, propterea quod æstuarium ad instar fluminis longum & angustum, depresso alueo; marginatis vtrinq; ripis, non sine causa metum afferebat, ne prætereuntes nostros barbari ex tuto superne iaculis ac telis obruerent. igitur eo periculo animaduerso, portus aditum custodire, & mare commeatibus infestum reddere statuit; vt hostem vel extra munitiones eliceret ad pugnam, vel victoria pæne iam parta inuitum ex obsidione detraheret. Neque inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito nostrorum consilio, quod multitudine militum abundaret, in apertum prouehi, ac sese ad prælium offerre decreuit. ergo relictis ad opera stationibus, ipse cum sex armatorum millibus; actuarijs octoginta, quas vocant Lanciarias, in Lusitanos mouit æstu secundo. Classẽ præibat ipse cum naui maioris formæ, crassioribus munita pluteis, & machinis varij generis; ac, præter naualem turbam, propugnatoribus ferme ducentis. in eam conspectam Botellius hortatus ad pugnam suos, extemplo vim iaculorum tormentis emisit, adeo perite libratis, vt remiges ad transtra complures vno ictu discerperint. quo metu perterriti qui in eo latere curabant nautæ; partim in mare sese præcipitant, partim infra scalmos occulto loco se condunt. ita, ministerio destituta naui, in obliquum intorta vorticibus, adeo tenaciter ad vtramque fluminis ripam inhæsit, vt neque ipsa moueri posset loco, & pone sequentibus reliquis transitum intercluderet. tum, ex propinquo initum certamen; & Botellius cum suis in regiam nauem egregio conatu transcendit. Aequis viribus aliquandiu dimicatum est, dum Regem satellites obnixè tuentur. Sed vbi cæteris Lusitani ipso tormentorum strepitu exciti superuenere; tum demum percussu nouo terrore barbari; & Rex metu ne opprimeretur, e nauis desiliit; perque æuia & lutulenta cum paucis diu errabundus denique in tutum euasit. at Lusitani regia nane expugnata, in cæteras gradum illico faciunt. eæ cum obstructo, vt diximus, exitu clausæ tenerentur, & in angustijs confertæ atque implexæ remis, atque armamentis, neque explicare se possent, & contra vim æstus reciprocantis frustra niterentur; naualis turba, tentato vix prælio, sequuta Regis exemplum, qua cuique licuit se in terram eiecit. ita, multis primo impetu casis, vacua pæne classe Lusitanus potitur. Et Abdala, præter spem obsidione exemptus, Malacam ouantibus Lusitanis ingenti pompa defertur. Ibi iussus Ninachetus magistratu se abdicare; non tulit ignominiam, veri honoris, & solidæ virtutis ignarus. confestim ex aloe, & sandalis odoratis exstructo rogo, quadratum iuxta suggestum nobilibus au-

læis & alia pretiosa veste constrauit. ex eo suggesto, aurea ipse toga gemmisque præfulgens, ad circumfusam concionem de rebus ab se gestis, totoq. vitæ suæ cursu differuit: expositisq. beneficijs, quæ in captiuos primum Lusitanos, tum in Albuquerqueium ipsum difficillimo tempore contulisset, nullo suo delicto spoliari se dignitate, dolenter admodum, & acerbè conquerebatur. Tum Lusitana ingenia detestatus (adeo funestas humano pectori subdit faces ambitio) e pulpito se se in ardentem pyram furibundus iniecit: mortemque paulo post sponte affuturam, deuexa iam ætate vir antecapere, quam vel ad exiguum tempus, minus inter suos honoratus conspici maluit. Verum, ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Iniquorum criminacionibus in suspicionem vocatus, quasi de vrbe Alodini prodenda clam ageret, per speciem consultandi, in arcem, Georgij præfecti iussu deducitur. ibi, nihil minus metuenti, diuinamque & humanam imploranti fidē, catenæ subito iniectæ. ac ne ex ipsis quideni vinculis facta dicendæ causæ potestate, paulo post in foro palam iugulatus est: quæ res propter spectatam viri equitatem, & amabiles mores, magnam apud eas nationes Lusitanico nomini confluxit inuidiam. Inde minus iam multi Malacam institores adire: nec regia modo vestigalia in dies minui; sed etiam ciuitas annonæ caritate primuni, tum etiam inopia laborare. Ob id a præfecto ad reconciliandas circa nationes missus Botellius, notæ probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regulos adeundo, virtute ac lenitate paucis diebus Malacam intermissa commercia reuocauit. In ea legatione cum ad Siacanium dynastam Alodini vestigalem venisset, vltimum pene salutis periculum adiit. Siquidem Alodinus pacis immemor post Maxelizij cædem factæ, Siacano cum alia, tum filiæ nuptias offerebat; modo Botellium sibi viuum, aut mortuum traderet. procesissetque haud dubie fraus; ni Botellius, incole monitu, quem captum libertate donarat, mature insidias præcauisset. Ea expectatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex & triginta ad eum insequendum protinus misit. Ee in Lusitanicos lembos nouem cum incidissent; quibus Franciscus Mellus præerat, atrox diu prælium, & incerta victoria fuit, dum hostes multitudine maxime freti nostros circumuenire nituntur. Sed ad extremum, acrius instante, atque ad omnes occurrente impetus Lusitano; impares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno suorum amisso numero, terga vertere. Neque nostris incruenta victoria fuit: e socijs multi, e Lusitanis triginta quinque desiderari. Huius pugnæ fama tranquillores in vltiore India fecit res; & Botellius. annona leuata, rebusque ex animi sententia confectis, auro pretiosisque alijs onustus mercibus, Malacam reuertit. Neq. segnius interim ad Goam Lusitana res ab Albuquerque prætore administrabatur. Intentus omni cura constituendo & propagando Emmanuelis imperio, nullam eius rei

A rei occasionem elabi sinebat e manibus. Ante omnia, captus opportunitate Dienfis emporij, legatos ad Mamudium Cambaie Regem cum donis misit, ut munitum de more diuerforium Lusitanis, negotiandi causa, in eadem insula certis legibus exstruere sibi liceret. Neque abhorrebat a conditionibus Rex, commercij spe illectus adeo fructuosus. Cæterum Iazij, qui nihil minus, quam Lusitanos accolat cuperet, opibus artibusque discussa tota res est. Cum Idalcane præterea, & Narfingano Rege confirmata per mutuos nuntios amicitia, actumque de communibus commodis. Verum nihil tenacius in Albuquerqueij mente, quam Armuzianæ rei cura infidebat. cuius tum regni status erat eiusmodi. Post Albuquerqueij discessum, & arcem scelere nanachorum amissam, ingens rerum perturbatio erat Armuziæ consecuta. Primum, Atar eunuchus grandi iam ætate, decesserat. Dein, Zeifadinum susceptis iam liberis regni potentem, Nordinus vrbis præfectus per Abafsina mancipia veneno sustulerat: inque eius locum, præteritis filijs, suffecerat Zeifadini fratrem, nomine Torum. hunc, multis ante officijs; ac tum recenti beneficio sibi denunctum, quo insuper magis haberet in potestate, fidis priuatim sibi ministris, ac satellitibus cinxerat. Ex ijs, tres germani fratres, Mudofar, Hales, Hamedes, quod Nordinum arcto affinitatis gradu contingerent, præcipuum dignitatis, & gratiæ locum obtinebant: sed ante omnes longe eminebat is, quem e fratribus tertium posui, Hamedes: vir & manu promptus, & libidine dominandi, & solertia in rebus gerendis, Atari eunuchum per similes. Is callide conciliando sibi militum animos, & obnoxios sibi sensim in urbem introducendo; & grauissima quæque in se vnum trahendo munia, paulatim eo potentiæ virtutumque peruenerat, regnum ut omne suo arbitratu ageret versaretque. Quocirca & Nordinus iacere, & præ illo pæne ciuile ac modestus videri; & gemebundus Torus nusquam eodem inuito commouere sese, nedum maioris momenti quippiam aggredi. Iam vero, quod ad Emmanuelem Regem pertinebat; Lusitanis quidem ducibus illac iter habentibus patebat hospitium; & Emmanueli annum stipendium ex Albuquerqueij formula pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum, ut Hamedes nullo frænatus præsidio, ubi vellent, ab Lusitano Regem regnumque posset abducere: & Emmanuel, per fraudem arce deiectus, precariam quodammodo eius insulæ ditionem habere videretur. Hisce rebus probe cõpertis, Albuquerqueius, Torum teteri imo seruitio domesticorum eximere, & in fide ac patrocinio Emmanuelis omnino stabilire decreuit. Ea res quod in primis egebat silentio, ne se Hamedes ad obstitendum instrueret; per speciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & minorum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initium insequentis anni Coa profectus; in medio itinere cursum ab Arabia repente in Persicum sinum auertit. Armuziam

ut est

ut est ventum, nauigijs confestim circumdat insulam, ne quid aliunde A
 subsidij, vel commeatus eo subuehi posset. dein missis vltro citroque
 nuntijs, de nouis amicitia legibus agi captum. Summa postulato-
 rum Albuquerqueij erat; præter stipendium Emmanueli bona fide solu-
 uendum, ut arx, ac diuerforium Lusitanis ad urbem daretur nego-
 tiandi causa. Neque Torus abnuebat; cessit quin etiam arce pro-
 tinus: cæterum, quo minus reliqua explicarentur, maxime obstabat
 Hamedes, continuanda scilicet dominationis anidus; & si alteri
 cedendum foret, in Ismaelem Persam, quam in Lusitanum Regem
 longe propensior. Ea incensum cupiditate, cum ad saniora consilia
 reuocandi nulla esset spes; molientem insuper insidias, Albuquer-
 cius immisis per occasionem percussoribus, anteuerit e medio tol-
 lere. Hamede interempto, cætera expedita fuere; ac facile deinde B
 omnibus de rebus communi consensu transactum est: & in arcem ab-
 soluendam cum Albuquerqueius diligenter incubuit, tum ipse quo-
 que Torus materiam, & alia necessaria large subministravit. Dein
 tormenta omnia, quæ ad rebellandum animos facere possent, Armu-
 zianis adempta. & Lusitani regni stemmata, & vexilla in turribus
 cum ingenti clamore & plausu publice posita. Viri ferme triginta e
 stirpe regia, ob regni æmulationem, a tyrannis candenti ferro occæ-
 cati, regio sumptu in vrbe alebantur. Hos quoque, Albuquerqueius,
 ne quid eorum causa tumultus existeret; Goam amandauit, dato
 Quæstoribus, & præfectis negotio, ut cuncta eis ad victum, cul- C
 tumque liberaliter Emmanuelis impensa præberentur. Inter hæc,
 Ismael, non modo sibi de Armuziano stipendio bellum cum Emma-
 nuele suscipiendum non existimauit; sed etiam admiratione captus
 rerum, quas a Lusitanis perexigua manu gestas, consentiens fama
 toto pene terrarum orbe vulgauerat, legatum iungendi fœderis ac
 societatis, ad Albuquerqueium destinauit. is vero in gratiam tanti Re-
 gis ingenti apparatu ab Albuquerqueio exceptus. Missi ad eum dedu-
 cendum, e Lusitana iuuentute præcipui. Pompæ autem ratio fuit
 eiusmodi. Præbant in equis, cum venaticis pantheris, Persæ re-
 ctiores duo: tum equi cataphraستي sex nullo fessore sequebantur: de-
 in equites, in argenteis ferculis regalia dona, vestem magnificam D
 varij generis, itemque natiuas & facitias primæ notæ gemmas, cum
 tibiarum ac tympanorum hilari pulsu gestabant. Postremo legatus
 ipse cum suo comitatu, Lusitanisque incedebat. is in ornatissimum
 solium, adstante procerum corona, ab Albuquerqueio perhonorifice
 acceptus; cum muneribus litteras ad Emmanuelem, & ad Albuquer-
 cium reddidit: expositisque mandatis, omni genere comitatus ho-
 norisque tractatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Is-
 maelem adiunctus, Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affa-
 brectæ lorice dux cum galea inaurata, ac thorace quam optimo.
 armilla

A armillæ aureæ quattuor: & nobiles pyropi complures: itemque aliæ pretiosa ex auro gemmisque monilia: necnon e singulis Indicorum aromatum generibus aliquantum. Accessere, optatissimum Ismaeli munus, aliquot varæ magnitudinis ænea tormenta cum Lusitanis ballistis, æreque Cyprio, & stanno, ac postea magistri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus missi, vt quoniam ab Turca nouæ illius terrore procellæ nuper acie victus fuisset; ea quoque virium parte communi hosti esset par. Dimissa legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquerque Torum hortatus est, vt Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certissimumque in eius maiestate præsidium suis fortunis repositum existimaret. Inde Goam classe renauigans, cum iam sexagesimum tertium annum ætatis ageret, fluente sensim aluo consumptus, ægre ad Goani portus fauces animam traxit. ibi, cum sese lectulo mouere non posset; in ipsa naui per confessionem elutis animi sordibus, & sacro ad supremam luctam oleo inunctus; Christum, cuius Cruci affixi in sinu fovebat effigiem, suauiter alloquens, inter carorum manus & lacrymarum expirauit, prorsus inuicti ad laborem ac patientiam æque corporis animique vir: & cum quolibet suæ ætatis ducum, vel naualis rei scientia, vel expediti consilij magnitudine comparandus. Facinora duo apprine gloriosa vasto dudum agitabat animo. alterum, vt Nili fluenta, nouo & spatij longe breuioris alueo, Abassinis adiuantibus, in Arabicum sinum auerteret, ac totam Aegyptum Turcis redderet prorsus infructuosam. alterum: vt ab Armuzia vectos hippaginibus equites velocissimos ad trecentos, in intimum repente litus eiusdem Arabici sinus exponeret: qui, ante quam e vicinis regionibus concursus fieri posset; Mecam non amplius septendecim Leucarum intervallo aduolarent; & ex inclyto apud eas gentes sano, abominanda Mahometis ossa raptim aucherent: scilicet in perpetuam teterrimi impostoris & hæresiarchè ignominiam Christiano ritu publice concremanda. Talia meditant, iniquorum obtretractio primum, dein mors intervenit, vt seni matura, sic rei Christianæ atque omnibus bonis acerba. Elatus est quam amplissimo funere, & comploratione tanta; vt sacerdotum Christiano ritu psallentium voces nequaquam exaudirentur. Conditus est in ædícula MARIAE Virginis, quam Goa capta, vt supra dictum est, ipse construxerat: ac deinde Alphonsus filius (qui Olisipone hæc ibidem scribentibus nobis octogenarius agebat animam) suis impensis auxit, ornauitque. Oræ Indicæ imperium, quæque illo imperio continentur; Albuquerque decedens pacata Emmanueli reliquit; & bellicam rem (vt ijs locis ac moribus) egregie constitutam. Paulo ante ipsius obitum, e Lusitania cum nauibus decem Cocinum appulerat Lupus Soarius, prætor ab Emmanueli designatus. is cum inisset

set magistratum; anno qui Albuquerque mortem est insequutus, re- A
nouata cum finitimis Regibus amicitia, Fernandum Petreium An-
dradium cum nauibus octo misit in Sinas, ad instituendum cum ea
natione commercium, & regiones e proximo cognoscendas. Vna
profectus etiam Thomas Petreius, Emmanuelis nomine, cum
donis ac litteris legatus ad Regem Sinarum: quorum no-
bis mentio quando nec semel facta est iam; & sæpius,
vt videtur, in posterum incidet; aliqua hoc
loco de gentis natura, moribus, opi-
busque posuisse, non incom-
modum fuerit.

Libri quinti Finis.

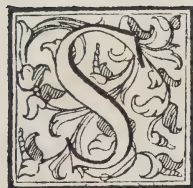

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER SEXTVS.

SINARVM regio, quam hodie Cinam vulgus appellat, vltima terrarum Asiæ, ab Oriente, & à Meridie, alluitur Oceano quem Sericū, vel Eoū prisci dixere: ab Occidente Indiam vltiorem attingit: à Septentrione, cingitur Massagetarū, Scytharumq. limitibus. Multo latius quondam imperasse gentem, annales ipsorum, ac litteræ, & veterum ædificiorum illustria monumēta, & cō-

plures, in India præsertim, ab ijs denominatæ nationes, haud obscure testantur. Sed cum sua ipsi mole viribusq. fatigarentur (quod à Carthaginienſibus in re simili factum legimus) sponte misso veluti sanguine, & castigata luxuria, intra hosce fines recepere sese; graui proposito edicto, ne quis iniussu magistratuum excederet. Regna, seu prouincias vastæ magnitudinis, numerant quindecim cum sua cuiusque metropoli: ad mare sex, mediterranea reliqua. Tellus, quod maxima ex parte intra temperatæ plagæ terminos continetur; radiosq. Solis, suapte natura vitales puro ac patenti excipit sinu; sic fit, vt saluberrimo cælo, & purioris auræ dulcedine perfrunatur; ac simul inclytæ fertilitatis gleba, frugum omnis generis fundat copiam bisero triferoque prouentu. Accedit ad eximiam soli fecunditatem, summa cultorum industria. Et infinita est multitudo, quippe subolescente in dies prole, & in alienas regiones migrationibus interdictis. Neq; in tanta mortaliū turba cessare cuiuspiam licet, non priuato dedecore tantum, & proximi cuiusque probis ac iurgiis; verum etiam publicis moribus legi-

legibusque desidia plectitur. Itaque rustici homines nullam agri partem in curia squalere patiuntur. Saltus & colles; pinu vitibusque: campi & planities; oryza, hordeo, frumento, cæterisque segetibus nitent. quamquam e vitibus more nostro non exprimunt merum, uvas quodam condimenti genere in hyemem adseruare mos est. cæterum ex herba quadam expressus liquor admodum salutaris, nomine Chia, calidus hauritur, ut apud Iáponios: cuius maxime beneficio, pituita, grauedinem, lippitudinē nesciunt; vitamque bene longā, sine ullo ferme languore traducunt, oleis alicubi carent, sed earū vice non defunt plantæ, quæ humorem vitui præbeant. Pascua sunt etiā gregibus alendis yberrima; & in hortis egregie cultis cum alia nostri orbis poma, tum sapidissimos melopepones, suauissima & optima pruna ficusque, & medica citreaque variæ formæ ac saporis, apprime generosa mala conspicias. Ad hæc, perspicui fontes, & miso colorū decore odorumque fragrantia flores ac rosæ perennant. flumina vero, quæ magnas quoque patiuntur naues, piscosa & amœna, viridissimo riparum vestitu, pinguibus aruis intersiunt. Quin, & ora maritima pluribus introrsum ætuarijs ad omniū rerum copiam inuehendā euehendamque, facili patet accessu. Ingentem præterea volucrum & ferarum vim, ad aucupium ac venatū, paludes, luci, saltusque suppeditant. Metalla auri, & argenti, & ferri probatissimi, & alia, incolæ effodiunt. Margaritas, & præcipuè nobilitatis vasa fictilia, quæ vulgo porcellana dicuntur; pretiosas pelles ad frigus arcendum; itemque gossipij, lini, lanae, bombycisque, & ferici filæ, vestemque omnis generis mittunt innumerabilē. Saccari, & mellis, rhabbari, casuræ, minij, glastique tinguendis vestibus expetiti, prouentus ingens, odoramentis cum alijs abundat; tū præcipue mosco (cuius nullam apud Latīnos Græcosue scriptores mentionem inuenio) è feris quibusdam, vulpecularum effigie, crebro verbere enectis, dein putrefactis. Denique, nihil aliunde, non ad victum modo cultumque; sed ne ad delicias quidem ac voluptates requirunt. ac proinde nulla sub Sole gens est, apud quam aliarum gentium opes æque consistant. quippe vendentibus cuncta Sinis, nihil inuicem redimentibus, nisi forte in usum tectorij cuiusdam odorati, piper ex India. Neque erat exterio commercio locus; nisi Sinam infinita quædam teneret argenti cupiditas. id præferunt auro; & cum indidem effossum, tum e remotis regionibus illatum, auarissime accumulāt. Iam de ædificijs, priuatisque ac publicis operibus explicare, infinitum sit. Vrbes præcipue magnitudinis celebrant ferme ducentas: inferioris autem ordinis, longe plurimas. porro castella & pagi, quorum nonnulli tribus familiarum millibus incoluntur; vicique passim ita multi sese offerunt, ut summa iniri vix possit. sunt autem egregio situ plerique: scatent aquis, procera circumdati sylua; ex qua turritæ prædiuitum aratorum eminent domus. Porro, dispersæ in æstiuos maxime secessus nobilium villæ, opere in primis eleganti; vel ad opacas animum ripas garrulos animum

- A**uium concentus, & fugientis aque lene murmur excipiunt: vele montium ingis verticibusque, subiectos vallium anfractus; & vasta maris ac terrarum spacia, longe lateque despectant. Sed ipsarum præcipue urbium pulchritudo mira. Nauigabilibus imposita fluminis, admodum profunda & lata fossa, mœnibusque cinguntur quadrati ab imo lapidis, lateritie ad summum structuræ. lateres autem, ex eodem argilla genere quo porcellana vasa, confecti, & calce optima interliti, in eam duritiem ac firmitatem breui tempore coalescunt, vt ferramenti postmodum labefactari vix possint. crassitudo mœnium, quattuor, & alicubi sex capit homines: additis ad prospectum pergulis, ac mœnianis, & occultis ambulationibus, qua præfecti oblectationis causa pererrent: pomœriû, intra extraque, libero ad circuitum spatio, fenis in ordinem equitibus patet. Ad obliquos autem ictus, modico intervallo, turres & propugnacula prominent, artificiosis contexta fastigijs; & podijs elegantibus adornata. Ex ijs mœnibus cum quadam ante bis mille annos constet exstructa; nullam tamen in eis rimam, aut sinum, aut labem aspicias. adeo seuere acriterque facta tecta ab regijs curatoribus exiguntur. Urbis vero totius, ea ferme dimensi est. Latissimæ viæ duæ se interfecantes, perpetuo tractu qui lustrari oculi possit, præcipuas quattuor portas aperiuunt, præferratas, ornatu magnifico, adituque adspectum præclaro. Ab hisce rectis vijs, aliæque transuersæ, priuata & publica ædificia, vicosque distinguunt. Et ab vtroque latere viarum, excurrunt porticus, quæ commeantem plebem, & fabrurn atque institutorum apothecas ac tabernas, a tempestatum iniuria vindicent. iam vero, e lapide trifores vt plurimum, & quidem summo artificio perfecti cum inscriptionibus fornices passim visuntur. quæ monumenta, magistratu abeuntes, regij præfecti relinquunt. magistratibus autem ipsis, celeberrimo loco stant ampla & operosa prætoria, cultissimis hortis, capacibus piscinis, fontibusque pellucidis, & varijs aquarum deriuationibus ad omnem animi remissionem instructa. Nec defunt auaria, & ferarum septa, & operis topiarij tonsiles sylue, lucique densissimi, & distincta floribus prata: vt singulæ præfectorum domus oppidi propemodum instar obtineant. Priuatorum ædes, circa maritimam oram humiles. mediterraneis vero locis, multiplici contignatione tolluntur, vel pictura decoratæ, vel opere albario candoris eximij. A primo ingressu panditur atrium, armarij circumquaque dispositis: in quibus inanum Deorum statuæ collocantur: accedunt lacus pleni piscium, ac pensiles horti. materia in ædificationes vtuntur mire læuigata, & certo lenocinij genere in auri colorem ac splendorem adducta. Pari lauore tegulum est, calce spissatum atque commissum ad pluuias arcendas: durantque seculis tecta talia, extremis imbricibus e marmorato pereleganter elaboratis, ad singula vero ianuas, viridi opacitate arbores ad lineam directæ

rectæ confurgunt: quarum gratissimo aspectu, quasi pabulo quo-
 dam, oculorum acies quamlibet fatigata reficitur. Porro vrbes,
 præterquam quod magnis, vt dixi, fluminibus pleræque alluuntur;
 sunt etiam quæ, ad subuectionis euectionisque commoditatem, ca-
 nales nauium capaces introrsum admittant. quales multis locis ap-
 pud Belgas, & alicubi etiam in Italia, cernimus; marginatis vtrin-
 que semitis ad terrestre iter adstructis. lapidei quoque pontes e-
 gregie facti, non ad oppida solum, sed etiam in agris plurimi. quæ
 flumina propter altitudinem pilas arcusque reijciunt; ea, confertis
 & contabulatis nauibus pro ponte iunguntur. sin ex imbris vehemen-
 tius intumuerint; solutis interim ordinibus, viatorem, gratuita cym-
 bæ, Regis impensa transmittunt. Iam, voraginibus, & hiatibus ter-
 raz, & stagnantibus aquis, quæque alia ad iter impedimento sunt, pu-
 blice occurritur. quin etiam, asperrimis locis ad montium latera exci-
 sis cautibus, viæ pateſcunt; ea molitione sumptuque, vt Romanam in
 eo genere magnificentiam non requiras. Tempia etiam cum turribus,
 culminibusque spectantur (licet alioqui Deos contemnunt Sinæ) pul-
 cherrima, & maxima. Trans pomerium dein, præsertim ad mare, su-
 burbia, eodem ornatu, & laxitate viarum, aduenas ferme ac negotiato-
 res frequentissimis diuerforijs, & cauponis accipiunt; in quibus, præ-
 ter delicatas de gentis more potiones, omnium etiam generum coſti,
 crudique proſtant cibi, & exquisita cupedia. Sunt autem Sinarum po-
 puli (quemadmodum eiusdem plagæ alij) prout ad Septentrionem,
 vel ad Meridiem vergunt; magis aut minus æneo colore, vel candido:
 simis naribus, exiguis admodum ocellis, rara barba, longis crinibus,
 quos accurate comptos, & in verticem coactos illaqueant, & oblongū
 ex argento clauum in laqueum inferunt. neque tamen vna est omni-
 bus capillamenti ratio. quippe, calibes, comam a fronte discrimināt;
 mariti, confundunt; atque hæc præcipue nota, ordinem vtrumque di-
 ſtinguit. Primarij, ac diuites, quique militiam exercent; verſicolore
 ferico: plebeij ac pauperes, lino, seu goſſipio tegunt corpora. nam
 apud Sinas lana, cum maxime ſuppetat, minime textitur. Sagis ad ve-
 terem Hispaniæ conſuetudinem vtuntur, media ſui parte crispis ac ru-
 goſis; cæterum ſuſa & explicata lacinia, & laxis manicis: ipſum vero
 ſagum, ab læua parte conſubulant. Accedit talaris tunica, quam qui è
 regia ſunt ſtirpe, vel ſuperiore aliquo magiſtratu funguntur, circa bal-
 theum maxime; cæteri limbo tenus acu pingunt. Caput operiunt præ-
 celſo ac rotundo pileo, è tenuiſſimis virgulis atro filo prætextis. Cali-
 gas induunt affabre factas, & elegantes cothurnos, aut calceos bom-
 bycino ob ſtragulo perpolitos. Veſtimenta per hyemem pretioſis mu-
 rium Scythicorū pellibus, quas vulgo martas, vel ſabellinas vocamus,
 calore admodum ſuaui, & ventis impenetrabili denſitate ſuffulciunt;
 ijsdemque ſeparatim pellibus circumſonant colla. Moleſtias ſtatuum
 munitis egregie ſeneſtris, ac ſpecularibus prohibent. Per æſtatem ve-

Aro, ad reliqua remedia caloribus leniendis, illud etiam accedit. Subteraneos idoneo loco effodiunt specus: inde conceptam auram, intensiorem aut remissiorem, prout libuerit, per omnes ædium partes admirabili machinatione dispensant. Mulieres, circa curam capitis multæ sunt. crines diu pexos cōcinnatosque in summo circumligant vitta geminis auroque distincta. reliqui corporis ornatus, minime laesivus. Præcipuam decoris ac formæ laudem, in pedum breuitate & exilitate constituunt: atque ob id ipsum, tenellos ab infantia fascijs perquam arctè constringunt. Magnus apud nobiles matronas honor pudicitia: raro visuntur: nec in publicum prodeunt, nisi gestatoria sella, prætentis ex omni parte velis, & occultæ speculationis causa, reticulatis ex eboze fenestellis ad latera appositis. succollant serui, magna vndique stipante familia. Deprehensum adulterium æque viri ac feminae, capite luitur. Ad nuptias, dotem non viro femina, sed vir feminae defert. Singulae vxores in matris familias numerantur loco: pellices procul à conspectu varijs locis aluntur. Prostitutis ac meretricibus (ea fere mancipia sunt) proprium ac separatum in suburbij domicilium est. Annum è lunaribus periodis duodecim ita conficiunt, vt tertio quoque anno ad duodecim vnam addant. Principium, à Martij mensis nouilunio auspicantur. Eum diem publica hilaritate, natalem quisque suum priuata gratulatione concelebrant. munera sibi & sportulas inuicem mittunt. apparatusque dein epulis, noctu præsertim, exquisitissimi interponuntur ludi. Comœdias, ac tragœdias exhibent sumptuosas, vel fabulis in præsens à poeta confictis, vel actionibus è vetere historia repetitis. petoristæ, aretalogi, præstigiatores, mimi non desunt. parietes fornicesque viridi fronde, micantibus rosis, & pretioso peristromate vestiuntur. fragrant odoramentis ac floribus viæ. accensis funalibus ac laternis, arbores, pergulae, fenestrae collucet: neruorum pulsu; tibiarum vocumque concentu omnia personant. Conuiuiorum autem ratio est talis. Inuitantur multi, propria singulis mensa, aut summum binis, apponitur ex ligno ad instar ebeni splendidissimo, varijs syluestrium maxime rerum figuris, ac certis linearum ductibus (quo in genere Sinæ admodum excellunt) capreolatim ex argento, vel auro discurrentibus. Ea pictura nitorque pro mappa est. serica frontalia dein ad humum vsq. dependent. Conuiuæ fucatis confident cathedris, præmolli, vt apud nos, culcitra ad gratiorem quietem obductis. Inde elegantissimi primum canistri fertis redimiti, onusti baccis pomisque, toto margine disponuntur. Intra id veluti septum, admirabili structura teretæ exsurgunt dapes. cumque sagina omnis generis, ferina æque ac domestica, & piscibus, ostreisque, & cunctis ferme illecebris, & condimentis abundant; suilla tamen præcipue caro summorum pariter & infimorum expetitur mensis: neq. ex alio vllò animali copiosior genera. Cibos digitis atrectare (vt sunt vulgo munditiarum diligentis-

fini)rusticitatis putant. bracteatis paxillis, vel argenteis aureisue **A**
 fusciniulis, concisa minutim frustra in os inferunt. Exiguus poculis
 erebro haustu sedant sitim: & magno cum honore verborum mutuo
 sibi propinant. Miro interim silentio atque ordine lances ab atrien-
 sibus inferuntur: & in singula fercula mensæ instrumentum omne mu-
 tatur. Hec separatim viri. ac matronæ item seorsum (quæ maritorum
 zelotypia est) eodem apparatu in penetralibus conuiuantur. Salutan-
 di ritus, inter plebeios, eiusmodi: læuam in pugnum compressam
 obtegunt dextra. ambas dein pectori sæpius admovent, & simul, ac-
 cōmodo ad gestum sermone demonstrant, amicum sibi conditum
 hærere in medullis. At primores, brachijs arcuatim extensis, ac di-
 gitis vtriusque manus implexis, identidem se se ad terram vsq. sum- **B**
 mittunt: certantque verborum officijs inter se, vter posterior, alte-
 rius honoris causa quiescat. Opificum ac sellulariorum, ingens vbi-
 que numerus; & certus ordini cuique vicus est. sculpendi ac pingen-
 di artem, itemque plasticen, toreuticen, encausticen, necnon fabri-
 cas, ærariam, ferrariam, cæterasque metallicas, ac materiarias egre-
 gie callent. neque ad conflandos ignes (quod vel in priniis mirere)
 cuiusquam egent opera. quippe, certa ratione ita libratis tubulis
 quibusdam, atque ad caminum aptatis, vt acceptam e cauernis au-
 ram perpetuo reddant. mechanica quælibet, vel ibidem excogitata, **C**
 vel ex alijs terris inuecta, celerrime arripiunt. Aenea tormenta con-
 flare; litteras imagine sq. subiectis prælo typis excudere (quibus com-
 mentis Europæ recentibus adeo gloriatur) vetustissimo in vsu apud
 Sinas esse, compertum est. Accedit ad artificium tormentorum, quod
 ex ijs quædam solutilia faciunt; perque partes imposita baiulis, aut
 iumentis, quocunque opus est, sine vexatione circumferunt. Ad scri-
 bendum autem, arcas & oblongas adhibent e læui admodum ac te-
 nuu papyro pagellas. neque versus ab læua ad dextram, vt Græci; ne-
 que ab dextra ad læuam, vt Hebræi; sed ad imum ab summo perdu-
 cunt. cuius generis impressum volumen, atque inde transmissum, Ro- **D**
 mæ in Vaticano, itemque in Laurentiana Philippi Regis bibliotheca
 videre me memini. Litteris vtuntur velut Aegyptijs, quas gierogly-
 phicas Græci dixerunt. Eæ singulæ singulis nominibus seruiunt, atque
 etiam integris interdum sensibus. Ita fit, vt cum Sinæ, varia lingua,
 quippe tam multis regionibus tamque disiunctis, vtantur; tamen,
 quæ litteris consignata sunt, peræque omnes intelligant. Præter suū
 cuiusque nationis atque prouinciæ, certus insuper & communis eru-
 ditorum est sermo. Latinæ apud nos linguæ respondet. vulgo Man-
 darinum appellant. hoc aulici, scribæ, iurisconsulti, iudices, magi-
 stratus vtuntur: huic impensa cura dant operam. Qui per plateas er-
 ret otiosus, vt supra docuimus, vel manum supplex ad stipem porri-
 gat, ferme est nemo. Manci, vel aliqua parte corporis debiles, vel mor-
 bo impliciti grauiore, quam vt sibi parare victum vllō modo possint;
 cognatis

A cognatis affinibusque alendi attribuuntur a magistratu. si propinqui desint; vel propter inopiam alendo non sint; causa probe cognita, ne quid subfit fraudis, in regia valetudinaria deportantur. Luminibus capti, si premat egestas, pistrino ac molæ; manci, aut quoquo modo mutili, dum suppetunt vires, alijs alij ministerijs affiguntur. Denique nullus inertiae, vel ignaviae locus est. Itinerum spatia, hoc pacto distinguunt. Minimam omnium mensuram patrio nomine vocant Li. hæc, interualli continet quantum æqua planitie, die puro ac sereno, vox humana percurrit. Li decem, vnum explent Pû, quod Hispaniensi ferme leuca respondet; siquidem Pû dena, diei vnus iter efficiunt, quod vulgo ychan appellant. Peregrinationibus autem, non iumenta modo, sed etiam varij generis cisia, lectica, pilenta deferuiunt: accedunt rheda ac vehicula partim equis iuncta; partim etiam, vbi camporum æquora patiuntur, velis euntia. Nec vero minus perite; ac scienter aurigæ quam nautæ, & gubernacula moderantur, & varia velorum inflexione, prolato vel reducto, prout opus est, pede, ventos excipiunt. Pretia rerum (vt quondam in Latio) non moneta nummisque; sed, ne locus adulterio pateat, concisi maxime argenti pondere metiuntur; atque in id ipsum, forfices, & habilem trutinam ligneolæ inclusam thecæ, in sinu circumferunt. ad maiora vero pondera, cum lancibus libram, publice probatam obsegnatamque habent domi, teruntios duntaxat ex ære publica forma percutiunt, gestantque, pertusos in linea, suppleendis argenti pretijs: vel etiam ad quiscquillas coemendas. Nihil quod vlli vsui possit esse, perire per incuriam sinunt. excrementa sordesque, ad stercoreandum agrum; vilissima scruta, in chartarias officinas; ipsa denique canum ossa, in calaturam & sculptilia conferunt. Fœneratores, vt pote reipub. noxij, cum alijs pœnis, tum pecunia mulantur in fœnore deprehenso. debilibus tantum aut cæcis ex infima plebe, ad sustentandam inopiam, aliquid vsuræ nomine exegisse impune est. Suarum quisque mercium infitor, descriptum indicem; pharmacopolæ etiam singulorum simplicium quæ appellant, specimen ipsum coguntur pro tabernæ foribus habere propositum. Ea sæpe ab ædilibus inspiciuntur: neque componendi, miscendiue, nisi præsens necessitas vrgeat; neque composita diutius adseruandi, cuiquam omnino ius est. Vocales & gesticatorias aues enutriunt impensa cura, venduntque, præter naturales colores, vario etiam vestitu ornatuque distinctas. Iam, naualium copia, ac totius rei maritimæ apparatus, pæne incredibilis; adeo large, materiam & omne instrumentum, cædunt syluæ, & ferri optimi venæ, & lini gossipijque frequentissimæ textrina suppeditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles (quarum supra meminimus) vulgo iunecos appellant. ex ijs partim ad bellum parantur, eminentibus ad proaram puppinque, castellis: partim depreciores, ad mercaturam & onerata. Sunt quas Lanteas, quas Bancones vocant: illæ, sex remis ingenti-

bus; hæc tribus tantum, quaterno vel seno in scalmum remige ad vtrum **A**
 que latus instructæ. Longis etiam, triremium instar, vtuntur; sed sine
 rostro; & ad amnes, ac vada fulcanda plano alueo fabricatis. Aliæ con-
 spiciuntur, maxime peragrandis animi causa littoribus, auro & ar-
 gento cælata puppi, cubiculis, reticulatis fenestris, porticibus, pensil-
 libus hortis pæne in maris contumeliam exornatæ. Ad summam, va-
 riæ magnitudinis ac formæ nauium tanta copia est; vt præfecti oræ ma-
 ritimæ, si quid vrgeat subitæ rei, militares iuncos a quingentis ad
 mille contrahere momento dicantur. Neque vlllo tempore anni de-
 sunt classes, ad tuenda & purganda piratis maria pluribus locis para-
 tæ. Hæ, magno totius regni bono, mercatoribus, & nauicularijs om-
 nium nationum præstare conantur non modo tuta, sed etiam secura **B**
 commercia. Carinas oblinunt certo bituminis genere mire fideli cum
 ad explendas rimas, tum ad teredinem & noxia lignis animalia pro-
 hibenda. Purgandæ vero naui, pluribus confertam vasculis antiam,
 ad latera introrsum applicant eo artificio; vt vnus quilibet sedens, al-
 terno pedum ac perleui motu, paucis horis quantamlibet sentinam
 exhauriat. Nauigiorum fluuiialium incredibilis copia, quippe, in ijs
 magna pars hominū cū cōiugibus, & liberis degūt: quibus alij veſtu-
 rā exercēt; alij pro cauponibus & institorib. in perpetua statione sunt:
 nec solum in cibos, verū etiā in cultū, ac vestitū, ipsæque delicias hab-
 ent cuncta venalia; vt in ipso itinere ac fluuijs, vrbana commoda & **C**
 copiam non requiras. Sunt qui intra eas naues, altitium, atque ana-
 tum præsertim, ingentes alant turmas: & facillima est soboles; pro-
 pterea quod ex ouis, non matris incubitu, sed leni tepore ex ignibus
 temperatis adhibito, quotquot visum est pullos excludunt. Noctu,
 animantes eas intra septa nauium cohibent; mane vt diluxit, in cam-
 pos oryzae feraces emittunt. ibi, non paruo agricolarum compendio,
 noxias frugibus herbas, mira quadam auuiditate depastæ, sub noctem
 ad cymbali, seu tympani pulsū, in suas quæque chortes ac receptacula
 redeunt. Minute vero cymbe, non fluuiatilem modo, sed ne marinum
 quidem saporis egregij piscem interioribus incolis deesse patiuntur.
 Verno tempore anni, tumescentibus imbre ac niue fluminibus, cum **D**
 ad ipsas maxime fauces fortificandi causa equorei greges ex alto suc-
 cedunt; confestim e vicinis regionibus haud ignara prouentus magna
 hominum multitudo cum retibus & verriculis aduolat. ingens captu-
 ra nullo negotio fit: inde amnici naute a maritimis quam optimos pi-
 sces vili coemptos pretio, & vimineis conditos corbibus, peruncia
 charta ad continendum liquorem intectis; mutata subinde aqua, &
 pabulo iniecto, quamuis intima in loca incolumnes vehunt. ibi ex an-
 gustijs in ampla transfusi viuaria, & latas vrbium fossas, ad lautiora
 conuiuia popinasque toto anno sufficiunt. Capiendi autem, cum aliq-
 sunt artes; tum illa vel in primis incunda. Pregandes, ac domesticos
 habent cornuos, eiusmodi præde assuetos, horum colla nodo ita laxo

- A** constringunt; vt nequaquam interclusa respiratione, cibos tamen transmittere, ac deglutire non valeant. ita e caueis dimissi; admirabili solertia se se in aquas immergunt: pisciculos minutos ore conceptos, maiores autem rostro apprehensos, domum, vnde abiere, idem tidem referunt; quoad solutis omnino faucibus, ad satietatem ipsi quoque pascantur. Ea magistratuum oblectamenta precipua. Rei literarię magna pars hominum vacat. Medicas artes, & physica, & astronomica attingunt pauci: iura legesque habent ante annos bis mille scripta, neque vnquam (vt ferunt) exinde mutata. his vero, quod ferme ad honores ac magistratus aditum patefaciant, plerique certatim insudant: deque politicis rebus, regnorumque administratione & querunt ipsi inter se, & vbi licet, e peregrinis auide sciscitantur.
- B** Gymnasia cum egregijs doctoribus ferme oppidatim ample, & copiose sustentat Rex. in ea gymnasia e ludo litterario primisque rudimentis pueri & adolescentes leguntur. studiorum precepti, quos cessatores, vel tardos animaduertent; obiurgant primum: dein plagis afficiunt: ad extremum ignominia notatos expellunt. ceteros, pro cuiusque profectu ac diligentia, tollunt laudibus. Ad hec, regij censores tertio quoque anno gymnasia publice recognoscunt. ab ijs, ingenij & doctrinę hoc fere modo specimen sumitur. celeberrimis in regni cuiusque gymnasijs, ad eam ipsam rem, mensis & sub sellijs instructa visuntur ampla spatiosa conclaui. In ea ex alijs prouincijs (ne quid gratię detur) euocati adolescentes, pretertato sinu ne quem secum inferant librum; mane cum pugillaribus includuntur. ibi a censoribus theses de repub. & regno, itemque de priuatorum controuersijs; ponuntur ex tempore. in eam sententiam, clausis ostijs, adhibitisque custodibus, pro sua quisque copia & facultate scribunt eo intentione studio, quod in eiusmodi certamine non dignitas modo, sed etiam res vniuscuiusque disceptat. sub noctem, apertis foribus, pensa exiguntur, adscriptis auctorum nomine, origine, & patria. dein dimissa iuuentute; censores per otium ea scripta perpendunt: & ex vniuerso numero tria primum millia; rursum ex hisce, trecenta; postremo ex trecentis, nonaginta quam optima seligunt. atque is demum habetur sapientię flos; neque vltra subcernitur. quippe, totidem iuris peritos, ad supplementum, in singula regna describi solenne est. Post hec, edicitur dies, quo die victorum nomina voce preconis pronuntianda sunt. Fit denuo ex omni parte concursus. qui palmam tulere, ij cum exquisito verborum honore magistri appellantur: atque is dies magna conuiuiorum ac ludorum pompa & celebritate peragitur. Noui magistri, phaleratis in equis, ingenti omnium ordinum studio & comitatu, per urbem incedunt. dein missos in regiam, referri Rex iubet in Loytias; quo maxime titulo nobilitas vniuersa censetur: & annuum singulis honorarium ad eam personam tuendam attribuit. autum denique inter se amplexantur, eiusque collegij necessitudinem

per sanctam existimant. Porro, ex Loytiarum corpore iudices, & con-
 filiarios, & magistratus creari mos est. neque per ambitionem, aut
 corruptelas, nullo sui dato in imis documento, raptim ad summa tran-
 siliunt; sed in inferioribus probati spectatique, gradatim ad superio-
 ra conscendunt. Magistratuum minorum ingens ubique numerus. ma-
 iores in vnaquaque metropoli, cum amplissima potestate quinque;
 neque ij indigenæ, quo magis inter ignotos, odio & amore vacui, re-
 ctam in administrando rationem sequantur. Inter hosce, omnium
 consensu, primum dignitatis & imperij locum obtinet Tutan. is, qua-
 si vicario Regis munere, vniuersæ provincie præpositus est; ac digni-
 tatis causa, proprio ac separato a reliquis præfectis habitat loco. ad
 hunc grauissima quæque & maxima referuntur; pleraque decedit ip-
 se, ac de toto rerum statu subinde Regem per litteras edocet. Proxi-
 mus huic honore habetur Ponchafius; penes quem vectigalium & fi-
 sci regij est cura. is cum ingenti scribarum & custodum copia, tuetur
 ærarium; rationes & codices recognoscit; annua stipendia, salaria;
 mercedeque distribuit. Sequitur Anchafius, qui cum consilio dele-
 ctorum virorum, non de ciuilibus modo controuersijs ac litibus indi-
 cat; sed etiam rei capitalis quæstiones exercet: atq. ad hoc tribunal
 toto eo regno in causis grauioribus pronocatio est. Porro Aitan rem
 bellicam administrat, conscribit exercitus, comparat classes; ac præ-
 cipue in id excubat, ne peregrini in vrbes ac mediterranea sensim ir-
 repant. Aitani subest postremus omnium Luitifius, vir, militaris item
 rei peritus, qui ad Aitanis arbitrium, prout opus est, varias in expe-
 ditiones cum exercitu proficiscitur. Sunt qui præfectorum alia quæ-
 dam tradant nomina, & plura: sed vtique magna omnium species:
 mira maiestas. ac singulis, excepto Luitifio, a consilio sunt viri de-
 cem lectissimi. verum impari dignitate. superioris ordinis quini ab
 dextra sedent, quod apud Sinas honori ducitur: aureo baltheo, & (qui
 regius est colos) croceo galero: inferioris classis ab læua totidem, cin-
 gulo argenteo, & cæruleo galero distincti. Si præsidem in provincia
 mori contigerit; antiquissimus e consiliarijs in locum defuncti suc-
 cedit. Ex eodem numero, ad obeundam, ac lustrandam Regis iussu
 prouinciam, legati mittuntur. Cæterum cuncti peræque præfides &
 consiliarij, regium insigne gestant ad pectus humerosque; serpentem
 ex auro textili. Neque minoribus præfectis, alijsue, magistro custo-
 diarum excepto, quemquam e superioribus hisce nisi de genu allo-
 qui, aut compellare fas est. Euntibus in prouinciam, præter vestimen-
 ta, & famulos aliquot; nihil omnino vel ad iter, vel ad hospitium, vel
 ad cæteros vitæ vsus parandum. in singulis oppidis regij sunt paro-
 chi. ab ijs cuique pro dignitate cuncta benigne præbentur. quod si
 priuatis amicorum hospitij vti malint; pro cibarijs numerantur pec-
 unia. Ineuntibus magistratum, obuiam primum sub signis peditum
 cohortes, & equitum turma; tum reliqui ordines cum insigni pom-
 pa;

A pa; & vario symphonix cantu procedunt: ea frequentia per vicos vrbis, magnifico peristromate ornatos, non sine honore florum odorumque, nouus præfectus in prætorium vsque deducitur. Præsto sunt regij famuli & curatores, qui sine vlla ipsius molestia cibos, instrumentum, & suppellectilem ex maiestate suppeditent, intra easdem ædes proprijs conclauibus ac cœnationibus, asseclæ, scribæ, accensi, lictores, & forense ministerium omne alitur vnus Regis impensa: quo plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbitros ac testes habere se magistratus intelligat. Iura autem, hoc fere pacto redduntur. a primo mane ad vespæram, paucis horis ad meridiandum intermissis, præcelso in tribunali confidet prætor. cingunt latera iudices. **B** cohors ad imperium parata circumstat. qui ad ius petendum accedunt, intromissi ab ianitoribus, procumbunt illico, & vel eminus ipsi, quid velint, elata voce pronunciant; vel supplicem libellum recitandum propalam offerunt scribis. Prætor; agitata re, de consilij sententia responder; ipsumque responsum litteris consignatum a scriba, ipse dein rubricato pigmento sua manu confirmat. Ex aperto administrantur omnia. solitudo, & secreta colloquia, & arcani susurri vetantur; quo minor flagitijs & fraudibus, quæ oderunt lucem, aditus sit. Capitalis noxæ reos, identidem comperendinant: nec nisi lente quæsitæ, & ad liquidum cognita causa, condemnant. itaque oppido pauci **C** in tanta hominum multitudine carnificis manu finiunt vitam. Cæterum interea, vincti, quam diligentissime adseruantur loco amplo, instar oppidi, cellis admodum parietibus circumsepto; eodemque rerum venalium copia, tabernis, & opificijs, nequid extra petendum sit, ad omnes vitæ vsus instructo. carceri, cum magno vigili numero præest non leui auctoritate vir. is per se, perque suos, custodiarum seriem quotidie recognoscit: & quam intentissima excubat cura, ne cui, delinitis pretio ministris, vel perfosso pariete, suspensive alicunde funibus, aut alia quapiam ratione effugium pateat. Fori vero ipsius, & prætorix turbæ seuera admodum disciplina. graui malo, erratum, atque adeo murmur omne compefcitur. qui deliquere; ijs, quo **D** conspectior ignominia sit, vexillum quoddam in manus datur. cum eo vexillo, ad conuentum vsque dimissum, genibus nixi persistunt: ac demum ad Prætoris arbitrium verberibus acerbè mulctantur. ac multos passim videas (neq. id propter aduetudinem probro est) vibi-
cibus liuida, & medicamentis oblita facie. Porro præfectis, cum in publicum prodeunt, multo cum satellitio, gregibusque clientum & amicorum, sella, vt dicebamus, magnifica gestari mos est: & quidem defixis in vno obtutu oculis (quo in genere a prima ætate exercentur) ac toto vultu ad feneritatem tristitiamque composito. Frænati sequuntur equi; variæ vmbellæ circumstant: lictorum anteit manus: quorum, hi regia vexilla, arundines illi tostas ad verbera; alij clauas argenteas ferunt: alij, pendente ex humeris tabella gypsata cum feri-

cis foccis, inscriptum magistratus imperium ac potestatem ostentant. Hi omnes, in ordinem bini, magnis clamoribus submouent plebem, quæ vel in domos festina se proripit, vel etiam honoris causa vias euerrit, in transitu vero, mirum silentium; non modo interpellare præfectum, sed ne contra quidem intueri fas est. Rem militarem, non tam audacia vel firmitate, quam numero, & machinis, & egregia in primis disciplina sustentant. Præter extraordinarias copias, quæ varijs locis, vbi res postulat, comparantur; in singulis vrbibus, firma accerta præsidia sunt: pro muris, aguntur excubiæ, quas identidem obit circitor: itemque valide stationes ad portas, earum fores, præter alia repagula ferasque impresso chartæ, & commissuris agglutinato signo, quotidie muniunt: nec nisi eodem a ministris inspecto ac probe agnito, aperire concessum est. Ad limites regni, crebræ & minute visuntur arces. qua vero Scythæ contigui sunt, insane substitutionis murus in ducentas amplius excurrit leucas, quantum inter duos admirandæ altitudinis montes intervallum est. Ea regionis claustra firmissima. Vbi ex illa parte increbuit belli rumor; confestim a custodibus dato signo, e vicinis castellis & oppidis concursus ad munimenta fit; quo ad ab Rege duces iusto cum exercitu superueniant. Equites, elegantissimo ornatu armatique prælium ineunt, quaternis ex ephippio pendentibus gladijs, quorum simul duobus perquam scienter vtuntur. pedites item egregie armati pugnam capeunt. largum unicuique stipendium optima fide persoluitur. spectatæ virtutis certus ab imperatore honos: contra, ignaviæ perfidiæque supplicium. Qui ad militiam adscripti non sunt; ijs arma priuatim nulla: quæ maxime res ab intestinis tumultibus otium præstat. Atque vt ceteri magistratus, quo magis caste rempub. administrant, ferantque incorruptam in iudicando sententiam; e longinquis petuntur locis: ita, ordinum ductores, ac militares præfecti, ea de causa leguntur indidem, vt eos ipsamet caritas liberorum & coniugum, ad subeunda belli pericula, & acrius pro aris ac focis dimicandum accendat. Porro, hisce tot præfectis, indicibus, populisque, cum regio nomine ac potestate vnus præest vir, necis ac vitæ omnium dominus. huius, vel stipiatorum & apparitorum frequentia, vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate; vel ex ipso genere domesticæ disciplinæ; veneranda maiestas. Octo habet a consilijs, e toto Loytiarum ordine lectos viros: is ab Rege secundus dignitatis est gradus; summumque totius gentis oraculum. sexaginta circiter alit vxores. fœminæ tantum, vel eunuchi ministrant. ipse, nisi mutandæ sedis causa, vel cum ad bella procedit; fere nunquam excedere solet e regia. De omni statu prouinciarum, & præfectorum actis, certior assidue fit; veredarijs seu cursoribus ita distributis; vt in singulos menses ex qualibet prouincia litteræ in regiam perferantur. ij, per equos paribus ferme intervallis in via dispositos, celerrime peruolant; suumque in singulas positiones

A fictiones aduentum, quo recentes equi, seu ad flumina traijcienda na-
 ues illico expendantur; vel tintinabulis perargutis e belluæ cernice
 pendentibus; vel etiam, vt apud nos, cornu sæpius inflato prænun-
 tiant. Super hæc statim ipse temporibus idoneos viros ad cuncta co-
 ram inspicienda, per omnes regni partes cum ampla potestate di-
 mittit. quin etiam, extra ordinem certos e suorum fidelium nume-
 ro in eam ipsam rem destinare consuevit, sacramento priuatim ada-
 ctos muneris cum cura & cum fide fungendi, id vt quam occultissime
 fiat; multa Rex habet apud se diplomata, suo notata chirographo &
 signo; nominibus tantum speculatoris, & locorum, & personarum,
 ne quid emanet, consulto suppressis. Inde, vbi tempus est, clam ac-
 cepto diplomate inspector idem & censor. quam Rex iusserit verbo
 prouinciam, tanquam vnus de populo circuit; præfectorumque, ac præ-
 toribus inter publicæ rei administrationem, ac præsertim inter di-
 cendum ius, dissimulanter afsistit. Vbi quæ voluit, probe cognouit;
 tum demum adit consilium; & prolato repente diplomate; mira om-
 nium veneratione summus totius consilij index & arbiter in solio
 collocatur. Inde, prout exigit res, alios ornat laudibus, atque ad al-
 tiores extollit gradus; alios, nulla cuiusquam tergiversatione, vel in
 ordinem cogit, vel etiam supplicijs grauioribus afficit. Atque eo
 præcipue metu magistratus ac iudices in officio continentur. In sin-
 gulis prouincijs aurea tabula, velata inscripto Regis nomine custo-
 ditur. Eam tabulam singulis nouilunijs velo reducto, Loytiæ, & præ-
 fecti omnes honoris causa inuisunt, & æque ac Regem ipsum ado-
 rant. Demortuo Regi, e filijs maximus natu; sin defint liberi (quod
 in tanta vxorum turba perrarum est) proximus e regia stirpe succe-
 dit. ceteri, ne quid eorum causa tumultus existat, remotis inde pala-
 tijijs ad instar oppidorum incredibili magnificentia, regio cultu appa-
 ratuque, in libera custodia detinentur; proposita capitis pœna, si
 extra eos fines iniussu pedem extulerint. Legatos Regum, qui vel
 amicitiam expetunt, vel equo iam ante scedere iuncti sunt, missa ob-
 uiam nobilitate Rex comiter accipit: ac legatione peracta, Loytias
 appellatos honoris causa, cum amplis muneribus domum remittit.
 Iam de thesauris, & coaceruatis auri & argenti laminis, admiranda
 narrantur. nec defunt qui ad nostræ monetæ supputationem; aureo-
 rum annua millies ferme ac ducenties centena millia Regem capere
 pro certo perhibeant: quantum vix moriens Imperator Vespasianus,
 & quidem pecuniæ diligentissimus, in arario Romano reliquit. In-
 gens omnino summa: & in cuius contemplatione haud inmerito la-
 boret fides. veruntamen satis constat, in vno Cantonis emporio,
 quod alijs eius plagæ multis & celebritate, & diuitijs inferius est; ex
 annuæ salariæ vectigali, centum circiter & octoginta millia coro-
 natorum; & in mediocri quodam oppido eiusdem oræ Cantoniæ, e
 decimis oryze duntaxat, amplius centum millia percipi. vt minime
 dubitandū sit, quin ad fiscum perueniant immanes pecuniarū acerui
 quo-

quotānis: imperij magnitudinem, frequentiam populorum, exactio **A**
 nes capitum & ostiorum, portoria mercium, frugum omnium decimas, fructus metallorum, & cætera vectigalia reputantibus. Accedit non mediocris ad summam opulentiam momenti res: quod more Turcico & sectæ Mahometanæ totius, in ditione finibusque Sinarum, tributa & stipendia, præter vnum Regem, nemo prorsus omnium imperat. nulli, ut apud nos, Comites, nulli Duces, Marchiones, Barones, vel dynastæ censentur. Magistratus ac præfecturas, non tam in beneficij aut præmij, quam in laboris ac muneris loco tribuit Rex; neque splendida honorū vocabula, & opimi redditus, hæredem sepe degenerem sequuntur. suas sibi quisque diuitias ac dignitatē, studio **B**
 ac diligentia parat, nec virorum fortium & uigilantium loca, per nobilitatis fucum ignauia & segnitie occupat. Hæc ferme Sinarum bona laudesque: quas tamen easdem grauioribus malis vitijsque superari non dubium est. Religionis, quæ iustitiæ prima & præcipua pars est, cura genti postrema. Sacrificulis (quos patrio sermone vocant Hoxiones) exiguus admodum honos. templa vulgo adeunt consuetudine magis & instituto quodam, quam quod mortalia curari ab Dijs; vel humanis dictis, factis, cogitatis interesse cæleste numen existiment. Sane Euangelium accepisse olim ab Apostolo Thoma creduntur, ut supra dictum est; & imago testatur id ipsum proceræ mulieris, puerulum in sinu fouentis, cui ardentibus hodieque lychnuchos more nostro suspendunt. Sed nec Apostoli vlla iam ibi mentio: & cuiusnam ea sit effigies, prorsus ignorant. adeo, vel ipsa regionum longinquitate, vel diuturno cultorum desiderio, in ea terra semen omne Christianæ pietatis interijt. Qui sapientiores habentur, ij arcanis & quæ non temere vulgent decretis, Pythagoræ ferme somnia de transmigratione animorum sequuntur: & pro meritis actæ vitæ, sua cuique præmia & supplicia, ex cōmuni omnium gentium opinione constituunt; sedesque fingunt refertas cunctis ijs, quæ vulgo vel ad felicitatem prima, vel ad miseriam extrema ducuntur. Capillum tam diligenter iccirco nutriunt, quod credant ea se tamquam ansam in cælum aliquando sublatum iri. sacrificuli contra (qui quidem cœnobiticam agunt vitam) abradunt capita, quod sine tali adiumento sydera se confesuros esse confidunt. Mūdum vniuersum ex aqua initio conditum affirmant: quæ vehementius agitata, e spumis ampullisque, cælo; ex imis partibus & crassioribus, materiam terre præbuerit; reliqua reseruarit sibi. Interrogati, quisnam initio aquas agitarit: sponte cienti vim ijs inditam fuisse respondent. Rursus, ubi queritur, a quo eam ipsam vim ac virtutem acceperint; subridet, quasi plane ibi sistendum, neque sit vltra procedere. Primos homines vna cum cæteris animalibus ac plantis, aiunt e terra exstitisse: ac sine legibus, aut vllō iure, vagos ac feros, arborum baccis, & crudis carnibus initio vesci, & sanguinem potare assuetos, ipsa dein ratione duce ac magistra, frugibus

A bus ali, teſta moliri, vrbes condere didiciſſe: adhibitoque ſtudio, paulatim a barbara & agreſti vita, ad cultum & manſuetudinem fuiſſe tra-
 ductos. Non pauci, muta ſimulacra, vel etiam informes adorant lapi-
 des; namque ij ferme Dij gentium ſunt. Ad hæc, artis cuiuſlibet in-
 uentores, alioſque priuatim aut publice benemeritos, quidam etiam
 parentes, carosue, in numina referunt. iſſque & ſtatuas ac templa po-
 nunt, & vota faciunt, & adolent thura, non mortuis modo, ſed inter-
 dum etiã (quod magis deteſtere) viuentibus. Alij Solem, & Lunam,
 ac ſtellas, cælumque præcipue ipſum, vnde cuncta in terras bona pro-
 manent, omni ſtudio colendum exiſtimant. Sunt etiam, qui inferna
 venerentur monſtra ſuccincta colubris, & igneo vomitu, cuiuſmodi
 B cacodæmones in Europa depingimus. neq. id tam impetrandi ciuiſ-
 piam commodi, quam depellendi maleficij cauſa. quippe obuerſantia
 interdum eiufmodi viſa, maiorem in modum extimeſcunt. Sed qui
 ſimulacris diuinos habent honores; ij inter cætera illo vel in primis
 ridiculo genere ſuperſtitionis vtuntur. Ad captanda itinera, vel gra-
 uiores quaſlibet auſpicias res, adhibita ad ſtatuum precatione,
 ſortes obſeruant: quarũ eſt ritus eiufmodi. Dimidiatos globulos è li-
 gno duos, ad iuglãdis fere magnitudinẽ, filo traiectos; corã ſimulacro
 ipſo temere ac fortuito iaciunt. Si ambo ſupini, vel etiã alterno conſe-
 derint ſitu (quod vulgo infauſtũ putatur) idolũ verbis ac iurgiis ma-
 C le admodũ accipiunt: dein, quaſi contumeliã pœniteat; rurſum delini-
 mentis, votisq. ac ſupplicationibus propitiare contendunt. Si nihilo-
 minus aduerſæ appareãt ſortes; idolum videlicet acerbius plectitur.
 ad verba accedunt verbera; in aquas projicitur; amburitur igni: dein
 blanditiis denuo, ac promiſſis placatur. atque in hac viciffitudine tan-
 diu perſiſtunt, quo ad iacta in ſortes ambo miſſilia prona conſiſtant.
 Tum vero, modulato carmine grates laudesque agunt inani Deo. mox
 etiam, egregie conditas coctasq. gallinas, anates, anſeres, oryzã, &
 quod præcipuo eſt in honore menſarum, offerunt ſuillum caput, &
 cantharum uini. Ex iis vbi ſingulis aliquid in diſco; porcini capitis
 imas auriculas, reliquarum altitium vngues, vini guttas aliquot in ara
 D ſimulacro appoſuerint (qui vetus eſt libandi mos) cæteras ipſi dapes
 magno cum tripudio, & effuſa lætitia comedunt. Mortuorum exſe-
 quia celebrantur in hunc fere modum. Patrem familias, vt exſpira-
 uit, quamoptimis veſtimentis indutum, in cathedra collocant. huic
 ad genua procumbens vxor primum, dein filij, tum reliqui deinceps
 propinqui & amici cum lamentis & lacrymis vltimum dicunt Vale.
 Poſtea corpus in arcam includunt, ex odorata & minime putri ma-
 teria: commiſſuris cum alio ſpiſſamento, ne fator emanet; tum lami-
 na ferrea diligenter obſtructis. eam arcam in amplo conclaui, veſti-
 tis lino parietibus, a terra ſuſpēdunt, ac linteo tegunt, in quo picta
 imago defuncti conſpicitur. Ante id conclaue, aut in ipſo ædium ve-
 ſtibulo, ſtant menſæ opiparis onuſtæ dapibus. quindecim ipſos dies
 arca

arca domi adseruatur: cognati & noti locum officij causa frequen-
 tant; sacerdotes vero, noctu praesertim, piacularia sacra Dijs mani-
 bus faciunt; ac pictilem chartam vel super demortui cadauer cum
 certis carminum praefationibus cremant; vel praetentis toto conclau
 funibus appensam agitant; vociferantes, eo motu animum defuncti
 ocyus ad astra tolli. post quintum decimum diem, arca in campum
 sepulturae dicatum solenni pompa deuehitur. ibi cadauer inclusum,
 paulatim absumit dies. interea sese identidem Hoxiones ingurgi-
 tant cibo: eaque illecti sagina, locupletum praecipue funeribus in-
 hiant. Mortuos, proximi biennium, vel etiam triennium lugent. quo
 temporis spatio crassiores tunica m apprimunt carnibus, & horrida
 se se recte praecingunt. filij, si personam gerant publicam, illico; se
 abdicant magistratu. Haec de sepulcris. Ac ne maritimae quidem res
 suis carent superstitionibus. Quae naues primum deducendae sunt,
 haec Lunae, vel cuiuspiam fabuloso dicatas Deo, varijs expiamentis &
 supplicationibus lustrare mos est. Ac ceteris item in rebus alias alijs
 caeremonias ac ritus obseruant. Sunt qui omnem de Dijs ac spiritibus
 opinionem plane & impune derideant: vnum esse interitum homi-
 num ac iumentorum; neque post mortem restare quicquam omnino,
 arbitrentur. Huic de superis persuasioni, consentanea hominum ip-
 sorum inter ipsos est fides: quam eatenus colunt, quatenus commer-
 cij necessitas; & fructuosa existimationis ratio postulat. ea remota,
 nequaquam ij sunt, quibuscum in tenebris mices. quin etiam, totius
 humanitatis multis in rebus videntur expertes. alienigenam ferme
 auersantur, & interiore (vt dictum est) vsu & hospitio prohibent. Aere
 alieno pressi, liberos vel mancipio & nexui dant; vel etiam (quod
 multo flagitiosius est) adhibita omnino nocentiorum arte, prostituunt.
 Vngues enormem in longitudinem excrecere patiuntur: quasi vero
 id (quemadmodum apud Graecos olim & crepidis vti, & comam ale-
 re) ingenui hominis, & fordidis operibus nequaquam occupati in-
 dicium sit. Cognitores capitalium rerum, amplianda toties causa,
 per speciem lenitatis, diram crudelitatem exercent. quippe rei,
 quorum magna semper est multitudo, interim onusti catenis, noctu
 praesertim, arctissimeq; inter se constipati & constricti, adeo saena ac
 tetra custodia detinentur; vt dilatata iudicibus mortem haud pau-
 ci quotannis accersant, sibiq; ipsi afferant vim. Interea, in conspe-
 ctu comessantis ac ludibundi saepe iudicis, seriae quaestiones per tor-
 menta exercentur: quorum cum alia sunt genera; tum illud quotidia-
 num. Pro virgarum fascibus cubitali arundine vtuntur, cuius ante
 mentium, lata digitos quattuor, crassa vnum; & quidem igne to-
 sta, quo grauiorem faciat plagam. hoc sauitie instrumento; humi
 stratorum, ac saepe infontium artus ac plantae adeo acriter & acerbe
 caeduntur, vt qui non robustissimo sunt corpore, vel fracti ac debili-
 tati discedant; vel etiam inter ipsa verbera nonnunquam expirent.

Cum

A Cum hac gentis immānitate, profusa libido coniuncta est, abdomini cæterisque indignis homine voluptatibus intemperanter indulgent. Leges & edicta magis ad seruitutem & abiectionem; quam ad virtutem & animi magnitudinem, informant populos: atque ob id ipsum, etiam in bellica re nationibus alijs inferiores haud immerito existimantur. Externum ad grauiores expeditiones conducunt militem. Id firmamentum est belli. Rex, barbara & stulta quadam arrogantia, se se dominum mundi, cæli filium appellat. Priuatorum fortunas, & partam sudore & vigilantia rem, per publicanos & exactores durissimos atterit: ex ipsis etiam capturis impudicarum, quod a Caligula olim factum legimus, sedissimo vectigali instituto. Externorum Regum oratores, quos quidem iure beneficiario sibi habet obnoxios (sunt autem plures varijs impositi nationibus, quarum olim imperium deposuit Sina) per summum fastum & superbiam tractat. Non nisi humili equo insidentes, qui pro habenis vili regatur fune; in regiam urbem despiciatissimi introeunt. dein pedites intra palatij aditum accepti; ad partem eam in qua latere audierint Regem (nam ab ipso quidem aspectu profus arcentur) cum quina ex interuallis adoratione procedunt. tum elata voce, legationem, nixi genibus peragunt. adest regius apparitor, qui cuncta per scribam excipiat; idemque, veluti numinis internuntius, ferat ab Rege responsum. eo accepto: responso, cessim orator, & subinde flectens genua, plane inhonoratus abscedit. Inter hæc, & alia longe turpiora, quorum vel mentionem bene morata horreat mens; nihilominus elato supercilio Sinæ reliquas omnes gentes præ se contemnunt: rudes, inertes, barbaras putant. de suis tantum ipsi rebus magnifice & gloriose non sentiunt modo, sed prædicant. Nostros tamen hominibus tribuere non nihil videntur. quippe Sinas utroque oculo præditos aiunt, Europæos altero, cæteros neutro. In hosce mores & instituta, Christi disciplinam inferre, quantæ sit molis, quilibet non imperitus rerum existimator facile iudicauerit. obstant regia edicta, & difficultas introitus. Obstant conspirationes antistitum, qui peregrina in eas terras inferri sacra; & extorqueri sibi nefarios quæstus, & coargui mendacia minime patiuntur. obstat regionis feracitas, & libidinū illecebræ, & cætera malorum irritamenta; & quo nihil cælesti philosophiæ inimicius est, fastus & superbia, & suarum omnium rerum amor quidam infinitus. accedit educatio puerilis, & fabulæ, & opinionum hausta, cum ipso lætæ peruersitas. Verum nihil plane maiori est impedimento, quam nostratum Christianorum (quos ethnicis præluere ad omnem iustitiam & castitatem oportuerat) tanto nomini ac professioni minime consentanea quotidiana vitæ documenta. neque enim tantam spectata paucorum innocentia & virtus adstruit Evangelio fidem; quantam insignis multorum, & notissimi fere cuiusque, auaritia & improbitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus; quo in genere varia, tametsi

nondum ad plenum explorata, subinde in Lusitaniam perferuntur: A
 quæ ego si persequi velim, immemor propositi mei sum, quo mihi
 præcipue nostrorum hominum acta, non aliarum gentium ritus, vel
 instituta, litteris mandare decretum est. Nunc ad institutum reuer-
 tor. E Sinarum prouincijs, maxime occidua est Cantonia. Eo prius-
 quam peruenias, multe occurrunt insulæ; quas præfecti regij præsi-
 dijs & classibus tenent: neq. ipsorum iniussu progredi aduenas Can-
 tonem est fas. Fernandus Andradius, vt exponere cæperam, cum ad
 Tamum insulam peruenisset; post diurnam moram, transitu ægre
 tandem impetrato, cū duobus expeditis & egregie ornatis nauigijs,
 cætera classe ad Tamum relicta, Cantonis portum inuehitur; ac ma-
 gistratum permissu Thomam legatum exponit; cui ædes & laetitia de
 more attributa. ibi Fernandus, mira lenitate ac iustitia contrahendo
 cum incolis; haud ita difficili negotio aditum ad ea commercia no-
 stris aperuit: auxit probitatis existimationem, quod sub tempus re-
 uersionis, de suo discessu per præconem tota vrbe denuntiari iussit;
 vt si quis quid vel ab se, vel ab suorum quopiam, vel crediti, vel com-
 modati, vel quouis alio nomine repetere vellet; mature profiteretur.
 Ea res videlicet magni & innocentis animi visa. & ex vnus viri mori-
 bus, de totius nationis virtute nimirum existimabant: apparebatq.
 maximo cum rei Lusitanæ incremento societatem hanc institutam;
 nisi post Fernandi protectionem; aliorum dein nauarchorum cupidi-
 tas ac licentia, qui Malacæ ad spem ingentis lucri, in eadem loca vene-
 re, opinionem Lusitanicæ iustitiæ fideique propemodum sustulisset
 omnem. Siquidem ex ijs quidam ad Tamum in terram egressi primo
 ne appellatis quidem magistratibus, castellum excitarunt. ibi tor-
 mentis vigilijsque dispositis, imperium vsurpare, negotiationem
 communem interuerrere, ac sibi proprie vindicare; externos æque
 atq. incolas iniurijs & contumelijs intolerandis afficere; virginibus
 vim inferre; a plagiarijs ingenuos ingenuasq. coemere; non popula-
 ribus modo suis, & optimo Regi, verum etiam, quo nihil atrocius
 est, Christianæ disciplinæ, sanctissimisq. parentum institutis, dede-
 cori ac probro esse. itaque paucis diebus, instigante malo demone, D
 meriti sunt; vt non pro socijs amicisue, sed pro immanibus piratis
 atq. hostibus haberentur. neque vero sum nescius, hæc ipsa minuire
 Barrium & eleuare dicendo. cuius ego auctoritate fretus; multa reti-
 cuissem; nisi eadem illa Goësius primum, dein Oforius plane disertis
 verbis arguerent. Igitur Lusitani, a præfectis regijs valida classe cir-
 cumfessi, cum in eo iam esset vt caperentur; sæua tempestas repente
 coorta Sinarum naues dissipauit, ac distulit. Per eam occasionem elap-
 si, pecunia, quam gloria conspectiores Malacam redire. Tristior
 multo fuit Thomæ Petreij legationis exitus. is magno labore qua-
 drimestre amplius iter emensus; cum ad regiam deniq. peruenisset;
 præoccupatus cum aliorum; tum vero Cantoniorum magistratum
 litteris

A litteris & criminationibus, Regis & satraparum offendit aures. ita,
non modo Regis conueniendi potestas legato facta non est: sed e-
tiam de consilij sententia pro exploratore comprehensus, & Canto-
nem remissus, in carcerem conditur: vbi omnibus incommodis pau-
latim absumptus, inter maleficos furesque nocturnos vitam mi-
serabili fine conclusit. Hunc maxime in modum, pauco-
rum scelere alienati Sinarum animi, & famæ fideiq.
inæstimabile damnum est factum. ac deinceps,
quotquot ex orbe nostro in ea loca vel

B suis, vel alienis nauibus deue-
nere: pessime accepti
multatque
sunt:

& complures in annos, nomini Christiano,
ac Lusitano præsertim, ora nulla
fuit infestior.

Libri Sexti Finit.

HISTORIAR VM

INDICAR VM

LIBER SEPTIMVS.

INTEREA Sultanus Campson, ad abolendam
 acceptæ ad Diu cladis maculam, & arcendos
 Arabia Lusitanos, classem omni conatu ad Sue-
 zium reparabat, auctore maxime Hoceno Perfa,
 de quo supra docuimus. Is, cum ex Diensi præ-
 lio, Campsonis irâ non sine causa pertimescens,
 ad Mamudium perfugisset Cambaia Regem; pla-
 candi Campsonis, & recuperandæ pristinæ di-
 gnitatis & gratiæ, tale consilium iniit. Gidda est emporium in Ara-
 bico sinu, diei ferme itinere a Meca: idemq. portus peregrinis, qui
 praua inducti religione, ad falsi prophetæ sepulchrum vndique con-
 fluunt. Ea vrbs, quod nullis clausa mœnibus, nullo præsidio vel arce
 teneretur; & aliquoties iam a Campsone defecerat, & Arabum cam-
 pestrium, quos vocant Baduinos, incursionibus repentinis erat vehe-
 menter infesta. Porro Lusitani si frequenti navigatione ijs regionibus
 adsuescerent; metuendum erat, ne Gidda nullo negotio occupa-
 ta, eodem impetu Mecanam euerterent eadem: ac Mahometis reli-
 quias, ad solatium interceptæ ab Saracenis Hierosolymæ, dissiparent.
 Eo animaduerso periculo Hocenus, totam rem cum Cambaiano Rege
 primum, dein cum satrapis & principibus contulit. publicamque iac-
 tando causam; & religionem ac pietatem (ut sæpe fit) priuatis ratio-
 nibus prætexendo, facile obtinuit, vt contra vim Lusitanam, cingen-
 dæ muris Giddæ magna sibi cum a Rege, tum a priuatis, pecuniæ sub-
 sidia præberentur. Cum ijs subsidijs Giddam delatus, ingenti op-
 pidanorum

Apidanorum lætitia excipitur. Inde primum ausus Campsonem compellare per litteras, culpa cladis nuper acceptæ, neglectas in religiones, & iustam numinis iram artificiose collata; docet, sibi esse in animo, ad sacrarium Mahometis ab omni tuendum iniuria, & Lusitanos Arabico littore prohibendos, Giddam vndique apertam firmare munimentis: id vbi summa ciuium voluntate perfecit; tum etiã, in Campsonis gratiam, nec opinantibus ijs arcem imponere; ne, quod antea fecerint, in posterum ab eius imperio atq. auctoritate desiscant. In eam rē affatim sibi pecuniæ aliunde suppeteret: tantum a Cápone sibi peritis munitoribus opus esse. postremo hortabatur, vt aduersum conatus nostrorum, classem sine mora reficeret: accensisque ad Mahometanam tuendam rem, Christianosque pellendos, Indorum principum studijs, ne deesset. Ea satisfactione, tamque enixo studio religionis delinitus Campson, non iras modo posuit; sed etiam structores & architectos Giddam extemplo deportandos curauit: quorum assidua opera, & Hoceni sedulitate, breui murus cum propugnaculis vrbi circumdatus est. arcis exstruendæ, quod maturū eius rei tempus nondum esset, cura in posterum dilata. Simul etiam, comprehensis in Alexandrino portu naualibus fabris Italici maxime generis, & cum noua materia transmissis, vt ante, Suezium; classis ædificata maiorum nauium, quæ partim remis, partim velis agerentur, septem circiter & viginti. In eas epibatæ impositi ad tria millia, missi Mammaluci Arabesque; & ex alijs nationibus Christianæ ferme fidei desertores. Omnibus ijs præpositus cum summo imperio nobilis archipirata Solimanus Mitylenæus, qui tum propter latrocinia Turcicis finibus exsulabat, adiuncto legato eodem Hoceno; quæ pro Mir Hoceno, Amirafen, vocabuli similitudine decepti, dixere nonnulli. Erant tum Arabicæ fauces, quasi victoriæ præmium, Aegyptijs ac Lusitanis in medio positæ: neque erat dubium, quin vtri priores ea claustra custodijs occupassent; Arabicum pelagus, totamque eam navigationem essent in potestate habituri. itaq. ijsdem vtrinque artibus & consilijs certabatur. vtriusque propositum erat Adeno potiri: sin id minus e sententia cederet; vicinum aliquem locum permutare, atque obtinere prædijs. Quod cum Albuquerque iam ante frustra tentasset; tum Solimanus quoque aggressus, cum vniuersa classe primum omnium Adenum accessit. & initio conatus oppidanos ad voluntariam deditionem allicere; cum ferocia responsa tulisset; urbem summa vi oppugnare constituit, ignarus, præter muros turresque præualidas, quam illa firmo ac fideli præsidio teneretur. Si quidem ad primos Aegyptiæ classis nuntios, Amiriani præfecti accitum, nō e vicinis modo locis magna auxilia conuenerant; sed ipse quoque Rex, ab Elach vrbe, quæ caput est regni, cum haud contemnenda militum manu raptim eo se se contulerat. Igitur admotis ab Solimano tiremibus, vario genere tormentorum vrbs acriter quat

L

cepta.

cepta. iamque crebris ictibus labefacta non exigua muri pars cum in- **A**
 genti fragore prociderat: & Solimanus Mammalucos ad ineundā for-
 ti animo pugnam hortatus, veteremque militiæ gloriam nouo decore
 augendā; copias ad litus exponit. perque patefactum ruina iter
 ausus in urbem irrumpere, præter opinionem acerrime resistentibus
 oppidanis, cum magna suorum cæde vulneribusque repellitur. Ergo,
 tum ex propugnatorum frequentia; tum ex vnius temere tentati præ-
 lij euentu coniectans, quam non suarum virium ea oppugnatio esset;
 consensu trepide nauibus, retro ad Camaranum auertit iter. Ibi,
 exposito omni fabrilis instrumenti, idoneus arci exstruendæ locus eli- **B**
 gitur. ac positis fundamentis; intenta cura & labore murus duceba-
 tur latus pedes duodetriginta. Cæterum, superante in id multitudine
 ne, Solimanus; ne otiosa interim haberet statua; Hocenum cum na-
 uali maxime turba ad opus promouendum reliquit. ipse cum expedito
 milite in continentem egressus; oppidum Arabiæ Felicis, Zebitū,
 duodecim ferme leucas à mari, improuiso aduentu cepit. Locus erat
 cum refertus opibus; tum etiam elegantia & cultu visendus. ibi dum
 Solimanus partim amœnitate regionis, partim dulcedine prædæ re-
 tentus, moram trahit; interea ad Camaranum tristes nuntij incerto
 auctore afferuntur, Campsonem cum omnibus copiis ab Selymo Ot-
 tomano deletum. Hocenus, qui ab innato Persis in Græcos odio, So-
 limanum auersaretur; & antelatum eum sibi in maris præfectura per-
 iniquo pateretur animo; oblatam occasionem auide arripuit, ab eius
 auctoritate classiarios abducendi. concione aduocata, cunctos hor- **C**
 tatur, vt quoniam Aegyptia res in extremum sit adducta discrimen;
 operosa & inutili abiecta munitione, secum ad urbem Giddam è ve-
 stigio redeant; oppidumque in primis opportunum, ac recenti firma-
 tum opere; itemque classem tanto impendio & labore paratam,
 Aegyptio imperio seruare nitantur. Neque in id, consulto impera-
 tore opus esse; qui & incerta fide vir, & natura Ottomanico addictus
 nomini; quæ prima se dederit facultas placandi ac demerendi Sely-
 mi, nulla iurisiurandi religione rem Aegyptiam sit hosti teterrimo
 proditurus. Ea oratione gratius nihil ad aures Aegyptiorum acci-
 dere potuit. nam præterquam quod cæli, & aquarum grauitate, valed-
 tudo maximæ partis tentari erat cæpta; fremebant insuper, se in for- **D**
 dido, lac laborioso, & nullius emolumenti ministerio relictos; cum
 interim ceteri, partim urbis opulentæ spolijs ditarentur; partim etiā
 ad satietatem sese in somnum, ac cibum, aliasque voluptates immer-
 gerent. Inde, omissa ædificatione, vnanimes Giddam extemplo tra-
 iiciunt; nauigijs aliquot ad Arabicum litus non tam in Solimani
 gratiam, quam ad Mammalucos deportandos relictis. Id ubi rescivit
 imperator; ictus atrocitate facinoris, perfidum ac seditiosum Ho-
 cenum increpitans, cum ea quam habebat manu sine mora subsequi-
 tur. Ad Urbem Giddam appropinquanti portæ ab Hoceno clausæ.
 tum

A tum verò accensus rabie ac furore Solimanus palam se ad oppugnationem accingere, cruentaq. inter ipsos Mahometanos haud dubie pugna imminebat; ni Paracates, Mecanę præful ædis, cognito periculo, confestim aduolasset. Eius aduentu sedata certamina; patuitque Solimano introitus, ea lege, vt dum de Campsonis voluntate vel obitu certiora afferentur, ijs quas tum habebat copijs dux vterq. separatim præffet. Cæterum intromissus Mitylenæus, fide nimirum egit Aegyptia. Comprehensum fraude Hocenum, vti opibus imperioque plus poterat, in vincula conijcit: dein silentio noctis prouectum triremi in altum, fluctibus mergi iubet. Ita, ad vnum Solimanū, rerum omnium potestas & arbitrium redijt. Ac paulo post, explorato & cognito exitiali Campsonis exitu; vt in gratiam cum Selymo rediret, trahendis in Ottomanicam ditionem omnibus circa nationibus populisque, operam deinde nauauit egregiam: ac demum ab Solimano Selymi filio Cairi præfecturam adeptus est. At Emmanuel, de Sultani comparatione rursus ab Rhodijs certior factus; ad Prætorium Lupum Soarium de rebus ijs mature perscripserat; mandaueratque, vt contra cum apparatus summa ope instrueret se se: ac quanta maxima posset classe vitro ad Arabiam tenderet, neu Aegyptios cum Indis coniungi (nam id erat ijs initio constitutum) vlla ratione pateretur. Soarius, ab dimisso in Sinas Andradio, statim ad eam expeditionem omnes curas, & cogitationes intenderat: adhibitaq. diligentia, naues, quot antea nunquam, septem & triginta, cunctis rebus ornarat. Cum ijs profectus ab Goa, præter Cambaiam Armuziamque, repente ad Adenum applicuit. Percussus inopinato aduentu, & clasis magnitudine Amirianus, qui magnam muri partem è recëti Aegyptiorum oppugnatione stratam adhuc ruinis haberet; excidium metuens, tempori paruit; & clauis vrbs confestim ad Lusitanum suppliciter misit: & cur sibi minus cum Albuquerque conuenisset, causatus præfractum & asperum ingenium viri; se se ad urbem dedendam, accipiendum intro præsidium, & imperata facienda paratum ostendit. Omnino præclara erat occasio tam opportuna potius vrbs; & maximo rei Lusitanæ cõpendio, Saracenis & Aegyptijs Indicum mare in omne tempus intercludendi. Verum Soarius, antiqui moris homo, qui nimirum alienam è sua æstimaret fide, nequid copiarum in ea custodia relinquere cogeretur; atque vt quam integerrimas ad hostem afferret vires; paruo, quin potius nullo consilio, rem in posterum distulit: in præsentia, com meatu multiplici in classis exaëto, ad Camaranum processit. At Amirianus, & incolæ, ingenti leuati metu, nulla mora interposita reficere muros, alimenta conuehere, custodias augere, nitique certatim, vt tam eximie, tamque insperata superum in se se indulgentiæ, pro sua quisque parte respondeant. Interim ad Camaranum sæda tempestate naues Lusitanæ amissæ quattuor; quibus, præter val-

lidam iuuentutem, omnis etiam vehebatur ædificandi apparatus. A
 dein, cum nusquam appareret hostis; dimissæ ad explorandos ma-
 ris recessus aliquot actuariæ. In eas cum incidisset excussum ex Ae-
 gyptia classe nauigium, in quo erant Italici fabri ferme triginta, co-
 gnitum ex ijs est, Solimanum Giddæ se continere, subductis in tu-
 tum nauibus. magnam ibi sollicitudinem, magnum esse terrorem;
 quod Lusitani ad dimicandum parati omnium virium mole aduenta-
 re dicantur. proinde, si percussis quamprimum insistent; urbem haud
 dubie vel armis, vel conditionibus, in potestatem esse venturam. Hoc
 nuntio erectus Prætor, extemplo Giddam iter edixit. Vt in conspe-
 ctu fuit classis, primo in vrbe vsque adeo trepidatum est, vt despe-
 rata defensione oppidani vulgo pararent fugam: Prætoris dein mo-
 ra, & Solimani adhortatio restituit animos. Et copiæ ab eodem ex-
 tra mœnia productæ, ad ostendam hosti fiduciam, instructo agmi-
 ne decurrere. Addebat audaciam ipsa loci regio: quod vrbs a mari,
 admodum insidioso accessu, cæcis & humilibus circa vadis, vno tan-
 tum, & eo sinuoso ac perangusto aditur euripo. cuius cum in ipso fle-
 xu castellum excitarent, tum etiam alijs locis tormenta in hostes op-
 portune direxerant. Quæ omnia non tam ad reficiendos ex timore op-
 pidanos, quam ad absterrendum a congressu Prætorem valuere. Ergo,
 ne Lusitanam rem in discrimen obliiceret, nequicquam exposcente
 pugna milite, & minoribus præfectis tantâ ignauie notâ iniuri nomini
 Lusitano querentibus, Prætor oppido abstinuit; paucas tantû naues
 in portu succendit: ac tanto apparatu nulla re gesta, explodentibus & C
 exhibilâtibz de more barbaris, ineunte iam hyeme ad Camaranû re-
 uertit. Ibi, quod nulla ad ædificandû camenta suppetere, inchoatum
 ab Aegyptijs opus institit demoliri. Quo in opere dum dies noctesq.
 naualis turba versatur; ex aeris intemperie grassari morbus in classiari-
 os caput: ac paucis mensibus tetra lue absumpti permulti. accedebat
 ad granitatem celi, magna annonæ difficultas, vt in deserto loco, & ho-
 stili circa regione. Tantum e Ceiliso proximo vico Arabes venalia ci-
 baria ad littus comportare cæperunt. sed care Lusitanis id subsidium
 fterit. Lembus vnus e classe ad commercium quotidie commeabat. Is
 cum nihil tale nostri timerent; ab duobus speculatorijs Aegyptio-
 rum nauigijs, indicio & fraude Ceilisanorum excipitur. Lusitani sep-
 tendecim in eo lembo nauigabant. Comprehenfi omnes, & minime
 tum vulgari munere, ad Selymum ab Solimano transmissi sunt. Inter
 hæc clades & ærumnas, hyberna transacta, & aperiente se iam vere,
 prætor, ne nihil omnino egisse videretur; ex Arabico sinu ad Africum
 littus traiecit. Aualites ibi est emporium olim nobilissimum: nunc, vt
 humanæ sunt vices, negotiatoribus infrequens; ac vulgo Zeila appel-
 latur; nullis vallatum mœnibus, aut propugnaculis, ac tum, propter
 finitima cum Abasino bella, magna ex parte desertum, modico, tan-
 tum in speciem, reguli præsidio tenebatur. Id oppidum, quod Solima
 no

A no Adenum petenti enixe fauerat, omniaque necessaria benigne suppeditarat; Lusitanus Prætor oppugnare ac delere constituit. Expositis cohortibus aliquot, per minores duces haud ita magno certamine confecta res est: cæsisque custodibus, in ipsa tecta facibus & incendijs adeo acerbe sæuitum, vt ne alimentis quidem, quibus vel maxime egebant, Lusitani pepercerint: nimirum Adenica freti copia, quo Prætor tamquam ad certam possessionem tota spe & cupiditate ferebatur. sed cum improuida longe fefellit opinio. siquidem ab Zeilana clade transuectus Adenum, cum ab Amiriano fidem promissi re peteret; magno suo dolore deniq; sensit; quam fugacia sint occasionum momenta, & quam irreuocabilis rerum bene gerendarum præteruollet opportunitas. Amirianus quippe, dum rubro mari Lusitani vagantur, non modo nouis operibus militibusque firmarat vrbem; sed etiã per exploratores, de naufragijs interitibusque nostrorum, ac turpi ab Gidda recessu didicerat. Itaque rediens quassata classe & imminutis copijs Prætor, adeo non mouit oppidanos, ut ijs etiam ludibrio & contemptui fuerit. In summa rerum inopia, portu exclusus, modica vi aquatione impetrata, plenus damni ac mœroris, Indiam irrita expeditione repetijt. Quietæ dein ab Aegypto res per aliquot annos fuit, dum Ottomanus, extincto Sulthano, & sublati ab radice Mammæ lucis, Alexandrinum imperium, & Africa noua regna sibi constituit.

C Per eodẽ ferme dies, quibus circa Arabiam naualis afflicta res est, ne Goa quidem vrbs multum ab extremo periculo absuit vnus hominis temeritate, quem arcta sibi affinitate deuinctum discedens Prætor, Goæ Præfectum per ampla cum potestate reliquerat. Huic simul tas vetus cum Calderia quodam intercedebar, Albuquerqueij alumno, viro egregie strenuo, qui post Prætoris protectionem, vbi summam rerum omnium penes aduersarium vidit; veritus, ne is pro magistratu exerceret inimicitias; ex insula in continentem profugit Pondam, quo nomine portus vicusq. abest ab Goa passuum circiter octo milia. Pro Idalcane Ancostan ijs finibus præerat. Ab eo, propter fortitudinis famam Calderia comiter acceptus, in honore habebatur. Id vbi

D Goanus rescituit; per internuntios inimicum exsulem ab Ancothane vehementer expetijt. Ancostan, qui ad rem ac dignitatem Idalcaneis pertinere arbitraretur, tutum ad se cuiuslibet esse perfugium, præsertim cum in fœdere nihil eiusmodi nominatim cautum fuisset; adduci se non est passus, vti receptum in fidem Lusitanum exposcenti proderet inimico. Ea re accensus Goanus, per interpretem conuitia primũ & minas in Ancostanem iacit: dein, specie transfugæ, percussorem Calderiæ submittit Ioannem Gometium, virum audacem, & ad eiusmodi promptum facinora. Is a Calderia in hospitium benigne acceptus, & in Ancostanis amicitiam ac familiaritatem breui perductus; cum inuitatu Ancostanis, oblectandi animi causa, in campum vna cum cæteris primoribus prodijisset; per causam secretioris colloquij

seductum paulisper à comitatu Calderiam, pene in Ancoftanis conspe-
 cit, nihil minus opinantem interficit, ac subditis equo calcaribus in-
 de se proripit. Enimuero indigna res omnibus visa: & dimissis conti-
 nuo equitibus, è fuga retractum insidiatorem sua ipse manu Ancoftan
 iratus obtruncat. Tum vero amens furore Goanus, omnibus modis
 amicum vlcisci, ac priuati odij causa, publicam rem in discrimen vo-
 care non dubitat. Paschales tum forte agebantur feriæ; & instabat
 quinquagesimæ diei celebritas, quam Græco nomine Pentecosten ap-
 pellant. In eum diem Præfectus, per simulationem ludorum atq; cer-
 taminum coacto milite, Fernandum fratrem, & Ioannem Machiadu,
 de quo supra commemorauimus, Pôdam quam occultissime iubet in-
 uadere, & Ancoftane ipso interempto, vicum præda exhausta delere.
 Octoginta non amplius equites in eam rem vtriq; attributi, & pedites
 Lusitani septuaginta, & Indorû maior aliquanto numerus. Ij no-
 ctu vado transiisso, cû, si maturatû foret, hostes alto sopore mersos
 in tenebris opprimere potuissent, atq; id ipsû enixe Machiadus horta-
 retur; Fernandus, penes quem erat imperiû, lucem opperiri æque stoli-
 do ac pertinaci consilio maluit. atq; hæc ducis ipsius illa militum fuit
 culpa. Campum, in quo Ponda iacet, ab Goa petentibus, arctior & im-
 peditior saltus intrandus est: cuius fauces vel pauci homines facile
 tueantur. Ad eas obtinendas angustias, quo tutum, si res posceret, co-
 piæ receptû haberent; prouido Machiadi monitu pedites relictî com-
 plures, ij, vt agmen præcessit, ne prædæ postmodum expertes forent,
 statione per summum scelus deserta, protinus antecedentium vesti-
 gia subsequuntur. Vti Pondam appropinquatum est; obscura nox &
 quies vtrinque texit inceptum. Aduentante dein luce, fremitus equo-
 rum, & armorum fulgor insidias prodidit. Conclamatum ergo conse-
 stim ab incolis ad arma est: & primo ignari quanta Lusitanorum esset
 manus, Ancoftane duce, fluuium qui Pondam præterfuit, raptim trās-
 gressi, in tutum se se recipiunt. mox, paucitate nostrorum animaduuer-
 sa, collectisq; è repentino pauore animis, denuo traijciunt flumen; &
 in hostes palatos, atque ad rapinam potius quam ad pugnam intentos
 conferti ipsi & conglobati dant impetû. Vix primam impressionem
 sustinuit Lusitanus; & paucis exceptis, cæteri cursu angustias repe-
 tunt, loci difficultate, si minus virium præstantia, sese defensuri. verû
 eas quoq; nudas custodibus, barbari iam infederant. ita, in medio de-
 prehensi Lusitani passim cæduntur. Machiadus, egregia corporis &
 animi fortitudine cû aliquandiu restitisset, neq; vllam cerneret spem
 salutis, ad Fernandum conuersus, erumpe tu, inquit, si qua potes, dum
 hostem ego vtcunque summoueo: & Goam vbi perueneris, fratri tuo
 renuntiato, dum iracundiæ doloriq; intemperanter indulget, quâ ex-
 petenda ad præmia opimamque prædâ præcipuos è Lusitano præsidio
 miserit. His dictis, miro animi ardore se rursus in hostem concitat;
 & egregie dimicans, multis confossus vulneribus ipse & circa eum
 quinquaginta-

A quinquaginta ferme Lusitani pedites aut equites cadunt. è reliquo numero capti septem & viginti. in ijs nobiles & honorati viri aliquot ex Emmanuelis familia. E focijs Indis, amplius centum aut occisi, aut in seruitutem abducti. cæteri notis callibus trepida fuga latebras ac nemora petiere. Fernandus inter hostium tela, stragemque suorum, pernicis equi beneficio præter spem euasit. Ad eius cladis nuntium, ingens luctus & mœror in vrbe fuit. ac vulgo liberis, aut cognatis orbatæque viri ac mulieres, præfecti temeritatem & furorẽ execrabantur. Idalcæ vero, non tam eo successu, quam violatæ ab Lusitanis pace lata, rixoblatæque sibi occasione, quam dudum expetiisset, Goæ bello recuperandæ. quippe tum prælio custodibus imminutis, tum etiam ineunte per eos dies hyeme, quæ in aliquot menses clausum externæ opimæ re esset habitura. Addebat fiduciam, deletæ in Arabico mari Lusitanæ classis quamquam incertus rumor; & quod inducijs nuper cû Narzinguano Rege Crisnarao pactis, vniuerso apparatu ac totis viribus in bellum Goannum sibi liceret incumbere. Hisce adductus rationibus Idalcæ, primum è suis ducibus, Ancofane adiuncto, Zufolarinum, cum sex & viginti peditum, quattuor equitum millibus ad Goam proficisci iubet. Eo terrore in urbem allato; Præfectus quotquot per ætatem ferre arma possint, custodire muros, & locis opportunis stationes agere iubet, ad Benefarinum præcipue intendit vigilias; & quoniam in eo publica salus verti videbatur, ne hosti pateret introitus; quicquid naualium copiarum fuit, partim vada obsidere, partim circumire interdiu nocturne insulam imperat. ad hæc, paganos, & agricolas, ne, vt olim, iter barbaris aperirent; intra urbem euocatos, vel in opera vel in præsidia mature distribuit. Zufolarinus, admotis ad littus copijs, cum aliquoties transitum frustra tentasset, ad extremum operibus insulam cingere; & quoniam à mari (vt dictum est) nihil eo anni tempore subuehi posset; terrestribus quoque commeatibus omnino institit prohibere. Ita, præciso omni vndique aditu, penuria primum, dein fame laborari tota insula captum. ventumque ad vltima foret; nisi, vixdum hyeme exacta, singulari Dei beneficio primum à Quiloe Ioannes Sylueria cum vario commeatu, & quadringëtis armatis; tum ex vltiore India Raphael Perestrelius cum fortibus viris; ac demum ex ipsa Lusitania cum nauibus sex Antonius Saldania subuenissent. Huius noui subsidij fama, non absistere modo obsidione Zufolarinum coegit; sed etiam Idalcæ nomine pacem ab Lusitano petere; quæ ex vetere formula Idalcæ est data; cum eo, si nuper ad Pondam capti restituerentur; & eius pacis Prætor adueniens auctor fieret, sequutum vtrumque. & captiui cum fide redditu, & Prætor Goam delatus, ratâ habuit pacem. Hoc maxime modo Goa tertium ab Idalcæ obsessa, & in summum adducta discrimen ex hostiũ faucibus præter opinionem eripitur. Eodẽ fere tẽpore, sædioribus etiã de causis, dum nihil minus Lusitani præfecti, quã de officio

cogitant, amissa Malaca propemodum est: Georgio Albuquerque, qui A
 Abdalam summa populi inuidia damnaret indicta causa, Georgius
 Brittus vrbis prefectura successerat. Is, vix dum ijs quæ exulcerata per
 alios erant; Malacensibus æque incolis ac peregrinis admodum gra-
 uis esse; & insitam ingenio violentiam in omne genus hominum cepit
 expromere. Mamudianæ familiæ seruitiisue, quæ portoriis vel muni-
 tionibus, Alphonfi Albuquerquei decreto, operam dabant; mercedes
 quotidianas, & alimenta subtrahere; alios a calumniatoribus circum-
 uctos, in ergastula cōdere; ereptas iustis possessoribus villas & prædia,
 quasi ad fiscum deuoluta, amicis aut affinibus pessimo exemplo dona-
 re; iunctorum magistris, qui antea nostrorum merces quoquoque sus-
 bona fide vectare consueissent, nō modo custodes apponere Lusitanos; B
 verum etiam, nullo eorum delicto, ipsas nauium prefecturas adimere;
 denique, crudelitatis & auaritiæ, nefaria passim edere documenta.
 Iis rebus territi qui nuper ad urbē redierant, cum denuo diffugissent;
 ac nihil ferme vlla ex parte subueheretur; tanta rursus Malacæ solitu-
 do, & rerum omnium caritas consecuta; vix vt magnis propositis immu-
 nitatibus præmiisue, & præcone circūquaque dimisso, turbata homi-
 nū mentes sedari, atque ad modicā celebritatē frequentissimū nuper
 emporium redire potuerit. Cum in peius quotidie cuncta inclinarēt;
 accessit ad res propemodum ex toto euertendas, intestina discordia.
 Primū eo tēpore & maximum erat Malacæ munus, arcis prefectura: C
 qđ nimirū tam recenti dominatu, tamq. circa infestis nationibus Re-
 gibusque, Lusitanorū salus in eius arcis tutela consisteret. ac proinde,
 omni contempto periculo, reliqui duces ac magistratus, eum honoris
 gradum certatim expetebant. Georgius Brittus per eos forte dies do-
 lore corporis animique confectus, cum supremam sibi horam adesse
 intelligeret; Præfectum vrbis Nonnium Vasæum Pererian, vxoris fra-
 trem sibi substituit, Regis decreto; quod ita mandarat Emmanuel, vt
 si arcis præfecto diem obire contigisset; in eius locum vrbis præfectus
 extemplo succederet. Britto igitur defuncto, arcem Nōnius occupat.
 enim uero id nullo modo ferre Antonius Patiecus maritimæ rei præ-
 positus; quod eam prefecturā ad se pertinere affirmaret; præiudicata D
 iam ante re Alphonfi ipsius Albuquerquei sententia; qui Rhoterico Pa-
 talino ea lege tradidisset arcem, vt eam postmodum ipse relinqueret
 Fernando Petreio Andradio, penes quem eo tempore naualis item
 rei erat summa. itaque nullum esse dubium, quin Georgio demortuo,
 protinus ea sibi vigilia debeatur. Hoc certamine accensis animis,
 cum suos vterque sectatores haberet; nulla publicæ rei cura, duas in
 partes discessit nomē Lusitanum: ac veritus Patiecus nequid ex ea cō-
 citatione tumultus oriretur; classē omnem, & quicquid naualis erat
 turbe, parua ad insulam recepit è regione Malacæ. Cum dies aliquot
 obstinati ambo suspectique inuicem, in prauo consilio perstitissent;
 neque demoueri se de sententia vllius precibus vel auctoritate pa-
 teren-

Aterentur; feſto die quodam Patiecus in continentem exſcendit ſacri-
ficij cauſa. ac præter ipſam arcem cum honeſto comitatu ad templū
eunt, Nonnius (ediſto prius ſuis quid fieri vellet) in ipſo limine ap-
paruit; hominemque blanda compellans voce; Quin, ait, Patiece, no-
ſtrarum litiū ac diſſenſionum cognitoribus vtimur, communibus
amicis ac popularibus noſtris, eorumq. arbitrātū redimus in gratiā?
cum ad ea audienda Patiecus propius ad portam appropinquafſet;
e latebris repente proſiliens præualidis lacertis Thomas Nonnius ela-
tum inter manus Patiecum in arcem rapit. Patieci comites, nouitate
rei primum attoniti; parumper hæſere: dein ſtupore in iram verſo,
Bcum ducis caritate vim pararent; partim præſidij metu; partim regiſ-
minis ac denuntiationibus territi, deſtitere. Eares momento vulga-
ta, non modo nouam furoris & amentię labem Luſitanis adſperſit,
quod omiſſo concordię bono, tot vndique cincti periculis, inter ſe ſe
contenderent; verum etiam locum Alodino dies nocteſque in id ip-
ſum intento, ad regnum omni conatu repetendum, aperuit. Ciribiges
erat apud eum Raia, inter ſuos clarus bellica laude. Is, valida longariū
nauium claſſe ab Alodino accepta; Muaris fluminis oſtia petiit, leucas
a Malaca non amplius quinque: aduerſoq; amne ſubuectus, in terram
egreditur; ac loco peropportuno, e robuſta materia denſatoq. aggere
permunit caſtra: inde, vti nuper Lacſamana, repentinis excuſſionibus
Cmare prorſus infeſtum habere, & in conſpectum vrbiſ Malacæ identi-
dem prouchi, & mox recipere ſeſe; vt, ſiqua poſſet, irritatos certami-
ne Luſitanos, ad paratas intra flumen infidias de more perliceret.
Harum rerum nuntijs Goam per Veriſſimum Patiecum Antoni-
j fratrem allatis; Prætor Soarius, qui ex Arabia paulo ante redierat,
Alexium Menefium cum nauibus tribus, in quibus erant bellato-
res trecenti, Malacam celeriter miſit. ac ſub idem fere tempus il-
lucẽ Sinis etiam Fernandus Andradius, non exiguo cum apparatu
& copijs appulit. Horum aduentu atque auctoritate, glifcens denno
Luſitanorum inſeſtina diſcordia, quamuis ægre ſublata: & ſimul, a
DMenefio ad Sionis Regem, quicum ab ipſo iam Albuquerque inſtitu-
ta erat amicitia, legatus Emmanuelis nomine, Eduardus Coelius mit-
titur, partim eius amicitię firmandę cauſa; partim et vt eadem opera
colonos ab Rege peteret frequētandę Malacę, & quaſtuofiſſimo ei-
uſq; commercio Mahometanis eripiendo. Coelius ad vrbem Hudiam
qd' regni Caput eſt, Sionia nauī delatus; Emmanuelis litteras ac dona
reddidit Regi. dein iureiurando vtrinque renouatum eſt ſedus. cuius
fœderis teſtem Coelius celeberrimo vrbiſ loco præcelſam ligneam
Crucē ſumma Regis voluntate defixit. Ita Coelius, rebus admodū ex-
volūtate trāſactis; ac duarū in ſuper nauīū præſidio adiutus ab Rege,
ſeſus Hudia ſoluit. & Camboianā oram pæne præteruectus, quod a Pa-
tanis acceſſu tempeſtate prohiberetur; dum ad Sincapuram neceſſa-
rio curſum intendit, tranſuerſo repente Euro in littus Panis eiicitur
Potie-

Potiebatur eius terræ, vt supra demonstratum est, regulus is, qui Alodini fororem habuerat in matrimonio, ac tum forte ab Alodino ipso, incertum quibus de causis, grauiter dissidebat. naufragos igitur Lusitanos haud immerito sibi diffidentes, metuentesque, non modo nō pro accepta olim ad Malacam ignominia damnoque tractauit; sed etiam contra gentis morem benigne & comiter excepit hospitio. Quin, proposito Lusitanæ societatis commodo simul & ornamento, ac Malacensis præcipue commercij vberimo quæstu; facile sibi persuaderi à Coelho est passus, vt multorum exemplo dynastarum & Regum, sese cū honorario vectigali ad Emmanuelem adiungeret. ita, vas aureum librarum circiter sex, in annum tributum est pactus. quam tamen deinde fidem, ab ingenij mobilitate non diu coluit. Inter hæc, Alodinus de Menesij Andradijque aduentu per exploratores certior factus, tot in vnum coactis Lusitanis vtiq. aperta vi sese imparem ratus; ad solitas artes dolosque confugit: simulato belli tedio, pacem eo consilio petijt vt nuntijs vltro citroque mittendis rem in discessum vtriusque ducis extraheret: quippe quos & reuersionis auidos, & secum vna florem Lusitanæ iuuentutis deportaturos esse non ignorabat. Neque sagacē astutiam viri, frustratus euentus est. Deceptos iam aliquoties Lusitanos, improba negotiandi cupiditas, & nimius reuiscendæ patriæ amor, nouā in fraudem impulit. Lactatis vtrinque conditionibus, atq. ita approbat, vt nihil ad firmam stabilemq. concordiam, præter Soarij Prætoris auctoritatem, deesse videretur; eius auctoritatis impetrandæ suscepto munere, quæ prima nauigadi facultas data est, Menesius, & Andradius cum egregio comitatu Goam petiere. At Alodinus à Bintano progressus ad Pagum (id vico nomen; alij Pagodem appellant) occulte paratam interea classē, ad eas quas habebat naues adiunxit: auditōq. dudum Lusitanorum discessu, ad arcem oppugnandam extemplo copias omnes æque maritimas ac terrestres admouit. Nihil tam inopinatum nostris accidere tali tempore potuit. oppressi, vix ad arma capiendū spatium habuere. itaque eo die defensa agre mœnia sunt. Inde, cum sepius vrgerentur; nec vigilijs tantum, sed etiam omni vndiq. commeatu prohibito, fame laborarent; longe peiore quam antea, loco res Lusitana esse ceperat: actumque de ea proculdubio foret; ni plane insperatum subsidium Deus rebus iam perditis attulisset. Iauensis quidam erat in hostium castris vir cum pecuniosus & clarus, tum etiam consilio manuque promptissimus. Is, granibus ab Alodino acceptis iniurijs, quas salua dignitate ferre non posset; accensus viciscendi cupiditate, ad Lusitanos capta occasione transfugit. eo duce atque adiutore, vt erat locorum ac temporum bene peritus, Lusitani fidis aliquot Malacensibus in expeditionem assumptis, agmine silenti profecti, subito vicissim impetu castra hostium cum magna cæde expugnant. prædæ haud ita multum in ijs inuentum. tormenta, pleraque ex arce, aucta ad trecenta, quominus Pagum victricis classe porro contendere-

At tenderent, ipsumq. Alodinum oppugnare nt; obiectis transuerso flumine munitionibus, custodijsque passim in ripa dispositis, in presentia prohibiti sunt. ceterum eo facto repressa interim tyranni ferocia, atque ad leuandam annonam, in aliquot menses laxamenti nonnihil nostris est datum. Dum in hac rerum vicissitudine Malaca vrbs fluctuat, Soarius Prætor ducibus alijs alio missis ad maria tutanda; ipse cum septingentis armatis ad Ceilanum sine Taprobanum, nautium vndeuginti classe contendit. Cum Callensi regulo ante multos annos (vt supra memorauimus) Laurentius Almeida pacem ac societatem inierat; Soarius, Columbani præcipue reguli amicitiam & commercium expetebat, quod in eius potestate laudatissimi cinnamomi sylvas esse non dubie comperisset, cuius item rei fama commotus Emmanuel, id ipsum per litteras accurate mandauerat. Igitur delato in conspectum Ceilani Soario; & Columbanam præcipue oram oculis perlustranti, locus occurrit ad nauium appulsum, & arcis edificatio nem idoneus, hanc figura littus in mare procurrat; curuoque anfractu capacem efficit portum, in quem ex insula nauigabile flumen illabitur. huc applicita classe, nuntij confestim ad regulum missi, fœderis & amicitia causa, postulatamq. de more, vt in vsum diuersorij, merciumque custodiam contra insidias maxime Saracenorum, castellum ibi liceret exstruere, non tam Lusitanis, quam incolis & regulo ipsi, præsidio ac munimento futurum. E Brachmanum disciplina, vt cæteri ferme Indi, erat regulus, atque adeo Brachmanes ipsemet, neque ita polens habebatur ea tempestate viris armisque. quocirca, & patrijs institutis peregrinas religiones auersabatur; & in tam tenera insula haud immerito Lusitanam extimescebat vim. Attamen, reputans apud animum suum, quam ex tenui fortuna vicinus Cocini Rex, post initam cum Lusitano amicitiam, ad quantas opes breui tempore peruenisset; eiusdem successus, & emolumentum cupiditate ac spe captus, & de fœdere, & de castello, non tamen sine aliqua sollicitudine assensus est. Ceterum haud ita diu in sententia perstitit. Saraceni ex continente profugij, vel in primis vtilem in ea insula negotiationem paulo ante instituerat. ij, morte tristius rati, inde quoq. ab Lusitanis pelli se, toto connixi impetu, regios consiliarios pecunia muneribusque; regulum ipsum adhuc fluctuantem, cum alijs rationibus, cum proposito miserrimæ seruitutis metu, facile ab ea mente deducunt. neq. id modo, sed etiam ad arcendos aditu Lusitanos, vltro suam ipsi nauant operam; ijsq. præsertim instantibus operi, hortantibusque insulanos, munitiones raptim excitantur. ibi ferrea nonnulla tormenta disposita, & simul, ad nouam societatem plane dirimendam, Lusitani pauci, qui, vt in pacatam regionem securi descenderant, intercepti. Soario ad opus inchoandum in terram egredienti, obiecta munitio præter expectationem apparuit, missi protinus ad rem cognoscendam aliquot expediti, renuntiant, missos insulanos Saracenos in statione versari. ita Mahometanum

scelus

scelus haud dubie patuit. & Soarius, omiſſa interim ædificatione, ^A
 copias ad pugnam exponit: magnoque uſus militum ardore, quam
 quam aſidue iaculantibus contra barbaris, ad ipſa tormenta ſucce-
 dit. Aliquantum laboris ac periculi fuit, dum telis eminus dimi-
 catur. aſt ubi ad manus ventum eſt, momento difſectis munitioni-
 bus, hoſtes in fugam auerſi: tum fugientibus acrius inſtare Luſi-
 tanus; neque aut ignotis callibus, aut occurrentibus fluuijs ab infe-
 quendo deſiſtere, quoad Prætor ſigno tuba dato, palatos iam ac di-
 ſperſos ab effuſo impetu reuocauit. Magnus hoſtium numerus cæſus
 eo prælio. nec Luſitano gratis victoria ſtetit. vulnerati iaculis fer-
 me ſagittisſque complures: nonnulli etiam deſiderari; in ijs Veriſſi- ^B
 mus Patiecus, qui Malaca paulo ante redierat. Ab ea pugna, Soa-
 rius, vnus diei quiete militibus data, poſtridie prima luce rurfus
 cum omni fabrilī apparatu deſcendit; ac foſſam a portu vaſtum ad
 mare duxit, prohibente nemine. intra eam foſſam vallum erigitur,
 tormentis in hoſtem obuerſis: dein modico intervallo additur mu-
 rus; barbarorum terrori magis, quam operis firmitati propter calcis
 inopiam interlitis argilla cæmentis. Hæc ingenti claſſariorum cer-
 tamine conſeſtim peracta. & regulus, cum aduerſa ictus pugna; tum
 ſurgentis operis nec opinata molitione perterritus; miſſo conſeſtima
 legato, veniam petijt eorum, quæ alieno ſuaſu, inconſulte ac temere
 egiſſet: atque ad iungendam ex integro ſocietatem hoſpitiūque ſe ^C
 ſe paratum oſtendit. At Soarius grauiter queſtus non opera tantum
 ſibi cum armatis oppoſita, ſed etiam comprehenſos interpoſita pa-
 ctione Luſitanos; præciſe negauit, ſe pro tam atrocibus iniurijs ali-
 ter ſatiſfactionem accepturum, quam ſi regulus ipſe in Emmanuelis
 fidem ac ditionem cum annuo veſtigali concederet. Neque abnu-
 i Columbanus, Luſitana horrens arma. cumq. ſuper ea re præfectus re-
 gius aliquoties non ſine interprete commeaſſet; ad extremum ita
 conuenit: ut regulus Emmanueli quotannis perſolueret ſtipendij
 nomine, cinnamomi pondo centum & viginti millia; annuloſque
 duodecim, ſapphyris, aut pyropis ex eadem inſula incluſis: & ele-
 phantos præterea ſex. Emmanuel autem, receptum in fidem Colum- ^D
 banum, ab hoſtium vi conatibusque, ipſe & ſucceſſores ipſius, ter-
 ra mariq. defenderent. His maxime legibus data pax: & nulla in-
 terpoſita mora, Soarius deſtinato loco arcem condere aggreſſus eſt.
 opus adiuvantibus etiam regijs, breui abſolutum. in eius arcis cu-
 ſtodia Prætor Ioannem Sylueriam valido cum præſidio collocauit,
 oram maritimam nanibus quattuor tuendam Antonio Mirandæ Aze-
 uedio tradidit, ipſe, rebus ex animi ſententia conſectis, & Arabicæ na-
 vigationis magna ex parte compenſato damno, circa initium Decem-
 bris ouans Cocinum eſt reuectus. Hæc ferme in vtraque India cis Gan-
 gem & vltra, Soario Prætor per triennium geſta. Prouinciam dein ab
 Soario accepit Didacus Lupius Sequeria is, qui primus Emmanuelis
 miſſu

A missu Malacam adierat. Huic, magna Indici exercitus parte varijs ca-
 sibus absumpta; naues nouem cum bellatoribus mille quingentis Em-
 manuel in supplementum attribuit, cum quibus anno seculi huius de-
 cimo octauo profectus Olisipone, Cocinum secunda navigatione de-
 uenit. in eo cursu, circa promontorium Bonæ spei, contigit res mini-
 me prætereunda silentio. Magnitudinis vastæ piscis est in Africo Ocea-
 no, quem piscem, a figura videlicet, acum appellant (Xiphiam ego fuisse crediderim) prælongo rostro, & in mucronem desinente; eodemq;
 ita duro atq; hispido, vt ferrum deterat in modum limæ. Ex ijs belluis
 vna, dum subterfugientem prædam furibunda persequitur, in aduer-
 sam onerariam plenis euntem velis, toto impetu illata, in imas com-
 pages, pertuso alueo, acutissimum caput infixit. Ex eo laqueo dum
 se se per vim conatur excutere; quamuis libratam suis ponderibus
 nauem adeo quatefecit, vt se in Syrtim impactos nautæ non sine hor-
 rore putauerint. Quo dein ex foramine, cum, ignaro quidnam esset
 rei magistro, sentinam traheret naus; Cocini demum subducta, in-
 sertum in carinam, vt dixi, plane cubitale rostrum ostendit: quod il-
 lico extractum; & in Lusitaniam argumenti & miraculi causa, deinde
 transmissum est. At Sequeria, inito magistratu; primum circa om-
 nes arces præsidia noua disposuit. dein regulum Baticalæ, detrectan-
 tem iugum; pactumq; nuper Emmanueli stipendium persolvere (vt
 sunt leuia barbarorum ingenia) recusantem; missu ad eius portus fau-
 ces obsidendas cum nauibus aliquot Alphonsio Menesio, subsequen-
 turus ipse mox, ad fidem officiumq; aut minis, aut malo redegit. Si-
 mul etiam, cognito Malacam rursus ab Alodino grauiter premi, An-
 tonium Corream cum onerarijs ad comæatus petendos, eoque im-
 portandos, proficisci iubet in regnum Pegu. cuius regni, vltra Gangē
 positi non longe a Malaca, Triglypton olim urbem, caput fuisse quidā
 existimant. Correa, prospero cursu ad Martabanum emporium Pegu-
 siorum delatus; ne in terra adhuc ignota longius ab suis nauibus ipse
 discederet, Antonium Passaniū, & Melchiorem Caruallium cum hone-
 sto comitatu muneribusque misit ad Regem in vrbe Pegu (ex qua to-
 ta regio denominatur) inde aliquot dierum itinere commorantē. Ma-
 gna tum erat (vt sæpe diximus) toto pæne Oriente, gloria nominis Lu-
 sitani: magna cū bellicæ virtutis, tū opum ac diuitiarū existimatio. ne
 que minor, si per Lusitanos licitū esset, omnes circa nationes tenebat,
 in Malacensi emporio negotiandi cupiditas. Itaque Pegusianus Rex,
 quamquam in primis tū potens ac nobilis; tamen haud quaquam indi-
 gnatus, Antonii Corream nuntios pro se misisse; comiter ijs acceptis,
 duos vicissim ad eū ipse cū donis remisit, stabiliendæ societatis & ami-
 citiæ gratia: satrapā vnū; alterū pontificē; hunc, Raulinum; illum, Sami-
 beleganū, Pegusiorum vulgus appellat. Vt Martabanū est ventū, post
 mutuæ salutationis officia, conscriptæ communi consensu, pacis & fœ-
 deris leges, tum, ad eas solenni iureiurando firmandas, in celeberrimi
 vrbis

vrbis fanū Antonius Correa regijque, summa populi frequētia cōue- **A**
 nere, totius autē ceremoniē ordo fuit eiusmodi. Samibeleanus prior,
 in aurea plagula diligēter inscriptas eius amicitiaē leges, tū Pegusia, tū
 Lusitana lingua; vt & populares, & hospites intelligeret, elata voce re-
 citari iussit. idē à nostris vicissim est factū. lectis, & subscriptis condi-
 tionibus, Raulinus, seu sacrificulus, quādā ex ritualibus Pegusiorū li-
 bris de more pronūtiat. papyracea dein segmēta crocei coloris (qui
 colos apud eā gentē cultui diuino dicatus est) & aliquot simul arboris
 odoratā folia certis notata litteris, igne subiecto cōburit. Tū, suis in-
 fertā manibus, manū vtrāq. Samibeleгани, cineribus ijs imponit, pau-
 ca ex eo percōtans. quibus ille ita respōdebat; vt sui Regis nomine ra- **B**
 tā & fixā eam societate fore, iureiurādo promitteret. Hęc omnia, sum-
 ma attētionē miroq. silētio peracta. Dissimiles animorū habitus An-
 tonius Correa comitesq. in eā cāremoniā attulerāt: quippe qui vano
 errore ducti, Christianā fidem ethnicis iureiurando ob ligari fas esse
 vix ducerent. itaque Antonij accitu, linteatus antistes, qui nauticis
 pręerat sacris; diuini humaniq. iuris haud multo quam cāteri Lusita-
 ni peritior, in medium prodit. Sacra paginā, Christiano ritu, erant
 ab Antonio cum solempni imprecatione tangendā, atqui sacerdos pro
 Euangelij biblij sue, librum ex composito protulit, eleganter & arti-
 ficiose compactum; in quo varij generis lusos & cantica Lusitanico **C**
 sermone scripta continebantur; nonnullis tamen immistis, vt sit, sen-
 tentijs moralibus, atque diuerbijs. Huic ergo libro dum Antonius
 fallacem admouet manum; diuinitus factum est, vt in ea verba ex
 Ecclesiaste incideret: VANITAS VANITATVM, ET OM-
 NIA VANITAS: quod ille vbi pręter omnem expectationem
 animaduertit, subita percussus religione cohorruit; ac pręclare
 sensit, quam integram & inuiolatam fœderum fidem, vel cum ipsis
 barbaris ethnicisque, esse cæleste iubeat numen. ergo apud se per-
 inde iustum atque legitimum id iusiurandum Antonius habuit, ac si
 pro vulgari eo libro sacrosancta utriusque testamenti volumina con-
 tigisset. Sancito in hunc modum fœdere; impositisque in onerarias **D**
 mercibus, & omni genere commeatus, Correa peropportune Mala-
 cam defertur. Eius aduentus, non modo ex diuturna fame & squa-
 lore obsessos refecit; sed etiā animos ijs addidit ad Alodinum ipsum
 vltro laceffendum, & si qua fieri posset, ex tam vicinis sedibus tandē
 aliquando exturbandum. Quod ille quasi pręfagiens, ad omnes eius-
 modi casus multo ante se se parauerat. transuersis primum cancellis
 non vno loco intersepierat flumen, angusto dumtaxat singulis paro-
 nibus lembisue transitu relicto. dein; sub aquas passim fistuca stipi-
 tes pręacutos adegerat. ad hęc, densissimas vastæ magnitudinis ar-
 bores, quæ ripas fluminis dextra læuaq. prætexit, ad radicem ita
 incidi pręceperat; vt perleui momento impulsæ, nauigantes obrue-
 rent. Denique non longe à Pago, qua sinuoso fluminis ambitu lon-
 giorē

Agiorem in cubitum prominet ripa, confibulatis è valida materia trabibus, & cespite ingesto, nouum castellum excitarat; idque non modico præsidio, nec paucis ex ære tormentis ad hostem ex obliquo ferendum instruxerat. His rebus cognitis (neque enim deerant qui cuncta renunciarent) Gorrea, & Eduardus Mellus, contracta minorum nauium classe, quarum pleræq. remis agerentur, & bellatoribus circiter quingentis impositis; Muaris fluminis ostia petiere. inde præmissi cum securibus dolabrisque, & firmo præsidio militum fabri ad hostiles munitiones amoliendas. ij quo validiores, ac peritiores talium erant artium, eo celerius confectares est. discissi cancelli; euulsi ex imo stipites; insidiosæ arbores in diuersum proiectæ. ita sequenti agmini tutus ad castellum vsq. fuit accessus. neq. ita magno negotio, ad motis nauibus machinisq. deiectum inde præsidium. Hinc, magna concepta fiducia, Lusitani ad Pagum victricis succedunt classe. Vt in conspectum oppidi ventum est; dispositæ extra vallum Alodini copiæ cum elephantis, & sublati de more ingens clamor, & emissæ tormenta, nonnullam cruenti prælij speciem præbuere. sed vbi egressus è nauibus Lusitanus in sicco signa cõstituit; & cominus gladijs cõtisq. dimicari ceptum est; tâta plane diuinitus formido (veterum Hebræorum victoriã diceret) tantus terror hostes inuasit, vt oppido ad prædã relicto, se se in proximos lucos, & nota latibula fædo cursu cõiecerint. nec pauci ex ijs in fuga verius quam in pugna cecidere; cum è Lusitanis (quod præsentis diuinæ opi acceptum sine controuersia referas) ne vnus quidem desideratus sit. Fusis fugatisque hostibus, ad spolianda tecta raptim discurret miles. exhausto quicquid erat pretiosi; oppidum concrematum. dein Alodini parones, & varij generis nauigia in vnũ coacta fere centum, quorum erant aliquot, puppi proraq. regium in morem celatis inauratisq. ex eo genere nonnulla in triumphis specie reseruata. cæteris ignes iniecti. Hac tã insigni victoria parta Lusitani cum summa gratulatione redeuntes in urbem accepti. Alodinus, fracta, sed nundum perdomita ingenti ferocia, ad recolligendas è tâta clade vires, Bintanum insulam fremens gemenq. repetijt. Interea, vicini Malacæ barbari, alienas angustias & incõmoda suã rati occasione; multis & grauib. iniurijs nostros affecerant; ac Pacenorum præsertim tyrannus, qui nuper in id regnum inuaserat; delatosq. in Pacenum portum negotiatores aliquot Lusitanos partim exuerat mercibus, partim etiã per sumum occiderat scelus. Ac ne Acenus quidẽ, quamquã societate ac fœdere iam pridem nostris obstrictus, in ea rerum difficultate sat se pro amicitia gesserat. Ad eas vindicandas iniurias, regulosque ab instituto latrocinio deterrendos; Garzias Sala Malacæ Præfectus, Emmanuelem Patiecum, vnica, verum egregie instructa naui dimisit. is, præcipuo in Sotranos odio instinctus, quod Antonium fratrem paulo ante in vincula coniecerant, cum alia Somatræ littora, tum vero Pacenum, Acenumque breui adeo fecit infesta; vt non peregrini modo in-

statores

flitores multi ab ea navigatione desisterent: sed etiam incolę, piscatu, **A**
 quo maxime alimento victitat ea gens, intolerabili cum dolore dam-
 noque abstinere. Neque præcellam Patieci nauem atque a machi-
 nis ac milite paratissimam, femiernes ipsi, minoribus nauigijs aggre-
 di satis audebant: tantum ad opportuna insidijs loca excubare insti-
 tuerant, si quos, ut fit, in terram egressos, per occasionem excipere pos-
 sent. Forte ita accidit, ut Patiecus, aquandi causa, Malacensi quam
 exercitatissimo remige instructam scapham intra Iacaparni fluminis
 ostia mitteret. adest ea aquatio a Paceno portu millia passuum ferme
 quattuor, neque ad remigum præsidium propugnatores plus quinque
 attributi, Antonius Veranus Portuensis, Antonius Passanius Alanque-
 rianus, Franciscus Gramaxius, Ioannes Almeida Quintelanus, postre **B**
 mi nomen intercidit. Auatione per otium facta, priusquam ad suos
 Lusitani se se recipiant, a barbaris agniti. Et Pacenorum Præfectus,
 Raia Sudamicinus, rei subitę nuntio excitus, lanciaras tres confestim
 expediri iubet; correptisque quę fors obtulit telis, in singulas, aptas
 instructasque remigio, centum & quinquaginta armatos imponit. Ea
 dum parantur, coorti repente ab vtraque fluminis ripa barbari: sagiti-
 tis & iaculis abeuntes nostros detinere non desinunt. & ea quidem
 mora non admodum Lusitanos retardat. quippe hostium tela, den-
 satis vtrinq; scutis excipiunt. grauius aliunde malum instabat; quod
 vno eodemque tempore contrarius ventus & æstus accedens, exitum **C**
 intercluderet: neque ab socia naui, procul in salo iactis anchoris, erat
 in re trepida cur opus quicquam expectarent. iamque raptim instru-
 ctę lanciarę hand dubiam ad prædam cum ingenti clamore festinant.
 longe tamen reliquas antecedit ea, qua Sudamicinus ipse cum iuuen-
 tutis flore vehebatur. Ea re animaduersa Lusitani, tot vndique pressi
 difficultatibus, consilium ab ipsa desperatione capiunt, vltro in ad-
 uersum hostem eundi; vt, quemadmodum sit nomine Lusitano dignū,
 fortiter dimicantes occumbant prius, quam per metum mortis, in te-
 rram seruitutem abducantur. Hoc ergo consilio scapham repen-
 te circumagunt; validoque remorum impulsu vix dum concurrerant
 prorę, cum Lusitani salutari IESV nomine pariter inuocato, stric-
 tis **D**
 gladijs aut hastis, priores in nauigium hostile magno ausu transiliunt:
 ac ferro primum summovent barbaros: dein conglobatos in vnum, ip-
 saq; audacia obstupefactos, hand tamen incruenti ipsi ad satietatem
 trucidant. Nec in lōgum extracta est pugna. Paceni, cum ad vehemen-
 tes gladiatorum & cuspidum ictus nuda præbuisent aliquandiu corpo-
 ra; & emicantem e Lusitanorum oculis ardorem ferre vltra non pos-
 sent; qua cuique commodum est, certatim se in flumen eiiciunt. Su-
 damicinus, perterritos nequicquam precibus minisq; cohibere cona-
 tus; deniq; se ipse quoque de naui præcipitat; doloreq; ac rabie ac-
 census, ut quemq; suorum nando adeptus est, elato pugione confodit.
 Ceteri duabus lanciaris ex interuallo sequentes, cū, si acrius institi-
 sent

Ab us affectos ac propemodū ex sanguines nullo negotio conficere potuissent; nec opinata suorum clade perculsi, terga verterunt. Ita, I E S V adiuuante, è rebus perditis repente Lusitanus victor euadit: ac nullo e suis amisso, captiuam ipsius Præfecti lanciam in altum abducit: eo maiore omnium gratulatione ac lætitia, quo propior exitio fuerat res. Eius tã præclari facinoris fama cū ceteris circa populis, tū præcipue regulo ipsi Paceno magnum terrorem incussit. Missis extemplo ad Patiecum, mox ad Garxiam Salam legatis, demisse petijt pacem; eaque conditione impetrauit; vt cuncta per scelus ac fraudē ablata Lusitanis cum fide redderet. Hoc rerum Malacensium statu, Sequeria nouus Prætor enixe operam dabat, vt pedem, si posset, in Maldiuus insulis figeret. Eę, vt supra docuimus, Canarino, & Malabarico littori obiectę, numero plus mille censentur. Multitudinē hęc, inter cursantes euripi faciunt, adeo angusti, vt alibi nauium antennę iubas arborum deterant: alibi etiam, qui valentiores sunt viribus, ramo quopiam manibus apprehenso, ex vna in alteram insulam saltu transmittant. Multis rebus ad victum necessarijs carēt incolæ: sed pro ijs omnibus, vna est palma (sic enim appellant) Iudaicis & Africanis, careotas ferentibus, longe præstantior. quippe, non proceritate solum & pulchritudine excellit; verum etiam tota prorsus in vsu est ita multiplici, vt vulgo, si quem frugi & industrium laudibus efferre volunt, palma vtiliorem appellent. Prima dos, in fructu ipso. Tengan Narlemue Indici; cocum, seu nucem Indicam Lusitani dixerunt: humani ferine capitæ magnitudine, duplici operimento: quorum exterius, in summo læue, stupea intus dēsitare (cairū vocant) netur ac textitur, cannabis & spartimodo, cum alios in vsus, tum præcipue in vitilium nexus, & anchoralia: neq. materia vlla ad nauticos funes & maris impetus obsequentior. namque, vt falsuginem amat ea planta; cairum quoq. ex ea prognatum, & marinis aquis immersum, identidē reuirescit: & anchoris illigatum, fluitantes in salo naues egregie continet, non tam ab innata duricie, vel operis firmitate, quam viriditate ipsa, & lentitia quadam ad instar corij: vt se se vel in altum elato nauigio, miram intenuitatem extendat; vel residente, rursus in crassitudinem contrahat.

D quod secus in nostris euenit rudentibus: quæ nimirum ipsa vi ac perfinacia sæpe rumpuntur. interior autem calix, rufo colore, & globosa rotunditate prædurus, addito auro vel argento, in pocula figuratur. ipsa verò pomi caro, amygdalæ in modum; pinguedine quadam & grato sapore lactescens, non per se tantum in cibo grata est, ac salubris; verum etiam, vbi visum fuerit, exhausto lacte, paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum ex eo tener adhuc emicat fructus, nodo constrictus, ac leuiter incisus, in obdita oris angustiuscula opimum instillat succum, ex quo varijs artibus coctionibusque, veteri, vt Strabo ipse testatur, inuento, mel seu saccarum, vinum, acetumque perficitur. iam folia, cum & librarijs pro pa-

pyro sint, & loco tegularum imposita domibus, arceant imbres; tum A
etiam in vestis formam facili simul ac spisso contextu nequuntur. Denique, vna eademque arbor, omnia prorsus ad rem nauticam instrumenta ac materiem præbet. quippe truncum & ramos; in malum, assamenta, clauosque: comam in vela: cairum in funes (vt dictum est) omnium optimos, filaq. ad laterum futuras: postremo cocom ipsum, quæq. ex eo conficiuntur, in onera. ita, non sine miraculo quodam, omnibus plane rebus ex semet apta & instructa nauigat palma: eademq. discissa per hyemem, viuaces ad prunas, lenta ignium alimmenta suppeditat, Incolæ importato lino, sericoque talares tunicas eleganti opere texunt: quibus honestius multo, quam cæteri Indi velant corpora. Piscantur etiam palmeis verriculis minuta conchy- B
lia (sunt qui Venereæ conchæ genus putent) miro splendore, & colorum varietate. hæc, saburræ loco in onerarias indita, ac diuersas in regiones euecta, apud Gangaridas & Sionios, vilioris monetæ explevit vicem ad res parui pretij coemendas: apud Hesperios autem Aethiopas, cum rebus etiam carioribus permutantur. Insularum omnium caput est Maldiua; ex ea cæteris cognomentum, ibi frequentiori emporio domicilium est Regis. quicum inita iam à Soario per Ioannem Sylueriam, vt supra demonstratum est, amicitia; ad eam stabiliendam, locumq. munitæ apothecæ de more petendum Sequeria deinceps Ioannem Gometium destinauit. Neque magnæ contentionis fuit res. Ab homine donis ac promissis illecto; & cum Lusitanæ felicitatis opumq. haud ignaro; tum vestigalibus nouis rem augendi percipido, facile non de societate modo, sed etiam de castello impetratum. id castellum ad mare Gometius, quod lapidibus & calce careret; è lignea materia glebisque raptim extruxit, ac muniit. Eius deinde operis, & quadam nominis Lusitani fiducia, vix quindecim armatorum custodia septus, cum iam non pro inquilino vel hospite, sed pro tyranno ac domino se se gereret, & commeantes in id emporium peregrinos varijs vexaret iniurijs; repentina conspiratione Saracenorum oppressus, vna cum suis occiditur. arce, & ijs quæ intra arcem asseruabantur, Mahometanus potitur. ita Lusitani, quæ facili aditu in eas irreperant sedes; tã leui negotio mox deinde sua culpa deieci sunt. Nec leui- D
ores alibi plagæ per eos dies acceptæ. Goana oneraria cõmertij causa Ciaulum petens, in Saracenorum, qui Dabulum incolunt, biremes illata, prælio commisso deprimitur. In easdem biremes Lusitana carauela postmodum incidit (rotundæ nauius genus, cum ad onera, tum ad militiam vtile; dromonem Græco vocabulo haud incommode fortasse quis dixerit) contracto mox certamine, dum tormenta exercentur, ignea scintilla in sulphurei pulueris cadum illabitur. inde saeuum repente coortum incendium, nautas vectoresque omnes, vna muliere excepta, protinus hausit. Ad earum rerum nuntios, ita percitus Christophorus Sosa, qui cum nauibus aliquot Ca-
narini

A narini maris custodia præerat, nocte subluffri, Calacinum (is locus est agri Dabulensis) inuasit. Sosa aduentu præcognito, incolæ paulo ante diffugerant. Lusitanus ad prædam versus, quamquam erat barbarica vilisq. suppellex; tamen ab ea dulcedine auelli non potuit; quoad, illucescente demum die, Saraceni circiter quadringenti, sagittariæ artis peritissimi superueniunt. Aduersus eam multitudinem Sosa cum centum, & quinquaginta armatis egreditur; quorum erant sclopettarij seu fistulatores non pauci. Accensis vtrinque animis, atrox pugna coorta. Saraceni arcubus tantum instructi; primam hostilium glandium procellam submissis corporibus exceptere: tum ad sagittandum ipsi confurgunt; tamq. densus ac perpetuus fuit spiculatorum imber; vt Lusitano, ad fistulas replendas nihil vniquam temporis aut loci reliquerint. Inde cum, sensim cedendo, ad mare se se reciperet Sosa; minime fefellit hostem. circummissus illico inuenum globus, reditum interclusit. itaque Lusitani vndique vrgeri cæpti: nec sine multo sanguine, vix tandem ad naues effugium patuit. Soluentibus dein oram simul, & iaculantibus adeo pertinaciter insistere Saraceni, alienato ab sensu periculorum animo, vt semet aquis vmbilico tenus immergerent, nauigijsque, remorandi causa, propemodum inijcerent manus. Ex eo discrimine Sosa deniq. elapsus, Cialulum ad saucios curandos, minime secunda fama se contulit. Eodem fere tempore quattuordecim nauium classis, cui

C Georgius Albuquerque præerat, Olisipone profecta, male admodum nauigauit, quattuor tantum eo anno in Indiam peruenere. è reliquis vna è medio cursu in Lusitaniam vento reiecta, aliam in ipso itinere Castellanus quidam nauarchus ab Indicis commercijs ad latrocinia piraticamque conuertit. tertia, superato iam promontorio Bonæ spei, circa Quiloæ, & Mombazæ littora, magis etiam miserabili genere cladis interiit. Mahometani eas incolunt regiones. hi, Anconino Rege interfecto, iampridem ab Lusitana societate defecerant. Cum dira necessitas cogeret, aquandi gratia, ad Matuam, eius oræ vicum, quadraginta viri ex naui Lusitana appulerant scapham; in quibus erant primarij duo: præfectus, & gubernator. Dum egressi ad fontes doliola complent; interim scapham, remigibus vacuum, recedens æstus in sicco destituit. Ad eam deducendam, aptandosque remos, semiplenis vasibus illico Lusitanus accurrit. nec segnius barbari, animaduersare, duo circiter hominum millia infensis animis aduolant: nautasque partim suboneribus, partim à terra molientes, ad vnum omnes occidunt; ne quicquam cæteris Lusitanis, cum ad bombardæ ictum accedere propter vada non possent, indignam suorum cædem ex alto spectantibus. Ac ne ipsi quidem lætiores exitum deinde sortiti. quippe, vrgente siti, dum alias aquationes in vicino conquirunt; rectore vacua naus haud longe ab Quiloa in syrtes impingitur. Ad conspectam,

eminus prædam, ingens repente affuit ostium vis. momento spo-
 liata oneraria: & quotquot ea vehebantur cæsi, vno duntaxat relicto **A**
 adolescente, quem tyranno Mombazæ muneri mitterent. Albuquerque-
 cius, dissipata classe, ignarus, ex ijs quæ non comparebant, quo quæ
 que delata esset, cum cæteris nauibus ad Mosambicū exegit hyemem:
 atque inde, transmissio mari, Goam insequenti demum æstate per-
 uenit. Circa idem fere tempus, Prætor Sequeria toties iam ab alijs
 infelici successu tentatam Arabicam expeditionem aggredi statuit.
 Contractis ex omni ora nauib⁹ maioris formæ quattuor & viginti, be-
 latorum tria millia imposuit; quorum erant Lusitani mille & octin-
 genti: cæteram summam, Malabaribus & Canarinis expleuerat. Cū
 ijs copijs Goa profectus Februario mense, anno seculi huiusce vigesi-
 mo, ad Aromata promontorium Africæ, secunda nauigatione trans-
 misit. Ibi cognito ad Giddam stare sex Turcarum triremes; manusq.
 armatorum cogi ad fauces Adeni occupandas, intra ipsas fauces inue-
 hi, & longitudine sinus emensa, circa Giddam laceßere bello Turcas
 decreuit; vt si se occasio dedisset, signis collatis de rubri maris posses-
 sione decerneret. Hoc animi proposito legens oram, ad Meten vicum
 aquandi causa, applicuit, metu desertum ab incolis: vna tantum ve-
 tula inuenta: cuius indicio in summa siccitate aqua patuit. amnis erat
 alueo glareoso. sub eam glaream, æstate, cursu tacito se se ita latices
 condunt, vt nihil humoris in summo prorsus appareat. Anum indicē
 remuneratus, & in eius gratiam flammis ab eo prohibitis vico. Seque-
 ria in Arabiam non longe ab Adeno traiecit. ibi dum ad Aram (id lo-
 co nomen) anchoras iacit; in scopulum sub aqua latentem illata Præ-
 toria, solutis incussu compagibus exemplo diuellitur, quæ in summis
 tabulatis erant, cum parte machinarum ægre seruata. cætera demerso
 alueo periire. naualis turba (quadringenti numerabantur) in cæterā
 classē distributi. à Sancto Antonio nomen erat Prætoria. ex eo, Diui-
 Antonij saxa, locus Appellatus. Ab hac statione cum ad Giddam recta
 contenderet Prætor, adeo pertinaci compluriū dierum Aquilone pro-
 hibitus est; vt interim aduentante hyeme, idoneum rei gerendæ tem-
 pus effluerit. Itaque omisso bello, ad pacem cum Dauide Abafsino
 Rege firmandam animum adiecit. cuius Regis imperium, cætera me-
 diterraneum, modica tantum ex parte ad rubri maris littora perti-
 net. Eam oram Davidis nomine tenebat Præfectus maximus, quem
 honoris titulo Barnagazium vocant. oppidis ac vicis, Præfecti mino-
 res prærant. Cum hisce Præfectis de societate agendū erat Sequeriæ,
 & legati duo in terrā exponendi: alter, Matthæus Armenius. is, qui ab
 ipso Dauide Helenaque ad Emmanuelē cū donis ante decenniū vene-
 rat: atq. ob suspectam eius legationis fidē, ab Lusitanis nullo suo meri-
 to multa indigna & acerba pertulerat. alter, Emmanuelis ad Abafsini
 erat legatus, Rhotericus Lima, susceptus in locum Eduardi Galuani,
 qui superioribus annis in ipso itinere, nondū peracta legatione, dece-
 serat. **D**

ferat. Simul etiam erat ei Mazua insula (quæ Ptolemais ferarum olim fuit) haud procul à Camarano visenda, si forte locus arcis ad eius regionis custodiam ædificandæ idoneus foret. ea insula Arquico oppido maritimo Abasini littoris obiecta, per angustum freto ab continente dirimitur: & lunato sinu in idem litus obuersa, in primis tutâ ac placidam stationem nauibus præbet. ad hæc, cisternis, armentisque varij generis, in usum classium & præsidiorum abundat. Prætor, totam insulam per otium contemplatus, tametsi Mahometani incolabant; tamen, vitandæ inuidiæ gratia, suos ab incendiis ac præda continuit: Mahometis vero sanum rite exipiatum, intemeratæ Conceptioni Deiparæ Virginis dedicauit: ibi per eos dies Christiana sacra peracta non semel. Interea ab Arquici Præfecto oratores affuerunt cum donis & comœatu: quibus, ut pote Christi cultoribus, sericum vexillum Cruce insignitum, amicitia causa, datum est. illi, cognito Christianos & Lusitanos aduenas esse, cuius gentis fama iampridem eo tractu increbuerat, mirum in modum gratulati; primum omnium de Matthæo Armenio cum cura perquirunt. hunc ipsum ubi adesse præter expectationem audire; & mox in conspectum est productus veneranda canitiæ senex; obortæ cunctis præ gaudio lacrymæ. &, vulgata eius rei fama, certatim ad optatos viri amplexus, & manuum oscula confinebant. Ea demum celebritas, & Matthæum omni suspitione liberauit; & Lusitanis, quod insontem adeo aspere & inhumane tractassent, dolorē simul ac pudorem inecit: eo magis, quod etiam aliquot è sacra Visionis æde monachi (multa autem cœnobîa, ex Diui Antonij ferme institutis, eo toto regno visuntur) salutandi eiusdem Matthæi causa, ad classē accesserant: qui ab Lusitanis sacerdotibus linteatis, cum symphonia & psalmis accepti, magnam animi voluptatem præferebant; non è Matthæi solum, sed etiam ex ipso Lusitanorum aduentu: quod vetus oraculum sibi a maioribus traditū ferrent; ex occidis aliquando regionibus, Christianæ religionis homines in ea loca venturos. Eius vaticinationis promissa, tantæ clausis appulsu, tandem esse confecta; & in illo sacratorum hominū cœtu, Hesperiam cum Eoa Ecclesia, tanto locorum intervallo, dextris quodammodo miscuisse; magnopere lætabantur. in sermonem dein cum Arquicano Præfecto ventū est; & paulo post, ad stabiliendam societatem (quod ita Danidem velle non ignoraret) Barnagazius cum per amplexum comitatu Arquicum processit. Paululum ibi altercationis fuit; dum dies locusq. colloquio constituitur; litus ipsum aduena: Arquicum Barnagazius præoptabat, nonnulla fraudis ac periculi suspitione ab Saracenis iniecta. Ad eam suspicionem tollendam (quando per obfides transigi, indignum Christiana amicitia & hospitio videbatur) cum synceri animi pignus Crucem nudari & porrigi ab sacerdote iuberet Antonius Saldania, Lusitani Prætoris internuntius; seuero vultu Barnagazius confestim exurgens obstitit; negans, tam

leui de re, tam augusta attrēctanda mysteria. Quin ego potius; in- **A**
quit, de iure meo decedam, meque vltro in omne discrimen obijciā.
ita, mediæ regionis campus, inter oppidum & mare, consensu deli- **A**
gitur. Barnagazius cum equitibus ducentis, peditum duobus milli-
bus ab Arquico; Sequeria cum sexcentis non amplius armatis e clas-
se descendit. ijs copijs in statione vtrinq; conspecta relictis; cum
senis ambo comitibus in medium prodire. Primus congressus fuit,
mutuo blande & amice consalutantium: & Regis vtriusque in alterū;
beneuolentiam studiumque accurata oratione testificantium. dein
societas ac fœdus hoc maxime modo sancita. Classarius sacerdos ar-
genteam Crucem in medium attulit: ea Barnagazius prior appre-
hensa, nixus genibus: Quam, inquit, pacem IESVS Christus, ge- **B**
neris humani Redemptor, discipulis reliquit suis; eadem esto inter
nos, qui eiusdem Christi cultum profitemur; ac fidem. Hanc ego pa-
cem (quantum in me fuerit) Regis mei nomine spondeo; atque ita
iuro per hanc sacrosanctam nostræ salutis effigiem. In eandem ferme
sententiam conceptis verbis iuravit Prætor. dimisso dein colloquio,
per triduum ex vtraque parte donis officijsque certatum. & ingens
omnium fuit lætitia, quod opulenti duo Reges terra marique, cōtra
Christianæ rei aduersarios arma iunxissent. Post hæc, Sequeria Rho-
tericum Limam legatum Barnagazio commendauit, ac tradidit, ad
regiam vsque tuto mittendum. cuius in comitatu cum alijs honesti vi- **C**
ri complures fuere; tum verò Franciscus Aluarus sacerdos: qui dein
reuēsus in Lusitaniā, eius peregrinationis seriem patria lingua de-
scriptam edidit: eodemq; postea auctore, Paulus Iouinis gentis ritus
moresque latino sermone diligenter est persecutus. Per eosdem fere
dies quibus in Arabico sinu Lusitanus agebat Prætor, e Pacēho So-
matra insulæ regno, sūmus Mahometicæ superstitionis Califa seu an-
tistes, nomine Molana, supplex illuc vsque contendit. puerum addu-
cebat duodecim ferme natum annos, Paceni Regis filium; cuius pa-
rente occiso, Geinal tyrannus, ab Alodino socero adiutus, regnum
inuaferat. huic si contra communem hostem suppetias Lusitani tulif-
sent; restitutum in patrias fortunas puerum, in Emmanuelis auctori- **D**
tate cum annuo tributo Molana spondebat futurum. Et pupilli orbi-
tas, & Califæ obtestatio apud Sequeriam valuit. Ad Geinalē mex ea
possessione pellendum, sex naues cum valida manu armatorum, Ge-
orgio Albuquerque attributæ. Cuius rei, & iunctæ cum Davide ami-
ciæ nuntius qui ad Emmanuelem afferret, Petrus Vafæus in Lusita-
niā à Prætorē missus, magna toto regno omnium ordinum gratula-
tio fuit; & in singulis oppidis miro populi studio supplicatum est.
Prætor, cum egressus freto Calaiatum petijsset, Armuziam inde pro-
cessit. ibi, clauso iam mari cum magna nauium parte hyemare co-
actus est. Dum hæc ad Arabiam, & Persidem fiunt; Coz Præfe-
sus interea Rhotericus Mellus Lusitanam rem, haud contemnenda;
fi cri-

A si crimen abesset, vectigalium accessione ditauit. Idalcaneim inter, & Crisnaraū Narfingæ Regem, atrox ac funestum per eos dies exarferat bellū; dū reconciliatę nuper amicitię leges ambo parū syncera fide custodiunt. Idalcan perfugas & noxios e Narfingæ regno contra ius & fas clam admittere, grassari occultis latrocinijs, ac repetentem res Narfinganum, dolis fallacijsq. frustrari. Crisnaraus vicissim, otij impatiens, bellū denuo optare; & in Raciolum vrbē Decani regni munitissimam, spe atq. auiditate imminere: quam sibi maioribusq. ademptam, Idalcaneis accessisse regno ægre ferebat. Eius ergo repetendę vrbis, & Idalcane arma rursus titulo specioso inferendi tale consilium inijt. Saracenus erat in ipsius aula, Cides Mercar, Mahometano cultu ingenioque, industrius vir, & experiens. Hunc, ad Arabicos equos in vsum belli coemendos magno cū auri pondere Crisnaraus Goam misit: & quo testatior esset res, ad Goæ Prefectū super tali negotio separatim litteras dedit; haud dubius, quin per Decanios fines necessario iter habenti bene nummato viro, Idalcan, prædas eiusmodi sagaciter odorari assuetus, de more structurus esset insidias. Quod putarat, euenit. Ingressū Decanios limites Cidē, vt pote eiusdē sectę hominē; quin etiā e Mahometis, vt ferebatur, stirpe genitū; Idalcan benignis admodū promissis ad se per litteras inuitauit. Cides, vel societate superstitionis, vel vberioris stipendij ostentatione adductus; vel etiā inuertendę regię pecunię spe; haud grauate ad Idalcane sese contulit. ille, comiter acceptū, per speciem honoratę præfecturę, Dabulū, extēplo amandauit. ibi, nequid rumoris emanaret, pecunia spoliatū, per idoneos talium facinorū administratos e medio sustulit. Crisnaraus interea, speculatoribus clam appositis, cū rei gestę seriem haud magno negotio comperisset, lætus oblata belli occasione; missis quoquo versū ad Reges ac dynastas epistolis, manifestam Idalcaneis perfidiā, & violatas pacis leges minaciter & acerbe conquestus est: dein, maximis equitū peditumq. contractis copijs, Raciolū vrbē obsidione cinxit. Ad eā soluendā obsidionē Idalcan profectus; cōmisso prælio, magna parte suorum amissa, cū paucis elabatur. Crisnaraus victor, nō castris modo Idalcaneis est potitus; sed etiā Raciolū vrbē valido instructā præsidio, crebris iā oppugnationibꝯ frustra petiti; metu deniq. in deditionē accepit. Idalcan interea; remotis oppidis, quo propter siccitatē Crisnaraus cū exercitu peruenire non posset; amissa in psēs, renouādū belli fiducia, sese in glorius cōtinebat. Ad eius cladis famam, cū alij ab Idalcane defecere; tum Gini, gensin Decano regno prænobilis. Eius gentis principes, germani duo fratres, Comus, & Appa, contractis octo ferme armatorū millibus, in subiectos Gateis iugis agros impetum fecerant; inde sine dubio, in oram maritimam transgressuri; crebris portubꝯ & vectigalibus quætuosam (Concanū vocant e regione Goę) quam Ginorum olim familię Mahometani eriperant. Eius Præfectus, Idalcane hero auaritia, & fraude nō absumilis, magna pecunię summa e vectigalibus portorijq. collecta;

id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, domini rem ad suum peculium adiungeret. Omnia circumspicienti, commodissima ad fugam, Goa Lusitanorum vrbs visa. id quo tutius faceret; Lusitanum sibi præfectum ante conciliandum ratus; ad specimen probitatis ac fidei petijt ab eo per nuntios, primum vt Idalcani contra Ginos tumultuantes opem pro amicitia ferret. id si facere granaretur (quod ita fore haud erat nescius) tum libero mendacio suadebat, vt ipse potius in eos portus, & vicos, Emmanuelis nomine inuaderet. æquiore animo Idalcane in afflictâ fortuna laturum, suas opes & vctigalia in Lusitanorum, quam in perduellium potestatem venisse. Hoc nuncio accepto, Mellus Præfectus, rem ad consilium detulit. ac tali tempore nemini dubium erat, quid ius, quid æquitas, quid amicitia postulare. verum apud homines lucra pensantes, vtilitas valuit. Mellus cum octingentis ferme Canarinis peditibus, Lusitanis equitibus ducentis & quinquaginta, euripo traiecto, Concanum sine certamine vlllo occupauit, non ausis Ginis aduersus Lusitanos arma ferre: & Rhotericum Iusartem cum modico præsidio ei regioni præfecit. At Idalcanis procurator, domino prodito voti compos, Goam plenos argento auroque loculos tulit: & quo res occultior esset, amico Lusitano cuidam æque fallaci custodiendos initio tradidit. Dein, cum hic depositum ex occasione repeteret; ille alter se quicquam accepisse impudentissime pernegaret, neque chirographum exstaret vllum; ex dolore ac desperatione Mahometanus in furorem & insaniam versus, mentem simul cum pecunia perdidit. Fraudator vero, dum thesauris male partis incubat securus, inopinata morte postmodum, ab eo quod carissimum habebat in terris, auellitur. Quin etiam ipse Crisnara deinde malis artibus receptam urbem Raciolum, bello vicissim superatus, amisit. quæ bella, & numero peditum equitumque, & vniuerso apparatu (alioquin fides Barrium, & Osorium, & alios rerum Indicarum auctores appellet) orbis nostri expeditionibus longo intervallo præferenda, enarrare nostri instituti non est. Postremo, ne Lusitanis quidem ipsis, vt in loco exponemus, diuturna stetit: minus honeste quæsitâ possessio. Ita per omnes eorum scelerum affines peruagata celestis ira, breui tempore pœnas a singulis improba cupiditatis exegit. Per eosdem fere menses, nouum & multiplex aliud in mari miraculum exstitit. Classis nauium nouæ duce Georgio Britto dum ex Lusitania Indiam petit; rostrata celsior Rhoterici Vassæi Pereriæ, in medio cursu, repente, veluti freno equus adducto, ita substitit magno cū aquæ sonitu ac motu, qualis, vbi in vada & syrtes incurritur, edi consuevit. Eo ipso terrore perculsi nautæ, demissa vtrinque bolide, profundum sine dubio niare comperierunt. Cum infatis vento velis hæreret nauigium nihilominus; dispiciendi causa (quod esset nox) admotis ad marginem luminibus; implexam alueo ingentem belluam vident. Carinæ centum & quinque dodrantium longi-

longitudine, applicauerat corpus; cauda gubernaculum illigarat: alis immanibus latera ad summum vsq. cingebat, quas iam in alas per
A imprudentiam nonnulli manus iniecerant. Ad spectaculū adeo tetrū, ingēti videlicet horrore nautæ militesque perfusi. vt vero, dolij magnitudine, vasto hiatu nouissime caput extulit; metu exanimati pæne omnes, infernum profecto monstrum diuinitus immissum credere, ad viua tot noxiorum corpora glutienda. Pauci, quibus in tanto discrimine mens animusque constiterat, consultandi gratia in vnam partem secedunt. erant qui contis, & iaculis, ballistisq. depellendum suaderent cetum: alij contra, nihil magis tali tempore vitandum aiebant; ne tantæ molis animal vulneribus irritatum, concussu ipso & agitatione violenta nauem euerteret. in summa inopia consilij, cum nihil explicaretur; & maior in singula momenta terror instaret; suppliciter ac demisse veniā pacemque Dei & cœlestium exposcere, atque ad vota precesq. confugere placitum est. Neque ea irrita fuere. Sacerdos cum linteo, & stola, & signo Crucis in medium prodijt. ab eo, sacris carminibus, & exorcismis delinita bellua (mirum di & tu) nulla cuiusquam noxa relicto nauigio, cum è portentosis narium fistulis ingentem relasset aquæ vim, sese admodum placido lapsu in mare dimisit. Lusitani, tamquam ex orco præter spem erepti, debitas diuinæ clementiæ laudes, & grates agebant. Circa idem fere tempus, in Somatram Georgius Albuquerque cum orbo extorriq; delatus est puero. Ante eius aduentum, tyrannus Geinal, Pacenorum erga se voluntati diffusus, non longe ab vrbe munierat castra; seque intra id munimētum cum tribus millibus armatorum tenebat. Albuquerque, missis qui tyrannum iuberent iniusta possessione decedere; cum denuntiatione minisq; nil nisi verba & frustrationes eliceret; fauente Aruano finitimo regulo, castra cum trecentis dumtaxat Lusitanis aggressus, non sine sanguine suorum expugnat, ac Geinale interfecto, & prædę parte Aruano cōcessa, qui inter oppugnationem auersas castrorum portas obsederat; pupillum magno populi assensu plausuq; Regem acclamatum, & cum annuo tributo in verba Emmanuelis adactum ex fœdere, in patria sede ac domicilio collocat. Eius pueritiæ regendæ, Molana præpositus, is, qui pupilli susceperat causam. & rei maritimæ cura, Lusitanorum amico Ninacunapani concredita, dein ad Mahometanos in officio continendos, castellum ipso in aditu portus exstrui captum. Quæ ne res, adeo secundæ, nimium Lusitanos efferrent; quo die Geinalis capta sunt castra, ipso die ad Acenum oppidum, leucas à Paceno fere viginti; dein ad Bintanum longe dispari successu pugnatum est. Georgius Brittus, nauibus quinque ab Cocino Molucas petens; cum ex itinere Aenalittora tenuisset; auri occæcatus audivitate, cuius vim ingentem in proximo delubro esse audierat; cū centum & viginti armatis in terram egreditur. Huic Abrahamus tyrānus obuiam cū sex elephantis, peditibus mille progressus,

pugna

pugna commissa, Lusitanos complures temere inuectos, & in ijs Ge-
 orgium ipsum interficit; ceteros grauiter faucios retro ad mare cō-
 pellit. Inde in Georgij locum Antonio fratre successit, Lusitani Mala-
 cam traiciunt. quo cum item Albuquerque paulo post a Paceno su-
 peruenisset; duodecim amplius coactis in vnum nauibus, & propu-
 gnatoribus ferme sexcentis, Alodino, infestum de more Malacense
 littus habenti, arma inferre denuo placuit. Is nuper ad Pagum victus,
 vt supra demonstratum est, in Bintanum haud longe a Pago recepe-
 rat sese. Ea insula, Sincapuranis obdita faucibus, nobili fecatur am-
 ne; qui ponte iunctus, dein se in mare euomens, portum nauiganti-
 bus præbet. Huic impositam amni urbem, insulæ cognominem, Alo-
 dinus, pulso, vt supra docuimus, vetere domino, præclare munierat.
 ad pontis caput propugnaculum excitarat; a cæteris partibus, ferra-
 tæ structuræ, ad latera ferienda, vallum & aggerem obiecerat. Por-
 tum ipsum, & fallacia vada, & adacti fistula flexuosi de more stipituni
 ordines; & in afsidua statione paratæ lanciæ seu lembi egregie tue-
 bantur. Lusitani, prope certa victoriæ spe profecti, nondum probe
 explorata regione, descendunt; duabusque simul partibus ad mœnia
 subire conati, cum neque scalas attulissent, & stagnantibus circum
 aquis ac voraginibus impliciti tenerentur; destinatis vndique ho-
 stium telis ac tormentis, promptissimi quique sternuntur. Nec feli-
 cius mari tentata oppugnatio est. cum & incognita obstarent
 vada, & hostilium nauigiorum agilitas, onerarias Lusita-
 nas, magnitudine ipsa inhabiles, crebris detri-
 mentis afficeret. Ita, omisso incepto, & præ-
 cipuis e suorum numero desideratis, dis-
 uersi duces; Albuquerque Mala-
 cam redijt: Britus ad Molu-
 cas, quo intenderat,
 nauigare per-
 rexit.

Libri Septimi Finit.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER OCTAVVS.

C VM hæc apud Indos alterna succedunt vice; interim ex alia quoque parte, atque adeo plane diuersa, perquam insigne ab homine Lusitano facinus editum est. Fernandus Magalianes agebat Olisipone, ingenti animo vir, & rei naualis apprime callens. Is, quod in India sub Albuquerque duce stipendia multa fecisset; nequaquam pro spe præmiorum (vt in suis plerunque meritis æstima-

D mandis nimium sibi fauet humana cupiditas) ab Emmanuele tractari se questus, ad opulentiorē Caroli Cæsaris Castellæ Regis aulam transijt. ibi, cum astronomis aliquot communicato consilio, & implacabili odio in Emmanuelem accensus, Cæsare & consiliarios docet; Molucas insulas, quarum celeberrimis toto iam terrarum orbe diuitijs Lusitani fruuntur; intra Castellanae conquestionis limites haud dubie contineri: idq. non pluribus tantum argumentis è mathematica supputatione contendit; sed etiam acceptis inde litteris a Francisco Serrano, de quo supra commemorauimus; in quibus de admirabili quadam eius regionis cum opulentia, tum ab aurea Chersone-solôginitate disferret. Profecto, si a fortibus & peritis hominibus tentetur ex Occidente iter; haud ita magno negotio e Peruana terra in easdem insulas penetrari posse. opem dein addit monitis. ac se, modo in eâ expeditionem necessaria præbeatur; in omne discrimen, experiundi causa paratum ostendit. Mouit Cæsarem & magnitudo promissi, & Fernandi auctoritas cum testimonio Serrani coniuncta.

Quin-

Quinque compactis egregie nauibus, eximio & nauta & milite ad
 Hispalim instructis (quo in numero exsules erant Lusitani complu-
 res) vnus Magalians cum summo imperio ac potestate præficitur. A
 Cum ijs nauibus, Bati fluuiio in altum Oceanū euectus; canarias pri-
 mum insulas, tum Brasiliam certo tampridem itinere petijt. inde, ve-
 lis in Austrum datis, cum ignota littora diu legisset; ad magni flumi-
 nis ostia ventum est; quod Sancti Iuliani vulgus appellat. is locus
 quinquaginta gradibus ab æquinoctiali abest circulo. neque inde
 longe, infesto rigore, & æterno pressa gelu, niuosa montium cacumi-
 na in cælum exsurgunt. terram incolunt homines immani duode-
 cim amplius dodrantium statura, efferis moribus, crudis in cibū car-
 nibus adfueti. è quibus duo ad classē attracti, blādimentisq. ac mu-
 neribus a Magaliane deliniti, intra paucos dies ex insolita victus cō-
 suetudine periere. Ad eam oram explorandam missa nauis vna, cui
 præerat Ioannes Serranus; in scopulos illata, saluis tamen hominibus
 frangitur. Hisce rebus contreriti classiarij, & præter alia maris incō-
 moda, sãuissimo frigore eneeti; incerta vitæ, & perueniendi quo in-
 tenderant spe; reuersionem plerique suadere, quidam etiā conuitio
 efflagitare institerunt. Hosce Magalians, obfirmato ad oēm patienti-
 tiā aīo, benignis adhortationibus aliquandiu sustentare conatus; cō-
 perta demū cōiuratione; partim capite, partim exilio punit. quā sup-
 plicij ac minarū acerbitate, obstupefactis interim ab omni rerū no-
 uarum conatu reliquorū animis; vltra eum locum tres ferme gradus,
 hoc est leucas circiter quinquaginta, processit. atque ibi demum sese C
 ostendit euripus, sinuoso meatu Oceanum vtrunq. coniungens. Ea re-
 tum ex incitatissimo aquarum æstu animaduersa; tum ex cetorum of-
 sibus in littus eiectis; quasi peracto iam itinere, gratulatio ingens a
 Magaliane facta: & euripo ipsi, ab inuentore, perpetuum ac nobi-
 le nomen inditum est. ibi, commeatibus valde imminutis, cum
 denuo fremitum vel querimonias quorundam inaudisset; capitis pe-
 na proposita, vetuit ea de re sermones inferri. Tum alia nauis ad in-
 quirendum exitum præmissa; ducē frustrata per tenebras retro vnde
 venerat, Hispalim reuertit octauo mense quam ex eo portu discesse-
 rat. Eam nauem missis qui quærent, incassum dies aliquot præstola-
 tus, cum reliquis tribus audaciter ipse progreditur: perq. varios mæ-
 andros, & cæcas ambages, crebro velorum flexu tandem ex altera par-
 te vastissimum rursus in æquor euasit. & quoniam sub æquatore ipso
 positas Molucas esse didicerat; in eam partem proras dirigere magis-
 tros iubet. Leucas mille quingentas procul ab omni terræ conspe-
 ctu prouecti, in desertas aliquot insulas incidere; quas ex aduerso Ita-
 liæ oppositas nonnulli arbitrantur. inde continuato in Septentrio-
 nes itinere, ad Subū insulam leucarū ferme duodecim ambitu, auri fe-
 racē, frequentē incolis vetū est. Ibi Magalianis labores exitu nec opi-
 nato conclusi. quippe insulæ regulus, quod armis eo tēpore cum finiti-
 mo Rege Mathani contenderet; oblata recentis auxilij spe, adue-
 nas

Anas non solum hospitio libenter excepit; sed etiam in eorum gratiam se se cum vxore, liberisque, & popularibus circiter octingentis, Christianum fieri voluit, & honoris causa in sacro baptismo Fernadi nomen assumpsit. Hisce necessitudinum vinculis magis magisque Lusitanus obstrictus, petenti opem & Christiano, & hospiti, negare non potuit. Descensione cum praestantibus aliquot facta, Magaliones, cum semel iterumque, fudisset hostes; tertio denique, ex insidijs ipse circumnactus occiditur. Caeteri, partim, circa cum interfecti, partim elapsi vix ad naues cum tristi nuntio peruenere. Neque hic finis miseriarum fuit, ex quo facile existimari potest, quam non temere, nec sine diligenti preparatione, barbaris Christiana sint impertienda mysteria. Regularis, qui vix adhibito catechismo, vel anteaetate vitae sceleribus cum salutaris detestatione damnatis, amicitiae & temporis causa, peregrina fasces suscepisset; qua mobilitate Christum induerat, eadem paulo post & Christum ipsum, & vna cum Christo ius foederum, fas, humanitatem, fidem penitus exuit. Oblatam ab hoste pacem, cum eo si aduenas e medio sustulisset, recedentia merita & iunctas nuper dexteras oblitus, minime recusauit. Tam scelerati dein facinoris perpetrandi, cum in aperta vi nulla esset spes; primarios e classe ad viginti, per officij ac benevolentiae speciem ad ferale conuiuium inuitatos, repente inter ipsas dapes & pocula contrucidat, vno Ioanne Serrano vel ad ludibrium vel ad lucris spem reseruat; quod ex redemptione se partem aliquam sulphurei pulueris, & aliquot aenea tormenta (cuius machinae in ijs locis nihil vnquam simile visum fuisset) capturum esse consideret. Atque vna haec spes salutis afflicto quoque Serrano restabat. Verum vtrumque postmodum euentus fefellit, namque productus in vinculis ad mare Serranus; noua clade exponenda primo socios ad misericordiam lacrymasque commouit: eodemque interprete, per consuetos iam nuntius ac symbola, cum incolis agi de pretio captiui. Paciscebantur vtrinque pecuniae loco, duas minoris formae bombardas, & pulueris aliquantum. Ea cum lintribus ad terram nauis admouissent; subito pretium augere insulani, & recedere a conditionibus, ac redemptorem varijs artibus detinere. Inde altercatione cum iurgiis orta, cum maior maiorque hominum frequentia ad littus afflueret, veriti fraudem & insidias classiarum, se se ad naues re infecta subducunt; anchorisque sublati, miserum Serranum, frustra fas religionis, amicitiae, patriae, lamentabili vociferatione obtestantem, in barbara, & crudeli terra destituunt. ad insulam decem leucas inde pronecti, varijs casibus imminutas recensent copias. fufis ac laceris magna ex parte armamentis, centum & octoginta non amplius homines in vniuersum inuenti. Cum in tres ipsas naues, neque nauis, neque funes, neque vela sufficerent; alneo vno, qui praeter caeteris quassatus erat, incenso; turbam cum instrumento omni in alteram transferunt. ita, duabus tantum reliquis nauibus ex eo loco discedunt: ac prorsus in occidentem Solem obuersionis, diu errant.

di, ad Molucas insulas tandem aliquando perueniunt. ibi cum Tido- A
 ris regulo haud ægre societas iuncta. Lusitana tum aberat classis: eo
 facilius corrasis vndiq. frugibus, regulo enixe adiuvante, per tot
 grummas & pericula petitem ex insula specimen auerunt: ac trito in-
 de itinere vtraq. primum institit navis. dein Lusitanarum classium
 iniecto metu; altera fluctibus quassata, cum omnibus compagibus
 aquam acciperet, ad Molucas recurrit; ibiq. egressis in terram homi-
 nibus, ad scopulos allisa diffringitur. altera Indis ad dextram relictis,
 immani ausu protinus altum præcidere, & recta Bonæ spei promon-
 torium petere intendit: eo superato, cum ad Hesperidas vsq. insulas
 processisset; inaudito post omnium seculorum memoriam cursu to-
 tum orbem emensæ, & æmulis classibus illuc vsque feliciter euitatis;
 ab Lusitano demum Limenarcha in eo portu detenta est; & pauci qui B
 superfuerant semianimes in custodiam traditi: è quibus tamen ali-
 qui, naui deinde recuperata, in Hispaniam, vnus etiam, patria Vice-
 tinus; obstupescuntibus cunctis miraculi nouitate, in Italiam redijt.
 Huic naui non sine causa Victoriæ inditum fuerat nomen. Naclerus
 erat Ioannes Sebastianus Canus, ex oppido Guetaria Vardulorum, ad
 Pyreneum; vir animi fortitudine, peritia gubernandi, & inaudita fel-
 licitate sane promeritus, vt ipsius ac patriæ nomen, nullus vnquam
 casus, nulla temporum longinquitas obruat. Neque me fugit, hæc
 aliter ab Iouio equali eorum temporum tradi. Sed nos rem totam ex
 fide retulimus: haud mediocriter locupletem huiusce narrationis au-
 ctorem sequuti Ioannem Barrium Lusitanum: ad quem, præter cate- C
 ram notitiam, & habita cum superstitibus ex ea classe colloquia; con-
 scripti insuper ab ipsis gubernatoribus eius peregrinationis commē-
 tarii peruenere. Ex eo deinde tempore sapius in Molucas è Bætica
 primum, ac postmodum è noua Hispania nauigari ceptum. quæ res
 ingentem discordiarum molem inter Lusitanos ac Béticos peperit;
 nec sine magno motu, cum in Europa legibus, tum in Asia ferro, de
 illius maris & commercij possessione certatum est. Magalianes è Bæ-
 tica Septembri mense anni vndeuigesimi soluerat. biennium circiter
 in ea nauigatione consumptum. Inter hæc, de rebus in Ceilano ge-
 stis nuntii ac litteræ in Lusitaniam venerant. Ad ea tam opportu- D
 na & fructuosa tuenda commercia, & fluxa fide Regem in officio
 continendum; arcem instaurari, & aucto præsidio diligenter custo-
 diri Emmanuel iussit. Eius rei causa Lupus Briticus cum supple-
 mento fabrorum ac militum in Ceilantum profectus, accepto à Ioan-
 ne Sylueria castello; primum omnium concharum vim ingentem
 è proximo petijt; è quibus Indico more calce confecta; novos muros
 prioribus iam collabentibus ex arte perduxit; ac fossam probe pur-
 gatam statumine muniijt. Ea re offensi vehementius insulani, quos
 communi vocabulo Cingalas vocant: quod contra ipsorum salutem
 ac libertatem cuncta parari haud absurde suspicarentur. Et Sarace-
 ni

A ni inquilini de more suspicionem ac metum augebant, in conciliabulis discitendo, veros videlicet vates initio se fuisse; cum exitialem Columbana terræ Lusitanorum aduentum fore prædicerent. Per speciem societatis illapsos inaudita avaritia & crudelitate homines; paucis diebus male mulctato hospiti Regi stipendium imposuisse, post hæc, aliarum gentium homines, nullo iure aut exemplo ab ijs lictoribus arcere cepisse: non quieturos, quoad iniecto ad arbitrium fræno, populis perinde ac iumentis abutantur; nec eorum fortunas modo, sed etiam succum & sanguinem hauriant. Habere Columbanum digna factis & moribus præmia; qui, lpretis fidelium sociorum consilij; nouam & incognitam veteri & expertæ amicitie prætulisset, Huiusmodi facibus ad execrabile odium nominis Lusitani accensa

B plebs; venalia primum alimenta cibosque castello subtrahere: dein eò audacia ventum; vt Lusitanos longius ab arce vagantes, vel iaculis eminus peterent, vel iniquo loco circumuentos occiderent. ad hæc tam atroces iniurias; principio, pacis & concordie causa, leniter agere, & conuiuere Præfectus. Sed conuitia militum, segnitiam & ignauiam increpantium, diutius ferre non potuit. meridianis horis, quod æstiuæ maximæ quietis est tempus, cum centum & quinquaginta armatis Columbum oppidum arci pane coniunctum, quam tumultuosissime inuadit. Barbari, qui vt in summo otio, nullis cincti mœnibus, neq. stationes neq. vigilias agerent, metu perculsi repente capessunt fugam; re familiari, pauidis coniugibus, paruissq. liberis

C in tanto periculo destitutis. Britus sine certamine oppidum ingressus; militem à direptione cædibusq. continuit: tantum scæminas puerosque ad fores ædium alligari iussit; vt cum in sua potestate omnia fuisse redeuntes Cingalæ cernerent, ex eo ipso, quam non hostiles in Regem populumq. animos gereret, existimare facile possent. Simul etiã ad retardandam eorū ferociã, si ab tergo instarent, patentioris viæ quæ ad castellū fert, tectis ignes iniecit, salutari sane consilio. quippe barbari, nō celerius, attoniti metu, se se ex oppido eiecerant, quã icti desiderio & solitudine pignorū, conglobati furentesq. in præliū rediere; instantesq. Lusitanis iã se recipientibus, eodē impetu in arcē irrūpere potuissent; nisi ijs eos cū demendi vincula suis; tū reslingedi incēdij detinuisset mora. Inde nostris ad arcē mature adipiscendā, occludendaq. portas spatium est datū, cū extremi tamen agminis ferme triginta faucij rediissent. Neq. is terror (vti putarat Brittus) ad pacandā valuit gentē. quin, exasperati potius animi, signoq. dato per agros, armati ad viginti millia cōuenere. ea multitudine freti, cū tenere ad arcis mœnia subiissent; magna cū cede vulneribusq. repulsis, castra cōmuniunt. in exitu iã æstas erat; eo maiore in spē venerat regulus, si minus oppugnatio procederet; interclusis propter anni tēpus maritimis cōmeatib⁹ auxilijsq. obfessos ad vltimā inopiā redigedi. Neq. tamē interea quies ab armis & ab operib⁹ erat, aggerē assiduo labore ad mœnia

Cingalę proferebant. misilibus dies noctesque fatigabant hostem: A
 inferiores utique Lusitanis tormentorum magnitudine, & artificio;
 sed molem supplebat numerus. ferreas contraxerant ballistas ferme
 sexcentas. eę vel brachijs collibratę, vel innixę canterijs, indita in fi-
 stulam plura simul veruta decem palmorum longitudine, aprugno ad-
 uersus ignem pennata corio, ita excusse mittebant; vt ad passus fer-
 me ducentos obuia quęque perfringerent. hisce verutis interdiu im-
 petebant inclusos: noctu ignitis iaculis militares intra arcem casas &
 diuerforia, ramis & frondibus raptim exstructa, incendere conaban-
 tur. Lusitano, in magnis rerum angustijs nihil erat eque difficile, at-
 que aquandi ratio, quod puteus extra arcem non sine cruore adeun-
 dus esset, neque eo per cuniculos, vt olim Cananore, penetrari loci na-
 tura permetteret. Accedebat aduersus tantam hostium multitudinē, B
 mira defensorum paucitas; vt sine vlla interdum vicissitudine ijdem
 perstare in stationibus & excubijs cogerentur. Vna tantum fiducia
 restabat venturi ab continente subsidij, si rem vsque in æstatis initiū
 extrahere potuissent. Verum ea quoque spe excidere, postquam ex-
 acta iam per ingentes labores hyeme, Antonius denique Lemius ab
 Cocino cum vna tantum trireme, neque plus quinquaginta propugna-
 toribus, affuit; & ijs quidem, ægre coactis, quod & Sequeria eo tem-
 pore cum maxima parte copiarum abesset; neque ē pręsidijs, in tanta
 infensarum circa gentium propinquitate, deduci milites expediret. C
 Interea barbari diurnis nocturnisq. operibus promoti vallo, turres
 insuper e palmea materia, cespite ingesto, duas erexerant: vt e supe-
 riore loco, dum fossę complentur, sagittis & iaculis hostem in muro
 consistere prohiberent. Eo periculo animaduerso Brittus, antequam
 allati subsidij tenuitas emanaret, vltro in hostem erumpere statuit.
 Concilio conuocato, Lemium trierarchum postera luce circa meridiē
 repente à mari oppugnationem ostendere, & maioribus tormentis
 quater turres iubet. ipse intento in eam partem hoste, cum trecen-
 tis & quinquaginta Lusitanis ex alia parte, semiplenas & incautas sta-
 tiones aggreditur; turbatosque ipsa audacia barbaros vallo deturbat.
 inde transgressus munitiones, eodem impetu simul vtramque turrim D
 inuadit; auersosque hostes, ē propugnaculis deijcit. Turribus ab Lu-
 sitano captis, clamor extemplo circa vicos & palmeta perfertur; palati
 in vnum coeunt barbari; vt omni conatu Lusitanum expellant. iam-
 que instructa acies tota Cingalarum, Saracenis immixtis, admoveba-
 tur. centum & quinquaginta erant equites, haud spernenda in ijs re-
 gionibus ala; peditum ingens numerus. elephanti quinque & viginti
 præibant. ex ijs erant primi ordinis quattuor; non turres modo cum
 sagittarijs dorso vectare assueti; sed etiam in decursim alligatas ad
 proboscidem falces, tanta vi ac dexteritate vibrare, vt quicquid ab
 latere vel a fronte se obiecisset, ancipiti ferro proscinderent. is ter-
 ror Lusitanis offusus, primo referre pedem coegit: mox, quod saepe
 sit,

A fit, in ipso smet recidit hostes; cum densis istæ glandibus belluæ, spreto rectorum imperio, terga vertissent. Vrente dein magis magisque introrsus plumbea peste, doloris impatientes, quacunque ruerent, late stragem edere; ac simul cuspidibus iaculisque ab tergo Lusitanus instare. Ita suismet auxilijs cum ingenti clade barbari dissipati fusi que. Brittus fugientem hostem aliquandiu persecutus; vbi ad lucos & nemora ventum est; contentus eius diei victoria substitit; & priusquam se barbari ex pauore ac trepidatione colligerent, non sine multo suorum sanguine se in arcem recepit. Atque is dies obsidioni attulit finem. Amisissis ex amicorum numero præcipuis, regulus Mahometana hortamenta stimulosque execratus, vna cum arcis potiundæ spe, consilia belli deposuit: missisque ad Brittum oratoribus, veniam erroris & pacem denuo petijt: atque ab Lusitanis, vel quietem ex longa defatigatione desiderantibus, vel absente Prætore Sequeria nullam expectantibus opem; haud grauate concessa. Ceilani res in pristinum rediere. At Prætor ineunte iam æstate ab Armuzia profectus, Cambaia legens oram, ad Dium applicuit. ea vrbs, quod magnas (vt diximus) habet opportunitates, & furtiuus Aegyptiorum & Saracenorum nauigationibus tutum ab Caleuto receptum dabat; Lusitano præsidio locum aliquem ibi obtineri ad hostes arcendos magnopere cupiebat Emmanuel. Itaque inter cætera Sequeriæ mandat in primis, vt Cambaiani Regis, & Iazij dynastæ voluntate, si fieri posset; sin minus, vi atque armis aream arcis ad Dium edificandæ occuparet. Et Cambaianus quidem Rex, haud multum ab ea societatis conditione abhorrebat. Iazius vero, summa vi, cum apud Regem, tum apud satrapas nitebatur, ne Lusitanis in eiusmodi possessionem pateret introitus: & simul, quantum ex tuto & occulto poterat damni præternauigantibus inferebat: miro inter hæc artificio eximiam quandam in Prætores, ipsumque Emmanuelem obseruantiam ac benevolentiam simulans. Neque tamen eos plane fallabat. ergo pari vtrinque fuco ac fallacijs agebatur. Sequeria cum ab Armuzia rediens Dium applicuisset, vt dicere institueram; bona cum pace in speciem acceptus est. nec modo commeatus in classem benigne præbiti, verum etiam ipse & nauarchi donis egregie culti. Verum appellatus de potestate edificandi Iazius, ita se ad id propensum ostendit; vt rem interea totam sui arbitrij negaret esse. legatos necessario mittendos in regiam (vrbs erat Madaba, sexdecim fere leucas à mari) magnopere confidere se, cum Emmanuelis honori; tum etiam suis ipsius precibus ac suasionibus id facile ab Rege datum iri. ita, blandis promissis, ac singulari comitate extrahebat rem. At Lusitanus fraudem sentiens, vt verbis transigi nihil vidit; ad vim atque arma adiecit animum: neque ita difficilis videbatur

futura oppugnatio: quod cum a militibus imparata eo tempore vrbs **A** erat; tum in eo ipso littore stationem habenti Sequeria noua ab Emmanuele auxilia superuenerant. Sed tanta fuit lazij in agendo lenitas, tanta in ostentandis viribus & omnium rerum apparatu solertia; vt Prætor, mitigata in præsens ira, neque ausus tali tempore summam rem in discrimen adducere; sine vllâ noxa recesserit: maioribus videlicet copijs anno proximo rediturus. Sequerie profectio, duplici voluptate lazium & amicos affecit: quod non modo præsentem arcis apparatus consiliumque sine crnore discusserat; sed etiâ ad urbem nonis operibus muniendam, & externo, quo maxime nitebatur, firmandam milite. spatium erat nactus, itaq. in neutro cessauit: idoneis locis propugnacula exstruxit, instaurauit mœnia, & in **B** ijs tormenta vigilasque disposuit. Castellum est in medio ferme introitu atque ore portus, ab eo castello catenam ingentem ex ea parte quæ latius patet, ad oppidum vsque perduxit. ab altera, tres onerarias collocauit ponderibus adeo degrauiatas; vt perforato, cū opus foret, alneo, repente subsiderent. à fronte autem, ne subire triremes ad murum possent, prægrandia saxa & cautes in mare deiecit. tortuosos præterea cancellos, & varijs ad errorem flexibus in se recurrentes, obliquo amne defixit, ita omni aditu terra marique intercluso, lembos biremesque centum & octoginta, & aliquot insuper negotiatorum naues in portu cohibuit. Arabas denique, ac Turcas, **C** Persasque, & ex alijs nationibus Christianæ maxime fidei desertores, mercede conduxit: ac, nequid interea de ædificatione per legatos Prætor Lusitanus ab rege impetraret; omne in per se perque suos conatum adhibuit. Neq. segnius eodem tempore, diffusus legationi Sequeria parabat bellum. Ab Dio Goam, atq. inde Cocinum delatus; veteres naues, & quassatas refecit, novas deduxit, complures nauarcos, quibus in beneficij loco Emmanuel quætuor ad Malacam, vel in Molucas, aut in Sinas, aliove dederat commeatu, pro imperio ac potestate, Cocini detinuit. ita, summo studio adhibito, duodequingenta maiorum nauium classem varij generis, cum cætero instrumento machinisque, tum validis militum centurijs adornauit. e Lusitana sobole tria millia; ex Indica impositi Canarini, ac Malabares octingenti. Cum ijs copijs Sequeria, prætextu Armuziæ repetendæ, quod Rex Torus tributum Emmanueli soluere distulisset; **D** rursus ex itinere Diu accessit. sub eius aduentum lazium, per exploratores iam ante de Lusitanorum apparatu certior factus; ne coram agere cum Sequeria cogeretur, tamquam euocatus ab Rege, magnis itineribus eo contenderat; Saca filio cum idoneis rectoribus eius adolescentiæ tribus, firmoq. militum præsidio ad urbem relicto. Is de area blande per internuntios ab Lusitano appellatus, se seniorum sententia benigne respondit: Si commeatu, vel re quauis alia in classem opus sit; se affatim pro amicitia, & pro consuetudine præbiturum; neque

A neque id, in tanta rerum omnium copia, quanta vrbi tum suppetat; in magni obsequij loco numeraturum esse. quod vero ad aream arci designandam attineat; se in potestate parentis esse: nec super tali tantaq. re sibi licere quicquam eo absente decernere. mirari, cur ad eam diem Sequeria nullos ad Mamudium procuratores aut nuntios miserit. integram etiamnum esse rem: & Iazium patrem, ab rege accitum, eo etiam aduolasse libentius, vt p ræfens, auctoritate, studio, gratia, postulatis Lusitanorum adesset. simul, quoniam Sequeria per interpretem ambigue intulerat, Lusitanos in eo genere iamdudum exercitato's, modo sese in id ipsum intenderent, arcem nullo negotio excitaturos: ipse vicissim obscure iecit; non vnâ omnium locorum esse naturam; haud æque facilem in eo emporio structurâ fore, atque in alijs Indiæ, vel Africæ littoribus exstitisset. Sequeria, vbi Mahometanos non minus artibus ad eludendum, quam munimentis ad propugnandum instructos videt; de summa rei præfectos in concilium aduocat. ibi, sententijs in diuersa tendentibus, aliquandiu certatum. Erant qui non diutius ferendâ Ludificationem, atque ad motis vndiq. machinis mœnia protinus quatienda censeret. in ijs, tormentorum magister; circumuectum speculatoria nauicula se, ad dextram oppidi partem, quæ in mare imminet, animaduertisse haud ita firmi operis muros. si placeat; se celeri strage illac trāsfitum in urbem esse daturum ostendit. alij contra, & ij præcipue, quos Prætoris iussu ad Cocinum substituisse docuimus, nunc oppidi vires, & armatorum frequentiam; nunc ipsius Regis opes, quem bello prouocari non expediret; nunc naturæ gentiumque memorabant ius: quod vtique magno piaculo violatum iri, si non ante explorata Mamudij voluntate; inter ipsa beneuolentiæ, & caritatis officia, oppidanis repente vim attulissent. quin Prætor, vti Saca & Iazius ipse hortarentur, legatum & litteras ad Regem protinus mitteret. a quo si nihil æqui impetratum foret; tum denique armis decerni posse: neque vnquam Iazij oppugnandi honestas Lusitano causas defuturas. Hæc a nauarchis propalam iactabantur: illa tacita suberat cura, ne, si dimicari cæptum esset; crescente in dies mole belli; interim ad optatos cuique portus & commercia nauigandi facultas effugeret. Eo vrgebant acrius, & alijs aliquot in eandem sententiam adductis, facile tenere, vt ab armis abstineretur, quoad legationibus tentata res esset. Id vbi manauit; classiarios, victoriæ simul ac prædæ incensos cupidine, & pugnæ signum in singula momenta expectantes, magnus repente dolor incescit: vulgo, se deceptos delusosque fremebant: nec modo querelæ, sed etiam probra & maledicta in Prætozem exaudiebantur. atq. etiam præfecti, se bellum suasisse per summam impudentiam mentiendo, assentandoq. militibus, in Sequeriam ducem (cui vel in primis parci oportuerat) omnem decreti eius inuidiam transferebant. Eare Prætor cognita, rursus

eosdem in consilium vocat: & Quandoquidem viri nobiles, inquit, A
 e vobis audio esse cōplures, qui sese militibus venditent, totamque
 dilati huiusce belli causam in me conferant vnum; & aliter in consi-
 lio, aliter in circulis ac cœtibus disputent; denuo perrogare senten-
 tias placet; nec verbo solum, sed etiam tabulis publicis consignare,
 vt quid quisque senserit, dixerit, suaserit, palam extet: neu quis
 posthac ex mea alteriusve infamia, vel inuidia, splendorem ad vul-
 gus, & gloriam quærat. Sub hæc dicta, rogati præfecti, eadem illa
 de belli difficultatibus, de Cambaiani potentia, de spe legationis,
 deque amicitia legibus iterarunt; cunctas deinceps in codicem scri-
 ba publico referente sententias. Hisce ita peractis, communi de-
 creto missi a Prætorē qui Sacæ nuntiarent: Quando nulla super tali B.
 negotio habeat a patre mandata; nihil, ipso inconsulto, nedum in-
 iuncto; Lusitanos de arce conatuos. pacem eius, & Mamudij Regis;
 & sibi, & ijs qui ante se pro Emmanuele Indiam rexerint, antiquis-
 simam semper fuisse: & quoniam ita omnibus visum fuerit, se duos e
 classe primarios ibi relicturum: Rhotericum Fernandum, qui ad
 Mamudium ea ipsa de re contendat; & Didacum Pacensem Beia-
 num cum nauibus paucis, & fabrili instrumento; vt simul atque
 cum Rege conuenerit; sine vlla cuiusquam iniuria in optatam, & vti-
 lem vtriusque ædificationem incumbat. interea se Armuziam, vt in-
 stituerat, perrecturum: petere ab Sacā, & rogare, vt procuratores C.
 Emmanuelis pro consueta humanitate, & hospitij necessitudine
 tractet. Ad ea cum Sacā, non exiguo leuatus metu, liberaliter ad-
 modum respondisset; ex condito Rhotericus legatus in terram ex-
 positus; Beianus cum nauibus tribus responsum ab rege ibidem ex-
 spectare iussus. aduentij nauarchi ad viginti, mercaturæ causa alij
 alio dilapsi. Prætor cum cætera classe Carmanie oram legens, Ar-
 muziam venit. ibi cum Rege Toro, & Lusitano præsidio collocutus,
 dilata ab Toro pensionis causam reperiēbat eiusmodi. Baharenum
 est, cuius ante meminimus, insula, & vrbs in Persico sinu (sunt qui
 olim Icharam dictā putent) cum fertilis agro, tum vero margarita-
 rum piscatu prænobilis. Hanc insulam iure beneficiario possidebat D.
 Mocrinus Arabs, vectigalis Regum Armuzie. Is, cum viribus &
 ingenio contumax, tum etiam Mecani antistitis affinitate subnixus,
 cuius filiam habebat in matrimonio; indignari cepit, seruire se Ar-
 muziano Regi, qui à paucis Mahometanæ sectæ aduersarijs, ex vltimo
 occidēte profectis, regnū defēdere paulo ante neq̃sset. Nō esse verū,
 alijs imperare, qui sua seq̃. ipsū tueri nō valeat. Ergo, non modo iū-
 gū aperte detrectare instituit Arabs; verū etiā p̃datorijs nauibus oēs
 circa regiones infestas habere; & cōmeātes Armuziā vndiq̃. negotia-
 tores auertere: e quibus incurfionibus, tantum paucis mensibus Ar-
 muzianæ rei damnum illatum est, portorijs magna ex parte imminu-
 tis; vt Regi ad tuendam vix personam, nedum ad vectigal Emmanue-
 li fo-

- A**li soluendum, nummi suppeterent. Hæc querimonias Torus cum ad Sequeriam ante per litteras detulisset; tum vero coram vrgere acrius institit, vt sibi aduersus rebelles auxilium ex fœdere præberetur. Neque abnuitt Prætor. Virum eximie fortem, ac bellicæ rei peritum, Antonium Corream expeditioni præposuit cum septem egregie instructis nauibus, & Lusitanis militibus quadringentis. quorum, e prima nobilitate centum numerabantur iuuenes ad omnia prompti, laudisque ac decoris apprime cupidi. Ad eas copias, Torus, lēbos, quos vulgo terradas vocant, ducentos adiunxit, Xaraso ex amicis præfecto, cum tribus circiter Persarum, aut Arabum millibus. ex altera parte Mocrinus, ipsa meritorum conscientia monitus, haud dubie tali apparatu peti vnum se; tamquam indicto iam bello, sic omnia ad oppugnationem arcendam summo conatu parauerat. ac primum, ex insula vicinisque locis, armatorum coegerat millia ferme duodecim: in quibus erant equites trecēti Arabes, e Perside sagittarij quadringenti; fistulatores præterea Turcæ, & ex ipsius Mocrini ditione, perpauci. reliqui, de gentis more, gladio & iaculis utebantur. Ad hæc, qua in Baharenum oppidum est descensus, vallum aggeremque perduxerat; passim obuensis in mare tormentis, & suis cuique præfecto stationibus ordine distributis. Correa, mense Iunio profectus Armuzia; aduersa tempestate diu retentus est; ac demum in
- C**Bahareni conspectum delata classe; & extra ictum bombardæ anchoris in salo iactis, habitoque consilio; placuit duabus simul partibus aggredi urbem: & hinc Armuzianos, inde Lusitanos in terram exponere, non modo ad hostem ancipiti prælio distinendum; sed etiam quod Correa, in tam exiguo Lusitanorum numero, diffusus Arabum ac Mahometanorum ingenijs, separatim & ex diuerso rem gerere tutius putabat: præsertim cum contra Baharenios eiusdem & sectæ, & sanguinis gentem, inuitos arma ferre non dubijs indicijs comperisset. Neque eum prouida fefellit opinio. Xarafus, infra hostiles munitiones facta descensione, copias proximum in collē subducit, & explicandis per tumultum ordinibus, & imperia turbando
- D**imperijs, data opera tempus terit, spectator interea futurus alieni certaminis, & consilium ex partis alterius euentu capturus. Correa, ne ipse quidem ausus in aduersum vallum recta subire; & militem in mari fluctuantem destinatis hostium iaculis ac tormentis obijcere; paulo supra urbem perincommodo loco descendit: cum exspatiantibus late vndis, alibi femore, alibi genu tenuis aqua pertingeret. expositis tandem sine vllō certamine armatis; Correa, vt nusquam nisi in virtute spes esset, Tristanum Castrum, navali turbæ præpositum, scaphas procul ab terra iubet abducere. Nihil inde temporis acie instruenda consumptum. quippe Lusitani vel a præferendo ingenio impatientes moræ, vel e nauibus se me viritem depugnare assueti; si quando terrestri Marte certandum est, in ijs vtique re-

gionibus, ad signa atque ad ordines ægerrime continentur; sed **A** vagantibus manipulis, palati, ac dispersi qua tulit impetus, in prælium ruunt: & cum denis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem ac decus existimant. quæ audacia, uti aduersus tumultuarium & concursantem valet hostem, cuiusmodi Numidæ, & Arabes, Indique censentur; ita, ubi cum ordinatis equitum turmis, ac pedite veterano res est, circumuentis plerumque, vel in medium acceptis, perniciem extremam afferre consuevit. Igitur ab Lusitano tum quoque de veteri consuetudine immutatum est nihil. Arius erat Antonij Correxæ frater, ætate ferox, & celebritatis ac nominis præter modum appetens. hic prior in hostem cum nobilibus tendit. raptim Antonius cum reliqua manu **B** subsequitur. ac tantus fuit ardor, ut barbaros cum cæde primum vulneribusque intra munimenta compulerint: dein, eodem impetu illati, longe summouerint. Ita pæne iam concessum ab ijs de victoria videbatur; cum effuso repente omni equitatu, Mocrinus elatum successu hostem repressit; & sensim cedentem, vallo, & munitionibus pepulit. Ibi, patentiore campo, affluente rursum ex oppido multitudine, recrudit pugna. cuius, non ex numero tantum, sed etiam ex ipso genere armorum, prorsus erat iniqua conditio: cum Arabes e superiore loco prælongis trigintadodrantium hastis aduersa hostium ora crebris ictibus foderent, **C** priusquam ij venabulo gladioue succedere ad vulnus inferendum possent. ac nihilo secius obnixi animis Lusitani perstare; ballistisque præsertim ac fistulis equitem se se audacius inferentem arcere. in eo tumultu dum Arius temere in hostium catervas inuehitur; duabus primum ictus sagittis, dein aliquot acceptis vulneribus concidit. eius cladis nuntij mœrore pleni, cum ad Antonium aduolassent; Vos vero pergite, inquit ille, ut capistis: nam frater quidem meus, præclare vitam in suo munere posuit. His dictis, accensi rursus ad prælium animi: sed lassitudo & vulnera degrauebant. Medium ferme erat diei: & feruentissimo desuper Sole, arenaque infra æstuante, cum intoleranda **D** siti mistus cruore manabat ex artubus sudor. Quæ cum defatigatio simul hostem cepisset; quasi tacitis inducijs, paululum utrinque fuit quietis & spatij ad saucios e prælio subtrahendos. Inde, renouato impetu Lusitani priores in pugnam redeunt; ac sublato pariter clamore, Sanctum Iacobum appellant. Audijt Apostolus voces, ac suis de more propitius, repentinum hosti metum ac trepidationem incussit. Mocrinus, inter prima signa, duobus iam equis insidenti suffossis; dum tertio arrepto restituere pugnam conatur; acerrime dimicanti femur plumbea glande traicitur. ex eo demum ictu, cum sanguinis copiam funderet, fracta viri ferocia est: & elatus ex acie, præcipuis ex amicorum numero pro-

A prosequentibus, cum sese desperatis rebus in latebras abdideret, intra tertium diem emoritur. Barbari, vt seminecem Regem praelio excessisse vulgatum est; armis passim proiectis momento diffugiunt. actum denique Xarafus, deducto in campos exercitu, ad Lusitanos, victoriam gratulaturus, ac tarditatem purgaturus, accessit. Correa, tametsi perfidiam praeclare senseret; tamen, ne res, alieno tempore, in iurgia; dein, vt fit, in certamen excederet, in praesentia, dolori & iracundiae moderatus; fugienti saltem perduelli Xarafum instare, & parta iubet vti victoria. Mox ipse quoque, refectis parumper ex lassitudine & calore militibus, aderat. Cum nusquam apparerent hostes, ad praedam victores illico versi; quae non
B contemnenda ex aedibus praesertim regis exstitit. Simul etiam, centum & quadraginta nauigijs ignes iniecti: & Xaraso ad custodiam vrbs relicto, Correa se, ad curandos maxime aegrotos ac faucios, quorum magnus erat numerus, in classem recepit. At Mocrini cadaver, dum ex insula in Arabiam sepulturae causa traieci-
 tur; ab Sadradino Xarasi propinquo interceptum, summo cum gaudio in urbem asportatur. ibi abscissa ab trunco ceruices; & corium e caluaria perquam artificiose detractum, Arabes gossipio inferciunt. id certum victoriae signum, Toro missum munere, & cum ingenti gratulatione, in medio Armuziae foro conditum est,
C addito titulo, qui Arabica & Lusitanica lingua rei gestae seriem contineret. Ab ea clade, cognatus Mocrini Hametes, pactus vti omnis generis mercenarij, relictis armis equisque, in continen-
 tem sine fraude transportarentur; quod reliquum erat insulae, cum Catifa oppido, in potestatem Regis Lusitaniae tradidit. Mercenarij, cum fide transmissi. & proposita venia, in suas domos incolae reuocati: iurique inter eos dicundo praepositus notae probitatis senex, nomine Bucatus, natione Arabs; quae res ad pacandos gentis animos haud medioeriter valuit: siquidem Persas praefectos, populi Arabes aegerrime patiuntur. Insula dein a Lusitanis Regi Armuziae restituta; & ab ipso mox Rege tradita est Bardadino cuidam,
B Xarasi propinquo; cum eo, vt serafinum quadragena millia quotannis tributum nomine penderet. At Correa, insigni parta victoria, & compositis ad Baharenum rebus, Armuziam reuertit. Aduenienti, vt aequum erat, magni cum a Toro, & omnibus ordinibus; tum a Sequeria Praetore habiti honores. Inde Rhotericus Botus, cum Antonio Abulgo scriba, & Lusitanis praeterea septem, Baharenum petere, & ibi Emmanuelis negotia procurare iussu. Et Sequeria, cum Torum externo malo ac metu leuasset; intestinis praeterea suorum fraudibus eripere aggressus est; quod certis auctoribus iam ante audisset, regia vestigalia & rationes, a ministris & Quaestoribus internerti. Ergo, praeter Mahometana mancipia, Lusitanos quoque iudices, & scripturae magistros, magno Arabum dolore, in portu constituit. dein, confirmato

Regis animo, & arcis præsidio inspecto, classem ab Armuzia soluit. **A**
 ac Diu recta petenti, Beianus cum tristi occurrit nuntio; Rhoterum
 cum Fernandum a Mamudio irritum rediisse: & Sacam, haud dubie
 patris imperio, infida cum Lusitanis amicitia tandem abrupta, ma-
 gno lemborum ac biremium numero in suas naues fecisse impetum:
 circumuento & oppresso pane sibi vix ad fugam exitum patuisse: bel-
 lum atrox ab Iazio alijsque piratis instare. Hisce rebus cognitis Præ-
 tor; amissis nuper bene gerendæ rei occasionibus nequicquam inge-
 nuit; suam ipsius lenitatem accusans, quod omnibus rebus ad dimi-
 candum instructus, semel ab imparato Iazio blandimentis infringi,
 rursus mercatorum consilijs auferri se passus fuisset. Cum simul ira
 pudorque versarent animum; in præsentia ab Dio tentando copijs **B**
 adeo imminutis abstinuit: ultra Diu est locus millia passuum circi-
 ter quinque & viginti, sat capaci portu, & ad mercaturam exercen-
 dam idoneo: Madrafabam appellant. ibi Sequeria, Diesibus inui-
 tis repente castellum excitare decreuerat. Sed Iazius, de nuper cap-
 tis Lusitanis cognito mature consilio, eam ipsam regionem firmis
 præsidijs occuparat. Igitur, ea quoque spe deiectus Prætor, Ciaulū
 inde se contulit; & ab Nizamaluco tyranno potestatem petijt arcis
 ibidem extruendæ. In societate cum Lusitanis dudum erat Nizama-
 lucus, vt supra docuimus. actum forte aduersus Idalcenem gerens
 bellum, equis præcipue militaribus indigebat, quos neq. India fert, **C**
 & ab Armuzia capta venales ad vnum Goanum emporium Albuquer-
 cij decreto deuehebantur. Quo circa Nizamalucus, de potestate ar-
 cis ædificandæ a Prætoris appellatus, ea in primis lege annuit: vt tre-
 centos quotannis equos e Perside, vel Arabia, Ciaulum importari li-
 ceret; atque vt ab institoribus, quantum in Goano portu, quadrage-
 nos in capita pardaos (nummus aureus est, denarium circiter octo
 æstimatione) Lusitani procuratores exigent. Conscriptis condi-
 tionibus, expositi a Sequeria in terram fabri: atque ad ipsas flumi-
 nis fauces dimenso ædificio, confestim opus fieri captum. Ea re
 vulgata: Iazij quidam præfectus ab Dio celeriter quinquaginta bire-
 mes ad opus impediendum adduxit, cum ea classe ab Lusitanis vario **D**
 euentu certatum. ac nihilominus interea dies noctesq. cōtinuato la-
 bore, ad iustam altitudinem, muri & propugnacula excreuerant.
 Ad ea diruenda, pellendosq. Lusitanos, cum longe maiore apparatu
 opus esset, Mahometana classis in periculosa statione multis acce-
 ptis incommodis, tandem irritò conatu discessit. Et Sequeria ad cu-
 stodiam loci præsidio terra mariq. relicto, Cocinum reuēctus, Edu-
 ardo Menesio successori prouinciam tradidit: vna re maxime memo-
 randus. quod ab insita pietate primus in vrbe Goa Diuo Francisco
 templum; & coniunctas templo ædes cænobiumue, sodalibus Fran-
 ciscanis exstruxit. At Eduardus inito magistratu, quod contra pira-
 ticas classes leuioribus nauigijs opus esse intelligeret; biremes duo-
 decim

A decim ædificari iubet. cum ijs ad oram arcemq. Ciaulanam Simon Andradius obtinendam profectus, in itinere audit, duas Turcarum triremes ab Dio Dabulum deletas (Mahometanum id emporium est dextra Ciaulum a Goa petentibus) intra eius portus fauces metu nostrarum navium delitescere. haudquaquam negligenda res visa. Confestim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum accessit. oppidanisq. primo tergiuersantibus, dein terrore commotis, nō modo triremem extorsit vtranque; sed annum insuper vectigal imposuit. ijsdem fere diebus, granes, & periculosi ad Armuziam motus fuere, initio a scribis & Quæstoribus orto; qui Lusitanos custodes ac præfides ad scripturam appositos, instar mortis ducebant. Xarafus eo tēpore plurimum Armuziæ poterat. Hoc maxime patrono ac fautore, Mahometani qua veris qua falsis criminibus Torum in Lusitanos accendere; superbum & immodicum peregrinæ gentis, & cuncta paulatim in se trahentis, imperium conqueri; furto surreptos ingenuos ingenuasque, & per vim ad Christiana sacra compulsos; & super omnia, destinatos ab Toro legatos ad Emmanuelem, fraude Præfecti retentos, indignari. Hęc, & alia id genus identidem deplorando, Regem ingenio mobili adolescentem, ac libertatis anidum, adduxere tandem, vt acerbissimæ seruitutis iugum excutere; & regnum Armuzianum in pristinam dignitatem omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exitu erat autumnus anni seculi huiusce vigesimi primi: & commodum Sequeria Prætor omnem fere classē ab Armuzia abduxerat; Emmanuele Sosa cum paucis admodum navibus ad oram tutandam relicto. Ergo, secretis inter se colloquijs habitis Persæ, ficto primum rumore disseminant, Arabicam oram, quæ ditioris Armuzianæ sit, a Balochijs prædonibus e Perside maritima deuastari. hoc mendacio cōsequuti quod vel in primis optabant, vt Sosa, ad eos piratas fugandos, ab vrbe discederet; certam & inter se, & cum cæteris oppidorum magistratibus noctem occulte condicunt, qua ad Lusitanos vbique delendos vno temporis momento consurgant. Vbi ea nox aduenit, regiæ classi præpositus; quem Xebandaram vocant, cum terradis octo, duas in portu reliquis Lusitanorum naues, triremem ac dromonem agmine silenti circumuenit. ac triremem quidem a custodibus pæne vacua extemplo potitur: & flammias illico tabulatis, arida palmarum fronde conspersis, inijcit; qui tamē ignis, paulo post ab latitāte puero extinctus est. dromonē vero, quod iusto natuarum numero tenebatur, ne aggredi quidē est ausus. Cæterum, vt ex triremi splendor emicuit (id conuenerat signum) confestim e turribus, dein ex omni vrbis parte, cum ingenti æris crepitu cuiusmodi Saturnalibus a plebe cieri solet, ad arma, neceniq. Lusitanorum conclamari cæptum. multi ex ijs, ad maiorem laxitatē ædium, & liberio rem negotiandi facultatem, extra muros arcis domicilia comparauerant. ergo, in semisopitos, vndique impetus ab ho-

ste

ste factus, quibusdam etiam circumdati ignes: & simul exitus itine- **A**
 rum stationibus occupati. exinde cum clamor, & discursus, & noctur-
 na trepidatio, nec audire, nec providere quicquam sinerēt; Lusitani
 partim intra domos oppressi, partim cursu protinus arcem petentes,
 aut flammis hausti, aut insidijs armatorum excepti sunt. nonnulla ta-
 mē familiæ cōglobatæ, cum per media tela ferro sibi viam fecissent;
 intra arcis portas cum tristi nuntio penetrarūt. Pari audacia eodem-
 que tempore, ne mutui subsidij vlla esset facultas, ad Curiatum, Soa-
 rem Baharenum, quotquot agebant Lusitani, vel trucidari, vel in vin-
 cla cōiecti. vnus etiam fuit memorabilis exitus, Rhoterici Boti: va-
 rijs quippe tormentis discruciat, vt ab auita religione deficeret; **B**
 cōstanti ad extremum vsque spiritum animo, Christum vnum Deū
 Dominumque contestans, gloriosi martyrij palmam adeptus est.
 Desiderati in eo tumultu, præter seruos seruasque, Lusitani centum
 & viginti; numerus in tanta præsidij tenuitate non modicus: & apo-
 thecæ omnes ac diuersoria momento direpta. Hisce noctu ferme pa-
 tratis, vt primum illuxit, emissi raptim ex arce qui residuos, e cæ-
 de conquirerent; nauesque frustra tentatas, intra iactum teli redu-
 cerent: simul etiam, oneraria Lusitana, cum iam esset in cursu refer-
 ta caricis, peropportune retenta; & onera in cibum, & solutis de in-
 dustria compagibus, asseres trabesque in munimenta suffecit. ali-
 quot etiam hostilibus nauigijs in ipso portu ignes iniecti. hac om- **C**
 nia ingenti cum ardore, nec sine sanguine multo peracta: & prius
 quam arx ab hoste cingeretur, Ioannes Meria dromonem expedire,
 & Goam petere insus ad opem à nouo Prætoze implorandam. At
 Sosa, per Mascati Præfectum (qui vnus Tori mandata aspernatus,
 in fide manserat) de hostium fraude certior factus, ad Armuziam
 extemplo iter intendit. Verum ab eius cursu fœda tempestate di-
 uulsus Tristanus Vazus Vega prior ad urbem decurrit; ac noctu per
 medias hostium stationes, deceptis ipsa audacia classarijs, cum
 quempiam e suorum numero putarent esse; felici conatu ad arcem
 ipsam applicuit. Solennia Dei natalitia tum forte agebantur: &
 sacrificio nocturno dabant operam Lusitani; eo attentiore obse- **D**
 cratione, quo vehementius erant de communi salute solliciti. ita-
 que inter ipsas preces Tristanus Vega repente superueniens, cunctos
 ingenti spe letitiaque perfudit, quod vel ex eo miraculo, sua vota sa-
 lutemque Deo cordi esse haud dubie cernerent. Sosa dein expecta-
 tione suspensis, & e specula identidem, vt sit, omnes circa regio-
 nes oculorum acie collustrantibus, tertio die, qui Diuo Ioanni Apo-
 stolo est facer; duas procul ab arce leucas, anchoris in salo iactis
 apparuit. Rostratam onerariam ex ijs quos galeones vocant, & vnani-
 dumtaxat biremem ducebat, easque propugnatoribus valde infre-
 quentes; compluribus, coniuratorum scelere, ad Calaiatum nuper
 amissis. cæterum aquæ, cuius maxime inopia laborabatur, & varij
 com-

- A** commeatius, petita e proximo vim attulerat. Eius rei non ignarus Vega suadere Praefecto arcis Garciae Cotinio institit vehementer, vt Sosa, priusquam opprimeretur, opem ex arce sine mora submitteret. Res erat periculi plena in tam exiguo bellatorum numero. & Armuzianis in proxima statione ad omnes eiusmodi casus intentis. Attamen, id sibi periculum, is ipse qui suaserat Vega magno animo depoposcit: neque fortius obtulit, quam praestitit operam. Spectato milite crebrisque tormentis in paronem impositis egregie velocem; praeter hostium & Regis ipsius ora oculosque incitato remigio ad Sosa tetendit. interea, qui remanserant, supplices ad calum manus
- B** pro felici euentu cum precibus tollere. hostes audaciae magnitudine attoniti, propemodum haerere. Regis dein imperio, terradis octoginta raptim insequuti, cum aliquandiu ab tergo allatrassent; duce & triginta viris amissis, & faucijs alijs, male mulctati rediere. Vega, e summo discrimine elapsus, ingenti suorum gaudio se ad Sosa adiunxit. Ad id spectaculum percitus ira & furore Torus, domo se proripit; pauoremque & mollitiem territis ac mœrentibus exprobrans, reuerti cunctos in praelium iubet. atque vt pro meritis quisque sibi aut praemium, aut ignominiam paratam esse non dubitarent; mensas in littore collocat duas: quarum in altera fulgentes conspiciebantur aurei nummi; in altera muliebres mitellæ, ac delicata velamina, quo
- C** nota genere apud eas gentes acerbius nullum esse consuevit. Equum dein descendit prope, fusteque arrepto, promiscuam insuper multitudinem cogit in naues: postremo cum stipatoribus in editum subbit collem, vnde, singulorum virtutis aut ignaviae testis, conspiciere simul & conspici posset. Ac Lusitani pariter custodes, e pinnis fenestrisque prospectant, commilitonum vicem anxij, quippe quorum in virtute dextrisque, non modo imperium, sed vita omnium verteretur. Ausa classe nouis copijs, terradæ omnino centum & triginta infestis in Sosa rostris citato cursu feruntur. Sosa, in summa rerum iniquitate, illud etiam accedebat incommodi: quod omnis tum forte ceciderat ventus: vnicum onerarijs nauibus, quæque velis
- D** dumtaxat aguntur, aduersum frequentes acturias agilesque, remedium. Deprehensus, cum nulla nisi in caelesti auxilio, & vltima necessitate esset spes; Deum enixe precatus, vt extremis in rebus, quemadmodum antea saepe, sui numinis pntiam ostenderet; sociosque ad honestum & Christianis dignum exitum paucis adhortatus; exiguas copias magno animo ad pugnam instruxit. Ac primum, ne impune circui ab hostium multitudine posset; ne quis casus, inter pugnandum, suos ab se diuelleret; paronem ac biremem, epibatis ac libratoribus ad idonea loca dispositis, demissisque armamentis, ad onerariam ita reninxit; vt cum ad opem, vt res postularet, ferendam, facilis ex alia in aliam nauim transitus daretur; tum, ad arcendos vndique hostes; libera in omnem partem esset

ciacu-

ei aculatio . dein ad auram , si quid afflaret , excipiendam , antennas A
 tantum onerariæ sustulit ; quod eæ , propter celsitudinem , nihil ad
 expeditum certamen obessent . Vbi proprius ventum est ; missilium
 nubes atro mista fumio tantam caliginem exciuit ; vti mutuum hosti-
 bus conspectum prorsus adimeret . Certius tamen Lusitani e supe-
 riore loco figebant , cum in adeo densa nauigia vanum prope nullū
 incideret telum . Ausi dein Mahometani aliquot , ostentandę forti-
 tudinis , & Regis demerendi gratia , e propinquo certare ; adhortati
 inter se , magno impetu in Lusitanam biremem è terreda transiliūt .
 Eo successu elati , cum onerariam porro scandere niterentur cōcursu
 ad periculum facto , partim contis ac ferro detrusi ; partim etiam ab-
 scisis brachijs interempti : quæ res cæteros ab eiusmodi temeritate B
 deterruit . Inter hæc , tum ipse maris æstus accedens , tum etiam
 lenis ex alto flatus vela vtcunque percutiens , onerariam per medios
 Armuzianorum ordines paulatim ad arcem admouerat . inde maio-
 ribus tormentis ex destinato summoti hostes : ac demum octoginta
 desideratis , vulneratis plurimis , cum ingenti luctu ac dedecore se
 in portum , vnde prodierant , recepere . e Lusitanis , triginta faucij ,
 occisus puer vnus duntaxat e nauali turba : spiculorum vero tanta vis
 intra onerariam & actuaras alligatas apparuit ; nauiumque fragmē-
 ta collecta ita multa ; vt complures dies materiam igni præbuerint .
 Sosa & Vega , ceterique victores , insigni parta gloria , gratulantibus C
 ouantibusq. cum effusa lætitia socijs , in arcem accepti . Ea re maiore
 in modum exterritus Torus , concesso Lusitanis mari , arcem a terra
 oppugnare constituit . Tormentis librandis , regia & valetudinariæ
 Lusitanorum ædes electæ . inde continuis aliquot diebus arcis mœ-
 nia quatiebantur . inclusi , nouas ita pro dirutis obijciebant moles ;
 vt spei multo plus in virtute , quam in muro fossisue reponerent . Er-
 go , post editam locis aliquot stragem ausos ad mœnia succedere Ma-
 hometanos , & scalis appositis in summum eniti ; cum alio armorum
 genere , tum superne vibratis ponderibus ac trabibus vndiq. deiece-
 re . Multi in eo congressu , & fortissimus quisque , exanimati . Neq. D
 ad iterandam vltra oppugnationem Toro affuit animus . Et , circum
 agente se hyeme , ictus conscientia admissi facinoris , & Lusitanę claf-
 sis aduentum extimescens ; consilium formidine ac desperatione ple-
 nissimum cepit . Queixome insula distat leucas tres ab Armuzia . eo ,
 cum vniuersa ciuitate , cōgestis raptim in terradas ijs quę tolli pote-
 rant , ingenti popularium dolore migrans : tectis vrbis , quorum erāt
 complura egregio opere , & picturis ornata , vltra subdidit faces :
 hinc , toto quatrinduo peruagatum incendium , cuncta propemodum
 hausit . Lusitani , rei nouitate defixi , primo ignium contagia , dein
 hostium insidias timuere . postremo , vt flammæ quieuerant ; satis
 comperta vrbis solitudine , ad reliquias fumantis Armuziæ diripiē-
 das egressi , paucis tantum exceptis commeatibus , omnia ferme in
 cine-

A cinères & fauillam redacta comperiunt. Inter hæc Eduardus, Prætor, de suorum cede, & arcis periculo certior factus; Ludouicum fratrem cum nauibus decem & firmo præsidio, Armuziam proficisci iusserat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne vulgata postmodum consilia rebellionis in suum reciderent caput; incautum & obnoxium sibi Regem, opibus ipse & auctoritate præpollens, per satellites ad scelus omne paratos, e medio sustulit; eiusq. loco substituit e Zeisadini liberis Mamudium, tredecim circiter annos natum. Ludouicus, retro spectaculo Armuziæ incensæ commotus; & cognitis ijs, quæ nouo Xarafi scelere ad Queixomen accidissent; fluctuauit animo, utrum commeatibus interceptis (quod erat perfacile) deprehensos intra desertam insulam hostes, omnium rerum inopia & fame subigeret, dein, ex ijs quæ ab exploratoribus deferebantur, non sine causa ueritus, ne si afflictos uirgere acrius institisset; malis coactus Xarafus cum regia gaza, regeque ipso secederet in Persidis interiora; leniter agere, & ostentanda ueniæ spe, rebelles ad pacem & concordiam allicere statuit. Neq. difficilem habuit exitum res: quippe, Lusitanis, emporij quæstuosi; Armuzianis, patrij soli desiderio laborantibus. Pax ergo in has ferme conuenit leges: uti Mamudius cum suis Armuziâ inhabitandi causâ rediret, debita ad eam diem stipendia; & ex ea die in singulos annos vicena serafinum millia Emmanueli persolueret.

C Gues, ablatis inter tumultum Lusitano res, captiuosq. omnes cum fide redderent. Lusitani autem, neque iuri inter oppidanos dicundo, neq. administrandis vectigalibus, exigendisue portorij, vlla ex parte sese immiscerent. vtriq. amicitiam & societatem recte & ex animo colerent. Per hunc modum compositis rebus, læti Armuziani in patriam rediere; instauratisq. ædificijs, & restituto commercio, propter eximiam loci opportunitatem, Armuzia breui in veterem celebritatem est restituta. Dum hæc ad Persicum geruntur sinum, in Africo item Oceano rei & existimationi Lusitanæ præclare consultum est. Reguli duo, Zenzibaris, & Pembæ, aliarumq. circa insularum, vectigal annuum pacti, sese in Emmanuelis amicitiam fidemq. iam ante contulerant. Id ægre passus Mombazæ tyrannus; magnum earum insularum numerum, & in ijs prænobilem vnam; Querimbam nomine, ab regulum imperio varijs artibus ac promissis auertit. reguli, cum a tot simul populis destituti, vectigali soluendo non essent; à Lusitanis ducibus, qui ad Mosambicum aduersa tempestate hyemem exigere coacti erant; per nuntios opem rebus afflictis implorant. Digna Lusitanis institutis & consuetudine visa res est. Et Petrus Castrius, ne otiosa hyberna traduceret, paucis nauibus ad Querimbam appulsis; bellatores non amplius centum in terram exposuit. oppidum erat litore peramano; & cum diuitijs celebre, tum etiam incolis, & inuecto nuper a Mombaza præsidio frequens. Castris multitudinem haudquaquam exterritus, bifariam suos

suos diuifit. Cū vna parte Christophorū Sofam occulte circūire; seq. **A**
ab tergo ostendere iubet: ac simul ipse cum cætera manu à fronte ho-
stē aggreditur. Certaminis aliquantum ac periculi fuit; dum eminus
barbari iaculis de more pugnant. vbi cominus geri cæpta res est; mi-
cantes Lusitanorum gladios, & præpilata hastilia non tulere. Ac pau-
cis nequicquam resistentibus, cum proximum quemque hostis cede-
ret; omnes, quæ pavor tulit, per stragem corporum in agros effusi.
Lusitanus, haud contemnendis egestis opibus, oppido flammam iniecit.
Eius rei fama rebellium fregit animos. & confestim legati dede-
tium in insulas, & in regulorum ditionem redeuntium, affuere. Castrius,
minime vulgari (si paucitatem militum spectes) relata victoria; & re-
gulis nouo beneficio obstrictis; ineunte iam æstate Indiam petere in-
tendit. Interea Antonius Britus, vt narrare institueram, ab Geor-
gio Albuquerque digressus; ad Molucas longa ac difficili nauigatio-
ne peruenerat. Baciaum inter cæteras illius regionis insulas est. ea
tum Laudino dynastæ parebat. Ibi, quod è Simonis Correx iunco, Lu-
sitani aliquot paulo ante per occasionem interempti fuisset; eam frau-
dem necemq. protinus vlcisci placuit: & exposito milite Britus, in su-
la agros ferro ignique vastauit; abegit prædas; ac documento non le-
ui sanxit, ne quis Lusitanos homines, vel tempestate, vel quouis alio
casu in ea loca delatos, quamuis paucos & inermes; opportunos ad
cædem & iniuriam duceret. Inde Tidorem progressus; ab incolis **C**
comperit, Boleifem Ternatis Regem, Almanforis filia in matrimo-
nium ducta, ac deinde Franciscum Serranum, è vita migrasse. Bo-
leifis maxime accitū Britus ab Cocino fabros & ædificandi instru-
mentum aduexerat; cum vltro non Boleifes modo, sed Almanfor
etiam, in sua vterque ditione, Lusitanis quo potissimum vellent lo-
co, arcis exstruendæ optionem deferret: & auaritia cæci ambo, dum
peregrina cōmercia, & noua lucra sectantur; certatim in multas in-
dignitates, & in ipsum pene seruitiū ruerent. Veruntamen in Boleife
præcipua quedam nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vt supra do-
cuimus, & Lusitanis, cum primū in eas regiones delati sunt, hospitio
inuitandis, Almanforem præuerterat: & Franciscum dein Serranum, **D**
aliosq. diu apud se detentos, mira comitate officioq. tractarat: & cū
se suaq. omnia Emmanueli per litteras amicissime detulisset: tum
etiam nuper ab Indiæ Prætoris classem & structores castello apud se
Lusitanis ædificando per legatos admodum enixe peticerat. Deni-
que, morbo confectus, cum hæredem regni tenera etiamnum ætate
relinqueret filium, nomine Boahatem; vxori, tutoribusque, & cognatis
præcepit moriens, vt Lusitanam societatem summo studio retine-
rent; neque alias quærerent amicitias; sed in vnus Emmanuelis
fide opibusq. sat firmū sibi fortunisq. suis præfidiū cōstitutū arbitra-
rentur. Hæc pcepta, defuncto iā Rege, infixæ in Regine, & ppinquo-
rū aïs, ad continendā aliquot annos in fide gentē, haud mediocriter
valuerunt.

A valere. Ac proinde vbi nouam diuq. expectatam ex India classẽ, Britto duce, Tidorem aduenisse cognitum est; Aroezius illico, Regis tutor, cum nauibus festoq. apparatu, ad eum sociosq. in hospitium deducendos accurrit. Nec leuem interea voluntatem Almanfor detinendi apud se Lusitani, & renouandæ societatis ostendit. Verum Brittus insulam vtranq. per otium contẽplatus; Ternatem Tidori ad ædificationem & domicilium antetulit; non modo loci natura adductus; quod aliquanto commodiorem Ternates habeat portum; sed etiam haud obscure insensus Almanfori; quod post iunctas cum Serrano dextras; nouis Batiorum sese fœderibus illigasset. Ergo Ternatem ab Aroezio perductus in hospitium Brittus; ingenti reginæ; regumque, & oppidanorum gaudio excipitur. dein locus ad ædificium, contiguus vrbi delectus; materiaq. & cæmentis eo conuectis; Brittus, lætitiæ causa, caput perinde ac cæteri, fertis ac floribus redimitus, primus omnium & rastello fodit humum, & lapidem in fundamenta coniecit viij. Kal. Quintileis, anno seculi huius altero & vicesimo: qui dies eo etiam maiore cum incunditate transactus est, quod in eum ipsum diem Diui Ioannis Baptistę solennia inciderent: cuius felicem satumq. humano generi exortum, & celestis oraculi promisso, totus pæne orbis terrarum exquisitis ludis, & anniuersaria gratulatione concelebrat. In hunc fere modum, perpetua (vti rebatur)

C ac propria Lusitano cum ijs gentibus commercia constituta. Eadem tempestate funestus in Indiam nuntius allatus de Emmanuelis Regis obitu. Circa finem prioris anni decesserat, duos & quinquaginta natus annos; cum sex & viginti regnasset. Huic, vt maiestas ipsius ac merita postulabant, plurimis Europæ, Africæque, atq. Asiæ locis cum sumptuoso apparatu iusta funebria perfoluta. Neq. Christiani modo Reges luxere defunctum, verum etiam ethnici, Cocinensis, Cananorius, Armuzianus; iidemque, posito luctu, postmodum Ioanni successori per nuntios, litterasque, obsequium & operam officij causa detulere. Ioannes, anno ætatis vigesimo acceptis regni gubernaculis; ad propitiandum cæleste numen, ac populos in officio continendos, illud curabat in primis, vti studium Christianæ religionis antiquissimum sibi esse cuncti perspicerent. Idcirco, & in Lusitania salutariter in eo genere multa decreuit; & per litteras Eduardo Indiæ Prætori mandauit; cultui diuino, & sacerdotum cõmodis enixe prospiceret; ac nominatim, diuini Apostoli Tomę sepulcrum in Coromandelio littore, peruestigandum curaret: daretque operam, vti sacrosanctæ illæ reliquiæ (quamquam easdem, vti supra dictum est, vel earum certe partem Mesopotamia sibi vindicat) cum dignitate custodirentur. Eduardus, Emmanueli Friæ, præposito Coromandelicæ oræ, cum sacerdotibus aliquot, & architecto id negotium dat. Profecti Meliaporem (nam ibi situm Apostoli corpus audierant) æquatam solo ingentis amplitudinis vrbe offendunt. Pauca tantum pyramides,

pyramides, turreſque, & columnæ, miſerabili e ſtrage ſupererant. **A** necnon varij coloris lapides, ac veluti porphyretica peregræ ſculpta fragmenta, quæ antiquum vrbiſ ornatum & elegantiam ſatis arguerent. In ijs viſebantur operoſa magnifici cuiuſdam templi veſtigia, vno tantum ſuperſtite ad orientalem plagam ſacello, crebris intus foriſque lapideis Crucibus e vetere diſciplina conſperſo. ſub eo teſto latere Apoſtoli oſſa cum accolæ pro certo affirmarent; primum omnium ſarcire ipſum ædificium placuit; quod teſtudinis pondere preſſi parietes, aliquot locis vitium feciſſent. Ad eos ergo ſulciendos, ac renouanda fundamenta, conductis e vicino operis, dum effoditur humus; ad quintum ferme dodrantem apparuit locus lapidea tabula teſtus: in quam ab interiore parte incifæ priſcæ gentis lingua (vti a peritis cognitum eſt) litteræ teſtabantur; templum id ab ſancto Dei Apoſtolo Thoma quondam exſtructum: ei templo tuendo colendoque, mercium quæ in vrbem importarentur, decimam ab Sagamo Rege attributam, acceſſerat obteſtatio ad poſteros, ne quid ex eo veſtigiali ac donatione imminutum vellent. paulo infra eam tabulam, ipſius Regis (vti ex priſcorum traditione Indi aſſenerant) cadauer inuentum. Altius dein molientibus terram, quadratū, primo lateritiæ, poſtremo lapideæ ſtructuræ ſeptum apparuit, multiplici operimento, pedum circiter nouem altitudine. ibi quod ſepultum haud dubie corpus Apoſtoli dicebatur eſſe, adhibiti ad amouendum operculum Luſitani duo (nam Indiſ rem eiufmodi committere non eſt viſum) non niſi noxis per ſacram confeſſionem expiatis, & reconciliato per Euchariftiam Deo, aggredi rem auſi, locum aperiūt. Immiſta calci & arene, candidiſſima ſpecie oſſa, & appoſita lanceæ cuſpis, & viatoriſ baculi fruſtum, itemq. vaſ fictile, fidem inuenti mummæ ſacri theſauri Luſitanis fecere. Sub hæc repertum aliud cuiuſdam e Thomæ diſcipuliſ cadauer; ceterum tetro ac terreo aſpectu, quemadmodum & Sagami Regis. vt, ſi alia argumenta deſuiſſent; ex ipſo propemodum colore dignoſci Apoſtoli oſſa potuerint. Eo maior gratulatio fuit Chriſtianorum: & affabrefactas, arte Sinarum, arcuſas duas, e proximo emporio Paleacate confeſtim afferri placuit. **D** quarum in altera eximij operis argento celata, ipſius Apoſtoli; in altera, diſcipulorum eiuf reliquiæ incluſæ: & commune gaudium ſolenni ſupplicatione pompæque, & priuatis omnium qui aderant ſtudijs celebratum eſt. Propoſitis deinde in ipſo altari arcuſis, adhibitoq. cuſtode; claues vtriuſq. Emmanuel Frias Cocinum Prætori Menſio detulit. Hoc maxime modo, p eos dies, & ſacello, & religioni conſultum. Biennio deinde poſt, eadem oſſa intra ipſam aram occulto loco, duobus tantum conſcijs Luſitanis abdita; ac poſtremo Goam, Conſtantino Brigantio Prorege (qui Diui Thomæ templum in ea vrbe exſtruebat) a fratre quodam Franciſcano tranſlata fuiſſe comperio. Circa idem tempus, quo nuntij de Emmanuelis Regis obitu

Aobitu in Indiam allati sunt; Idalcan otium a Narfingano bello naſtus; recuperando Concano littori animum adiecit: quod ei Rhotericus Mellus, per occasionem, paucis ante annis ademerat. Exiguus admodum copijs ea loca tum Luſitani tenebant, ceteris vel ad Perſicum & Arabicum ſinum; vel ad Molucas obtinendas paulo ante profeſtis. Eius rei non ignarus Idalcan, miſſo preſecto cum quadringētis equitibus, & quinq. millibus peditum; Luſitanos cuſtodes, haud tamen ſine cruore ac certamine, pepulit: portuſq. & agros opimæ fertilitatis recepit. Et in Somatra inſula, tyrannus Acenorum Abrahamus, ab cede Georgij Britti & comitum ferocior factus, oræ totius maritimæ iam haud dubie affectabat imperium: nec ferro ſolum, ſed etiam

B (quo nullum acrius telum eſt) auro muneribuſq. pugnabat. Ad hæc, miſtæ blanditijs accedebant minæ, & vbi commodum eſſet, fraudes ac doli. Nullus amicitiaæ fœderumue reſpectus: nulla affinium caritas: nulla fidei vel iuriſiurandi religio. Exacta iam ætate patrē, a nefarijs moribus & conſilijs abhorrentem, oneratum catenis in caueam incluſerat: ibidemq., veluti nouū & inuſitatum animal, illuſe & ſqualore confecerat. Pedirenfem Regem, opibus & auctoritate præcellētem, cui & cognationis vinculo, & iure beneficiario erat obſtriſtus, pelleſtis ad ſe popularibus, exegerat regno. Simili ſoclere Dainum dynaſtam, cuius ſororem habebat in matrimonio, per ſummum ſcelus, omnibus fortunis euerterat. Inde magna eius oræ parte in po-
teſtatem redaſta, infeſtis ſignis ad Pacenum urbem, quo pulſi conſugerant Reges, pergit ducere. Peditum millia quindecim habebat in armis, & complures elephantos. ij pro equeſtribus copijs genti ſunt: nam equos nō alit inſula. Cum hoc exercitu caſtris duo millia paſſuū ab vrbe poſitis, primum omnium, ad tentandos oppidanorum animos, per præconem edixit; qui cuius Pacenus intra ſextum diem ad ſe tranſiſſet; huic nihil, ipſi, familiaeque, & bonis ipſius damni illatū iri: ceteris non eandem veniam & clementiam fore viſtis, quæ ante dimicationem pateret. Hoc edicto vulgato, magna pars ciuium tranſiit. alij clam elapſi, in ſaltus auios refugere. ita, frequentem deſenſo-

Dribus urbem tertio adortus Abrahamus expugnat. Reſtabat arx, in quam Pacenus regulus, & exſules duo Pedirenſis, Dainuſq. confugerant: lignea quidē illa, & multis iam locis præ nimio Solis ardore fatiſcens: veruntamen haud leui præſidio Luſitanorum ferme trecentorum & quinquaginta, & maioribus minoribuſq. tormentis inſtructa. Abrahamo nullēdum eius generis machinæ ſuppeteabant. tantum ingentem vim ſagittarum, quas letali inſiciunt ſucco, & ſarmentorum faces, oblitos naphta, ad excitandum, vbi res ferret, incendiū, ſcalasq. plurimas ex arūdine craſſiore, leues geſtatu, aſcenſu ſtabiles; nec non ferramenta operibus faciendis aduexerat. Ergo, vt ſine certamine, ſi fieri poſſet, rem conficeret; Luſitanis per interpretem inſſerat nuntiari: arcem eam ad ſuum imperium pertinere: proinde cum bo-

na pace abirent; secumq. suas res, dum liceret, auferrent. Ad ea cum
 ferocius responsum inclusi dedissent; appareretq. armis rem geren-
 dam; summa vi, priusquam auxilium ijs alicunde ferretur (mare au-
 tem liberum, vicinamq. Malacam, & amicos Reges nonnullos habe-
 bant) arcē aggredi statuit. Atq. ad vitandā hostium iacula, qua ma-
 xime virium parte erat inferior; cuniculos agere ad arcem cepit. no-
 cturnum præterea tempus ac plunium, ad oppugnationes captabat; vt
 neq. per tenebras nostri collineare possent; & madefactus imbre sul-
 phureus pulvis plane inutilis fieret. ad hæc, arietis loco elephātos ip-
 sos ad arcem admouebat: qui, rectorum instinctu valida impressione
 facta, munitiones euertent; sublatoq. interdum ingenti clamore,
 interdum summo silentio arcem corona circundabat; scalisq. erectis,
 ex omni parte simul transcendere nitebatur. & obsessi quidem, ho-
 stium opera nequaquam extimescebant. excepti obstructiq. ex ad-
 uerso cuniculi; nonnunquam etiam felici eruptione certatum est. Sed
 crebras ac repentinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cum
 Abrahamus, in magna copia militum, identidem alios aliosque sum-
 mitteret; ipsi, propter paucitatem, assiduus pene stationibus circa mu-
 nimenta dispositi, dies noctesq. in armis traducere cogerentur. Acce-
 debat vulgata graui cælo vis morbi, & extreme inopiæ metus; quod
 per intestina de more dissidia, dum suæ quisq. intentus rei, publicā
 negligit; ad tolendam obsidionem cibaria, segniter ac maligne con-
 uexerant. Præsidio præerat Henricius quidam. Hoc demum aucto-
 re, quod relatas nuper e captiua naui pretiosas merces, in Indiam ve-
 num asportare gestiret; non expectato subsidio, fœdum consilium
 ineunt arcis deferendæ. cuius flagitij, post patefactam armis Indiā,
 Lusitani ad eam diem nihil simile admisserant. Id vt quam occultis-
 sime fieret, minora primum tormenta inuolucris obtecta, ne ab ho-
 ste dignoscerentur, in naues imponunt. maiora, quod amoliendi in-
 tanta hostium propinquitate non erat spes, ita ad plenum inferciunt,
 vt, si flammæ conciperent, ipsa (vt fit) boli magnitudine rumperen-
 tur. Sulphurei dein pulueris exiles humi tēnias quoquouersum, ac
 præsertim ad ipsius pulueris cellam, atq. ad muralia tormenta perdu-
 cunt: iussis agmen claudere magistris; &, cum iam omnes extra arcē
 essent, ignes iniicere. Vix dum euaferant, sarcinis quisq. suis dissi-
 mulanter elatis; cum, exorta repente flamma cum ingenti fragore fu-
 gam hostibus prodidit. Pars ad incendium extinguendum audacter
 accurrunt (&, incertum qua de causa, nondum ad sulphureos cados,
 ac muralia tormenta peruaferat) pars ad littus effusi, turbatos auer-
 sosq. Lusitanos cum cede insequuntur: ac deniq. appulsa ad terram
 naues, perculsis ac trepidantibus, magna parte impedimentorum
 amissa, vix atq. ægre effugium præbuere; dum in magno tumultu, ne
 simul hostis irrumpat, alij cōfestim anchoras orasq. præcidunt; alij ad
 naues adipiscendas, collo tenus sese in aquas immittunt. Abeuntibus

cum

A cum oneraria vna; nauigijs tribus, per ludibrium barbari tum inter fugam ereptas, tum superstitēs ex incendio res, machinasq. præsertim ostentant: plenumq. cladis & ignominie agmen cum probris & cachinnis exhibitant. Auxit pudorem, in ipso pæne portus exitu socię clāsis occurfus, naues triginta cū omni copiā rerum ab Aruano Rege aderant; ipsumq. Regē terrestri itinere cū quattuor millibus pedītum auxilio venire nūtiabant. Eæ naues, cognita præpropera desperatione abeuntium, retro, vnde venerant, in patriam reuertere. & Lusitani Malacham delati, Antonium insuper Mirandā, & Lupū Azeuedium, cum recenti milite, & bellico instrumento iam in cursu ad opē ferendam paratos inueniunt. Eo magis & suū factū ipsi damnarunt,

B & omnium conuitijs & maledictis excepti sunt. E regulis tribus, qui comites fuerant fugę, Pacenus cū rectore matreq. Malacæ remāsī; reliqui duo sese institorū nauibus ad Aruanū Regē supplices cōtulere. Lusitani e Somatra insula in perpetuū exacti. Et Abrahamus, pulso mox etiam Aruano, regnis quatuor auctus, æneisq. tormentis (qui vel maxime terror gentem præmebat) omnibus circa nationibus, atq. ipsis adeo Lusitanis formidandus euasit. Alodinus itē, elatus nouo successu rerū, & a Bintano reiectis Georgij Albuquercij copijs; classes de nouo ad vexandam Malacē sem orā institit mittere; & cū Lusitanis obuiam ex vrbe progressis, aliquot secūda prælia fecit. Iam apud Sinas, in Lusitanū nomē acerbiorē etiā odio & immanitate sequitū est.

C Martinus Alphonsus Mellus cum sex nauibus eo contenderat, confirmandæ amicitie, & statuendi commercij causa; nondū probe gnarus, quid Thomę Petreio legato, de quo supra diximus, accidisset. Lusitanos adesse vbi Cātonē allatū est, extēplo præfectis orā maritimæ a magistratibus imperatū, nefarios prædones vel cōprehenderent, vel ad interuencionem delerent. Nihil tale metuebat eo tēpore Mellus, quamquā a peritis rerū semel iterumq. præmonitus. eo facilius repentino Sinarū aduentu cū suis opprimitur. & initio quidē, vt sese concordie & societatis cupidos probaret Lusitani, vel pluribus iaculis appetiti, certare superfederunt; dein cū vndiq. instaret hostis, ac nullā pacis mentionē admitteret; iniquissimo loco & cōditione cōmittitur pugna. Multitudine tormētorū ac nauīū, vt in suo regno, lōge superabāt Sinę, itaque circūuētos aduenas partim bōbardis e tuto discerpūt; partim fesos ac sese dedētes, in potestātē accipiūt. Mellus, cū aliquādiū egregie sese defēdisset, ad extremū, singulari Dei beneficio, per mediā hostiū classē male mulctat⁹ elabitur. In captos, magistratuum iussu, grauitèr acerbeq. cōsultū. in carcerē cōditi oēs; & platronibus piratisq. dānati, aut pedore ac tabe in vinculis expirarunt; aut ad suppliciū, ducti sumo plebis cōkursu, vel sagittis cōfixi, vel in frusta dissecti sunt. pconibus vetera gētis piacula, & recētē insup audaciā referētibus; qđ in regios portus ac fines armata manu nō dubitassent redire; in quibus nouum flagitiorum ac scelerum paulo ante vestigia reliquissent. Hæc, &

alia id genus, elata voce de scripto subinde recitabantur, ad tollendā A
 e vulgi animis opinionem, quam de Lusitani olim generis virtute ac
 probitate conceperant. Dum hac tam repentina rerum inclinatione
 tot simul regionibus Lusitani exercentur, ne ad Molucas quidem in-
 sulas otium fuit. Rerum ibi summa penes Aroeziū erat. Hunc, Lu-
 sitana amicitia opibusque subnixum, & immodicos gerentem spiri-
 tus, regina ceteriq. primores minime concoquebant. Arx insuper,
 eodem in primis adnitente, non parum excreuerat: dispositaque in
 muris tormenta, longe lateq. terrorem inferebant. Id sibi suisq. in-
 gum, per causam hospitij ac societatis impositum, regina sero inge-
 miscens; clam communicatis cum Almanfore parente consilijs; fugā B
 vna cum liberis ac precipuis amicorum parabat: vt per eam occasio-
 nem popularibus paulatim abductis, vrbem desertam ac nudam Lu-
 sitano relinqueret. Ea re per indices comperta, Brittus arcis prefe-
 ctus, adiutore Aroezio; regias aedes militibus repente circumdat,
 elatumq. inter manus Boahatem regulum, & paruulos fratres Aialū,
 & Tabariam, in arcem asportat. Regina, per occultos exitus inter
 tumultum elapsa. Inde consternatus Regis desiderio populus, cum
 frequens ad arcem accurrisset, Aroezijs auctoritate, & Britti accom-
 modata ad tempus oratione sedatus est; cum inter cetera persancte
 ambo affirmarent, consilium id publicæ salutis causa necessario su-
 scepiū fuisse, fidemq. obligarent suam. Boahati Regi diadema re- C
 gnumq. mansurum incolume. Tum pluribus in æmulum diuitiarum
 ac dignitatis Almanforem inuecti, Barbaros natura cupidos belli ce-
 disque, ad inferendum ei bellum haud magno negotio perpulere.
 Inde, inter vtramq. gentem paruis, nec dignis relatu prælijs vario
 successu certatum est. superior tamen ad extremum Ternatensis fuit
 res. Mariacum oppidum in summo edicti montis vertice, quod insule
 Tidoris olim caput fuerat; Lusitanorum ope ab Aruezio cum multa
 cæde captum incensumque; & Maquienum insula, quam reguli am-
 bo æquis portionibus obtinebant, metu coacta, in Ternatensem di-
 tionem vniuersa concessit. Hæc ferme Eduardo Menesio Prætor per
 triennium gesta. Successit Menesio Vascus Gamma; dux cum alijs D
 laudibus, tum aperta præsertim India clarus, ac memorabilis. Huic,
 pro trienni trimestre imperium fuit, ornatissimas naues e Lusitania
 sexdecim, in ijs tria millia delectæ iuuentutis ac nobilitatis abduxer-
 rat. Vt in Cambaiana littora ventum est (nam eam in primis regio-
 nem explorare placuerat) in summa repente malacia, silentibus ven-
 tis, ab imo fluctus intumuit; inde naues inter se nutare; crepitare
 compages; tabulata concuti cepta. Nantæ, subito pauore iacti, cum
 in Syrtes illatam haud dubie classem crederēt, in summa perturbatio-
 ne rerum omnium, alij bolidem demittere, alij ad exhauriendam
 sentinam, vel ad clauum tenendum accurrere. Sapientiores alij,
 circumspicere fugam, atq. doliola ac tabulas ad enatādum arripere.
 ipse

A ipse imperator, initio nequaquam expers timoris ac solitudinis fuit: sed mox comperto eum esse terremotum (quē nauigantes quoque sentire non dubium est) ad socios hilari fronte conuersus; Adeste animis, inquit, viri; aduentu nostro perterritus Cambaianus Oceanus intremittit. Atq. hoc periculo defuncti Lusitani, Cocinū incolumes deuenere. Vascus, accepta prouincia, dum a Cocino varios huc illuc præfectos dimittit; nomenq. Lusitanum in pristinā dignitatem conatur asserere; graui morbo implicitus, in ipso impetu mouendarum rerum, excessit e vita. Vrbi Goætum Henricus Menesius præerat, eximia virtute & integritate vir. is continuo in Gammæ loco cum suffectus e successione, vt appellant: quarum est ratio eiusmodi. Transmissos e Lusitania regios codicillos, minimum tres, olim apud Quæstorē, aut scribā, nunc apud Goanum Archiepiscopū, diligenter complicatos obsignatosque, custodiri mos est. quibus in singulis, quasi per gradus, ad rem cautius celandam, adnotatum regio ipso chiographo latet nomen illius, qui, si Prætorem in prouincia diem obire contigerit; e Regis auctoritate substituendus est. ijs autem codicillis, ordine superscribitur, prima, secunda, tertia, vel quarta successio: ita, vt, si eius qui primo loco nominatur, copia fuerit; secundum codicillum resignare, vel aperire sit nefas. Ergo, vbi Prætor morbo, aliove quopiam casu deceßit; consilium cogitur.

C ibi, coram Archiepiscopo, & magistratibus, qua diximus obseruatione, vt nullus aut fraudi aut errori sit locus, codicilli & signa soluantur: cuius primum exierit nomen, huic deservit imperium; reliqua nomina, rursus occulta, ad Regis nutum arbitriumq. adseruantur. Id, ne per summi magistratus obitum prouincia diutius orba periclitaretur; neu ob id ipsum inter præfectos certamina existerent; sapienter in tanto locorum interuallo prouisum est. Per hunc modum renuntiatus Prætor Henricus, ad regia negotia conficienda, Cocinum petijt: & ex itinere multos Arabum parones, Malabarica onustos fruge, vel cum ipsis oneribus cepit, vel dissipatos in littus deiecit. Tumultuantes præterea ad Cananorem piratas, socij Regis rogatu compescuit, & vicos aliquot eorum exussit. Inter quæ, ad Calecutū, ab Lusitanis ac Malabaribus denuo turbata pax est. Odiosa primū controuersia inter negotiandum exorta; & partis vtriusque animi suspicionibus irritati: dein vltro citroq. facta iniuria: postremo, instigantibus e consuetudine Saracenis, bellum exarsit. Hisce rebus cognitis Henricus Prætor, quinquaginta variaz formæ nauibus, in quibus erant duo armatorum millia, Cocino Panancem oræ Calecutanæ contendit. ibi, cum ablatas res nequicquam repetisset, munitum denuo locum & celebrem, terra marique simul adortus, pulso aut casu Mahometano præsidio cepit, ac direptum incendit. Multa inde relata tormenta: quorum aliquot antea Lusitanorum apparebat fuisse. Lusitanus defertor ac transfuga præfuerat vniuersis. huius proiectum humi cadauer, densis con-

cisa vulneribus facie, vix vt agnosceretur, inuentum est. **A** P anane in conspectum vrbis Calecuti prouectus Prator, haud mediocrē hostibus terrorem incussit. Naues erant ibi complures; in eas flammæ confestim iniectæ; & simul, qui arcem tenebant, suorum aduentu animati; eruptione facta, varijs locis ignem suburbij intulere. Inde Prator confirmato arcis præsidio, perculsisque hostibus, leucas in Septentrionem fere sex ad Couletum emporium eiusdē oræ pcesit, curuo in theatri modū, & accliu littoreis portus est, ac mire facto ad iacula certis in omnem partem ictibus dirigenda. eo cliuo aggerem ac munitiones Mahometani perduxerant; infra, stationem habebant parones fere centum & quinquaginta, proris longo ordine in altum obuensis, vt duplici vallo, tormentisque apte dispositis, & ingenti armatorum numero (viginti hominum millia conuenisse dicebantur) contra omnes incursiones oppidum egregie tutum videri posset. Henricus, comperta hostium multitudine, sub ipsum portum anchoras iacit. inde contemplatus naturam loci, & genus operum, ac lintribus ad vada exploranda præmissis; tribus è partibus vno tempore, distinēdi hostis causa, oppidum aggredi statuit. Simonem Menesium cum bellatoribus trecentis in terram egredi iubet; ac læuum cornu munitionum inuadere. ipse cū centū & quinquaginta, non amplius, descensu facto; ad læuam ducit: classarijs imperat ad hostium naues recta succedant. ita, clamore sublato, simul à fronte ac lateribus pugna committitur. Non exigua tum hosti, officinis iampridem institutis, tormentorum copia suppetebat. eo maiori tenebantur spe, Lusitanū congressu arceri, & iaculis eminus obrui posse. quippe seminudi ipsi, patente ad plagas corpore, Hispanienfes gladios, & ingentia pila, galeasque, ac thoraces horrebant. Verum eos longe fefellit opinio. Siquidem inter iaculandum coortus è tormentario fomite fumus ad instar nebula, subeuntem audacter Lusitanum egregie textit. & flammæ intermicantis indicio, hinc parones iniectis ferreis manibus nostri apprehenderāt; inde in vallum ereperant, & intra munitiones coniecerant signa, prius pane quam eos appropinquare sensisset barbarus. Lusitanis, dum Saracenorum aspectus; tum pax à Calecutano toties per fraudem violata acuebat iras. Nec diutius tulere dimicationem hostes. Pauci tantum coniurati ad extremum vsque spiritum acriter obstitere, ceteri, quibus patrio more nihil erat pudoris ad fugam, strage suorum exterriti, terga verterunt. Henricus, in magna hostiū cæde, non plus quindecim è suorū numero amissis; vulneratis duodequinquaginta; & oppido, & classe hostili potitur. Inter ceteram prædam, tormenta variæ magnitudinis aucta trecenta & sexaginta; & minorum fistularum ingens numerus. parones abducti quinquaginta tres, Indico aromate onusti plerique reliqui flammis absumpti: ac postremo totum oppidum, subiectis per iram ignibus, cōflagrauit. Lusitanus gemina intra paucos dies victoria lætus, ouansq. Cananorem

A rem, inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus, confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis gesserat bello, omnibus dein viribus ad Lusitanam arcem expugnandam incubuit. Arx ea Calecutano erat imposita littori; quod, vt initio diximus, insidiosum asperumque, vix in summa malacia, paruis nauigijs accessum præbet. Iamq. hyems aderat. eo acrius Zamorinus, ne id anni tempus elaberetur, militares copias, & omnem oppugnandi apparatus vndique contrahebat: vt interim vel operibus ac vi arcem caperet; vel necessitate ac fame Lusitanos in deditiorem acciperet. itaq. extemplo, præfectus cum duodecim fere millibus peditum, ad urbem præmissus, quo in numero Siculus quidam erat perfuga, non ignobilis architectus; qui Rhodiæ expugnationi cum Solimano Turca interfuerat. hoc maxime artifice ac præceptore, barbari vallo & fossa lata pedes fere octodecim, ad dimidiatæ Lunæ figuram, amplecti arcem instituunt. & ex vtraq. parte, qua vallum in mare desinebat; arcædo nauali subsidio castella erigebantur duo, quæ obliquis ictibus totum littus abraderent. dein, per ambitum fossæ, modicis intervalis, propugnacula quinq. excitabāt: vnde maioribus tormētis ad idonea loca dispositis arcis mœnia quaterentur. Hæc opera, licet in munitiones crebri ex arce impetus fierent; tamen, abundante multitudine, adhibitis pluteis vineisq., & instantibus præfectis, breui ad exitum peruenere. Arcem, Lusitani haud amplius trecenti obtinebāt. præerat Ioannes Lima, vir & militiæ callens, & gloriæ in primis auidus. is, cum nulla superesset nisi ab Oceano spes, duplici doliorum ordine; ingesta arena, & lorica extrinsecus addita, brachium ad mare protenderat; alternis inter dolia tormentis, ad arcendum ab latere hostem, apte locatis. & per expedita nauigia Prætorem Henricum de statu rei Calecutanæ fecerat certiores. Sub hæc, incunte Iunio mense, cum hyems in ea regione sæuaret; Zamorinus ipse cū reliquo belli apparatu, & nonaginta millibus hominum affuit. Arcu & sagittis pleriq.; alij gladio & parma; alij etiam ferreis fistulis instructi conuenerant. in speciem despicabiles, cæterum vsu armorū, & corporum agilitate metuendi. Vt eæ copiæ confedere; Siculus architectus Zamorino perfectæ opera diligenter ostendit; rudique ad eiusmodi commenta barbaro, certam cum admiratione fiduciam iniecit, arcis breui tempore potiundæ. atq. id ipsum vti quam minime Indorum damno fieret, Siculus, petito colloquio, Lusitanos cum alijs rationibus, tum hostilis exercitus magnitudine proponenda, institit ad deditiorem hortari. Verum eiusmodi oratione tantū abfuit vt Limæ constantia moueretur; vti etiam ad laceffendum hostem vltro cum paucis eruperit. sed magna fuit merces audaciæ. Concurfu ab hostibus facto, pene circumuenti Lusitani, multis acceptis illatisq. vulneribus, ægre ad suos receptum habuere. Inde exasperatis vehementius animis; magno conatu & oppugnari, & defendi arx cæpta, Tormētis vtrinq. certabatur: e quibus erāt Calecu-

tano, quæ dodrantali diametro emitterent globos. Sed iaculandi A
erat dispar admodum ratio. Ab Indis libratoribus, quippe nodum fat in
eo genere exercitatis, ictus languidi, in frequētes, incerti; & si qui mu-
ris inciderant, egregia laterum & structuræ firmitate respuebantur. Ab
Lusitanis, crebri, destinati, vehemētes; & ubi hostis arcu succederet;
cōfertæ ac seminudæ multitudini certā stragē perniciēq. afferebāt.
Multos et squamis arborum & fragmētis (sunt aut ibi palmeta frequē-
tia) repēte carpi, vel exanimari cōspiceres. Verū ea damna hostes, ut
in tanta militum copia, facile sarciebant: cum deserta stationum loca alij
subinde alijq. supplerent; faucibus ac fessis integros recētesq. submit-
terent. Longe iniquiore cōditione erāt Lusitani: quos, pter cæteras
belli difficultates, ipsa qua laborare semper solent, paucitas fatiga-
bat. Præfectus, idoneis ad pugnandum locis, notæ fortitudinis viros
cum suo quēq. manipulo collocauerat. ipse reliquos e præsidio circa se
habebat: cum quibus circūspicere, & obire ad repentina pericula posset.
Verū & militē conficiebāt, pter certaminis laborē & plagas, diurnæ
pariter ac nocturnæ vigiliæ: & pfecto, ad subitos ac diuersos clamo-
res, prout res exigeret, occurrendi vix erat facultas. Interea Hæricus
Prætor, cognita obsidione, duas naues cum pugnatoribus centum &
quadraginta subsidio miserat. quarum alterā Christophorus Iufartes;
alterā Eduardus Fonseca ducebat. Iufartes feliciore cursu paulū an-
tegressus, prius ab Calecutano littore cōstitit. Fonseca, qd tardius C
aliquanto nauigasset; ventis repente cadentibus, ab longiore spatio
ancoras iecit. Ad eas conspectas naues, erecti partis vtriusq. animi.
inclusorum; optati auxilij spe. obsidētiū; metu, ne tot iam exhausti la-
bores in irritum cederēt: & locus ipse suspectus, iadudum mentes Indo-
rum curasq. conuerterat, ne quid falleret tale. Lima, cum ad litus accu-
risset; animaduersa paucitate eorum qui aduenerant (nō plus octogin-
ta milites eo nauigio vehebantur) ne descensionē cum euidenti peri-
culo tentarent; nutu & significationibus admonebat. & ex ipso au-
xilio pleriq., cōspectis Indorum castris & frequētia, subeundā eiusmo-
di aleā pernegabāt. Verū Iufartes, cupiditate gloriæ omne discrimē D
impanido vultu contemnēs, cum triginta quinq. voluntarijs in paronē
desiliijt; cæteris custodire nauē, & ubi primū terrā attigisset; missili-
bus, pcul hostē arcere iussis. Inde contento remigio ad ipsum lorice-
os, actuarij, præ dirigitur, quo subeuntes facilius, ptereret statio Lu-
sitana. sed illuc nauē dum pari conatu enituntur; interea (ut fit) paro-
nē paulo infra eū locū vehementior æstus abripuit. Eo ferocius pro-
gressi extra vallū barbari cōplures instare: atq., ut erant nudi, sese
ad phibendum accessu hostē aquis immergere. Nec Lusitani segnius
e parone se certatim eijcere. ibi cōferta in vadis manu, quam acerrime
dimicatur. Cæteri ad spectaculū intenti, ppter ancipites ictus,
ne suos impetāt hosti permistos, iacula cohibere coguntur. Cum ali-
quandiu dubia steterisset pugna; Lusitani ad extremū deprimentibus
vestimentis ingenti labore eluctati, quatuor e suorum numero deside-
ratis

A ratis, pluribus faucijs, cū magna vicissim hostium cede, intra loricae fauces audacissime penetrarunt: ac nihil proprius factū est, quā vt instantes ab tergo Indi simul irrumperent. in eo tumultu eximia Emmanuelis Cernicij cōstitit fortitudo. is, cū iā introisset munitiones, & fatigatus, & faucius; circūuētū respiciens præcipuū e commilitonibus quēdā; recurrit, ptinus: ac laborātē, summotis acriter Indis, recepit in tutū, magna vel mercede, vel gloria; quippe, omniū consensu ciuicā, pmeritus coronā; ipse post dies aliquot e vulneribus exspirauit. Sed interim dū ad mare Lusitani præfidiarij suis adiuuandis atq. intromittendis insistant; ex altera parte frequentes barbari defertas rati stationes, arcē scalis inuaserant. Eo nuntio excitus ab litore Lima, cū promptissimis aduolat: & pluribus locis conantē scandere Malabarem; contis, gladijs, telis, igne deturbat. Erant Lusitano varia nouæ artis iacula, ad hostē cominus eminūsq. impetendū. Sed e, ppinquo nihil Indos æque terrebat, atq. incendiariæ bolides. qd est inuentum eiusmodi. Ollā ex argilla semicocta, quo facilius deinde rūpatur; circumdatis ansulis tribus quatuorue, sulphureo cōplēt puluere, & osculū diligenter obturant. tū ad eas ansulas igniti funiculi e gossipio vel stupa alligantur. vbi ad coniectū eius teli ventum est; cōtorta brachijs olla repēte disfringitur; & simul arreptis e fomite adalligato fauillis, ingenti circumstantiū damno, flāmas edit ineuitabiles. qd misiliū genus, in pilijs dūtaxat naualibus primo vitatum; ad terrestria quoq. certamina exitiabili cōmento deinde translatum est. Hac maxime pernicie repulsi à mœnibus Indi vstulati cū infana trepidatione sese intra munimenta recepere. Interea præfectus nauis alterius Fonsēca, qd pbe animaduerso discrimine eorum qui in littus exscēderant; paratus tū eandē aleā, si res ita postularet, subire; per litteras ad sagittā reuinctas quæsiuit ab Lima, qd sibi tali tpe faciendū cēferet. Ille vero, eadē vsus arte sagittæ, de cōsilijs sētētia respōdit: Nequaquā se Fonsēca suosq. in apertū adeo periculū obijceret: tutū in arcē introitū haud minus quingētorū Lusitanorū pfi-

D dio posse obtineri. Proinde rediret Cocinū, ppere; ageretq. cū Prætorē diligēter (ad quē simul ipse in eandē sniam scriptas litteras dabat) vti militum quingentorum spēctata virtute subsidium, & sulphurei pulueris, vim, & ad obsidionē tolerandam alimenta submitteret. Cum hoc responso Fonsēca per infensos infestosque fluctus hyeme summa Cocinū reuertit. & Prætor, cognito suorum periculo, Antonium Syluium ad opem obsessis ferendam cum aliquot nauibus, & viris quot Lima petierat, extemplo proficisci iubet. ipse interea classi orandæ operam dabat; vt cum primum se aperuisset mare, cum maioribus copijs eo contenderet. Hæc vbi per exploratores Calecutū allata; cōfestim Zamorinus, antequā inclusis accederēt vires; omni conatu rursus oppugnare arcē aggreditur. Neq. Siculus architectus, egregiē sese barbaro vēditans, incitatissimæ decrat ipfius cupiditati. aggerē ex Turcica disciplina pmouēdo, mœnibus adæ-

quarat.

quarat. Cuniculos præterea sub terras agebat; locis et quibusdā sta-
 tuebat oris vasti mortaria; e quib. in sublime iacta ingētia pondera
 cū horribili strage in arcis tecta deciderent. Sed operū eiusmodi, q̄
 Zamorinum inani fiducia inflarant, vbi ad pugnam ventum est, haud
 quaquā exspectationi respondit euentus. Indi telis ac missilibus ex
 aggere deturbati: cuniculi excepti cuniculis: & mortaria, quēadmo-
 dū, vbi a perito magistro locātur, magnū hosti detrimētū importāt;
 ita, si artificiiū absit; in eandē pæne regionē recidente globo, machi-
 natorib. interdū ipsis exitio sūt. Quocirca Zamorinus, haud medio-
 cri suo malo peregrinas artes expertus, reliquū spei in scuitia hye-
 mis, & fame reposuit. neq. ea spes sefellisset hominē, si ad arcendos
 cōmeatus vel modicā clasē instructā in p̄ximo tenuisset. Ex quo ve-
 rum apparuit Themistocleū illud: Qui mare possideat, oīa posside-
 re. Lusitani, Syluio duce ab Cocino præmissi, quāquā atroci tēpest-
 ate disiectis nauibus; tamē vt sese ex iactatione refecerant, alij sub-
 inde atq. alij Calecutū accedebāt. Lima, fatigatis iā, & ab oppugna-
 tione deterritis hostibus, vnā inopiā metuēs; modica militū auxilia
 recusabat: affuturū mox cū iustis copijs Henricū exspectans. Tantū
 sulphurei pulueris & cōmeatus præsentē expetebat copiā. Vtraque,
 noctis intēpestæ silentio, scaphis paulatim in arcē inuecta. & vulgo
 iam e muris, Lusitani, suadenti deditiōe hosti, recētes carnes, aliaq.
 cibaria, & ipsum deniq. in delicias betele ostentabāt. Ea res Zamo-
 rini contudit animos. & circūacta iā hyeme, cū nauibus viginti, bel-
 latoribus mille quingentis aderat Prætor. is, tū a mari, tū ab arce tor-
 mentis hoste summoto; cū ingenti clamore pluribus locis armatos
 in terrā exposuit: immisisq. intra hostiles fossas audacissimis e suo
 rū numero, cū ex alijs quoq. partib. alij ad vallū intrepide subijsē;
 ad tria Indorū millia partim ferro, partim igne deleuit: in quibus ip-
 se quoq. architectus, p̄ditæ ac desertæ Christiānæ fidei noxā luit in-
 cendio. e Lusitanis eo die paulo plus triginta cecidere. sauci j relati
 amplius ducenti: & Henricus, proruto Indorum vallo, fossisq. opple-
 tis; idoneo prope arcē loco castra cōmuniit. Inde Zamorinus & suo-
 rū territus strage, & simul veritus, ne in p̄xima palmeta Lusitani sa-
 uirent (quo detrimento, vt supra diximus, nihil genti grauius aut
 acerbius est) misso caduceatore inducias petiit. in quatrīdū datæ.
 interea de pacis conditionibus actū: neq. cōuenit, eo maxime quod
 Zamorinus insignē quendā e Cocinensi ditione per fugā tradere ab-
 nueret. Ac demū Henricus pertæsus Indicæ lenitatis, & Mahometa-
 næ perfidiæ; p̄sēdium abducere ab Calecutō, & arcem a fundamen-
 tis excindere statuit: præsertim qd̄ ita velle Ioannē Regē e cōmen-
 tarijs Vasci Gamæ didicerat. ergo, muris & propugnaculis, opere
 subterraneo, sulphurei pulueris de more copiā subdi iussit. dein mi-
 litibus, & machinis, omniq. instrumento raptim in naues imposito
 (cuius rei facultatē & natura loci, & nautica turba præstabat) ignes
 canernis iniecti; & barbaris illico, siquid forte prædæ relictum esset,
 solida

A stolida temeritate in arcē ingreſſis (tanta ineſt hominibus rapiendi libido) interim ē ſpecubus cæcis erumpentes momento flamme ple-
 roſq; hauſere: & cum horribili ſtrepitu mœnium ſtructura diſſilijt.
 Atq; is finis & arcis, & obſidionis fuit: Henricus, incolumi claſſe
 & exercitu Cocinū reuectus; alios alio præfectos dimiſit. ipſe inde
 ſeptendecim nauibus Cananorem petijt. ibi, dū expeditionē in Cā-
 baiā, Diūq; meditatur; cū nō toto biennio rē Indicā adminiſtraſſet,
 graui oppreſſus morbo, paucis diebus e vita migravit, anno poſt
 Chriſtū natū M.D.XXVI. Hoc Prætorē, fama nominis Luſitani, reſſo
 reſcere viſa quodāmodo: req; ipſa cōprobatū eſt; tanti militē, quanti
 B tur: & qđ perrarū in eiufmodi puincia eſt, ab auaritia, & à ſordibus
 alienus. Sub idē tēpus ad Malacā pariter bene geſta res eſt. Alodini
 copiā, cū vrbē terra mariq; vehemēter vrgerēt, per paucos egreſſis
 obuiā Luſitanis, cū ignominia fuſa & fugata. Et ex acri obſidione,
 Linguanus regulus, parua manu Luſitanorū exēptus eſt. Raia Nara,
 gener Alodini, Linguā obſederat. ex eius exercitu ceſſi ſexcenti, &
 plurimi vulnerati feruntur, vno tantū e noſtris deſiderato. Et e Mo-
 lucis aliquot Luſitani ad Celebes populos auri cauſa, pfecti, cū litto-
 ribus arcerentur; ſœda tēpeſtate ad inſulā trecentas inde leucas ab-
 repti ſunt. incolæ, moris antiqui homines, mira ſimplicitate ac ſecu-
 C ritate ſeſe p nutus & nonnulla Molucēſis linguæ cōmercia, in cōſue-
 tudinē extēplo dedere. Egregio in primis habitu, & amabili vultus
 hilaritate ſexus vterq; eſt. pmiſſa barba & capillo ſunt viri, præmol-
 libus ſtoreis tegunt corpora. Ad fabriles vſus, ſpinis piſciū, p ferra-
 mentis vtuntur. Ignoti ad eā diē & nominis, & regionis erat inſula.
 tū primū, a nauclero Luſitano, dimenſis celi plagis, nauticam in mē-
 branā ex arte relata eſt: deq; ipſius naucleri nomine Gometij Seque-
 riæ inſula exinde appellata. Non eadē erga Luſitanos comitas eo tē-
 pore in Arabici maris accolis exſtitit. Hector Sylueria cū aliquot na-
 uibus Erythræas anguſtias tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Doſarē vr-
 bē incolunt, acceſſu, phibere conati, audaciæ pœnas dedere. pſtigati
 D qui cū armis ad mare, pdierant: oppidū captū, & direptū eſt. & inſu-
 læ duæ, Mazua, & Dalaca, qđ ſeſe ij populi infeſtos prætereuntibus
 Luſitanis præberent, ab eodē Sylueria domitæ, & annuō ſtipendio
 impoſito, in ditionē redactæ. Simul, Aethiopica legatione pſunctus,
 anno ſexto quā ad Arquicū exſcenderat Rhotericus Lima, in claſſē
 acceptus. Acceſſit ab Aethiopico, ſeu Abaſſino Rege legatus ad Lu-
 ſitanū Regē nomine Zagazabus: itemq; cū donis ac litteris ad Ro-
 manū Pōtifiçę Franciſcus Aluarus, cuius ſupra meminimus, Rhoteri-
 ci comes. Is in Luſitaniā reuectus, Italiā deinde petijt: ac Pononię,
 in celeberrimo conuentu, cū Cęſar coronatus adeſſet; Clementi VII.
 vti Eccleſiæ vniuerſæ Paſtori, & ſummo in terris Dei Vicario, paratā
 ad omne obſequiū voluntatē Abaſſini Regis ac ſtudiū, ſolenni cum
 adoratione, & pedum oſculo detulit.

Libri octauī finis.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER NONVS.

HENRICO Menesio vita functo, a primoribus Lusitanis ventum in curiam est: ibi apertus alter codicillus, inscriptum ostendit nomen Petri Mascarenia, qui Malacæ vrbi tum præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atq. ob id ipsum apud omnes ordines gratus. Verum illud erat in ea successione incommodi; quod, nisi vertente anno, Mascarenias a Malaca, propter tempestatum rationem, adesse non poterat: cum interea simul a Calecutano, & a Cambaiano Regibus, & qd magis erat formidandum, ab ipso Turca bellum immineret: minimeque expediret, eiusmodi rerum statu, parente ac præside tandiu carere prouinciam. Ob eam maxime causam, Alphonsus Mexias regius Quæstor, cuius tum erat summa in Senatu auctoritas, censebat, nulla mora interposita, tertium deinceps codicillū aperiendū: neq. expectandū e tam longinqua regione Mascareniam: quē, quo melior esset ciuis, & regis rei q. publicæ amantior; eo æquiore animo ferre oporteret. intanto taliq. discrimine, salutē communi potius, quam proprio ipsius honori consultum. Aduersus hæc, amici Mascarenia tendere; tam insignem iniuriam deprecari; ac postremo denuntiare, haud leuiori quā quod in præsentia proponatur malo, geminam successiōem intestinis odijs ac certaminibus materiam vtrique præbituram, nec vero dubitandum, quin ipsa dulcedo imperij, & ratio dignitatis, e duobus Prætoribus alterum ad retinendam; alterum ad repetendam omni conatu prouinciam, postmodum esset incitatura

Atatura. Cum ijsce alijsque difficultatibus non inueniretur exitus; multis altercationibus diu agitata, eo denique deducta res est; vt tertium codicillum inspicerent, prouinciamq. nouo successori mandarēt ea lege, vt ipfam, quisquis ille esset, aduenienti Mascarenia cōfestim redditurum se iurēiurando promitteret. In hanc sententiam connere omnes. & resignato palam codicillo, Lupi Vazæ a Sancto Pelagio (contracta vt assolet voce Sampauium appellabant) nomen apparuit; qui per id tps Cocini pfe&uram gerebat. Is, cum solenni adiuratione pollicitus, sese Mascarenia, vt primum adesset, honore cessurum; Praturam interim iniit: cognitoque prouincia statu, alios atque alios duces, ad obtinenda præsidijs maria, destinauit. ipse cum nauibus aliquot, in quibus erant Lusitani circiter mille; Malabaricam oram sibi tuendam desumpsit. Profectus Cocino, circa initium Februarij mensis anni millesimi quingentesimi vigesimi sexti, Cananorem petijt. ibi dum commeatus in classem imponit, subito certior fit, Mahometanos e Calecutano emporio ad duodecim hominum millia, intra Bacanoris fluminis ostium cum nauibus onustis latere paratos ad exitum, quæ prima sese occasio nauigandi obtulisset. Ea re cognita, non dubitauit Prætor, quominus in angustijs deprehensos quamprimum inuaderet. Ergo sublatis anchoris eo contendit infestus. Res erat difficultatis ac periculi plena, non modo in tam dispari numero

Copiarum; sed etiam quod contra omnem eiusmodi casum egregie sese Mahometani munierant. Fluminis alueum de more fixis vtrinque sudibus atque cancellis, in arcum ita coegerant; vt singulis tantum nauigijs aditus pateret. cæcos præterea sub aquam, veluti laqueos, idoneis abdiderant locis; in quos illata ex alto nauigia sese induerēt. & munitionibus in vtraque ripa excitatis, crebra tormenta locauerant. Ad hæc, ex oppido fluminis cognomine, qui locus erat Narfinganae ditionis, omnia illis ad victum necessaria suppetebāt. Hæc, Prætor, cum partim ab exploratoribus accepisset, partim speculatorijs nauigijs obeundo per se nocte sublustris notasset; submissis primum vrinatoribus, laqueos funesque prætentos ab imo præcidi iussit: dein, sublato ingenti clamore, concinentibus vndiq; tubis, aduerso flumine subijt: præibant obte&æ centonibus, & maioribus tormentis instructæ aliquot scaphæ; tñ cætera nauigia simplici propter angustias ordine sequebantur. In ea conspecta, illico barbari vim omnis generis telorum emisere: quibus propter assuetudinem haud quaquā exterriti Lusitani, contento remigio ad ipsa munimenta succedunt. Ibi atrox & ambiguum aliquandiu certamen fuit, dum conferti & obnixi corporibus Mahometani hostem descensu prohibere nituntur. Sed postquam impetu ex omni parte capto sese Lusitanus in mediam acie saltu mittebat, & dextris gladijsq. res geri capta est; tum verò iniecta formidine pulsi vndiq. barbari, & magna cum cede præcipientem in fugam auersi, ac Prætor veritus, ne ab ira & cupiditate miles oppidū

diti-

diriperet; & Narſinganum Regem, cuius tum in ditione Luſitani cō- **A**
 plures negotiabantur, alieno tpe prouocaret; vallo potitus, receptui
 cani inſiit, ſuoſq. a præda, & ab inſequendo vltra hoſte cohibuit. Apo-
 theca & diuerſoriū erat Mahometanorum in ipſo portu, frugibus, &
 merce pretioſa reſertū. Eā apothecā, Prætor, & hoſtiles vna lēbos in-
 cendi iuſſit, octoginta fere tormentis, quorū erāt anea pleraq., ex in-
 cēdio ad claſſem abreptis. Neq., in magna hoſtiū ſtrage, Luſitani de-
 ſiderati plus quatuor. quo triſtior, acerbiorq. Calecutanæ ciuitati, at-
 que ipſi præſertim Zamorino cladis nuntius accidit: vt nō retēte qua-
 cunq. conditione cū Luſitano pacis & amicitiæ, magis in dies homi-
 nē peniteret. Ab ea victoria Prætor ad excidiū Dabuli perrexit: quē **B**
 in portū Mecanis negotiatoribus receptū dari cōtra fēdus cū Idalca-
 ne iſtū, & p̄terea, armatas inde triremes ad horam inſeſtandā egredi
 p̄ certo cōpererat. Appropinquāti, nouus præſes loci, quē Indi Tana-
 derē appellant, vnico nauigio prodiit obuiā ſupplex. & culpas omnes
 in eū cui ſucceſſerat, transferendo; ſeq. affirmando, vt i oporteret, in
 fide officioq. manfurū; haud magno negotio Luſitani Prætoris miti-
 gavit animū: & renouata pax, ita, ſi Dabulanæ biremes quō tormētis a-
 præſide traderētur. E ductæ extemplo oēs ac traditæ. Et Prætor ex ani-
 mi ſententia geſtis rebus, Goam victrici claſſe contendit. Inter hæc,
 Ioannes Rex, Henrici Menefij morte nondū audita, quatuor miſerat
 in Indiā nanes, & cū ijs noua ſucceſſorū nomina, ac ſeparatim ad Me- **C**
 xia Quęſtorem litteras, quibus erat in extremis, vt ſuperioris tempo-
 ris codicillos irritos, duceret, & clauſos obſignatoſq. vt erant, in redi-
 tu ad ſe perferret; recentibus hiſce vteretur, ſi forte Menefium e vita
 diſcedere contigiſſet. Eam clauſulam Mexias, q̄ Maſcareniam ſibi mī-
 nus propitium fore ſuſpicaretur, ad res nouādas arripuit. E regijs lit-
 teris ad concilium reſert, quandoquidem vetera inania fecerit Rex;
 de nouis diplomatibus aperiendis: quemcunq. illa iuſſerint, hunc de-
 niq. iuſtum ac legitimum Indiæ Prætorem fore. Hæc, præter omnium
 exſpectationem, a Quęſtore dicta, magnos animorum motus fecerūt:
 ac ferme aduerſis auribus (vti par erat) accepta relatio. Inter cæteros, **D**
 Vascus Deza Cocinenſi arcis præpoſitus, aperte diſſernit, non modo ſu-
 pernacaneam, ſed etiam pernicioſam eam inſpectionem futuram. Nu-
 per declarato Prætore Maſcarenia, per cauſam abſentia, dignitatem
 optimi & clariffimi viri haud obſcure impugnata; ſuperinducto cō-
 tra omne ius faſque nouo ſucceſſore. Cum inde certamen ac pericu-
 lum ingens non ſine cauſa timeretur, iureiurando ac promiſſo reddē-
 dæ aduenienti à Malaca prouinciæ, id periculum Dei benignitate di-
 ſcuſſum. Quid opus eſſe, certis & conſtitutis iam rebus, denuo ſolui
 codicillos? & peſſimo publico labefactari concordiam & pacem; cum
 tantum belli pæne in manibus ſit, cum tot vndique terrores immi-
 neant? Nam quod huic actioni regia prætexantur mandata; proſecto
 ſi in tanta regionum diſtantia, cum Ioannis ipſius conſulendi facultas
 deſit

A desit; ad interpretationem regię voluntatis atque iudicij referenda sint omnia; nulli dubiũ esse debere, quin Mascarienę delatum ẽ prioribus codicillis honorem, non quietis modo, sed etiam hominis causa, ratum, inuiolatum, ac proprium esse Rex iubeat. Id, vel ex eo aperte intelligi, quod veteres codicillos ad se clausos atque obsignatos re ferri mandauerit. quos ille si vel apertos irritos omnino esse voluisset; id ipsum vtique disertis verbis adscripturum fuisse. Proinde super sedendum hoc successione male auspicate periculo; noua Regis expectanda rısa; atq. interim coniunctione aıorũ atq. consensũ, quo vno maxime inter hostilia circa oĩa Lusitanę stet res, oĩ studio & cura fouendum. Maiori & meliori parti eorum qui aderat, admodum grata fuit oratio Deze: quinimmo ex oraculo missa videri quodammodo potuit. Siquidem paulo ante, Ioannes Rex a nauarchis qui ex India illo ipso anno redierant, audita morte Menesij, & Mascarienę successione; veritus, e missis ad Mexiam quas dicebamus litteris, neq. cõtrouersiarum existeret; Petrum Annium Gallum cum nauigio expedito submiserat ad ea reuocanda mandata; & Mascarienę nominationem sua auctoritate firmandam. Sed Annius, nondum tempestiuo ad nauigandum mari profectus, superato iam Bonę spei promontorio, circa Sancti Laurentij insulam naufragio perijt. Inde, non ad aliquid explorata Regis voluntate; cum plerique ex æquo & bono agendum, & cauendas omnes discordiæ causas prudenter monerẽt; Mexias tamen, paucis assentientibus, omne id periculum in se recipiendo, premendoque verbis ijs quę retulimus ex epistola Regis; peruicacia & obstinatione tenuit, vt nouissimi codicilli consulerentur. ij primo loco Prætorem declarabant Lupum Vaszum ipsum, qui secundum in priore nominatione tenuerat. itaq. elatus hoc de se iudicio Regis; pro fiduciaria legitimam ac propriam sibi vindicare Præturam; & ad arcendum honoris aditu Mascarieniam, si promissa repetere instaret; omnia præmoliri constituit. Ea re multorum animi grauiter offensi: nonnulli etiam Vaszẽ imperium detrectare palam ausi. Interea de interregno, & Mascarienę successione, deque vicario Vasẽ munere, Malacam litterę nuntijque peruenerant. Et satis comperta re, vtriusque Indię Prætorem Mascarieniam rite consalutauerant socij colonique. Proinde, nequid se absente respublica incommodi acciperet; maturandum ratus Mascarienias, Malacę Georgium Capriliũ præfecit: ipse, non expectata motione quam vocat; reclamantibus naucleris citiorem Indiam petere intendit. neque impune cessit illi temeritas. ad Pulopuarem insulam tenuit primum. ibi dum stat in anchoris; subita procella vi, malo diffracto, lacerisq. armamentis, pæne submersus, Malacam retro vnde abierat, redire coactus est. Natus ad res gerendas, & glorię in primis appetens erat Mascarienias. Ergo, dũ anniuersarius recurrat Eurus; ne frustra interim tps absumeret, qd parum feliciter Georgius Albuquerqueius ante tentarat, harētẽ

latet

lateri tyrannum Alodinum oppugnare, & receptaculum piratarum A
insulam oppidumque Bintanum, omnibus modis parat excindere.
Forte tum Malacæ subliterant præfecti aliquot Lusitani, Forneum
insulam alij; alij Molucas, alij Somatram ipsam Regis iussu petentes.
Hisce nō approbantibus modo expeditionem, sed etiam operam suā
in idipsum enixe offerentibus, Mascarenias variæ formæ naues vnde-
uiginti contraxit: & Lusitanis trecentis, Malacensis ferme sexcen-
tis impositis, ad Bintanum vela fieri iussit. Alodinus ad eius classis
famam, pontem urbemque nouo præsidio & munitionibus auxerat,
venenatis tribulis circumquaque dispersis, plurimisque tormētis ad
idonea loca dispositis. præterea, quam acerrime defixis in imo longu
rijs, tiniisque in lapides molares impactis vt pondere ipso detineren- B
tur, obstruxerat portum: & super hæc, opem à propinquo regulo Pa-
nensi petierat. Lusitana classis, ob naturam vadosi maris, & frequen-
tes insulas, cum tarde admodum nauigasset; ante ipsam Bintanū de-
nique in anchoris constitit. Inde præmissus ad omnia contemplanda
cum speculatorio nauigio Eduardus Coelius, retulit, fauces portus,
nisi euulsis cancellis, omnino esse impenetrabiles. porro descensum
ad urbem plane exitiabilem fore: adeo locum & præaltis munitioni-
bus, & crebris tormentis, & omni apparatu bellico tutum videri. Hi-
sce rebus permotus Mascarenias, vallum omittere; pontem ipsum
(vti Albuquerque olim in expugnatione Malacæ) admota celsiore na-
ui, & repagulis per vim extractis, adoriri decreuit. Ad eam rem, exi- C
miæ fortitudinis nauarchus deligitur, Franciscus Serranus Eborren-
sis; Lusitani propugnatores cum magno tormentorum numero addi-
ti quinquaginta: & naus, partim validis asseribus pluteisque, partim
etiam culcitris, & gossipio, quæq. alia sunt missilibus eludendis, egre-
gie testæ. Hisce mandatum, vt ostio repurgato, & faucibus vtcunq. pa-
tefactis, pontem inuaderent: laborantibus in tempore subsidium af-
futurum. Tum, ad breuia vitanda, catures duo, biremium instar præ-
tentatis canalibus, nauē remulco trahere iussi. Primus labor apiendi
aditus fuit. adacta ad imum tigna immisis ductarijs funibus, ergata
conuellere nitebantur; eo quidem impetu, vt nonnulli præ nimia cō-
tentione sanguinem euomerent: atque vt initia sese dabant; multo- D
rum dierum id opus proculdubio fore apparebat. Dum huic vni rei,
in orbem succedentes alij alijs, dies noctesque dant operam; nona re-
pente ab alto conspicitur classis. tres & triginta erant lanciaræ a Pa-
nensi regulo missæ: quibus, præter varios commeatus, duo circiter ho-
minum nullia vehebantur. Ea re animaduersa Mascarenias, ne si pro-
prius accessissent, elatus recenti subsidio Bintanius confestim erum-
peret, ancipitiq. prælio Lusitani postmodum vrgerentur; anteuerte-
re, & cum parte copiarum ipsemet quam longissime obuiam ire Pa-
nensi decreuerat: sed præfectorum dein precibus victus ne se temere
in discrimen obijceret; Eduardo Coelio cum lanciaris quatuor, calalu-
zijs

A zijs quinque (eiusdem fere magnitudinis vtræq. actuariæ sunt) id negotij dat. ipse ad exitû portus tuendû cum cætera classe subsistit. Barbari, quamquã multitudinẽ superiores; tû & oneribus impediti, & a tormentis imparati aduentabant; seminudo corpore, sagittis maxime freti. Ergo, vti propius ventû est; primû bombardæ fragorẽ, & radiantia fulgetra non tulere. Perterriti, aliquot suorû amissis, turpẽ in fugã exemplo auertuntur; & herentibus tergo Lusitanis, lanciariæ viginti tres, ad proximã insulam directis proris, in littus eiectione; & certatim exsistentes barbari; nullo nisi vitæ respectu, oibus ferme relictis rebus, hac illacq. dispersi; reliqui, cum insulam tenere nequissent, contento cursu prælati, nocte iã imminente, per tenebras euaserunt. Coeli

B lius, haud parua sine vllò suorû sanguine parta victoria, relictas ab hoste lanciarias cum ipsis oneribus ad Mascarenã cum ingenti gratulatione perduxit. Inter hæc, quod ad transitû satis esset ostio patefacto, Serranus, attracta remulco naui, ad frontẽ valli procefferat. hic vero longe acrius desudandum Lusitanis fuit: dum ingruentem ab latere missilium vim excipiunt: atq. alij recentia foramina raptim obturât, alij conceptas exhauriunt aquas, alij pauentem ad præteruolantium globorû sibilos, abdentemq. se remigẽ, adhortantur. Magnus in primis vsus centonum & gossipij fuit: nec dubium, quin alioqui nauem, quamuis firmis compagibus tabulatisq. munitam, creberrima pilarû

C grande pessumdatura fuerit. E tanto periculo elapsi diuinitus, quindodecimo instituti operis die ad pontẽ appropinquât: iactisq. idoneo loco anchoris, in modum propugnaculi naue ex omni parte stabiliunt. Tum vero indignatione atq. ira percitus Alodinus furere, & suos incusare, quod in omnium conspectu claustris effractis, hostem ad interiora penetrare sint passi. Confestim è gentis consuetudine submissi, qui nando clam oras præciderent, vt ipso fluminis impetu naui in vada ferretur. Sed Lusitani, fraudẽ, iniectis ad anchoras ferreis catenis eluserant. Ea quoq. spe destitutus Alodinus, euocatum è statione Laqueximenã præfectum, lanciarias vñdecim raptim deducere, & cum quingentis armatis interclusam à cætera classe naue inuadere iubet.

D Simul, ne quid interim Serrano auxilij superueniat; custodibus edicit, quam intentissimas pro vallo excubias agant; & vbi, postulet res, tormenta sine vlla intermissione in prætereuntes exercent. Vt imperauerat, factû. Laqueximenalanciariis momento deductis instructisq.; nauem petit infestus: ac nequicquam arcere conante Lusitano, circumuentam barbari à prora maxime ascendunt: cumq. abundante multitudinẽ integri succederẽt fessis; & paucitate, & labore, & vulneribus fatigatos Lusitanos, capta iam prora, ad malum vsq. summouerât. Ibi Serranus grauius saucius, egregie dimicans cadit; & pro mortuo habitus, collectis dein vtcunq. viribus, acrior in pugnam resurgit. Verû libero introitu, irruentibus alijs super alios Mahomeranis; nulla ope obfisti iam poterat. Cum in eo statu res esset; conspicatus Mascare-

nias è prætoria discursum hostium & circumfusas navi lanciaras; atq. A
 ex ipso numero & vociferatione, haud absurde coniectans, præsidium
 in extremo versari discrimine; confestim Eduardo Coelio & strenuis
 aliquot assumptis, in balancum, quod lenioris nauigij genus est, ad fal-
 lenda misilia, desiluit; ac nulla deterritis vi, pertinaci remorum pulsu,
 præter ipsas munitiones, nequicquam eiaculantibus barbaris, ad lo-
 cum certaminis appropinquat: disiectisq. ignifera bolide lanciaris,
 qua proximum est; conscendit nauem; atq. vt prope serum auxilium
 suis iamq. captis, ita vniuersum gaudium & requiem attulit. neq. ascē-
 dentem (adeo certamine occupati erant introrsus dimicantium ani-
 mi) sensit quisquam. recentes dein, respirantibus ceteris, pugnam ca-
 pesserunt: neq. ea diuturna, vel ambigua fuit. Exterriti necopinato ad- B
 uentu hostes cessere primum; dein, cum dolor cadentis ad irritum rei,
 ad rabiem atq. ad iterandum certamen accēderet; cæsi ad vnum quot-
 quot nauem intrauerant, & è Lusitanis (quod pæne fidem excedat) in
 tanto sauciorum numero, ne vnus quidem amissus. Mascarenias, per
 summam fortitudinem præsidio seruato; magnam sibi ad omnes lau-
 dem & gloriam peperit. dein festinandum ratus, ne denuo barbari
 nauem adorirentur: vel rates, vt solent, secundo flumine ac vento cum
 ignibus ad incendium immitterent: adiuuandi ratione vires, & rei
 sine mora perficiendæ, tale consilium expedit. Duæ, præter amnem,
 ferebant ad pontem viæ: alteram, qua vrbs condita est; munimentis C
 & custodijs obtinebat hostis: altera, propter vligenes & paludes, in-
 accessa & clausa putabatur. hoc ipso itinere, quo minus erat sus-
 pectum, Mascarenias noctu pontem aggredi statuit, atque vt ab eius rei
 sensu quam maxime Mahometanos auerteret; quasi à vallo urbem in-
 uasurus; ab ea parte pluteos erigi, vineas agi, & tormenta aliqua col-
 locari iubet: inque hac statione primis tenebris Sanaïam præfectum
 Malacensium, cum quadraginta Lusitanis, & cum auxiliariis collo-
 cat. iis mandat, vt cum primum à ponte micantes viderint flammæ;
 confestim clamore sublato, concinentibus tubis, tormenta displodāt;
 & quam tumultuosissime ex eo loco oppugnationem ostendent; ho-
 stemque inde omni ratione distineant. ipse cum cæteris Lusitanis, D
 obseruato maris recessu, primæ vigiliæ silentio, tria millia passuum à
 ponte, diuersum in littus egreditur. inde per tenacem limum atque
 voragines ingenti labore eluctati, cum alibi vmbilico, alibi humeris
 tantum extarent; integras tamen ac recentes haud sine miraculo vi-
 res ad pontem attulere. Quarta ferme erat vigilia, quæ gratissimæ
 quietis hora est: & peruigil in navi Serranus, ad incendium ollas è
 composito paratas habebat. ijs Mascarenie iussu in castella coniectis,
 simul ex arida materia splendor eluxit, & in id ipsum intentus è con-
 dicto Sanaïa, clamorem tolli, canere tubas, & cum horrendo fragore,
 globorum vim in munitiones emitti iubet. Dum simulato prælio Ma-
 lacenses Laqueximenam egregie cohibent, & in eum vnum locum ex
 omni

A omni vrbs parte concursus fit; interea Mascarenias cum suis, castelli portas & claustra perfregerat. Inde pralio in vrhem illato, cum cedes multis iam locis fieret; trepidi ad Regem conuolant ciues: hostem intra moenia grassari cum fletu renuntiant, ille, inania videlicet ex inconsulto metu ratus afferri; pauidos ac tumultuantes cum iurgiis increpat. Neque fuit fides, donec ipsa lux vniuersam aperuit cladem. Tum vero Alodinus, conscenso propere elephanto, fugam arripuit; & mox insequentem à tergo hostem extimescens (namq. Lusitani, omiffa in præfens præda, vnum tyrannum petebant) ad pedes, ne dignosce retur, degressus, densas primum petijt sylvas: dein, parum tutam ratus insulam, occultis itineribus ad mare se contulit, atque ad Vgentanam

B continentis oræ transmisit. ibi, diuturna ægritudine & morbo, vti Mamudius olim pater, absumptus est. Lusitani interea, dimissis per omnes insulæ partes, qui tyranno indagando, & comitibus ipsius excipiendis insisterent; Bintanum oppidum, cesso aut dilapso præsidio, diripuerant iure belli; neque contemnendam, cum è reliquis tectis, tum vero è regiis adibus prædam exhauferant. tormenta insuper, & quidem ænea pleraque, reuecta omnino trecenta, quorum non pauca Lusitanis Alodinus ademerat. Propugnaculis dein ac munitionibus ignes inieci, triduoq. omnia prorsus absumpta. Sub hæc pulsus quondam ab Alodino dynasta Mascareniam victorem adiit supplex: ac tyranni questus iniurias; non modo pacem impetravit; sed etiam in solium restitutus est legibus ijs, vt Ioanni Regi annum perfolueret vetigal; arcemque aut propugnacula, non nisi ex auctoritate Lusitani Prætoris exstrueret. Per eosdem fere dies, haud contemnendæ rei spes, cæterum inani successu, Lusitanis affulfit. Sunda est oppidum Iauæ maioris, ad Borealem plagam, Somatranis littoribus obiacens. id oppidum, præter maritimas opportunitates, agro est etiam cum aliarum frugum feraci, tum vero egregij piperis. ei tum oppido Mahometanus dynasta imperabat. is, finitimo bello cum valde premeretur; coactus inops ad potentiores confugere, oratores opis implorandæ ad Mascareniam destinarat: ac simul idoneum Lusitanis apud se locum

D & exercendo mercimonio, & arcis edificandæ promiserat. Mascarenias, legatis comiter acceptis & confirmatis, peracto demum Bintanensi bello, Franciscum Salam cum aliquot nauibus, & præter aliam turbâ, Lusitanis trecentis misit, nimis lentum perditis iam rebus auxilium. quippe hostes interea Sundam expugnarant, locumq. operibus nouis, & valida militum custodia sepserant. At Lusitanos à Bintano profectos, in conspectu pene Sundæ atrox tépestas oborta dispersit. Lembo etiã vno ad terram alliso, circumuenti a barbaris & casi triginta, nequicquam inspectante ac miserante procul Eduardo Coelho trierarco. inde, hostilia esse omnia patuit. Et Sala, collectis in alto nauibus, cû ad Sundanum littus tandem appulisset; vi armisq. descensione prohibitus, Malacam re infectâ redire coactus est. Ceterû capiti

Bintani fama, in primis lata cum vniuerso nomini Lusitano ac socijs **A** accidit; tū ijs presertim, qui Malacensem orā incolebant, magno quippe eorum detrimento, Bintanij prædones, non mare solum infestum, sed omnes circa agros iam diu fecerant. Et Mascarenias, insignis gloria militari, Malam reuectus, maturo iam ad eam nauigationem Oceano, citeriorem Indiam petere intendit; ignarus quid, post priorē successione, ē regijs litteris accidisset; ac minime dubius, quin aduenienti sibi, Vasæus, vti receperat, illico prouinciam traditurus esset. Ergo, Malacensi re constituta, & iuncto vel renouato cum vicinis Regibus fœdere, Mascarenias à Chersoneso cum aliquot rostratis maioribus profectus, præter Gangeticum sinum, Cori promontorium superat; flexoque in Septentriones cursu, Colanum applicat primū. ibi **B** à Lusitanis negotiatoribus Prætor honorifice salutat, acta Mexiæ, & occupatam à Vasæo prouinciam grati cum dolore cognoscit. Neq̃ tamen iccirco despondet animum. Experiundi causa Cocinum prouectus, qua tum in vrbe Mexias agebat, cum egressum ē naui, & introitum in urbem peruiacius tentasset; cōcitante populum Mexia; vi & armis ad naues, haud sine damno vulneribusque, repellitur. Perculit grauiter ea res insolentem iniuriæ virum, nec deerant suasores, qui ad contrahendas vndiq̃ copias, & vlciscendam iniuriam accendere niterentur. At ille, de communi salute sollicitus, ac memor moderationis eius quam Alphonfus olim Albuquerque in re simili præstitisset; **C** iracundiæ temperare, & iure potius quam ferro cum inimicis disceptare constituit. Ac primum repositi Regis nomine classē cū naturali instrumento Mexiæ tradit: vno dromone contentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cum à Simone Menesio præfecto non nisi priuatus admitteretur; omni non modo vi, sed etiam minis ac verborum atrocitate sapienter abstinuit: ipso quinetiam dromone socijsq̃ relictis, cum cature vnico, amicis duobus, totidem pueris, Goam ad Vasæi colloquium recta contendit. Vixdum eo perlatus erat, aduentare Mascareniam, cum ab amicis & necessarijs ipsius, magna & inter ipsos & cum alijs gratulatio facta: facileq̃. apparebat, simulatq̃. præsentis Mascarenie copia foret, consensu maxime ciuium partis, coactum **D** iri Vasæum vel magistratu sese abdicare, vel certe rem totam bonorū cognitioni arbitrioq̃. permittere. Id ipsum veritus Vasæus, Antoniū Sylueriam, & Simonem Mellum propinquos suos, cum magno numero nauium ad custodiendas fauces Goani portus celeriter mittit: iubetque, appropinquanti Mascarenie denuntiare, in Cananoris arcem exemplo se se recipiat; ibique se ad Vasæi nutum in libera custodia fore cum iureiurando promittat: atque inde Goam sua postulata litteris consignata transmittat: id si voluntate abnuat facere; constructū vinculis Cananorem asportent. Nil recusatum à Vasæi cognatis. Perinde ac si hosti occurrendum foret, ita quam maximis coactis copijs, maritimos aditus occupant, vbi Mascarenia adesse nūtiatū a speculatoribus

Atoribus est; præmissi confestim qui missilibus vela submittere cogerent: dein Vasei exposita mandata cum minis. Et Mascarenias quidē, quominus antennas honoris causa demitteret, non recusauit: vt vero Cananorem se rediturum, atque ibi in custodia sponderet futurum, adduci non potuit. Vnum illud enixe petebat, vt inermi sibi vrbe in trare, & cum Vaseo coram disceptare permitterent. Hæc identidem exposulanti, Regisque imploranti fidem clarissimo viro, per summā indignitatem iniecti cōpedes: atq. ad Cananoris arcem asportatus. Simoni Menesio præfecto adseruandus cum iureiurando committitur. duo item comites Mascarenia, ab eius complexu Goam abstracti, & pariter in vincla catenasque coniecti. Hisce actionibus, qd magnam partem ciuitatis admodum offenderent; Vaseus publicæ salutis & otij causam prætexebat; videlicet, ne per Mascarenie introitum, ab rerum nouarum cupidis & factiosis hominibus; tam alieno tempore tumultus excitaretur. Sed frequentes hominum cætus & voces cohiberi nequibant commemorantium Mascarenie cum egregia merita virtutesque; tum vero causæ bonitatem, qua fretus nihil nisi ius posceret: cum Vaseus interea, nimirum ex conscientia sibi diffidēs, grassaretur armis, omniq. ope iudicium subterfugeret. Eiusmodi sermonibus (neque enim erant obscuri) permotus Vaseus insignes aliquot è Mascarenia fautoribus in carcerem trudit. Nihil tam aut infirmum, aut fallax, quam humana consilia. Quod vnicum remedium opprimendæ seditioni putarat fore, hoc ipso vel maximum excitauit incendiū. Namque vt eius rei fama peruasit Indiam (adeo lenibus medicamentis gaudent homines; tristitia, & acria, & aspera detestantur) extemplo alienati a Vaseo multorum animi: & Mascarenias occasione capta, p litteras & coram deplorando calamitatem suam, memorando æquitatem postulatorum, querendo iniuriam, & vim, & seuitiam inimici; nō Simonem modo custodem; sed alios quoque complures in causam traxit. Ita, paucis diebus, non sine extremo discrimine rerum, duas in partes Lusitanum nomen omne discesserat; vltimamque dimicationem dubio procul adesse apparebat. Hic è spectatōribus, amici sociique, miserari gentis vicem, quod in tanta paucitate, quas vires ad imperium vel tuendum, vel proferendum cōferre oporteret; eas per inuestina disidia in suam ipsi cladem perniciemq. conuerterent. iniqui vero atque inuidi, ridere amētiam, quod remotissimis in regionibus, cum tot vndique pericula circumstarent, adeo certamen prauum imbibissent animis; vt neque patrij soli recordatione (quæ populares homines peregre deprehensos, admirabili quadam suauitate coniungit) neque communi metu, quod firmissimum amicitia vinculum est, ab letali perniciæ flecti ad æquitatem & concordiam vilo modo possent. Hostes verò, tam præclaræ occasione delendi funditus Lusitani sanguinis, haud quaquam indormiebant. Inter alios Calecutanus, tū veteribus odijs, tum recenti incitatus damno; neuā classē habebat

paratam, vt vbi sese vnus corporis dug acies ciuili bello attriuisent; **A** ad reliquias ipse conficiendas accurreret. Neque fefellissent hominē cogitata; nisi propitiatus piorum prece Deus, Vasæi mentem ad saniora consilia reuocasset. Quippe cognito præter ceteros, Simonem quoque Menesium & Sofam Ciauli præfectum, se se ad Mascareniam aggregasse, tandem extimuit; secumq. agi de iudicio est passus. prima conditio disceptationis fuit; vt ad causam vsque cognitam, vterq. pro priuato se gereret. dein, commeantibus vltro citroque internuntijs (namque ipsi congressum inter se, ne mutuo conspectu recrudescerēt iræ, consulto vitabant) arbitri electi tredecim. qua item in re Mascarenias haud parum de suo iure decessit. siquidem cunctos ē Cocinensi colonia creari est passus, quam sibi vel in primis aduersariam senserat. **B** eo confesso, neminem fefellit quorsum euasura esset res. arbitri, tum conscij sibi quid de Mascarenia meriti essent, tum etiam Mexiæ prinatis de causis obnoxij, intra paucos dies adiudicata Vasæo Prætura, Mascareniam primo quoque tempore in Lusitaniam redire iusserunt. Insigni infamia id iudicium fuit; neque ex altera factione moderatius pæne quisquam eam rem tulisse fertur, quam ipse cui facta erat iniuria. Sed non diuturna Vasæo lætitia mansit. Namque Ioānes Rex, coram audito Mascarenia, Cocinensium acta rescidit; liteque insuper æstimata, Vasæum Mascarenia aureorum millibus fere viginti damnauit, quantum ex honorario Præturæ per biennium ceperat. **C** Simul, ne quid in posterum simili de re controuersie oriretur; ab Rege decretum; vt in codicillis, vbi res postulare aperendis; cuius nomen existet, hunc, si per id tempus vltra Cori promontorium, vel cis Diuum (q. vltioris Indiæ ferme sunt limites) vel publicæ, vel priuatæ rei causa abesse contingeret; eius, in eiusmodi successione, ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit lis, quæ Lusitanam rem in extremum pæne discrimen adduxerat. Interea Vasæus, vir, si commune malum, imperij cupiditatem demas, haudquaquam improbandus, amoto emulo, id componendas res, armandamque aduersus imminetia bella prouinciam, intendit curas. ac primum, omnibus qui Mascareniam secuti erant, veniam & obliuionem præteritorum indulgit. Dein Antoniū **D** Mirandam cum sex rostratis maioribus, vna longa naui, & biremibus aliquot, & armatorum mille præsidio, ad Erythræa ostia; Simonē Melum cum modica manu ad Maldiuas insulas; Ioannem Dezam cum vna triremi, lembis sexdecim, ad Malabaricam oram obtinendam; & alios, prout exigebat res, in alia loca dimisit. Dum apud Indos, quas lixi turbæ sedantur; ad Molucas interim, haud minus atrox ac detestanda incidit res. In eius emporij præfectura Garzias Henricus Antonio Britto successerat. Is, & belli rædio fessus, & paucitate suorum adductus; Tidorensi regulo expetenti pacem dederat in has leges; vt intra sex menses, tormenta, & alias res omnes per bellum Lusitanis ablatas, necnon fugitiua mancipia redderet. Lætus optata pace Tidorensis,

Adorenſis, id laborat vnum, quò perpetuam eandem ac ſtabilem faceret. In hac deliberatione verſanti, optimum viſum eſt, Cacilem Aroe-
zium Ternatenſem, cuius ſupra meminimus, quam artiſſimo neceſ-
ſitudinis vinculo ſibi coniungere; qđ is cum apud populares opibus,
tum apud Luſitanos gratia & auctoritate plurimum valeret. Ergo per
fideles internuntios, cum egregia cuiuſdam voluntatis teſtificatio-
ne, Aroezio filiam in matrimonium offert. Id Garzias intrepreatuſ
ad labefactandam ipſius potentiam haud dubie pertinere; omni co-
natu dirimere atque impedire nouam affinitatem inſtituit. Ad eam
rem aptius occurrit nihil, quam arrepta qualibet occaſione recentia
fœdera ſoluere; & eodem Aroezio adiutore, quem natura leuiſſimū,
B& quietis inimicum noſſet; Tidorenſibus arma quamprimum inferre.
Cum hæc ſententia placuiſſet, extemplo per legatos ab Almanfore
ex conditionibus efflagitare inſtitit cum cæteras res, tum vero tormē-
ta; quippe quorum partem ex inſula abeſſe, atq. haud ita facile reſti-
tui poſſe intelligeret. Ad hæc regulus benigne reſpondit; necdū exiſſe
ſe diem in fœdere præſtitutum; & ſibi nihil maiori eſſe curæ, quam vt
omnia ſua Luſitani recipiant. Et cæteris quidem in rebus, non magnā
fore cunſtationem. tormenta ſe aliquot Baciano regulo commodaf-
ſe: ad ea exigenda reuendendaq. ſpatio eſſe opus. veruntamen daturū
ſe operam, vt ad condictum tempus Ternate cuncta ſiſtantur. interim
Cſe, præter cætera incommoda, morbo etiam implicitum teneri, petere
ab Garzia, & rogare pro reconciliata gratia, moram eam boni conſu-
lat, ac ſimul, vt medicum aliquem ad ſe mittere ne grauetur. At ille,
minime patrijs artibus, cum ſe excuſationem accipere ſimulaſſet; me-
dicamentarium neſcioquem è ſuo comitatu ſummiſit. is, e condicto
videlicet, nihil minus metuenti ægroto venenum pro pharmaco mi-
ſcuit: ex quo, paucis diebus, per ſpeciem ægrotationis fraude utcun-
que celata, deceſſit. Deſuncto regulo, magnus in vrbe luctus fuit, ma-
gna perturbatio rerum omnium. Eo acrius Garzias mœrentibus ac
percuſis inſtare; & niſi tormenta extemplo reſtituant, denūtiare bel-
lum. Ad ea Tidorenſes coacto ægre concilio reſpondēt: orbam ciuita-
Dtem in ſumma triſtitia & mœrore verſari: Almanſoris inſepultum ad-
huc iacere corpus: id vbi terræ mandarint, ac iuſta ſuo Regi perſolue-
rint; nihil habituros antiquius, quā vt Luſitanis omni rōne ſatisfiat.
Hæc demiſſe ac ſuppliciter agebant ciues: & ſtatus erat rerum, qui vel
ferrea pectora lenire ad clementiā poſſet. At vero Garzias, vno tantū
interpoſito die, nauibus ad Tidorem accedit, paratas ad eandem & ra-
pinam copias conſeſtim exponit. oppreſſi oppidani extemplo diffu-
giunt. Ille deſertā inuadit urbē; contra omne fas diripit, direptā incē-
dit. Nihil eo facto grauius ad vicinorū aures accidere potuit. Ex eo tē-
pore cum a cæteris littoribus, tum à Baciano præſertim, Luſitani mi-
nis armiq. procul haberi cæpti. Sub idem tempus, ab Hiſpali naues
quinque ad Molucas intenderant iter, ducibus ijs, qui Magalianis è

comitatu supererant. Eæ, nondum probe explorato cursu, varijs casibus dissipatæ sunt. optatos portus vna tantummodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus præerat, homo Cantaber, cum propugnatoribus ferme trecentis. Is cognita Tidorensium clade, destitutam insulam summa accolarum voluntate occupauit, ac munijt. Inde inter Ignatium & Garziam, cum contestationibus minisq; nuntij commeare. Molucense emporium ambo sibi iure finium asserabant, & alterum vterq; excedere ex ijs locis, ac nihil eius negotiationis iubeat attingere. Ex hoc, iurgijs primum, tum etiam prælio leui certatum est. Postremo induciæ factæ, quoad ea de controuersia suum vterque consulere Regem. Vixdum externi quieuerant motus, cū inter ipsos Lusitanos tetra visu, foeda relatu exorta dissidia. Georgius Menesius, successor Garziæ, Ternatem aduectus; inter cætera illud habebat ab Indiæ Prætoris mandatum, vt Garziam in reditu per Bornèi insulam cursum tenere, iterque illud explorare iuberet; quod multo compendiosius Molucas a Malaca petentibus esse diceretur. At Garzias, qui ad Bandam insulam (qua vetus erat nauigatio) vna cum alijs instituta mercimonia dudum haberet; perculsus nec opinato Georgij præcepto; varias excusationes afferre, tergiuersari, denique omnia malle, quam negotia priuata relinquere. Et Georgius, ne contra virum pertinacem cum suæ dignitatis iactura diutius tenderet; Garziæ loco Vascum Laurentium, virum egregie fortem ac fidelem, cum vna caracora, quod nauigij Molucensis est genus, ad ea compendia perquirenda proficisci iussit. Hoc inter Garziam & Menesiū simultatis initium exstitit. Per eosdē dies, Ioannis Regis nomine editum est, quoniam in stipendia militum, & arcis munitionem magni sumptus fierent; ne cui omnino, præter apothecæ regiæ curatores, aut coemendi ab incolis caryophylli, aut externis venundandi esset ius. Inter ipsos autem curatores, & magistratus vrbs conuenerat pretiū, quo ne pluris vel optimæ fruges Regi constarent. Id monopolii ægre admodum passi Lusitani, quippe qui mercaturæ impēsus multo, quā militiæ insisterent. Ergo, per summam impudentiam contemptis editis, vnusquisque venditores ad se priuatim allicere; vberiore offerre mercedem; nullam regi quæstus, aut publicæ vtilitatis rationem ducere. Aduersus ea Menesius, monitis, precibus, minis aliquandiu niti: sed posteaquam se frustra conari, & cupiditatem imperio potentiorē animaduertit; suo periculo sapiens esse diutius noluit: remissa paulatim feueritate, cæterorum exemplo suam ipse quoque ré agere aggressus est. Inter hæc, Martinus Ignatius Castellanus dux & vita migravit. in eius locum suffragio militari suffectus Fernandus Turrianus indignari capit, suæ cohorti leges dictas a Lusitano; virosque fortissimos, emenso per tot pericula tanto pelagi spatio, in aliena terra federe otiosos. Cum eadē alij fremerent, & aperte vociferarentur, vi atque armis hostem inde pellendum; Turrianus de communi sententia

A tentia rupit inducias; exstructaque & ornata biremi, hostiliter infectari Lusitanos instituit. Contra hoc malum Menesius uti pari magnitudine actuarium sine mora pararet, cum aliunde, tum ex inchoato Garziæ (necdum enim ex ea regione discesserat) iunco, fabros pro imperio accersit. Id Garzias non necessitate, sed odio ac malevolentia factum ratus; extemplo ad amicos refert. in ijs erat mysta quidam, confors eiusdē negotiationis (adeo sacratas quoque mentes amor pē cunię de recto sensu detorquet) cui, modo ne sordidum lucellum amitteret, nihil erat pensi quid faceret diceretue. Huius maxime instinctu Garzias, indignum facinus clamitans, profectionem suam sine causa impediri; naualia, ubi tum praefectus agebat, petit infensus: **B** abductas operas reposcit; iniuriam acerbē ac vehementer exposulat. Menesius contra; & iure factum tueri, & ipsas temporum difficultates obtendere. Eam excusationem cum alter haudquaquam acciperet, magis magisque accensi ambo; & inter altercationem prouectus intemperantia linguę Menesius Garziam insanum appellat. Ad eam vero vocem Garzias adeo exarsit; ut stricto gladij capulo audacius quam priuatum hominem decet, praefecto cum maledictis intenderet minas. Concurfu dein hominum facto, sedata rixa, tum vero Garzię sectatores laudare constantiam viri; suadere ut in incepto persistat: suorum laterum, si periculum immincat, **C** oppositus polliceri. Contra Menesiani, Garzię facinus & impudentiā exaggerare verbis; pessimi exempli rem nulla mora interposita vindicandam; & seditiosi vnus capite sancendum imperium dicere. Hisce rationibus adductus Menesius, misso viatore Garziam citat. quo ille spreto cum insuper vim pararet; iusto dolore cōmotus Menesius, tormēta ex arce ad eđes Garzię diruendas obuerti iubet. Minuit nō nihil ea res ferociam viri. & abiectis in praesentia pugne consilijs (sic tamen ut in voce vultuq. contumaciam cerneret) contempitū obit vadimonium, atque inde semet in custodiam dat. Hic amici & fautores Garzię, licet factum egerrime ferrent; tamen quicquid aliquandiu, rati fore, ut ea satisfactione lenitus Menesius iras poneret; solutoq. Garzię tandem aliquando cum suis proficiscendi faceret potestatem. Sed longe eos fallebat opinio. Vim sibi, p̄p̄modum illatam, & imminutam in sua persona maiestatem regiam fremens praefectus, aperte iactabat, sibi certum esse, primo quoque tempore victum Garziā ad Praetorem Indię mittere. Ab ea sententia cum a familiaribus deduci non posset; deprecator adhibitus Aroezius ipse, ex quo vel maxime tum Lusitani pendebant, nihil omnino impetrauit. Tum Garziani, praecipites iracundia, conspiratione facta, consiliū capiunt amētiā plenum; ut hostes ultro ad urbem aduocent, ijsque utantur adiutoribus ad opem victo ferendam. Eo terrore perculsus Menesius, ne p domesticas dissensiones portam externo aperiret hosti; occupat eam ipsam rem sui beneficij facere. Garziam per communes amicos leni

castiga-

castigatione monitum ne pertinaciam adderet culpæ;hortatur vt cō- A
donatis Regi optimo inimicitijs, bona fide secum in gratiam redeat:
quo in summa rerum difficultate, communi animo viribusque rem-
pub. à Castellano defendant. Haud incassum hortatio adhibita. Vi-
ctus necopinata clementia & comitate Garzias, agit gratias præfector
siquid vel aliorum impulsu, vel animi perturbatione deliquerit, igno-
sci postulat sibi: & in posterum non Regis modo, sed etiam ipsius
Menesij causa in eius potestate se se futurum esse confirmat. Iunctæ
dein dextræ, & demptis compedibus extemplo Garzias in pristinum
splendorem est restitutus. Lata ea res coniuratis accidit: atque ob
id ipsum a proditionis incepto nefario destiterunt. Pungere mox
cepit eosdem arctior in dies Garziæ cum præfector concordia: nam
vt ad Garziam tegendum adiuuandumque, vbi discrimen ingru- B
ret, parati erant omnes; ita familiarem eius cum Menesio consuetu-
dinem oderant, & consensum in bello cæterisque rebus administran-
dis: quippe quibus militiæ deferendæ, atque ad suas cuique nundi-
nas abeundi spes erat vna, turbidæ res, & obstinata ducis vtriusque
dissensio. Ergo communicatis iterum, consilijs, reconciliatam nu-
per amicitiam denuo labefactare & conuellere omni ratione conan-
tur. Varias primum causas offensionum ferere aggressi; & ad alter-
rum alterius confictas vel querimonias, vel maledicta deferre. Vbi
artibus hisce parum proficiunt, ad nouum scelus adiiciunt animum. C
Aethiops erat quidam, præualens viribus, è Menesij domo. hunc in-
gentibus promissis adducunt, vti se ab herò ad Garziæ cædem solici-
tatum esse mentiatur: ipsi dein rem per arcanos fufurros quasi my-
sterium tradentes alij alijs, ad Garziam denique detulere. Quæ illè
criminatione tametsi commotus est; tamen adduci nequibat, vt in-
ter mutua quotidiani conuictus officia, tam recenti præsertim ac
tam illustri gratiæ reconciliatione, tantum nefas a Menesio conce-
ptum existimaret. Ast, vbi testis idem & index mandati maleficij ac-
cessit Aethiops; enimuero, quasi certa iam re, Garzias & vultu & ani-
mo penitus crimen accepit, ac ratus in eo rem verti, vter facinus an-
tecaperet; primo coacta manu interficere Menesium cogitabat: dein D
veritus ne cordis eius inuidiam sustinere non posset; comprehendere
hominem, & vicissim in carcerem condere statuit, hortantibus idip-
sum amicis; & asseuerantibus haudquaquam defutura postmodum cri-
mina ac testes, quibus premi reus, ac detineri, atq. ad extremum ob-
rui posset: interea Garziæ, pro ipsius auctoritate, compositis ad arbi-
trium rebus, quæ primum nauigandi facultas daretur, ex residua co-
pia non defuturum quem ad nouum vsque Regis decretum arci præ-
poneret. Hisce ita constitutis, in omnem occasionem rei bene geren-
dæ cuncti excubabant. Ac demum Garzias nactus opportunitatem,
quod Menesius partem suorum ad Maquienum insulam cum Aro-
zio miserat, vt Castellanos ab eo commercio prohiberent; alios insu-
per

A per ipse ad conuiuium in diem certum inuitandos curauit a Francisco Castrio quodam ex suis intimis, ad Tolocum, qui vicus à Ternate distat ferme quatuor millia passuum. Vbi ea dies aduenit; circa pomeridianas horas, quod remissionis & otij ferme tempus est; satis comperta custodum infrequentia, certos è suorum numero in arcem præmittit; qui præfectum lusu facetijsque detineant. dein cum audacissimis aliquot ipse paruo intervallo subsequitur. Nulla in introitu difficultas fuit, quippe, assueto quotidie admitti; & tum desertis plane stationibus, & ex patente ianua clauibus incredibili focordia & securitate suspensis. Eas coniurati detractas immittunt feræ, foresque silenter ocludunt. Inde ad penetralia familiariter intromissi, accepta & reddita salutatione confidunt. Neque ita multo post Garzias Menesium aleæ intentum repente medium corripit: reliqui, pars duobus, qui forte ibi aderant, præfecti administris, ne vociferando tumultum excirent, ora manibus obstruunt; pars hærentem in tergo Menesij Garziam adiuuant. Erat Menesius insigni corporis firmitate, actum vires addebat dolor. itaque per summam indignationem exclamanti; lacertisque, & morsu, & calcibus diu multumque eluctanti, ægerrime tandem vincula iniecta; & quo tutius adseruaretur, detractus in imam arcis turrem includitur. Garzias denuo præfecturam vsurpat. Caterum neque eius rei sat probabilem in vulgus causam afferre poterat: & reputans apud se atrocitatem facinoris, iudicia nimirum, & offensionem Regis extimescebat. Augebat sollicitudinem, quod Menesiani ad Maquienum, cognita præfecti iniuria, fremere, atque ad eam vindicandam propediem affuturi nuntiabantur. His anxius curis Garzias, haud inepto consilio venundandum ratus quod mox amisurus erat, Menesium alloquitur; iacentique & afflicto quas vult conditiones imponit; in ijs, vt sibi ad professionem (quando iuncus nondum esset absolutus) Petri Botelli nauem attribuat; liceatque sibi quos velit à Molucis abducere. Ita Menesius è carcere missus, cum libertate gubernaculum recipit. Concio dein ab eodem D vocatur. In ea concione questus Garziæ perfidiam & latrocinium; conditiones omnes quippe coacto expressas, rescidit: Garziam etiam ipsum comprehendere, & eius bona publicare cupijt. Verum ille tormentis in arce confixis, ne in abeuntem exerceri possent, arreptaque nani, iam vela fecerat. Absentem ergo Menesius (quod reliquum erat vnum) perduellionis crimine condemnauit; totamque causam testato descriptam; ad Prætorem vrbs Malacæ transmisit; ac simul, fessis rebus auxilium ab eodem expetijt. Dum ad Molucas in tam varijs ac peruersis hominum voluntatibus, alterno tanquam accessu recessuque æstuant negotia Lusitana; interim ab alijs in alia regione præfectis multo commodius acta res est. Ad Longum oppidum non longe à Malaca, Mahometani, incolæ paucos primo

primo Lusitanos, dein missum a Malacæ præfecto ad eam rem cogno- **A**
 scendam Aluarum Brittum, triremi quam ducebat, exutum, vna cum
 socijs occiderāt. Ad eas viciscendas iniurias denique profectus Mar-
 tinus Correa, triremem recepit; ac magna cum hostium cæde captum
 oppidum concremauit. Et Ioannes Deza, præpositus oræ Malabaricæ,
 secunda aliquot prælia fecit. Zambucis aut paronibus quadraginta-
 octo cum magna Mahometanorum cæde potitus est. Idem, aliquot lo-
 cis descensione facta, prædas abegit: vicos & villas exussit. atque exe-
 unte demum æstate Chinacutiales Calecutanæ classis præfectus, quæ
 sexaginta paronibus, & magna armatorum copia constabat, ab eodē
 Deza memorabili pugna victus, cum sese in mare eiecisset; inter ena-
 tandum e fuga retractus, haud parua dein mercede in libertatem est **B**
 restitutus. Eadem æstate præter spem fuit otium ab Turca. Et Anto-
 nius Miranda custos Arabici maris, classe in stationes idoneas trisa-
 riam distributa; alias atque alias Mahometanorum naues cum oneri-
 bus pretiosis excepit; Armuziamq. profectus, prædam in eo emporio
 vendidit. ex eadem classe Mirandæ, scapha vna Ciaulum petens, in ma-
 nus latronum Diensium incidit. Lusitani septendecim ea scapha ve-
 hebantur. Comprehenso omnes, gratum in primis donum Cambaia-
 no Regi sistuntur. Ille Didacum Mesquitam ex eo numero, apprime
 generosum ac strenuum, a Christo ad Mahometē allicere blanda ora-
 tione conatus est. Id verò Didacus cum fortiter ac præcise negaret; **C**
 quinetiam ultro in pseudopphetam probra & maledicta ingereret;
 horribile dictu, in os hiantis bombardæ totus inferitur, cum graui-
 bus minis, ni ex templo pareat, ignis ab tergo applicādi. Cum ne hoc
 quidem terrore de fide constantiaq. decederet; varijs tormentis ex-
 cruciatus, in asperum denique ergastulum vna cum cætero comitatu
 coniectus est. Circa idem tempus ab Cocino profecta classis nauium
 ad quattuordecim, repentina procella, circa ostium Catuæ fluminis
 oræ Malabaricæ, ad terram alliditur. Laceris nauibus Lusitani cum
 ægre in littus euassent; a barbaris aut capti, aut hostiliter trucidati
 sunt. Eo successu inflatus Zamorinus, ad pellendum maris possessione
 ne Lusitanum, nouam classem ornauit nauium varij generis: centum **D**
 & triginta. hisce præpositus Cutiales, vir & militiæ peritus, & magna
 insuper sanctitatis existimatione, quod paulo ante a Meca redierat, is
 intra portum Termapatanum copias continebat; vt in prætereuntem
 cum exigua manu Simonem Mellum, è ducibus Lusitanis vnum, ex
 occulto impetum faceret. Ea re cognita Vascus Prætor, quam inten-
 tissima cura intra sextum diem rostratas maiores sex; lembos tredecim
 instruxit. Et Antonio Miranda, qui ex Arabia venerat, ad custo-
 diam insulæ Goæ relicto; ad Termapatanum ducit infestus. Tum Cu-
 tiales, pro certo putans adesse Mellum, è portu raptim egreditur. Con-
 cursus acriter initio est: procedente dein pugna, Calecutanis, (vt se-
 pe alias) mira diuinitus incussa formido. tanto superiores numero
 nauium

A nauium militumque, nulla parte certaminis pares Lusitano fuere. Interfecti aut capti duo circiter millia; parones triginta quinque abducti, aut depressi: tormenta relata quinquaginta circiter. è Lusitanis, diuina scilicet protegente clementia, plane desideratus est nemo. Inde magno suæ genti decore parto (in conspectu enim Cananoris vrbs hæc gerebantur, omni ad spectaculum effusa multitudine) Prætor ad populandum Malabaricum littus victrici classe contendit. multis ibi nauigijs repentino aduentu subditæ faces; palmeta succisa; mortales varijs locis aut cæsi, aut aucti. Sed in Catuam præcipue vicum, impositum eiusdem nominis flumini, ab ira male acceptæ nuper naufragæ turbæ, sæuitum est. ferro flammisque cuncta deleta.

B Ab ea strage, clasis ad Porcam eiusdem oræ processit. Locus erat opportunus, & æstuarijs à mari præclare munitus. Et dynasta, qui patrio nomine Arel vocatur; prædatorijs nauibus haud exiguas opes eo congefferat. Huius auaritia simul & inconstantia, quod ab Lusitanis paulo ante ad Zamorinum defecisset, Prætor incensus; exposito militi prædam edixit. Ea vero mercede proposita, nullæ paludes, nullæ voragine militari cupiditati obstiterunt, per vias & inuia cuncti enituntur. Et quod per eos forte dies Arel cum iuuentute in expeditionem abierat, sine vilo certamine, quod vix optare essent ausi, potiuntur oppido, atque ad prædam securi discurrunt. In ædes Arelis præcipue impetus est factus. magna inde signati vis auri, & argenti, gemmarumque, & pretiosæ ac peregrinæ vestis exhausta, ac prænobiles feminae duæ, Arelis vxor, & soror, monilibus & margaritis regium in morem excultæ, detractis ornamentis, in seruitutem abreptæ; quibus Arel postmodum ingenti summa redemptis, ad Lusitanorum societatem & amicitiam precario redijt. Ab ea populatione nauibus Goam reducis; à Francisco Pereria Ciauli præfecto nuntij trepidi cum litteris affuere; Diensem classem bene magnam in eo tractu vagari: Ciaulanam arcem perexiguo teneri præsidio: ni propere subuentum sit, ingens ab hoste periculum imminere. Aduersus eum terrorem exemplo Prætor naues variæ magnitudinis quinquaginta duas, & in ijs duo millia bellatorum eduxit. Vbi Ciaulum est ventum; per exploratores cognoscit, hostem ad quatuor inde leucas abesse. biremes erant quatuor & sexaginta, milite, remige, tormentis instructæ. Mahometanus Hali præerat. Contra eas copias Prætor, intentus vltimæ dimicationi, ab Ciaulo sub vesperam prodijt. Hectorem Sylueriam actuarijs præpositum, oram quam proxime legere iubet: ipse cum maioribus nauibus altum tenuit, classe diuisa, quo minus hosti pateret effugium. Atq. illo die, tenebris iam imminentibus, nihil est actum, pugna tantum in diem insequentem edicta. & quoniam præcipua in dextris erat spes, mandatum nauarchis, ne tormenta in hostem emitterent, priusquam è propinquo manus conferere se posse diffiderent. Præmium pronuntiatum, qui primus nauem hostilem inuaderet, aurei

centum

centum. Simul, quo magis propitium haberent Deum, peccata Lusitani per confessionem expiarunt. Vbi postera illuxit dies, ad Bombainum sinum, applicita promontorio Mahometana classis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, ad certamen parata. Triplex erat agmen. primum & medium minores præfecti; postremum Hali ducebat. Inde mutuo conspectu irritatis animis, vti ad bombardæ ictum est ventum: tormentis, quibus iam tum abundabant Mahometani, extemplo rem gerere. Lusitanus, quemadmodum imperatum erat, superfedere iaculis; perque volitantes globos ac fumi nebulas omni conatu ad hostem appropinquare. Inter hæc, ne barbaro, si de more fugam arriperet, ab tergo receptus daretur; circumuecti silentio nauarchi octo, Maini fluminis ostium occupant. & ex altera parte commisso prælio, primus Antonij Fernandi lembus in hostilem biremem incitato remigio illatus, durioris materiæ repercussu longe resiliit. ex eo lembo vnus Franciscus Barrius Paiua in ipsam biremem transilierat primo statim incurfu: destitutus, cum telis vndique peteretur; tumultuosæ pugnae procellam, ad suorum vsque reditum, summa cum omnium admiratione sustinuit. Certatim dein transensum ab alijs est. ac Barrio seruato, dum instant perculsis, inter ipsam forte dimicationem sulphurei pulueris olla ex ipso carthesio decidit; conceptisque repente flammis, tabulatum omne à malo ad puppim cum superstantibus in mare proiecit. inde sine labore, femiusta biremi Lusitanus potitur. Neque minus acriter interim à Sylueria cæterisque conferta manu res geritur. Multi è barbaris, aut intra naues, aut in ipsis fluctibus cæsi. Cæteri, vt inclinatam rem videre, passim in fugam effunduntur. neque multum in ea præsidij fuit. Maxima pars, intento ad Mainum amnem cursu, in stationem hostium incidunt. ita, ex vnîuerso numero biremes in medio deprehensæ quadraginta sex, cum omnibus tormentis in potestatem venere; flammis absumptæ tres; quatuor à Maino exclusæ, cum Nagotanam oræ Ciaulanæ subijsent; ab accolis Indis oppressæ. Hali dux ipso pugnae initio, posteaquam collato pede certandum animadit; diffusus suorum virtuti, præceperat fugam; ac primo flectere promontorium institit; dein segni vento æstuque reciprocante detentus, leuiore arrepto nauigio Tanaham, atque inde Bazamum oppidum petijt. fugientem biremes aliæ sex inter tumultum adeptæ. E Lusitana classe, iterato miraculo, non modo naui, sed ne vir quidem vllus amissus. Quod si cui forte incredibile videatur; Fernandum Lupium historicum interroget (nam alij auctores nondum exstant) quippe is non solum æqualis eorum temporum fuit; sed etiam ad hæc ipsa commentanda Indiam sese consulto peragrassè testatur. Equidem, & ex alijs id genus euentis, quæ multa iam ante retulimus, facile adducor vt rem ita se habere concedam; & quæ in diuinam haud dubie potentiam referuntur; non est cur humanis laudibus afficta videri

Avideri cuiuspiam debeant. Ceterum Diesibus audita clades, missum patiore luctum ingentem fecit: constansque opinio est, si protinus ab Hali fuso, Prætor Dium processisset; primo aduentu capi oppidum potuisse. Neque in eam rem Vaseo consilium aut animus desuit; sed partim successoris aduentantis fama retardatus; partim intercessione minorum ducum atque obsecratione deterritus; omissa re, naues cum ingenti præda Goam reduxit incolumes. & quando foris aliorum culpa non poterat; domi certe, Lusitanam rem omni conatu promouere perrexit. Atque è portorio & scriptura multis iam ante fraudibus ac rapinis, magno commeantium bono sublatis, deinceps in administrationem rei naualis toto pectore incubuit; vt paratas haberet successor maritimas copias, si, vt pro certo putabatur, ad expeditionem Diensem animum adiecisset. Ergo, adhibita diligentia, paucis mensibus classem ornauit, quantam raro alias habuit Lusitanus, nauium centum & triginta sex. in quibus erant rostratæ celsiores quatuordecim; triremes quas vocant regias, sex; celoces octo; dromones sex; biremes aut lembi, duo supra centum. Inde ad ædificia & sarta tecta conuersus, in Armuziana arce nouum è regione portæ propugnaculum extruxit; muros ac templum instaurauit. Ciauli intimam turrem, vbi præcipua quæque adseruantur, maiorem in altitudinem extulit. portum, qua descensus in oppidum est, quadrato lapide muniit, & duo armamentaria facienda curauit.

CGoæ partem mœnium ad mare versam expleuit; & ædem vrbs maximam dudum inchoatam absoluit; & Franciscanum cœnobium nouo tegulo operuit. Cananore, puteum de quo inter obsidionem acriter dimicatum fuisse docuimus; perducta fossa, castelloque ad labrum fossæ excitato, intra munimenta complexus est. necnon arcis mœnia labefacta refici; & præfecti domum & apothecam amplificari iussit. Itemque Cocini quæ pars ad mare vergit, armauit mœnibus turribusque, & alia non pauca peropportune ad eas munitiones adiunxit. ac demum, debitis militi trecentorum millium aureorū stipendijs cum fide & cum gratia persolutis; prouinciam optime constitutam explicatamque successor Nonnio Acuniae tradidit. Is, anno priore, magnis nauibus vndecim, & Lusitanis epibatis ter mille Olisipone profectus. magna parte nauium infortunijs amissa, circa Melindem aduersis tempestatibus hyemare coactus erat. asperum littus & importuosum habet Melinde. tutior longe ad Mombazam statio. Ea statione prohibitus ab tyranno (ad quem ob id ipsum oratores præmiserat) exposito milite se se ad oppugnationem parabat. Neque ausi certaminis aleam subire Mahometani; raptim desosso quod pretiosum erat, vna cum tyranno profugiunt. Lusitani sine sanguine oppidum ingressi, quod reliquum erat è suppellectili cibariisque, diripuerunt; atque exacta demum hyeme, ac refeito milite nauibusque, Nonnius Armuziam venit. Ibi ex Ioannis auctoritate Rufus

rector

rector olim Zeifadini pueri; vir facinorosus ac subdolos, in vincula **A**
 conjicitur. Ea re commotus Bardadinus Rasi cognatus, is qui Baharenum insulam beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Rege descivit, probabilem causam nactus, quod Rasi intra ædes regias fuerat comprehensus. quæ res tametsi plane inscio acciderat Rege; tamen id ipsius iniussu Lusitanos ausos persuadere sibi non poterat. Ergo iracundia in Torum accensus, intra arcem egregie munitam sese cum coniugibus, liberis pecunijsque receperat: ac stipendium Armuziano palam abnuebat. Ad eum opprimendum missus ex fœdere Simon Acunia cum nauibus sex, & militibus haud plus trecentis; aduerso vento diu detentus, ad portum denique Bahareni defertur. Sub eius aduentum Bardadinus non tam præsentis classiculæ metu, **B**
 quàm ne in posterum aduersus se Lusitana arma cõciret; candidum vexillum petendæ pacis in muro statuit; ac simul per interpretem Acuniam nuntiari iubet, se ab Armuziano iustis ac pijs de causis disidere: cum Lusitanis vero nullas exercere inimicitias; quinimmo, quoniam ab Toro stent, paratum se in Ioannis Regis gratiam cum suis rebus abire, arcemque ijs vacuam tradere. Haud aspernabatur conditionem Acunia: sed militum clamoribus, qui prædæ spe illecti, coercendum utique rebellem, & saltem pecunia mulcandum fremebant, ab salutari sententia abductus: vnam pacis rationem esse respondit; ut Bardadinus & cæteri cum singulis dumtaxat vestimentis excederent. Tum ille candido vexillo apposuit rubrum: uti se æque ad bellum atque ad pacem (quando ita vellent) animatum Lusitani sentirent. Erat Acunia, præter paucitatem copiarum, a bellico etiam instrumento flagitiose imparatus. Ergo suorum conuiitijs coactus exscendere, cum admota bombardæ muros quater institisset, vix toto vertente mense tormentarius eum pulvis defecit. & Arabes, cum pro muris dimicando, & obstruendo obmoliendoque ubi quid perforatum aut dirutum erat, acriter obstitissent; tum verbis insuper Lusitanorum temeritatem, & conatus irritos eludebant. Bardadinus quidem, adeo se metu omni vacuum præbuit; ut Lusitanis perquam amico suaderet animo, integris rebus abirent: quippe **D**
 & oppugnationem infelicitè experti; & si obsidione inclusos urgere persisterent, ab ipsa regionis & celi intemperie; grauiore etiam quàm ipse vellet, pertinaciæ poenas daturi. Neque vana fuere prædicta. & loco graui, & caloribus maximis, cum arena vehementissimo Solis ardore æstuarer; ad hæc, odore tetro, ingruere morbi in milites ceperrunt. breuiq. adeo grassata pestilentia vis; ut ex omni numero vix triginta ad arma sustinenda sufficerent. Neque hæc Bardadinum fallabant: qui si uti occasione voluisset; stratos passim opprimere ac delere facili negotio potuit. Sed partim Ioannis demerendi gratia, ab eruptione continuit suos; partim etiam ne Lusitanorum clades, propinque sui Rasi capite lueretur. At Simon Acunia, in summa rerum desperatione,

A tione, cum aliquandiu hæssisset; ad extremum, omisso incepto proficisci constituit. Non longe à mari posuerat castra. ac nihilominus tanta erat lues, vt cum baiuli & iumenta deessent; agrotos, iniecta pedibus recte, veluti cadauera ad naues pertrahere valentiores pauci cogerentur. ac Simon ipse, impositis admodum ægre tormentis, cum vela fecisset; ab dolore male gestæ rei paucis diebus extabuit. Circa idem tempus, Hector Sylueria, dū Cambaianos agros circa Nagotanem flumen effusa vastat, ac vicos incendit; ab Regis præfecto qui cum sexcentis equitibus, & duobus millibus peditum propinqua oppida tuebatur; retro ad naues compulsus est. Cæterum nihil turpitudinis in receptu fuit. Tenorem pugnae seruantes Lusitani, cū agmen Sylueria clauderet, ad littus peruenere. Vnius etiam (cuius immerito intercidit nomen) in eo tumultu insigne facinus exstitit. Is, parma hastaq; ad ducem pugnantem, infestum conspicatus equitem in se venientem; mansit intrepidus: tollentiq; ad vulnus brachium, vltro ipse ferrum in axillam adiecit: ac fuso ex ephippijs hoste, victor equo potitus est. Nec mora, nouus repente eques è peditibus, cum alio item; haud ab simili evenit, concurrat. per medium pectus, nequicquam obstante lorica transfixum, humi præcipitat. apprehensum habenis equum, ad Sylueriam præter omnium ora sine vlla trepidatione perducit. Neque, ad incitamentum aliorum, tam strenuo bellatori præmiuni defuit. Equestribus insignibus ab duce, virtutis ergo, donatus, atque a Prætoribus Indiciæ præcipuo deinde in honore semper est habitus. Ab ea populatione Sylueria legens oram; ad Bazainum oppidum aduerso flumine subijt. is locus tria circiter millia passuum distat ab aperto mari; ac tum sine arce aut mœnibus erat vllis. tantum ad flumen, quæ è nauibus in terram exscensus est, lignea munimenta & aggerem cum propugnaculis tribus, tormentis sexaginta, barbari obiecerant. Præsidebat è prælio nauali nuper elapsus Hali cū tribus peditum millibus, & equitibus grauis armaturæ quingentis. atque ad eas tuendas munitiones parte copiarum relicta, cum reliquis ipse intra oppidum occulte confederat, vt si vallo superato Lusitani ad frequentia tectis loca prouiderentur; in arcto deprehensos, vel etiam ad prædā palatos opprimeret. Sylueria, ad motis ad littus nauibus, cum ex omnibus locis pugnam posceret miles; Canarinos ducentos ad primum hostium impetum frangendum præmisit. subsequenti mox Lusitani cum ingenti ardore, obuijs in aduersa tormenta pectoribus, ad ipsas munitiones celeriter euasere. ibi atrox fuit prælium: dum saxis partim ac sagittis, partim etiam contis & gladijs barbari obstinate resistunt. Sed ad extremum vndique pulsī, ad tecta refugiunt; & Lusitanus vallo potitus cum tergīs fugientium instaret, eodem impetu ad urbem defertur. Tum Hali dux cæterique ex insidijs præpropere festinatione conflungunt. neq; Sylueriæ in re subita defuit animus. dato repente signo, milites ex vrbe in campū eduxit. ibi densatis ordinibus impauidi hostē

Q

exci-

accipiunt. Et Hali ratus fugere Lusitanum, cataphractus primum im- **A**
 misit: que res barbaris fuit exitio. siquidem Lusitani fistulatores plu-
 beo nimbo in equitatum effuso (quo tum missili barbaria carebat,
 maiora tantum tormenta conflare didicerant) equi & ad fistularum
 bombos pauore consternati, & vrentibus introrsum globis in rabiem
 acti, domitis frenis in suos auertuntur; atque in perturbata pedi-
 tum acie tanto maiorem stragem dedere, quanto magis in orbem si-
 ne intermissione fistulas exercens ab tergo Lusitanus instabat. inde
 haud magno certamine cuncti fugam arripiunt: neque pugnam in-
 staurare deinde quisquam est ausus. Tum Lusitani direpto oppido
 flammis iniiciunt: ac deinceps omnem circa regionem ferro atque **B**
 igne peruastant. eo metu, maris accolę ad interiora compulsi: Ta-
 nahensis vero dynasta finitimus, annuo stipendio imposito in fidem
 acceptus. Per eosdem fere dies, intra ostium Ciales amnis orę Ma-
 labaricę, Calecutana ingens naus latebat, opimis onusta mercibus,
 cursum ad Mecam expectans. hanc parones duodecim, triplici ordi-
 ne, validis retinaculis inter se conferti, & crebris a fronte & vtroque
 latere tormentis instructi, pro muro atque aggere tuebantur. Ea re
 cognita Antonius Miranda, qui eam regionem classe obtinebat, ad-
 iuncto Christophoro Mello, qui cum vna triremi & sex lębis ab Goa
 nuper accesserat: duplici agmine ab vtraque parte fluij ad hostem
 subiit. Tormentis primum eminus vtrinque certatum. dein cum pri- **C**
 mo paronum ordine congressi cominus Lusitani, tanto ardore pre-
 lium iniere, vt non ferentes impetum barbari se se partim in mare
 precipites darent; partim in secundum ordinem haud magno inter-
 nallo se se recipere. Sed ne ibi quidem territis consistere licuit.
 Circumuenti extemplo omnes, vel incendio exusti, vel ferro cęsi, vel
 in seruitutem abducti sunt. ę paronibus item arfere quatuor: reli-
 qui simul cum oneraria mercibusq; in potestatem venere. Inde Mi-
 randa populatus agros, nemine obuiam armato, onustum spolijs mi-
 litem in naues recepit. Fama dein repente accidit, Calecutanos ad-
 uentare parones circiter quinquaginta. Cum ijs haud procul a mon-
 te Formoso quem appellant, prospere dimicatum est. Paronibus qua- **D**
 tuordecim non sine magna hostium cęde captis, fugatis reliquis, cum
 ingenti ęque terrestri ac nauali pręda, Christophorus Mellus Goam,
 Antonius Miranda Cocinum in hyberna concessit.

Libri Noni Finis.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER DECIMVS.

C T Nonnius Acunia cum solennibus ceremonijs & supplicationibus inito magistratu (is fuit annus apertę Indię trigessimus secundus) nouos de more pręfectos, ad obtinenda pręfidijs maria destinauit. In ijs Antonium Sylueriam cum nauibus longis quinquaginta tribus, & Lusitanis epibatis nongentis, e quibus erant fistulatores quadringenti, Cambaiam bello vrere, atque omni clade vastare inuisit. Hęctori Syluerię, ad Arabici freti custodię, rostratas celsiores quatuor, dromones duos, quatuor lembos attribuit. Orę Malabaricę, Didacum Sylueriam cum duabus biremibus, dromone vno, sex lembis pręfecit. itemq. alijs alia munera ex regijs commentarijs delegauit. Ab ijs vario euentu gestę res. Antonij Syluerię pręcipuum decus inter omnes fuit. Is, cum ea quam dixi manu profectus ab vrbe Goa, Cianlum tenuit, inde Rainelum Cambaię petit infestus. Mahometani oppidum habent, ex eorū genere quos Naitetas appellant. Campestris est locus, quattuor circiter à mari leucas, amni adiacens tortuoso, qui, propter tenuitatem, leuiora duntaxat nauigia patitur. Ager circa, frumenti & oryżę ferax, multa insuper in lautiores dapes abundat alite; & incolę, accipitrum genere, quos vulgo falcones vocamus, aucupium scienter exercent. Oppidum, edificijs è polito lapide, & multiplici contignatione frequens, non modo propter soli vbertatem, sed etiam propter opulenta Sinarum commercio, scatebat ea tempestate omnibus diuitijs, & egregiam bello

iuuentutem iuxta in terrestres, ac navales expeditiones prebebat Re A
gi. Præcipuum tamen (vt in plana ac fertili regione) robur in equita-
tu, quo ferme cataphracto, more Persarum vtuntur. & cum nulla pars
corporis ad vulnus patet; tum ad feriendum hostem pugione præcin-
cti equites, bina vel terna spicula gestant manu; & præter hæc, ex e-
phippijs arcus & pharetra suspenditur. Sylueria ad fauces fluminis
classe delatus, maiores naues cum ducentis armatis in salo reliquit.
Ipse caturibus cum cætera manu subuectus; Surratum oppidum, me-
tu incolarum desertum, ex itinere incendit. ac Rainelani, tum agre-
stium fuga, tum fumantibus testis admoniti, quod mœnibus carerēt;
ad amnis ripam atque ad omnes viarum aditus munitionibus raptim B
excitatis, maiora tormenta & militum stationes opponunt. Inde in
Lusitanos cum ingenti clamore ac tubarum sonitu appropinquant,
horriffica vis telorum emissæ: cæterum propter ipsam nauigiorum hu-
militatem nocuit nemini. Simul, ad prohibendum descensione hoste,
equites prodierant circiter quadringenti. hos, præmissa fistulorum
cohorte, Sylueria, territos facili negotio intra oppidum repulit. Tum
egressi in terram cæteri, submissis identidem ex arte corporibus vi-
tabundi, nemine prorsus amisso, ad ipsa tormenta succedunt; ac pe-
de collato, ardentibus animis ineunt pugnam: quam aliquandiu an-
cipitem oppidani fecere, dum in arcto conglobati, pro testis ac focis
egregie dimicant. Sed ad extremum valida impressione facta Lusit- C
anus, intra munitiones irrumpit; neque sustineri ultra impetus po-
tuit. pulsi è statione barbari, & decumanæ viæ faucibus capti, ex
omni dein parte fugam capeſunt. Sylueria victor, hoste profligato,
suos ignaros locorum ab insequendo cohibuit: castodisque contra
subitos incursus ab continente dispositis; diripiendi oppidi signum
dat. in omnes partes extemplo discurritur, nitidissima suppellex;
& præter pecunias, multum eboris nobiliumq. vasorum, & varij gene-
ris pretiosæ mercis egestum est. Expleri quâuis auidis prædæ mi-
les potuit, si catures oneri ferendo fuissent. sed veritus Sylueria, ne
immodico pondere mergerentur; cæteris opibus ac testis iniici flam-
mas, & hostilia tormenta, ex ære omnia, in medium fluminis al-
ueum projici iussit. Ad hæc, naues incensæ viginti, & cotiæ, quas vo-
cant, multæ, mercibus & comineatu, cæsaque materia in ædificatio-
nem onustæ. Neque minus atrociter in villas, hortosque, & fata sæ-
uitum est. Pleraque, vt ne vestigium quidem exstaret, ignis absump-
psit. Ea clades omnem late regionem terrore compleuit. & Lusita-
nus, victoria vsus, impetu eodem oppida vicina, Dam anum, & Aga-
zinum, vicofque ignobiles complures quasi procella peruasit. Inde cū
ingenti præda & magno captiuorum numero, in Bombainum insulā
recepit sese: atque ibi, dum à Tanahensi dynasta, alijq. exigit tribu-
tum, aliquandiu substitit. Hæc ea æstate ab Antonio Sylueria gesta.
Eodem tempore Cambaia Rex cum Nizamaluco per præfectos ge-
rebat

A rebat bellum. ij, cum è Ciaulanis maxime finibus agerent prædas, aduersus eam pestem, oppidani, à Pereria Ciaulana arcis præfecto, ex fœdere opem efflagitant. ille cum paucis equitibus peditibusque inconsulte prouectus, multo maiores ac paratiores in hostiũ copias incidit: & plerisq. suorum amissis, dissipatis alijs, ipse trepida fuga vix in arcem euasit. ob eam rem à Prætore Nonnio præfectura deiectus est. Interea Malabaricæ regioni præpositus Iacobus Sylueria Calecutum petierat iussu Prætoris, vti coram commodius ageret de conditionibus pacis; cuius haud mediocriter cupidum sese denuo Zamorinus ostenderat. Vbi eò peruentum est, immutato repente animo barbarum, nouis aliorum fœderibus illigatum, & à societate Lusitana prorsus alienum offendit. Ea ne impunita esset leuitas, ignem Sylueria testis immitti, & oppidanos qui ad extinguendum accurrebant, missilibus è classe impeti iussit. vtrunque impigre factum. & incendiariæ ollæ in proxima coniectæ ædificia, & è nauibus tela in concursantem ignis opprimendi causa multitudinem mittebantur: atq. vti aridam simul & valentem materiam flammæ occupauerant; deleri pæne tota vrbs potuit, si modo paulum adspirasset venti. Ceterum per aeris tranquillitatem præcipue stetit, quo ne plus ducentæ ades arderent. Inde Sylueria populabundus, ad omnia maiorum fluminũ ostia nauĩ stationibus collocatis, quod è Lusitana re in primis erat, egregie obtinuit; ne quid eo anno Malabaricæ frugis Mecam transuehi posset; & Mahometani mercatores, exclusi temporibus, imposita iamdudum in naues onera magno cum detrimento ibidem exponere; nauesque pp hyemem subducere sunt coacti. Hisce rebus peractis, Sylueria, nouis ab Goa copijs auctus; Mangalorem, oræ Narfingana opulentum emporium, arcemque emporio coniunctam, vi atque armis adortus, expugnat. Prædiues negotiator eum locum habebat in potestate. is, cum iamdudum lateret sub vmbra Lusitanæ amicitia, occultum cum Zamorino percusserat fœdus; ac mutua collusione Calecutanas merces; cum ius ab Lusitanis nauigandi impedisset, suo nomine in Arabiam transmittere consueuerat. Ea fraude comperta, Lusitani captum oppidum arcemq. diripiunt; ad sexaginta maiora tormenta, & çris Cyprij, coralij, argenti viui, purpureæ, & bobyacinæ vestis, itemque tormentarij pulueris, & varij generis com meatuum, quantum nauigia pati poterant, auctum: ceteræ gazæ, vna cum ipsis tectis murisque, subditæ faces: quod flammis absumi nequerat; ferramentis, excisum. naues tredecim concremata: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relicta; multi mortales aut capti, aut occisi. Dynasta ipse, desperatis rebus, cum inter tumultum elaberetur; plumbea glande traiectus occubuit. Per eosdem fere menses quibus hæc in India gerebantur, in Arabico littore noui motus exorti. Turcica mancipia duo, Mustafa quidam peritus rei bellicæ,

& Sofar Chius natione, sed oriundus ab Italia, Quæstor Aegypti, So- **A**
limanò præfecto per fraudem interempto, & grandi interuersa pecu-
nia; cum militibus ferme sexcentis Suezium petunt; comprehensif-
que in eo portu nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtinendi Ade-
ni causâ traijciunt. Castris loco idoneo positis, maior in dies multi-
tudo ad famam belli, ac prædæ spem, è vicinis regionibus affluebant.
Inde, cum quintum iam mensem tormentis Adeni mœnia quaterent;
& intenta custodia commeatus arcerent; Lusitanæ demum classis ad-
uentu deterriti, quam Hector Sylueria ducebat; irritò incepto ab ob-
sidione discedunt. & Sylueria, circa Aromata promontorium, one-
rarijs aliquot haud incruento certamine captis, postremo Adenum **B**
accescit: liberoque mendacio abusus, Regi nuntiari iussit; sese, cogni-
to vrbis discrimine, sine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent,
instructis egregio milite nauibus, aduenisse, paratum prælio dimica-
re; Turcasque inde per vim expellere; ni sponte ipsimet, eo percuss-
metu, abscedere maturassent. Dein pluribus exsequendo, post occu-
patam à Turcis Aegyptum, & finitimas Adeno terras, quantum ab-
immani & inexplebili gente periculum vniuersæ instaret Arabiæ; ac
simul in posterum Lusitanas opes & auxilia pollicendo; Regem & re-
centi obsidione fatigatum, & suis in præsentia diffidentem rebus,
haud magno negotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioannis Tertij
fidem solenni cum iureiurando veniret. Fœderis conditiones fuere, **C**
vt Adenicis nauicularijs institutoribusque, omnes in partes, vna Meca
excepta, commeare liberum esset; Regemque ac regnum, Lusitani;
quoties tempora exigerent, ab hostibus tuerentur. Rex Adeni vi-
cissim Lusitaniam Regem patronum ac defensorem agnosceret; eique
tributi nomine in singulos annos dena serafinum millia Armuzianæ
monetæ persolueret. In has maxime leges iuncta societas; & serafini
millequingenti extemplo ab Rege curati ad coronam auream Ioanni
in Armuzia vrbe fabricandam, quæ stipendij primitiæ in Lusitaniam
primo quoque tempore mitterentur. Cæterum profecto inde Sylue-
ria, barbarus metu solutus, ad ingenium redijt. & coalitam nuper
amicitiam, ac fœderum ius inexpliabili facinore violauit. onustam **D**
pipere nauem Lusitanam, quæ in Adeni portum secunda decurrerat;
cæcus auaritia, & vetere in Christianos odio, circumuentam repen-
te diripi, & Lusitanos omnes, quique ea vehebantur naui, quique
in Adeni emporio relictî ab Sylueria fuerant, per summum nefas
spoliari, & interfici iussit, magnamque sibi pecuniæ summam eo sce-
lere peperit. Cum hæc eis Cori promontorium fierent; in Molucis
insulis hoc pacto se habebant res. Euersam ab Garzia vrbem, Tido-
renses, adiuuante Castellano, haud magna mole, quippe è lignea ma-
teria folijsque, refecerant: & in defuncti Almanforis locum suffece-
rant adolescentulum (quo nomine, quibusue parentibus, nihil tra-
ditur) is dum ad puberem perueniret aetatem, tutela regni penes Ra-
dem

A Radem erat Cacilem . in eadem insula Castellani exstructum iam ante ab Ignatio ad portus fauces propugnaculum , arcis instar , vallo & fossa munierant . Cæterum è trecentis bellatoribus ad centum ferme varijs redacti cladibus , cum alijs , vt in tam longinqua regione , difficultatibus , tum paucitate maxime laborabant . Eadē Lusitanos quoque premebant incommoda ; verum eo meliore conditione , quod & ab suis ipsi colonijs emporijsque aberant propius ; & Boleis demortui Regis liberos omnes (vti supra demonstratum est) obsides insularum fidei , inclusos intra arcem habebant . Sed huic locorum opportunitati , hominum industria , & publicæ rei studium deerat . siquidem neque à Malaca iamdudum , neque ex India , quasi nullæ iam essent insulæ Molucæ , quicquam vel in supplementum , vel in alimenta , vel in stipendia militum aduehebatur ; ipso vel in primis eam negligentia demirante Aroezio : & Georgius Castrius à præfecto Menefio ad Bādanā insulam missus , vt in emporio , quod Molucensi dicecesi erat contributum , pecunias mutuas ab Lusitanis qui ibidem negotiabantur , & militares viros aliquot Regis nomine fumeret ; spernentibus iussa mercatoribus , nihil omnino impetrauit ; ac per idipsum tempus Tidorenses pauci admittis Castellanis eadem loca petierant ad sollicitandos populos , atque ab commercio Lusitano auertendos . ij , in circulis ceterisque magnitudinem Castellani imperij viresque iactando ; Lusitanæ vero ditionis fines & copias eleuando verbis , & vtraque regna comparando inter se ; haud paruos ad præoptandam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecere . Castrius æmulos ac feditiosos comprehendere casso labore conatus , Ternatem , vacuus numeris & comæatibus , desertissimo comitatu reuertit . Ita , Menefio quoque , in magna rerum inopia , fluxaque gentium fide , ex omni numero paulo plus centum & triginta Lusitani supererant . Deleri à barbaris vtraque natio potuit , si communi consilio ad facinus conspirassent . Sed sordida lucri cupiditas , & ciuile odium ad mutuam perniciem præceps , ad tutelam publicæ libertatis incautum , adeo distrahebat animos , vt discordes infensique inter se , domesticis certaminibus externa dfouerent arma . Ab Lusitano Ternatenfis ; ab Castellano Tidorensis iamdiu stabat : porro ad Ternatensem Racianius , incertum quas ob causas immutata in successorem Almanforis voluntate ; ad Tidorensē Catabrunus Geilolij regni procurator , puero admodum eo quoque Rege , se adiunxerant . inter vtramque partem , ducibus Europæis minuta prælia ferebantur . Sed ex omnibus maxime bellū ciebat Geilolius , spe concepta inter eos tumultus imperij proferendi ; cuius rei facultatem quietis rebus cernebat nullam . Mauricæ sunt aliquot insulæ , de quibus ante dictum est , Morum vulgo omnem eum tractum appellant . Harum partem cum singuli obtinerēt Reges , quod in primis opulenta est terra , mutuo sese inde pellere conabantur . Ea res , ad auertendum Tidorem , ne receptum ultra æmulis daret is locus ,

aditum denuo Lusitanis aperuit. Quippe in eam ipsam expeditionē, A
 ut fines Ternatenſium inuaderent, Rades & Geilolius cum ſua uter-
 que claſſe in Mauricas profeſti, Caſtellanis adſumptis circiter quin-
 quaginta, Tidoreſem urbem arcemq. cum imbelli plebe, & præſidio
 Caſtellanorum haud amplius quadraginta reliquerāt. Ea re comper-
 ta Menefius, conſeſtim arce Gomezio Ario concedita, centum & vi-
 ginti Luſitanos eduxit: adiunctiſq. Aroezijs, & Bazianijs auxilijs, per
 ſpeciem occurrendi hoſtium nauibus, cum à Ternate ſoluiffet, repen-
 te ad Tidorem flexit iter. & copijs bipertito in terram expoſitis, vr-
 bem & male munitam, & deſenſoribus pene vacuum, primo impetu
 cepit. Oppidani cum regulo dilapſi. vrbs iterum direpta & incenſa.
 Inde ad Caſtellanos, qui ſe ſe in arcem vrbe capta receperant, miſi a B
 Menefio codicilli, cum clementi adhortatione, uti rerum ſuarum ſta-
 tum agnoſcerent; captiuos & cætera per bellum ablata redderent; &
 incolumes ipſi cum ſuis rebus abirent; neu barbaricum ſolum reſper-
 gi vltra Chriſtiano ſanguine paterentur. Quod ſi Cæſarem reſpice-
 rent; gratiorem illi haud dubie lenitatem in diſceptando, & animi
 æquitatem in complectenda concordia; quam in perditis iam rebus,
 improba partiū ſtudia, & pertinaciam in bello extrahendo, futuram.
 Ad ea ferocius primo reſponſum à Caſtellanis. dein, ubi admoueri
 tormenta ſcalasque videre, Fernandus præfeſtus, accepta fide, ad col-
 loquium prodijt. In eo colloquio, poſt multam altercationem, deniq. C
 pax ita conuenit. Caſtellani, captiuos & cætera ablata Luſitanis cum
 fide redderent, inde ad Zamafum oppidum orā Mauricæ cum ſuis re-
 bus abirent, nullas præterea plagæ illius adirent inſulas; neu quā eius
 mercaturæ aut negotiationis partē attingerent. Ternatenſi Regi ere-
 ptam paulo ante Maquienum inſulam reſtituerent, neu illi, neu Bacia-
 nio, aut alijs Luſitanorum ſocijs arma inferrent; nec Tidoreſem, aut
 Geilolium, ceteroſue illorum hoſtes, vlla iuuarent ope; ſed ibidē quie-
 ti reſponſum ex Europa ſuper commercijs controuerſijs, uti cum Igna-
 tio ante conuenerat, exſpectarent. Menefius naues ijs præſidiumque
 Zamafum uſque præberet; neu Caſtellanos, Tidoriſue aut Geiloli Re-
 ges dein laceſſeret bello. In hæc leges inſurādum vtrinque, exactum: D
 & datis qui proſequerentur, Caſtellani Zamafum ſine mora tranſue-
 ſſi. Sub hæc, Tidoreſi quoque Regi data pax, & inſtaurandæ ruſum
 vrbs potestas facta, cum eo ut Ioanni certum quotannis tributum
 penderet, neque Caſtellanis in poſterum, alijsue nationibus contra
 Luſitanos adeſſet. Additum etiam, ut Luſitanos aliquot haberet apud
 ſe, ad gentem Europæis inſtitutis & moribus imbuendam. Per hunc
 fere modum compoſitis in præſentia rebus; adulta iam ætate Boaha-
 tes intra arcem emoritur. Neque abſuit veneni ſuſpicio, in Aroeſium
 vulgo collata, quod vereretur (ut eſt ſolicita omnis ambitio) ne matu-
 ro ad imperium adoleſcente, dominari poſtmodum ipſe deſineret.
 Suſſeſtus in Boahatis locum germanus frater, natu minor, Aialus. Is

vero

- A** vero vt sibi tandem aliquando restitueretur, summa ope orare infelix institit mater. sed apud surdas aures nihil ea deprecatio valuit. Aroezius, continuandi imperij cupidus, obstabat in primis: sentiebatq; in ea re cum Menesio, quamquam alioquin grauius eidem inensus, cū alias ob causas, tum vero, quod Cacilem Vaiacum, è primoribus vnū, plus æquo fouere, sibiq; palam anteferre videretur. quæ res non Aroezium modo prorsus alienauit à Lusitanis, sed etiam ipsi Vaiaco exitiū attulit. quippe, non ferens æmulum Aroezius, fictis primum criminibus hominem insectari cæpit; dein etiam, cum parum criminatio paceret, necem inuiso capiti aperte moliri. Vaiacus, cum se imparent opibus aduersario cerneret; vndiq; insidijs appetitus (quod vnicum erat præsidium) in arcem ad Menesium confugit supplex. Verum ne ibi quidem tuto esse licuit. inclusum, Aroezius, quasi maleficum & facinorosum, exemplo ad supplicium à Menesio expetijt. Menesius, cū neq; Aroezium exacerbatum, & amico inopi afflictoq; cōsultum vellet, suos in consiliū vocat. Ibi dum sententijs certatur; Vaiacus interea, metuens, ne postmodum noxæ dederetur inimico; sese præcelerī desperatione e turri præcipitat. Huius viri interitu, Menesiū haud mediocris inuasit mœror. Accessit ad iras acuendas, parua dictū res; sed quæ in ijs gentibus magnos animorum motus exciuerit. Petitam è Sinis paulo ante fuculam (vt fit) Menesius habebat in pretio. hanc
- C** extra muros forte pascentem, oppidani aliquot ex insidijs occidere. Causa occidendi fuit, partim praua religio, quot Mahometicis & Iudaicis addicti superstitionibus, eam pecudem vulgo execrantur; partim etiam odium Menesij ipsius; quem id peracerbe laturum nō ignorabant. & sane maior quam pro re dolor hominem pupugit; ac proinde quam intentissima habita quæstione, affinem eius culpæ comperit Cacilem Vaiduam, qui & princeps tum erat sacrorum, & Aroezium Regemq; ipsum arc̃ta affinitate attingebat. Hunc, nulla vel personæ, vel affinitum, vel publicæ quietis habita ratione, in arcem arripit iussu, Menesius in carcerem condidit. Vulgata dein re, concursus ad Menesium factus ab Aroezio & primoribus ciuitatis; quorum vel auctoritate, vel precibus vtcunque placatus, acceptis vadibus Vaiduam è custodia emitti imperauit. id ministerium Petro cuidam Fernando mandatum, infimæ sortis homini; qui, vt est procax hominum ingenium in alienis miserijs, inter soluendum Vaiduam, os eius ac faciem frustra quiritantis ac diuinam humanamq; implorantis fidem, petasone pingui perunxit: qua ille contumelia adeo accensus est, vt lacrymas non teneret. Producto dein ad arcis portam, præstò fuit honoris causa Aroezius cum magistratibus, & magno ciuium numero. quos, Vaidua, suam sortem miserans eiulansq; cum appellaret, aruina succulententa madentibus genis; Lusitani quidem adstantes, ingenti sublato cachinno; vrbānum Fernandi factum efferre laudibus: at vero Ternatensibus, ad eam deformitatem lacrymę pariter oborta: atque ita superbum

perbum & indignum id ludibrium visum est; vt nisi arx atq. tormē- **A**
ta ceruicibus imminerent; arma extemplo capturi, iniuriamq. sum-
mi apud eos antistitis vlturi haud dubie fuerint. Sed præsēti metu ac
dira necessitate coerciti, quieuerunt. Vaidua, ignominia ac doloris im-
patiens, voluntarium sibi in aliquot annos consciiuit exilium: ac vi-
cinās interim insulas cum querimonijs & obtestationibus obeundo,
gentem vniuersam contra Mahometis contemptores omni arte soli-
citare non desistit. At vero Ternate, incolis iam sat superq. irritatis;
longe etiam atrocior ad exulcerandos omnium animos cōsecuta res
est. Intra arcem, vti supra demonstrauius, & pecuniā, & commea-
tus penuria erat ingens. Inde milites cum ē tabernis atq. ē macello
alia atq. alia, vt sit, non præsētibz nummis, interposita fide coeme- **B**
rent, ac postea soluendo non essent; concursus a plebe cum exposu-
lationibus ad Aroeziū fieri captus, ille, quando Lusitanos neq. in-
ius vocare poterat, neq. ad satisfaciēdum creditoribus cogere; quod
reliquum erat vnum; annonam in vrbe comprimi iussit. Ex eo Me-
nesius milites increpare, quod ipsorum improbitate atque auaritia,
nihil iam venale prostacket: illi contra, in Menesium Prætoremq. In-
dia conferre culpam; ac simul ferociter stipendium exposcere. Cum
nihil eiusmodi altercatione proficeretur, & inopia cresceret in singu-
los dies, Gomezium Arium ad conquirenda cibaria cum armatis ali-
quot insulam peragrarē placuit. Haud longe ab vrbe Ternate vicus **C**
est, Tabonam appellans. Eo progressi pauci ex Arii comitatu, quasi
ad populandum non ad precandum venissent; ita in aedes irrumpere,
cibos efflagitare; si mora fieret, per vim egerere. Cum maior quam
pro numero & loco audacia esset; non tulere diutius insolentiam in-
colæ: arreptis quæ fors obtulerat telis, Lusitanos minis detertere a ra-
pina institerunt. inde rixa cum iurgijs orta: & Arius procul clamore
suorum audito, ad opem ferendam & sedandum tumultum accurrit.
Neq. segnius, ac maiore cum manu affuit præsēs loci, vir egregie for-
tis: accensiq. ad iracundiam animis, cum nihilominus in temerario
incepto Lusitani perstarent; pauci a multo pluribus circumuēti, mul-
tis acceptis plagis, quidam etiam armis exuti, in arcem ad Menesium **D**
reuertuntur. Horum conspectu & vociferatione ostentantium vibi-
ces, & sese fustibus indignum in modum acceptos ab agresti plebe
querentium, commotus haud satis cognita causa Menesius; per iram,
auctores eiusmodi facinoris ab Aroeziō postulat. graues addita mi-
næ, ni extemplo dedantur. Aroezius, licet malum id sibi met Lusita-
nos cōtraxisse non ignoraret; tamen vrgente metu inuitus obtempe-
rat. Tabona citati præsēs & duo ē primarijs, Menesio sine mora si-
stuntur. ē quibus ille duos præcisīs manibus domum remisit. Præsides
vero brachijs post tergum reuinctis, in littore destitutū, ferocissī-
mis duobus molossis obiecit. quorū impetum ac dentes, varia corpo-
ris declinatione, aliquandiu frustra euitare conatus; horrente sup-
plicij

Aplijci fœditatē effusa ex oppido multitudine; circūspectare primo cœpit fugā: dein, cum terrestres omnes exitus milite obsessos cerneret; in mare se (quod supererat vnū) ad incertā spem salutis immisit, neq. canes, quippe iā inescati, ab insequendo abstinere. pedibus tantum nanti, pone cū adhererent; dolore ac desperatione in rabiē actus, repente sese cōuertit; dentibusq., horrible dictū, certare cū belluis institit; atq. ad extremū, vnus aure mordicus apprehensa, cū iā sanguis viresq. deficerent; moribūdus, molo ssum vna secū ad ima detraxit. Atrox & inhumanū id pœnæ genus haud immerito visū, eo magis qd Lusitano ex patrijs institutis ac legibus gloriari licet; nullā gentiū in homines damnatos mitiora exercere supplicia. Et Aroezius eo facto,

Bad implacabile Menesij aduenarūq. odiū efferatus; de tollendis ē medio Lusitanis pariter & Castellanis agitare cœpit. Ac per fideles primū internuntios placatū sibi Catabrunū facile adduxit; vt simulatq. cætos ad Ternatē Lusitanos audiret; Castellanos ipse vicissim ab Tolo loco ad Geilolū allectos, ad vnū interficeret. Additū magno vtriusq. consensu, vt sublatis peregrinis, regulū vterq. suū necaret, ac regnū inuaderet. hisce de rebus dū occulta cōsilia ineuntur; atq. ad fraudē, quando in aperta ui spes nō erat, tēpus & ratio exquiritur; indicium interim cōspirationis ad Menesiū defertur. ille per summā dissimulationē Aroeziū in arcē (vti solebat) accersit, itēq. ex Aroezijs amicis,

Cquos ille in sceleris cōmunionē asciuerat, præcipuos duos, Tamaranū & Boiū: quorū hic iudicijs capitalibus; ille rei maritimæ præerat. Hi separatim interrogati de coniuratione, primo satis constanter negabant: dein tormētorū admoto terrore, seriē totius rei sine cunctatione prōpsere. Hoc tāto periculo Menesius iētus, dānatū de consilij sentētia Aroeziū, in elato suggesto (vti principes viros moris est) toto spectante populo securi percussit. Reliqui duo quo genere leti perierint, incertū est. Eo casu perterriti primores vrbis, ad locū natura munitū, cui Turoto nomē, simul cū Regina, liberisq., & cōiugibus effugerūt. Inde Regina denuo per legatos Aialū filium a Menesio sūma ope repetere aliquādiu perseuerauit. Postremo, vbi clausas aures frustra tētari perpexit; Aroeziij exēplo venale quicquā ex agris ad urbē deferri vetuit, adeo vt pene obsessi nō modo penuriā, sed etiā famē Lusitani sentirēt. Interea Consalvus Pereria successor Menesio destitutus, cū dies aliquot Malacæ ex itinere substitisset; idoneā naclūs tēpestatē, in Borneū traiecit; pacēq. & hospitium cum Rege libētissimo instituit. Ea insula est per ampla. ducentas circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit. Mahometē colunt populi: carnibus, oryza, & varijs alimētis abundant; & super hæc, laudatissimā caphurā, & primæ notæ adamantes, agallochū; itēq. apprime expetitū vicinis gentibus faciitij vini genus, quod patrio vocabulo tampoī dicitur, cum veste Cambaica, ære, argento viuo, rubrica minioque permutant. Portus & oppida numerant multa: sed præcipua nobilitate Borneum

neum regia est vrbs. hæc nomen fecit insulæ, lateritijs mœnibus, & A
 fumtuosis ædificijs mirum in modum exulta. Inde Pereria Ternatē
 delatus, perturbata omnia; Lusitanos macie ac fame luridos ac
 deformatos offendit. Accepta dein præfectura, Menesium ab Re-
 ginæ oratoribus pro atrocitate facinorum dolenter & grauiter accu-
 satum, in custodiâ dat. habitaq. rite quæstione, sicuti a Prætorē Non-
 nio in mādatis habebat, testata omnia crimina, & litteris consignata,
 ipsumq. Menesium vinctum remisit in Indiam. Tum, iuste ac leni-
 ter agendo cum incolis, Regemq. puerum laxius & liberalius habendo,
 Reginam & cæteros profugos cum omni rerū copia ad urbem re-
 duxit. Simul etiam arcē (quippe alicubi agere tantum exstructo mur-
 rus & propugnacula decrant) ab soluere aggressus est: quam rē quo e-
 nixius ipsimet oppidani adiuuarent; cū solenni iureiurando palam
 B Reginæ promissit; ædificatione absoluta, sese confestim ei filium in-
 columē fide optima redditurū. Post hæc, ad Lusitani Regis negotia
 procuranda, & prohibendū mercatura militē, toto pectore incubuit.
 Neq. solum edicto graui, vt Menesius antea, cauit ne cui præter mi-
 nistros regios contrahere cū incolis liceret, sed etiā circumisso con-
 quisitore, mensuras omnes atq. stateras è priuatorū ædibus ablatas
 aut concremauit, aut fregit; certam præterea caryophylli partē eius
 quod sibi quisq. iā emerat, pretio dominis persoluto, in regiam apo-
 thecam conuehendū curauit. Id vero acerbissimū accidit Lusitanis:
 C militiæ quippe munia perosi, vetito commercio dudum assueuerant,
 coemptisq. frugibus, tanquā serpentes thesauris, incubabāt. Ante alios
 Fernāndus Lupius pro Episcopo (vicarios, tum, sacerdotes eius-
 modi, vulgo appellabant) qui cæteris exemplum omnis disciplinæ ac
 sanctitatis deberet esse; interdictā sibi negotiationem, & ereptum è
 faucibus nefarium quæstū, pati nullo modo poterat. Proximus huic
 Vincentius erat Fonsæca, vir seditiosus ac turbulētus. Atq. hunc qui-
 dem, Præfectus, arrepta occasione, quod exigenti vigilias circitori fe-
 rocius & contumacius respondisset; in vincla coniecit. Verū ceteros
 ex eadē factione coercendi, haud æque expedita erat ratio: quippe
 D cōplures, & paratos ad facinus; & incolarum, quibus tolli edictū pa-
 riter expediret, opibus ac fauore subnixos. Hisce rebus elati pleriq.
 milites, primò arcem præfectūq. deferere; ac partim ad Castellanos,
 partim etiā ad Mahometanos transfugere cogitarunt, dein, veriti, ne
 si adeo apertè nudassent animos; periculū affnibus ac liberis in Lu-
 sitania relictis crearent, sibiq. receptus à tam præcipiti consilio non
 daretur, tutius ac satius fore statuit; per ipsosmet Ternatenses exitiū
 necemq. præfecto moliri. Nec mora. mutuis adhortationibus in-
 flammati; non modo plebem, sed etiam magistratus, atq. adeo Re-
 ginā ipsam iu præfectum accendere. Venisse nouum ex India non ho-
 spitem aut amicū; sed dominū ac tyrannū: qui, dum a Prætorē Indiæ,
 & regijs, Quæstoribus gratiam ineat; gradūq. sibi ad opes & imperiū
 struat

Astruat; aliorum omnium rationes & commoda negligat: & iniquissimis edictis, contra naturæ & gentium iura, totum commercium interuertat. Neque vero blanditijs & fucata eius comitate decipi se patiantur. Simulatque arcem absoluerit, certum esse illi, non Regem modo è custodia nullo pacto dimittere; sed etiam Reginam ipsam vna cum proceribus repente comprehensam, in eundem carcerem includere; quo pluribus obsidibus obnoxios ad omnia sibi habeat insulanos; nec tantum alimenta subtrahere, vt antea, sed ne hircere quidem in posterum audeat quispiam. Ni talia machinantem occupent è medio tollere; non modo graua fortunarum damna; sed etiam teterrimam haud dubie seruitutem omnibus imminere. Hæc, & alia eiusmodi, quæ in tali re praua cupiditas & malitia suggerebat; secundis auribus cum a populo, tum a Regina in primis accepta. ac læta mulier, quicquid irarum ac simulatæ cum alijs fuerit, totum id in ipsos vertisse Lusitanos; tam præclaram occasionem vliscendi acceptas iniurias, delendique gentem infociabilem, è manibus elabi passâ non est. Vocatis ad concilium affinis amicisque, demonstrat; agitados partim conscientia scelerum; partim intercepti lucri dolore Lusitanos, capitali intersemet odio disfidere; atque ipsius maxime præfecti necem omnibus votis expetere. Collata in eos à Boleise coniuge beneficia, dextrasque iunctas, & hospitij sanctissima iura in memoriam reuocat. Pro ijs quam male relata sit gratia, reputare apud se quemque iubet. Vixdum vita functo Boleise, paruulos liberos fraude in arcem abreptos; se se ægre ex impiorum manibus elapsam, relicto solio, vagam inopemque tamdiu tolerasse vitam; maiorem natu filium, vt primum ad capeffenda regni gubernacula pubescere inceperit, veneno sublatum. hunc qui sibi afflictæ superfit vnus, per quotidianos dolos & callidam frustrationem in custodia detineri: ad hæc, intollerandas contumelias, & inaudita post hominum memoriam infontium supplicia cruciatusque commemorat. Hortatur, quandoquidem ipsimet Lusitani ad facinus adeo gloriosum inuident, ac dextras quodammodo porrigant; sese ad tyrannum interficiendū ingenti animo parent. Vbi eam belluā, adiuuantibus vel certe approbantibus inimicis, in ipso cubili mactarint; tum subito aucti subsidij quæ in tempore sint affutura, occæcatis intestina rabie lupos ad vnum omnes occidant; arceque occupata. & excusso impotentissimi dominatus iugo, innoxium Regem orbæ parenti, ciuibus, vrbī tandem aliquando restituant. Haud magni negotij fuit cunctos in sententiam adducere; quippe Lusitanis & natura cultuque dissimiles, & publice dudum infensos, & proprijs insuper damnis atque offensionibus irritatos. Cum certatim in id operam suam deferrent, dies rei peragenda condicatur. Interea Regina ad omnem suspicionem auertendam, officia in præfectum intendere;

dere; operas in arcis ædificationem vltro suppeditare; hortari vt munimentis perficiendis infistat; scilicet quo sibi optatis vnici filij amplexibus quamprimum perfruilceat. Vbi destinata affuit dies; delecti viri tum in Mahometis fano sub arcem, tum etiam in proximo luco, eoque densissimo, clam in insidijs collocantur: qui vbi è turri signum editum sit, ex templo per inchoata vel intermissa opera in arcem irrumpant: dein coniurati cum gladijs, iisdem ferme qui familiariter ad Regem itare consueuerant; circa meridiem de more intromissi, ad intimam turrem sine vlla interpellatione perueniunt. ibi cum rege colloquuti, simul expediunt ferrum; & colligunt animos. Maxime opportunum erat diei tempus: custodibus ac ministris, vti solebant, meridiandi causa dilapsis; & præfecto per summam securitatem intra cubiculum quiescente. Vnus Vincentius Fonseca victus vigilabat in proximo. Is, è corporum motibus vultuque confuso rem haud obscure coniectans, cunctantes herentesque, nutu ac verbis instigando perpulit tandem, vt in cubiculum præfecti impetum facerent. Ergo strictis gladijs hortari inter se, alij fores effringunt; alij gypsatos arundine intertexta parietes, calcibus prouunt. Pereria, arreptis armis cum sese acriter defendisset ac diu; transfixo denique duobus ictibus pectore, moribundus occumbit. Interea qui sub arcem in delubro latebant, gestientes cupiditate cædis, & sanguinis, non expectato signo teneri non potuerunt, quominus in prætereuntem forte Lusitanum irruerent. Eo argumento, necnon clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit fraus. Tum excitati Pereriæ famuli aduolant: ad arma vocatur: atque, vt in communi metu, ab vtriusq. factionis hominibus ad turrem ex templo cōcurritur. ibi, mira celeritate, antequam signum edere percussores oppressi partim cēdūtur; partim è muris fenestrisq. sese præcipites dant. Ab Lusitanis, vt in re trepida, occlusæ portæ; & pro mœnibus & propugnaculis vigiliæ stationesq. pene sero dispositæ. Ac per hunc modum eo die seruatæ non arx modo; sed, vno Pereria excepto, vita omniū ac salus; euidenti profecto Dei benignitate, credo propterea quod futuræ postmodū in ijs locis Christianæ messi consuleret. Sub hæc, inter Lusitanos de successore, vt consueuerant, ingenti contentione certatū est. Atq. ad extremum, adnente Vicario, per seditionem ac tumultum, præteritis ijs quorū habenda erat ratio more atq. instituto maiorum, è vinclis ereptus Fonseca in locū defuncti pessimo exemplo sufficitur. Ab hoc, tametsi non tam voluntate, quā vi, quod alioquin ex omni circa regione comitatibus arce- retur, commodius factum est nihil, quam quod expostulanti Regine Aialum filium reddidit. Cæterum, militari neglecta disciplina, & contempto Ioannis edicto, liberam negotiandi potestatem atque licentiam Lusitanis indulsit. Et ipse postmodum apud Indiæ Præto- rem accusatus (incertum quibus artibus) omnium criminum & fla- gitio-

Agitiorum impunitatem adeptus est. Aialo regnante, nihilo quietiores, quam antea, res fuere. Quippe dum feuerius exercet imperium, & a magistratibus caterisque, quos ad eam diem publici peculatus paueant, acrius rationes reposcit; principum sibi odium simulatesque irritauit. ij probabilem nacti materiam criminandi, quod per eos forte dies vagi ad rapinam aliquot ex arce ab agrestibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in Regem conferendo, aliasque comminiscendo calumnias, Fonsæcam adduxerunt, vt infontem Aialum vi atque armis pelleret regno, eiusque loco Tabariam spurium substitueret, è stirpe regia minimum natu. Ea res multitudinis animos vehementer offendit: ac vulgo Fonsæca diras omnes imprecabantur. atque etiam è Lusitanis nauarchis minime deerant, qui cum eo palam exercerent inimicitias, & indignam Consalui Pereriæ necem amissamque propemodum arcem, & summa iniuria occupatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domestico simul & externo sollicitus metu, peræque omnibus adeo diffidebat, vt non die non nocte arma deponeret; nihil ab vilo porrectum, nisi sinistra acciperet manu, quo alteram ad stringendum gladium expeditam haberet; & quod in conscientia magnorum scelerum accidit, vmbra horreret. Interdum etiam, congressus hominum vitabat, ac lucem; & in solitudinem abditus, statum rerum suarum tacitus apud se dessebat. Eo libentius de successoris aduentu nuntium accepit (is erat Tristanus Ataidius) eique sine vlla tergiversatione clauēs arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occasio amplificandæ in eo tractu Christianæ religionis affulsit. Momoia est vrbs in Moro. Simulacra colebat gens, atque inde Mahometani quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynastæ, Consalvus Velosus qui tum ibi negotiabatur, spem fecit, si Christiana suscipere sacra in animum induceret; auxilium contra eas incursionēs à Lusitanis impetrandi. Haud aspèrnatus conditionem barbarus, auctore Consaluo legatos ad Ataidium mittit. ij, dies aliquot à præfecto comiter habiti, sacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Lusitano vestitu ornatuque; in patriam reuerti, plenam promissis legationem dynastæ renuntiant. Ille, tam læto successu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem extemplo contendit. Ibi iuncta cum Lusitanis amicitia; magnifico pro copia loci apparatu, ipse comitesque baptismo lustrati, atque alijs quidem alia de more imposita nomina: dynasta in Lusitani Regis videlicet gratiam, Ioannes est appellatus. Momoiam redeunti, comes additus Simon Vasæus sacerdos. huius opera, præsertim Ioanne adnitente, multi paucis diebus ad Ecclesiam adscripti. Cumque in dies cresceret numerus: laboranti Vasæo Franciscus Aluarus item sacerdos paulo post ab Ternate succurrit. Tum vero summi infimique

que, credo magis imitandi principis causa (vt euentus postea do- **A**
cuit) quam quo necessaria Christianæ fidei capita probe tenerent,
relictis in speciem simulacris vni Deo nomina profiteri institerunt.
simul, delubra non pauca, statuis dæmonum comminutis atque sub-
latis, rite expiata, & cultui diuino dicata sunt. & ab Ataidio, vti re-
ceperat, Lusitani milites aliquot Momoiam transmisi, qui urbem
munirent; ac nouellos Christianos à Mahometanorum incurfu rapi-
nisque defenderent. Dum hæc ad Momoiam fiunt; Ternate ab im-
probis cupidisque rerum nouarum, Tabariæ nomen ad Ataidium de-
fertur, quasi de occupanda per dolum arce consilium iniret; ipsiusq.
præfecti vitæ in primis moliretur insidias. Ea criminatio, innoxio
adolescenti, vt initio calamitosa, ita exitu salutaris fuit. Quippe ab **B**
Lusitanis fraude in arcem illectus, repente in vincla conijcitur. dein
crimina diluere, atque iras lenire præfecti frustra conatus, cum va-
lida custodia in Indiam ad Prætores est missus. atque ibi demum
causa cognita, verbis honorificis absolutus, repudiato Mahomete
Christianus efficitur. Inde patriam repetens, cum ad Malacam ex-
itinere substitisset, exinctus est morbo. Cæterum Ataidius, præiu-
dicata re, neque Nonnij expectata sententia, Cacilem Aerium eius
loco fecerat Regem, Boleisi pariter ex pellice natum Iana: quæ, filij
saluti non sine causa metuens, cum acrius tenderet ne tam infaustæ
successionis aleam subiret; satellites puerum à complexu parentis. **C**
auulserant; ipsamque muliebriter vociferantem, vrsano perciti fu-
rore, ex ædium fenestra præcipitem dederant. Hoc tam atrox faci-
nus, non Ternatenfium modo; sed omnium eius plagæ Regum ac po-
pulorum iras denuo in Lusitanos accendit. ac vulgo in cœtibus con-
cilijsque, præter cæteras querimonias & maledicta, fremebant, in-
dignam atque intolerabilem esse rem, ab ijs qui pæne precario nu-
per in eas regiones irrepserint; Reges incolis ex libidine dari adi-
mique. Id vero in primis pro suo quisque sensu & ingenio deplora-
rare. Ac pereos ipsos dies, ad cumulandam inuidiam, sædum Pin-
ti cuiusdam factum accessit. Is ad explorandum Mindanau, & a-
lias circa insulas, ab Ataidio missus, à Mindanao ad Siriagum deue- **D**
nit. ibi clementer acceptus, cum Rege hospitium ac societatem
mutuo sanguinis haustu sanxit. is genti solennis fœderum ritus.
inde, cum securi insulani quasi ad amicum & socium, vel contrahen-
di, vel etiam visendi causa familiariter in ipsam nauem adirent; Pin-
tus, aliquot ex ijs repente correptos, abdito loco infra tabulata con-
iecit, asportandi causa. Non latuit ea fraus incolæ. quippe, dum
se ad iter expediunt nautæ; sensum vnus è captiuis in mare desiliit;
nandoque cum ad suos peruenisset; rei gestæ seriem exposuit Regi.
Ille accensus ira, extemplo celoces deduci, & in eas armatos imponi
iubet. ab ijs Lusitanus prope inter moliendum oppressus, sæua
postmodum coorta procella pæne submergitur. Inde ad leuan-
dam

Adam onere nauem iactis in mare tormentis, magna cum formidine ac trepidatione Ternatem applicuit. Hæc ob res, omnium animis maiorem in modum exasperatis; Molucenses Reges ad extinguendū nomen Lusitanū, misiss vltro citroq. nuntijs, cū Ternatēsi populo cōiurauerant; in eandē societate regulis quoq. Papuarū insularū assump-
Bptis, Vaigamano, Vaigo, Quibibio, & Mincimbo. Consiliū erat, spar-
 fos varijs locis Lusitanos, ad interneccionem delere: Ternatensis arcis præsidium, quando muralia tormenta deerant, subtraçtis vndiq. ali-
 mentis fame conficere: si id minus è sententia cefsisset; felices om-
 nes arbores vltro succidere, & cum familijs longe inde migrare; vt
 quoniam noxia & inuisa natio armis ex ea terra pelli non posset; cer-
 te solitudine ipsa, & inopia rerum omnium, excedere cogeretur. Hi-
 sce rebus ita constitutis; initium belli factū a Ternatensibus: ij, quā
 occultissime suis rebus in tutum egestis, nequid hosti ad prædam re-
 liquum esset; postremo, ante lucem omnes ex vrbe profecti sunt. fru-
 straq. Ataidius; vt primū id rescituit, abeuntes omni ope reuocare; eo-
 rumq. iras pollicitationibus & blanditijs permulcere tentauit. Mari-
 tima primum loca procul ab arce petiere: dein cum à Lusitanis nauibus
 vexarentur; in abditos saltus ac præaltas rupes recepere sese. in-
 de furtiuis expeditionibus, in aquatores maxime & lignatores Lu-
 sitanos fiebat impetus. quinetiā, vt nullā secum pacis conditionem
Cesse Ataidius intelligeret; patriam ipsam Ternatem, vbi erant aliquot
 domicilia Lusitanorum, subito aduentu inieçtis ignibus concrema-
 runt. Eodem fere tempore cæteræ quoq. gentes in arma coortæ: &
 Lusitani qui alijs alijsq. in regionibus, vt apud amicos agebant, repē
 te circumuenti cæsiq. Et in Moro, præter alios, Simon quoq. Vasaus
 sacerdos occubuit. Franciscus Aluarus, multis vulneribus acceptis,
 ægre nauicula Ternatem euasit. Pessimum vero ex ea coniuratione
 illud accidit, quod Catabrunus veneno adolescentulum Geiloli Re-
 gem sustulit, regnumq. per scelus inuasit: dein ad occupandas in co-
 tumultu Mauricas insulas magna classe profectus, neophytos Momo-
 ianos, vt pote Christianis præceptis leuiter admodum institutos, ab
Drecta in Deum fide, metu minisq. deduxit, vno incaßum reclamante
 dynasta Ioanne: quippe qui Christianæ disciplinæ præcepta, & Euā-
 gelij veritatem, in pectus alte demiserat. is, vbi obstinatos ad dedi-
 tionem, atq. ab suscepta religione per summam leuitatem atq. perfidiā
 auersos populares animaduertit; locum extra urbem tumultua-
 rio opere munijt; frustra q. hortatus Lusitanos aliquot quos circa se
 habebat, ne asperis in rebus desponderent animum; ipse cum pau-
 cis familiaribus oppugnationem hostilē a matutino tempore ad ves-
 perum præclare sustinuit. Nocte dein, desperata corporum salute,
 ad animos præsertim domesticorum quacunq. ratione seruandos in-
 cubuit. Vxorem habebat Christianis nuper sacris initiatam; hanc vna
 cum paruulis liberis, ne propter infirmitatem naturæ vel ætatis, de

R

baptif-

baptismi præmijs periclitarentur, in opinionis errore optimo utens **A**
 animo, sua ipse manu peremit: inde cum sibi quoque manus pararet
 afferre; domesticorum interuentu prohibitus, & non sine magno a-
 nimi dolore, Catabruno traditus est. Ab eo cum interrogaretur, cur
 tam triste consilium cepisset, immeritam cōingem cum innoxia pro-
 le occidendi per summum nefas; vxori quidē ac filijs egregie ab se
 consultum esse respondit, quorum sexus ætasq. ab salutari Christi
 confessione abduci facile potuisset; at sese, vt virum deceret, nec ty-
 ranni minas horrere, neque extrema supplicia cruciatusue, Christi
 causa defugere. Hac orationis libertate Mahometani sanctitiam a-
 crius concitauit: cumque in eo iam esset, vt carnifici traderetur, ami-
 corum ac procerum deprecatione seruatus est. Dignus profecto qui **B**
 non in vltima barbarie, sed in Europa media nasceretur. quippe;
 tam generosum ingenium, cultoribus peritis adhibitis, ad extimiam
 virtutum omnium frugem haud dubie peruenerat. Et Ioannes qui-
 dem, quam dixi constantiam ac fortitudinem præstitit. De cetera neo-
 phytorum turba vtrum vel vnus in fide manserit, nihil comperti est.
 adeo (vt est in sacris litteris) male fundata edificia, ingruentibus ven-
 tis atque procellis, facili momento soluantur. Hæc, & alia eiusmodi
 audienti Ataidio peracerba erant; sed acrior & præsentior erat sen-
 sus quotidianæ penuriæ, omnibus circa populis infensis infestisque:
 itaque ingrauescente in singulos dies annona, oryzæ precium in mo- **C**
 dios a festertijs binis ad quadragenos ferme peruenerat: iamque fa-
 mes vrgebat; ætūq. de summa rerum procul dubio foret, ni per ip-
 sum tempus cum commeatibus & modico militum supplemento,
 Simon Sodrens a Malaca, & a Mindanao Pintus, cuius paulo ante me-
 minimus, affuissent. Hoc aucti subsidio Lusitani, varijs eruptionibus
 Turutum castellum egregie munitum, itemq. Palatiam, & Calamatā,
 & Gicum haud sine certamine capiunt: quibus victorijs laxatæ dun-
 taxat in præsens angustia sunt, deficiente dein rursus commeatu, im-
 minutoque varijs cladibus præsidio, premi denuo longe vehemen-
 tius capti, vtique postquam commissio nauali certamine cum Tido-
 rensisibus, præter consuetudinem, semel iterumque male pugnatum **D**
 est. Ex eo tempore de maris possessione deiecti, egredi ex arce nuf-
 quam audebant: & diuina magis benignitate, quam viribus humanis,
 in aduentum Antonij Galuani extracta obsidio est. Eduardi, cuius su-
 pra mentio est facta, filius erat Antonius, in Abafsina legatione ad
 Camaranum insulam vita functi: vir excellenti cum in Deum superos-
 que pietate ac religione; tum erga homines æquitate, & incorrupta
 in Regem suum fide; & super hæc, admirabili quadā nauticæ rei scien-
 tia; quippe gubernatorum, in syrtibus euitandis & dirigendo cursu
 errata corrigere; desperantes, vt sæpe fit, de salute vectores nautasque
 confirmare; & morbo laborantes mira sedulitate suis etiā, vbi res fere-
 ret, impensis curare iamdiu solitū. Is, cum in India priuatam ré age-
 ret,

A ret, ex regis repente litteris Molucarum præfectus ab Nonnio declaratur, ac tametsi nō ignorabat quam affecta atq. adeo exulcerata Molucensis esset res; tamen obsequio in Regem, & studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi præfecturam haud grauate suscepit, cumq. ei, è fisco regio, in stipendium & sumptus necessarios nummi tarde admodum ac maligne præberentur; sua ipse pecunia (habebat autem in numerato non exiguum, qua negotiari si cum industria pergeret, ad opes ingentes peruenire breui tempore potuisset) & militem conduxit, & varios commeatus, & molas, & plumbum, & omnis generis ferramenta, quibus rebus carent Molucæ, coemit, itemque ad propagandam Ternate sobolem, hostesque de spe deiiciendos eius colonia vel præfecturæ extinguendæ, Christianas mulieres aliquot secum anexit, quas ibi cum Lusitanis in matrimonio collocaret. Cum hoc apparatu a Cocino profectus, Malacam venit: inde per Borneum insulam ad Ternatem incolumis appulit. Descendenti, non præfectus modo, & vulgus militum; sed etiam sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus obuiâ prodire, quasi ad certâ eius p̄sidij salutē ac libertatē è cælo descenderet. Neq. eos fefellit spes, quippe, expositis a Galuano commeatibus, annona primum leuari cæpta, ædileque macello præpositi; & in singulas res pretium statutum, quo ne pluris quæque veniret. Præter hæc, ad clericorum disciplinam regendam, curandofque popularium animos, recentia Alphonsi Cardinalis Lusitani decreta, seu constitutiones ecclesiasticas Vicario tradidit. dein ad militiæ munera, & arcem ubi opus esset instaurandam, curas intendit. iustitiaque in suos; fortitudine & vigilantia in hostes, cum arma nunquam exueret, & pro vallo excubaret, & ad subita ac periculosa primus accederet; enixe operam dabat, vt omnes in salutari concordia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tempore confiterat moles belli, quo coniurati Reges, Aialo ex fule assumpto, armatorum milia plus quinquaginta contraxerant. neque urbem tantum cinxerant muro fossaque, sed etiam, in præalta supra urbem rupe, castellum, arcis instar, exstruxerant. Inde cum Ternatense infestum haberent litus, & prodeuntes ad piscationem & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperent; veritus Galuanus ne per belli moram in pristinas recideret rerum omnium difficultates, missis primo Tidorem legatis, Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atque ad renouandum cum ingenti quæstu commercium eblandiri conatus est. dein, cum inflati nouo successu barbari omnem paucis mentionem aspernarentur, atque adeo in Lusitanum nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus, fufis ad Omnipotentem Deum precibus, & caelestium vniuersorum ope suppliciter implorata; rem est ausus portentis similem, & merito carituram fide; ni alia cōplura id genus euenta, hoc et ipsum omni suspitione mendacij apud æquos rerum æstimatores eximerent. Naues habebat in portu maio-

res, non amplius quatuor: & præter eas, aliquot leuiora nauigia. in A
classiculam hanc impositis circiter quadringentis armatis, quorum
erant Lusitani centum & septuaginta, reliqui, Aerio, & paucis excep-
ptis, infimæ sortis homines, ac Lusitanorum fere mancipia; Tristano
Ataidio cum eius familiaribus amicisq. ad custodiam arcis relicto, Ti-
dorem petit vltro; & nullis (incertum quare) hostium nauibus obuiâ
egressis, idonea statione extra ictum teli anchoras iacit, inde obsidê-
tem littora multitudinem, & situm vrbis, ac totius circa regionis na-
turam attente perlustrat. Aduocato dein concilio, optimum visum,
imminentem vrbi rupem arcemque, vt in tali nullo metu ab hoste ne-
glectam, inuadere. Ad eam rem Lusitani delecti centum & viginti;
hisce additi è reliqua turba qui trecentorum summam explerent. ce- B
teri, classem tueri, & ad hostem distinendum, huc illuc circumagere
naues, & varijs locis descensionem ostentare iussi. Galuanus interea,
die qui fuit Indorum præsidii & Apostolo Thomæ sacer, anno a partu
Virginis supra sesquimillesimum trigesimo septimo, quandam è cap-
tius nactus peritum itineris ducem, remotiore ab vrbe loco, circa
quartam noctis vigiliam cum ea quam dixi manu descendit; silenti-
que agmine & expedito, per syluestres maxime semitas ad môtis ver-
ticem occulte succedit. Iam itineris magnam partem, lento gradu, las-
titudinis vitandæ causa, confecerat; cum orta lux, & micantes procul
galeæ, rem hosti prodidere. extemplo ad arma conclamatum horren- C
da cum vociferatione: quam, repercussu multiplici, nemorum densi-
tas, ac sinuosi conuallium anfractus augebant: & omni ex parte, quasi
ad prædam haud dubiam, concursus illico fieri cæptus. Ante alios Aia-
lus, quem ex amisso regno præcipuus vrebat dolor, ad præoccupandos
transitus cum parte copiarum accurrit; & modica in planitie Lusita-
no è syluis egredienti fit obuiam, ibi contracta repente pugna Aialus
casside armatus, & maculis ferreis, prælongam vibrans vtraq. manu
romphæam, in hostes furibûdus inuehitur: ac dum hastatis & fistula-
toribus incautius obijcit se se, cum vndiq. peteretur, vulneribus ali-
quot acceptis, in arma procumbit; & simul, vt erat egregijs viribus,
momento resurgit; ac dissimulato aliquandiu dolore ne suis trepida- D
tionem inijceret, ante prima signa prælium ciere perrexit: dein, cum
latius manaret sanguis, quippe nullo medicamento suppressus, linquē-
te iam artus animo, & oculis offusa caligine, rursus occubuit; tantum
ad stipitatores effatus, vt inde se quam ocysime tollerent; ne canes (sic
enim Lusitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirentur.
Vti iusserat, non sine periculo factum. & ipse quidem elatus ex acie,
paulo post efflauit animam: reliqui attoniti casu Regis (vt est fugacis-
simum genus) extemplo terga verterunt; ac per inuia cautesq. prærup-
tas palsim arma iactantes, pars nota nemorum latibula; pars vrbe
trepidi repetunt, ac venientem subsidio alteram aciem, per angustos
calles vna secum auertunt; pars montis cacumen contento cursu occu-
pare

Apare nituntur: horum maxime tergis institit Lusitanus; cæsisq. compluribus, vno tantum amisso mancipio, immixtus fugientium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam insignem victoriam, ac plane diuinam, Christo domino superisq. gratulatus, ignes arcis confestim iniecit prudenti consilio. quippe oppidani pariter & externi, vbi supra caput grassantes flammæ videre, subito pauore perculsi, cum imbelli plebe se se certatim è portis ac propugnaculis in apertum effundūt: Lusitanus interea, collectis vtcunque viribus; cum incitato clamore, ac tubarum cantu, ex arce decurrit; ac sine certamine vacuam defensoribus, refertam diuitijs urbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripiendæ ne cæca præceps auaritate discurreret miles, ædificijs omnibus iussu Galuani subditæ faces: magnoq. omnium dolore, quique vt in tutum suas opes eo congesserant; quiq. subiectâ oculis adamauerant prædam, cuncta, exceptis com meatibus, intra paucas horas arserunt, & ex ea quæ tardior ad fugam fuerat, urbana multitudo, capti plurimi, iunctusq. in portu vnus, & actuaria nauigia permulta. Minutis dein prælijs terra mariq. fatigari hostis captus: quem ad huiusmodi machinas rudem adhuc, nihil æque ac tormenta Lusitana terrebant, simul etiam, prægrauante multitudine, in tam parua insula cibariorum difficultas vrgebat. Super hæc, aduenis Regibus non sine causa iniectus timor; ne Lusitana classis aucta nauium numero, in eorum fines impetum faceret, ac proinde (vti omnis ferme coniunctio, vbi proprii periculi incessit metus, quamlibet leui de causa dissoluitur) Tidorensi valere iussu, fœderati Reges domum quisque suam repente dilapsi. Eam occasionem Galuanus denuo tentandæ cum Tidorensi pacis idoneam ratus, si forte rebus aduersis ferociâ exuisset; legatos ad eum & litteras misit: neque ita difficile fuit, desertum à tot auxilijs, & recenti clade perterritum, ad æquitatem & concordiam reuocare, adnirante præsertim Cacile Rade, Regis fratre germano, qui inter ceteras causas, vulgata Galuani virtutum fama commotus, amicitiam & societatem cum eo vehementer optabat. Pacis conditiones fuere; vt Tidorensis ablata Lusitanis arma & machinas omnes redderet; caryophyllum insulæ totum Lusitani duntaxat Regis procuratoribus è Ternatenfi formula venderet: neminem contra Lusitanos aut armis, aut vlla iuuaret ope: Lusitani pretium sine dolo perfoluerent; & vbi reficiendæ vna cum insulanis instarent, hæc in leges renouata societas est: eaq. magis in dies mutuis deinde congressibus donisque, & egregia in primis Galuani fide ac liberalitate coaluit. Inde aduersus Geilolium, minitantem adhuc, & de Christiana religione in primis pessime meritum, Galuanus classe profectus, Ternatem seuâ tempestate rejicitur. Ibi, quod statim nauigationis Indicæ aderât dies, nefaria militum seditio rursus exorta, et missionem, & frugis priuatim auhendæ potestatem ferociter postulabant. eos, Galuanus, quâdo per vim coercere non poterat; tum verbis, tum exemplo ad officiû

renocare conatus est. quippe, non solum ipse, contra aliorum consue- A
tudinem, ab omni negotiatione prorsus abstinuit, sed etiam ultro si-
bi collatum à Tidorensi Rege proceribusq. magnum caryophylli nu-
merum, in Regis Lusitani apothecas à scribis & custodibus iussit in-
ferri. Sed videlicet nullum in rebus humanis remedium efficax est,
vbi mentem, de cœlestium bonorum cōtemplationē deiectam, sædus
auaritiæ morbus inuaserit. Facta conspiratione permulti collectas fru-
ges furtim in naues imponunt: tum intentantes arma palam, si quis
eos retinere aggressus esset, non modo contra leges amicitia, sed etiā
contra iurifurandi fidem, inter infestas gentes ducem repente desti-
tuunt, & impia velificatione in Indiam intendunt iter. neque tamen
de facinore tam atroci vlla dein quæstio ab Indiæ Prætoribus habita. B
At Galuanus, quamquam asperis in rebus à magna suorum parte de-
sertus; consilio tamen atq. animo stetit. Ac primum, quod omnes in
partes magnopere interesse cernebat; profugos & ipsa desperatione
in furorem versos Ternatenses mitigare, & in patriam reuocare ad-
hortationibus, monitis, ac præsertim illustribus iustitiæ & sanctimo-
niæ documentis instituit. quam ad rem, Tidorensium quoque suasio-
nes haud mediocris momenti fuere. Paulatim ergo positris odijs, reli-
ctas dudū sedes & incunabula repetebant. Quominus frequentes re-
dirent; Tabariæ desiderium (quippe nondum defunctū audierāt) Aia-
lo præsertim extincto, erat in causa. Aerium, inter cætera, quod & æta C
te minor, & è peregrina pellice natus esset, auersabantur. Galuanum
orabant, vt innoxium Tabariam ab Indiæ Prætorē deposceret: atq. ip-
se interim arbitrato suo regnum administraret. Neque conditio erat
spernenda, quandoquidem ex huiusmodi procuratione, præter cæte-
ras utilitates, nullo prope negotio Galuanus ditari affatim poterat.
Sed partim, credo, incertus utrū ea res Ioanni Regi grata esset futura;
partim haud ita decorū ratus, Christianum hominē in parentis passo-
risq. loco Mahometanis præesse; oblatum sibi honorē opeq., magno
animo & excelso repudiavit: omniq. arte ac studio, muneribus etiam
è sua pecunia consecutus est, vt in patriam cuncti remigrarent, & com-
munis concordia salutisq. gratia, Tabaria interim omisso, Aerii Re- D
gem volentes agnoscerent. Hac maxime ratione Galuanus rem Ter-
natensem diu multumq. iactatam, haud sine magno labore ac difficul-
tate restituit. Cæterum ab Geilolio, & Bacionio adhuc restabat bellū.
Nec dubitauit Galuanus Regem vtrunq. ad singulare certamen pro-
uocare; vt vnus, aut alterius capite potius, quam multitudinis dam-
no & vexatione, certamina finirentur: & in arenam haud dubie ven-
tum esset, ni Rades, cuius modo meminimus, pro amicitia intercessis-
set. Hoc vel in primis adiutore, & sequestro, non prouocatio tantū op-
pressa; verum et inter Lusitanum & Reges ambos reconciliata pax, &
longo interuallo renouata commercia. Post hæc, ad reficiendas vrbes
per bellū dirutas, curæ conuersa; qua in re fidem Tidorensi Galuanus
egre-

A egregie præstitit. dein, calcarijs institutis, Ternatensem ipse arcē augere ædificijs & propugnaculis aggressus est: portusq. aditū antea infidiosum & perangustum, scopulo qui mediū occupabat, ferramentis exciso, reddidit ampliorem. Ad hæc, Lusitanos colonos, contractis ad sobolē nuptijs, hortando perpulit, priuatas ædes pro arundineis cœmentitias facerent; puteos foderēt; hortosq., & allatas ex India vites, & poma sererēt: quā ipsam ad rem & ad cetera vitę ministeria, largas aquas à duodecim ferme passuum millibus ad arcem vsque perduxit. Insuper Aerio Regi, ducta iam ad propagandam stirpem vxore, consulenti popularibus suis, & ædificandi æmulatione vehementer incenso, rectas vias atq. transuersas, & cæteram vrbs dimensionem summa

B eius voluntate descripsit. neque ipsum modo Regem, sed omnes peræq. incolas, omni officio & humanitate demerebatur. Ex quo apud barbaros tantum huic viro beneuolentiæ & venerationis accessit; vt vt eum æque ac parentem cuncti obseruarent: ipse quoq. Rex, & magistratus; nihil fere granioris negotij, nisi ex eius auctoritate susciperent. Per idem tempus, in Mauricis insulis archipirata quidam, haud contemnenda classe non modo gentem importune vexabat; sed etiā Ternatēsis atq. adeo Lusitanis aperte minabatur. Aduersus id malum Galuanus caracoras aliquot ab Tidorensi Rege commodatas, cū paucis Lusitanis & auxiliariis alijs misit, Fernando Vinagrio sacerdote, viro impigro, expeditioni præposito. is, Christo duce ac præside, insignē ex hoste victoriam tulit. Archipirata, & ipsius frater, alijq. multi occisione occisi; ceteri turpem in fugā auersi. Inde Vinagrius ad Mauricas res componendas adhibito studio: cum plerosq. ex ijs q. per metum à Christo paulo ante descuerant, in gratiam cum Ecclesia reduxit; tū alios quoq. nō paucos ad fidelium numerū aggregauit. Hæc latā adeo victoriam, alia mox neq. magnitudine neq. fructu inferior subsequuta. Iunci cōplures ab Iaua, Bāda, Macazare, & Amboino insulis ad coemendum caryophyllum Molucas petebant. Ea re cognita Galuanus; ne per huiusce classis aduentum Lusitana commercia turbarentur; caracoris viginti quinque, Lusitanos haud amplius quadraginta, & auxiliares circiter quadringentos imposuit. Cum ea manu profectus Iacobus Lupius Azeuedius, Molucensi mari præpositus, ad Amboinum occurrit hosti; neq. vlla pugnandi mora est facta. fusi fugatiq. magna cum cæde barbari; & ex ipsis iuncis, aliquot in potestātē venere. in ijs tormenta complura; telorum vis ingens; & pecuniæ non parum inuentum est. Inde territis late nationibus, victor Azeuedius Amboini oram legens, accolas maris vniuersos aut voluntate, aut vi ad nomen Lusitanum adiunxit: ijs qui Atiuam, Mantelū, & Nucielem præcipua eius littoris habent oppida, enixe petētibus, Christiana sacra per sacerdotes impertijt. ac demum rebus è sententia gestis, magna cum præda Ternatem reuertit. Iisdem fere diebus, Galuani missu, Ioannes Focatia ad Papuas insulas delatus, cōsilio ac lenitate

magis quā viribus; regulos omnes ad societate atq. amicitia perdu- A
xit Regis Lusitani: præbitamq. ab ijs magnam commeatus copiam,
incolumi classe Ternatem aduexit. Hoc tam secundo rerum progres-
su; nequid ad gloria Galuani præfecturæ deesset, ex alia quoque parte
ostiū repente ingens Euāgelio patuit. Macazar est insula, cuius modo
meminimus, leucas à Molucis in Orientem quinq. circiter & quadra-
ginta. Eadē ab Aquilone in Africū perpetuo tractu leucas ferme du-
centas excurrit: atque, vt aliæ ferme vicina, plura in regna diuiditur.
Abundat in alimenta mortaliū oryza, sale, carnibus, pisce; in reliquos
vero vsus atq. delicias, cādida veste, scandalo, ebore, auro, margaritis:
& quæ corporū firmitas & studiū est gētis, valentissimo in primis &
exercitatisimo remige. Super hac, amnibus ad euectionem subue- B
ctionemq. scinditur multis; qui è montana introrsus regione decur-
runt. Ex hac insula germani duo fratres, Ternate nup. baptismi sacra-
mentū, sponfore eodē & hortatore Galuano, susceperant: nouisq. de
more nominibus Antonius Galuanus alter, alter Michael vocabatur:
ambo deinde cum in patriam reuerti sēnt; Euangelio vtcūq. prædi-
cando, magnam populariū partē ad contemptū fctilium Deorum, ac
miram in cupiditatem nouæ ipsiis quidē, ac peregrinæ religionis im-
pulerant. Ea re permoti, legationis munus ijdem ad Galuanū gentis
nomine haud ita granate recipiunt; atq. ad conciliandam facilius so- C
cietatem, vario genere mercū, quas terra fert, in naues imposito, no-
biles in super aliquot adolescentes baptismi causa Ternatē adducūt.
Periucunda Lusitanis ea legatio fuit. Macazares confestim sacro fon-
te lustrati, & Franciscus Castrius notæ probitatis & industriæ vir, ad
firmandam cum ea gente, & ineundam cū vicinis Regibus amicitia,
haud sine muneribus à Galuano missus, ex itinere primum ad insulā
Celebiorum appulit Cetiganum. ibi clementer acceptus, Regem vna
cū fratribus tribus, coniuge, ac filio; itemq. è nobilitate ad centum &
triginta; & è plebe non paucos ab idolorū seruitute, ad vnius Dei cul-
tum, ingenti omniū animi voluntate conuertit: & elutis baptismate
maculis, neophytos alios aliter; ipsum Regem nouo nomine Franci-
scū appellauit. duo & viginti dies in tam salutari negotio positi, dein D
magno sui desiderio relicto, Castrius ad Mindanaum insulā accessit;
ac legens oram, deniq. ad insigne oppidū Siliganum haud frustra de-
latus est, quippe Regem (quem Antonium exinde Galuanū vocarūt)
Reginamq. & filias duas, & è populo centum circiter & quinquaginta
ad Euangelicam veritatem ab impia superstitione traduxit. In ea-
dem insula baptizati cum vxoribus, fratribus, liberisque, & magna po-
pularium turba Reges alij tres, Butuanus, Pimilارانus, & Camigui-
nus: illorum vtriq. Ioannes; huic Franciscus inditum nomen. His re-
bus peractis, à Mindanao Castrius cum ad Macazares vela fecisset, ad-
uersis repente ventis, ac saua tempestate pæne submersus, Ternatem
necessario redijt, Macazarēsi expeditione in aliud tempus dilata. In-
terea

- A** terea Galuanus magnopere lætus relatis in horreum Domini, quamquam oppido paucis ex infinita messe, manipulis; ad nouas operas cōparandas diuino prorsus instinctu seminarium puerorum instituit: quod vnicum labenti Christianæ disciplinæ remedium, tanto deinde post Tridentina Syrodus approbavit. In id seminarium adlectos ē varijs nationibus adolescentulos indolis bonæ, qui matura dein ætate, in sua quisq. patria Euangelio insisterent; summa cura, ac diligentia, quoad permitterent occupationes, per se, perq. suos, Christianis & litteris imbuebat, & moribus, quin etiam, parentes barbaros, quo facilius desiderium ferrent; & verbis, &, vbi res posceret, etiā donis, admirabili quadam benignitate ac mansuetudine leniebat. Hic Mo-
- B** lucensis rei cursus Nonnio Indiam regente per nouennium fuit. Eodem Prætorē Nonnio primus ex Episcoporum numero ad ecclesiasticā rem inspiciendam ordinandamq. Fernandus ē Franciscana familia in Indiam venit: ibi cum cæteris functionibus; tum sacramentis præsertim Confirmationis, & Ordinis rite ministrandis, necnon per sacras conciones & priuata colloquia Lusitanis ad disciplinam atq. ad officium reuocandis; ethnicis ad Christianā alliciendis fidem; Episcopa- le munus egregie præstitit. nec dubium, quin multa & ab hoc viro, & ab alijs in eo genere digna relatu & præconio, gesta sint. Sed admodum raræ tum quidē in ijs locis fuerunt litteræ: & si qui exstant scriptores; ij ferme institorum peregrinationes atq. commercia, & ducti res bello gestas, ac domesticas plerunq. dissensiones per otium explicant; Christianæ rei (quod caput erat) progressum, & in erudiēda barbarie piorum labores & fortia facta, quasi ab instituto aliena, vel omnino prætereunt, vel mira breuitate perstringunt. Inter cæteros multa est mentio Zufolarini, quem ad Goam obsidendam, Albuquerque Prætorē, venisse docuimus. Is deinde, honoris, & gratiæ causa Azedecan ab hero Idalcane appellatus, & aliquot insuper auctus vicis atque castellis, ad amplas breui peruenit opes: ac Pondam vicum, de quo supra diximus, ad multa opportunum, & vrbi Goæ imminētē, lata fossa & egregij operis muro circumdedit. Veritus deinde pp interpositas offensiones (qui Mahometanis Regibus ac tyrānis est mos) ne ab Idalcane per calumniam omnibus bonis ac fortunis euerteretur; occultum fœdus cum Nonnio Prætorē percussit; atq. ad Lusitanorū animos demerendos, Bardefiana, & Salfetana portoria opimi & propinqui reditus, Ioanni Regi spōte assignauit. Missi cōfestim ab Goa exactores & scribæ, fixo in ijs locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ pecuniæ non exiguas colligebant summas. Haud ita multum dein effluxit temporis, cū Azedecan, vel purgatis, vt fit, suspicionibus; vel deprecatoribus apud Idalcane adhibitis, pristinum gratiæ locum recepit: demptoq. metu, pœnitere cepit hominem, proiectæ sine causa tantæ partis fructuum; & præualidæ gentis in eas terras inductæ. Multa visuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta domicilia, non modo

modo virorum, sed foeminarum etiam; praesertim quæ defuncto ma- A
rito sese cremandas eundem in rogam inferre non ausæ (quam vetu-
stissimam esse consuetudinem, & Propertius, & Strabo demonstrant)
metu deinde ignominia, lucem & celebritatem hominū fugiūt; & re-
motis ab vrbe locis intra septa quædam inclusæ, quod reliquum est vi-
tæ, in execrabili Satanæ famulatu cōsumunt. Ex hisce vnū commodo
situ, Lusitani Quæstres inuasērāt. locus, de nomine cacodæmonis cui
dicatus erat, Bardor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Solima-
no barbarus pellere, & vectigalia sibi vindicare frustra conatus, occa-
sionem insuper Lusitanis præbuit, arcis egregiæ, quam Raciolum ap-
pellant, in ijsdem finibus extruendæ. Tum vero Azedecan, auctis ex- B
terno milite copijs; nouem circiter milliū summam expleuit: in qui-
bus cataphracti erant equites quinquaginta, leuioris armaturæ ducē-
ti. Cum hisce copijs idem Solimanus Raciolum accessit primo. dein
ad eliciendum in insidias Lusitanum reducto exercitu, duas inde leu-
cas, circa montis cuiusdā flexum, occulte confedit. Interea excitus à
Raciolanis Ioannes Pereria Goæ præfectus, absente per eos dies Non-
nio Prætorē, cum Indis mille, & Lusitanis quadringētis; quorum erāt
equites non amplius centum, extemplo Raciolum accurrit. inde, cu-
piditate certaminis ad hostem parū explorato prouecti Lusitani, ini-
qua repente cernunt omnia, numerum peditum equitumq.; naturam
loci; corporum habitus, quippe, longe ab arce subsidioque, non modo C
cum multiplici, sed cum recenti aduersario, fessis ac paucis præliū in-
stabat. Solimanus interim, ad circumeundos Lusitanos extenuata ma-
iorem in sinum acie, pedites ab lateribus; cataphractos in medio; ex-
peditos equites centenos in vtroque cornu locauerat. iamq. promo-
tis agminibus, ad iactum missilium, quæ ignea erant pleraq., ventum
erat; cum ex imminente periculo turbatæ Lusitanorum, præsertim au-
xiliariū, mentes; & insolitus quidam oculis animisq. terror offusus.
Ea re animaduersa Ioannes confestim aciem interequitans; Quæ vos
(inquit) noua formido, commilitones, quis præter consuetudinē hor-
ror inuasit? scilicet ex longa defatigatione, incommodo loco depre- D
henso, necopinatā hostium multitudinē extimescitis. quasi vero nun-
quam adhuc, ex eiusmodi periculis ac difficultatibus, Dei benignita-
te, cum incolumes, tum victores etiam euaserimus. Nonne, qui rebus
in asperis ad hanc vsque diem nobis maioribusq. nostris affuit Chri-
stus, nunc quoque præsens ac propitius fore putandus est; aut nō idē
hic est hostis, quem antea sæpe fudistis? cuius toties in terga pugna-
stis? cui per hosce dies inuito ac renitenti munitissimam arcem im-
posuistis? Proinde, state animis viri, & omnem salutis spem, secundū
immortalem Deum, in dextris ac virtute reponite. Nam de receptu,
ne deliberatio quidem reliqua est vlla. Cædetur patenti campo fuga-
cissimus quisque, prius quam fractis metu viribus ad mœnia Racio-
lana tanto intervallo perueniat. Inter hæc dicta conspiscatus intentos
ador-

- A** ad orbem claudendum hostes; Iordanem Freitam cum delectis equitibus triginta, in cataphractos immittit. ipse cum pugnacissimis no-
uem (nam reliquos tardabat metus) antequam hostium cornua inter
se coirent, in alterum, ardentibus animis impetum dat. Et quamcun-
que in partem sese ferox iuuenum concitat globus, perturbât hostiû
signa, & maiorem quam pro numero edunt stragem: atque instanti-
bus nuper, vltro ipsi pauorem ac trepidationem incutiunt. Eo specta-
culo Solimanus accensus, ex altera parte cum suis in auersos incurrit.
ita abruptû ab reliqua acie cornu; & solutis ordinibus, promiscue ge-
ri cæpta res est. Et Lusitani sociique, cum inter pugna fugæq. consi-
lium aliquandiu trepidassent; pudore demum per ignauiam deserendi
ducis, & mutuis inter se adhortationibus incitati, densata acie, &
pariter clamore sublato, medios in hostes inferunt signa: & corrigenda
tarditatis ac demenda ignominia studio, valida facta impresione,
hostem impellunt primo: dein redintegrato impetu prorsus auer-
tunt. Fusos inde passim Pereria cum equitibus, ad proximum vsq. flu-
men acriter insequutus, late cecidit; cum quidem Canarini & Deca-
niji, ne in fuga dignoscerentur, virentes ramos, quod sociorum Lusita-
ni nominis, præter captiuorum turbam, mille & septingenti desidera-
ti, è Lusitanis & auxiliariis, isti, sagittis ferme, complures; ne vnus
C quidem (quod portenti simile videatur) occisus. Tû castra, plena om-
nis opulentia, momento direpta, & Pereria, euidenti plane Dei supe-
rumque auxilio, cuius maxime fiducia inierat pugnam, memorabili
parta victoria, spolijs diues & barbarica suppellectili, Goam reuertit;
omniq. obuam effusa ciuitate, cum laudibus, & cum solenni supplica-
tione ouans urbem introijt. At Azedecan, quamquam tristi nuntio
perculsus, non tamen iccirco abiicit belli consilia: quin, Solimano di-
misso, cuius ductu iam toties male pugnatum erat, Carnabecum Tur-
cam Asiaticum, virum & corporis robore, & armorum arte præstan-
tem, & sub eo præfectos octodecim ex eadem natione conduxit. ij cû
oçtingentis equitibus, & peditum quatuor millibus ad eadem vesti-
D galia recuperanda profecti; rursus ab Lusitano vincuntur. Carnabe-
cus ipse inter alios, ac Turcæ præfecti, eo prælio ad vnum omnes occi-
si. Neque tamen incruenta Lusitanis victoria fuit. promptissimi ali-
quot, partim profundis foveis hausti, quas consulto occæcauerant ho-
stes; partim etiam ipsius Carnabeci manu perempti sunt. Ea pugna
fractus tandem Azedecan, ab armis abscessit: & pacata in aliquot an-
nos regione, Lusitanus traditam sibi vectigalium possessionem, haud
sine magno prouentu retinuit.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER VNDECIMVS.

VM hæc à minoribus præfectis geruntur, ne ipsi^C quidem Nonnio Prætori fuit otiosa prouincia. Is ingentem nactus naualem apparatus, quem decedens Lupus Vassus partim Goæ, partim Cocini reliquerat; ad expeditionem Diensem, quam Lusitani dudum coquebant, animum adiecit. ac primum, idoneos homines, magnis præmijs inuitatos, mercatorum specie Diu ex vrbe Goa præmisit: qui cuncta probe cognoscerent; ac Lusitanas vires augendo verbis, Tocanem dynastam, Sacæ demortui fratrem, ad vitanda certamina, & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquantibus sibi omnia explorata clam ex vrbe renuntiarent. In horum opera & fide, quam multis rebus perspectam habebat; magnam rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisis omnibus quæ ad rem pertinebant; diem ad conueniendum nauticis omnibus Ciaulum edixit. Ab Ciaulo profectus cum ornatissimis nauibus variæ formæ trecentis, in quibus erant Lusitanorum tria millia, Malabarium totidem, & Canari-^D nibus mille; Damannum oppidum oræ Cambaicæ processit, metu desertum ab incolis. ibi, solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius Franciscanus, pro concione cunctos ad obeunda fortiter militię munera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios Christiani nominis hostes, Mahometanæ sectæ cultores, hortatus est. Ab Damano classis, præciso Cambaico sinu, Betelem tenuit. Hoc nomine insula est, per-
exiguo

- A** exiguo circuitu leuæ ferme vnus, angusto admodum freto à continenti disiuncta, difficili accessu, pæne vndique septa præfuptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quod leucarum octo non amplius traiectu peropportune imminet in urbem Diuum, & circumdato muro inexpugnabilis reddi facile poterat; ad eum locum muniendum paulo ante Cambaia Rex quendam è suis præfectis, Turcam natione, cum duobus millibus armatorum, & structoribus operisque circiter mille transmiserat. Sed nondum eo peruenerat opus, vt arceri munimento externa vis posset. ac proinde repentino tantæ classis aduentu perterriti milites, & præter cæteras difficultates etiam nauigijs ad transmittendum, vel accersenda è propinquo auxilia destituti; consilio
- B** habito, de arce honestis conditionibus tradenda consentiunt. Dux ipse, quo plus auctoritatis inesset legationi, accepta fide, ad colloquium prodijt. Petebat vt sibi cæterisque insula excedere, suaque secum exportare tuto liceret. Cui Prætor, insolito ferox apparatu, & audis rei gerendæ; ipsi quidem id petenti dare se dixit: cum reliquis, nisi permittentibus omnia, negauit vllam pacis conditionem esse. Hoc tam triste responsum in arcem relatum, mistam desperatione iram in militum pectoribus accendit. Extemplo regius Quæstor, ex obujs trabibus raptim conferta rate, per tenebras pecuniam regiam in continentem auexit. hunc, nando subsequuti ex imbelli
- C** turba qui poterant. cæteri, fero & infando consilio, vxores, & liberos, & quæ habebant carissimas, in vnum congesta cumulum, ea ipsa nocte succendunt. & ex vniuerso præsidio septingenti ferme, cæpto deuotionis genere, monachorum instar vertice capitis ad coronæ seu diadematis figuram abrafo (adeo is ritus apud barbaras quoque nationes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigum vitæ significat) ad mortem fortiter oppetendam obstinata mente coniurant. Inde cæci furore & amentia, non sine probris cõuitijsque, Lusitanum vario telo rum genere superne laceffunt. Ea commotus audacia Prætor, non expectato, vt decreuerat, Solis ortu (& forte nox erat Lunæ radijs admodum illustris) expósito milite, à quatuor simul partibus
- D** adortus inchoatam arcem expugnat. Varijs inde locis, vt se sepaissim conglobauerant hostes, atrociter dimicatum est. Dux ipse cum egregijs aliquot, eques primo, tum pedes ingenti animo prelium ciens, haud inultus occubuit. Cæso duce, fuga in omnes partes illico fieri cæpta, cumq. hinc infestæ cuspides; inde vastæ crepidines, & obsessum nauibus mare ad salutem obstarent; vrgente metu alij per saxa cautesq. se se deuoluunt; alij specus & latibula circumspeciant: multi enim traiecti missilibus, multi cominus gladio hastæ confossi, pauci admodum in seruitutem abducti. Cæterum vnus memorabile in primis exitium fuit. is, in angustijs deprehensus, cum adherentem lateri commitem interfectum, & in se deinceps intentam Lusitani lanceam cernebat; nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vltro semet impellens; ad cor-

ad corpus aduersarij per ipsum hastile furibundus affluxit; & stricta A
 fica, necopinantis abscidit femur. ita, mutuis ictibus alterius vterq.
 sanguine expleti, in eodem pene vestigio corruerunt. E Lusitanis de-
 siderati nobiles viri septendecim. vulnerati centum & viginti, quorū
 nonnulli postmodum expirarunt. Post hæc, euersis, aut incensis Cam-
 bæorum operibus; eorumq. tormentis in classem acceptis, Prætor cir-
 ca eandem in sulā octo ferme dies in anchoris stetit; nuntium ab ex-
 ploratoribus de statu rei Diensis ibidem expectans. Ea mora salutē
 Diensibus fuit. Siquidem per eos ipsos dies Mustafa, & Sofar, qui nup-
 per ab Adeni obsidione recefferant, fugitiua, vti supra demonstratum
 est, Turcarum tyranni mancipia, nouam & conditionē & sedem que-
 rentes, Diū classe deuenere; secumq. sexcentos Turcas, Arabas mil- B
 le & trecentos, & præter minora tormenta, basiliscos æneos egregiæ
 formæ tres in urbem inuexere. Hoc tam insperato subsidio magno-
 pere confirmatus est Tocan, cum paulo ante, Lusitanæ classis fama
 conterritus, ad deditiōem haud dubie inclinaret. Exinde, Mustafa
 suāsu, emissā extra oppidum cum pretiosis rebus puerorum ac mulie-
 rum turba; reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma ferre pos-
 sent, præter nouos auxiliares; vndeicim fere millia; & omnes graui
 edicto vetiti egredi ex vrbe. Tum, eodem hortante atque adiuuante
 Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta vigiliæque dispositæ:
 & sub præcipuas vrbis vias acti, & sulphureo puluere completi cuni- C
 culi; quibus, si in urbem irrupissent hostes, in extremam eorum per-
 niciem ignis applicaretur: & intra hostium portus, quod ferrea ca-
 tena claudi solitum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instru-
 ctæ: denique nihil omissum, quod ad urbem, præsertim à mari, fir-
 mandam tali tempore pertineret. Nonnius, vti dicebamus, consulto
 ad Betelem interea trahebat moram. dein, cum ij quos ob id ipsum
 ab Goa præmiserat, neque ipsi venirent, neque nuntium aut litteras
 mitterent; quippe custodibus ad exitus omnes appositis; ignarus om-
 nium quæ apud hostes fierent, ad incertum euentum a Betele Diū D
 ire perrexit; haud dubie ratus, ad conspectum tantæ classis, motum
 aliquem in vrbe futurum. Vbi eo peruentum est, vixdum in salo iecē-
 rat anchoras, paratus per colloquia tētare animos incolarum, cum ex
 omnibus repente propugnaculis in classem vis ingens pilarum emis-
 sa: è quibus, inspectante Nonnio, in ipsam pæne Prætoriam tres illa-
 ta, magnam consternationem fecere. Inde subducta extra ictum clas-
 se, & omni spe non voluntariæ deditiōis modo, sed etiam pacis ab-
 scissa; cum speculatorijs nauigijs missi qui è proximo quoad liceret
 lustrata oculis vrbe, certi quippiam referret. ij, abraſo ad iacula vitan-
 da littore, sensim progressi, ingentem aspiciunt pro muris hominum
 frequentiam, & nantium multitudinem in portu paratam, & omnia te-
 lis, atque tormentis, micantibusque cum ingenti sono flammis hor-
 rentia. Simul animaduertunt; non æque ab terra atque à mari diffici-
 lem

A cilem oppugnationem esse: & sicubi descensio facta sit; a Septentrio-
nibus maxime succedi ad incenia posse. Hisce rebus cognitis Prætor,
quod in vnam rem naualem intētus, terrestris pugne machinas & in-
strumenta nequaquam aduexerat; portus claustra perfringere; clas-
semq. adoriti, & simul è nauibus incenia diuerberare decreuit. In eam
rem postridie cum tormentis maioribus promotæ, centonibus & plu-
teis testæ, scaphæ complures; triremibus ab tergo & ab latere adiun-
ctis: quæ simulatq. per stragem aliquis aditus daretur, ad irrumpen-
dum inter volitantia tela militem audacter exponerent. Hæc, turbatis
inexpectata hostium vi plerisq., aduerso insuper æstu, per metum ac
trepidationem egre fiebant: & simul periniqua erat verberandi cōdi-
B tio: quippe cum oppidani, è fixo & immobili, ad icūs destinatos tor-
menta libarent; Lusitani, è fluxo & instabili, prope in incertum miterent
tela. Ergo, vt in huiusmodi conditione, alteris nihil ferme illa-
tum damni; ex alteris, propugnatores & nautæ non pauci pene momē-
to discerpti sunt: & quod vel in primis oppugnantium fregit animos,
omnia ferine tormenta, maioribus quam quos paterentur bolis, & ni-
mia defatigatione disrupta. Hoc tam infelici succēssu perculsus Non-
nius; ne simul ad procellas ac tempestates expositā in salo classem ha-
beret, simul milites remigesq. tanto cum detrimento dēfissimis ho-
stium globis objiceret; sublatis anchoris, frendens gemenq. irritō co-
C natu ad Betelem redijt. Inde, Antonio Saldania ad peruastandā Cam-
baicam oram cum parte copiarum relicto, cæteras ipse Goam redu-
xit incolumes. Eodem paulo post Saldania quoq. redijt, inter cæteras
clades euerfa Goga (id oppidi nomen) & onustis Indica fruge quinq.
& viginti paronibus vno incendio absumptis, Cābaici sinus custodia
viro egregie forti Iacobo Sylueriæ tradita. Goæ hyems iure dicundo,
& nauibus reficiendis exacta. deinde vbi sese æstas aperuit, Cialē Præ-
tor classe contendit. is locus vltra Calecutū duas leucas apprime na-
uigabili æstuario impositus, mire factus erat ad Arabū infestanda cō-
mercia; & Zamorini consilia exploranda, conatusq. opprimendos. Ibi
ergo Prætor, quieto Calecutano, neq. ad impediendam ædificationē
D auso inire certamen, arcem egregiā opere militari paucis diebus ex-
struxit. In eam rē agri pars cum palmetis ab Cialensi regulo presenti-
bus nummis coempta: & regulus ipse, ne Zamorini vim extimesceret,
in fidē ac societatem acceptus est. Eadem æstate, Iacobus Sylueria,
Tanahensem dinastā Dienfis auxiliij fiducia tributum pendere recu-
santē aggressus, oppido exegit; ipsumq. oppidū egesta pda cremauit.
In eodē tractu Bendorā, qui locus erat in Tocanis ditione, & ope ma-
gno, & valido pñdio munitus, vi cepit, ac diruit. Multos præterea Cā-
baicæ orę vicos euertit; naues partim subductas exulsit, partim cū o-
neribus Diū petētes excepit, aut depreßit. ad hæc, in remigū supple-
mētū, quatuor millia captiuorū abducta; & clausis vndiq. maritimiscō-
meatib., Diēsi portorio & annong, ingēs eo anno detrīmētū illarū est.

eadem

eadem pene vastitas, eodem Sylueria duce, anno insequenti propioribus etiam vrbi Dio littoribus atque agris inuecta. ville, vici, nauig-
 gia passim incensa. multi mortales abducti. opulenta emporia duo,
 Pate, & Patane, haud sine certamine capta & direpta. Mangalor op-
 pidum insigne (quo item nomine emporium est in ora Malabarica)
 dilapsis metu Mahometanis, deletum: ditati præda milites: nec parum
 pecuniæ in regios quoque fiscos redactum: impune cuncta: cum & no-
 uo Cambaig Regi Badurio interioribus implicito bellis, haudqua-
 quam vacaret opem ferre quamuis adeo laboranti ore maritimæ; &
 Melicus Tocan, circumferenti bellum Lusitano occurrere nec posset,
 nec satis auderet absente Mustafa, qui post repulso ab Dio Lusita-
 nos, in regiam cum lato nuntio ad præmia petenda, & venditandam
 in posterum operam suam Regi, haud sane magna Tocanis voluntate
 contenderat. Eo adiumento ac præsidio destitutus Tocan, omnibus
 circa populis ob recentia damna terrore nominis Lusitani percussis,
 quicquid habebat copiarum ac virium, partim ad vrbis Dij custodiã
 partim ad muniendum Bazainum summo studio conferebat. Et Non-
 nius, ardens dolore susceptæ ad Diu labis, ad eam eluendam, exci-
 dium Bazaini tacitus dudum apud se volebat. Ac maturandum ra-
 tus antequam ab terrore populationum rescicerentur hostium animi;
 cum nauibus amplius octoginta, & bellatorum quatuor millibus, quo-
 rum dimidia pars Lusitani, ceteri Malabares aut Canarini erant, Cia-
 lum accessit. inde præmisso cum expeditis nauigij Emmanuele Al-
 buquerque ad portus introitum occupandum, ipse Iacobo Sylueria
 trans Diu accito, cum cætera classe subsequitur. Bazaini tum age-
 bat Tocan magno equitum peditumque numero ad famam classis Lu-
 sitanæ contracto. Munitionis autem ratio erat huiusmodi. arcem ido-
 neo loco ædificatam habebant. præterea ad euripi fauces, qua descen-
 suos putabant hostes, propugnaculum excitant. inde perpetuam
 fossam immisso mari, itemq. aggerem cum crebris turribus, magna
 tormentorum imposita vi, ad oppidum vsque perduxerant. neque op-
 pugnari, nisi eo munimento superato, arx poterat; & frequentia testis
 loca protinus petenti hosti, nullis circa syluis aut collibus, turres ab la-
 tere minabantur. Nonnius, duce transfuga locorum perito, paulo su-
 pra id quod dixi propugnaculum, tripartito exposuit copias. Primo
 agmini Iacobus Sylueria; secundo Fernandus Deza, & nauarchi ali-
 quot præerant: postremum ducebat ipse. Vbi propius ad munitiones
 ventum est; Lusitani, tentata dein omiſſa propter altitudinem fossa;
 præter hostium oculos ad oppidum recta contendunt. Scilicet in præ-
 tereuntes confestim ex aggere seuus imber telorum, perpetua iacu-
 latione coniectus. quacumq. audax incedit agmen; igniferæ bolides;
 plumbei ac ferrei globi, spicula densa circumuolant. Mirum profecto,
 & quod, nisi in potentiam Dei referatur, plane fidem exceſſerit. Puro
 & patenti littore, cum è turribus ac fenestellis vndiq. peterentur; ne-

Amo prorsus omnium ictus est. quo miraculo commoti auxiliares mul-
ti, ponte dein Christianam fidem amplexi; cum ita affirmarent: angu-
stis in rebus nullum omnino æque atque Lusitanorum Deum suis cul-
toribus esse præsentem atque propitium. Ad extremasmunitiones
cum decem amplius millibus armatorum sese Tocan ostendit. Ibi a-
crior concursu primo, quam perseverantior pugna fuit. Inuehentem
se magno impetu Lusitanum, gladijsq. & hastis aduersa ora & pecto-
ra fodientem, diutius non ferentes Mahometani, transmissio per pon-
tem euripo, ad proximos montes celeri fuga succedunt, eodemque
loco castra communiunt. Nec maior inclusis intra arcem, ad sustinen-
dam oppugnationem animus fuit. Eminus conspicati suos abeuntes,
B& hostium aduentans agmen, extemplo sese per auersam arcis partē
omnes eijciunt: traiectoque pariter euripo, Tocanis vestigia subse-
quuntur. Per hunc modum arx oppidumq. minore quam timebatur
certamine in potestaté venit. è Mahometanis, tum in prælio, tum in fu-
ga, cæsi quingenti & quinquaginta. è Lusitanis, desiderati nō amplius
sex. Multum ibi sulphurei pulveris & globorum inuentū; & maiora
tormenta circiter quadringenta. Prætor, collaudato præcipue Sylue-
ria & ijs qui in primo agmine dimicant (nā ad secundam aciem &
subsidia prælium non peruenierat) donisq. militaribus de more di-
stributis, in ipso littore castra posuit: inde quicquid erat fertile in a-
Cgris, ferro igniq. corruptum; oppletæ hostium fossæ; prorutum vallū;
& arx ipsa, qd̄ ad eam tuendam copiarum non suppeterent, à fundamen-
tis excisa. & Nonnius, per se perq. suos egregie repensō barbaris qd̄
ad Diū accepit damno, incolumi classe Goam hyemandi causā re-
petijt. Circa idem tempus, Vgentanæ Rex, Malacensem oram crebris
excursionibus habebat infestam. Aduersus eum cum quadringentis
Lusitanis à Malaca profectus Stephanus Gamma, qui tum vrbi præ-
erat, aduerso flumine ad hostem subijt: ac munitiones primum in iti-
nere obiectas, exposito milite per vim cepit: dein, fugato Rege, deser-
tam arcem & urbem Vgētanam incendit; tormenta complura, naues-
que captiuas cum insigni laude victor Malacā reduxit. Sub hæc, è Lu-
Dsitania cum onerarijs quinq. Martinus Alphonfus Sosa, præfectus ma-
ris Indici designatus, Goam defertur. Is, accepta à Nonnio classe, na-
uibz quinque & triginta, in quibus erant Lusitani sexcēti, ad Dama-
num duxit oppugnandum. Cambaici littoris id quoq. oppidum est.
supra Bazainum leucas ferme quattuordecim. Carebat mēnibus, atq.
ob id ipsum oppidani cognito classis aduentu diffugerant. Sed firmi
operis arcem Turcæ admisti Resbutis, quæ gens latrocinijs dedita
Carmaniæ fines attingit, quingenti numero tuebantur. ijdem, vrbis
aditum à portu, tumultuarijs munitionibus crebrisq. tormentis ob-
seperant. Sosa in conspectum hostium delatus, leui primum nauigio
ad contemplandā loci naturam & opera circūuectus est; dein vitato
portu, nocte intempesta in asperum littus non sine periculo repente
descen-

descendit; ac partim scalis ad muros appositis; partim, dū pauidi qui-
 dam elabuntur, portis raptim occupatis, in arcem irrupit. **A** Intra mœ-
 nia, cum Turcis præsertim, intercluso exitu, atrociter dimicari est; ac,
 paucis exceptis, qui inter primū, vt dixi, tumultū euaserant, ceteri ad
 vnū oēs occisi. ē Lusitanis, decē desiderati non amplius: grauiter isti
 complures. Ars triduo diruta, & solo, vix vt vestigiū exstaret, equata
 est. Inde victor Sosa totā Cābaicā orā non sine magno terrore, Diū
 vsq. percurrit. Capti & euerſi Damani fama Baduriū valde cōmouit;
 præsertim qđ eo ipso tpe grauiā ex alijs partibus bella imminerent.
 in quā dum totis incūbit viribus, ne interim acrior ab tergo Lusita-
 nus instaret; oratorē petendā pacis ad Nonniū misit; scriptisq. & ob-
 signatis conditionibus, Ioanni Regi Bazainū, vicinasq. insulas, quo in **B**
 numero Salfetanā sunt, & partem insuper continentis attribuit. Pace
 cū Lusitanis facta, sese ad ceteras expeditiones accinxit. Duo tū a Se-
 ptentrione hostes in primis vrgebant: Crementina vidua, Sangā Re-
 gina, eximia specie, ceterū præferoci & plus quam virili ingenio mu-
 lier; a prima ætate militiæ rudimentis imbuta, pugnāq. inire, Amazo-
 num instar, intrepide solita, itemq. Mogores, Scythica gens, prepol-
 lens viribus; & cum finitimis Persis bello certare assueta. horum Rex
 Miramudius, a magno Tamberlane originē trahens, Mandoo dyna-
 sta sollicitante (cuius auunculū Badurius pepulerat regno) paulo ante
 in Cambaiæ fines valido cū exercitu irruperat. Inde sublati animis **C**
 Crementinā, filij gerens tutelam, statutum olim veditigal Badurio ab-
 nuebat pendere; coactisq. duobus equitū, triginta peditū millibus, in
 regia se se continebat vrbe, cui nomen Citor. Hæ duæ maxime Padu-
 rium eo tpe distinebant curę. Super ijs cū aliquandiu apud se delibe-
 rasset (nam alienis consilijs admodū raro utebatur) Sangam edomare
 quāprimū, dein Mogoribus omni conatu obuiā ire constituit. Appa-
 ratus autē huiusce expeditionis erat eiusmodi, quemadmodū a Chri-
 stianis cognitum est, qui in eo ipso bello Badurij stipendia meruere.
 Equitum sub signis habebat centum & quinquaginta millia, ē quibus
 erant grauis armaturæ triginta. peditatus quingentorū milliū exple-
 bat summā: in ijs, externi variarum nationū ad quindecim millia. id **D**
 erat exercitus robur. Fartacas & Abasinos, alij præfecti, Turcas tre-
 centos Mustafa ducebat, accesserant Christiani captiui, deptis ad mi-
 litiā vinculis non plus octoginta; quorū erāt quinquaginta Lusitani,
 Galli reliqui, incertum quo casu, Dobriga quam vocabāt nauī, ad Cā-
 baicas regiones appulsi. Armorum telorumq. omnis generis vim in-
 gentem, curulia tormenta mille admodum ex ere cuncta parauerat: in
 ijs, vastę magnitudinis quatuor basiliscos, intremēte solo, centena sin-
 gulos bouū iuga trahebant. Hisce addita sulphurei polueris pilarūq.
 plaustrea quingenta, & libratores, ac fusorię artis magistri complures,
 cum omni iaculandi & conflandi instrumento. ad hæc turriti elephāti
 amplius ducēti; quaternas alij minores fistulas, maiusculas alij binas,
 toti-

A totidemq. milites dorso vestabant. Signato in stipendium auro argenteoque, vehes onuste quingente, & super hec omnia, Satrape ac dynastę permulti cum suis quisque thesauris, & magno comitatu sequebantur, iam vero mercatorum, opificum, lixarumq. & calorum summa iniri vix poterat. Cum hisce copijs ę Mandoo regno, quod nuper inuaserat, profectus in Sange fines Badurius ad Citorę castra posuit. Ea vrbs edito loco duodecim millia passuū obtinet ambitu, sumptuosiss admodum ędificijs publice ac priuatim ornata, menibusque ac propugnaculis egregie cincta. itaque propter maiestatem ac pulchritudinem, quamquam arroganti vocabulo, Mundi umbella (id enim Citor gentis lingua significat) appellatur. & quoniam, si vel ad muros ex inferiore loco succedere Cambeus, vel fame subigere inclusos instaret; cum anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur obsidio; consilium cepit hosti plane exitiale: magnis operibus machinisq. ex tuto urbem adoriundi. neq. difficilis erat ei molitio quantavis, nimirum exsuperante ad omnia multitudine. Ergo ad vrbis radices, densum ordinem trabium, qui munientes ab tergo protegeret, pluteorum vice defixit. post hosce pluteos breui tempore duas turres, quę fastigio altitudinem ęquarent mœnium, latas pedes quinquaginta, e lapide & argilla excitauit; gradusq. ad ascensum adstruxit. in ijs turribus delecti bellatores, & muralia tormenta disposita cum neque in aduersis

C propugnaculis quenquam consistere paterentur; & tectis ac delubris vltimū haud dubie minarentur excidium; Regina, alioquin ad defensionem parata, admoto hoc tanto terrore despondit animum. perque notos calles, cum liberis & paucis familiaribus clā ex vrbe profugit. oppidani frustra hostem aliquandiu arcere conati, ad extremum perditis rebus, in auri, argentique, & pretiosę vestis acervos (quos in idipsum ex publico priuatoq. collegerant) ad Betelanā conuersi rabię, subditis ignibus iniecere sese. tres ipsos dies incendium tenuit. ad septuaginta millia sexus vtriusq. mortaliū per eam desperationem absumpta. Sultanus urbē ingressus ingenti lętitia, purpuratos amicosq. nouis beneficijs ac vectigalibus auget; militi stipēdia duplicat; se ipse adeo magnifice & elate circūspicit, vt omnium Regum vni sibi, q. Citorem expugnasset, umbellę honorem deberi haud absurda quidē allusione iactaret. Verum, quę sunt humanę vicissitudines, non diuturnum Sultano eius victorię gaudium fuit. aduentāti copijs auctis Morgori obuiam progressus; ad Docerem urbem semel, ad Mandoom iterum profligatur, & castris exiit. inde cum ab alijs, tū ab ipso Mustafa desertus; barba, ne dignosceretur, ab rasa, gregali cultu, perpaucis comitibus Diū vsq. contendit. Ibi, a concepto panore, de asportandis Mecam thesauris qui supererant, & regno relinquendo agitat se dicitur. Sed suorum hortatu retentus, dum hostes populando agro, & egerenda ę desertis vrbibus pręda morantur, & ditati spolijs, vt fit, patriam cogitant, interim ad opem a Solimano Turcarum tyranno

petendam oratores misit: ijs dona ad ipsum Turcam data, quorum **A**
 æstimatio ad sexcentorum millium aureorum summam ascenderet;
 ad milites vero quam exercitatissimos (nam id vnum ab Turca im-
 plorabat auxilium) mercede conducendos, magna pecuniæ vis. Hoc
 in præsentia reparandi belli consilium Badurius cepit. Veritus dein-
 de, ne serum afflictis rebus id remedium esset; fracta demum super-
 bia, Sofam ab Ciaulo (nam in ea tum statione classem habebat) dein
 ab Goa Prætorem ipsum Nonnium ad se per legatos ac litteras inui-
 tauit: ijsque, modo partem capefferent belli; potestatem arcis ad Diū
 ædificandæ (quod frustra iam toties omni arte quæsierant) ultro detu-
 lit. Hisce nuntijs allatis, ab neutro in tam præclara occasione cessatū
 est. Sosa prior, tum Nonnius Diū instructa classe contendunt. **B**
 nouis vtrinque fœderis & amicitie legibus in publicas tabulas testa-
 to relatis; designati communi consensu fines arcis, in extremo insulæ
 promontorio, qui locus imminet in ipsum introitum portus, vt clau-
 stra maris haud dubie Lusitani tenerent. Annus tum agebatur seculi
 huiusce trigessimus quintus. Area dimensa, confestim ad structuram
 admotæ manus non fabris tantum & nauali turba, sed ipsis etiam mi-
 litibus & præfectis enixe rem adiuvantibus. Triquetra, vt pote in p-
 montorium desinens, loci est figura. iactis fundamētis, ab aperto ma-
 ri ad interiorum tumultum, e regione oppidi, murus est ductus pedū
 septedecim crassitudine, altus ad coronam vsque viginti. in eo tu-
 mulo, rotunda, vt mos tum erat, cespitem ingesto erigitur ante omnia **C**
 turris dodrātium nonaginta diametro. Thomæ appellata, quod eius
 Apostoli festo die exordium sumpserat: inde rursus ad alterum insu-
 læ marginem continuata mœnia sunt; qua rupes abscisse portum attin-
 gunt. ibi turris altera exstructa diametro dodrātium sexaginta. Huic
 ab Diuo Iacobo Hispaniarum præside inditum nomen. Muris fossa
 circumdata quoad cautes & præcipitia tulere. Inter duas tårres medio
 ferme spatio, portā cum lorica in urbem aperiunt, intra mœnia sacel-
 lum, & præfecto præsidij militibusque testā militariter excitant. Per
 hunc modū in præsentia duntaxat arx ab vrbe intersepta est; laterum
 munitio, qđ ea mari alluuntur, in aliud tps reiecta. Cæterum opus vn-
 dequingagesimo die, non sine Sultani admiratione perfectum. **D**
 Simul, ad recuperandum in Cambaie sinibus Variuenē pagum, arcēq.
 appositam Indo flumini, missus rogatu Sultani Vascus Petreius à San-
 cto Pelagio cū Lusitanis ducentis & quinquaginta; Sosa adiuncto
 cum Turcis trecentis. Mogores centū & quinquaginta, incenso pago,
 arcem obtinebant. ij, quandiu leuioribus missilibus dimicatum est;
 hostibus egregie restitere. Ast vbi prouectis è classe maioribus tor-
 mentis mœnia quati cepta; diffusi viribus arcem deferuere. Ita Variu-
 enes denuo in Sultani potestatem redigitur. Præterea in maritima
 Cambaie oppida præcipua Lusitanorū manipuli aliquot præsidij cā-
 profecti, cuius auxilij fama è longinquo, vt fit, in maius aucta, retarda-
 tus

Atus Mogor; spolijs Cambaianis grauem exercitum trahens, instante iam hyeme, domū reuertit. Is Mogorici belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad refouenda quæ recentibus cladibus afflicta & prostrata iacebant, itemq. ad continendos in fide populares intendit animum. quippe, non pauci ea tempestate, Sultani tyrannidis iugum excutere conabantur. Per eosdem fere dies, ad nauale nominis Lusitani gloriā, vnius viri virtute ac felicitate, haud mediocris accessio facta est. Iacobus Botellius erat nauarchus egregie strenuus, idēq. maritimæ sciētiæ laude præcellens. is, cū aliquot annos in India & Emmanuēli & Ioāni Regibus operā fortē ac fidēlē nauasset; in Lusitaniā deinde redijt ad præmia de more petenda. ibi dū suā agit causam, resque, vt fit, ab se gestas exponit; ab inuidis in crimen repente vocatur; quod fretus nauigandi peritia, Magalianis exemplo, res nouas cum regni periculo moliretur; atq. ad Regem Galliæ, qui tum erat Franciscus eo nomine primus, transfugere cogitaret. Per eam criminationem oppressus, relegatur in Indiā. in eo exilio, non tam de patria, quam de existimatione sollicitus, id maxime laborabat, quo pacto iniquorū calumnias refelleret factis; ac suam in Regē obseruantiam & fidem, insigni aliquo documento probaret. Iuncta per id tēpus inter Lusitanos, & Sultanium amicitia, locoq. ad arcem Diensem dato, quod Ioānes dudum ardentem optabat; pergratum se Regi facturum existimauit, si omnes

Citam latæ rei nuntios celeritate præuerteret. Modicam biremē pedes minus octodecim longam, sex latam habebat, ære suo in bellicos vsus extructam. In eam egregijs aliquot nautis, ignaris cōsilijs, assumptis, (quos in itinere deinde tumultuātes partim donis mitigauit; partim metu minisq. coercuit) tam paruo nauigio protinus Lusitaniam petere intendit. Dabulum ab Cocino prouectus, præciso Indico mari, ad Arabiæ littora vehitur; & aquatione facta, cū ex eo loco ad Bonæ spei promontorium incredibili audacia processisset; inter flectendum aliquoties pænemerso actuario, caligine tum obiectam insulam Sanctæ Helenæ preteruectus, contento cursu Tertias, ac demū Olisiponem psummos labores atq. pericula tenuit: resq. ad Diūm gestas ab Lusitanis, libentissimo narrauit Regi: quam narrationem ab Nonnio prætorē mox nuntij & litteræ, deslorata iam eius nouitatis gratia, comprobant. ita, non modo purgatus Ioanni, sed etiam præmijs donatus, patriæ redditur. Per multos dies in ore omnium ea nauigatio fuit. Quod si paria tam fortibus ausis vir fortitus esset scriptorum ingenia, scilicet Argo illa, tot poetarum carminibus inclyta, præ Botelliana biremi haud immerito rediretur. Compositis vtcunque ad Diūm rebus (nam inde diuertit oratio) Prætor ad arcis tutelam relicto cum octingentis militibus, & idoneo tormentorum apparatu, Emmanuele Soza, Goam hybernandi causa reuertit. Eodem tempore bellum atrox inter Zamorinū, & Cocinensem exarserat. Cocinēsi, pro amicitia missus confestim auxilio, cum virtutis expertæ militibus, Martinus Al-

phonfus Sofa. is, conantem ingenti exercitu in Cocinenfem agrum irumpere Zamorinum, ad Rapelini vada, Eduardi Patieci quondam nobilitata victorijs, parua item manu, magna cum laude repressit. Repelini regulum, Zamorini socium, ex oppido per vim exegit: dein ad naues reuerfus; Calecutanam classem ad Couletem oræ Malabaricæ fudit, fugauitque. ac rebus terra mariq. præclare gestis, Lusitani nominis gloriam apud eas gentes non parum auxit. Inter hæc, Sultaanum Badurium, vel ab ingenij leuitate: vel quod Prætor non pro spe copias ad persequendum bello Mogorem misisset; penitere capit indomitæ gentis in suum regnum admissæ. Ninarao Diensi præfecto mandat, vti exemplo per speciem cingendi ex omni parte oppidi, & includendi quod in extremo patebat. regij stabuli, modico intervallo murum arci Lusitanæ prætendat. Id cum se Lusitani passuros negarent, quod ex eo munimento periculum ingens immineret arci; elatus iracundia Sultaanus, conuitia in eos, & minas intemperanter effudit; dein, simulata rursus amicitia; incautos adoriri, atq. adeo Prætorem ipsum, vt ferunt, simulatq. rediret, ad epulas inuitatum opprimere statuit. Super hæc, ad distinendas quam maxime Lusitanas vires, misis clam litteris nuntijsque, Zamorinum ceterosque eius oræ dynastas in Lusitanum instigabat nomen. Prætor, pluribus ac minime obscuris indicijs fraude comperta, ineunte seculi huius anno trigesimo septimo; nauibus triginta, in quibus erant Lusitani quingenti, Diem iter edixit. Eodem cum sua classe Martinum Alphonsum ex ora Malabarica subsequi iubet; paratus, vbi res facultatem daret, Sultani insidias anteuertere. Ea facultas opinione celerius oblata. Cum enim in Diensi portu sub arcem iactis anchoris Prætor morbum egregie simulans, Regi salutem nuntiari iussisset; ac se, quominus ad eum adiret, valetudine prohiberi; Sultaanus, nimirum ad sua tegenda consilia, vltro ipse parua biremi ad inuisendum in prætoria Nonniū accessit, venatorio amictu viridi, atro capitis diademate, gladio inaurato succinctus. Vehabantur eodem nauigio, præter Emmanuelem Sofam (quæ ipse pro amicitia ex arce euocarat) Satrapæ vel amici non amplius tredecim; præterea pueri duo, regium pugionem alter, pharetram alter & arcum de more gestabant. Lembi quatuor cum cætera familia sequebantur. Vbi ad prætoriam applicuit, conscendenti, Nonnius aperto capite obuiam ad scalas magna cum obsequij significatione progreditur; acceptumq. phonorifice, in puppim instar cubiculi, regio apparatu exornatâ induxit. intromissi cum eo, præter interpretem & puerum vnum præcipui Satrapæ tres, in prætoria Lusitani milites erant ducenti. Scilicet ingrediens Rex, a conscijs arcanorum illico morti destinatus: intentiq. ad imperia exsequenda; suspensio omnes expectabant animo, quam mox Prætor ad occidionem vocaret. Sed apud Nonnium, tantisper dum in naui moratur Sultaanus, hospitij valuit fas. Taciti ambo, & alter concepti facinoris, alter aditi periculi magnitudine confusi, aliquan-

Aliquandiu perstitisse dicuntur. ad extremum Sultanus, cū à suis Persico sermone quæssisset, num in pergula quæ ad gubernaculum est, armati laterent; responsumq. esset, nihil videri tale; tandem prosequente officij causa Nonnio, ad scalas redijt, suamque in biremem saltu semisit, defunctum periculo vana opinione confidens. At Nonnius, vti abeuntem vidit, quasi omni religione solutus, confestim suos aspera voce vultuq. cessatores increpitat. Illi, dudum ad eadem instructi, in expedita nauigia extemplo defiliunt; contentoq. remigio Sultanum intra Lusitana præsidia classemq. deprehensum inuadunt. Emmanuel Sofa cum promptissimis in regiam è sua naui transcendit. Alij ab lateribus circumsistunt. Atrox circa Regem pugna cooritur. multi vtrinque vulnerantur, aut cadunt. in ijs Sofa, ab Sofaris genero quem Tigrem mundi à virtute appellabant, gladio confossus, in mare prolicitur; & puer is, qui pharetram & arcum Sultani ferebat, artis sagittariæ peritissimus, octodecim spiculis totidem Lusitanos, nullo prorsus in irritum misso, confixit: atq. ipse ad extremum glande traiectus occubuit. In eo tumultu, armatæ celoces regiæ tres à Mangalore superueniunt; in quibus erant mercenarij Turcæ complures. ij, vt Regem in extremo discrimine circumuentum videre; haudquaquam exterriti, ad eum eripiendum per media hostium tela nauesq. perrumpunt. neque a prælio abstitere, quoad affluente in singula momēta maiore Lusitanorum numero, ad vnum omnes interfecti sunt. interea regiā nauem promiscua cædes vacuam epipatis fecerat. Rex ipse, vulnere accepto, nautis ac remigibus omni ope adhortandis instabat. iam prope littus erat naus, cum è remigibus duo tresue, vno tormenti ictu discripti sunt. inde biremis, præsertim æstu recedente, transuersa repetēte vadis inhæsit. neque segniter Sultanus ad vicinam salutem in mare defiliit. sed nimirū frustra eluctanti extremus aderat dies. inter enatādum, affecto corpore, cum in aduersos fluctus aliquandiu tetendisset; deniq. ad Lusitanum actuarium, cui præerat Tristanus Pailua Scalabitanus, ipso aquarum impetu abripitur. ibi, spem inter ac metum, cum ingentibus promissis ac precibus vt reciperetur, qua Regem, qua Sultanum se clamitans miser, dum illi remum ad euadendū porrigit Pailua; præter expectationem, à quodam è nautis infimæ sortis homine, cōto seu hasta conficitur. Examine corpus cum diutius fluitasset, subfidit deinde, neq. vnquam apparuit. Ita, opulētus in primis Indiæ Regum, cum nuper maria terrasq. sui nominis terrore complexset; ab ijs demum quos magna mercede conduxerat, teterrimo genere leti, suorum in conspectu peremptus, cæcitatem humani consilij, & vanitatē eorum quæ vulgo solida ac præclara putantur, exitu comprobauit. Ex ijs qui pugnæ superfuert, semineces aliquot in classē accepti: quo in numero Sofarem Nonnius clementer habitum, curatis vulneribus, misit ad comprimendos in vrbe tumultus. namque omnis multitudo (& erat eo tempore frequentissima) vt in eiusmodi perturbatione

rerum, incendij ac direptionis metu perculsi, ad portas ac muros, fugæ causa ruebant eo impetu, vt, præ conferta in angustijs turba, elisi aut obriti sint aliquot. is pavor ac trepidatio, Sofaris demum aduentu atque auctoritate sedatus. Badurij mors, non tam intersectoribus gloriosa, quam læta iis gentibus fuit: fœdam quippe in populares tyrannidem exercuerat: vitijs omnibus a pueritia deditus; numinum contemptor; æque sui prodigus, & rapax alieni; potentia virumque per libidinem & sæuitiā ostentator dirus: multos per calumniam omnibus fortunis euererat; multis beneficia dederat idem, ademeratque; multos etiam ex amicis, in ijs duo Iazij filios, vt Diū inde reciperet, omnibus tormentis excruciatos necarat. Ergo, tot scelerum sibi conscius, adeo omnes homines, omnia loca temporaque, suspecta habebat; vt cibum suis ipse sibi pararet manibus, perque summam indignitatem, principis simul & coqui munere fungeretur. Quo magis mirandum est, ad inuiscendum Prætorem venisse tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet vltrices furia in eam amentiam impulerunt; vt quibus perniciem extremam haud obscure machinabatur, eorum potestati semet vel nimis callida simulatione, vel stolidā temeritate permitteret. Sublato Sultano, tota insula in Lusitanam ditionem exemplo concessit. Custodes ad castella tuenda, itemque vestigalibus in portu exigendis ad Diū atque ad Rumæpolim (nam eo quoque facili appulsu commeabant naues) scripturæ magistri a Prætore dispositi. In regijs thesauris haud ita multum pecuniæ inuentum: in horreis vero & armamentarijs, commeatum & instrumenti bellici omnis generis ingens copia. in naualibus etiam haud exiguus nauium variæ formæ numerus. omnium ratio in codices a Quæstoribus relata. Neque multo post, contra omnes belli casus arx ab vtraque parte, qua in mare vergit, muro circumdati capta; & è vasto specu, in quem medio ferme spatio tellus recesserat; admodū capax effecta cisterna; & euerfa Rumæpoli, quod ad eius præsidium copiæ non suppetere, eius loco nouum propugnaculum excitatum est. Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente, quam hodie Bengalam vocant ad Prætorem adiit, natus, vt ferebatur, annos trecentos triginta quinque. neque mendacij suspicio suberat: nam & seniores qui tum erant, se de hoc eodem grædæno aiebant a maioribus accepisse; & ipse filium habebat nonagenariū; & cū litteram nosset, nullam, quæ referebatur ab eo de veterū gestis rebus, ad fidem annalium optime congruebāt. Huic aliquoties iā deciderant dentes, alijs continuo subnascentibus: & barba vbi prorsus incanisset, in atrum denuo colorem, idque paulatim, semet ipsa verrebatur, ante centesimum annum idola coluerat: inde æque miserabili errore ad nefariam Mahometis transierat sectam. is propter miraculi nouitatem Sultani stipendijs ali consuetus, idem vitæ subsidium ab Nonnio petijt: Nonnius haud grauate assignauit: dein arcis custodia cum sexcentis fere militibus Antonio Sylueria commissa, Goam, vt

sole-

A solebat, in hyberna se contulit. Vulgato Sultani casu, Cambaia proceres Mamudium puerum, eius sorore genitum, creant Regem. rectores pueritiæ, iidemq. tutores regni, tres, Driacan, Madremalucus, Alucan adiuncti. Ad hosce post Nonnij professionem, Sofar, vel ob nouas offensiones, vel Christianæ religionis odio in Lusitanos accensus, omnibus suis rebus miro silentio in tutum auctis) & erat totius ciuitatis longe ditissimus) triginta ferme leucarum itinere ad urbem Madabam ab Dio contendit. iamque ad bellum sponte inclinatos, facili negotio perpulit, vt omni conatu ad pellēdos ex arce Lusitanos incumberent. Confestim habito delectu, conscripta decem peditum, quinque equitum millia. Alucan dux ijs copijs datur. Præterea Sofar, egregiæ virtutis pedites ter mille, equites mille suo grece conduxit. **B** Pari ferme imperio vterque ex vrbe Madaba Iunio mense profecti, non longe ab Rumæpoli castra locant. Ex recentibus eius loci ruinis, continuo Lusitani in nouum necdum omnino absolutum, de quo dixi, castellum sese recipiunt. Id castellum Sofar, Alucane interim operibus occupato, cum suis magno impetu adortus, dum muros incautius subit; altera manu plumbeo globo transfixa, prælio excessit. Fo vulpere spatium Lusitanis datum perficiendo castello; itemq. cisternæ intra arcem, cōnectis è vicino aquis, ad iustam altitudinem implēdæ. ac primo consilium Antonij Sylueriæ fuit, totam insulam tueri, **C** atque ob ididsum nauarchos aliquot, cum suo quemque manipulo, ad loca idonea toto freto disposuit, qui transitum hostium ex continente impedirent. Simul, quoniam Diensem populum aliena ab se voluntate, multosque institutorum habitu peregrinos milites in vrbe versari didicerat; vel cœtus aliquoties vi minisq. discussit; arma plerisq. ademit; & mercatores quatuor, in primis pecuniosos, qui obsidum loco essent, repente in arcem arripuit. Dein, cum promotis munitio- nibus Alucan fretum omne tormētis infestum faceret; nec possent sine perniciē Lusitani diutius in ea statione perstare; nauibus insuper aliquot tormentisque, alieno sane tempore, subita procella impetu amissis; Antonius, de suorū snia denique relicta insula, nauarchos in **D** arcem recepit. Rumæo. castello Franciscum Patiecum, adiunctis ex vni uerso præsidio militibus ad septuaginta, præposuit. in marino propugnaculo, quod in ipso aditu portus olim Iazius exstruxerat, Franciscū Goueam cum delectis locauit. itemque in arce, prout res postulabat, alijs alias partes custodiendas attribuit. Relicta ab Lusitanis insula, confestim, hostes libero transitu summa ciuium gratulatione in urbem admissi. Alucan regijs in ædibus procul ab hoste confedit: neque in aleam pugnæ, grandi iam ætate vir, sese facile committebat. Sofar, prope arcis mœnia locum cepit, atque communijt. Inde per occasionem leuia certamina seri cœpta, quibus ferme superior Lusitana res erat: duce plerunque Lupo Sofa Cotinio, qui cum præsidio lignatoribus aderat, idemeue postea totam hanc obsidionem duobus

libris

libris diligenter est persecutus. Dum hæc in Cambaia geruntur; Otomanus interea alij alijsq. Badurij nuntijs precibusq. fatigatus, ac demum de eiusdem cæde ab vxore vidua & profuga coram edoctus; non tam ad laceffendum bello Mogorem, quam ad pellendos ex India Lusitanos, & Orientis regna ad suum imperium adiungenda, conatus omnes adhibuit. Classẽ ad Suezium, cura Abrahami purpurati ædificatam & instructam habebat maiorum nauium (quarum pleræq. remis agebantur) ad sexaginta quatuor: ad quas accessere deinde Cambaicæ septem, Malabaricæ tres. Ei classi cum summa potestate præposuit Solimanum Peloponnesium, Præsidentem Aegypti, virum enormi non minus adipe, quam auaritia & crudelitate notissimum. huic, remigum ad septem millia, bellatorum sex attributa; in quibus erant Ianizari seu prætoriani mille quingenti: Turcæ bis mille; aliarum gentium ceteri, maritimæ ferme rei callentis; qui & militum, ubi opus esset, & nautarum partes obirent. Solimanus, lustratis ad Suezium copijs, cum remigum pars imperiũ detrectaret; ducentos vno imperio iussit occidi. eo metu seditione compressa, profectus, ad Giddam appulit urbẽ ab incolis metu relictam. dynasta, cui Solimani rapacitas & immanitas haud erat ignota, cum popularibus in auia loca secesserat. Ab Gidda ad Camaranum, inde ad Zebitum traiecit classis. Nocoda Hamedius Turcæ oppido imperabat. is, large & munifice accepto Solimano, eiusdem iussu repente securi percutitur. oppidum Mustafæ Mammaluco donatum. Ab Zebito Adenum superatis faucibus ventum est: præmissis iam ante legatis, qui ab Rege com meatum, vacuasq. in vrbe ædes curandis ægrotis pro amicitia peterent. vtrumq. cũ cura præstitit Rex. & alimẽta in classẽ, & hospitium laborantibus datum. in id hospitium, simulato morbo, singuli milites a quatuor valentibus à mari transfuehebantur, armis in lectulo sub veste contextis. per eam fallaciam, nihil eiusmodi suspicante populo, quingenti paulatim intromissi. Tum Solimanus ex composito per satellites Regem ad naues accersit. ille, cum suæ dignitatis haud quaquam oblitus, indignabundus abnueret, cõfessum insidiatoribus qd iã ante cõuenerat e classe, ponitur signũ. ij cũ armis extẽplo coorti, stupente ad inopinatã re ciuitate, regiã circũsistunt, cõprehensumq. Regẽ ad Solimanũ vi pertrahunt. Ibi superbe interrogatus ab eo, cur tertiũ iam diẽ ad se officij causa venire distulisset; cũ liberius responderet, quã prædonis aures ferre cõsueffent; arreptus, ppalã ex ipsius prætorie nauis antenna suspẽditur. Vrbe dein crudelẽ in modũ direpta, præsidioq. imposito, Solimanus ex eo portu soluit. ac tametsi ex Ottomani mādatis Goã primo intẽderat cursũ, tamẽ mutato postmodũ cõsilio, Diũ flexit, haud dubius quin facili negotio Lusitanã esset expugnaturus arcem; ac simul potiturus insula magni ad vniuersam Indiam obtinendam momenti. qua tota de re cum litteras ab Sofare iam dudum accepisset,

Sofa-

A Sofarem deinde ipsum in itinere ad leucas ab Dio circiter quinde-
cim obuium habuit. Interea de Turcarum aduentu & ante rumor, &
ipsi postremo speculatores ad Antonium Sylueriam attulerant. Ille tã
multis varijsque terroribus minime fractus; pro ea quam habebat co-
pia vigilias addidit; custodias auget; munitiones instaurat: simul,
ad petendum à Prætore subsidium nuntios Goam cum epistolis mit-
tit. iam Turcæ appropinquabant, in hunc fere modum instructi, dex-
trum cornu è quatuordecim trirēmibus, quas regias vocant, in altum
Solimanus extenderat. sinistrum, è trirēmibus non amplius septem,
propius ad terram admouerat, medium locum tenebant onerariæ, to-
tum agmen reliquæ trirēmes & rostratæ clauderant. Vt in conspectu
B fuit clasis; ad nobiles qui ad spectaculum ex arce conuenerant, Sylue-
ria perquam serena fronte conuersus; En, inquit, viri, tempus, acceptã
a maioribus bellicam gloriam, debitamq. tum Deo, tum Regi nostro
fidem nobis ob oculos proponendi. horum vtrunq. si attentis animis
intuebimur, profecto labores omnes atq. pericula, quæ ex hostili tan-
to tamq. multiplici apparatu nobis impendent, præ officij ac pietatis
fructu leuia ducemus. Equidem, & ex ipsa quam agimus causa, & ex
vestra virtute commilitones, magna in spe sum, fore vt de immanibus
hisce barbaris illustrem intra paucos dies victoriam reportemus, qua
vos eadem fiducia quoniam teneri certo scio; superuacaneū reor hoc
C loco trophæa recensere, quæ toties iam ex communibus & Christianæ
religionis, & Lusitani sanguinis hostibus, Deo bene iuuante, retuli-
mus. Ab hisce dictis, ad stationes disponendas animum intendit. Fes-
sis in tutum receptis, alios de more substituit. Cespitis & materiæ ad
renouandos aggeres, iteq. lanæ, & centonū ad protegenda mœnia vim
sedulo comportari iubet. ad hæc, seruitijs, ne quid eorum perfidia oc-
cultæ fraudis erumpat, custodes apponit. in primis vero annonæ dili-
gens habita est cura: vt salubri temperamento ac dimensione per ido-
neos ministros erogaretur. Super omnia, propitiãdo immortalis Deo
diurnę pariter ac nocturnę supplicationes adhibet. At Solimanus, in
falo anchoris iactis; ad tentadã arcis oppugnationem septingentos
D prætorianos in proximum littus exponit. ij, misti sagittarijs egregio
ornatu fistulatores, cum ad mœnia subiissent; repentina missilium vi,
sex è Lusitanis occidunt; viginti confauciant. Neq. segniter ab inclu-
sis reddita iaculatio est. Ianizari quinquaginta interfecti; vulnerati
complures. Cæteri, minoribus quam venerant animis, ad Sofaris mu-
nimenta se recepere. Per eosdem dies, transuerso cū sordidis nubibus
Austro, clasis propemodum ad terrã alliditur. Eo metu Solimanus,
& quod telis ex arce peteretur, ad Madrafabæ portū, leucas vltra Diū
quinq. processit. Descendenti, paratus iterum ad omne obsequium
præsto fuit Sofar. Cum eo Solimanus consilia de totius belli ratione,
atq. adeo de ipsius Cambaie occupando regno communicat. Exposi-
to dein milite, muralibusq. tormētis, Diū terrestri itinere accedit.

Eodem

Eodem fere tempore Alucan, haud leuibus argumentis suspectum habens Turcicū scelus, ac dominandi libidinē; cum parte copiarum (nā reliquas promissis & auctoritate Sofar apud se retinuit) omīssa obsidione, in mediterranea loca scedit; Regemq. Mamudiū & rectores de suo consilio per litteras edocet. Rex & factū probauit; & missis circum populos, & dynastas edictis, nequicquam expostulante Solimano, cōmeatus in castra subuehī vetuit: quæ res nō paruo Turcis impedimento ad victoriā fuit. Inter hæc, operibus, ad statuenda maxime tormenta, instabant barbari. Illud ē incendiariæ machinæ genus ab iisdē excogitatū. Vastæ magnitudinis, ad onera transuehenda, nauis erat in portu. Huic naui præcellam ex arida materia pyram, pice, sulphure, nitro, alīsq. ad factorē simul ac fumum excitandū rebus, imponunt. Consilium erat, ardentē struē in marinum propugnaculum estu reciprocante demittere, vt vel prædialijs flamma tetroy. vapore spiritum includeret; vel certe, dū extinguendis ignibus occupantur; inter eā trepidationē atq. caliginē, Turcæ trajecto celeriter euripo, scalis in muros euaderēt. Verū ad eā molitionē, quo tanti ponderis machina innatare fluctibus, & muris applicari posset; nimirum expectanda erant nauis per pleniluniū incrementa maris, quas vulgo nautici aquas viuas appellant. Ea re animaduersa, Lusitani, vltro nauē incendere, Albuquerqueij ad Goam exēplo, & illud vtcunq. seu exitiale cōmentum, seu inane ludibriū amouere constituunt. Ad eā rem Franciscus, ipse Goueanus eligitur, qui maritimæ rei, & propugnaculo præerat, insigni constantia vir. is proxima nocte duobus egregie armatis catu ribus eo sensim accedens, non fefellit excubias. continuo ē stationibus densæ pilæ in prætereuntes emissæ. at ille nihilo secius in incepto persistit; perq. media tela, fauēte Deo, ad locū sine damno prouectus; in pyram multis simul partibus ignes conijcit. custodes ad viginti cō festim in mare defiliunt: ij ē caturibus pleriq. confossi. Vbi materiā flammæ tenacius occuparunt, quam vt opprimi facile posset; pari audacia & felicitate, Goueanus, volitātibus vndiq. globis retro vnde venerat, cum suis incolumis abit. Ea spe delusi Turcæ, haud omīssa interrim arcis Diensis obsidione, sese cum magna parte exercitus ad Rumēi castelli mœnia quassanda conuertunt. Inde cū vtrinq. sūma vi pugnaretur, & multi quotidie occūberent; in Lusitana muliere (Barbarā noīe appellabāt) inuictum animi vere Christiani robur enituit. Huic, amisso coniuge, duo supererant filij, ætate viribusq. florētes, Aloisius, & Christophorus. ille ad Rumæpolim, hic in eadem arce Diensi agitabat excubias. Forte ita euenit; vt Christophoro, cum pro muri corona stare armatus, contorta ab hostibus ē transuerso pila partē vētris vna cū intestinis abriperet. extemplo semianimis domum relatus, vti erat de æterna salute sollicitus; parentem optimam interrupta cōpellans voce; Peto, ait, abs te, quæsoq. mater; vti mihi prius ad expianda crimina sacerdotem, quam ad prosequendum obitum, lacrymas ac suspi-

A ac suspiria præbeas. Vereor enim, si te ingemiscens audiero; ne dolor tuus ac mœror, meam ad supremum hoc iter necessariam exigui temporis præparationem impediatur. Cui parens, inter adstantium singultus & complorationem vna ficcis oculis, & placido vultu; Ego vero quod doleam, inquit, fili habeo nihil, nisi noxæ aut piaculi quippiam tibi superesse, quod eluas. Nam alioqui probe intelligo, ijs qui istud obierint leti genus, præclaram esse mercedem paratam in cœlo. Tu modo clementis Dei pacem ac veniam fidenter implorare; in hoc transitu virum præbe. Id vñ in hac orbitate maximo mihi solatio fuerit. Inter hæc adhortationes, labentia moribundi viscera manu suffulcens, fugientis animæ reliquias tandiu fouit, quoad accito in id sacerdoti peccata cum salutari detestatione confessus, & absolutus; in sinu parentis animam efflauit. Vix dum demortui corpus vidua terræ mandauerat; cum de alterius filij nece nuntius affertur. in propugnatione Rumæ castelli paulo ante ceciderat, scilicet nemo fuit, quoniam geminato intra paucas horas vulnere, cōfectū iri feminā pro certo putaret. At illa, in tā acerbo casu, tantū abfuit ut quicquā Christiana spe & gravitate indignū admitteret, ut et venientes ad se doloris leniendi cā notos ac familiares vltro consolaretur. Huius mihi matronæ sensus, & in liberos caritas, laudabilior haud paulo visa, quā eius quæ ad primum de morte filij nuntiū exanimata est; aut illius, quæ lætitia cōspecti repente nati quē mortuū crediderat, exspirauit. Cæterū Patiecus Rumæ castello præpositus, magna parte muri diruta, cum hostium multitudini vltra obfisti non posset; saluis, præter arma, rebus atque corporibus, deditionem fecit. Vix ea facta deditione, hostes ex omni parte in castellum irrumpunt, Syluerianis qui freto diuulsi rem ex arce ipsa cernebant, ad spectaculū adeo triste collacrymantibus. Inter eā irruptionem, plane memoranda contigit rex. Vexillū erat Christi Dñi in summis moenibus de more defixū. id vexillum Turca signifer contentim raptū abiecit, & Mahometanum eius loco substituit. Non longe inde aberat Ioannes Petreus, exacta iam ætate vir; cæterum egregie pius idem, ac strenuus. is, ubi strata humi diuina trophæa conspexit, generoso quodā ardore succensus, eos qui circa se erant, ad illam vna secum vindicandam contumeliā inuitat. Sex ferme sequuti. Cum ijs ad locum intrepidus vadit; euulsisq. pseudoprophetæ, Christiana reponit insignia. id conspicati extemplo victores accurrunt; Lusitanis interterminantur; Mahometana restituunt. nil valuerunt minæ. Turcis vixdū digressis, pari constantia Petreus & focij ad locū aduolant; Mahometis afflictæ rursus imagine, Crucem extollunt. hoc ipsum tertio vel quarto, Lusitanorū incredibili perseverantia factū est. neq. certamini modus fuit, quoad exasperati & perciti rabie barbari, obtruncatos Christianæ dignitatis assertores in mare deijecerent. Hinc mira visu dictuq. res. Militū Christi cadauera, diuino. s. nutu, ne honore sepulcri carerent, obliquo euripo, contra vim ætus rapidissimi, sponte ad ipsā arcis

arcis Lusitanæ portam enasere; haud obscuro sane documento, cum A
 tanta sit corporum diuinitus habita ratio in terris, quā gloriosa fue-
 rint eorum animis in cælo præmia perfoluta. reliqui dedititij, cum ho-
 nestæ morti antetulissent exiguæ lucis vsuram; initio comiter acce-
 pti ab Solimano, atq. adeo donis culti, sed ejisdem postea, in reditu,
 ab ira male gestæ rei, capita ad Zebitum præcisa dicuntur. Capto
 Rumæo castello, in vnâ Dionsem arcē tota belli moles incubuit. ac si-
 mul terra mariq. oppugnatio cepta. Maioribus primum tormentis
 per dies aliquot sine intermissione muri quatiebatur; Lusitanis, vbi
 quid procidisset, impigre obmolientibus. Aspera dein prælia, pro-
 moto ab hostibus aggere vineisq., commissa. acti vtrinq. cuniculi: sæ-
 pe eruptionibus, sæpe in ipsa mœnium strage pugnatum est. Verum
 atrocissima omniū postrema dimicatio fuit. Triplici acie deinceps
 ad mœnia successerant Turcæ. quatuor ipsas horas mira contentione
 certatū. ac tantus fuit ardor animorum, vt Lusitanus fistulator, assi-
 dua neq. irrita iaculatione iam oculis pilarum exhaustis; dentē ex-
 cussit sibi met, raptimq. in fistulā inditum plumbi loco in hostes e-
 miserit. E Turcis quingeti eo die desiderati: vulnerati circiter mille.
 è Lusitanis fortissimi viri cecidere quatuordecim; è reliquo numero
 partim ambusti, partim graniter vulnerati adeo multi, vtnō plus qua-
 draginta idonei ad sustinenda arma superessent. iamq. ad extrema
 ventū erat. vna cū viribus annona quoq., & tormētarius puluis, & C
 pleraq. instrumēta belli defecerāt. Vicit nihilominus pertinacia Lu-
 sitanus, quod nulla vi, nullis cladibus, non modo ad arcis deditionē,
 sed ne ad pacis quidē mentionē adduci potuit; ipsis quoq. fœminis
 puerisq., supra sexū & ætatē, omni ope adiuuantibus viros; eosq. ad
 certamen, ac decus, & oppetendā in Christiana causa mortē adhortā-
 tibus. Inter hæc, ab Nonnio, dū ad subsidiū inclusis ferendū reliquā
 ornat classē, celeriter præmissæ liburnicæ sexdecim, ad Madrafabam
 accesserant noctu, quaternis in singulas puppes luminibus ad speciē
 angendā haud frustra sublati. eo quippe terrore Turcæ perculsi, tri-
 bus iā millibus suorū amissis, & sup alia damna, arctioris etiā in dies
 cōmeatus, & imminētis hyemis pauore perterriti, Sofarē exsecrā- D
 tes, vrbē incendunt; & noctis intempestā silentio cōscendunt nanes,
 duobus circiter mēssibus in obsidione cōsumptis; ac vela dant in Ara-
 biā tanta cum trepidatione, vt sancios quingentos, & magnā tormē-
 torū partē fæde reliquerint. Is dies fuit festus Sanctorum omnium:
 quo etiā pulchrior latiorque, Lusitanis, exitij metu præter spem libe-
 ratis, illuxit. Turcico amoto auxilio, Sofar quoq. cū suis in loca remo-
 tiora discessit. Insulam dein totā Lusitani sine certamine receperē.
 Inclyta per gentes ea fuit victoria; bonamq. Asiæ atq. Africæ partē,
 Europamq. pene totam noua cum nominis Lusitani laude peruasit.
 quippe, non cum incondito ac semiermi Aethiope, vel cum fugaci-
 bus Indis, sed cum paratissimo & exercitatissimo milite, & impera-
 tore,

Arore, in summa propugnatorum inopia fuerat res. Ergo Franciscus ipse Rex Gallia, magnus virtutum æstimator, captus admiratione Sylueriæ, pictam eius imaginem è Lusitania postmodum expetiit, præstantium virorum ac ducum tabulis inferendam. Dum Lusitani obsidentur, paranti Nonnio quam primum inclusis auxilium ferre, præter opinionem successor è Lusitania venit Garzias Noronia. Huic, ob Turcici belli famam, naues vndecim, armatorum septem millia tribuerat Rex. Qua in expeditione atq. apparatu minime fienda res accidisse fertur. Ad maiorem delectus copiam, vt in tanto periculo, Ioannes, insuper natura misericors, facinorosos, ac roxios, & rei capitalis damnatos qui ad militiam idonei viderentur, conscribi & centuriari imperauerat. ij, quo notior eorum esset opera, separatim vnã in nauim impositi; Callaicam appellabant. Hæc Regis clementia diuino iudicio haud satis comprobari visa. Ceteræ quippe naues Olisipone profectæ, cursum tenuere omnes: vna duntaxat, qua cœnum illud atq. colluies vehebatur, incertum quo infortunio quoue loco, prorsus in itinere periit. Ac ne reliquarum quidem magnus in publicum vsus fuit; quippe soluta, vt dictum est, obsidione Diensi, profectisq. iam hostibus. Præter militares autem copias, episcopo Fernando iam vita functo, virum egregium qui eo munereungeretur, secum Garzias adduxerat Ioannem Albuquerquei è Franciscana familia, Castellanus, eiusq. comites atq. adiutores, Vincetium ex eadem familia, catechistam eximium; & clericum quendam, nomine Iacobum, ex oppido Lusitaniæ Borba, notæ sacundiæ concionatorem. Horum vero, cū in episcopatu administrando, tum in excolendis atque ad Christum alliciendis hominibus, fructus pietatis & industriæ cōstitit. Vincetio etiam memorabile quiddam cōtingisse perhibetur. Cum enim Episcopi iussu in Malabarica regione iuuentutem Christianæ doctrinæ rudimentis imbueret, pueris aliquot vel tardioribus, vel aliud forsan agentibus colaphos infregit; quæ res apud eas quoq. nationes probro vel maximo ducitur. Inde ira parentibus mota. cumq. furore perciti, ad eam, vt ipsi rebantur, dignominiam demendam, arreptis armis in Dei famulum irent; quamuis læsa puerilis ætas, tantum absuit vt patrum facinus adiunarent, vt etiam facta manu lapidibus eos arcere nō dubitauerint. Cuius rei miraculo stupentes barbari, gradum illico retulere, & suam quisque domum re infecta dilapsi sunt. At Nonnius tradita successori prouincia, cum circiter decennium Indiæ præfuisset, in patriam deinde renauigans, graui correptus morbo, circa frontem Africæ moritur. Defuncti corpus, nequaquam tantò viro dignis exsequiis, in mare piscibus esca proiectum est. Noronia, vt primum iniit magistratum, ad componendas maxime res Dienses, iniuria belli prosligatas ac perditas adiecit animum. Id quia non nisi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tentatis ante procerum

volunta-

voluntatibus, legatos de pace ad Mamudium misit. Aegre impetrata. **A**
nam et si rectores iam tum propensi ad quietem & otium erant: duae
tamen facies Regem adolescentem assidue ad viciscendam anunculi
cædem omni arte incendebant; Badurij mater, & Sofar: quanquam is
quidem occulte ac dissimulanter, ut spatium ad reparandas interim
vires, ab Lusitanis haberet. Pax in has maxime conuenit leges. **V**ti
portum arcemq. Lusitanus; reliquam insulam & oppidum Cambæus
haberet, dimidiumq. portorij caperet. Eidem quodcumq. libuisset,
murum è regione arcis liceret ducere; veruntamen remoto ab arce, &
nequaquã suspecto præsidarijs loco. ij fines communi consensu præ
scripti. Iacobus Lupius Sofa, loco Sylueriæ, cum nongentis militibus
arci præpositus: & otium, quod ita vtriq. parti expediret, in multos **B**
annos fore videbatur. Cæterum inquietus adolescens, auis præsertim
stimulis agitatus, ad recuperandum ab Lusitanis Bazainum, vicinamq.
insuper insulas, quod nihil in nouo fœdere cautum de ijs diceret, præ
fectos cum modico exercitu misit. Cum ijs ab Rhothenico Laurentio
Tauora, qui Bazaino præerat, minutis aliquot prælijs prospero fere
semper euentu pugnatum est. Guzarates ad extremum fessi bellicis
incommodis, ultro pacem ab Laurentio petiere. Neq. ea concessa, per
vim omnes haud sine magna cæde ex ijs locis exacti. Circa idem tem
pus, Ceilani Regem Zamorinus acri bello premebat. Missus a Præto
re ad auxilium socij Regis & amici cum haud magna classe Michael **C**
Ferreria, Calcutanos commisso prælio superat: cæsi ex hostibus fer
me notissimi, in ijs Patemarcas ipse classis præfectus: pleriq. naues
cum magno tormentorum numero in potestatem venere. Michael,
defuncti ducis caput abscissum, munus gratissimū Ceilano misit Re
gi. ob eam rem cum grandi pecunia donaretur; pecunia reiecta, con
tentus victoria, domum ouans reuertit. Ea clade, Zamorini maritimæ
vires accipere pacemq. dein à Præto re haud equis conditionibus impe
trauit. Dum hi duces in India Lusitanas opes ac nomen armis ampli
ficant; in Molucis interim Christianæ rem pietate ac iustitia Galua
nus augebat. Post Celebios dynastas ac Reges ad veri Dei cultum ad
ductos, magnus in Molucensibus quoque populis, ac Ternatensi præ
sertim, ad eadem sacra motus animorum extiterat. Ea re animadu
ersa, Mahometani Cacizij, quippe quorum priuata res ageretur, omnes **D**
insulas circumire; procures ac Reges obiectis religionibus admone
re, orare, obtestari, ut orienti quamprimum occurrerent malo: neu tã
insignem summo prophete contumeliam imponi permetterent. Ho
rum precibus ac denuntiationibus fatigati Reges, minaci edicto, si
quis Mahometanos ritus atque instituta desereret; exsilium, & om
nium fortunarum proscriptionem intentant. Eo edicto, aliorum stu
dia Christianæ disciplinæ restincta: aliorum, uti sæpe fit, multo ma
gis accensa: in ijs Colanus Sabia ex intimis Aerij Regis amicis, &
consiliarijs; nullo terrore de sententia demoueri se passus; in arcem
Lusita-

A Lusitanam repente confugit, ac mox ipse cum suis baptismo expiatus, Emmanuelis Galvani sibi nomen desumpsit. Post hunc, Geilolij quoq. Regis consobrinus, Mahometica superstitione contempta, Christianam religionem amplexus. Accessit quinetiam è Caciziorum ordine primarius quidam, natione Arabs, ex ipsa Mahometis progenie: quod summum apud eas gentes nobilitatis est decus. Huius vero conuersione, nequicquam mœrentibus collegis atq. frementibus, maiorem in modum plebs vniuersa commota: atq. adeo Acrius ipse Rex parum abfuit, quin patrijs ritibus relictis, illico se se ad Christum adiungeret. Alij certe complures auctoritatem Arabis aperte sequuti, quos omnes Galuanus in fidẽ ac patrociniũ benignè receptos; opera, consilio, pecunia tuebatur. Neq. tamen incirco quicquam apud alios ipse vel de exiftimatione, vel de gratia perdidit. Mira quãdã erat caritas & veneratio viri; nihil magis æq. summi atq. infimi, quam ne sibi Galuanus eriperetur, timebant. Ergo, re sapius agitata; permisso denique magis quam voluntate Galvani, legationem communiter ad Ioannem Tertium decernunt cum litteris; in quibus exposita priorum præfectorum auaritia, crudelitate, superbia; itemque commemoratis ex altera parte Galvani beneficijs, integritate, prudentia; enixe petebant, salutis & pacis omnium causa, vti proprium ac perpetuum, quoad viueret, Galuanum Ternatis præfectum esse pateretur. Addita, si hoc petentibus daret, promissa, quæ ad Lusitani Regis dignitatem & commodum magnopere pertinerent. Hæc à Regibus proceribusque, communi omnium nomine missa legatio. Cæterum tanto locorum interuallo satis mature peragi ac renuntiari non potuit. iam Georgius Castrius erat in cursu, designatus Galuano successor. Huic Ternatem appulso, auideq. expetenti provinciam; Caluanus nondum spatio sui magistratus exacto, minime perucax vel ambitiosus, extẽplo concessit. Nihil tam acerbum aut calamitosum ijs nationibus euenire tali tempore potuit. Vixdum abierat præfectura Galuanus, cum tota Molucensis res, illius viri lenitate atq. consilio quam optime constituta, ijsdem ferme quibus olim de causis, in pristinos fluctus ac perturbationes cum inæstimabili detrimento Christianæ fidei recidit. quæ quoniam vulnera sine acerbo dolore tractari non possunt; consulto faciam vt ea posthac vel attingam leniter, vel etiam silentio prorsus inuoluã. Dabit, opinior, haud grauate pius mihi lector hæc veniã: contentus videlicet ijs quæ superioribus libris, ad genus indicandum, inuiti retulimus. Hoc rerum Molucensium statu, Garzias Indiæ Prætor, letali correptus morbo, sesquiannum circiter administrata provincia, anno seculi huius quadragesimo è vita migravit. Garziæ statim è regio chirographo substitutus est Stephanus Gamina, qui Malacæ vrbi paulo ante præfuerat. Martinum Alphonsum, Sofam multis rebus præclare gestis insignem, primo loco nomina-

uerat Rex: sed cum is nuper in Lusitaniam rediisset; ad Stephanum, **A** qui proximum ab Sosa gradū in ea nominatione obtinebat, omnium consensu delata res est. Per idem fere tempus, nouo Lusitanorum beneficio cum Thoma (quem alij Tamafum vocant) Perlarum Rege firmata societas. Reixelanus tyrannus, de quo supra demonstrātū est, ab Hmaele defecerat. idem ē Persicis finibus magna cum incolarum trepidatione ingentes agebat prædas. Ad eum coercendum plectēdumq; missus ab Thoma Cazican præfectus cum duodecim millibus equitum, & magno peditatu, ad Reixelum locauerat castra. sed oppidi præclare muniti neque facilis erat expugnatio, & in obsidione spes erat nulla, quoad mare liberum tyrannus haberet. iccirco, ad com meatus vndiq; prohibendos, nauale subsidium Persa iure amicitæ ab Lusitano, arcis Armuzianæ præfecto, per legatum ac litteras petijt. In eam expeditionem profectus ab Armuzia cū celocibus aliquot Martinus Alphonsus Carualialius, adhibita cura, vigilijsque dispositis breui maritimos omnes ad oppidum aditus interfepit. Tyrannus, inopinato ictus malo, cum in singulos dies inopia cresceret; magno primum auri pondere Lusitanum aggreditur, vt onerarijs duabus alimenta vehentibus transitum dissimulante ad se permittat. dein, vt inuictum ab avaritia sensit animum viri; desperatis iam rebus, in eius maxime fidem concedere voluit; sed Caziziorum verbis ab ea mente deductus est: cum ita differerent, multo satius, **C** vt in malis, esse, Persarum quam Lusitanorum arbitrio sese committere. quippè, si in potestatem Mahometanorū veniret; corpori dūtaxat imminere discrimen: sin impijs magni prophete aduersarijs vltro se dederet; non corporis modo, sed animi quoque damnū dubio procul esse facturū. Ea superstitione oblecta, miser, ad cruciatus ac necem sese Cazicani permisit. Capti latronis nuntio valde lætatus est Thomas, eamq; victoriam Lusitanis præcipue tulit acceptam. At Carualialius, hoc facto Persis maiorem in modum nomini Lusitano deuinctis, non minus integritatis ac fidei, quam rei naualis ac bellicæ decus Armuziam retulit. Dum hæc in sinu Persico fiunt; Stephanus Gamma interim & viribus ferox, & paterna gloria stimulante, haud levis momenti rem, cum a Vasco parente olim, tum nuper a Garzia Prætoris cogitatam suscepit; vti subductas ad Suezium Mahometanas triremes, ingenti cum Turcicæ rei detrimento combureret. In id classe instructa ornataq;, per speciem Diensis reuissentis arcis, vel Adeni mox oppugnandi; ad Arabicum fretum recta cōtendit: & successissent vota; si protinus ab sinu introitu Sueziū petiisset. Sed visendi studio applicita ad dextrum litus classe, dū agros vicofq; maritimos, & veteris Arabiæ monumenta perlustrat; interim de ipsius aduentu, & male tecto consilio, ad regionis præfectum citatis equis nuntij perferuntur. Neque ille cunctandum ratus in tali re, validas equitum ac peditum copias ad loci custodiam ex templo submisit.

A misit. Ea re segnes Lusitanorum conatus elusi. Appropinquāti Sue-
 zium Stephano, a præcursoribus nuntiatum, Turcica naualia magnis
 firmisque militum prædijis obtineri. Non plus triduo (tantum in
 celeritate momenti est) Suezium Turcæ præoccupauerant. Lusitanus
 Prætor, magna spe deiectus, & grauiter semetipsum incusans; in A-
 rabem ac Saracenum effudit iras, totamq. oram nullo obuiio late va-
 stauit: Philoteris, hodie Alcoceris portum, itemq. Elanam seu To-
 rum, & Suaquenum olim Aspidem, vrbes; nauesq. permultas incē-
 dit. inde abiturus, cum ad Mazuam applicuisset insulam, Lusitanæ
 classis fama excitus Barnagazius, & vna orator Afnafasagaris Abaf-
 sini Regis (quem alio nomine Claudium appellabant) cum ipsius Re-
Bgis, & Elisabethæ matris litteris affuit. Fessis rebus auxilium contra
 communem aduersarium ex fœdere postulabant. Gradaametes A-
 delis ac Zeile tyrannus, Solimani Turcæ stipendarius, infestissimus
 nominis Christiani hostis, in Abasiam dudum cum exercitu irrupe-
 rat: multisq. cladibus Regem penitus in intima Aetiopiæ compulsū,
 magna parte finium exuerat, religiosissima templa cum sacris mona-
 corum cœnobijs euerterat; prædas pecorum hominumque identidē
 agebat. Hæc Abasini cum miserabiliter exposuissent; indigna, vti
 par erat, visa Prætori Lusitano res. confestim aduocato concilio, sup-
 petiæ Christianis contra Mahometanos communi consensu decretæ.
C Reliqua erat consultatio, quem potissimum expeditioni præficerēt.
 in magna competitorum turba, cum id pietatis & officij munus cer-
 tatim sibi quisque deposceret; Christophorus Gamma Prætoris fra-
 ter, acri ac præferuido ingenio adolescens, cæteris antefertur. Huic
 ex vniuersis copijs, Lusitani cum armis duplicibus quadringenti, &
 magnus tormentorum numerus attributus. Cum hac manu Gamma
 profectus Iunio mense, anno seculi huius quadregesimo primo, ad
 puteos quosdam saluos prima nocte confedit. Inde caloribus maxi-
 mis per loca partim a feris infestā, partim etiam confragosa & aren-
 tia, summo labore fieri cœptum iter est pedibus. tormenta, commea-
 tumq., cameli ac mulæ vehabant, Barnagazij cura contractæ. vbi an-
D gustiæ occurrerant, qua transitus onusto iumento non esset; detra-
 ctæ belluis onera Lusitani, atque ipse ante alios Gamma, subibant
 humeris. ita, septimis demum castris peruentum ad præalti mon-
 tis iugum, ex quo in vberes & irriguos Abasix campos longe
 ac late prospectus est. Ab iugo degressi, aliquot annibus facile
 superatis, tertio die Baroam procedunt. Vrbs est in ditione Bar-
 nagazij ampla, & exornata ædificijs; piscosus præterlabitur flu-
 uius, circa ripam vtramque frequens vicis pagisque; sed per id
 tempus Mahometanorum iniuria desertis. Appropinquanti Lus-
 itano, sacerdotes & monachi obuiam prodire, cum insulis,
 Dei primum, tum Gamma & commilitonum implorantes opem:
 quartumdecimum annum premi se se dura atque intoleranda Zei-

lani tyrannide, oppida euerſa; incolas miſerrimam in ſeruitutem ab-
ductos; antiquiſſimæ religionis ædes atque cœnobia nefarie ſpoliata
ac diruta: iam ſibi ne aras quidem quo ſupplicandi aut ſacrificandi cœ
confugiant, ſupereſſe. Pergerent porro alacres, ad ſalutem eius gen-
tis è cœlo demiſi: ac violatę religionis, contemptique Chriſti Domi-
ni penas, ab impio & ſacrilego tyranno repeterent. Hæc, monachi, &
alia quæ in tali re iuſtus piuſque ſubijcit dolor, cum flebili vocifera-
tione conqueſti, adeo confudere audientium animos; vt in tanta re-
rum indignitate lacrymas nemo teneret. Gâma, ſeruis Dei bene ſpe-
rare iuſſis, ad proximi templi parietinas adorandi cauſa conceſſit.
nobiles erant columnę, & lapidis elaborati fragmenta: neq. auſi Chri-
ſtiani edificiũ inſtaurare, temporarium ſacellum rei diuinę facien-
dę, vili de ſuper tegete paleiſque operuerant. A precatione, Gamma
cum ſuis in ſtatiua extra vrbe locata ſe contulit. ad noui auxilij ſa-
mam, Abaſſini ſubinde aliquot in caſtra affluebant. Mox, duobus eo-
rum præfeſtis & Barnagazio in conſilium ab Gamma vocatis, de ra-
tione gerendi belli deliberari ceptum. Victorię ſpem in eo verti cen-
ſebant omnes, ſi cum reliquijs copiarum Abaſſini Regis mature ſe ſe
coniūgerent. Sed quod is bi-meſtri ferme itinere ab eo loco diſtabat,
nemini erat dubium, quin ſepius interea cum Zeilano certandum fo-
ret. in præſentia, cum ad Luſitanorum exiſtimationem, tum ad com-
meatus facultatem & copiam expedire viſum in primis, vti Eliſabe-
tham Regis matrem in caſtra perducerent. Eam ſi apud ſe haberent;
& maiorem hominum concurſum ad ſigna futurum; & audacius mul-
to ac libentius alimenta ab agreſtibus vnde quaque ſubuectum iri. Eli-
ſabetha non longe inde ſeſe munitiſſimo tenebat loco, quo Regum
filij natu minores, nequid eorum gratia ſeditionis exiſtat, Sinarum
more includuntur. excelsa & vndiq. abſciſſa eſt rupes; quę ab ſatis la-
to fundo paulatim ſaſtigiatur ad ſummum. inde ad fungi maxime ſpe-
ciem, circumquaq. prominet labrum, mille fere paſſuum ambitu, ex
quo ſubiecta quęq. ita luſtrantur oculis; vt nullus circa latebris inſi-
dijs ſue ſit locus. Intra eius proiecturę planitiem, regia teſta, cum capa-
ciſſimis duabus ciſternis, & ornatiffimo templo cœnobioq. viſuntur.
accedit agri, quod probe cultum, in annua quingentorum fere homi-
num alimenta ſufficiat. Vno dũtaxat, eoq. per anguſto ac tortuoſo an-
fracu ad certum vſque ſpatium aſcenſus eſt. ab eo ſpatio ita arreſta
ſunt ſaxa; vt ſunibus corbibuſq. extollantur demittanturque homines,
quæq. alia vel importanda, vel euehenda ſunt, ac demum ea natura eſt
loci, vt i prorsus neque vi, neque fame ſit expugnabilis. Gamma lætus
propinquitate Regine, litteras primũ ac nuntios ad eam officiij cœ;
tum ad ipſam deducendam armatos præmiſit centum. Eliſabetha, ne
publicę rei pro ſua parte deeſſet, ex diuturno veluti carcere haud gra-
uate deſcendit, liberis & arce, parenti quę ibidem agebat exacta iam
ætate, conceditis. Inſtrate mulę (nam equis minime vtuntur Abaſſi-
ni)

A ni) ad faxi radices, opera Barnagazij præsto erant. Regina, præter Lusitanam centuriam famulis quinquaginta, ancillis non amplius triginta sequentibus, in viam se dedit hoc ferme ornatu. Vestes erant ex Indica tela niueæ, tenuissimo textu. hæcæ bombycina penula contegebat cinerea; ramis floribusque subtiliter ex auro conspersa. Caput Hispanico more velatum, faciem etiam, nisi qua cerneret, linteo obductam habebat; phaleratæ, & serico ad pedes vsq. vestitæ insidens mulæ, quam Barnagazius ipse, obsequij causa, nudo exerto brachio, tygridis exuuijs humeros tectus, loro ducebat: cingebant latera linteati dynastæ pedites duo. Pro umbella, pellucidû conopœum ingens, ita omnia contegebat, vt nisi reducto linteo, nequaquam introspecti posset. Aduenientem Gamma festo vestitu, ac densis tormentorum bombis, quibusq. alijs rebus lætitia significari solet, venerabundus accepit: idemq. quod ante per litteras, coram per interpretem docuit; se à Stephano fratre Indiæ Prætoze, quod ita velle Ioannem Lusitaniæ Regem intelligerent, cû ea manu missum ad ipsam filiumq. adiuvandos. proximo anno maiores, Deo volente, copias affuturas. interea paratum se cæterosq. qui aderant, pro Christiani nominis dignitate, & Abassini regni salute mortem oppetere. Ad hæc Regina paucis ita respondit; vt magnas Lusitano primo Regi, tum Gamme cæterisq. gratias ageret. sperare se tam firmo præsidio collapsas Abassiarum res in pristinum statum breui esse redituras. Inde, transacta iam ad Baroam hyeme, castra mota; certusq. & in castris & in agmine locus Regine assignari captus; eidemq. custodes corporis, Lusitani fistulatores centum attributi, Michael Castonosio præfecto, qui hæc ipsa in commentarios retulit. Aduentu Regine vulgato, Abassini frequentiores adesse, & e sua inopia, quippe finibus ab hoste vastatis, certatim cibos in castra conuehere. Per hunc modum Gamma, dierum aliquot iam iter emensus, munita loco excelso castella duo, haud incruento certamine cepit. complures populos, qui ad Zeilanum metu defecerant, ad Abassini fidem imperiumq. reuocauit. Maturanti dein cum Rege sese coniungere, D à quo binas iam in itinere acceperat litteras, cõpendijs viarum antegressus Zeilanus occurrit, multitudine copiarum longe superior, ceterum armorum ac telorum genere minime par. ducentos non amplius ferreis instructos fistulis Turcas auxiliares habebat. cæteri, leui armatura, sagittis, hastisque, & gladijs utebantur. Vbi proprius ventum est, neq. iam vitari congressus poterat; in aciem dux uterq. copias educit. ac primum Lusitanorum paucitas contemptui Mahometanis esse. dein, vbi tormentis geri capta res est; equi flamma & fragore consternati, domitis pleriq. franis, in fugam seque & seßores auertunt; tum sagittarij destinatis ictibus toto passim capto sternuntur. Deniq. Gradaameti in primis ordinibus restituenti pugnam, femur, vna cum equo plumbea pila transigitur. inde super moribundû equum ad terrâ corruens, concursu suorum ex acie in tutû

effertur. Ad casum tyranni, fuga Mahometanorū ex omni parte fieri **A**
 cepta. instāt Lusitani, & quoad vires tulere, ferociter hostē insequuti
 magna edita strage, non plus vndecim suorum amissis, victores in ca-
 stra reuertitur. Idē, iterati paulo post praelij euētus fuit: hoc etiā læ-
 tior, quod nuda præsidio castra Mahometana direpta sunt. deleri eo
 die hostis potuit, si ad psequēdū equi Lusitano fuissent, grauis adhuc
 ex vulnere Gradaametes lætica in aciem exierat. nō nisi transmissio
 vicino flumine, ab effusa constitit fuga. Lusitani, gemina intra pau-
 cos dies victoria gratulabūdi, onusti manubijs, in statina rediere. ibi
 dū saucijs curādis operā dāt; Barnagazius cū popularibus quingētis,
 & paucis insuper Lusitanis e maritima ora superuenit. Inde terri-
 tus barbarus, magna suorū parte dilapsa, retro ad Mangadafum præ- **B**
 celsum montē, qui fauces in Arabicas imminet, hyeme iam aduentā-
 te concessit. nec Lusitani a vestigijs abstinere, cumq; sese Gradaame-
 tes tū loci natura, tū anni tempore tueretur, Gāma itē vicinū mōtē,
 Ofalam nomine, ad hyemandū eligit. ibi dū Lusitani partim interci-
 piēdis cōmeatibus; partim finitimis pagis vicisq; in Abasini ditio-
 nē aut vi, aut volūtate redigēdis insistant; Gradaametes interea, quā
 occultissime per legatos ac munera, trans fretū ab Zebitano præfecto
 aduersum Christianos opem implorat. Missi Turcæ fistulatores ad-
 modū mille, quo maxime genere militum opus erat, cū tormētis cu-
 rulis decē: quos ille per auersā montis partē inscio Lusitano, vere **C**
 iā appetente, latus accepit, neq; interposita deinde mora, quo minus
 vltro vallū & castra Lusitanorū inuaderet. Sēsit illico Gamma nō me-
 diocriter auctas hostiū vires: ac primo, distributis manipulis; in subi-
 ta re stationes ad idonea loca disposuit: dein, vbi curules admovebā-
 tur ballistæ; munimento diffusus, vti per vices in hostē eruperent suis
 edixit. dictis obtēperatū: & in summa rerū omniū iniquitate Lusitani
 pugnā acriter initio sustinebant: dein perpetua ferri ac plumbi pro-
 cella stratis plerisq; ; ceteri priusquā ab hoste circūuenirentur, fugā
 in saltus autos rupesq; præcipiunt. De Barnagazio nihil traditur. Eli-
 sabetha cum saucijs curandis aliquandiu piā, vti solebat, ac sedulā na-
 uasset operā; perditis ad extremū rebus pauida perexiguo comitat **D**
 profugit. Castanosius præfectus, & stipulatoribus triginta sequuti.
 in Regine tentorio vulnerati complures incerta spe vitæ relictī. in eos
 parta victoria Mahometani cum fœde senuerunt; quidā ē Lusitanis, at-
 trox ac triste facinus ab vltima desperatione commisit. accenso fu-
 niculo, tormentarij pulueris cadis (nam ibidē adseruabantur) sensim
 adrepens, applicuit ignem; flammisq; momentō diffusis, seq; & quot
 quot intra id tabernaculum agebant, eodē absumpsit incendio. Gam-
 ma, cū egregie aliquandiu dimicasset, ad extremū grauiter saucius,
 hortatu suorū, intendentibus iā se tenebris, præter ipsa castra cū pau-
 cis effugit. dumq; egerenda e castris præda hostes distinentur; tota
 nocte per summam vexationē itinere factō, orta demum luce, ne cō-
 spici posset, in proximā conualle, & densas circa sylvas e via deflexit.
 ibi,

A ibi, dū ad abditū fontē e longa defatigatione colligit vires; ab equitibus insequutis, indicio vetulæ cuiusdā oberrantis, inter curandum vulnus opprimitur. Ad tabernaculū dein regium cum ingenti plausu rapratus, congestis in eū ab Gradaamete probris minisq., detracta primū veste, virgis acerrime ceditur: tū ad ludibriū & contumeliam totis castris per militum & calonū ora traducitur. postremo, cū oēs iniurias & cruciatus inuictō propter Deū animo pertulisset; ad se retrahi iussū, ab impotenti sæuaq. iracundia suismet ipse manibus tyrannus obruncat. Sunt qui, ex ipso mortis & causæ genere, Gammā in cælestiū numerū pro certo referendū existimēt. Sane, Abasinus Rex in ea quā ad Indiæ Prætorem de his rebus misit epistola, Christi **B** martyrem non dubitanter appellat. Caput Gammæ præcisū, & cū eo primarij Lusitani duodecim ad Solimanū Ottomanū ab Turcis doni transmissi. Ea victoria intēperanter elatus Gradaametes, conuijs ludisq. aliquot deinceps dies indulxit. Caterū insolenti barbaro, lætitia primo in mœrorē, mox etiā in perniciē vertit. Dimisis cū congiario Zebitanis, quasi nil iā superesset periculi: cū vxore liberisq., & cætera multitudine, ad Nili fluentia, valetudinis & animi causa cōcesserat. Ibi, nihil tale metuentē Claudius cū Lusitanorū reliquiis e fuga collectis, & Abasfinorū peditū octo millibus, & equitibus quingētis inuasit. Cōtracto certamine, Gradaametes, ab Lusitano cuius nomen ignoratur, cū vnū tyrannū simul oēs impeterent, plūbea glande traiectus occubuit. Magna dein edita Mahometanorū fugiētū strages. & castra cū tormētis & cætero belli apparatu direpta. &, quod omne superauit gaudiū, haud exigua Christianorū omnis ætatis & sexus vtriusq. multitudo, e miserrima seruitute ac vinclis erepta. Gradaametes vxor, cū trecentis equitibus quos circa se præsidij causa habebat, & cū thesauris effugit. Certa dein pax Abasino Regi aliquādiu mansit; ijs qui per bellū ab eo descuerant, cū lacrymis & infima deprecatione ad fidē atq. ad officium redeūtib. Tam insigni parta victoriā, Claudius, in iisdē locis, anniuersarijs hebdomadæ sacrosanctæ feriās admirabili pietate celebrāuit. quādiu corpus Domini clausum in sepulchro adseruatū est, atratus & squalidus veteri gentis more, nihil omnino gustauit, nec pedem e tēpli finibus extulit. idē a Regina matre, & proceribus factū. Nec minore cæremonia studiōq. paschalia dein peracta mysteria. elutis per cōfessionē sordibus animum, salutari cælestis agni cibo refecti, summi atq. infimi, ad extremū agmine cōposito collucētibus vndiq. cereis, cū solenni pōpa supplicationē obire. Neq. ita multo post, Lusitanis qui in bello ceciderāt, iusta funebria, & regalis apparatus exsequiæ; cū insigni erga pauperes benignitate, & piacularibus sacrificijs, & summa omnīū ordinum frequentia persoluta. Lusitani superstites, virtutis ergo donis ab Rege donati, & liberaliter habiti, quod reliquum erat vitæ, fere omnes in Actiopia transegerē.

Libri vndecimi finis.

T 4

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER DVODECIMVS.

LVRA iam hinc, & vberiora, de progressu **C** Euangelij, deque rectæ in Deum fidei propagatione dicentur. Quippe, ad hæc vsq. tempora, constituendis emporijs, arcibus extruendis, tuendo mari, & propulsandis finitimorum armis distenti Lusitani duces ac proceres, in magna illustrandi nominis Christiani voluntate, humanæ tamen magis quam diuinæ rei operâ dederant. Et e Franciscana familia fratres, cum domicilium in India pridem constitutum haberent; essentq. amplificandæ religionis Christianæ percupidi, tamen quotidiana psalmodia, funeribusque, & cæteris diurnis pariter ac nocturnis ceremonijs impediti, satis otij nequaquam suppeditare poterant peregrinationi, catechismo, alijsq. muneribus, quæ ad conversionem gentium, & curationem, & cultum haud dubie requiruntur. De cæteris, neminem illorum temporum, ego quidem cum Antonio Galuano, vel prudentiæ laude, vel caritatis ardore contulerim. Proximi Galuano habebantur, Michael Vaseus, totius Indiæ pro Episcopo: (Vicarium generalem appellabant) & Iacobus, de quo supra dixi, Borbanus, Episcopi comes: itemque Cosmus Annius, regius scriba. ij, communi consensu, Stephano Gamma prætore, & Fernando Rhoterigio Quæstore approbantibus, cuiusmodi Ternate Galuanus, collegium seu Seminarium in vrbe Goa instituerant puerorum è varijs nationibus, ad fidem Christianam (si fieri posset) vsquequaque disseminandam: atq. ob

id

- A** id ipsum, ei collegio ab Sancta fide nomen indiderant. Sed mox, in stadio equestri (ita enim vocatur is vicus) attributa huic operi noua Diui Pauli conuersionis ædícula, priore appellatione antiquata, cognomen collegio fecit. eidemq. alendo, prædia & reditus qui paulo ante in Ticuarino, Diuare. & Ciorano insulis, demonũ cultui deferuierant; sanis eorum ac delubris Vasaï cura disturbatis euerfisq. ex Regis auctoritate assignati. Per eosdem fere dies, haud contemnendum etiam aliunde incrementum Christiana res ceperat. Parauæ sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium, imbelles ac mites, piscatui margaritarum præcipue dediti. Inde Piscarum, quin quaginta ferme leucarum spatio, littus appellant. idq. ab ipso promontorio initium ducens, meridiem spectat primo, tum in septentriones reflexum, ad vsq. Remanacoris vada, & Manarem insulam, fronte in orientem solem obuersa protenditur, tanta in tam breui locorum intervallo cœli varietate, quemadmodum supra demonstratum est, vt iisdem anni mensibus, cis promontorium, æstas & calor; trans idem illud, hyems & frigora sæuiant. pagis vel oppidis quinq. circiter, & viginti, ora ea tota censetur. ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio, cum grauioribus in dies afficerentur iniurijs, coacti concilio, de re communi consultant. Forte in ijs tum locis negotiabatur e Christianis Malabaribus
- C** quidam Ioannes Cruceius; qui nuper in Lusitania fuerat, eumque Ioannes Rex comiter acceptum, honoribus ac beneficijs auxerat. Hoc maxime auctore, Parauæ, in summa consilij inopia, rerumque difficultate, legatos opis petendæ Cocinum mittunt magistratus ac decuriones (Patangatini patrio sermone dicuntur) hisce imperatũ, spondeant, si rebus afflictis auxilium latum sit, paratos Parauas omnes, publico gentis decreto, Lusitana sacra suscipere. Ei promisso quo maior esset fides, Cocinum delati Patangatini, mandatis suorũ expositis, cõfestim salutaribus abluuntur aquis, & Christo dant nomina. Hoc veluti pignore ceterorum voluntatis accepto; non dubitauere Lusitani suppetias laborantibus ferre. Classis ab Cocino ad
- D** Piscarium littus missa, non modo Mahometanorum audaciam repressit, sed etiam Parauis erepta piscationis iura magno cũ ipsorum emolumento restituit: & sacerdotes aliquot eadem classe delati, lustrandis baptismo Parauis æque summis atq. infimis, nemine repugnante, insistere. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuersione, in Christi fidem gens pãne vniuersa concessit. Ad huiusmodi veluti subitarios fidelium greges; aliqua subinde m̃cipia, vel focij & auxiliares Indi temere adiungebant sese (certorum hominũ testatam & illustrem vocationem excipio) magis quo dominis aut Lusitano prætori gratificarentur, quam quod suis ponderibus religionum discrimen ac momenta perpenderent. Ergo, multo maxima neophytorum pars, præter intinçij lymphæ corporis, & nomi-

nis immutati memoriā, Christianę disciplinę retinebant nihil. Id autem, partim socordia gētis fiebat; partim etiam cultorum inopia, quippe qui, propter paucitatē, nec probe subactō sererent solo; neque, fata deinceps ab initio vsq. ad extremū, æquali cura prosequerentur. Ita, labores in semine destituti, optatam fegetem virtutis ac pietatis ferre non poterant. Inter hæc, e quotidiano commercio nationū que ignorant Deum, multa & grauia in hominum nostratium mores irreperant vitia: propiusq. aberat, vt Europæi aduenæ aliquid in singulos dies ex Asiatico traherent luxu, quam vt indigenis ipsi Christianę sanctimonię & seueritatis quicquam impertirent. Ad hanc morum contagionem, accedebat ingenium soli celiq. mire factū ad corrūpēdā vel generosam indolem; quodq., ni summa cautio adhibita sit, quālibet Martiū vigorē animorū, otij dulcedine, & varijs voluptatū delinimentis extinguat. Hæc, Ioannes Rex, cū & litteris multorū, & sermone didicisset;angebatur intimis sensibus, quippe cui faslus hominum, ac præcipue popularium suorū, carissīma semper faisset. præterea, stimulat animū illa quoq. religio, quod ex decretis Pontificijs, & iure communi, non nisi tuendi augēdiq. diuini cultus, & promulgandi Euangelij nomine, si promulgationem eam impedi-
rent, bellū ignotis inferre gentibus, & Indicarum frugum opūq. decimas, & vectigalia capere sibi liceret. In tanto autē reliquarū artium studio, tantiq. diuitijs, & copia rerū, languere Christianam industriam, & adeo paucos existere, qui mortalibus inani spe & praua cupiditate deceptis, rectū viuendi monstrarent iter, haud immerito nefas arbitrabatur. Ac, pinde, quo pacto hisce occurreret malis, dies noctesq. agitabat animo. Sed in sūma rei expediendę voluntate, nihilominus hærebant consilia Regis: quippe, ad tantā hominū vim in arctā & angustā ab lata & spatiosa via traducendam, tot peragrandas terra mariq. regiones, tractanda tam variarum nationū ingenia, multorum inimicitias atq. odia subeunda, refellenda iam inueterata, & penitus infixa captis errore mentibus, Brachmanicę vanitatis aliorumque mendacia; & numero magistrorum, & spectata innocentia vitę morumq., & egregia corporis animiq. firmitate, & sana multipliciq. doctrina, & super hæc, non vulgari prudentia, magnoq. rerum vsu opus esse non ignorabat. Huius autem generis magna per id tempus erat in Lusitanıæ regno penuria. Sacri concionatores e finitimis regionibus accerfebantur. Liberalium artium studiosi, Complutum ferme aut Salmanticā adibant. nonnulli etiā, Regis impensa Parisijs alebantur. Vnicum erat regni totius Olisipone gymnasiū infrequēs, ab Dionysio Rege inchoatum. ibi, pars iuuetutis iuri maxime ciuili operā dabat. atq. id sane gymnasium, nuper ipse Ioannes, in posterū longe prospiciens, ex Olisiponensi tumultu Conimbrigam transtulerat, in vrbem antiquam, & Musarū otijs iam ante dicatam; ac tum quidem, castigato præterlabentis Mondę fluminis alueo, salubris pariter

Ariter & amœni secessus. Eo clarissimos dicendi magistros, ac mathematicæ rei ac medicæ p̄fessores, & humani diuinique iuris, & sacrarum litterarum interpretes, non ex Hispania tantum, sed et ex Gallia, Germania, Italia, magnis præmijs euocabat: scolisque, ex Parisiensi formula & disciplina institutis, aliquot insuper adolescentium collegia in eadem urbe fondauerat. Sed necdum ad maturitatem ea peruenerat soboles; & Indicæ necessitates præsentem efflagitabant opem; & domesticis hisce præsidijs, ad excolendam Lusitaniam ipsam, & supplendos magistratus, & sacerdotia tuenda, egebat Rex. Neque porro verum erat, quo remotæ fouerentur partes, intestina ac vitalia membra destitui.

BHisce anxio curis, atque ad Indicam subleuandam rem, externa circumspicienti auxilia; tale remedium haud obscura Dei prouidentia oblatum est. Ignatius Loiola Cantaber agebat Romæ, qui paulo ante, cum eximijs aliquot eiusdem propositi viris, afflatu diuino sese ad vineæ Christi culturam, atque ad Euangelij prædicationem, sine ulla profusus aut temporum aut locorum exceptione deuouerat. Ea societas IESV ab ipso Pontifice Maximo, qui tum erat Paulus hoc nomine Tertius, postmodum appellata. Iamque varijs Europæ locis haud obscurum egregiæ cuiusdæ pietatis ac doctrinæ specimen dederant. Id Ioannes certis auctoribus ubi cognouit; Petro Mascarenia, suo apud Pontificem oratori, mandat, etiam atque etiã agat cum Ignatio, uti alumnos disciplinæ suæ minimū sex mittat ad se. quando generis humani salutem, & Christi Domini gloriam usque adeo sitiant; non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, quibus eam aliqua saltem ex parte releuet sitim. præterea, nullam in eas terras nauigandi moram fore, simul atque commoda tempestas affuerit; quæque ad nauigationem necessaria sint; ea ab suis procuratoribus large & copiose præbitum iri. Hoc accepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate summi Pontificis, quod alijs quoque regionibus pro sua parte consultum vellet, expetenti sex oratori duos tantum assignat, Simonem Rhoterigium Lusitanum (quem Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarum aluerat) & Franciscum Aspilcotam Nauarrum claro inter suos genere natum, cognomento Xauerium. Ac Simon quidem, mature præmonitus, quod quartana tum laborabat febris, in Lusitaniam naui transmisit comite Paulo Camerte, egregia probitate fideque viro, qui sese cum alijs ad Ignatium per eos dies adiunxerat. Xauerio autem, quo maiorem videlicet in re subita ferret obsequij laudem, non nisi pridie quam illi cum Mascarenia itinere terrestri abeundum fuit, denunciata res est. Ac, tamen si confirmata non dum societate, nihil in ceteros iuris erat Ignatio; Xauerius tamen ad imperium usque, adeo durum, ac repetitum, non modo tergiuersatus ulla ex parte non est, sed etiam incesit oibus letitijs: acceptoque spatio vix quod salutadis amicis, & refarciendæ attritæ ac laceræ tunicæ satis foret, postera luce cum oratore discessit. Huius mihi perfectionem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerum deinde rogatu in Lusitania substitit) paulo fusius persequi

sequi est animus: vt promulgandi Euangelij studiosis hominibus, **A** recens propositum sit Apostolicæ peregrinationis exemplar. Quamquam huiusmodi narrationem exsequenti mihi, subit illa suspicio, fore vt quæ de piorum hominum in ægrotos, ac pauperes, & infimâ plebem officijs, vel prodita sunt, vel in posterum prodentur à nobis; aut friuola, aut etiam fordida videantur ijs, quorum videlicet aures, magnificis de republica, de moribus, de natura disputationibus, vel sumptuosis bellorum apparatibus, terrestribusque ac naualibus prælijs, & inclytarum vrbiũ expugnationibus adsuevere. Sed habet hoc vtique philosophia Christi. nihil primo aspectu contemptius; nihil in recessu diuinius. quippe, animos, non ad sitim cædis ac sanguinis, vel ad inanis gloriæ cupiditatem; sed ad humanitatem ac **B** mansuetudinem, atq. ad morem solidæ ac veræ virtutis inflamat: quæque ab alijs de officio, vel ostentationis vel etiam animi sape causa queruntur, ea rebus ipsis ac vita quam verbis multo libentius explicat. Ergo Christianæ documenta virtutis, tanto & ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum grauiora censenda sunt, quanto facta dictis; & pacis munera bellicis artibus antecellunt. Xauerius igitur, vbi perfectionis affuit dies (annus tum agebatur huius seculi quadragesimus) ita ex vrbe decessit, nihil vt secum præter simplicem corpori tegendo vestitum, & in quotidianas preces Romanum breuiarium extulerit. Vt fieri captum est iter, illud ante omnia mordicus tenuit, vt intimam sui custodiam, & certa præcandi **C** commentâdiq. spatia non omitteret. inde vegetior in dies atq. robustior, ad opem alijs ferendam semet acriter incitabat. Hi quo libentius curationem vbi opus esset acciperent, cunctis interim officiose demerendis, atque omni ratione sibi conciliandis insistere: deposita seueriore persona, comiter alloqui singulos: hilari ac sereno respondere vultu: faciles ad se cuiuslibet præbere accessus; contēnere omnino neminē: gloriam æque fugere atq. alij captant: nihil in victu cultuq. sibi præcipuum sumere; minimis vilissimisq. contentus esse: vti quisq. pessime se acceptum à prodromo quereretur, ita huic libentissime suo lectulo lectoq. cedere: vbi quis per nimosa, ac lutu- **D** lenta, & prærupta itinera laboretur, ad eum subleuandum raptim, ad pedes vel cum periculo desilire: alio quouis casu periclitantibus, vbi non posset manu, prece votisq. succurrere. Inter cæteros, primarius quidam, contra omnium sententiam ausus tumentis fluuiis ad transitum sese comittere, cum aquarum impetu vorticibusq. ad exitum raperetur, pia (vt affirmant) Xauerij supplicatione seruatus est, ad hæc, lassos & imbecilles omni obsequio ac sedulitate refouere: postremus cubitum ire, primus exsurgere. denique, famuli dum quiescunt, ipsis operam dare iumentis. Hac ille summissio- ne, officio, suauitate, clementia, cæterisque artibus, quas ei spiri- tus cœlestis haud dubie suggerebat; breui omnium animos ita sibi deuinxit

A deuinxit, vti deinde nihil ad cuiusquam reprehensionem ab eo profectum; aut acerbum vlli videretur, aut nimium. Neque ipsos duntaxat qui in comitatu erant legati, meliores quotidie reddere conabatur; sed etiam in cauponijs ac diuerforijs, cum se occasio daret, promiscue cunctos docendo, monendo, iuuando, excellentis cuiusdam virtutis & caritatis relinquebat impressa vestigia. Per hunc modum superatis iam alpihus & Pyrenæo saltu, in Pompelonis veniunt fines, cumque inde Xauerius ad suos facillimo negotio posset excurrere, nunquam adduci se est passus, vt quicquam omnino carni aut sanguini daret; atque ad patriæ saltem incunabula reuifenda, quamuis modico diuerticulo de via desisteret. Inter hæc, sagaci viro Mascarenæ, cognoscendi noui comitis, atque introspecti penitus eius animi sensus, maxima dabatur facultas: nihil enim vitia virtutesque hominum ita explorare consuevit, vt bene longi itineris diurna pariter, & nocturna consuetudo; quippe quæ simulationem quamlibet callidam & artificiosam, diu sustineri non patitur. eo liquidius Mascarenæ de Xauerio ferre sententiam licuit, cumque in dies notitia pariter & admiratio cresceret viri, præmissa ex itinere tabellario, de ipsius laudibus ad Ioannem ita multa perscripsit, vt Rex miram in eius videndi ornandique cupiditatem incumberet. Olisiponem denique tertio mense peruentum, ibidem agebat Simon, huius quartana vetus, cuius accessum eo

C ipso die expectabat, Xauerij demulato ac salutari amplexu discussa. Post triduum Xauerius euocatur in regiam, accedenti, sese Rex perhonorificum præbuit, ac verbis amplissimis, quid de illius meritis ac sanctitate sentiret, in amicorum ac procerum corona testatus est. At ille, peracto salutationis officio; cum ei lauta ad diuersandum hospitium non deessent; ab regia protinus ad publicum valetudinarium, quod Misericordiæ sodales procurant, vna cum Simone, & Paulo Camerte se confert, ibi, dum naues ad cursum parantur, de more tempus ita distribuant patres, vti nocturnas horas, breui duntaxat excepto somno, sacris carminibus, & rerum diuinarum cōtemplationi: diurnas, ægris omni ope refocillandis, confefsionibus quamplurimorum excipientibus, & quotquot ad se venirent, aut consilio, aut re iuuadis insumeret. Hisce ferme occupationibus, quod reliquum erat hyemis, summa populi Olisiponensis approbatione transactum. Iamque Indicæ navigationis appetebat tempus, cum regij æconomi, & Castanerianus in primis dynasta, iussu Regis instare Xauerio, vti, consultis hominibus peritis, indicem ederet eorum, quæ vel ad iter tam longum, vel ad provinciam adeo remotam necessaria duceret. ita sibi etiam atque etiã ab Rege mandatum, vt prorsus nihil, ipsi vel socijs; neque ad valetudinem, neque ad commodum cultumue deesse pateretur. seorsum dein illi Ioannes totam Indicam rem accurate commendat: conuertendis ad Christum ethnicis, neophytis in fide firmandis insistat; Lusitanæ ditionis arces atque præsidia lustrat; deprauatos corrigat mores;

res; deque omnibus rebus quam diligentissime ad se perscribat. Po-^A
 stremo, quo sibi aptiorem & expeditiorem fore provinciã intelligat;
 transmissum ad se ex vrbe Roma diploma litterasq. Xauerio reddit:
 quibus eum Summus Pontifex Nuncium Apostolicum in regionibus
 Indicis ampla cum potestate creauerat. Et Xauerius Regi quidẽ pau-
 cis ita respondit, vt cum eximiæ illius benignitati gratias ageret im-
 mortales; tum vero, quod ad procurationem Indicæ rei pertineret, se
 se, quantum liceret ac posset; serui fidelis officio functurum esse reci-
 peret. Regijs vero curatoribus, & Castaneriano præsertim, complura
 in vsum nauigationis identidem offerenti; aliquandiu obfirmato re-
 stitit animo: dein, ne per contumaciam superbiamue cuncta respuere
 videretur, percelli se tandem est passus, vt sibi comitibusque duobus
 (nam ad Paulum Italum, paucis illis diebus, studio pietatis incensus ac-^B
 cesserat Franciscus Mansilia Lusitanus) singulas crassiore textu lacer-
 nas ad arcenda circa Bonæ spei promontorium Antarticae plagæ
 frigora, item sacros aliquot libros, cuius generis inopia labora-
 re India dicebatur, in nauim imponi permetteret. reliqui vero com-
 meatus atque viatici genus omne reiecit, cū ita diceret: suscepto pau-
 pertatis voto, & vnus Dei causam agenti sibi nequaquam esse de cra-
 stino laborandum. Hortante dein dynasta, vt puerum saltem vnū ad-
 sumeret, victus quotidiani administrum; Mihi vero, inquit Xauerius,
 dum pedibus manibusque vti licet meis, opus ministro non est. Cum
 ille nihilominus vrgeret ac premeret; indignum ea fore persona quã
 gerebat, affirmans, si in tanta vectorum ac nautarum turba palam cõ-
 spiceretur, aut vestem ad nauis marginem abluens, aut cum cæteris
 ollam foco in quotidianos cibos imponens; Atqui clarissime vir, Xa-
 uerius inquit, dignitatis tuendæ, artes istæ & præcepta quæ narras,
 quo vides loci Christianam rempublicam adduxerunt. itaque mihi,
 & ollas, vbi res postulauerit, inspectate populo, non attrectare solum,
 sed etiam tergere; & lauare pannos, & infima quæque, modo peccatū
 absit, obire ministeria certum est. Cuius veritate responsi, & in præ-
 sentia œconomo vocem includit, & magnam apud eum de se in perpetuum
 præclare cuiusdam ac diuinæ sapientiæ opinionem reliquit:^D
 quam Castanerianus postea prædicare libenter solebat; illudque cre-
 bris vsurpare sermonibus: in classis discessu, non minus cum Xaue-
 rio sibi certaminis fuisse, vt plus acciperet; quam cum alijs homini-
 bus, vt ne plus exigenter. Ab eo colloquio, & Simonis deinde ami-
 corumque complexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis iussu con-
 scendit. ibi vero, quam in omnes partes fructuosa eius caritas & in-
 dustria fuerit, quo facilius possit existimari; pauca de vniuerso ge-
 nere classium Indicarum hoc loco præfari est necesse. Præter nauigia
 permulta, quæ varijs anni temporibus ex Olisiponensi portu ad alia
 atque alia commeāt noui orbis emporia; quatuor ferme vel quinque

A in Indiam onerariæ destinantur, magnitudinis adeo vastæ, vt cum inflatis aura secunda feruntur velis, oppidi propemodum instar obtineant. Harum singulis, præter comæatus, instrumenta, mercesque, complures hominum ordines vestiari mos est. Primus ordo, nauticæ multitudinis, ij certis inter se legibus ac disciplina constrikti, cursum ex arte moderantur. Secundus est præfectorum ac magistratuum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel ad ius dicendum, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege mittuntur. Tertius militum, qui que ad naues tuendas, qui que ad Indica præsidia supplenda conscripti sunt. Quartus est mercatorum, qui cum vxoribus interdum ac liberis, in colonias Indicas migrant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec desunt medici seu quos vulgo physicos, seu quos chirurgos appellant. Populus vnus onerariæ, in vniuersum capitibus modo sexcentis, modo octingentis, interdum etiam plus mille censetur; & obuersante plurima leti specie; culeum è sparto, & linteum quisque secum in nauim infert, quibus insutus, si diem obire contigerit, deijciatur in mare. Porro, cunctorum expiandis animis & rei diuinæ procurandæ, mercenarius plerunque præest: qui morientium vbi confessiones audierit; & mittendos in pelagus, iustitilibus aquis & piaculari precatione fuerit prosecutus, nimirum sat suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Coam; inde

C Cocinum, cœmendi maxime piperis causa, nanarchi petunt. is cursus, vt nullus grauior interueniat casus, quinto haud citius mense conficitur. interea, pro locorum ac temporum varietate, modo cadentibus ventis malaciæ lentissima tædia; modo sæuientibus procellis, iactatio vehemens, sæpe sine exitu nausea, fastidium cibi, terror afsiduus, diuturna infomnia toleranda. adde maligne diuisa, & sæpenumero vitiata cibaria; vicissitudines immoderati caloris & frigoris; grauitatem cœli sub æquinoctiali maxime plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio; semel iterumque trajicitur. Ad hæc, non leue incommodum in ipsa quoque habitatione consistit ab ima carina ad summam naui oram, contignationis quatuor vel quinque attolluntur. in infima, nautici saburram ad æquilibrium sternunt. in cæteris, tormenta constituunt, vasa disponunt, mercimonia capsasque constipant. vectoribus, admodum exigua sub ijs tectis agendi spatia relinquuntur; a prora puppique gemina in pugnam surgunt castella. in horum vtroque, & simul ad gubernaculum, ligneas casulas ac tuguriola fabri concinnant. hæc, qui sunt pecuniosi, magno in breue tempus conducunt pretio. cetera turba, ni sæuiant venti, prout cuique datur, sub dio in angustijs cubant. sin atrocior tempestas discursum nautarum ad repentina imperia postulet; pauidi confertiq; sub tabulata coguntur. ibi, cōcluso halitu æstuque, teterrimus odor sentinæ, pædorque, & illuies afficit corpora. Inde cum graues alij morbi, tum vero lethargi, apostemata, febres variæ,

fæda

fœda oris vlcera, & purulenti gingiuarum tumores existunt: & ipsos A
 etiam haud raro sacerdotes, medicosq. corripunt. Iam, in tanta ple
 bis colluione, militumq. licentia, quot quantæque sint labe animo
 rum ac vitia; enumerare superuacaneum est. tacitus ea sibi quif
 que subiiciet. Omnem hanc benemerendi sylvam, & sempiternæ
 gloriæ fegetem, in sua nauigatione Xauerius habuit. Martinus Al
 phonfus Sofa cum summo imperio præerat classi, Prætor Indiæ desi
 gnatus: qui in eius maris præfectura paulo ante præclaras gesserat
 res. Huic primum, Xauerius, & affectis eius apparitoribusque, ad
 iustitiam colendam ac fidem, plena prudentiâ, plena salutis monita
 per occasionem dabat: tum ad aliorum animos pariter sanandos & B
 corpora, omnes conferebat vires. excitare afflictos, consolari mœ
 rentes, adsidere ægrotantibus, interdum etiam ijsdem sua manu cõ
 dire & coquere cibos, præbere sorbitiunculas, atque vitalem instil
 lare succum, sternere lectos, ac sordes euertere. quibus esset spes vi
 tæ, hisce, auertendi cœlestes iras, & mores in posterum corrigendi
 præcepta inculcare. quorum deplorata esset in terris salus, ijs æternæ
 vitæ facere spem, & simul ad supremam pugnam arma contra demo
 num incursum ac petitiones induere. valentes, ad officia pietatis &
 humanitatis hortari; detrahentes de aliorum fama, ferentes iurgia
 discordiasq., vel impia in superos verba iactantes, vel rem alea dis
 sipantes, leni simul & graui oratione compescere; plurimam diui
 næ tum iustitiæ, tum clementiæ mentionem & recordationem infer
 re; controuersias rixasq. dirimere, lenire odia; religionis ignaros C
 ac rudes, Christiana doctrina instituere; omnibus omni ratione pro
 desse. inter hæc, se ipse inuictum ab omni perturbatione præstare;
 cibo potuque vti parcissimo; nec dies modo totos exerceri, sed etiã
 noctes: & fatigatos vigilia cadentesque oculos, tam diu in opere con
 tinere, quoad somno & lassitudine oppressus, vbi vbi fors ferret,
 tandẽ aliquãdo succuberet. Atq. ex hoc tam abiecto, tam in speciem
 feruili genere vitæ, tantum abest vt quicquam vel de auctoritate, vel
 de existimatione deperderet; vt cum, summi infimique, tamquam
 salutis omnium præsidem, & è supernis demissum sedibus, intue
 rentur. Inde primum & patris, & sancti cognomentum inuenit: sic D
 enim in oriente postea semper, & vocitatus, & habitus est. Cæterũ
 in hoc itinere, Xauerij virtus, eo maiorem habuit campum; quo tar
 dius illo quidem anno ab Lusitanis nauigatum est. non nisi Augusto
 mense exeunte ad Mosambicum deuenire: ibi ad Aprilem vsq. hye
 mare coacti sunt. & ægris, qui permulti erant, in regium nosocomiũ
 è classe deportatis; in eorum famulatu pater tanta denuo cum afsi
 duitate vigilijsque versatus est, vt præ sui corporis negligentia gra
 uem & periculosum in morbum inciderit: in eo morbo cum maxime
 arderet febris, teneri non poterat, quin, vacillante corpusculo, peri
 clitantibus tamen ac moribundis adesset. in ijs, nauticum infimæ
 sortis

A fortis adolescentem; cui exitiā em exitum haud sine causa metuebat; ē faucibus tartari, si qua posset, eripere statuit. iacebat miser humi, destitutus ab omnibus; eiq. per extremam phrenesim (quod erat in primis dolendum) ad detestanda & confitenda crimina tali tempore neque mens, neq. sermo constabat. Hunc tolli à valentioribus iussim, in suomet cubili Xauerius collocat. ad eum cōtactum (mira dictu res) confestim ad se iuuenis redijt, & peccata Xauerio rite confessus, magna cum salutis æternæ spe sub vesperam excessit ē vita. Inter hosce labores exhausta iam hyeme; Prætor Sosa, quod certis de causis prænuenire cuperet; quæ prima facultas nauigandi fuit, rostrata maiore celeriter antecessit, neque Xauerium, viribus, vtcunque receptis ab se diuelli permisit. Paulus & Mansilia, in nosocomij procuratione, quoad clāsis abiret, iussi persistere. Xauerius interim, de instituta vitæ consuetudine remisit nihil, certam ei naus particulam ibi quoque Sosa in hospitium assignauerat. hanc item pater alijs egentibus vltro concessit. ipsi pro culcitra funis anchorarius in spiram conuolutus, pro ceruicali fuit ipsamet anchora. Ex itinere primum ad Melindem, tum ad Socotoram naus appulsa. vtrobiq. in erudiendis ac subleuandis hominibus, pro temporis breuitate, Xauerij nauitas ac diligentia constitit. Goam deniq. anno seculi huius quadragesimo secundo peruentum est, pridie nonas Maias, quo die Romæ quondam sanctus Ioannes Apostolus ex olei feruentis dolio illāsus emerfit. Descensione facta, pater ad Regis valetudinarium, vti solebat, extēplo se cōfert. Eodem paulo post cum clāsiarijs ægrotis Paulus & Mansilia comites magna omnium gratulatione succedunt. Goanæ tū Ecclesiæ præerat Ioannes Albuquerque (de quo supra commemoratum est) præstanti sapientia Pontifex. Ad hunc, Xauerius, antequam vllam reipublice attingeret partem, adiit honoris & obsequij causa: eiq. sine ambagibus id quod erat exposuit: se Pauli Pont. Max. & Ioānis Regis Lusitanæ missu, ad impertiendum ethnicis euangelium, stabiliendos in fide neophytos, Christianos aduenas & inquilinos, p viribus adiuuandos, in ea loca venisse, attamen, ita sibi certum esse fixumque: communis rei nihil omnino, nisi ex ipsius Episcopi auctoritate ac sententia gerere. Simul, Pontificias litteras, quibus Nuntius Apostolicus fuerat declaratus, eidem offert venerabundus: ac profitetur, sese iure illo ac potestate nequaquam vsurum, nisi quatenus episcopus ipse permiserit. Hac seu altitudine animi, seu modestia captus Albuquerque, illi co ruit in amplexus viri: perlectum probatumq. diploma restituit: postremo, etiam atq. etiam Dei seruum adhortatur, vti animo soluto ac libero Christianam rem è præscripto summi Pontificis administret; valde confidere se se, illius aduentum, ad Indicæ ecclesiæ, vel tutelam, vel amplificationem magnopere profuturum. neq. in præsentia modo Xaueriū comiter ac libenter accepit; sed etiam in posterū præcipuo semper tū in honore, tū in amore cunctis approbātibus habuit. Ab ea

salutatione regressus in domicilium hospitale Xaverius, consueta pietatis & caritatis munia cum suis obire perrexit. Præter hæc, salutarem publici cathéchismi ritum, in regionibus ijs atque primus instituit. Quotidie ferme prædibat ipse cum tintinnabulo, & ingentem promiscuæ turbæ numerum in templum cohebant, ibi rectæ fidei capita, & Christianæ vitæ præcepta, vulgi sermone breuiter ac dilucide comprehensa (quæ ipsemet postea certioribus ad modulandum adstrinxit numeris) decantabantur hoc fere pacto. Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus, easdem voces reliqui extemplo reddebant, id cum pro populi captibus terne ac sapius fieret, sequēbatur, ut sonus ille, ad aures blande ac suauiter accedens, integra paulatim sensa, totasque periochias penitus in pectora demitteret vulgi. Ad extremum, ut silentio indicto symphonia conueniuerat, certos ex eadem institutione locos, Dei famulus fuisse ac populariter explicabat. Ita, pueruli, feminaeque, ac tarda plerumque mancipia, paucis horis ac pæne ludibundi, multo plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis, quam illa noua ac vetus Academia, lycæumque illud inclytum, & omnes antiquæ philosophorum scholæ tot seculis, tanta contentione, tantis incubrationibus extundere valuerunt. Hæc tum in vrbe Goa per hyemem à Xauerio gesta: & simul, optimatum rogatu, Paulus Camers, Diui Pauli feminario collegione, quod iam puorum numero haud paruo constabat, administrando regendoque præpositus. At Xaverius, quod per eos dies de recenti Parauarum & Piscariæ gentis conuersione cognorat, Mansilia comite ad eos edocendos & confirmandos vere ineunte profectus est, ij populi, uti supra docuimus, magna Michaelis Vafæi & sociorum alacritate, salutaribus illi quidem abluti fuerant aquis; cæterum eius mysterij vim, & reliqua ecclesiæ sacramenta, itemque præcandi formulas, & Christianæ fidei articulos, & legis diuinæ præcepta penitus ignorabant. Neque sacerdotibus Foropæis quine Goæ, quine Cocini degerent, vlla ostendebatur facultas barbariæ illius erudiendæ: quippe in magna distantia locorum, & nullo propemodum lingue commercio. ex quo nimirum facile conijci potest, dum peregrinus homo Xauerius ignotum sermonem addiscit, cæcamque ignorantia noctem ex ijs mentibus conatur expellere; quam graues illi miseriæ, quantus molestiarum cumulus fuerit perferendus. Cum Brachmanis præcipue magna seruo Dei fuere certamina. Abduci à se populum, fraudeque suas ac mendaciæ detegi, mortis instar ducebant. cumque à vi cædibusque eos barbarum absterret metus, frustra Euangelici præconis linguam donis ac mercede alligare sæpe conati sunt. Interea, vicino quodam in oppido, quod tyranni metu in patria superstitione

Ane perstabat, foemina quartum iam diem ex partus difficultate grauiſſime laboranti agentique animam, Xauerius accitus interuenit. fidei ſummam exponit: certum ad ſalutem iter offendit: aſſenſa eſt mulier: baptiſmum expetiit: illico peperit: ea readducti propinqui, dein populares vniuerſi, tyranno mitigato, repudiatis idolis, Euangelio credere: quos omnes probe inſtitutos pater ſacro item baptiſmate proluit. Hæc & alia plurima Xauerium mire diſtriſtum habebant: atque vbi quod in præſentia ſatis eſſet, eodem ſubſliterat loco; delectos ex omni Chriſtianoꝝ numero hypodidaſcalos (ij patrio ſermone canacapolii vocantur) & probitatis, & ingenij laude præſtantes; in ea locabat ſpecula, qui cæteros in officio continerent, ſacras tuerentur ædes, baptiſmate ſungerentur; & ſi quid accidiſſet grauius aut difficilius, conſignatum interea litteris memoriæ cauſa, poſtmodum ad ſe referrent. Hiſce vicarijs commendato grege, ad aliud ipſe aliudque, deinceps oppidum aut pagum, pedes, & quidem ſine ſaculo ſemper ac pera, tranſibat. Vbi oram omnem ijs quæ dixi caritatis officijs, & prædicatione Euangelij peragrauerat; orſus iterum à capite eandem pari diligentia prouinciã obibat, penſum cum cæteris Chriſtianis, tum vero a canacopolis exigens. Atque huic hominum ordini, quo commodius tam pia ac neceſſarie

Cfunctioni vacarent; certum auri pondus impetrauit quotannis in Luſitanæ Regiæ focculos ab Indis conferri ſolitus; cum quidem ad Catharinam ſcribens, Ioannis vxorem, inſigni virtute ac pudicitia foeminam, haud inepte luſiſſet, nullis eam foccis æque facile ſcanſuram in cælum, ac precibus neophytorum, in quos Chriſti cauſa id opis ac beneficentiæ contuliſſet. Amplius annum Dei ſamulus in Paraua regione traduxit; eumque Domini agrum adeo reliquit probe cultum & conſitum, vt hodie in primis totius Indiæ felix ac fertilis habeatur. Harum rerum fama commoti Macoæ ſinitimi populi è Trauancoris regno ad Comorini latus occiduum, Parauis multitudine ferme pares, Xauerium ad ſe baptiſmi cauſa per ſupplices nuntios ac litteras euocant. ille proſectus, eodem & inſtitutionis, & peregrinationis ordine plus decem hominum millia vertente menſe ad Chriſtum adiunxit. noui dein ad eum concurſus quotidie fieri, atque vbi patrio ſermone propoſita principia Chriſtianæ doctrinæ didicerant; cum alia ſuſpicere, & laudibus in cælum ferre; tum vero ipſa præcipue decem diuinæ legis præcepta: mirari quam illa æquitatis plena eſſent, quam vera, quam rectæ rationi conſentanea: oblatam ſibi è cœlo haud dubie lucem gratulari inter ſe; deplorare ſuam; & maiorum ſuorum amentiam, qui ad eam diem in tam denſis errorum tenebris, ac tanta vitiorum ſeditate iaciſſent. Inde ſe mutuo ad Chriſtianam religionem ad-

hortari; mox cateruatim ad fontē æternæ salutis accurrere. Hisce ab-
 luendis cum maxime instaret Xauerus; noui à Manare legati super-
 ueniunt, id ipsum orantes: hoc nomine insula est, extremę Ceilano ad
 septentriones apposita. eam quoq. gentem, ne ipse ab inchoato ope-
 re abduceretur, missis interea pro se idoneis utcumque uiris, inuitat.
 Is uero ager, non fidelium modo, sed etiam martyrum vberem sege-
 tem paucis diebus effudit. Si quidem Iasanapatani Ceilanæ terræ ty-
 rannus, cuius in ditione erant Manareses, idolis ad insaniam dedi-
 tus, audita re, insitam ingenio feritatem nouellos in Christianos exer-
 cuit. immissoq. satellite, partim eorum occidit, partim varijs suppli-
 cijs per summam indignitatem affecit. pauci ex insula in continentē
 elapsi (in ijs regius quidam adolescens) terrestri leucarū amplius du-
 centarum itinere Goam usq. se contulere. ibi rite instituti omnes, &
 mystico partu renati sunt. Neque hac tantū regione se se tenebat ani-
 morum ardor. Macazares quoque, leucas in ortum quingentas ab Co-
 cino disuncti, Christianos doctores maiorem in modum expetebāt.
 ij legatos primum ea de re ad Antonium Galuanum (vti supra com-
 memoratum est) miserant. Galuani iussu cum ad eos tenderet Franci-
 scus Caltrius; aduersa tempestate prohibitus, Ternatem redierat in-
 fecta re. Felicius deinde nauigauit, cum Sosa Indiam regeret, Anto-
 nius Paiua, coemendi sandali causa missus in easdem insulas ab Rho-
 therico Vafæo Pereria, Malacæ Præfecto. Iam ante, in illis emporijs
 negotia gesserat Paiua, ac proinde multos ibi notos habebat; neq. erat
 Macazarici sermonis ignarus. Vt in Supanos deuenit (hoc nosse gens
 est) Rex ipse, iam septuagenarius, in primis totius Macazaris potens
 & bellicosus, ultro (quæ facilitas Regum illorum est) ad inuisendum
 aduenam accessit. Filium ducebat secum, annos quindecim natū, itē-
 que adolescentulas, aureis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cū
 ad portum venisset; accepta salutatione redditaque, varijs de rebus,
 ut fit, cum peregrino mercatore sermonē instituit. inter cætera quæ-
 siuit ex eo, quid ita, Lusitani Mauris (sic vulgo Mahometanos appel-
 lant) infensi infestique potissimum essent. Ea occasione arrepta, Lu-
 sitanus, in hæresis Mahometanæ vitia, & ipsius auctoris ambitionem,
 fraudes, avaritiamque pro ea quam habebat fandi copia inuectus;
 ijs dein vitijs fraudibusque, veritatem, ius, fasque Christianæ reli-
 gionis opposuit: deque ipso Christo Dei filio, generis humani libera-
 tore, nonnulla subiunxit. Inde affirmavit, nomini Christiano cum sce-
 leratissima & corruptrice animorum secta proprium ac perpetuum
 bellum esse susceptum. Omnia Regi probabilia admodum visa: &
 quod iam aduersperasceret, domum regressus, Paiuæ xenia misit ad
 nauem. Postero die, ac sæpe deinceps, multa ex eodem sciscitari per-
 rexit. in ijs, illud etiam; quidnam esset Iacobus quidam, quem in præ-
 lijs inuocari ab Lusitanis, ad se Mauri detulissent. Ad hæc, Paiua,
 de Christi discipulis ad Euangelium prædicandum à magistro
 dimis-

- A dimissis, pauca perstrinxit. in ijs, præcipua sanctitate meritq. fuisse Iacobum, qui primus latissimum Hispaniæ, patefacti hominibus cœli, nuntium attulisset: atq. idcirco in eius præcipue Apostoli tutela ac patrocinio Hispanos latere vniuersos. ac proinde, inter dimissionem ab ijs inuocatum contra Christianæ fidei hostes adesse fulgentibus armis horrificum; igneo equo insidentem. eius rei, vel Mauros optimos esse testes, qui conferta cum Lusitanis pugna, plures ipsi ac paratiores, tali viso non semel cæcam in formidinem, fugamque præcipientem acti sint. Sub hæc Paiua è Christianis institutis, de inuocatione præsidioq. celestium pauca differuit. Cum hæc & alia id genus complura, mira quadam approbatione per eos dies audisset
- B Rex, neque tamen de capessenda peregrina feligione statueret quicquam; Paiua, quod in eo emporio tempus vltra negotiandi nō esset; ad Siani regnum leucas inde quinquaginta processit. Cum Siano Rege familiaritas intercedebat Paiuæ; quippe apud quem ægrotus olim in hospitio fuerat, multaq. cum eo de Christianis initijs egerat. Hunc vbi adesse cognouit Rex, confestim ad eum, iactis procul a portu ancoris in salo stantem, prior visendi gratia transmisit: & mirifica quadam ex eius adspectu voluptate perfusus, post mutuam salutationem; Auguror, inquit, faustum ac felicem mihi meisq. tuū esse aduentum, ò Paiua: quādoquidem, ex quo te aspicio, tanta ac tam noua me gaudia pertentant. multo dein ac suauiter cum peregrinis habito sermone, digreditur. Insequenti luce, cum ad eum salutandum honoris causa vicissim in urbem Sianum Lusitani venissent; conuersus ad Paiuam Rex, Caue, inquit, putes excidisse mihi, quæ, hic apud nos cum esses, de vestræ nationis in vnum Deum fide ac pietate narraſti. herent ea mihi penitus infixa; neq. vñquam ex eo tempore voluntas mihi eiusdem amplectendæ ac profitendæ fidei defuit. Sed hæcenus, me, popularium metus, si ab auitis institutis abscederem, nec non existimationis ratio, si, grandi iam natu, repente immutatus viderer; ab hoc tam honesto consilio retardarunt. easdem ob causas adhuc animi pendeo; teq. pro amicitia consulo, quid mihi
- D faciendum putes. ac simul quæso vti coram hisce proceribus (adstant autem plures) aliqua de fidei vestræ mysterijs, deque hominis Christiani officio differas. Tum Paiua, se indoctum præfatus, ac nimis nime dignum qui tam sublimia tamque diuina tractaret, ac nihilominus incenso pij Regis studio pro sua parte non defuturum; orsus à primo decalogi præcepto; cætera singillatim deinceps quam planissime potuit explicauit: eaq. cuncta summam ad illa duo capita rediggi ostendit: amoris erga Deum, & proximum. Magno assensu, Regis præsertim, ea oratio audita. sic ille abiit dies. Postero, eadem scholæ pari auiditate repetuntur. Paiua, ad ea quæ tradiderat, sermonē adiūxit de officijs operibusque misericordiæ, quæq. ad corporis, quæq. ad animi auxiliū pertinet; ijsq. operibus præcipuas Christiani mun-

neris partes docuit contineri. Ab ea peroratione dimissus Paiua, proximo die renouatur in regiam, ille Deum enixe precatus, uti mortalibus cæcis lumen aliquod æternæ veritatis offerret; ad urbem properauit; in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, ut via laborem, ac tempus omnino sefellerit. Vbi ad Regem peruenit, adstante nobiliū corona, rursus de Christianis præceptionibus verba fecit: exinde quæfinit ab eo Rex, numquid de mundi creatione cognosset: ille, totam eius creationis seriem, à sanctis hominibus & prophetis conscriptam esse respondit. Cum, Sanctus quidnam sibi vellet, rursus interrogasset Rex (id enim verbum Paiua reddere Macazarice nequierat, propterea quod ij populi, ut sanctitatis ipsa re; sic etiam vocabulo carent) sanctos esse, inquit, eos, qui proposita nuper ab se præcepta seruarent; ac se quam maxime à corporis contagione seiungerent: huiusmodi fuisse recte religionis interpretes, Dei plenos; ac proinde nullum in eorum scriptis inesse mendacium. Tum Rex; Quid est, ait, mendacium? Atqui, ut ad hoc respondeam (inquit Paiua) liberali venia est mihi abs te opus, ò Rex. quod si nihilominus acerba & aspera mea tibi visa erit oratio; peto quæsoque, uti omnem in me vnum iram exerceas: Lustanos meos cum suis rebus incolumes abire permittas. Cum ille continuo quidlibet expromendi potestatem fecisset, Scire aues, inquit, mendacium quid significet. Ego vero, nulla comparatione huiusce tibi vocabuli vim facilius aut clarius demonstrauerim; quàm ista ipsa quam vos agitis vita. Cum enim IESVM Christum, Dei filium, totius veritatis auctorem, penitus ignoretis; sic fit, ut erroribus infinitis impliciti, à veritate semoti, in ipso mendacio volutemini. Cū hæc & eiusmodi maxime dicerentur, subito coactæ nubes, magno cum cœli fragore, tonitribusque, & procellis, ingentem vim imbrium effundere: quæ res eo & mirabilior visa est, & gratior accidit, quo maiore cum detrimento frugum, diuturna siccitate laboratum in ijs regionibus fuerat. Cum dein Regem vrgeret Paiua, ut in Christi verba sine dubitatione inraret; ille nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstabat egregiæ ipsius voluntati, maxime sacrificuli, quos vocant Becos, teterrimum genus. ij, quemadmodum Satanæ ministros decet, ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant, expilant faciem, crines alunt comitque: dentes artificio quodam inaurant: denique fractis motibus gestibusque, luxum atque mollitiem prodant. ijsdem foeminam attrigisse capitale est: ardenti vinus crematur pice qui tale quippiam admisit. at vero ipsi (quod vix auditu fas sit) certis inter se legibus nuntant: & praua insuper vulgo ferentes dogmata, miseram gentem nefariæ turpitudinis ac superstitionis implent. igitur hi præcipuè, ab nona religione absterrebant Regem; quippe qui omnibus aduerti flagitijs, Christianæ severitatis & castimonie nomen horrerent: Accedebant ad labefactandum, si qua possent, Regis propositum Mahometani quoque

A complures, qui mercaturæ causa in eius Regnum ex Vgentana, Panè, Patane conuenerant. Horum sceleri & conatibus dum obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatissima classe, necopinato supervenit. ac primum omnium interrogat Lusitanos. num Sianius Christo se addiderit. Cum ab ijs responsum esset, Sianium cunctari deliberabundū adhuc; Supanus, In re adeo salutari, tam longa deliberatione quid opus est? inquit. ego quidem, nulla interposita mora, Christianum me volo fieri. Tum Paiua, quod sacerdotibus careret, ipse per se perque suos raptim ara excitata, quam maxime festo apparatu, Regem sacro baptismo rite lustrandum curavit à quodam è comitibus, cum cætero corporis habitu, tum ipsa canicie venerando.

B post Regem, alij quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati. Regi, Ludouici nomen impositum. cætera cohors, alij aliter appellati. Summa dein cum lætitia, & gratulatione bombardæ perstreperunt; reique gestæ fama longe ac late manauit. eo exemplo incitatus, tandem aliquando Sianius omni contempto periculo rupit moras. à Paiua ipso cum primoribus aliquot baptizatus, Ioannem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic item dies: & Reges ambo præter veterem amicitiam ac vicinitatem, nouo insuper sacræ necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque conficti. Abeunte dein Paiua cum suis, veriti, ne duce, ac magistro destituta gens, breui pristinos in errores ingeniūque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam necessarij subsidij causam misere. Hic admodum Euangelij cursus (quod quidem exstet) gerente Praturam Sofa, per triennium fuit. Interea Prætor ipse, tuendæ atque administrandæ prouinciæ diligenter operam dederat, Is, vt primum Goam est delatus, inito magistratu, hyemem totam ferme iure dicundo consumpsit. atque illud ab eo in primis laudabiliter institutum, vt sexta quaque feria valetudinarium publicum ad consolandos ægrotos inuiseret; ibidemq. rei diuinę palam interesset. custodias præterea singulis hebdomadis adibat: victorum cognoscebat causas, curabatque vt salua æquitate ac fide, quamplurimi soluerentur.

D idque toto præturæ tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit. ipse ad Baticalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit. Hæc mulier, stipendiaria Lusitani Regis, non modo vectigal dudum abnuebat pendere; sed etiam piratis & hostibus nominis Christiani tutum in suos portus dabat receptum. Sofa, quadraginta nauibus, in quibus præter auxilia Lusitani erant mille quingenti; ad Baticalam profectus in ipso portus aditu consistit. inde missi ad Reginam, qui debitas pensiones, & præterea piraticos parones ad vnum exigèrent. illa, metu repentino icta, quatuor in præsentia mittit parones. inde cum varias ad frustrandū excusationes afferret; descensione facta Prætor instruit acie. Mahometani, primo è palmetis in hostem intrepide subeuntē, varij generis tela cōijciūt. dein.

vbi ea sperni sensere, ad urbem citato recedunt gradu. ibi rursus con- **A**
globati in conspectu liberorum, & coniugum (nam Regina tum aberat) prælum instaurant. anceps aliquandiu dimicatio fuit, sed inferente se acrius Lusitano, fusi per agros, fugatique omnes: oppidum nullo defensore captum & incensum est: e Lusitanis desiderati duodecim, vulnerati complures. è barbaris maior multo numerus cecidit. Ceterum in ea pugna insigne traditur facinus Francisci Almeida Scalabitanianis, conspicatus commilitonem in extremo discrimine, hostiles manipulos impetu capto perrumpit: circumuentum Lusitanum egregie protegit: & in eodem hærens vestigio, intentos in se mucrones ac tela tandiu sustinuit; quoad suis ad opem utrique ferendam spatium datum est. ita, coronam is quoque ciuicam; populari seruato: præcipuam victoriæ laudem, absterito Mahometano promeruit. exinde Prætor, succedentibus in orbem centurijs, Baticalanos fines, non intermissa dierum aliquot clade vastauit. ac, metu malisque demum, Reginam & consiliarios, ad piraticas tradendas naues, permunerada stipendia, & pacem renouandam adegit, postremo victor incolumi classe Cocinum petijt: ab Cocino dimissis varia in loca nauibus, in vrbe Malaca primus portorium & scripturæ magistrōs instituit, ex quo, ad regia vestigalia non mediocris accessio facta est. Inde Goam in hyberna reuectum, cupido incescit Tremelani delubri exspoliandi, credo, quod eo cultu ac donarijs indignum idolum duceret, in Coromandelio tractu delubrum id est; cum cætera superstitione, tum auro ac diuitijs inclutum. in eam rem, Sofa, per multis ijsque aptis remigijs nauibus quo facilius esset ad terram appulsus, & tribus fere armatorum millibus, ineunte vere cum ab Goa soluisset, vixdum in altum euectâ classē atrox tempesta oborta pene demersit. maximo in periculo prætoria ipsa triremis fuit. dispersæ cæteræ, Cocinum denique tenuere. Inde ad insulam processere, quam a vaccis appellant. ibi ab exploratoribus cognitum, Coromandelium littus omne, contra quam Prætor ab alijs audierat, asperum & importuosum esse: nullâ ibi tutam stationem fore. Hoc nûtio reuocatus; ne nihil omnino tali apparatu egisse videretur, ad Colanum repente flexit. ibi arcem, uti docuimus, Lusitanianam habebat. Rex erat socius: ac tum ab vrbe cum exercitu aberat, bellis finitimis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor; à mari non plus vna, distabat fanum, in quo magnam item pecuniæ vim asseruari ferebat fama. Prætor in terram egressus, per speciem amicitie paulatim ad locum progredi. populus mirari quid in pacata regione sibi vellent armatæ Lusitanorum cohortes. vbi templum intrantem videt Sofam; tum demum sensere quid peteret. exemplo reliquias militum ex agris euocant: atque ad naues redeuntem Lusitanum angusta ac depressa via (quod ad Calecutum olim Albuquerque euenerat) è superiore loco, syluisque ac sepibus, Naires minus centum adorti; sagittis ac fistulis magno detrimento affecere. Sofa, cum agmen clauderet, ex quo

- A** equo degreſſus quo minus ad iſtus pateret; ferme triginta ſuorum amiſſis, vulneratis compluribus, ægre ad mare peruenit; haudquaquã fatis magno operæ pretio: ſiquidem effoſſis templi penetralibus, auream ollam extraxerant numulis argenteis plenam quos Indi fanones vocant, neque feſtertium plus vnum continent ſinguli. Eam ollam Ioanni Regi dono miſſam, conſulti Pontifices reddendam Colanio cenſuerunt. reuecta quamprimum in Indiam, & eodẽ loco Regis iuſſu reposita eſt. Per idem tempus, creſcendi ex aliorum malis, præclara ſe Luſitanis dedit occaſio. Inter Azedecanẽ & Idalcanem (vti ſunt eæ gentes ad omnem ſtatum ſpei vel timoris mobiles & infidæ) noua odia & ſimilitates exſtiterant. Idalcan Azedecanem, beneficiarium & veſtigalem ſuum, in regiã pro poteſtate euocabat. ille capiti metuẽs, pariterq. theſauris quos diuturna parcimonia rapinisque congeſſerat; palam imperium detrectabat. Inde mutuo ſibi ſtruerẽ infidias; mox etiam bellum aperte moliri: ac demum in eius belli ſocietatem pro ſe vterque muneribus ac promiſſis Luſitanos allicere. Inter cetera, Azedecan, exturbandi è male parto imperio Idalcanis, conſiliũ cepit eiufmodi. E ſtirpe Decanij Regis, quem à ſatrapis ducibuſq. circumuentum & captum fuiſſe memorauimus, Meales erat quidam. iſ, ad otium magis quam ad arma natus, & ſæuitiam Idalcanis haud ſine cauſa pertimeſcens; veniam ab eodem impetrauerat. religionis ergo
- C** ſecedendi Mecam, ibi cum vxore liberisq. aliquandiu commoratu; Solimanus archipirata, de quo ſupra diximus, Indiam petiturus, auerſerat, iniecta quidem ſpe auiti regni recuperandi: ſed, quod multo ſimilius veri eſt, quo per eum, ſi res ita ferret, ſeditiones ac turbas in ijs regionibus excitaret. Hiſce ergo promiſſis inſlatus Meales, & comiter in claſſem acceptus; in Cambaie deuenerat fines. Ceterum à Luſitanis paulo poſt victo & fugato Solimano, haudquaquam ſuis viribus fidens, ibidem in exſilio ſponte ſubſtiterat. ea re cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano leucis ab Goa quatuordecim, per occultos interpretes ac litteras inſtare Garziæ Caſtrio Goę præfecto (nam Soſa tum aberat) vti Mealem è Cambaia quamprimum accerſat. iſ vbi Luſitano præſidio ſeptus in terra Decania pedem poſuerit, concurſum ex agris vicisque, ab importuni tyranni odio, ad iuſtum ac legitimum Regem extemplo futurum. ſe quoque in id ipſum paratas habiturum copias: & Luſitanos, Meali tum inopi egentique quibus velint impoſitis legibus, ſi eum in patria locauerint ſede; pro inſidioſo & rapaci accola, vicinum Regem ad omnia fidum atque opportunum habituros. Hiſce atq. alijs rationibus facile perſuaſum præfecto, vti magnis pollicitationibus Mealem cum vxore liberiſque Goam euocaret. Eo vbi peruenit; conſeſtim admonitus Prætor, qui tum erat Cocini, Goã repetit. ibi in concilio dies aliquot anceps deliberatio tenuit. nam & pacem cum Idalcane factam, repente violare, nefas; & Mealem vltro accerſitum repẽte deferere, turpe non ſine cauſa videbatur. Variantibus

bus inde sententijs, cum aliquandiu hæssset Prætor; tandem è dignitate fideque nominis Lusitani statuit esse. Mealis afflictas fortunas omni ope excitare; & cum Azedecane, iamdiu id exoptante, vires atque arma coniungere. Habito delectu, clam dies ad reducendū Mealem præfectis edicatur. iam ad primos Decanij regni fines præsto erat popularium manus, Meali excipiendi submissa. Vbi dies affuit, Prætor ipse cum armatorum copijs Mealem sine fine gratias agentem ad littus honoris causa deducebat. vix ad arcem Benefarini puenierant, vnde in continentem ex insula traiectus est; cum seuocatū Prætorem Petrus Faria Lusitanus vir bello egregius, & magno rerum Indicarum vsu monere etiam atque etiam institit, integris rebus videret quid ageret: perfida barbarorum ingenia inconstantiam rerum humanarum apud se reputaret: neu florentes tum Lusitanas opes cum perditis misceret exsulum rebus; neu Idalcane tanta potentia Regem, amicum ac focium, sine cā lacefferet. mittendi Mealis, quando-cunq. sit opus, arbitrium penes Prætorem fore: sedandi belli, si temere moueatur, non quoties libeat, facultatē fore. Hac oratione, & simul auctoritate viri permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret animo, repente, quasi noua res aliqua maioris incidisset momenti; redire vna cum Meale cunctos in urbem iubet. id cum initio sermonem æque ciuibus atque aduenis præbuisset, sapienter dein factum apparuit. siquidem quintodecimo ferme post die, nuntius venit, ab Idalcane debellatum esse. Profectus magno cum exercitu ab Vrbe Visapore (ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta) Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus, urgente animi ægritudine senioque, extremum obie-rat diem. eo demortuo, Idalcan urbem facili negotio captam diripue-rat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatus inuentum aie-bant. Hæc vbi Goam allata sunt, Prætor necessitatem in consilium vertit: celato quid nuper egisset; legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcanem mittit. Mire opportuna ea fuit legatio. Idalcan, inter ipsam rei tantæ lætitiā, vel Prætoris officio, vel ipsius legati dexteritate captus; Bardesios & Salfetanos vicos agrosque; & extra suam ditio-nem quicquid Azedecanis fuisset; Lusitanis attribuit; cum eo tamen, vti Mealem cum coniuge & filijs Malacam amandarent, ibique custo-diendum curarent, ne ad novos tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor, ea donatione gaudens, misit extemplo qui possessionē locorum adirent, & vectigalia nomine Lusitani Regis, vt olim, exige-rent. De Meale incertis implicans responsis, callide rem extraxit, neq. ab Goa dimisit hospitem; verbo, vt in oculis populi Geani tutius adseruaretur: re vera, vt in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è proximo auita intuenis regna, & Lusitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera custodia dissimulanter est habitus. Hæc ferme ab Sofa Præto-re gesta; quem deinde virum, in Lusitaniam secūdo cursu reue-ctum,

Astum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore semper habuit Rex. Cæterum eius præturam vna res maxime fecit insignem; aperta per id tempus, & primum cognita nostris hominibus terra Iaponia. cuius de terræ & cultorum ingenijs ritibusq., tametsi non panca dudum à nobis alibi tradita sunt; tamen hic etiam exponi quædam aut ex eo tempore allata, aut etiam liquidius comperta, locus haud dubie postulat. Quem igitur vulgo Iaponem vocant, eæ præcipuæ tres insulæ sunt, circumfulis alijs minoribus interfluo eu-ripo dissociatæ. Prima & maxima, in satrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur: eius caput est vrbs Meacum; inde insula tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc satrapijs regniue censetur nouem. nobilissimas habet vrbes, Vosuquim & Funaium regni Bungenfis. Tertia dicitur Xicocum: satrapias aut regna continet non plus quatuor; insignis maxime Tosa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna, vel satrapiæ (sunt enim complures in quas vocabulum regni minime conuenit) in vniuersum numerantur sexaginta sex. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, vti ferunt, leucas excurrit. huic nequaquam respondet latitudo: decem tantum alicubi patet; summum triginta non amplius. de ambitu nil dum certi proditum est. Iacet ab Aequatore in Arctû à trigesimo gradu ad trigessimû fere octauû. Ab Oriente obuersa est nouæ Hispaniæ, centû & quinquaginta leucarû intervallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente adspicit Sinas, varia pro littorum flexu excursuue distantia: siquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum regnis in ortum est limes; ad Iaponis insulam Gotum, quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant sexaginta: ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Lusitani ferme negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducentarum nonaginta septem traiectus est. A meridie, vasto mari interfuso, inexploratas habet terras, e quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem delatos fama est, neque inde soluisse. Tellus maxima ex parte, nivalis ac frigida, neque admodum ferax. Septēbri mense oryzam (is cibus est communis omnium) quibusdam etiā locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes more nostro, sed genus quoddam offæ, seu polentæ conficiunt. Salubris cæli temperies: aquæ bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in vsus emicare cognitū est. Editi præruptique montes cum alijs passim, tum duo præcipua nobilitate visuntur: quorum alter, incertæ appellationis, assidue flammæ euomit; inq. eius cacumine, certis hominibus, postquā voti causa diu se macerauerint, splēdida circūfusus nube sese cacodæmon ostendit; alter Egenoiana nomine, Leucarum aliquot ascensu trans nubes attollitur. E terræ visceribus incolæ varia effodiunt metalla: & longinquas nationes ea merce pelliciunt. Arbores vel ad amānitatem, vel ad fructum ferunt haud absimiles nostris. vnius tamen, quæ

quæ palmam imitatur, ignoto nomine, admirabile prorsus ingenium. **A** siquidem (vti perhibent) humorē quemlibet reformidat: si forte maderit, contrahit illico sese, ac veluti pestifero contractu marcescit. remedio est, auulsam radicatus, in Sole siccare; & in vacuum scrobem scoriam ferri contusam, vel sitientem arenam infundere: ibi, postquā aruerit rursus, depacta, reuirescit, ac pristinum nitorem decoremque recipit. rami quoque decidui seu defracti, si clauo ad truncum affigantur, velut insiti coalescunt. Plurima vero varijs locis exsurgit cedrus, tantæ proceritatis, & crassitudinis, vt inde, fabri, basilicarum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis onerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oues, porcum, gallinam, anserem, fædasque alias domi haud quaquam alunt Iaponij: si caro gustanda sit, ferina vescuntur. **B** Campos, bouū & equorum militarium armenta: saltus atque dumeta, lupi, cuniculi, apri, cerui pererrant. è volatilibus, phasiani, anates amnicæ, palumbes, turtures, coturnices, ac syluestres gallinæ cernuntur. Pisce cum alio abundant incolæ, tum vero fluuitiali trutta, seu silare, & marina tamquam alosa; huic honos plurimus. Butyrum nesciunt: oliuo carent: factitio vtuntur, è cetis ad littus eiectis: pineas tædas ac faces, alicubi etiam paleas ad lumen adhibet vulgus. Procera statura, si cui contigerit, & decoro corporum habitu gloriantur. lenta plerisq. viuacitas; firmæ vires: in sexagesimū vsque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo varius est mos: volsella **C** depilant; pueri sinciput; plebij ac rustici dimidium caput; viri nobiles totum ferme, paucis ad occipitiū relictis capillis, quos attigisse quēpiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Mortalitatē incommoda, famem, sitim, æstum, algorem, vigilias, laboresque admirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme summa; protinus lauādi ad flumina deferuntur. ab vbere auulsi, venatu exercentur, & procul à matre ac nutrice locis habentur asperis, quod ita sentiant, nulla re magis infringi animos, quam molli ac blanda educatione. Storeis, culcitra in modum tumentibus, nitidisq. pauimenta consternunt. in ijs & somnum, subiecto ceruicibus lapide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos haud minor quam **D** apud Sinas cura. paxillis item ipsi duobus inter edendū ita scienter vtuntur, vti neque excidat quicquam, nec digitorum tersu opus sit. ceg nationem intrant excalceati, ne catastromata calcando coinquent. tenuiores, ad mare præsertim, victitant herbis, oryza, pifee: diuites ad consuetudinem Sinarum, ornant splendide atque apparate conuiuuiū. in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique conuiuæ mensa: è cedro pinuue, palmi fere, altitudine, binum dodrantium quadro, nitidissima, lectissimisque distincta coloribus. cibi confecti, in pyramidem exstruunt, auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. nonnunquam etiam, rostro pedibusq. inauratis aues integre nobilibus patinis inferuntur. Hospitem & conuiuium hilare

Ahilare ac libenter accipiunt. conuiuandi ac propinandi multas habent leges cum ritibus exquisitis: hæc cuncti diligenter obseruant. Vsum vitis ignorant. oryza expriment vinum: sed ipsi quoque ante omnia delectantur hauribus aquæ pene feruentis, insperfo quem supradiximus puluere Chia. circa eam potionem diligentissimi sūt; ac principes interdū viri suis ipsi manibus eidem temperandæ, ac miscendæ, amicorum honoris causa dant operam: certasque habēt ædium partes, huic ministerio dicatas: in ijs foculus assidue stat, cortina è ferro liquato superimposita inde, venientibus & abeuntibus amicis pocula porrigunt: hospitibus vero, in digressu, contemplandam etiam offerunt gazam quæ apud eos maximi fit. ea ferme sunt illius quam dixi potionis instrumenta, focus & olla cum tripode, infundibulum, figlini calices, cochlearia, & vascula tum herbæ ipsi, tum pulueri qui ex ea conficitur, adseruando. Hæc, vtique certi generis, quod non nisi peritus eiusmodi rerum inspector intelligat, haud inferiore apud Iaponios habentur loco (quandoquidem hæc opinione gentium constant) quam apud Europæos anuli gemmati, & baccata monilia. Mira etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiorum laminis certorum opificum. prorsus, vti nonnullæ aureorum quinque circiter millibus æstimentur. Magnus insuper honos papyri plagulis quibusdam læuoris eximij, in quibus, atro monochromatæ singulæ tantum aues, arboreæue, nobilium artificum penicillo pictæ retinent oculos. Hæc igitur, vt dixi, Iaponij, dynastæ præferunt, & auidè sibi comparant, & alijs ambitiose proponunt. Ligneis plerique ob crebros terremotus, quidam tamen ab imo lapideis vtuntur ædibus, elegantia atque arte visendis. magnifica item exstruunt tēpla, & sacerdotum vtriusque sexus ampla & sumptuosa cœnobia: quamquam ingentem eorum numerum, hæc scribentibus nobis, præpollens tyrannus Nubunanga, non tam Christianæ rei studio, quam execrabili quodam omnium religionum ac superstitionū odio, nuper euertisse nuntiabatur. Sermo Iaponiorum, vnus & communius est omnium; sed ita varius idem & multiplex, vti plures haud immerito videantur esse. quippe vniuscuiusque notionis ac rei, multa vocabula sunt, quorum alia contemptus, alia honoris causa; alia apud principes, alia apud plebem; alia denique viri, alia fœminæ usurpant. ad hæc, aliter loquuntur ac scribunt; & in ipsa scriptione, aliter epistolas, aliter volumina librosque conficiunt: habent autem plurimos, tum soluta oratione, tum elegantissimo versu conscriptos. porro notis vtuntur eiusmodi; quarum singulæ, singulas, vel etiam plures dictiones, Aegypto ac Sinensi more, contineant. ad summā, a nostris haud imperitis rerum æstimatoribus, Iaponica lingua, Latine, vel genere ipso, vel vbertate præfertur. Itaque ad perdiscendum, & magni laboris, & longi temporis indiget. Armis vero apud prime dedita gens est, ea sunt, præter ferream fistulam, arcumque

& la-

& sagittas, gladius incuruus, & pugio. (queis ab duodecimo ætatis anno sese præcingunt) tam egregia chalybis temperatura, vti ferrum nostrum acie propemodum illæsa diffindat. accedit pilum auro argentouæ bracteatum, falce præfixum: nanguinatam appellant. hastis item egregie vtuntur, quæ nostras & leuitate, & longitudine superant. Amictus ab infantia ad iuuentutem sumunt varios, idq. cū cæremonijs, & solemnī apparatu. Cæterum, qui adulti iam sunt, talarē gestant versicolore tunicam. hanc domi demittunt; prodituri autem, in caligas infundunt, ad imum æqualiter laxas; easque circa renes leni subligant nodo. Tunicæ amiculum superinduunt breuiorem (quimonem vocant) manicis, nō vltra cubitos eminentibus. hæc vestes per æstatem gerunt simplices, ac subtilissimo textu: per hyemem scilicet densiores ac duplices, inserto item serico tomento; easq., ne incommode tumeant, per quam artificiose perpūgunt. Calceis crepidisue sine obstragulo, sandaliorum instar, vtuntur, corneo ad extremum exstante hemicyclo, quem, firmitatis causa, primum inter & secundum inserunt digitos. Flabella gerunt, tum ad velandam faciem, tum ad auram colligendam, auro sericoque intertexta. sub vmbella ferme procures, alioquin aperto capite, in Sole pariter ac pluuiā vterq. sexus incedit, & coloribus festum habent nigrum atque puniceum: albus in luctu est. Ac plurimis quoq. alijs in rebus, credi vix potest, quantopere a nostro, victus eorum & cultus abhorreat. In olfacto, suffitus nostros minime ferunt; alia ipsi quædam odoramenta succendunt. In gustu, nostras illi epulas, nos vicissim illorum condimenta aspernamur. Aquam nos gelidam, illi calefactam æstate pariter & hyeme potant. In auditu, symphoniam eorum, nostræ aures omnino refugiunt. Nobis, dentium, in candore; illis, quod mirere, in ipsa nigritie decor est. itaq. atro, quodam eos pigmento identidem inficiunt. scæminas in publico viri & cognati præcedunt, famuli subsequuntur. equum nos ab læua, illi ab dextra conscendunt. Inter salutandum, nos caput; illi, perleui crepidarū vel sandaliorum excussu, pedes aperiunt. aduenienti amico nos adsurgimus, illi subsidunt. nobis gemmæ, illis ferrea vel fictilia vasa in honore sunt. Iam, in curationibus, nos dulcia & bene cocta, illi salsa, & acria, & cruda ægrotis apponunt: nos, pullos & altitia; illi pisces atq. conchylia. pharmacis nos ferme olidis & amaris: illi perquæ suauibus & odoratis vtuntur. nos crebro sanguinem, illi nunquam eliciunt. Atq. alijs item in generibus ita multa obseruant eiusmodi; vt si minus plantis (neq. enim id probe dum exploratum est) moribus certe, orbi nostro plane oppositi videantur esse. Neq. vero, cur ita faciant, probabilem plerumq. rationem asserre non possunt. vt illa: fidere quam attoniti, maioris venerationis indicium: cuiuslibet vsus vasa, quam nullius cōmodi lapillos, quantauis mercede, sapientius emit: frigida cōprimi fibras, irritari tussim, & pectoris vitia, restinguere natuos

Atlūs ignēs feruida foueri calorem inſitū; laxari meatus, eoq. facilius
 leuari ſitū; ægro, quas appetat natura potiones, non quas horreat,
 propinari: ſanguini, quippe vehiculo vitæ, parci oportere defendūt.
 & alioq̄ui, non minus illis Europæi, quā Europæis illi ridiculi ſunt.
 ac, ſi quando per munditiarum aut elegantię contentionē, vt fit, ca-
 uillis agatur; par pari nobis egregie referunt. Sed cum in eiufmodi
 rebus tam vehementer a noſtra conſuetudine diſcrepent; ijdē tamen
 in conſtituendis hominum claſſibus ordinibuſue, haud abſimile no-
 ſtro diſcrimē ac rationem ſequentur. ordines ij, quinq. præcipui. Pri-
 mus, eorū qui cum imperio ſunt, rerumq. potiuntur: hoſce com-
 muni cūctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipſos To-
Bnos alij dein exſtant dignitatis gradus, vt apud nos Regum, Ducū,
 Marchionum, & Comitum. ij omnes, non tam auro pecuniaue, quā
 cæteris opibus, & clientelis abundant. quippe ad regnum euecti; mi-
 ſitibus amicisq. agros (iure fundi ſibi retento, ac nullo impoſito ve-
 tigali) diuidunt ea lege fruendos; vt & in pace, deſcriptis ordine mi-
 niſterijs appareant Regi; & in bello, ſuis ipſi cibarijs ac reliquo ſū-
 præ militiam obeant. ſic fit, vt dynaſtæ, quamquam in magna numo-
 rum inopia, tamen & multitudine bellatorum, & aulæ frequentia cæ-
 teroq. apparatu, vim imperij, ac ſpeciē regiæ maiſtatis obtinebāt.
 Illud vero præclarū, qđ animo excelfo, non morte demū aut vltima ne-
 ceſſitate cogente excedunt gubernaculo: ſed vbi vrgere caput ſenū,
Ccertis ad victū cultumue ſibi prædis reſeruatis, filium aut ſi quem aliū
 ſucceſſorē deſtinarunt, artibus regnādi ac præceptis imbutū; plerūq.
 ipſimet in folio collocant; ac iuuenilē eius etatē exinde prudētia, rerū
 vſu, conſilij iuuant. qđ ipſum apud nos ab Carolo V. Cæſare, quo la-
 tius ac felicius imperabat, eo maiore moderationis ac ſapiētīę laude
 factū animaduertimus. Altera Iaponiorū claſſis, eorū eſt qui nefaria
 gētis illius procurant ſacra, capite ac mēto prorſus abraſo, inter quo-
 tidiana & occulta ſagitia & ſupra, cœlibē nihilominus ac ſobriā pro-
 feſſi vitā, atq. ad mortales decipiēdos, conciliādæ pecunię cauſa, in
 oē argumētū ſāctimonię grauitatiſq. cōpoſiti. ijdē nobiliū ac diuitū
Dex ſequias ducunt; & alternantibus in odæo choris, carmina ſuo more
 decantant; & dicēdi copia & facultate præſtantes, concionibus popu-
 lum arbitratu ſuo circumagunt. Variæ ac multæ numerantur eorū ſe-
 ctę; nec deſunt qui ad quandam Rodiorum equitū ſpeciē (Chriſtia-
 nos quippe ritus hac etiā ex parte malus effingit dēmon) bellicas
 vna cū religione res tractent: ſed cōmuni omnes appellatione Bon-
 zij vocitantur, honeſto loco nati plerūq. nam proceres, multitudine
 liberorum, & anguſtia rei familiaris vrgente, ex ijs aliquos ad Bon-
 ziorum inſtituta ac familias aggregant. Multa inſuper varijs habent
 locis gymnafia, quas Academias dicimus, copioſis inſtructa veſti-
 galibus; atque ob eas res præcipuum, ante hanc hominum eta-
 tem, toto Iapone obtinebant honoris ac dignitatis locum; ſed poſt
 illa-

illatas in ea loca faces Euangelij, fraudesque vulgo nudari & coargui
 ceptas, multum videlicet vniuerso generi de auctoritate atque exi-
 stimatione decessit. Tertius ordo, ciuium ac reliquæ nobilitatis est;
 è quibus, in cultu Regum plurimi, ac simul in militaris gloriæ studio
 consensescunt; nec pauci, artibus ijs quas ipsi liberales existimant,
 atque inter cætera pangendis carminibus delectantur. Sequuntur in-
 stitiores, ac sellularij, & variarum opifices rerum, egregia ferme soler-
 tia. Multas armorum habent fabricas; atque ipsi etiam typis ad im-
 pressionem vtuntur. Postremus est agricolarum locus, & eorum qui
 propter inopiam, in ditiorum famulatu ac ministerio victitant, quo-
 rum longe maior quam apud nos multitudo censetur. In vniuersum,
 acuta, sagax, ac bene à natura informata gens est: iudicio, docilitate,
 memoria, non Eois modo, sed etiam Hesperijs nationibus antecellit:
 quæ res in rusticis ac pueris liquido cernitur. illi, vrbanos pæne mo-
 res, vegetum ingenium, ac minime agrestem indolem præferunt.
 hi, celerius multo quam Europæi nostri, latinas, & litteras, & artes ar-
 ripiunt. Paupertas dedecori aut probro est nulli: vix etiam in multis
 agnoscitur, adeo accurate familiarem dispensant rem, & pro sua te-
 nuitate concinni ac nitentes incedunt. Maledicta, furta, impiam te-
 mere iurandi consuetudinem, alex genus omne auerfantur. Famæ glo-
 riæque auidissimi, dignitatis vero supra quam credi possit retinen-
 tes æque summi atque infimi sunt. nullam non modo contumeliæ spe-
 ciem, sed ne dictum quidem paulo asperius ferunt. ergo reuerentur
 inter se, præcipue nobiles, certantque officijs & honore verborum.
 quin, ipsi rerum vilissimarum artifices, quique se in diem locant, co-
 miter appellandi, si eorum vti velis industria, nam alioquin irritatur,
 ac spreto lucello, cæptum opus abijciunt. Constantiam ac decorum
 ita custodiunt vulgo, vt vel ab imminente ruina, sensim ac sine trepi-
 datione vlla recedant. cauentque diligenter, ne quid abiectum, aut ti-
 midum, vel in dictis vel in factis appareat. atque ob id ipsum, animi
 perturbationes, ægritudines, impetus, in speciem cohibere, atque ire
 præsertim notas omnes obruere, vel potius in contrarium flectere di-
 dicerunt. tum enim & gradus lentior, & frons hilarior est. intempe-
 rantiam vero linguæ, maximo animo minime dignam putant. ac pro-
 inde, vociferationes ac iurgia, neque inter populares in publico, ne-
 que domi inter maritum vxoremque, parentes ac liberos, herum ac
 famulos audiuntur. Sedate grauiusque quod agendum est, agitur. si
 quid odiosius accidit, internuntij commeant: quin etiam, inter ip-
 sas noxiorum pænas, conuitia remouentur, & verborum acerbitas. p-
 nuocationes autem ac rixæ, contra quam apud nos, admodum raræ. fe-
 rociam illi minasque in tempora belli referuant. Iam vero (quæ haud
 postrema amicitie lex est) mutuis in congressibus, domestica incom-
 moda, neccesitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt: tristi-
 tiam & curas egregie condunt: neque alienam pacem & iucundita-
 tem,

Atem, ineptis querimonijs, & superuacaneo mœrore sollicitant: ab alijs interrogati, rem totam vel renidentes eleuant, vel certe modica significatione perstringunt. deniq. asperis atq. aduersis in rebus, plane incredibilem animi æquitatem ostendunt; ac velut in gradu perstant, & quicquid euenit, sine gemitu excipiunt: credo, ipsa varietate casuum edocti, & inconstantia rerum humanarū, quæ in ijs regionibus vel maxime viget, infimæ sortis homines ad regiam celsitudinē euehi repente, alios e summo fastigio ad ima præcipitari, pene quotidianum est. hac illi vicissitudine. I. eruditi, latissima quæq. sic optant, vt interim difficillima cogitent. Firmus autem est animus ad quæ diu meditatus ac preparatus accidit. Neq. prouectæ solum ætatis eæ laudes: in puero rum consuetudine, atq. adeo in ipsis lufibus & remissione animorū, senilis prope maturitas, & moderatio quædam elucet. Hæc ferme Iaponiorum bona: quæ tamen eadem, ingenti malorum cumulo compensari nil ambigas. Ac primum in Dei cultu, quod potissimum iustitiæ munus est; & in finibus bonorum ac malorum, vna cum cæteris quæ Christum ignorant gentibus, miserandum in modum errant. Magistris religionum ac sapientiæ vtuntur ijs quos dixi Bonzijs. hi, vario alioquin dogmate mendacijsq., omnes tamen (quod facili negotioprehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia, & animorum immortalitate consentiunt. Inter docendum interest, quod impietatem hanc pauci palam & promiscue cunctis hominibus; alij non nisi nobilibus ac dynastis ex arcano tradunt: vulgus ac multitudinem, tartari metu in officio continendam affirmant. Duobus hisce generibus interiecti scelere, & amētia sunt, qui veteres quosdā impostores, Amidam, & Xacam suppliciter adorandos inculcant plebi, verbisq. conceptis deprecandos identidem, neq. id per hæsitatiōē angoremve, sed animo plane securo; certa q., si tantum hi rite inuocentur, salutis æternæ fiducia; quippe quorum vtriusque, dum in terris agerent, tanta durities & asperitas vitæ fuerit ad generis humani luenda peccata, vti

D ultra sollicitum esse de superū pace veniaque, aut hoc nomine corpus diuexare quenquam, vel quoquo modo penas delictorū ab semet exigere, non modo stultum & superuacaneum, sed in ipsos beatæ vitæ parentes contumeliosum ac nefarium sit. hoc Bonzij multi & priuatim & publice suadere nō desinunt, nequitia Lutherianę persimili: vt vnū vtriusq. auctorem facile agnoscas. Porro, quos dixi, Amidam, & Xacam, & si qua sunt alia primæ notæ numina, a quibus futuræ vitæ bona expetantur, patrio cognomine Fotoques vocant. alios dein habent veluti minorum gentium Deos, bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus attinent, largitores: hosce Camis appellant, Reges olim ipsos, Regumve filios, aut inuēto quopiam, insigniue alio facinore, falsę diuinitatis gloriam consequutos. horum de vita rebusq. gestis, vti de Ioue, Saturno, Libero, cæterisq. inanibus Dijs Graci poetæ, absurda quædam, & ridenda, & turpia fabulantur. Inde

Iaponij paulatim extinctis quæ Deus indiderat, veritatis igniculis; A
 conscientia magisterium exuunt, effractisq. pudicitia claustris; in
 choreas, ludos, computationes, ac venerem intemperanter effusi, cœ-
 ci cum cœcis ducibus viatores ad sempiternum interitum præcipiti
 celeritate festinant. ijdem, per causam retinenda gravitatis atq. con-
 stantia, dum animorum sensa motusq. a primis annis obtegere ac ce-
 lare adfuescunt, facili flexu, a prudentia ad astutiam, calliditatem,
 perfidiamq. degenerant. inde prauum simulandi studium, & fallendi
 certamen. vti quemq. pessime oderunt, ita familiarissimis oculis in-
 tuentur: bona fides, & aperta simplicitas, & candor illuditur. Accedit
 fauitia morum, & immanitas dira. leuissimis de causis, & quidem nec
 opinantes & auersos inuadunt homines, vnoq. aut altero acuti ac pō-
 derosi acinacis ictu conficiunt; dein, composito ac securo vultu, quasi
 facinus ad se nulla ratione pertineat, ferrum vagina reddit. in super,
 nacti occasionem ex tuto, gladij acumen in capite humerisue infontis
 cuiuspiam interdum experiri non dubitant. In bello, captis per vim
 oppidis, aut pagis, certum exitium; cuncta ferro flammisq. vastantur;
 non ætati, non sexui parcitur. in prælio victi, si palantes effugiant, nul-
 lo discrimine ciues hostesue sint, spoliolum causa plerunq. ab agre-
 sibus opprimuntur. aliena, vt diximus, furto subducere dedignantur;
 cædibus rapinisq. grassari non item. terra latronibus, mare piratis ve-
 hementer infestum, prægnantes fœmine, partum haud raro medica-
 mentis abigunt, idq. Bonziji auctoribus ac magistris; vel et editos in
 lucem infantes, alendi tædio, inopiaue, crudeliter iniecto præfocant
 pede. egentibus ægrotis, aut peregrinis publica & gratuita diuerso-
 ria nulla. sub dio pernoctant, miseramq. trahentes animâ, deserti ab
 hominibus, vel ipsa die sanantur, vel extincti morbo; abijciuntur in
 sterquiliniû. Eo maiore cum approbatione Iaponij Christianam cari-
 tatem erga destitutos & calamitosos, itemq. sepulture ac funerû insti-
 tuta mirantur. Sontibus quolibet nomine, haud leuiora quam exsilij,
 aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. gladio ferme
 trucidantur improvidi. nam aliqui se haud inultos cadere patiuntur.
 quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certoq. ad ignomi-
 niam vehiculi genere per cinium ora transuectos, extra urbem cruci, ab
 ignaris quanta signo illi veneratio debeatur, affigi mos est. In seditio-
 sos et, qui quidē potentes ac principes viri sunt, ex anteacondicto in-
 terdu animaduerti solet in hunc fere modum. Aedes noxi, Rex, vbi
 visum est, milite armato circumdat, eidemq. facit liberum aut pugnam
 mortis arbitrium. Si pugnam optarit, commissio protinus certamine, cum
 familia plane tota deletur, ac perpetua in oem posteritatem notatur
 infamia. sin voluntariam elegerit necem, vltro sibi ventrem alta pla-
 ga in obliquum, nonnulli et animosiores duplici in decussim incidit.
 vbi effluere intestina capere, parato in idipsum famulo ceruices am-
 putandas præbent; & ex amicis præcipui illatis pariter sibi manibus,
 supra

A supra mortuum corruere sibi gloriosum putant. Atq. idem facinus in alijs quoq. periculis, præsertim vbi agitur existimatio & fama, valde vfitatum est; & obductis densa caligine mentibus honestissimi mû ducitur. quin, ipsi interdû pueri vel a parentibus exacerbati vehementius, vel grauiore aliqua indignatione concepta, genus id leti palam sibi met ipsi consciscunt. Forensis res, nulla propemodum: non iuris ciuilibus formulæ; non responsa prudentû; non vadimonîa; non carcer: non iudicum testium reiectio; non citatio reorû, aut causæ dicendæ potestas. ius totû in armis, aut principû placitis: horum in proceres ducesq.; ducum in ciues; ciuium in suam cuiq. familiam formidabile vi-

B tæ pariter ac necis arbitrium: neq. ab inferioribus acta pro potestate, a superioribus in cognitione reuocari, aut rescindi cõsuevere. ipsi autem dynastæ Regesue, quamquam ab externo ac mercenario milite plane imparati, atq. ob id ipsum indigenis vehementer obnoxij; tamē barbaro quodam fastu, vt de Sina retulimus, adorari coliq. se volunt: stipati armatorum caterua, difficiles aditus, delicatas præbent aures: adductoq. vultu, nutibus ferme vel scriptis agunt: sermonem grauate confociant: nil opis habent in populi caritate repositum: regit omnia metus: huic adiunctum est odium: inde crebræ, & occultæ conspirationes ac seditiones erumpunt: excussoq. rectoris, sceptrû ad alios aliofque, in summa rerum omnium perturbatione transfertur. vetusta imperia, & principum longa serie deductas imagines. oppida pauca reperiæ. Sane Iaponium omne nomen vni quondam parebat Imperatori, cui titulus Vo, seu Dairi: quoad is diuturna pace in delicias atq. focordiam resolutus; præfectis, & sâtrapis, ac præcipue Cubis (sic, n. duo primarij vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contentui cepit esse. Viri ergo militares, talē aliquandiu perpessi, mox indignati dominum; tandem abrupte franos, & suâ inuasere quisq. prouinciâ: ita, momēto vnitas illa, & maximi cõtextus imperij, multas in partes ac veluti fragmenta dissiliijt; ius tantum Dairi mansit in

D hunc vsq. diem, honorum vocabula proceribus diuidendi, quæ pro graduum varietate mutantur identidem, certisq. characteribus designantur. inde haud spernendas cogit pecunias: alioqui pene præcariâ obtinet dignitatem. Summus vero & potentissimus Iaponiorû oïum habetur ille, quisquis Meacum, & Meaco finitima nobilissima regna (quem tractum cõi cognomine Tensam appellant) armis atq. arcibus occuparit. Ea loca nuper obtinebat Nubunanga, quem dixi, tyrannus. huius in solium a cõiuratis ante hoc biennium interempti; liberis eiusdem aut pulsus aut occisus, per factionem ac vim præcipuus e ducum numero Faxiba successit. Hactenus de moribus institutisq. Iaponiorum, quod adhuc in tanta locorum lōginitate cognosci potuit. Cæterum aditæ primum eius terræ titulum, decusue, & alij quidē Lusitani ad se trahunt: sed ego Antonio Galuano crediderim, in eo libro quem de inuentoribus orbis noui conscripsit, aperte narranti, Anto-

nium Motam, Franciscum Zeimotum, & Antonium Pexotum, cum ex
 vrbe Sionis Dodra peterent Sinas, pertinaci vento ad insulas Iaponio
 rum abreptos anno seculi huius quadragesimo secundo, cum Sofa (vt
 dicebamus) Indiam prouinciam regendam accepisset. Is, eo perfun-
 ctus munere, Ioanni Castrio successori gubernacula tradidit, qui feli-
 cissima vsus nauigatione, præter militum supplementa, egregios tres
 viros e Societate IESV ad Xauerij labores adiuuandos aduexerat: Hi
 spanum vnum, Ioannem Beiram e Ponteueteri (id oppidi nomen, ore
 Callaicæ) Italos duos, Nicolaum Lancilotum Vrbinate, & Antonium
 Criminalem Parmensem, qui deinde, vt explicabimus, præclaro mar-
 tyrio coronatus est. Hisce comitibus Goam delatus Prætor, foris pri-
 mum composita re, nouisq. magistratibus & scribis, cū cura susceptis,
 in reficiendam exinde augendamq. classem, & reuocandam omni stu-
 dio militarem disciplinam incubuit. Circa idem tempus, Moluci Rex
 Aerijs, Goam victus desertit. Solio deturbatum nulla ipsius culpa;
 ferroq. & criminibus oneratum Iordanus Ternatenfis Præfectus cum
 armatis custodibus ad Prætorem Indiæ miserat. Aduenientem, Ca-
 strius detractis catenis, regio apparatu excepit; & in separato hospi-
 tio liberaliter habitum, causa probe cognita, de consilij sententia cle-
 menter absoluit: ornatum inde laudibus & honesto comitatu, in re-
 gnum haud sine tacita Iordani fugillatione restituit. Hoc itæ Prætor
 feliciter administrata Christiana res est. Michael Vasaüs, de quo su-
 pra commemorauimus, eximia virtute sacerdos, deq. Ecclesia Christi
 optime meritis, consilij cum Francisco Xauerio communicatis, sub
 aduentum Castrij nauigauit in Lustaniam; Indicæ rei vitia demon-
 strauit Regi; vt ea tollerentur, omni ope curauit; ab eodem Rege, an-
 no sequenti litteras ad Castrium Prætorem eiusmodi retulit: Ioannes
 Rex, Ioanni Castrio Indiæ Prætori, amico S. Quod non ignoras, idolo-
 latria tam graue piaculum est, vt ea in meis regnis vlllo pacto ferenda
 non sit, delatum est aut ad nos, in Goanis finibus, tum publice, tū pri-
 uatim coli sacella idolorū, præterea ludos, ritusq. ethnicos celebrari
 palam. Ac proinde, tibi etiam atq. etiam mando ac plane iubeo, idola
 omnia per idoneos administratos inuestigata, & vndiq. sublata commi-
 nuas, comburasque, & cum grauib. edicas minis, ne cui prorsus vl-
 lum eiusmodi simulacrum aut signū ex ære, ligno, argilla, gypso, alio-
 ue metallo, materia, massa, fundere, ducere, sculpere, fingere, expri-
 mere, figurare: aut aliunde importatū habere, seu sacra ludosue ethni-
 co more facere, aut Brachmanas concionatores magistrosue, teterri-
 mos Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel tecto recipere liceat. Qui
 fecus faxit, pœnis in edicto propositis nulla remissione multator.
 Et quæ gentes ad legitimum vnus Dei cultum, non modo spe fu-
 turæ beatitudinis, sed etiam præsentibus interdum præmijs inuitan-
 dæ sunt: curabis enixe, vt redempturæ vectigalium, curationes pu-
 blicæ, & alia munera quæstiuosa, in homines ethnicos ad hanc diem

A conferri solita, in ipsos Christi neophytos primo quoque tempore
 „ transferantur. Ad classes meas deducendas audio promiscuum cogi
 „ vulgus Indorum. Placet excipi Christianos. quod si necessitas, corū
 „ quoq. operas interdum exegerit; videbis omnino posthac, vti quoti
 „ diana illis merces ac iusta soluatur. Atq; hoc toto de genere. Michae
 „ lis Vafæi sententiam exquires, quem nos virum & publicæ rei bene
 „ peritum, & Christianæ religionis apprime studiosum animaduerti
 „ mus. Ad hæc, certis auctoribus magno mihi meo dolore comper
 „ tum est; ab Lusitanis hominibus vili pretio coempta mancipia, quæ
 „ apud Christianos dominos perfacili negotio ad baptismum adduci
 „ possint; Mahometanis ac barbaris mercatoribus, ad non dubiū ani
 „ morū interitum, vberioris quæstus causa venundari. Id piaculum ne
 „ admittatur in posterū, neu seruitia vlli nisi Christiano emptori aut
 „ licitatori addicantur, item graui cauebis edicto. Fœneratorum licen
 „ tiam, quam certo capite Goanarum legum ali didicimus, ꝑ fac impe
 „ rio atque auctoritate coerceas: idq. caput è legum serie quamprimū
 „ expungas. In oppido Bazaino templū Diuo Iosepho exstruitor, ido
 „ neumq. stipendium alendo Vicario, & beneficiarijs aliquot, de meo
 „ assignator. Annua porro tria pardaū millia, in impuras Mahometis
 „ ædes, & nefarium cultum, ab eius sectatoribus impendi antehac so
 „ cita; Euangelij præconibus, & conuersionis adiutoribus in posterum
 „ numerantur. In agro Cialensi, neophytis à Michaelē Vafæo institu
 „ tis, & si qui præterea ad Christum accefferint; e meis vectigalibus
 „ trecenti quotannis oryze modij ab antistite diuiduntur. Pondera,
 „ pretia, pactiones, olim cum Thomæis Christianis initas, qui in Coci
 „ nensi ditione diuendunt piper, à nostris mercatoribus labefactari
 „ violariq. cognouimus: nec non subtrahi corollaria, quæ ad pretiū ad
 „ di ex pacto conuento consueuerant: idq. magno cum eorum damno
 „ pariter & offensione, quibus multas ob causas præcipue consultum
 „ oportuerat. Ac proinde curabis quam diligentissimè, vt in hisce cō
 „ D mercijs, Thomæi prorsus incolumes indemnesq. seruentur: eosq. ce
 „ teris etiam in rebus, vti Christianos & socios æquum est, liberaliter
 „ comiterq. tractabis. Ages etiam cum ipso Cocini Rege, vti ritus
 „ quosdam ethnicos ab ipsius auguribus in piperis venditione adhi
 „ beri solitos (quandoquidē nihil ipsius ea res interest) e nostro com
 „ mercio tolli permittat. Ab eodē Rege aiunt Indos ex eius ditione,
 „ qui relictis idolis Christiana suscipiunt sacra, fortunis omnib. illico
 „ spoliari. Ab eiusmodi immanitate & tu omnibus neruis amicū Re
 „ gem niteris auertere: & nos ipsi quoq. in eandē sententiā ad eum lit
 „ teras dabimus. Socotoranam causam diligenter ipse tu mihi, corā &
 „ per litteras commēdasti. eos ego populos, e miserima seruitute ere
 „ ptos admodum cupio; sed cum eo, ne Turca, cuius in imperio sunt,
 „ acrius irritetur; classesq. in isthæc maria mittere paulatim aduefcat.
 „ Hoc totum, adhibito Michaelē Vafæo, tu pro tua prudentia rerumq.

istarum vſu, videbis cuiuſmodi ſit. Piſcarij littoris incolae, cum alijs A
 iniurijs affici à meīs ducibus ferunt; tum vero cogi ad ea quæ piſcan
 tur, ſibi tantum, iniqua conditione vendenda. Cauebis igitur etiam
 atque etiam, ne populis ijs liberum vendendi arbitrium adimatur:
 ducesque mei in commercio cuiuſmodi ne quid ſibi proprium arro-
 gent, atque ad cæteram quoque tollendam vexationem, videbis nū
 ea littora ſat cuſtodiri, meaſque vectigalia ſat commode exigi ſine
 claſſibus poſſint. quæ res ſi facultatem habuerit; non eſt cur illuc in
 poſterum nanigent. Præterea, cum magiſtro Franciſco Xauerio con-
 ſultabis atque diſpicias, vtrum ad eius Eccleſiæ incrementum expe- B
 diat, ſaſve ſit; piſcandi poteſtatem patere duntaxat ijs qui Chriſtum
 induerint: cæteros; quoad ſapiant, eo quæſtu & commodo prohibe-
 ri. Qui ex ethnicis ad Chriſtum ſe ſe conuertunt, eos audio tanquam
 ſceleratos, & ſacros, à parentibus, cognatis, amicisq. teſto eiſci, bo-
 nis euerti, ac ſumma protinus in ſolitudine atq. egeſtate verſari. Ho-
 rum tu inopiæ ſubleuandæ, communicata cum Vaſao re, annuam è
 meis redditibus pecuniæ ſummam decernes, diſtribuendam à ſacer-
 dote, qui cuiuſmodi neophytorum inſtitutioni præſuerit. è Ceilano
 inſula, regius vti fertur, adoleſcentulus, impijs auunculi ne an par-
 titus eſſugiens manus, Goam baptiſmi gratia ſe contulit. Huius in per C
 ſona quando ad aliorum conuerſionem haud leue momētum eſt, da-
 bis operam vti doctrina quidem ac moribus, in Diui Pauli collegio
 cum alumnis cæteris imbuatur: quod vero ad victū cultumq. attinet,
 lauto ſeparatim hoſpicio, impenſa mea copioſe ac liberaliter habeat-
 ur. Significauit iſe ipſe mihi per litteras, ad Ceilani regnum, ſibi ius
 actionemq. competere: videbis quidnam hoc ſit: totamq. rem probe
 exploratam & cognitam ad me perſcribes. Quod autem tyrannus
 in ſuos populares qui Euangelio credere, tam crudeliter ſeuijt; ſe-
 ras quidem illas, veruntamen debitas tãto ſcleri penas ab eo per te
 quamprimum exigi volo: & grauem audacię mercedē ſtatui; quo in D
 telligant omnes, nihil eſſe mihi antiquius, quam vt omni ex parte in-
 tegri incolumesq. ſeruentur, qui à dæmonum caſtris ad Chriſtiana ſig-
 na trãſierint. Ab ethnicis artiſcibus, Chriſti Domini, Virginis Ma-
 tris, & Sanctorum imagines pingi, atq. adeo circumferri venales; mi-
 nime decorum eſt nomini Chriſtiano. Tu ergo, cū proſcriptionis ac
 virgarū minis edices, ne cui profano tabulas cuiuſmodi pingere, aut
 vendere quoquomodo in poſterum liceat. Paræcial Cocini templū,
 itemq. Colani, dudum inchoata, patere imbris putrefacienda, tur-
 piſſimum eſt. Vtrunque tu, architectis ac fabris adhibitis, quampri-
 mum tegendum ac perficiendum curabis. Placet etiam, in vico No-
 roa templum Diuo Thomæ Apoſtolo fieri; Calapore captam ſandæ
 Crucis eodem abſolui; itemq. in Ciorano inſula templū excitari, præ-
 terea, locis idoneis auditoria & ſcholas inſtitui, ad quæ ſtatis diebus
 non Chriſtiana modo plebs catechiſmi cauſa, verū etiam ethnici ad
 Euan-

A Euangelium audiendum vel inuiti conueniant. Quandoquidem in ista mea ditione mihi primum omnium & maximum est obsequium Dei, & Christianæ religionis amplificatio; cupio vehementer è Salsë tanis quoque & Bardesij finibus, quibus mihi nuper Idalcæan celsit: idolorum cultum, ac profanas gētium superstitiones prorsus euelli. Id quo citra tumultum ac vim, hoc præsertim initio fiat; expedit, rationibus ac disputationibus quam lenissime populos edoceri, quanto in errore, ac veritatis ignoratione versentur: quamq. vel peruersum vel impium sit, cultum, vni debitum Deo, simulacris lapidibusq. ab homine tribui. Porro, ad eas pellendas tenebras, cum alios viros adhibebis virtute & eruditione præstantes; tum vero ipse tu primarios gentis euocare, alloqui, monere non desines, atq; omni ratione ad Christum allicere. Qui se se dederint; hosce, in fidē receptos, non tueberis modo, sed etiam pro suo quemq; captu fouebis ornabisq;. Hæc omnia scito nobis maiorem in modum esse cordi; quæ singula, te pro tua industria & probitate sedulo curaturum esse confidimus. Almerini, viij. Idus Martias MDCXLVI. Epistolā igitur hanc, indicem regie pietatis ac sapientiæ, Vaseus in Indiam pertulit plenus optima spe. Cæterū salutaria principis mandata, itemq. Prætoris edicta, non quantum par fuerat ponderis habuere, obseruata & exhausta fermè facillima quæque, reliqua, partim quod priuatis obstarent commodis, haud equo animo in vulgus accepta; partim, nondum maturis ad agendum rebus, in aliud tempus dilata. Eiusdem Regis decreto, ad reditus quos antea capiebat Diui Pauli Collegium, aureorū in super annua bina millia Goanis è vectigalib. accessere. Xauerius interim, Paranana Ecclesia constituta, Molucas (quam Domini vineam à Galuani discessu sedum in modum squalere didicerat) Parauis illū apud se retinere summa ope conantibus, petere nihilominus intēdit. Meliaporem ex itinere primū, inde Malacam: à Malaca in Amboinum, & Mauricas insulas, postremo Ternatem defertur. Omnibus locis bene ac feliciter gesta re, plātarijs de more institutis pro copia præsentis villicos atque custodes apposuit. Hinc ad reuifenda quæ liquerat; operasq. in Christi latifundia diuidendas (quippe recentes interim ex Europa cultores aduenerant) haud sine magno Molucēsium fletu Goam renaugare est coactus. Interea Tolanus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (& erat ibi neophytorū ingens numerus) odium exprompserat nominis Christiani, multos acerbe torserat, quosdam occiderat, plerosq. omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinora puniēda profecti ab Ternate Lusitani, locum tum cætera munitione, tum sudibus præacutis, ac tribulis ferreis vndiq. septum offendūt. adeo, conscius quid meruisset Mahometanus, oppidum ad hostes arcēdos omni quidem arte, veruntamen irrito conatu firmarat. siquidem stantibus è vicino verticibus montiū, tanta repente cecidit cinerum vis, vti munitionibus coopertis obrutisq. liberum ac tutum Lusitanis ad urbem accessum daret. hinc, non solū exitu lata, sed etiam mi-

raculo insignis parta victoria. Circa idem tempus Meliapore item A
 insignis ad memoriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle, vbi
 mactatum à barbaris¹ Apostolum Dei Thomam fuisse docuimus,
 nouum eidem Apostolo facellum exstruebant. Aperientibus funda-
 mentum, insculpta quadrato lapidi, sanguineis & in speciem recen-
 tibus conspersa guttis apparuit Crux, lapideo item circulo inclusa;
 repādum in lilium desinens. insidet in summo columba: latæ ab imo
 herbæ luxuriant: in eo circulo incisæ notæ cernuntur, quas propter
 vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam; alij, seorsum ad le-
 gendum adhibitos diuersarum nationum Brachmanas duos præci-
 pua eruditionis fama; haud paruo quidem labore, veruntamen con-
 gruente ambos interpretatione respondisse ferunt, notas eas, pluriū B
 litterarum singulas obtinere vim. ijs Apostoli Sancti martyriū, qua-
 le nos è vetere traditione descripsimus, breuiter contineri: atque il-
 lud nominatim (quod ipsæ testentur guttæ) Christi famulum, inter
 eius Crucis adorationē & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam
 ac probe purgatam, Lusitani confestim in ara gratulabundi consti-
 tuunt: intentiore cura facellum absoluunt. Noua inde loco frequētia,
 nouus honos accessit, sed miraculo mox euidenti maiorem in modū
 aucta religio. octo ante Christi Domini, tribus ante Apostoli natalē
 diebus, cum ab Ecclesia celebratur expectatio Virginei partus, in
 eam ædiculam Christiani rei diuinæ causa conuenerant. Mirum di- C
 ctū: simulatq. ab sacerdote captum Euangelium est; vniuerso inspe-
 ctate populo Crux ea modicis primo stillis, largo dein sudore mana-
 uit, admota hinc tersui linteola sacra, liquido cruentas ebibere macu-
 las. Color etiam Crucis, e candido sensim in pallidū, e pallido in atrū
 cecidit: grato posthæc splendore cæruleus effulsit: ad extremum, sacri-
 ficio peracto, natius redijt. Scilicet, res tam noua & illustis, ineffa-
 bili quodam gaudio delibutis adstantiū animis, altos gemitus, pias
 acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neque vero proprium illius
 duntaxat diei cætusve, id spectaculum fuit, ex eo tempore, singulis
 ferme annis, eadem festa luce, eodē non modo sacrificij, sed etiā Euā-
 gelij momento recurrit. si quando intermissum est, ipso doctus euē- D
 tu dirum aliquid portendi populus putat. Ac, ne quis apud nos in ta-
 li tantaq. re dubitandi foret locus; totam dein & facti seriem, publi-
 cis consignatam litteris, & operis effigiem e lapide ipso diligenter
 expressam, Cocinensis Episcopus in Europam sub initia Cōcilij Tri-
 dentini transmisit. Cæterum thesaurus ipse, repertus Castrio demū
 obtinente prouinciam; & Euangelio adstruxit fidem, & opportune
 Prætori ad omne periculum ac dimicationem pro Christi nomine
 subeundam, animos addidit.

Libri duodecimi finis.

HISTO-

HISTORIA RVM

INDICARVM

LIB. TERTIVSDECIMVS.

A **R**ANQVILLA tum Lusitano res erat Indica, finitimis tyrannis dynastisque, partim vi ac metu subactis; partim etiam æquo fœdere in amicitiam ac societatem adscitis; cum repente periculofum & graue bellum, unde minime putabatur exortum est. Eius belli concitator ac princeps fuit Sofar, qui post fœdum ab Vrbe Dio Solimani discessum, pacemque redditam Lusitaniis, nunquam animum remiserat a colligendis per otium viribus; quibus, ubi maturum esset, ad eorum perniciem vteretur. Sex amplius

B annorum spatium liberum in omnes apparatus habuerat. quo tempore ita sese in Mamudij adulta iam etate Regis gratiam insinuarat, ut omnium arcanorum non particeps esset modo, sed pene moderator & arbiter. ac simul animum adolescentis, & suo ipsum dolore, & muliebribus iam sat incensum facibus, ad vlciscendos auunculi Badurij manes, delendumque ex India Lusitanum omne nomen, miris artibus incitaret. In eam rem, præter veteres copias, nouos quotidie varijs è nationibus milites, ducesque belli peritos, ingentibus præmijs euocabat Rex. ijs in disciplinam tyrones & collectitij tradebantur: fabrum, artificum, ac munitorum multitudo quam maxima cogebatur. ac præter cæteros, architecti etiam & machinatores egregij quinque a Byzantio vrbe conducti, menstruo in singulos trecentorum aureorum pacto stipendio, armorum ac tormentorum omnis generis officinæ locis idoneis per amplæ institutæ. sollicitati occultis legationibus Indi Reges

Reges ac principes ad puniendas iniurias, & recuperandam maris A
possessionem, quam latrones pauculi, specie mercaturæ subreptam,
aliena magis ignavia, quam sua virtute obtinerent. Sibi esse certum
ac fixum, primo quoque tempore Diensem arcem innadere. si vna
cuncti consurgant, libertatemq. ac dignitatem, qua nihil prius debeat
esse, tandem aliquando respiciant; tam exiguum profecto manū, tot
sparsam præsidij, ab ope domestica toto pene terrarum orbe discul-
sam, mutui demum inter ipsos auxilij communione sublata, nullo ne-
gotio prorsus obrui & extingui posse. Cum eiusmodi fere mandatis
dimissi quoquoersum legati. Et omnia hæc interim clādestinis agi-
tata consilij, alto silentio tegebantur. Vniuersæ comparationi, tan-
tisq. delectibus, probabili sane commento prætendebatur imminens B
in singulos dies a Patanio Rege bellum, quicum propter vicinitatē,
quotidianæ discordiarum causæ non deerant. Sofar, simulandi æque
ac dissimulandi magister, tum vel maxime cum Lusitanis, honore ver-
borum, officijs, humanitate certare. Neque vero callidi veteratoris
fucum astutiamq. inscite Mamudius imitari: quippe, tum suo pte in-
genio tectus ac perfidus; tum domesticis disciplinis ad omnes dolos
atque fallacias eruditus: adeoq. se per id ipsum tempus in Lusitanos
bene animatum ostendere; vt noxios etiā perfugasque, si qui ex eo-
rum ditione in suos transissent fines, magna cum benevolentie signi-
ficatione ijsdem ad supplicium redderet. Porro, artificium hoc du-
pliciter proderat Cambaianis: quod cum suas ipsi cogitationes vario C
obtentu celarent; tum Lusitanos (vt est omnis incauta securitas) ad
cuncta quæ nosse cuperent de viribus ipsorum opibusque, de numero
militum ac nauium, deq. omni statu prouinciæ palam & sine amba-
gibus promenda perlicerent. Erant autem, siue superiorum tempo-
rum vitio, siue inani fiducia diurnæ pacis, tum eiusmodi res, quæ
vel quietum hostem & otij cupidum, pene exploratā victoriæ spe irri-
tare facile possent. Disciplinæ bellicæ studium, ad mercimonia quæ-
stusq. conuersum. regius fiscus, vario sumptu & fraude multorum ex-
haustus. classis in navalibus, interna vermium labe ac situ corrupta.
nautæ remigesque, neglectis custodijs infrequentes. milites, e statim D
uis atque præsidij, causati sibi stipendia non pernumerari, plerique
dissugerant, atque arma flagitiose vendiderant. in ipsa Diensi arce,
quæ maxime omnium erat, propter loci naturam, subitis ac varijs bel-
li casibus opportuna, e defensoribus nongentis, quos ibi Garzias pa-
ce constituta reliquerat, ad ducentos circiter & quinquaginta redie-
rat summa. atq. hos ipsos, Ioannes Mascarenias præfectus, priuata ma-
gis munificentia & comitate, quam auctoritate imperij, vel sacramē-
ti religione retinebat. ibidem adseruabatur pulueris tormentarij, si
acrior instaret necessitas, quod vix vnum in mensem esset satis, ac, ne
frumenti quidem, vel oryza, & reliqui comestus, ex anteconfecto
atq. seposito copia suppetebat. Hæc, Sofar, in primis, & alia id ge-
nus,

A nus, ab Iustitanis, qui in Cambaia negotiabantur, separatim ac sapius pro familiari consuetudine percunctando, probe cognorat. Inde Regum exterorum, præsertim qui mare accolunt, pertentari animos de-
 nuo placuit. misi rursus legati. ijs auditis, Reges alij pecunia & milite iuvere Mamudium; alij, quominus eandem coirent societate, intestino ac propius vrente bello distenti sunt. apud quosdam etiam, rei eventum expectantes, composita nuper cum Lusitano pax & amicitia ualuit. At Cambaianus, posteaquam sat sibi copiarum viriumque paratum ad omnes conatus animaduertit; gerendi belli hanc maxime rationem instituit. Sofarem, ingentibus inflatum promissis, summa rerum ampla cum potestate præfecit. Rumeçani Sofaris filio, rei tormentariæ procuracionem attribuit. hyems ad obsidionem arcis electa, cuius initium, uti supra demonstrauimus, in ijs locis est à Kalen. Aprilis: ut ipsum anni tempus, præclusa nauigatione, Lusitanos maritimis, quæ vna supererant, auxilijs prohiberet. Rebus ita constitutis, ad earum suspicionem quoad fieri posset auertendam, rumoré insuper & composito dissipant, urbem Diu Sofari pro amicitia donatam ab Rege; in eamque possessionem breui Sofarem esse venturum: nec sine magno comitatu; reuocandæ veteris frequentia causa. quæ res eo propius ad veri similitudinem accedebat, quod & plenus certaminum & controuersiarum esset is dominatus, ut non multum ex ea largitione Rex damni facere, videretur; & huic eidem Sofari oppida nobilia duo, Surratum, & Reinelum paulo ante concesserat. ea fama vulgata, Sofar, Surrato, ubi tum agebat, litteras ad Mascareniam dat: in quibus erat scriptum: Ad cætera loca, quæ Mamudij Regis benignitate obtineret, nouissime Diu urbem accessisse. id munus eo sibi accidisse iucundius, quo maiorem inde facultatem sit habiturus, optata Mascarenia tanti viri consuetudine perfruendi. simul sibi esse in animo, urbem superioribus belli cladibus magna ex parte dirutâ & euersam instaurare, & in pristinam, si fieri possit, celebritatem reducere; tum ultus ac rapinas arcere; aduenis ac mercatoribus, quolibet affluant, pacem, annonam, fidem omni ratione præstare: neque, id sua tantum, sed etiam ipsius Regis Lusitania causa. hæc quoniam in tanta hominum perfidia, tamque seditiosis incolarum ingenijs fieri sine magno apparatu copiisque non possint; petere se & orare, si armatus, & cinctus amicorum frequentia, Diu aduenerit; nequid idcirco aduersus Lusitanam rem aut amplitudinem ab se, vel à Mamudio cogitationum interpretetur. id adeo reapse daturum operam, ut æqui pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat; diras omnes in se, caputque suum, fortunas, ac liberos, imprecatur. Hæc per summam impudentiam à Sofare in præsens tempus de more conficta. Mascarenias haud ita pridem in eius præfectura succefferat Emmanueli Sose (alteri ab eo qui à Badurianis est casus) cognomento Sepulveda. atque is initio præfecturæ, cum in Cambaia finibus multa misceri ac parari con-

tra Patanium Regem audisset; haud sane commotus est. quippe nec **A** sine causa, Mamudio, rebus iam à Mogore accisis, æmuli atque opulenti Regis insidias omni conatu præcauēdas putabat; & quo minus temere Lusitanum, constituta iam pace, Cambēi lacefferent, vel sibi obnoxium ducerent; sat magna ipsorum mercede recentibus euentis edoctos arbitrabatur. Hæc ferme principio Mascareniam sollicitudine liberabant. Ast vbi, tempore procedente, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus Cambaia erat in armis; & militari concursatione, machinarum opificio, carrisq. ac iumentis omnia perstrebebant; enimuero tum suspicari Mascarenias cæpit, subesse fraudem, atque ad Lusitanæ arcis excidium ea cuncta spectare. suspicionem auxere **B** comatus atque tormenta, in pagos Dio propinquos paulatim subuehi cepta. Postremo dubitationem exemere omnem, Sofaris ipsius litteræ, tanta præsertim adulatione blanditijsque conspersæ; necnon magna calonum lixarumq. turba cum plaustris & impedimentis in urbem ingressa; itemq. sub signis cohortes armatorum aliquot subsequeutæ. Annus tum numerabatur seculi huiusce quadragesimus sextus: & exacto iam autumno Martius mēsis erat in exitu. Mascarenias, quamquam atroci ac subita percussus re, tamen extemplo colligit animum; seq. in omnes firmandæ arcis, & seruandi præsidij partes intendit. Prima fuit propitiandi præpotentis Dei cura. cœlestem opem & **C** supplex implorauit ipse; & aliorum precibus iussit exposci. Tum per expedita nauigia Castrum Indiæ Prætozem, itemq. Bazaini & Ciauli præfectos Hieronymum Menesium, & Antonium Sofam; de hostiū apparatu & conatibus edocet: ni suppetiæ quamprimum ferantur, vltimum haud dubie sibi suisq. imminere discrimen. In eadem loca mox nauibus institorum amandat imbellē turbam, exceptis aliquot vsus quotidiani mancipijs, & paucis insuper matronis, quæ sexus obliuiscuntur, ne desererent viros, societatem periculi, & diuturnæ obsidionis incommoda minime recusabant. Lusitanos præterea negotiatores, quibus erat arctior cum Diensibus amicitia, hortatur tum publicæ **D** salutis, tum priuati compendij causa, vti coemptam frumenti & oryza vim, carnes piscesq. sale duratos, & alia id genus alimenta, militibus deinde vendenda, celeriter in arcis apothecas importent. id, vti potuit in tanta temporis angustia, & Diensium iniquitate, sedulo factū. Simul, tecta & tabernæ in vestibulo arcis euerfæ. tigna, tabulæ, feramenta, mali nauium introlati. Inter hæc, Mascarenias pari dissimulatione, & ijsdem quibus peti se videt artibus, ad Sofaris epistolam ita rescribit: Quod Sofar, præter cætera in eum a Mamudio collata ornamēta, honoresque, nuper etiam Diensi toparchia decoratus auctusq. sit; neque mirari se, qui præclara eius in Regem regnumq. Cambaia merita dudum norit; & magnam cepisse animo voluptatem, non ipsius modo Sofaris, verum etiam reipublicæ causa; quod bonorum omnium intersit, fortibus & industrijs viris laborum præmia pro dignitate

- A tate persolui. Quod ad ipsius aduentum in urbem attineat, nequaquã se illi concedere, uti maiorem fructum, è mutuo conspectu & familiaris consuetudine percepturus sit. De copiarum numero, quas ad urbem varijs de causis cogatur adducere; neq. pudoris, neq. arbitrij sui esse, definire quicquam: tantum admonere pro amicitia, videat etiam atque etiam, ne quid in tanta hominum colluie, & Lusitani præsidij vicinitate turbetur. Hisce litteris acceptis, magnopere latari Sofar, tam belle testis sua consilia; tam læta initia dare sese, neq. diutius morandum ratus; instante iam hyeme, Diu alias identidem aliasq. submittit manus. interdiu milites ac lixæ cum sarcinis, noctu maiora tormenta cum reliquo instrumento oppugnationis intrabant. Postremo Sofar ipse ad xrv. Kal. Maias cum Rume cane filio urbem inuehitur. millia quinque Turcarum ducebat. ij erant exercitus nerui. sequebatur longe maior è varijs gentibus multitudo. Nouus dominus, vetus inquilinus, ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus, diuertit in regiam. inde per causam Mascarenie salutandi, speculatores in arcem mittit. à Mascarenia vicissim ad eum, honoris & officij causa destinatur Simon Pheus Limenarcha, notæ prudentiæ vir. Hunc Sofar aduenientem primo comiter accipit: mox, varijs de rebus instituto sermone, deliberatum esse, ait, sibi, ad rixas vitandas, muro urbem ab arce diuidere; valde optare se, ne Lusitani, ut olim, adeo salutare impediunt opus. dein eorundem iniuriam institit queri, quod pæne precario in eas regiones admissi; totum sibi vindicent mare; & cū alios populos ac dynastas, tum vero ipsum quoq. Cambaia Regem iniussu nauigare prohibeant. Sat iam peregrinos & aduenas veteribus incolis insultasse: tantam indignitatem ferri non posse diutius. hæc Pheum renuntiare suis, ac simul reputare iubet quemq. apud se, quam pauci, quam procul ab domo, quam à rebus omnibus imparati, quam incommodo anni tempore, tot tamq. infensis nationibus ad prædam obiecti sint. ad ea si prudenter animum aduerterint; profecto fore, uti, vel cum iactura, paci atque otio consulant, nedum in tanta rerum iniquitate deprehensi, validiorum opes atque arma ultro laceffant. Cum hisce mandatis Pheus in arcem regreditur. Mascarenias ad consiliū refert. ac tametsi liquido cunctis apparuit, à Sofare non certamen iuris queri, sed vim; tamen, ne furendi materiam hosti armato præbuisse viderentur; de cæteris rebus placuit responderi, nihil ipforum iuris aut potestatis esse. haud longe distare Prætorem Indiæ Calstrium. si ad eum legati mittantur, sperare pro eius iustitia, quod fas æquumq. sit, facile impetraturos. Quod vero ad murum attineat extruendum, in Garziano fœdere disertis verbis cautum esse de limite. si intra id spatium edificare Sofar animum inducat; se non modo non prohibituos, verum etiam adiuturos manu. Sin terminos transilire, & quod Ninarus ante frustra tentarit, arci obmoliri atq. officere cogitet; daturus operam, uti denuo Cambaia atq. India omnis intelligat, Lusitanos

nos nullo terrore, nullis difficultatibus, vel de iure finium, vel de gra-
 du constantiæ demoueri. Hæc Pheus idem referre iussus in regiam, &
 vna exemplum fœderis, testato descriptum. Ad ea denuntiata, nimi-
 rum Christi desertor excanduit: traditumq. sibi a Pheo libellum; in-
 census ira, discerpsit. id Sofari, & committendi belli principium; &
 finis alienæ gerendæ personæ fuit. confestim iniectæ legato catenæ;
 & ambulantes in proximo Lusitani alij duo repente comprehensi, &
 in custodiam traditi: nimbus telorum in arcem subito procurfu conie-
 ctus. Per hunc modum hostili scelere patefacto, Mascarenias, quo pro-
 prius cernit periculum, eo in speciem erectior celsiorque; suos omni-
 ratione confirmat. hortatur ne improviso malo icti contrahant ani-
 mos, proprium esse Lusitani generis & sanguinis, demonstrare quid-
 nam diuino fulta præsidio, neque tamen idcirco in socordiam resolu-
 ta, paucitas possit. Eius rei multa eaq. illustria varijs orbis terræ par-
 tibus edita documenta. Sed ne longe abeant, nuper hanc ipsam arcē,
 Antonio Sylueria præfecto, maioribus etiam copijs terra mariq. op-
 pugnatam obsessamque. Lusitanos perexiguo numero ad vltimum
 inopiæ redactos, multo maxima parte suorum amissa, tamen stetisse
 cœlesti subnixos ope; & quæ pati in ijs angustiis possit humani cor-
 pus, omnia pertulisse, quoad fracti metu aduentantis ab Goa subsidij,
 Turcæ pariter & Gazarates, atque adeo Sofar idem ille, relictis per
 summam trepidationem impedimentis, abscesserint. Inde, prædica-
 tione omnium & fama, nomini Lusitano ingens additū decus. haud
 disparis exitus, in simili causa, nunc quoque præcipiendum animis
 gaudium. nam & aduersus ruptores fœderum, contemptores diuini
 atque humani iuris, teterrima dæmonum mancipia, pro infontibus
 & circumuentis, & quod caput est, rectæ fidei defensoribus, haud du-
 bie superos bellum esse gesturos; & accita iam ab Goa, Bazaino, Cia-
 lo, & alijs oppidis fidelissima suorum auxilia propediem affutura.
 Neque vero, quod ad timorem vel maxime proponatur, extimescen-
 dam esse hyemem. Lusitanæ pietati, virtuti, nauigandi scientiæ, non
 regionum interualla, non ventos, non tempestates, quominus vltima
 experiantur, obflare. Tantum interea se ipsi viros præbeant: omni co-
 natu enitantur ad laudem; neu committant, vti vel Christiana fidu-
 cia, vel duritiæ militari, Syluerianis aut alijs inferiores vlla ex parte
 fuisse videantur. Eiusmodi vocibus publice priuatimque obfirmato
 ad omnem patientiam milite; Mascarenias, pro tenuitate præsidij, sta-
 tiones vigiliaq. disponit. Septem, instauratæ paulo ante arcis erant
 propugnacula: in ijs totidem duces cum vicenis fere militibus collo-
 cat. Marinum castellum Fernando Carnallio committit. huic defen-
 sores triginta attributi. Cambaicam oram Iacobus Lacteus duobus
 caturibus tueri iussus, & hostem, quoad liceret, maritimis com meatibus
 intercludere. Reliquam manum sibi Mascarenias ad subita belli
 referuat. Duces ad sua quisq. digressi loca, se se alacriter ad opus ac-
 cingere:

- A** cingere:entonibus ac molli tomento protegere muros: aggerere ce-
spitem: farta glebis doliâ inter pinnas locare: arma, contos, machi-
nas, & quicquid ad repellendum hostem opus est, pro copia præsen-
ti raptim expedire: ad nominis Christiani gloriam retinendam; subeu-
da pericula; famem, sitim, vigiliâque, & vltima perferenda; mutuis
adhortationibus incitari. Inter hæc, Sofar, omnibus iam rebus in pro-
ximo comparatis, qua parte ex oppido est aditus, aggerem vineasque
ad arcem agere instituit. apertam quippe oppugnationem, & repen-
tinum ad mœnia successum impediēbat. præter defensorum virtutē,
ipsa quoque altitudo & latitudo fossæ; quam post Sylverię discesum,
Emmanuel Sofa duplo quam antea capaciorem effecerat. Sofaris au-
tem, muniendi ratio fuit eiusmodi. Ab utroque insulæ margine val-
lum arci ad teli tactū obiecit. in eo vallo turres locis editioribus exci-
tantur e soluto lapide, frontibus duntaxat ad lineam exæquatis. ab
tergo baiuli atque operarii terram adaggerant. in summo, prætentis
gossipii farcinis, muralia tormenta; in medio atque imo, relictis ex ar-
te fenestellis, minores fistulæ collocantur. Hæc omnia paucis diebus
admirabili celeritate perfecta. noctu fere muniēbant, quo minus ad
certos Lusitanorū ictus paterent. interdiu, sicut ab opere cessabatur;
ita ab arce diuerberanda, & fatigando præsidio nulla dabatur quies.
A vallo dein multiplex murus captus duci, flexuosis Indico morē
C mæandris: quo & oppidani tutius ad arcem subirent, aggeremq. pro-
truderent; & prædiarii, si forte erupissent, non modo ad transversas
ex occulto iaculationes præberent corpora; sed etiam ignotis anfra-
ctibus & errore viarum impliciti tenerentur. Dum hæc fiunt, Sofar op-
timum statuit, ex alia parte marinum adoriri castellum: vt eo capto, &
portum haberet in potestate, & arcem ab latere tormentis impete-
ret. Eius rei causa ingentem onerariam in recessu intimo procul ab
hostium telis, ad castelli fastigium adæquandum, pluribus tabulatis
attolli iubet; multoque bitumine ac pice diligenter oblini: quam de-
inde, ad castellum admotam æstu secundo, succēdant; concepto igne,
D in scaphas desiliant armati; auctoque tumultu inter fumum & clamo-
rem, scalis ascensum in muros obtineant. Hæc res, priore bello frustra
tentata, eundem rursus habuit exitum. quippe, tabulata paulatim in
sublime crescentia conspicati e turribus Lusitani, rem ad Mascarenia
deferunt. Exemplo negotium datur Iacobo Lacteo, qui captiuâ iam
aliquot nauigia ad arcem traxerat, vti quamprimum occupet parato
ad incendium pegmati nec opinatos ignes inferre. Nocturno profectus
cum fistulatoribus haud plus viginti, quamquam tectis sub manus vo-
la funiculis, lenissimoque remorum pulsu, non latuit Sofarem ipsum,
ea forte hora circumuentem excubias, ille confestim ad arma lituusq.
dat signum, tollitur clamor, ex omni parte concurritur. Lacteus, ad si-
milem casum præparatis iam ante suorum animis, rectum cursum re-
ctasque proras in periculum tenet. nec minus feliciter quā ante Go-
ueanus,

ueanus, circumfremmentibus ferreis globis atque sagittis, ad onerariā **A**
 penetrat, vt in nullo tali metu, minime custoditam. Confecta iam vi-
 debatur efferes, cum in ipso (vt fit interdum) articulo, ingens præter
 oēm expectationem difficultas oboritur, hostilis pyra, quam vel e lō-
 ginq̃uo concepturam ignes crediderant Lusitani, aduersum cōiectas,
 e proximo tædas ardentesque ollas, repente contumax & inuicta per-
 stare: iteratis vndique iaculis nihilo magis lēdi: iaculantium oculos
 animosque ipsa rei nouitate confundere. Tum Lusitani, ancipiti vr-
 gente malo, quod & in mora exitium, & in irritō incepto deformitas
 foret; consilium a cupiditate gloriæ mutuantur audax ac pæne teme-
 rarium. incisis momento anchoralibus, nauem ipsam remulco ad ca- **B**
 stellum vsque per media tela perducunt. ibi demum facibus per otii
 ingestis, in hostium conspectu, relucetibus late flammis absūm-
 pta. Id euentum, sicuti eximiam in suos Dei benignitatem, & pristina
 miracula retulit; nullo, ne tum quidem, e Lusitanis in itu. redituq̃. in-
 ter tantam misilium procellam desiderato, vno tantum leniter fau-
 cio; ita Sofarem, primo indignantem, dein stupore defixum, ab consi-
 lio maritime oppugnationis auertit. eo acrius ab terra munitiones vr-
 geri captæ, & abundabat multitudo, vt si quid tormentis ab Lusitano-
 dirutum esset, Mamudiani extemplo rescicerent; & mortuorum loco
 (plurimi autem quamquam per tenebras fixi cadebant) sustuario coa- **C**
 ctos alios aliosq̃. submitterent. inclusis contra, neque ad erumpen-
 dum copiæ, neque ad perpetuos & temerarios ictus iacula suppete-
 bant. Per hunc modum, vertente mense, ad arcis pæne fossam agger
 vineæque perductæ. huic rursus aggeri lapideum præstruunt murum,
 tredecim pedum latitudine: & in eo noua castella, crebrasque statio-
 nes, & varia tormenta constituunt. Hanc ferme circumuallandæ qua-
 cunque licuit, arcis formam sequutus est Sofar. Interea Caltrio Præ-
 tori, ad classem, vt dictum est, reparandam sat per se incitato, acres
 addiderant stimulos, Mascarenia nuntii ac litteræ. Confestim, e duo-
 bus filiis Fernandum natu minorem, egregiæ indolis adolescentem, **D**
 cum nauigiis compluribus, & vario commeatu, cadisque sulphurei
 pulueris, & nobilium manu, Diu quam celerrime iubet præcedere.
 Hosce, dubio profectos celo, atrox in medio cursu tempestas, adorta,
 disiecit. pars Bazainum & vicina littora petiere: Fernandus cum octo
 caturibus instando & remigando peruicit, vti Diensem teneret ar-
 cem; inuitisque, & inspectantibus Mamudianis, militem, & commea-
 tus, & omne bellicum instrumentum exponeret. Ingenti Lusitano-
 rum gaudio id subsidium acceptum: ac minime dubia spes victoriæ
 consequuta. initur bellatorum numerus: ad quadringentos & quin-
 quaginta peruenit. Suppletæ dein auctæque custodiæ, & Fernando
 infirmisimū omnium propugnaculum Diui Ioannis (suum cui-
 que propugnaculo ferme ab celestibus patronis indiderant nomen)
 cum fortissimis iuuenibus est datum. Per eosdem fere dies, Mamu-
 dius,

- A** dius, ad visenda opera militesque animandos, cum nouo exercitu Diu aduenit, id suspicatus e concursatione planisq. Mascarenias, Fernandum Caruallium e marino castello rem per exploratores iubet cognoscere. Transmissi multa iam nocte nandi periti & spectatæ fortitudinis viri sex, ad vicinam hostium stationem adrepunt; & e custodibus vni manus iniiciunt, ad cuius vociferationem concursu facto, Lusitani duo tresue inter tumultum occisi, reliqui, tenaciter apprehensum vigilem, praualescentes ipsi viribus, ad suos illico transtulere. Ex eo, de Regis aduentu cognitum est, itemque de consilijs hostium nonnulla comperta, quibus rebus adeo non exterriti sunt Lusitani, vt etiam per tenebras, crebro igne, bombisque, & tubarum cartu signa effusa cuiusdam gratulationis ediderint. Inde cum admiratio cepisset hostes, ausi e proximis vigilijs percontari quidam (è diuturno commercio haud ignari linguæ Lusitanæ) quænam esset causæ tantæ ac tam repentinæ lætitiæ. Responsum ex arce est: efferrî gaudio Lusitanos, quod Mamudium ipsum in castris versari didicerint, quippe, hæctenus cum fugitiuis & desertoribus, militis ex omni colluione, turpiter dimicatum, deinceps, cum Rege regniq. proceribus multo honestius fore certamen, eo responso irritati vigiles, inuicem probra Lusitanis ingerere, seruitium Sofaris, æternas compedes, acerba supplicia minitari. Verborum iaculationem, ferrea vtrinque sequuta missilia. Per continuos, dein dies, inspectante atq. adhortante Mamudio, arcs mœnia quatiebantur. Sub testudine basiliscos (noxiorum plerunque nominibus animantium hodie ballistas appellare mos est) & alia id genus tormenta Mamudiani promouerant. ijs Thomæum, & Iacobæum propugnacula, & quantum inter vtrumq. erat muri, cum ruinæ minis, ac terribili fragore feriebant. Minora vero tormenta, in ipsas potissimum fenestellas ac pinnas obuenterant ita scienter, vt sine præsentî exitio se vix quisquam propugnatorum ostenderet. Inter cæteros nobili viro Iacobo Gnaia (a quo multa de his rebus accepimus) in hostem collineanti globulus in fomitem fistulæ illatus; fracto impetu, oculum ipsum quo collineabat, excussit. Puluis autem, eo erat artificio ac subtilitate perfectus, vt e flammis emicantes ouales pilæ, dolia cespite plena transfigerent. Mortarium etiam idoneo statuerant loco (& peritissimus aderat librandi magister) inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcein immissi, maiore tamen inclusorum trepidatione, quam damno: quod tum e genere sonitus, tum e magnitudine impendentis e sublimi pestis ac ponderis, pleriq. spatium ad præcauendum haberent, tecta ferme perforabantur, & dissiliantibus lapidum fragmentis nihil erat in proximo tutum. magister dein fortuito ex arce telo perimitur, succcessit huic artifex, nequaquam vsu vel scientia par. huius culpa recidentibus in castra globis, tres e Mamudianis obtriti: neq. vltra exerceri machinam placuit: ita is terror amotus. Cæterum ex alijs partibus haud intermissa verberatione aliquantum prociderat muri, & propugnaculum Diui Thomæ,

solutis compagibus, metuendo hiatu discesserat. Aduersus id malum A interior murus latitudine pedum viginti mature perductus. diruta prius ædificia materiam & saxa variæ magnitudinis præbuere. A præfecto ipso cum nobilissimis primum admotæ operi manus: horum industriam cæteri deinceps acriter subsequuti: magnoq. certamine continuata structura, intra septimum diem murus absoluitur. Sub hæc Mamudius, longiorē q̄ putarat obsidionē, & sine vlla pacis mentione obstinatos cernens Lusitanos, e suo comitatu Iusfarcanē ducē impigrū, & bellicę compotem laudis, cum Abasina legione in castris reliquit. ipse, procerum hortatu Madabam vndecimo quam venerat die regre ditur: verbo, ad expediendos commeatus nouumq. subsidium: re ve- B ra, præter moræ tædium, metu quoq. perfusus, quod & cognatorū numero quidam hostili glande traiectus, ad ipsius pedes exanimis corruisset. At Sofar, incensus dolore & rabie, quod nullam admodum ingnem operam præsentī nauasset Regi, præcelsam aliam struem e saxo terraque, interstratis ad firmitatem ramis ac frondibus (vnde Ramosa appellata est) erigebat, vt libero in arcem prospectu, Lusitani presidii discursum ad bellica ministeria, destinatis e superiore loco ictibus impediret. Aduersus eam perniciem, Mascarenias, opportunitatem captans iaculandi, tormenta identidem alio atq. alio transferebat. turrim dein è regione crescentis machinæ raptim excitauit. in eo B præsidio positus Antonius Passianus cum fistulatoribus quadraginta; quot ipse quamquam arctis in rebus priuato sumptu propter diuitias ac splendorem alebat. ij summa contentione opus impedire iussit. id quo commodius facerent, nocturnis horis (quo maxime tempore muniebat hostis) ferrea candelabra permagna, crebræque faces ad idonea loca dispositę: quę, fuso longe lateq. lumine, cū situm castrorum, genus operum, multitudinem hominum veluti diurna luce nudarent; magnus videlicet, vitium præsertim operarum interitus consequutus. Sed ea erat agrestis turbę copia, is ab tergo instantiū atq. vrgentium præfectorum terror, vt plagis coacti miseri sese volitantibus palam telis obijcerent; ac peremptorum loca noui subinde recen- D tesq. supplerent. ita, nequicquā conantibus prohibere Lusitanis, ad summū perducta moles, & omni bellico apparatu cōfestim instructa. Inde, cū arcis interiora in dies magis infesta fierēt, Mascarenias ante facram eodem edito loco tumulū extollit: collatisq. eo tormētis, & ingenti præcipue basilisco, Ramosam ita quatefecit, vt magna cū superstantiū clade prosterneret. neq. stratā rursum exaggerare ausi Mamudiani. Conatus dein oīs ad fossas opplendas, & opera mœnibus ipsis iniungenda conuertitur. iā ad marginē vsq. perduxerant vineas. accessere validis ex afferib. musculi, quā durissimo corio tecti, sub quibus operę sine periculo cōmearēt. Ex iis musculis tabulę declines ita prominebant, vt per eas deuoluta ex occulto saxa, trunciq. arborum, & glebę vltra mediam fossam impetu ipso ferrentur. Inter hæc Mamudiani per tenebras clara voce maledicere obfessis. quod more fœminarum

A narum intra septa latitantes, non hasta gladioue, sed missilibus tantū
 elonginquo rem gererent. at non hisce artibus qui primi e Lusitania
 ad Indos venerint gloriā quæsiisse: non ita nuper Syluerianos bellum
 exercuisse: verum in dextris & pede collato repositā habuisse victorię
 spem: neq. se mœnibus, sed armis mœnia tutari solitos. attamen sibi
 non esse dubiū, quin eius desidiæ, non tā penes militem, quam penes
 præfectum resideat culpa. quippe qui cōem salutem proprio timori
 prætexat: virosq. (siquidem eius dissimiles sint) vitæ prodigos, laudis
 appetentes, ad conserendā cum hoste manū paratos, fame postmodū
 & omnium rerū inopia perituros, exēplo segnitiae, & imperij vinctis
B intra munimenta cohibeat. Hæc & alia eiusmodi ad excitandā sedi
 tionem, vel ad prouocandos ad temerariam pugnā Lusitanos, iactare
 sub muris ac portis identidem barbarus, nimirū Sofaris iussu: quod
 magna esset in spe, si apertum ad certamē elici possent, paucis prelijs
 absumptum iri oēs præsidij vires. Sed neq. milites, in id vsq. tempus
 obediētes duci, neq. ducē, minime leuē, aut bellicæ artis igna-
 rum, admodum mouebant importuna & quotidiana conuitia. Magis
 illa cunctos angebat cura, vt ingruēti a musculis damno quamprimū
 obuiā iretur: quæ res magnas habebat difficultates, nam & coniectos
 e muris ignes coria respuebant: & maiorū ballistarū vsum, quo vel ma-
 xime inclusi valebant, spatiū ipsum propinquitatis ademerat. His re-
C bus anxio, multa, apud animum suum agitati præfecto; remediū ta-
 le in paucos tamen dies oblatum. Fornix erat in imis mœnibus, simpli
 ci lapidū ordine in spēm obstructus. Eo animaduerso, locū aperiri ac
 repurgari Mafcarenis imperat; postibusq. validissimas imponi fo-
 res. Immissi dein qui perpetuo egestu, succedentes inuicem alij alijs,
 fossam latentes exhaurirent: ac tradita per manus rudera silētio in ar-
 cem asportarent. ij deciduam vndequa. materiam ita subducebant,
 vt quā integerrimum cumuli fastigiū, fallendi hostis cā, relinquerēt.
 Quatriduum totum nocturnus diurno continuatus est labor. interea
 Mamudiani munitores fabrilī bolide fundū subinde explorare. ac pri-
 mo admirari cur minime cresceret, neq. responderet operi acruus.
D dein, posteaquā magis ēt ac magis imminui sentiebant (extenuatus
 quippe, demum afsidua subtractione corruerat) noscendi cā, periculo
 contempto, capita proferunt. Lusitanos, quę iaciebātur, impigre amo-
 lientes cernunt, confestim & e musculis in fossam, & e muris in muscu-
 los tela coniecta. Et Sofar a præfectis fabrū admonitus aduolat. is, dū
 ad oram valli, in dextrum innixus cubitum, Lusitanam cryptam atten-
 tius contemplatur, suspensio & cogitabundo, nequaquam in spē tantæ
 rei missus ex arce globus, manum simul & sinciput abstulit. Ea vulga-
 ta re, tantus exercitum incescit paor, vt parū abfuerit, quin desertis
 operibus vineisque, obsidio solueretur. Obstabat maxime Rumeccan,
 ferox ingenio viribusque, & odio nominis Lusitani a primis annis im-
 butus. Is, domestico luctu minime fractus, celebratis more Mahometa
 no paternis exsequijs; tū vniuersos, tū singulos appellare: hortari ad

perseuerandum: tot iā exhaustos labores; tantæ mōlitionis opera tan A
 to sudore perfectā; ex hostibus in ipsa paucitate perijisse non paucos;
 & qui supersint, vulneribus, fame, vigilijs, defatigatione cōfectos, ho
 minū simulacra non homines, vix iā sustinere arma, latitare in angu
 lis, desperato nouo subsidio fugā haud dubie meditari. sed & mariti
 mos exitus, aduerso anni tpe, & terrestres, vallo & stationibus interclu
 di; immanes belluas indagine cinctas teneri; victoriā esse in manibus;
 tā propinquā spei exitū nullo pacto deferendū: tot nationū salutem,
 tantū discrimen opinionis in hac obsidione verti: si paulū adnitantur
 Mamudiani; & liberatæ Indiæ decus æternū, & nauatæ Regi suo ope
 ræ mercedē opimam laturus. Hisce dictis animati plerique, Rume B
 nis consilium approbant; in tanta tamq. recenti clade tantā animi ma
 gnitudinem vulgo admirantur. deniq. dum a Mamudio veniant man
 data, summā belli administrandi cōsensu militari ad eū deferunt. mit
 tuntur ad Regē legati. ille per litteras inbet duces oppugnationē vr
 gere: noua identidē supplementa, cōfecti belli præmia pollicetur am
 plissima; prærogatiuā suffragij militaris de Rume cane confirmat. Lu
 sitanis interim, cognita e fugitiuo quodā Sofaris nece, magna videli
 cet spes tranquillitatis affulserat: ac, veluti pactis inducijs, dū sedatur
 in castris timor, vtrinq. otiiū fuit. Sed mox nec opinato recruduit bel
 lum, nouo imperatore adeo impigre obeunte munia; vt Sofarē deesse, C
 neq. hostes, neq. ciues vlla ex parte sentirent. Ad fossam præcipue ag
 gerandam, ex patris destinatione curas intenderat. itaq. præter eam
 turbam quam in castris habebat, alia insuper ex agris oppidisq. mul
 tudo contrahitur: ac turmatim diuisa, ad tintinnabuli pulsū in or
 bē subit: neq. iam e musculis tantum, sed propalam e vallo, cū interea
 missilibus certaretur, variæ magnitudinis lapides, arbores totas, vir
 gulta, cespitē iactant: occi forū cadauera, ne cæteri spectaculo terrean
 tur, obruta ruinis accumulant. postremo, vineas ac vallū ipsum vndiq.
 prorutum, cū ingenti fragore deuoluunt: neq. iam vlla ope resistere
 Lusitanus valebat. Fornix primū assiduo iniectu materiæ obstructus: D
 dein, quod supererat spatij, quotidianis incrementis occupat moles.
 Inter hæc, Mascarenias, tot vndiq. cinctus angustijs, nouum a Castris
 Prætorē auxiliū efflagitare per litteras nuntiosque, quos in apertum
 vitæ discrimen speculatoris nauigij hyeme sæuiente mittebat. Ru
 mecan vero, quamquā libero iā ad mœnia successu, cruentam nihilo
 minus dimicationē prospiciens; Simonem Phæū sub muros misit, qui
 varijs conditionibus populariū tentaret animos; Mamudij, & Rume
 canis clementiā predicaret; obsessiq., si abire incolumes animū in
 ducerent, naues ad profectiōnem offerret. Ad ea cum ferocius respon
 deretur, negaretq. Mascarenias, cum violatoribus fœderum atq. per
 iuris, vllā sibi pacis conditionē esse; confestim Pheus e conspectū sub
 trahitur: coniectisq. per irā telis, Lusitani duo qui ad colloquiū pin
 nas muri fidenter ascenderant, occiduntur. Postridie sub vesperam e
 Mamudianis promptissimi, excelsos nauiū malos transuersis iunctos
 tigillis,

- A** tigillis, ad Sancti Ioannis propugnaculum erigunt: elatisque super capita scutis, in summum enituntur. Ferme triginta iam ascenderant, cum Lusitani ad periculum propulsandum, ac demedum dedecus multo se cohortati, impetu capto, alios e corona præcipites dant; alios in scalis obnixos, contis detrudunt; detrusos, iaculis, & flammarum alimentis, & saxorum ponderibus obruunt. in horum locum succedere conantes alij, pari defensorum constantia repelluntur. pauci incolumes, magna pars ambugi, aut vulneribus confecti recedunt. neque, ultra tentari pugnam ipsa patitur nox. Paulo dein segnior obsidio fuit, dum ad summum certamen Mamudiani se comparant: accensisque urbe tota
- B** luminibus obeunt templa, suumque Mahometem inani prece sollicitant; multi etiam solenni vouent coniuratione, se non nisi victores ab arce redituros. In diem viij. Kal. Augusti certamen edixerant, is Diui Iacobi Apostoli natalis est dies: quod ipsum victoriæ mox omen Lusitanus accepit. Vbi tempus affuit, Mamudiani instructis ante lucem copiis, ad arcem silentio primum, ut fallerent; dein, postquam vigilare hostem sensere, magna cum vociferatione succedunt. Lusitani praesentibus animis corripunt arma, Sanctum Iacobum ingeminant; tentantes ab omni parte aditum hostes, igne, ferro, lapidibus prohibent; ubi plurimum periculi ostenditur, ibi frequentiores obsistunt. Rume can
- C** interea suis hortator adesse; alios castigationibus, alios promissis ac laudibus incitare, alijs voti ac iurifurandi religionem incutere; acerrime utrinque praelium cieri; confusus imperijs, minis, gaudio, metu clamor, itemque tremendus tormentorum sonitus ad astra ferri; subeuntium audacissimi quique passim occumbere. in Thomæum præcipue & Diui Ioannis propugnacula ingruerat belli moles. Eo dum intenti propugnatorum oculi pariter animique sunt, e Mamudianis interim eximia corporum agilitate complures, observato æstus recessu, ad maritimum arcis latus, antequam dilucescat, accedunt: perque præruptum, eoque desertum ab hoste saxum, partim brachijs humerisque, partim
- D** qua cautes patiebantur, scalis innixi, in arcem scandunt, inque ædium tectis Mahometana vexilla constituunt. dein, stolidi capti auiditate, armorum atque hostium obliti, ad prædam illico dilabuntur. Mulierculæ quædam, alijs omnibus ad pugnam digressis, in ea parte curabant. ex ijs nonnullæ virili animo arreptis hastis, prædatores locorum ignaros, & incerto concursu nocturno, pauore perterritos, intra tecta coercent; aliæ ad opem a præfecto exposcendam ad mœnia prouolant. Mascarenias trepido nuntio excitus, ne pugnantium frangantur animi, silentium imperat; ipse cum expeditis ad locum accurrit: ibi hostes partim in ædibus inclusos; partim in angustioribus errantes obtruncat. triginta ferme, cum sese conglobassent, ad vnum cæsi. ceteros ex arce deiectos, tum altitudo præcipitijs, tum prominentes e rupe filices acuti dilacerant. intentiore dein cura locus custodiri captus: & Mascarenias, ab ea parte victor, in prælium festine regreditur; suis la-

borantibus omni arte animos addit; neque verbis tantum, sed etiam **A**
corpore miscet certamen; ducisq. pariter ac militis partes egregie sustinet. Sex ferme horas dubia victoria pugnatum est. Ad extremum Rumecan suorum clade percussus, receptui cecinit. Lusitani tantis defuncti periculis, primum omnium Deo superisque, ac patrono præsertim Diuo Iacobo laudes, gratæsq. agunt: cæteri deinde ineunt summam, e suis tantummodo septem; ex hostibus comperiunt amplius mille & trecentos. capta etiam militaria signa non pauca. Christianorum funus magno omnium studio celebratum est. Laudati pro cuiusque merito milites ac præfecti, Ludouicus Sosa, & Fernâdus Castris, quorum alter Thomæ, alter Sancti Ioannis propugnaculo præerat, **B**
præcipuum fugati hostis, arcisq. seruata decus tulere. Antonius quoque Passanius, interiorem aggerem turremq. magna cum hostium strage tutatus est. Ac, sceminarum etiam, illo potissimum die conspecta virtus: e quibus aliæ furtiuo, ut dicebamus, ascensu transgressum munimenta hostem Mascarenæ trucidandum obiecerant; aliæ ad mœnia dimicantibus viris arma & saxa, itemque fascias & medicamenta suggererant, versatæq. inter ipsam dimicationem erant adeo pertinaciter, ut sauciæ nonnullæ constanti dextra sibi spiculum euellerent, plagisq. obligatis ad institutum redirent. Is, bene iuuante Deo, pugna illius exitus fuit. Secundum eam pugnam, obstinatis utriusque **C**
partis animis, aliæ deinceps haud ab simili euentu pugnatæ. in ijs, præter cætera tormenta ferrumque, ardentibus maxime iaculis certabatur, maiore oppugnantium, quam defensorum pernicie, quippe gossipio, quo Indi ad vestem utuntur, ignis tenaciter adhærescens, momēto excitatum incendium per confertos manipulos cuneosq. late fundebat, quos autem flamma comprehendisset, ijs, abiectis armis, cum simul vestimenta projicere non valerent, cæterosq. ab ijs adiuuandis exuendisq. sui quemque periculi metus auerteret, cæci amentesque crebro cum gemitu, incerto vestigio, extra ordines ferebantur. Hinc, **D**
deformatos vultus, exusta lumina; pendentem e nudatis artubus cutem, ac velut in lora dissectam; horrendo spectaculo cerneret. At Lusitanum multo minus lædebat ignis; amictu laneo, & insuper ocreis & chirothecis ac thorace munitum, & corio deficiente, præfectus, in eundem usum, e pellibus inauratis peristromata pretiosa militibus diuidenda curauerat. Ex eo tempore Mamudiani cum aperta parum proficerent vi, subterraneis operibus (& suppetebat ad omnia multitudo) occulte grassari constituunt. Cuniculos plures ad arcem agunt, interea, ut ab sensu operis Lusitanum abducant, fabros cum dolabris ad suffodiēdos muros quam tumultuosissime subigunt: maiores globos cum fragore terrifico ac densa fumi caligine iaculantur. Porro cuniculorum dispar, neq. vno tempore fuit exitus. alij specubus puteisq., quos Mascarenias mature in id ipsum effoderat, inutiles facti: alij non interrupto successu ingentibus detrimentis rem Lusitanam affecere.

Lon-

- A** Longe perniciosissimus omnium fuit is, quem ad Sãcti Ioannis propugnaculum præcipua contemplatione direxerat: is vt infra fundamenta peruenit, locum tormentario complent puluere: eiusdemque pulueris tanquam institas ad cuniculi os perpetuo tractu perducunt. Posthæc, veluti ad vltimam oppugnationem instructi, sub signis ad eam maxime partem subeunt arcis, ac vix tentato conflictu se se recipiunt, dein rursus accedunt receduntque simulato metu, nimirum vt e Lusitanis quamplurimos, propugnandi spectandique studio in fraudem illiciant. Tum Mascarenias, ratus id quod res erat, hostem dolo non metu pedem referre; mittit extemplo qui Fernando Castris & reliquis præsidiarijs nuntiet, quamprimum ex eo loco secedant: hostilem trepidationem in tempus fictam: aliquid profecto occultæ machinationis subesse. illi, & vigore ætatis, & superiorum dierum victorijs nimium sibi præsidentes; qua Indorum ignauiam irridere, quæ præfecti seu monita seu iussa contemnere. Grane piaculum contumaciæ dedit nobilium cohors, nam simulatque frequentes in turri conspecti sunt; ignem cuniculo Mamudiani raptim iniiciunt. is a primo aditu ad intestina momento perlatus, multiplicatis in arcto flammis, & in apertum impetu vasto enitentibus, euulsam ab radicibus turræ cum terribili strepitu qualis ex Aetnæ cauernis interdum cieri solet,
- C** in altum sustulit, longæque ac late disiecit. è superstantibus alios, volitantia saxorum fragmenta dilacerant: alij, sublime quantum prope oculorum sequi acies posset elati, dein ad terram afflicti, suo & armorum pondere conteruntur, alios, dira ignium vis, tanquam tormento excussos ad hostem vsque proiecit: quorum interitu nequaquam expletis odij barbari, inanima & mutilata cadauera tû incessunt probris, tum sparis & gladijs crudeliter fodicant. Viginti ferme ex ea statione tantæ cladi superfuere: ad centum extincti, in Ioannis Regis familiam adscripti plerique, & claris orti natalibus. quo in numero Fernandus Prætoris filius fuit. corpora dein conquesta mulieres terræ mandarunt. Cæterum vixdum resederant flammæ, cum per stragem ac ruinas Mamudiani conantur in arcem irrumpere. aduersus eum impetum quatuor e superstitibus raptim opposuere sese: nam reliqui incendio afflati, & recenti malo attoniti ac sopiti iacebant. & cum pugnacissimis aliquot Mascarenias confestim accurrit. huic manipulo sacerdos effigiem Christi Domini e Cruce pendentis intrepide præferebat. eius admodum pijs adhortationibus, & occulta nimirum e cœlo vi, non dubie confirmati erectique Lusitani, tumultum ac periculum pugnæ sustinere, quoad opere tumultuario murus interim ab tergo ingenti aliorum sudore ac certamine obiectus est: & imminente iam nocte, Mamudiani, multis item e suorum numero amissis & fangijs, incepto irritò recesserunt. Eius diei casu admoniti reliqui præsidiarij, exinde cautius in muris agitare, atque ad primas talium incendiorum notas abstinere. itaq. & Iacobæa & Passania turris, ite sub-

ditis ignibus, nullo defensorum interitu prociderunt. Thomæ vero **A**
 (nam eo quoque cuniculus penetrauerat) procumbentibus in fossam
 ruinis, paratos atque imminentes in irruptionem trecentos e Mamu-
 dianis oppressit. Atque huiusce machinationis in vniuersum ferme
 hic erat euentus, vt Mamudiani introitu exclusi, spatia saltem obses-
 sis eriperent, & intra mœnium excidia subitarias munitiones raptim
 excitarent: Lusitani contra, & per patefactum ruina iter conantē trā-
 scendere hostem, virtute atque armis arcerent; & nouum introrsus
 pro diruto murum summa contentione reficerent. Inde angustior in
 dies arx fieri, & vix ad explicandos ordines relinqui locus. Quatuor
 iam menses obsidionem pertulerant Lusitani, cum ex adeo paucis **B**
 liqui ferme quotidie aut vulnerarentur, aut caderent. Accessit inop-
 pia & fames, frugibus carnibusque consumptis; & præter fœda ani-
 malia, quicquid etiam erat fruticosum aut herbidum, in alimenta cō-
 uerso, hinc vulgo ingruerant morbi: fessisque & animis & corpori-
 bus, qui arma tractare possent, vix centum & quinquaginta supere-
 rant, atque ij admodum ægre continebantur, quominus in hostium
 stationes vitro impetum facerent, vitæque miseras & ærumnas ho-
 nestæ morte finirent. In hoc rerum discrimine diu expectatum ab
 Goa subsidium aduenit. naues quinquaginta Bazainum facili tene-
 rant cursu. Aluarus Castrius Prætoris item filius, & Franciscus Mene- **C**
 sius præerant. inde Aluarus cum meliore parte classis Diu protin-
 us antecessit, reliquæ, carptim, prout agilitate vel robore quæq. præ-
 stabant, captatis tempestatibus, ante Septembris exitum subsequen-
 tæ, armati supra nongentos cum omni rerum copia in arcem exposi-
 ti, quæ res Lusitano maiores quam pro viribus animos fecit. Auxit
 ferociam, basiliæ, qui demersis in ruina rotis inhæserat, cum eum
 ad se iniectis funibus Mamudiani attrahere niterentur, prospera pū-
 gna retentus. Ex hoc indignari postremus quisque, & accusare pri-
 mos, quod hostium conatibus nō statim ex arce obuiam ierint, quod
 opera mœnibus applicari, munitiones transferri, se se in tantas angu- **D**
 stias cogi permiserint, recensere victorias (vt de Europa & Maurita-
 nia fileatur) ad Sofalam, Quiloam, Goam, Malacam, Armuziam, Cale-
 cutum, ad Repelini vada, ad Diu denique partas; ingentes barba-
 rorum exercitus parua sæpe manu fugatos; peruagatam Africa atque
 Asia tota nominis Lusitani terrorem; scilicet quo tanta decora, tan-
 tæque laudes, in vno demum præfecto atque in vno præsidio pereāt.
 tuendum omnibus viribus quod a maioribus acceperint patrimo-
 nium dignitatis ac famæ. viriliter tandem erumpendum in hostium
 castra, & dignū aliquid rebus olim gestis & vetere gloria perpetran-
 dum: quicquid ad eam diem acceptum in arce sit damni, id fraude,
 cuniculis, tormentis illatum: si vera virtute, manu, & gladijs decerna-
 tur; Lusitanum impetū, & micantia ex propinquo arma Indos haud-
 quaquam laturos: hæc initio pauci; dein velut ex contagione plures
 quo-

A quotidie palā in circulis & cōtuberniis fremere; & in Mascarenā cū
 ſtationem qua vera, qua falſa iactare. Poſtremo ad eundem conuenire
 frequentes; pugnam efflagitare; minari, ſi diutius torpeat, ſe quemli-
 bet alium vel ex argilla ducem haud dubie ſuffecturos. Mascarenias
 contra, lenire furentes; de hoſtium genere, numeroque diſſerere; iam
 nunc abundare commeatu arcem; cuſtodes vti ad hoſtem laceſſen-
 dum paucos, ita ad prohibendum ſat multos ad eſſe; hyemem maxima
 ex parte circumactam; vniuerſas ab Goa copias propediem affore;
 tum demum certioribus victoriæ præmijs, & minore ſuorum detri-
 mento prælium inituros. Hæc & alia in eandem ſententiam, ſurdis
 B canere Mascarenias; adeo certamen penitus imbibérant animis ple-
 rique; nec deerant qui ab inſito liuore, ſolutæ obſidionis gloriam præ-
 reptam Ioanni Caſtrio cuperent; atque ad proſtigandos Guzarates
 eguiſſe Prætoris ipſius auxilio nollent videri. Mascarenias, vt inflatos
 inani fiducia, fixosque in audaci propoſito animaduertit: Aequum
 „ fuerat (inquit) ciues, militem ab duce regi, non regere; exſpectare ſi-
 „ gnā, non extorquere; ſcire, quæ ad rationem gerendi belli pertineant,
 „ præfecto & conſiliariis curæ eſſe. Nunc, quando mihi prope manus
 „ iniicitis, & ſeditionem vultu verbi, que præfertis; vincat ſane maięſta
 „ tem imperii, inconſulta ſpes, & libido; ite, quod ſuperi bene vertant:
 C virtutem iſtam, lacertosque, & armorum ſcientiam expromite. ego,
 „ quos agere debueram, ſequar; & quamquam alieno tempore, tamen
 „ partem periculi ac laboris vobiſcum vna capeſſam. Vos modo videte,
 „ vt quos ante pugnam ſpiritus atque ardorem oſtenditis; eoſdem in
 „ aſcenſu valli poſtmodum, atque in ipſo conſictu præſtetis. Cum hæc
 dixiſſet, prout in arcto licebat, copias inſtruit: primam aciem Aluaro
 Caſtrio; alteram Franciſco Menefio dat; cum cæteris ipſe, modica ma-
 nu ad cuſtodiam arcis reliſta, ſubſequitur. Facta ſecundum euripum
 eruptione (nā ex ea parte latior patebat exitus) ferociſſimi quique, val-
 lo ſuccedunt; ac deſenſoribus primo impetu percuſis aut deturba-
 D tis, ingenti ardore tranſiliunt. dein, ſigno ab hoſtibus dato, cum no-
 ua identidē ſubſidia ē caſtris affluerent, atrox eſſe prælium capit: &
 qui nondum tranſcenderant Luſitani, cum proculcatæ priorum pe-
 dibus latiores herbę, altitudinem nudaſſent valli, quod ex arce pro-
 ſpicientibus nuper humiliter apparuerat; iſti re ſubita, primo hæſi-
 tare; dein, hoſte imminente, fugam aut latebras circumſpicere. Tum
 Mascarenias: Hæccine pugna eſt quam poſcebatis? increpitan; ante
 diſcrimen feroces, in ipſos diſcrimine timidos & ignauos appel-
 lans; ad opem laborantibus ferendam fruſtra conatur accendere. In-
 ter hæc Menefius intra vallum acriter dimicans, & circa eum aliquot
 principes Luſitanæ iuuentutis occumbunt. Aluarius Caſtrius ſaxo
 percuſſus, cedente ad ictum galea cum attonitus cecidiſſet, Maſca-
 renię interuentu ſeruatus eſt. Neque vltra ſuſtineri ſuperfundens
 ſe ex omni parte caſtrorum, poterat multitudo. Luſitani cum vin-
 didique

dique pulsi transfigerentur, & oppugnari e diuerso latere arcem, seu A
 consilio seu temere sublata nuntiaret vox; nequicquam obsistente
 Mascarenia, nullius nisi vite memores, ad moenia portasque precipi-
 ti cursu vertuntur. cupientem simul inuehi Mamudianum tormen-
 tis e muro deterrent. Hic temerarie eruptionis euentus fuit. Ex-
 inde suo ipsi conatu seigniores facti (vt in contrarium sepe migrant
 vitia) vix pro muris obire stationes, vix recenti successu elatis & sub-
 inde arcem aggredientibus Indis obsistere: quoad refectis tandem
 ex pauore animis, rursus alacres, & oblitterandæ ignominie cupidi,
 ad consueta munia rediere. At Mamudiani, quo se magis magis-
 que obfirmatos ad continuandam obsidionem ostenderent; atque B
 vt expeditiores ab continenti commeatus haberent; euripo ad Ru-
 mepolim, iactis vtrinque molibus, alterum pontem imponunt ea ma-
 gnitudine ac firmitate, vt quamlibet onustas vehes tuto ac large
 transmitteret. Simul, dies noctesque fatigare ac premere Lusita-
 num; stantes muros frequenti verberatione concutere; quæ minus
 commode ballistis labefactari possent; in ea subditis ignibus cale-
 facta, syphonibus acetum immittere; putrefacta continuo excinde-
 re ferramentis; igniferos e stupa, gossipio, & sulphureo puluere
 globos in tecta conijcere; denique cuniculos, quod ea res prospere C
 cecisisset, ad arcem vniuersam euertendam pluribus simul locis age-
 re. Aduersus ea, Mascarenias, operariis auctus, non vna regione
 item obliquas aduersasque excauare fossas; tormentis ac missilibus
 ab omni parte hostes impetere; intergerinos ædium parietes per-
 forare; qua tecti milites & mancipia commearent. Iisdem fere die-
 bus quibus hæc ad Diu m fiebant, Goam de Fernandi & commili-
 tonum clade nuntius affertur. inde grauis mœstitia simul & metus
 ciuitatem incescit. Prætor, quamquam acri doloris morsu perstri-
 ctus, tamen ad cæteros animandos, lugeri filium vetuit. ipse nitens
 purpura & ornato alio sumptuoso, in campum vna cum proceribus,
 velut animi causa, processit. ibi, tum in gyros flexo, tum cursu & D
 saltibus incitato militariter equo, malum subinde Mamudianis in-
 terminans, cunctos vultu & oratione confirmat. mox in classis ap-
 paratum omnes de integro curas ac nernos intendit, ac mitescente
 iam hyeme, Aluarum A cuniam nauibus quinque, in quibus præter
 magnam instrumenti bellici vim, fistulatores erant quadringenti,
 protinus iubet obsessos adire, ac suo nomine prohibere quominus
 ante vniuersæ classis aduentum, pedes e munitionibus efferant: sese
 paratis omnibus ad pugnam rebus breui affuturum. Cum ea manu
 profectus Aluarus, circa Diu m in aliquot naues Arabicas incidit. ijs
 mercenaria variarum gentium auxilia propinquus Sofaris quidam
 ad exercitum subuehebat. Aluarus, commissio feliciter prælio, na-
 ues expugnat. captum ducem in arcem infert. huic magnum auri
 pondus ad redemptionem frustra offerenti, vna cum primoribus ab-
 scissa

A scissæ ceruices. capita in euripum consulto proiecta, vt in conspectum vrbs æstu accedente ferrentur. perlata atque agnita, iram in Lusitanos ac rabiem hostibus acuere. At Prætor, appetente vere, Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad cōueniendum edixit. atque ad cæteros excitandos eodem ipse confestim celocibus circiter quadraginta contendit. Coactis omnibus copijs quæ contrahi e vicinis regionibus potuere (ij fuere præter naualem & aliam turbam, Lusitani bellatores mille quadringenti, Canarini auxiliares trecenti) Cambaicam oram ferro ignique perpopulatus, ad Mortuorum insulam nauibus circiter octoginta peruenit. Huc euocato Mascarenia mandat, vti ad exscensionem cuncta quamprimum expediat, ac sine intermissione tormentis vndique vallum hostium, & den-
 B sos aggeres quatiat, ruinaque patefaciat in urbem iter. Dictis obtemperatum, & paulo post Prætor incolumi classe subsequitur. Ab auersa parte arcis per triduum sine tumultu expositus miles. naues portum inuectæ, quam maxime tuto ab hostium telis recessu consistunt. Prætor, omnium postremus in terram egressus, vti munitiones intrauit; mirari faciem loci: solo æquatas turres ac propugnacula; alicubi nullum fossæ vestigium; inædificatos mœnibus ab hoste muros, duasque propemodum ex vna arces factas. contemplatus dein, quatenus licuit, hostilia castra, adhibitis proceribus, de summa belli
 C consultat. Erant qui differendam eruptionem, & reficiendum e maritima iactatione suaderent militem. ipse, ratus ad nominis Christiani dignitatem pertinere, ne vno quidem die Prætorē Lusitanum ab Indis clausum teneri; nulla interposita mora certamen experiri constituit. militibus edicit, curatis mature corporibus tertia vigilia præsto sint. Arcem, detractis valuis, ne qua in receptu spes vlli foret, Antonio Correx cum idoneo præsidio inter prælii tempus tuendam adsignat: consilio dein adiunat rem, quod consilium haud dubie victoriam peperit. Turris erat ad dextrum vrbs latus, qua in apertum mare prospectus est: Syluerianam appellabant. ad eam quatiendam, quasi ex illa parte descensio quæreretur, dromones pridie
 D missi tres, e salo eminens muri partem vehementi iaculatione diruerant. id vbi cognouit Prætor, Nicolao Consaluo, impigro viro, & rei maritimæ in primis perito, mandat, vti naues quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, imbelli turba, lixis & calonibus impleat: ij pariter ac nautæ hastas erectas singuli binas: remiges altera manu remum, altera accensos funiculos teneant: libratores tormenta in hostem veluti ad oppugnationem exerceant. Hoc modo instructam classem iubetur Consaluus ad insulæ alterum latus, de quo distum est, paulo ante lucem admouere; vociferatione, bombardâ, tympanis, tubis, quam maximum strepitum ac tumultum ciere; alijs alijsque subinde locis descensionem ostendere, multimoda arte hostiles distingere copias. Hęc mandata Consaluo, ceteris item præfectis,

fectis, prout quæque res postulabat, sub vesperam edita imperia. Ru-
 mecan, haud satis certus qua potissimum ex parte Lusitani essent e-
 rupturi; ad omnes aditus æque terrestres atq. maritimos, tormenta
 vigiliaeq. disponit; telorum omnis generis ingentem copiam in mu-
 ros aggeresq. comportat: auget munitiones: & qua ex euripo descē-
 fus ad oppidum est, præaltas fossas leui superiniectu ramorum ac ter-
 ra latenter occecat. Externi selectiq. militis (præter Guzaratas In-
 dosque, quorum maior multo erat numerus) in eam curam ac sum-
 ptum acriter incumbente Manudio, viginti millia in armis habebat.
 Ex ijs ipsa robora ad primos impetus excipiendos in fronte castrorū
 locat, firmatq. ab tergo subsidij: Rumæum pōtem septingentis mi-
 litibus insidet; reliquam multitudinem, quo clamor, quo signa ad-
 uocarint; paratā ad omnia occurrere iubet. Rebus ita prouisis, tan-
 ta virium suarum Mamudianos cepit fiducia, vti Lusitanorum pau-
 citatem conatusq. irriderent, vixq. vniuersæ pugnæ subituros aleam
 crederent. Lusitani contra; vti Christianos decet, vno Deo maxime
 freti, nihilominus expediunt arma: atq. ad conditum tempus ante
 Prætorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouembris,
 Diuo Martino sacer. Tum loco excelsō, vt vndique conspici posset,
 Antonius Casalius Franciscanus insigni pietate sacrificat: Deumq.
 precatus, vt in hostes Ecclesię sacrosanctę, formidinem ac terrorem
 auerteret, Christianos, quo alacrius capebant pugnam, noxis om-
 nibus Pontificia potestate expiatis absoluit. Eosdem, Prætor, quod
 pluribus agendi spatium non esset, paucis adhortatur, vti Christo du-
 ce, cuius tueantur causam, forti ac fidenti animo prælium ineant.
 Ioannem ipsum Regem, vniuscuiusq. virtutis vel ignauię primō te-
 stem & spectatorem, mox remuneratorem aut vindicem adesse putēt.
 Indici totius imperij summam in eius diei certamine verti nil am-
 bigant. postremo sciant, præter naturam loci, ab se quoque diligen-
 ter prouisum, vti segnibus timidisq. nullum neq. terra, neque mari
 effugium sit. Ex arce detractas fores, e portu naues in expeditionē
 emissas. magnanimis, certam vel in morte victoriam, vel in victoria
 salutem & premia constituta. Cum hæc agerentur, iam Nicolaus D
 Confalius classē è composito ad alteram partem insulæ circumeg-
 rat: varijsque (vti conuenerat) locis descensum & oppugnationem
 ostentare pergebat. & nox adiuuabat inceptum, ex incerto speciem
 omnium multiplicem oppidanis intuentibus reddens. & in Præto-
 ria sublimē vexillum, ac lumen in puppi, ad hæc, densi tota classe ig-
 nes, tormentorum fragor, micantiq. arma, & mistus hominum vo-
 cibus ac tympanorum pulsu tibiarumq. concentu Martius tubarum
 sonus; Castrum cum omni exercitu adesse monstrabant. Eo terro-
 re Confalius omnium oculos in se conuerterat: vt non ex vrbe tan-
 tum, sed etiam e castris, armatorum agmina, relictis præsidij ad ma-
 re concurrerent, id vbi a speculatoribus accepit Prætor in primo tu-
 multu

A multu, antequam dolum clarior proderet lux, instructas, prout angustia loci ferebant, copias, (ferme tria erant hominum millia) pluribus simul portis emittit. primum agmen ducebat. Mascarenias e veterano milite, ac perito locorum, atq. ad eius imperia dudum adfue-
to: accefferant e reliquo exercitu quadringenti. cum cæteris modico intervallo sequutus est Prætor. Cingebant latera spectatæ fortitudinis viri. Vna Cafalius ornatu quam augustissimo trabeatus, Christi ad Crucem affixi attollens imaginem, concionabundus aderat. Eius hortationibus inflammati Lusitani, simulq. diuina & humana pleni spe clamore cõsentienti ad castra succedunt: ac semiplenas adorti
B res murosq., scalis, contis, humeris innixi transcendunt; hostemq. obuium, hastis, gladijsq. conficiunt. Ad eius rei nuntium Remucan vacuam ratus arcem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto iubet extemplo contendere. i j, ab Antonio Correa, quamquam patetibus portis, magna cū cæde pulsi. Alia itē manus ad opē castris ferendam a mari submissa. inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id adeo ex ipsa vulnerum fœditate perspici potuit. Cosmo Paiuæ gladio femur abscissum. Vasco Fernando, cum sese in hostes acrius immisisset; decusus ab tergo thorax, perque plagam nudata vitalia: cuidam, quod super aures oculosque eminebat, a reliquo capite, prope ad ostentationem artis, vno acinacis ictu diuisum est.
C Circa vnā item et turribus, qua Prætor ipse constiterat, multum sanguinis fusus: & vexillifer Eduardus Barbutus, inter scandendum ter ab hoste præcipitatus, repetito quartum conatu in pinnas euasit, ibique per vim Lusitana signa constituit. Exinde ingens Mamudianos inuasit pavor, & fuga passim fieri cæpta. perterritis, hinc Prætor, illinc Mascarenias pertinaciter ab tergo cum suis instant, immistisque fugientium turbæ eodem impetu in urbem irrumpunt. ibi redintegrata pugna, & æquis aliquandiu viribus mercenarij ac transfugæ maxime resistebant. Vrgente dein vehementius Lusitano, quantū se inuehebat hic, tantum illi de loco demoti. atq. vti denuo inclinandi
D rat certamen, Lusitana vis vltra sustineri non potuit. Fusi Mamudiani, insula trepide relicta; super alium alij ex vtroque ponte sese in continentē eiiciunt. multi in turba obtriti, multi à persequentibus interfecti. Castris & oppido Lusitanus vno die potitus. in oppidanos deinde nullo discrimine sexus ætatisque sænitum est. Mascarenia præcipue cohors, dolori atq. iracundiæ paruit: Mahometicamque perfidiam, cæsos tot prælijs cõmilitones, & diuturnæ obsidionis mala ad fatietatem vltā est. armati iuxta & inermes, pueri senesq., viri pariter ac scemina trucidati. vsq. ad brutorum animantium cædem atrox ira peruenit. regium Cambaia vexillum, & alia signa relata complura. castrensis æque atq. vrbana præda militi cessit. vtrobiq. tabernas apertas, paratam expositamq. rerum omnium copia m;

ta, & appositos cibos velut in media pace (adeo Lusitanum Indus A
 contempserat) inuenerunt. Simon Phœus & socij, ad catenas demē-
 das frustra quęsitī, ab irritō sub muris colloquio Mamudiani Madab-
 bam vinctos attraxerant. hosce dein, & vna ciuem Goanum Athana-
 sium Frerium cum militibus viginti, dum lembo Diūm peterent, vi
 tempestatis ad Surratum nuper eiectos, ab nuntio cladis acceptę Ma-
 mudius rabie furens iugulari omnes iussit. in cisternam proiecta ca-
 dauera. Cæterum in prælio è nostris desiderati circiter sexaginta: ex
 hostibus ad quatuor millia. Rumecan imperator (incertū à quo per-
 emptus) inter caforum acernos gregali amictu vix tandem est agni-
 tus. sexcenti viui, in ijs principes aliquot, in potestatem venere. Pre-
 ter innumerabilem armorum ac telorum copiam, ænea tormenta ma-
 iora in castris reperta quinque & triginta, è quibus vnum Arabicis
 inscriptum notis, rudi opere factum, sed inusitatę magnitudinis, in ar-
 mamentario Olisiponensi conspeximus. Clara admodum & gloriosa
 Lusitanis hæc quoque victoria fuit, vel magnitudine periculi, vel præ-
 dicatione omnium & fama: celebritatē auxere diuina miracula, quod
 hostes ipsimet affirmarent, conferta iam pugna, maiores aliquot bal-
 listas, applicitum quater ignem, cælo minime pluuiō, respuisse. & su-
 per ædiculam arcis, apparuisse mulierem cęlesti lumine radiantem,
 cuius fulgor ita adspicientium oculos mentesq. perstringeret; vt, cæci
 propemodum, neque in ordines ire, neq; in vnum conglobare se pos-
 sent; ac tanto superiores numero, tamen, immutata repente rerū om-
 nium specie, in denos Lusitanos pugnaturi singuli viderentur. inde
 consternationem, & fugam ortam. Prætor, ab tam felici euentu primū
 Deo supplicationes habendas curauit, collaudato dein exercitu, lau-
 reatas ad Ioannem Regem litteras misit, militumque ac ducum virtu-
 ti minime maligne testimoniū tribuit: inde hostiles, omnes muni-
 tiones æquauit solo: pontes quibus insula continenti iungebatur, in-
 terfecit. Simul, ad reficiendam augendamque arcem, admotis ipse
 ante alios manibus, cunctos accendit: atque vt ingenti labore militū;
 ita non magno sumptu, intra paucos menses partim repurgata rude-
 ribus fossæ; partim etiam turres ac mœnia restituta: ijsque, ad extre-
 mum, laxiore circulo noua fossa nouique muri circumdati. Hisce re-
 bus peractis, & stipendio militibus perfoluto, Prætor incunte autum-
 no victor Goam insolita omnium ordinum gratulatione reuectus est.
 Per eosdem fere menses Idalcæ in Bardesianos & Salsitanos fines,
 eadem, qua nuper ijs Lusitano cesserat leuitate, ad vectigal portor-
 riumq. exigendum armata manu procuratores immiserat. Aduer-
 sus hosce; modicis copijs Prætoris iussu profectus Iacobus Almeida,
 eiectos ex agris, Pondam trepida compulit fuga, castrum, vt supra
 docuimus, magnis operibus ab Azedecane munitum. ijs cum ab Ida-
 cane subsidia mitterentur, Castris ipse cum duobus millibus pedi-
 tum, equitibus ducentis in ea loca traiecit. Ad eius aduentus fami-
 pauidi ā,

- A** pauidi hostes, ne expectata quidem oppugnatione, castello agrisque excessere. Castrius Ponda recepta & euerſa, Goam redijt: inde aduersus Mamudium reparantem bellum, protinus classe contendit lēborum aut biremium centum & viginti, quibus Lusitani mille oſtingenti, & e socijs Naires quingenti vehebantur. Cum hisce copijs in Cambaiam delatus; alijs atq. alijs locis milites sub signis ad populādam oram agrosque duxit. Cum diu neminem obnium habuisset armatum; ad Barochum denique urbem cum equitum millibus quinq. acie instructa sese illi obiecit Mamudius ipse Rex. Turritos elephātos, & curulia tormenta in prima fronte locauerat; post elephantos in dimidiatā Lunæ figuram instructo equitatu subſtiterat. Neque Ca-
- B**strius detrectauit certamen. Vbi ad teli iactum est ventum, repente Mamudiani referunt gradum, haud tamen confuſis turmarum ordinibus; & intra conspectum hostium, loco remotiore consistunt. Tam subiti receptus causa in occulto est. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis monitum dicant Regem, ne florem nobilitatis, & vna suū ipse caput furentibus rabie ac temeritate Lusitanis obijceret. Sunt qui putent eo consilio recessisse, vti auditate pugnandi pertractos intra sua præſidia Lusitanos, ex omni parte circumueniret, siquidem e toto regno copias ingentes equitum peditumque in loca vicina cōtraxerat. Vtcunque sese habeat res, Castrius ad ostentandam fiduciam, integris item ordinibus, aliquantulo spatio cedentibus instare perrexit: dein torrente desuper Solē, armisque degrauantibus, expressa ab tanto Rege timoris confessione contentus, incolumem exercitum præter oculos Mamudij, cum plausu cantuq. ad naues reduxit. Patanem inde Arabum coloniam metu ab incolis relictam, itemq. Patem eiusdem tractus oppidum celebre, & alia emporia multa, plurimas naues incendit: magnum mortalium numerum partim occidit, partim cum alia omnis generis præda captiuos auxit: sata, villasque, & conditas horreis fruges exussit. Eam vastitatem per se grauem, spatium temporis grauiorem fecit. Tres fere menses circumlatus belli terror ac populatio: & Mamudij conatus in multū tempus ea clade repressi. Inde Prætor confirmato Diensi præſidio, re-
- D** nauigans Goam, ex itinere Dabulum oppidum Idalcanis maritimū vi cepit; direptoq. flammis iniecit. Idalcan, absente Caſtrio, in Salfetanum rursus agrum, externorum magna ex parte militum octo millia miserat, equites septingentos. Abassini erant, Arabesque Turcis immisti. Duces ijs quinque pari imperio præerant, ita vt pluribus sententijs in decernendo staretur, ad Margannum vicum munierrant castra. Prætor, vti Goam insulam attigit; priusquam urbem intraret, nouis copijs auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goæ ruinas) illico in Salfetanam terram transmiſit ratibus. Lusitanorum peditum duo millia, equites centum & octoginta; pedites Canarinos ex eadem insula Goa item bis mille; Naires sagittarios pel-

pelatosque trecentos ducebat. Eius aduentu cognito duces hostium A
 silentio noctis in locum natura tutiorem se recepere. à frôte fluuius,
 ab tergo mons editus claudebat. eorum vestigijs acriter insistentes Præ-
 tor, in castris ab hoste desertis ea nocte confedit. ibi refectus ex itine-
 re miles. Postride, diuisis quadrifariam copijs intentus prælio ad
 hostem ducit. Lusitanos interim, tanquam non cum armatis ac plu-
 ribus dimicandum, sed quasi par pecorum grex mactandus foret, ac-
 censa cupiditas inuaserat pugna: minisq. ac denuntiationibus ple-
 rique ad signa contineri vix poterant. ex ijs quinquaginta fistulato-
 res; inconsulto Præto, denijs callibus antegressi, flumen vado traij-
 ciunt, interclusique ab suis temere hostem lacescunt. in eos continuo B
 Arabicus equitatus emissus; cumq. pauci a pluribus premerentur, at-
 que retro ad flumen trepidi cederent; conspicatus laborantes Præ-
 tor, ad opem circumuentis ferendam amne transmissio cum paucis
 equitibus aduolat: perque ignium riuos, quos iacta a Mahometanis
 ardentes duxerant ollæ, perq. media tela hostem aggressus, tandiu su-
 stinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua superveniret acies. Eo pri-
 mum certamine (ita per litteras iusserat Rex) cum Sancto Iacobo,
 Diuus quoq. Thomas Apostolus inuocatus. & is ipse dies forte nata-
 lis erat Apostoli, xi j. Kal. Ianuarias, quæ res animaduersa, fiducia
 animosq. militibus auxit. Simul etiam Casalius idem qui nuper ad C
 Dium, Christi pro nobis eligno pendentis effigiem excellam gerens,
 comemoracione tantæ caritatis idē idē addebat stimulos. Neq. ad su-
 peros vota, neq. ad hoīes hortamēta irrita fūere. Euident tū quoq. cē-
 leste numen Christianis affuit rebus. Et Lusitani pceres, nouo ardore
 concepto, in Mahometanas cæteruas impetum dant. Aluarius Ca-
 strius primo incurſu duos ex equis præcipitat; stricto dein gladio sese
 medios in hostes immittit. Ioannes Ataidius vnum ex primarijs de-
 tubat: inde non gladio tantum, sed manu atq. imprefione vrget ad-
 uersos. Franciscus Syluius, effuso item vno, cum tribus simul capeſ-
 sit pugnam, atq. omnes interficit. Iacobus Almeida vnum e quinque D
 ducibus hasta transfigit. Aluarius Camigna tres equites, Aluarius
 Gamma duos, Antonius Persona totidem sternit. Saluator Fernan-
 dus vexillifer, ad cæteros magis magisq. incitandos, in mediam ho-
 stiū acie seq. & signū intrepidus intulit. Dum hæc ab antesignanis fi-
 unt, nequaquam ab alijs interea cessatum: acriter vbique gesta res:
 magna passim edita strages. ac nisi prælio interuenisset nox, e tanto
 hostium numero pauci omnino superfuissent. Sub vespertum cepta
 pugna, circiter vnus horæ spatium habuit. arrepta dein fuga plenos
 vulnerum ac panoris Mahometanos tenebrę simul ac syluę tutatę sūt.
 Eorum equites cecidere centum & quinquaginta: sexcenti pedites:
 e quinque præfectis, occisi tres. in ijs Celabatecan Turca, magna in-
 ter omnes auctoritate, e reliquis, alter duabus acceptis plagis ægre
 tandem euasit: alter incolumis, per densas cohortes incitato equo
 sibi

- A** sibi viam aperuit. E Lusitanis vnus tantum desideratus, Ioannes Carriagis, Goanus ciuus, & Naires duo: vulnerati Lusitani quatuor, Naires haud amplius tres. Hæc omnia postmodum ad Ioannem regē fuscæ perscripsit Prætor, idemque multiplici intra vertentem annum parta victoria, Goam urbem specie triumphātis inuectus est. Sub hæc, perhonorificum de rebus ad Diū gestis decretum Regis allatum, ex eo cum alia fortibus viris diuisa præmia; tum veteranis ad Bazainum agri assignati. Prætor ipse laudatus verbis amplissimis, & Proregis titulo decoratus est: eidem super honorarium stipendium, decem auri millia dono data, & in tres annos prorogatum imperium. Sed, quæ
- B** rerum humanarum vanitas est, Castrio non diu licuit vti honore ac beneficentia Regis, e magnis laboribus vigiliisque lenta correptus febris, gementibus bonis, intra paucos menses extinguitur, vir omnium consensu æque belli ac pacis artibus clarus. Huius ingenium & industriam varij per omnem ætatem casus exercuere. Olisipone, adulescens, ob clandestinum matrimonium eiectus a patre, in aliam partem urbis migravit. ibi, quamquam in magnis rei domesticæ angustijs, cum Petro Nonnio eiusdem vicinitatis, illustri mathematico, familiaritatem iniiit, multaque ab eo per otium de rebus astronomicis, ac de nautica in primis arte cognouit. Ab ea commendatione, ipso-
- C** met insinuante Nonnio, in Ludouici principis amicitiam peruenit. Ioannis Regis frater germanus hic erat: idemque eximius bonarum artium patronus ac præses. Ab eo cum auxiliaribus copiis ductus in expeditionem Cæsaris Tunetanam, egregium sese virum & manu, & consilio præbuit. Inde cum Garzia Noronia in Indiam ab Rege missus; magnam sibi rerum Indicarum notitiam peperit: eamque litteris ingenti labore ac subtilitate explicauit. Ab Olisipone Goam vsque, singulorum dierum iter; locorum aspectus ac situs; altitudinem Solis ac poli, diligentissime persecutus est. Idipsum rursus præstitit
- D** oram legens ab Goa Diū vsque, & ex partium dimensione, multis oppidis vicisque vocabula antiqua restituit. ij commentarij, Ludouico dicati, in Academia Eborenfi (quam Henricus dein Cardinalis regali munificentia condidit) adseruantur. Exstant eiusdem Prætoris ad Ioannem Regem epistolæ: in quibus præter communis boni studium insigne, non vulgare in super tum militaris, tum politicæ rei scientiam facile animaduertas. Et, quod hæc omnia superat, vsque adeo pius perhibetur fuisse, vti quantalibet stipatus aut nobilium aut plebis frequentia; ad Crucis adspæctum illico positus humi genibus, oculos in cælum cum attenta quadâ veneratione defigeret. huic pietati non sine causa victorias vulgo acceptas ferebant; quas breui tempore, paruusque copijs, non paucas neque obscuras de nominis Christiani hostibus reportauit: hoc etiam nomine felix, quod morienti Xauerus affuit, & in extremo illo certamine opem egregiam tulit. Castrio vita functo (annus tum agebatur seculi huius octauus &

quadragessimus) successiones quas vocant, de more consultæ. prima A
 Ioannem Mascareniam, cuius modo meminimus, nominabat. is, quod
 in Lusitaniam paulo ante redierat, solutus alter codicillus Prætorem
 declaravit Garziam Salam, grandi iam ætate virum, multisque in ea-
 dem prouincia honoribus domi pariter ac militiæ clarum. Huic,
 ritu solenni tradita extemplo gubernacula. Atque eo lætius fuit
 eius initium magistratus, quod per eos ipsos menses, e

Dominicana quoque familia prædicatores in
 Indiam peruenere. Duodecim erant nu-

mero. Antistitem habebant Ia-

cobum Bermudum

Castellanum.

Hicce,

ac

venturis deinceps fratribus, templum cœnobiumque

Goę magno rei Christianę bono, & vrbis
 ornamento conditum est.

Libri tertijdecimi Finis.

HISTORIA RVM

INDICARVM

LIB. QVARTVSDECIMVS.

A **S**VB idem tempus quo hæc in India gerebatur, in vltimas quoque terras porta præter spem & expectationem ingens Euangelio patuit. Angerus erat in Iapone quidam, maritimo in oppido Cangoxima honesto loco natus, regni quod Saxumam appellant. Is, contracta cum Lusitanis institoribus amicitia, de religionis Christianæ mysterijs, ac simul de Xauerij sacerdotis vita rebusque quas gereret, multa ex ijs, in familiari sermone percepit. inde paulatim, & veritatis, & Xauerij tâto studio est captus, vt ad eum inquirendum, vasto & ignoto sese mari absque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Lusitanis ijsdem, post varios errores atque discrimina, Malacæ Xauerium (qui e Molucis Indiam repetens eadem in vrbe substiterat) summa sua cum animi voluptate conuenit. atque vt pater item de Iaponijs mira quædam audierat, aduenarum congressu & aspectu valde letatus, crebris deinde colloquijs varia ex ijsdem sciscitari non destitit. percommode ad singula respõdebant: minimeque vulgaris inesse cunctis, ac præsertim Angero, tũ indoles, tum humanitas visa. ergo Xauerius, vt primum Indica negotia transgisset, Iaponios (quod iam ante cogitarat) omnino adire cõstituit. Interea, quod Parauana & finitimæ Indorum Ecclesiæ erant illi ex itinere inspiciendæ; Angerum Goam via breuiore præmisit. Ioãnem Beiram, Nunnum Riberium, Nicolaum Nonnium socios Molucas petere iussit. Malacensis catechismi, quem negligi aut remitti no-

lebat, munus Vincentio Viegæ externo sacerdoti egregie probo concedidit. Mox ipse perquam difficili ac periculosa nauigatione Cocinum delatus, inde ad Cori promontorium Piscarioſq; traiecit fines. ac ſuis qui in ea regione curabant, Antonium Criminalem cõmmuni conſenſu præpoſuit: neophytos ad perfeuerantiã adhortatus eſt; oratoria recognouit; nec leuibus denuo ſignis atq; miraculis Chriſtianæ fidei veritatem oſtendit. morbos depulit: dæmonia exegit: mortuos quin etiam reuocaſſe perhibetur; quod tamen vt poſtea fateretur ipſe, quæ amquam grauiffimorum hominum prece fatigatus, adduci nõ potuit. Hiſce alijsque in ora Piſcaria geſtis rebus, ad vrbeſ Goan ſumma ciuium gratulatione peruenit paulo ante, quam Prætor Caſtrius e vita diſcederet. huic animam agenti (vt ſupra ſignificatum eſt) aſſuit. Angerum vna cum famulis probe inſtitutum, ſacro intinxiſſe latice, ac Paulum appellauit. famulorum alter Ioannes, alter Antonius nominati. ea, meſis Iaponice fuere libamina. ſimul, e ſocijs alios alio: Alphonſum Cyprianum genere Caſtellanum, in Diui Thomæ Coloniam; Gaſparem Berzeum, ortum in Belgis, Armuziam deſtinauit. Goani collegij ac ſeminarij domeſtica diſciplinã conſuluit. Indica ſuorum domicilia, dum abeſſet, Paulo Camerti cuncta ſubiecit. Interim vero, Iaponicam ad expeditionem, inſtante iam die, ſe ipſe diligenter parabat. is vbi percrebuit rumor, piorum greges ad illum protinus lacrymabundi conueniunt. monent, obſecrant, obteſtantur, ne ſemet vltro tam ancipitem ac periculoſam in aleam det; neu publicam rem, quæ ipſius vel in primis nitatur capite, eiſmodi conſilijs tantum in diſcrimen adducat. Sanè quam multa erant, quæ quilibet animoſum hominem ac fortem, abſterre a tali itinere poſſent. primum ipſa longinquitas. quippe leucas amplius mille trecentas diſtat a Goanis finibus terra Iaponia. dein, multis in regionibus, ac præfertim circa Somatram ac Sinas, mare a piratis infeſtum, itemque a Sinarum præſidijs, quæ ſæpenumero in peregrinos omnes nullo diſcrimine tamquam in hoſtes inuadunt. idque tum erat extimeſcendum magis, quod Sinas inter & Luſitanos nondum eſſent plane recõciliata commercia, neque locus foret Sinarum vllus, quo Luſitanis ad contrahendum aperte deſcendere, aut vbi tuto commorari liceret. memorabantur etiam varijs locis inſidioſa vada fyrteſque, nondum ad plenum ijs curſibus exploratis. itemque Eoi pelagi natura, quod ſæpum, & vaſtum, & vorticoſum, totas haud raro naues abſorbet. & ſuper hæc, præcipuus nautarum terror, ecnephias typhon; ſuetus in ea vel maxime plaga furere: & ipſa cum oneribus vectoribuſque nauigia, in aſperum ſæpe littus ac ſaxa torquere. Cum hæc & alia multa ad timorem proponerentur, ſatisque mirari ſe poſſe amici negarent, cur tanto rerum uſu, tali ſapientia vir, tantis periculis obijceret ſponte ſe ſe, relictaque in vicino ſegete, cuius ipſemet ſementem feciſſet; tam longinqua, tam operoſa, tam incerti promouentus noualia peteret;

A teret; Ast ego (inquit ille) fatis mirari non possum, cur infinitâ Dei
 „ vim pariter & clementiam quotidianis præconiis celebrare soliti, ei-
 „ dem nûc potentia ac bonitati, meo potissimum in capite diffidatis.
 „ Anne vos præterit, qui rerum omnium arbiter sit, huic animata æque
 „ atq. inanima, prorsus ad nutum omnia deferuire? Testis haud semel
 „ vnda, quæ sese Domini ac famulorum postea gressibus, mutata illico
 „ natura, calcandam exhibuit. Testes venti ac procelle, quæ perfusus
 „ vltimi exitij horrore discipulis, vno Christi imperio conciderunt.
 „ Testis indyctus ille Iob, in quem nihil omnino, nisi ex Domini volun-
 „ tate, malo dæmoni licuisse comperimus. Testis deniq. (ne in re aper-
 B ta sim fusior) veritas ipsa, quæ capitis nostri capillos omnes nume-
 „ ratos esse, ac ne vnum quidem ex ijs periturum, disertis verbis affir-
 „ mat. ergo, sicuti Regum ducumue internuntij ac præcones, regijs
 „ dumtaxat insignibus freti, per mediâ castra, per instructas armato-
 „ rum phalangas ac tormenta disposita, vadunt securi & inermes; ita,
 „ diuinarum legum interpretes, gentiumq. doctores, vna summi Re-
 „ gis tutela ac maiestate subnixi, per varia terræ marisq. pericula, atq.
 „ adeo per intentas vndiq. machinas ac mucrones, quocunq. res postu-
 „ larit, intrepidi atque alacres penetrare non dubitant. At enim isti
 „ ipsi quos narras, in latrones incidunt, laniantur à feris, naufragia fa-
 C ciunt: varijs implicantur morbis; æstu, frigore, fame, siti, rerum
 „ omnium egestate laborant; circumueniuntur conscleratorum insidijs,
 „ factionibus opprimuntur; tyrannorum iussu omnibus supplicijs
 „ excruciatii maculantur. Concedo: & quidem hisce itineribus olim
 „ Apostoli ac martyres ad sempiternam gloriam peruenerunt. Sed idē
 „ contendo; hæc omnia ad illorum vel probandam fidem, vel constan-
 „ tiam illustrandam, Diuina tantū dispensatione permitti. Nam alio-
 „ qui refertæ historiæ sunt exemplis eorum, quibus esurientibus ange-
 „ li ministrarint cibos, quorum leuandæ siti, purissimi subito fontes e
 „ terra emicuerint; quibus, posita extemplo seuitia, flatus ac tempe-
 D states obscurandarint; quos, voracissimè & in alios ferocissimè belluè,
 „ propalam blandiendo permulserint; quos vel exquisitissima lictorū
 „ carnificumq. tormenta nil leserint; quæ ferrū, equulei, virgæ, rotæ,
 „ flammæ pepercerint. Atq. in eiusmodi certaminibus, tametsi non sem-
 „ per explorata victoria est, multique ac magni sepe conatus in irritū
 „ cadunt; tamen diuinæ gloriæ & hominum salutis seruientem, fidenter
 „ omnia tentare, moliri, experiri par est. Ita ne vero? ad lenissimam
 „ incertamque prædam, per densas acies, micantes gladios, & voli-
 „ tantia tela cæco impetu ruet miles; inanes honorum titulos, & spe-
 „ ciosa vocabula, nihil aut modicum duratura, ambitiosus per sum-
 „ mam indignitatem atque miseriam, quotidianis obsequijs, adula-
 „ tione seruili, valetudinis damno, patrimonij profusione capta-
 „ bit; sordidarum mercium causa, quæque dumtaxat corpori serui-
 „ unt & vetustate facillime corrumpuntur, infitor ac nauicularijs, terra

unde ortum habet, relicta, veluti ruptis naturę fœderibus, ventorum A
ac maris irę sese permittet; obiectusque fluctibus ac piratis, ignotum
orbem, peregrinarum auium instar, ignota semper littora pererra-
bit; nos, propagandę religionis, amplificandi Christiani nominis, om-
nipotentis Dei demerendi; seruandi humani generis gratia; inopiã,
erumnas, incommoda, mortem denique recusabimus? præsertim cum
illorum temporarios labores, ab improba plerunque cupiditate pro-
fectos, mortemque vnã, altera sæpe mors, & sempiterni labores, at-
que infiniti cruciatus excipiant; nostram industriam operamque, si
in officio ac fide ad extremum vsque perstemus, beatissima æterni-
tas, immortales corone, immensa præmia maneant. nihil ergo sit tan- B
ti, quo nostra de Deo, deque hominibus benemerendi studia retar-
dentur. Nam quod Goanę Ecclesię, viciniquę huiusce tractus, absen-
te me, solitudinem pertimescitis; agnosco pietatem vestram. sed ne
in hanc messem operę desint, satis a me, vt in tanta nostrorum pauci-
tate, prouisum est. Paulum Camertem eximia caritate virum, Goano
collegio; Antonium Criminalem; insigni virtute pastorem, Ecclesię
Parauanę cum idoneis adiutoribus vtrumque præfecimus. Ad hæc,
episcopum habetis in vrbe vigilantissimum; Franciscanos, Domini-
canosque fratres, vestri amantissimos cupidissimosque; præter hosce,
alii quoque subinde sacerdotes e Lusitania superuenient. Vltimis, vl- C
timis, inquani, nationibus, ad quas læti salutis nuntii, nullo vnquam
tempore allati sunt, rectus ad vitam æternam callis tandem aliquan-
do monstrandus; ac teterrima demonum seruitute miserandum in mo-
dum oppressis; Christianę libertatis cominus attollenda vexilla. Ne-
que enim pro Lusitanis tantum, aut Canarinis, aut Parauis; sed pro
vniuerso hominum genere, quot quot vbique sunt, fuere, futuri sunt,
redemptor idem & conditor IESVS vitam ac sanguinem in Cru-
ce profudit, quibus miserrima captiuitate detentis, cum in idipsum
a præpotenti Deo vocatus destinatusque sis, non omni ratione con-
suluisse, neque per inuia quamuis & aspera sacrum Euangelium per- D
tulisse; extremę nõ modo ignauię, sed etiam perfidię crimen esse quis
ambigat? Proinde faceßant querele, absint complorationes, singul-
tus ac suspiria fileant. quin potius, vti Christianos, & Dei hominum-
que amantes decet, meam hanc expeditionem, faustis, vt ita dicam,
ominibus, & studio incensis apud Deum suffragationibus prosequi-
mini. Hisce dictis leuato vtcunque mœnore, conscendit nauim Apri-
li mense, anno post Christum natum MDXLIX. Comites habuit e
societate Cosmum Turrianum, & Ioannem Fernandum Hispanos: de
externis, Paulum famulosque Iaponios. Cocinum ab Goa primũ, in-
de Malacam exeunte Maio venere. Hic patri quo intenderat perge-
re cupienti, nauis Lusitanorum nulla sese obtulit. Iuncus erat Sinarũ
in Malacensi portu, & quidem piratica infamis, vulgo latronis iuncũ
appellabant. Cum hoc ipso latrone Xauerius (tanta inerat eius menti
fiducia

- A** fiducia diuinæ tutelæ, tantus ardor liberandi ab dæmonum seruitute Iaponios) certa mercede paciscitur, vti relictis ad læuam Sinis; ipsum & comites in Iaponem extemplo perducatur. soluere viij. Kal. Iulias, ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali. Post multa navigationis incommoda, & nautarum fraudes, Cangoximam, Angeri, vti dictum est, patriam attigere xvij. Kal. Septembris, qui dies Assumptæ in cælum Deiparæ Virgini sacer est. Xauerius a Pauli propinquis atque domesticis amanter exceptus, vixdum recreatis a maritima iactatione comitibus, ad Christianam rem animum adiecit. linguæ primum Iaponicæ rudimentis ad instar pueruli summo studio ac sedulitate
- B** instituit operam dare. in præcipuis dein fidei Christianæ capitibus conuertendis, quamquam enixe adiuvante Paulo, tamen ob rei difficultatem, & mysteriorum altitudinem, & linguarum inscitiam, complures dies ingenti labore miseriaque defudatum est. postremo, ijs in codicem vt cunq. relatis, ex eo codice Xauerius balbutire ad populum vna cum socijs cepit. magni extemplo concursus ad eos facti. atque, vt procacia & acuta sunt Iaponiorum ingenia, ridere alij solæcos barbariemque; alij, quid ea lectione significaretur, ambigere; alij peregrinum habitum cultumque. demirari; alij etiam, communis consuetudinis ac morum ignaros, probris & cauillis petulâter incesse.
- C** nec deerant, qui eiusmodi ludibria detestati, miserarentur innoxios; nec spernendum vtiq. genus hominum interpretarentur esse, qui tam remotis & regionibus, docendi tantum gratia, periculo maximo, nulla mercede venissent. Xauerius interea sociique nihil de studio & cōtentione remittere. ad hæc, normam eam tenere viuendi, tamque illustria sobrietatis, patientiæ, mansuetudinis, omniumque virtutum exemplum præbere; vti veram ac salutarem doctrinam afferre se, factis moribusque, multo magis, quam dictis aut scriptis ostenderent. Inde haud leuiter commoueri ciuitas cepta; nostrisque, non ad magistratus modo, sed etiam ad Regem qui tum extra oppidum agebat, Paulo præsertim adnitente, facile patuit aditus. Commertium is Lusitanorum auidè iam dudum expetebat, quos ad vicina emporia cum pretiosis oneribus commearè didicerat. apud eos quod plurimum gratia & auctoritate Xauerium valere Paulus & famuli testarentur; valde sese illi commem & humanum initio præbuit. quin etiam prolatam a Paulo, Christi & Sanctissimæ Virginis matris imaginem veneratus, id ipsum fieri ab omnibus qui aderant, imperauit: ac prædicandi Euangelij, & baptizandæ ritu Christiano gentis potestatem haud grauata concessit, eaque de re, publica edicta proposuit. Ac Bonziji etiam (quo de hominum genere supra demonstratum est) superstitionum Iaponicarum antistites, vel nouitatis gratia capti, vel suis opibus ac maiestate confisi: cum nihil ab ignotis præsertim, externisque sibi metuerent, fauere tum quidem Xauerio videbantur. ergo Christiana paulatim sacra in vrbe inducta. Pauli primum vxor & filia, tum propinqui & amici com-

plures, eodem Paulo dies noctesque hortante, monente, docente, ad **A**
baptismum adducti. hosce deinceps alij subsequuti; quibus ad vir-
tutem ac pietatem excolendis, operam Xauerius in primis impen-
debat assiduam. Decretum erat illi, simulatque aliquem eius lin-
guæ usum nactus foret, Iaponis caput Meacum adire, & quo expe-
ditior ad cæteros prædicatio esset, Regi primum ipsi vel Imperato-
ri, quem vniuerso Iaponi præesse audierat, Euangelium afferre: sed
Regis præcipue Cangoximani promissis ac precibus, & oblata rei
bene gerendæ spe, diutius quam cogitarat in eadem vrbe detentus
est. Inter hæc, negotiatores Lusitani cum mercibus Firandum re-
gni Figenfis appulerant, id vbi Cangoximæ cognitum est; perinquo **B**
tulit animo Rex, vicinos dynastas insperatis augeri opibus, at se diu-
turna lucri aduentitij expectatione frustrari. ex eo tempore sensim
auersari Xauerium cæpit, & ab ipsius doctrina præceptisque refuge-
re. Bonzij quoque, posteaquam Christianis institutis vitia sua re-
prehendi; Euangelij luce mendacia prodi, sanctissimis decretis con-
uelli nefaria dogmata; denique discipulos & sectatores ab se auoca-
ri animaduertunt; immutata subito voluntate, Xauerium execra-
ri, fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam adducere; publice
priuatimque maledictis lacerare atque proscindere; offensum iam
Regis animum nouis in dies facibus instigare, neque ab incepto de- **C**
sistere; quoad reuocato priore edicto, rursum poena capitali sancitum
est, nequis omnino, relictis patrijs auitisque noua & peregrina sacra
fufciperet. Xauerius, æquitate animi ac summissione furentes leni-
re nequicquam conatus, multaque & graua perpeffus incommoda,
Meacum quo pridem intenderat, abire decreuit. Christianorum nu-
merus in vrbe Cangoxima ad centum ferme peruenerat. Paruulum
cum gregem, Paulo commendat, ipse, vertente anno, morientibus lu-
gentibusque neophytis, & gratias immortales agentibus optimo pa-
tri, Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turriano, & Ioanne Fernan-
do progreditur. ibi vero, cum a Lusitanis ipsis ingenti gratulatione, **D**
tum in eorum gratia ab regulo perhonorifice acceptus est; &, quod
optabat vnum, illico facta legis Euangelicæ promulgandæ potestas.
iam linguæ paulo maiorem notitiam noui præcones erant nacti. er-
go, partim dicendo, partim alijs, alijsque, prout res postulabat, perio-
chis è codice recitandis, & super hæc, in oculis omnium innocenter
& caste viuendo; plures paucis diebus Firandi, quam toto anno Can-
goximæ ad Christum adiunxere. ijs Cosmi Turriani curæ fideiq. cō-
credit, Xauerius cum Fernando Meacum petens, circa Octobris ini-
tium, fauiente iam hyeme, Amangutium, leucas fere centum a Firan-
do processit. ea tum erat vrbs perampla (nam aliquoties dein ferro &
flammis euerfa est) in Iaponis ferme vmbilico sita, ac Regē habebat
longe lateq. imperantem. Ad eum Xauerius accitus Fernando comi-
te accessit. Ille de vno cœli terræq. conditore, de lapsu angelorum ho-
minumque

A minumque, de redemptore generis humani IESV Christo Dei filio, de sempiternis penis ac præmijs, ex eo quem dixi libro multa expromenti Fernando, vnius horæ spatio mirum in modum attentas aures præbuit; dein, vt sine honore, ita sine iniuria vtrumque dimisit. eadem ferme nostri quotidie bis ad circumfusam multitudinem per vi-
cos & compita prædicabant, obsoleto ac peregrino vestitu, nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut absurdum ad Amangutianorum aures oculosque accidere potuit, ergo, non plebis tantum insanæ, sed etiam nobilium infesto clamore, sibilisque & cachinnis explosi; & omni petulantia genere vexati sunt nullo prorsus opere pretio. Hæc per eos dies Amangutij gesta. Meacum inde abeuntes, duorum fere mensium iter excepit difficile & asperum, a latronibus atque piratis infestum; niue geluque, syluis ac saltibus; ad hæc, interueniente pelago vel æstuarijs impeditum. Id iter ingressi humano præsidio nullo, difficile dictum est quam grauius, quam acerbè ignotis regionibus terra marique pertulerint, pedites ambulabant, & quidè in humeros elata sarcinula. in manicas oryza semitostæ indiderant bolos (atclam vulgus appellat) eo cibo famem, aqua profluente sitim leuabant. Ignari viarum, & simul quo latronum insidias effugerent, indigenas equites citato gradu, nunquam talari deposita veste persequebantur excalceati, quod eo anni tempore torrentes amnesque occurrerent vado superandi non pauci. itaque partim antecedentium festinatione, partim etiam assidua sarcinæ vestatione lassæ, ad hæc lubrica plerumque via incerto ac fallente vestigio corruabant, pedibus interim glaciei & algoris iniuria miserandum in modum intumescens: ac noctu demum imbre perfuncti, fame & algore confecti, sicubi recto saltem agresti reciperentur, alia hospitalitate nulla; præclare videlicet secum agi putabant. Nam in pagis quidem & oppidis, præter cætera vulgi ludibria, interdum etiam lapidibus petebantur. ast ubi transmittendum esset mare, vix atque ægre tandem in naues admissi, pecudum instar in ipsam panem sentinam detrudi consueuerant. Per eiusmodi vexationes atque misérias cum ad urbem denique Meacum sospites haud sine miraculo peruenissent; minime idoneum sationi Euangelicæ tempus, cuncta bello flagrantia, surdas ad salutaria monita & obstruatas incolarum aures offendunt. Ad ipsum vero Imperatorem, quamquam adhibita diligentia conatuque, adspirare non licuit, ergo, terræ natura, gentisque moribus in præsentia vtcunque exploratis, per easdem difficultates, iisdem itineribus, eodem ferme spatio temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quod se se haud iniquum illis ante præbuerat Rex, certum erat fixumque Xauario, terram eam rursum omni arte moliri, curaque & labore, quoad eius fieri posset, sterilitatem soli maciemque pervincere. & quoniam experiendo cognorat, Japonios, Bonziorum furore & ostentationi assuetos, plurimum externa moueri specie,

specie, & animi bona ferme corporis habitu cultuque metiri; ad eorum mores, quantum sine peccato liceret, in presentia conformare se fe; & Christi causa non nihil ad illorum salutem extrinsecus mutuari in animum induxit. ergo, priusquam ad opus aggredere, Firandū accurrit. ibi, Lusitani Regis impensa videlicet, augustioribus vestimentis induitur; commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas ab Indię prætoris & Goano Episcopo sibi traditas, interim ibi reliquerat, sumit, nec non a Malacensi Præfecto munera Iaponijs ante id tempus ignota. In ijs erat Lusitana vestis, vinumque prænobile; musica sambuca, & horologium ex ijs, quæ inæquali ponderum examine, plurimumque rotarum denticulis inter sese implicatis, lento motu ac perpetuo, temporum intervalla distinguunt: quam Europę solertię machinam gentes illę sine fine mirantur. Hisce rebus in iumenta impositis, ipse, præter Ioannem Fernandum duobus tribus Iaponiis comitatus, Amangutium redit: litteras & munera offert Regi: quibus ille magnopere delectatus, ac simul comitum numero admonitus, & noui habitus dignitate; caput cum consiliarijs contulit, iisdemque approbantibus, maiore deinceps in honore Xauerium habuit. ac primum, auri argentique non leui pondere munificentiam aduenæ remunerari contendit: quæ cum Xauerius obfirmato consilio cuncta reieciisset; altitudinem animi suspiciens Rex, vacuas Bonziorum ædes illi ad habitandum adsignat; dein publica per vicos edita proponit, placere sibi, non Amangutij modo, verum etiam omnibus suæ ditionis finibus regnisque, vnus Dei legem ac religionem declarari palam; eamque cuilibet amplecti liberum esse: legis eius ac religionis interpretes nulla ratione lædi, vel impediri. sub hac, Evangelici præcones ad instituta munia quam acerrimo studio retulere sese. interdiu, in areis triuijsque conciones habebant; noctu, confluentibus ad se omnium ordinum, ætatum, sexus vtriusque mortalibus, aures ac responsa præbebant. erat autem tanta frequentia celebritasque, vti cœtum ædes ipsæ non caperent: alij, quę in publico inaudissent; priuatim ac per otium auere nosse: alij etiam, animi causa, incomptam ac rudem peregrinorum atque hospitem irritare linguam, & cum effuso adstantium cachinno de industria disputationem extrahere. alij, denique varijs interrogationibus etiam atq. etiam fatigare doctores novos. Huic tantę curiositati cum ab Dei seruis, partim ex vetere historia, partim e physica ratione, partim e Theologorū decretis atq. responsis identidem satisfaceret; illi, voluptatum illecebris irretiti videlicet, in stultitię tenebris, & cœno flagitiorum nihilominus hærebant. neq. tamen idcirco Xauerius despondere animū: quin potius omnem in partem versare semet, ceptisq. acriter ac perseueranter instare. Cum aliquot iam menses crudum aridumq. nouale traxisset, ac, nullodum fructu, diuini verbi semina proieciisset; tandem e profcisso ac sepius iterato solo, Christianę fidei germen emicuit. Germinis

- A**minis eius origo fuit eiusmodi. Concionanti, vt solebat, in publicâ via Fernandopraeteriens e plebe nescio quis, attracta prapingui faliua, repente in mediam inspuat faciem, ille, sine perturbatione vlla sputum linteolo abstergit: ac ne verbo quidem reddito, cæptam orationem eodem prorsus tenore vultuq. prosequitur. id contemplatus ex auditoribus quidam haud imperitus rerum æstimator (ex quo facile intelligas, ad permouendos ad virtutem animos, facta dictis quâto antecellant) cæpit cogitare apud se; profecto nobilissimum atque adeo diuinum philosophiæ genus esse, quod homines ad tantâ æquitatem animi constantiamque perduceret, dimissa dein concione, domum ad Fernandum venit; præcipua Christianæ fidei capita legesq. probe cognoscit: postremo, certis precationibus, Mosiisque decalogo, ac symbolo Apostolorum e catechismi formula memoriter hausitis, Amangutianorum omnium primus, antea cæ vitæ detestatus peccata, sacro fonte renascitur. Hunc alij deinceps diuino impulsu imitati, quorum ad quingentos breui peruenit numerus; & quidē ita in proposito firmi stabilesque, vti per varias deinde clades, & bellica infortunia, & nefarias Bonziorum conspirationes, magistris ac pastoribus haud semel orbat, suis tamen ipsi moribus ac vitæ ratione, Christianam fidem & disciplinam in hoc vsque tempus religiose coluerint. in
- C**ter quæ circumactio iam anno, Lusitanorum alia nauis portum Bungi tenuerat, quo nomine regnum Amangutio distat leucas circ' ter quadraginta. ab ijs de statu rerum Indicarum Xauerius cum litteras accepisset, cum alias ob causas eam sibi prouinciam repetendam existimabat; tum vero, vti rursus inde quocunque opus foret, supplementum e noua copia mitteret. simul, quoniam apud omnes circa nationes magnum nomen Sinarum, magnam auctoritatem compererat esse: primo quoque tempore Sinas ipsos Euangelij gratia adire cogitabat, haud absurda ratione coniectans, si gentem illam Christo lucratus foret; eius lucri accessiorem facili negotio postmodum vniuersos fore Iaponios. Hæc eo moliente, cæteri quoque dispersi per Indiam socij minime segniter in suo quisque munere versabantur.
- E**gregia in primis fuit opera Gasparis Berzei, quem Armuziam a Goa profectum, paulo ante docuimus. Is in Zelandia, seu Mattiacis Belgici Oceanipopulis, oppido Goufa, Francisco & Agnete parentibus, obscuro natus loco, a primis pueritiæ rudimentis Louanium ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cum in Lusitaniam deuenisset, in societatem adscitus, ac diu multumque probatus, in expeditionem Indicam vna cum alijs octo deligitur. Conimbriga profectus Olisiponem anno seculi huius quadragesimo octauo, nauem Ioannis Mendozæ conscendit. socij adiuncti quatuor: totidem cum Antonio Gomezio in aliam nauem impositi. Ac primum omnium, a nauarcho eblanditus est Gaspar, vti quotidie publice tum ad plebem erudiendam catechismum exerceri, tum ad propitiam-

pitandum cœleste numen catholico ritu litanias adhiberi permitte- A
ret. Mox ad vitia tollenda corrigendosq. hominum mores paulatim
aggessus est: rem in primis arduam atq. difficilem. præter naualem
quippe turbam, colluuiemq. feruilem, epibatę circiter quadringen-
ti numerabantur, pleriq. scortis, aleę, rixis, calumniis adfueti. Ad
horum sananda ingenia, Gaspar, exemplo priusquam verbo opus esse
ratus, cunctis, vti æquum erat, ad omnem virtutem & caritatem præ-
stare perrexit. Neq. sane ampla defuit illi de Deo pariter ac de ho-
minibus benemerendi materies. primum focij eius e maritima ia-
ctatione & nausea in morbum incidere. is dum accurate ministrat, &
popalam coqui munere fungitur, ita despicibilis initio visus, vti pa- B
ranti ad focum cibos ac satagenti, procaces circum pueri, præter cæ-
teras contumelias, appositam quoq. ollam aut furto subducerent, aut
per lasciuiam frangerent: quidam etiam ab innocente vix colaphos
pugnoscq. abstinerent, perspecta dein patientia & grauitate viri, pau-
latim contemptus in verecundiam vertit: nec defuere, qui laboranti,
per se perq. suos opportune succurrerent. simul etiam focijs melius
capit esse. operam ergo ijs adiutoribus, ad verbum Dei prædican-
dum, prohibenda flagitia, curandos ægrotos, vetere iam societatis
instituto, conuertit. ex quo, mirum dictu, quanta quam breui omniũ
vitę mutatio consequuta sit. bene moratam institutamq. familiam,
non promiscuam feruorum, nautarum, militum, institorum turbam, C
contineri marino illo domicilio dices. Primus ferme Præfectus Mē-
doza, Gasparis consuetudine & admiratione sese collegit: p ijsq. pri-
uatim exercitationibus ab eodẽ excultus, vltro deinde cum alijs quo-
que opportuna de Christo deque cœlestibus rebus habere colloquia;
suos primum familiares, tum cæteros in officio continere; egenos &
imbecilles quotidianis eleemosinis, alere. Præfecti virtutem ac be-
neficientiam reliqui deinceps pro sua parte imitati: vnus etiam haud
infimę sortis negotiator, Christianę caritatis pulchritudine ac spe-
cie captus, contempta rerum humanarum inconstantia & vanitate, se
se ad Gasparis ductum ac vitę rationes applicuit. Inter eiusmodi oc-
cupationes Guineę malacia primum, dein seuissimis procellis dua- D
bus circa Bonę spei promontorium superatis, nemine (quod perra-
rum est) tantis incommodis, tantaque morborum lue prorsus amif-
so, ad Mosambicum nauis appellitur. Ibi optatissima dierum quin-
decim capta quies; terrestribus etiam diuersorij e maritima iacta-
tione refecti pleriq. Gaspari tantum ac socijs, de aliorum magis quã
de sua incolumitate sollicitis, integratus labor, lauta illis inquilinorũ
hospitia minime deerant; ac multi, vt ijs ad valetudinem tuendam
vterentur, instabant; sed Gaspar, Xauerij æmulator egregius, de-
portatis in publicum nosocomium egrotis, eodem ipse quoq. suc-
cessit: ac refouendis eorum corporibus animisque (cum ad centum
& vi-

& viginti decumberent) pari cura ac diligentia totum sese rursus im-
A pendit. Per id ipsum tempus alia eiusdem classis naui fratres Do-
 minicani duo Mosambicum delati, horum quoq., in eo valetudina-
 rio, magna cum omnium approbatione caritas ac virtus enituit. Gōā
 deinde peruentum. Ibi Gaspar, nouo impetu capto, in omnes par-
 tes Christianæ adiuuandæ rei animum ac vires intendit. varijs quo-
 tidie locis ad multitudinem; in ipso Prætorio ad selectam nobilitatē
 procresq. verba faciebat: quanto cum fructu motuq., e noua emen-
 datione morum, e voluntarijs diuitum ac delicatiorum pœnis, e plu-
 rima peccatorum confessione, e frequenti restitutione pecuniarum
 apparuit. disputationes etiam de religione cum Brachmanis habebat
B interdum. Ex ijs primarius quidam sæpe conuictus; deniq. cum
 vxore, & sororis filio baptismum expetijt. Is baptismus octo ipsos
 dies tinnitu festo, symphonia, choreis, ingenti omnium ordinum stu-
 dio celebratus: viæ vrbis, vario peristromate, ac virenti palma ele-
 gantem in modum ornata: neophyti magna tum Christianorum, tū
 etiam Brachmanarum frequentia in equis ad templum deducti; ibi
 ex aqua baptismatis, ab Episcopo ac Prætorē, honoris causa, rite sus-
 cepti. Marito, Lucæ Salæ; vxori, Elisabethæ nomen impositū: ado-
 lescens Antonius appellatus. in hanc deinde familiam, ad ceteros
 ad Christum inuitandos, Prætor ipse, quod ita Lusitanum Regē vel-
 le non ignoraret, alia quoq. propalam ornamenta & beneficia con-
C tulit. Hæc & eiusmodi multa Gōæ Gaspar omni ope curabat. A Xa-
 uerio dein missus, vti dicebamus, Armuziam; in ipsa primum nau-
 gatione pristinam cunctos adiuuandi consuetudinem tenuit: ea q. re
 ipsa commotos e vectorebus aliquot Christianos fecit. Mascatū Ara-
 biæ felicitis delatus; Europæos exsules, vel decoctores, qui tamquam
 ad asylū in ea perfugerant loca, quoad fas tulit, expiare, atq. ad fidem
 officiumq. reuocare conatus est. A Mascato prouectus Armuziam;
 in ipso portu, officij causa obuolus habuit Proepiscopum, & sacerdo-
 tes. ab ijs cum honesto comitatu ad arcis Lusitanæ præfectum dedu-
D citur. ibi cum inter se præfectus, & Proepiscopus de hospitalitate cer-
 tarent; & Gasparem apud se retinere admodum cuperent; ille, gra-
 tijs vtriq. actis, ad publicum videlicet nosocomium de more diuer-
 tit; eam veluti sedem belli contra Satanam & vitiatorum monstra ca-
 pturus. Hic, e Xauerij præceptis, quæ assidue cogitabat, suum ante
 omnia pectus acri custodia sepit ac munijt. simul, optimatū volunta-
 tes sibi conciliare aggressus, breui perfecit humanitate, submissione,
 prudētia, vt omniū nemo illis acceptior esset, aut carior. Per hos maxi-
 me, de statu emporij, & generibus negotiorū, & moribus hoīum dili-
 gēter cognouit. Deliberanti dein apud se, qua potissimū ex parte op-
 pugnaret sceleris & nequitia munimenta; arcem ipsam protinus ag-
 gredi visum est. ea ferme contemptu sacrorum, inficitia diuini pa-
 riter humaniq. iuris, & alta quadam futuri seculi obliuione cōstabat.
 nec

nec mirum. multos quippe annos Christiani conuenæ & inquilini, A
magistris, ac monitoribus, parochisque caruerant; & qui nuper adue
nerant clerici, quæ tum erant tempora, pecuniarum haud paulo ma
gis quam animarum inhiabant lucris. ergo passim enata virgulta ve
presque, omnem ab infelici tellure benigni syderis radium ac lumen
arcebant. hinc teterrima rerum, cæremoniarum, errorumque collu
uiæ; artes magicæ; diuinatio; sortes; cõcubitus incesti ac vagi; quod
que haud minus detestere, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis,
Arabibus infanda connubia; vt Christiana proles a matribus educa
ta (proh nefas) in Mahometanos, & Hebraicos, & aliarum gẽtiũ ritus
moresq; transirent. eã consuetudinẽ, Gaspar, admirabili spiritus vehe
metia, crebris concionibus, ac terribili celestiu irarũ denunciatione
discussit. Et auxerat opportune pauorem auditorum atque formidi
nem, terra per eos forte dies horrendis motibus intremiscens. Præte
rea Gaspar, ad synceritatem fidei reuocandam, & prauæ religionis
procul habenda contagia, nullo non die statis horis e Xauerii formu
la publice catechismum habebat. id vero in omnes partes vnice pro
fuit. puerilis ætas, infima plebs, sexus vtriusque mancipia, Christiani
nis præceptionibus ac mysteriis erudita. simul etiam quotidianę sin
gulorum vitæ custodes adhibiti, qui ad Gasparem cuncta deferrent: C
propositisque præmiis ac pœnis, pudici paulatim ac probi mores in
vulgus inducti. eadem illa rudimenta legesque, serui mox heris, filii
parentibus, fideles pueri equalibus Mahometanis, aliiisque priuatim
edebant; eosque omni arte ad Christum allicere nitebantur. ac de
mum, sublati ibi quoque prophanis & lasciuis cantionibus, castissi
mo versu ac salutaribus monitis dies ac noctes omnia personabant.
Ita, religionis integritati, non in præsens modo, sed in posterũ quoq;
magna ex parte consultum. Erant præterea qui ferrum, & sulphur, ve
ritasque merces alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quod Ponti
ficias diras, contra id facinus in cœna Domini cum horrendo carmi
ne fundi solitas, vel proterue contemnerent, vel penitus ignorarent. D
docti quanto id piaculo fieret, a quæstu sacrilego destitire non pau
ci, & pro ea potestate quam habebat Gaspar, in gratiam cum Ecclesia
restituti. Ab hisce victorijs, Christi miles, teterrimam aliam generis
humani pestem aggreditur, auaritiam, & scenebre malum, quo in ge
nere tanta erat nonnullorum impudentia (qui se Christianos fere
bant) vt aureorum vix decem iteratis per annum vfuris, integra fem
per forte, seq. familiamque turpiter alerent. ad hæc tollenda scelera,
Gaspar, de auaritię peccato disputationes instituit ea subtilitate do
ctrinę, tam veris grauibisque sententiis, tam incensis amore diuino
verborum fulminibus, vt hoc etiam demonis castellum pene a funda
mentis frequenti verberatione conuulserit. Id, graui multorum pœni
tentia, & euidenti morum ac vitę mutatione declaratum est; qui pri
ma luce, ne salutato quidem Deo, ad argentarias tabernas protinus
itare

Aitare adfueti, atque ibi nullo recti prauiq. discrimine res contrahere, pecunias huc illucque trajicere, fœnus augere; iam, intima religione tacti, domo templum recta, inde forum adibant. ibi, stupentibus alienigenis pariter incolisq., tamquam in academia, de iure mutui, de legibus permutationum, de Christiani mercatoris officio, e Gasparis potissimum præceptis ac traditione quærebant. Neque labijs dumtaxat ac vultu sese philosophia continuuit, ad rem atque ad facta peruenit: & inexorabilibus ad eam diem claustris obseratas aperuit arcas. Igitur ex male parto restitutiones vel in duplum iustis dominis; aut, vbi ij non apparent, in pios vsus; & super hæc elemosynæ factæ complures, atq. ex ijs, auri argentique redacti, quod magno puellarum numero collocâdo, nosocomij laxandis angustijs, & multorum inopiæ leuandæ sat esset. opulenti præterea negotiatores, gehennæ metu perculsi, vltro suas omnes rationes ad Gasparis arbitrium contulere, parati, quicquid ab se fraudatum fuisset, non pecunia tantum, sed etiam, vbi satis ea non esset, corporibus luere. Per hunc modum, fraudibus & rapinis obuiam itum est. Ingens præterea, vt in celeberrimo portu, amplisq. diuitiis, erat Armuziæ luxus. ea quoq. Satanae opera Gaspar aggressus, multorum excussit delictas, multos a scortis atq. a nefario pellicatu diuulsit. inde ad lites dirimendas tollendæque inimicitias adiecit animum: monitisq. & auctoritate viros aliquot honestos adduxit, vti datis inter se dextris, & venia offensionû petita, publice ad ipsas tēpli valuas, magna populi frequentia, in gratiam optimo exemplo redirent. Non eundem cū ficarijs (quorum erat ibi summa licentia) successum habuit res: Gasparis dicta palam aspernabantur, negantes, futura damna lucraue sibi esse tanti, vt præsentem fructum ac dulcedinem vltionis amitterent. Hoc perditorum hominum genus, itemq. blasphemi, & seditiosi, & grassatores, egit cum Lusitano præfecto Gaspar, vt oppido pellerentur; sed propter multitudinem impetrari non potuit. Crescebat interim occupationum moles. quippe non vnus nationis alteriusque salutem Gaspar complexus erat animo, sed omnium prorsus, quotquot in eadem insula versarentur. quo pluribus ergo sufficeret, spatia temporis certa ratione dispensare coactus est. Dominicam feriam, itemq. tertiam, quartam, & quintam, populo Christiano: secundam ethnicis, sextam Mahometanis; sabbatum Hebræis (quos harum quæque secta festos obseruabat dies) attribuit. Christianis, quod eorum potissimum gratia missus in ea loca fuisset, idcirco longe plurimum operæ tribuendum putabat. igitur & ægrotis in nosocomio, quoad liceret, sedulus aderat; & custodias adibat frequenter; cathedresim vero itemq. conciones, vel feruentissimo foli ardore (cum intra tectorum vmbras immergi aquis incolæ sedent) habere pergebat tanto omnium ordinum atatumq. concursu, loca certatim occupantium, yti pæne ante lucem templum auditoribus

oppleretur. accedebat domestica & quotidiana cōsuetudo multorū; A
 vt, quod e superiore incaſum egerat loco priuatis colloquijs, & fami-
 liari conuiſu ad exitum haud raro perduceret. Multo vero maxi-
 mam temporis partem eximebat pœnitentiæ ſacramentum, cui Gaſ-
 ſpar non interdū ſolum inſtabat, ſed etiam noctu: atq. ita diſtine-
 batur interdum, vti ad neceſſariam corporis quietem, quantouis ad-
 hibito conatu, ſpatium horæ vix vnus eriperet. Auxit eam occupa-
 tionem, publice per eos dies accepta clades. Munitum & opportu-
 num caſtellum erat in Perſidis continente, Monaianum, Armuzianæ
 ditionis, id hoſti repente proditum eſt. eo vehementius tum Regis,
 tum popularium animos inopinata res perculit. miſſus extemplo re-
 cuperandi cauſa Mahometanus præfectus cum quinq. millibus Perſi-
 cæ iuuentutis, additi ex fœdere, Luſitani circiter quadringenti. B
 Pantaleon Sala præerat. Hoſce, Gaſpar, antequam ad bellum exirēt,
 Chriſtiano ritu ad confeſſionem conatus adducere, viginti vix per-
 ſuaſit, apud ceteros inania fuere monita: flagitijs non minus quam
 armis operi ad caſtra tendebant. Venienti dein ad ſe Pantaleoni ſa-
 lutandi cauſa, vereri ſe admodum dixit, ne graues neglecti numinis
 pœnas Luſitani propediem darent. Præſenſioni reſpondit exitus.
 quippe, vt in ſtatuā peruentum eſt, tetra Luſitanam cohortem in-
 uaſit lethargi lues. breui periire ad quinquaginta. vulnerati præte-
 rea ab hoſte circiter centum. inde cum alijs deinceps atque alijs cade-
 rent, ac veluti pecora paſſim inhumati iacerent; conſternata fœdo C
 ſpectaculo reliqua cohors, & ex conſcientia delictorum, ſempiterni
 exitij metu perterrita; conuulſis repente ſignis ægre Armuziam re-
 petunt; Gaſparem vnum omnes requirunt; vti ſe à peccatis abſoluat,
 ac reſipiſcentes exaudiat, obteſtantur. Nec mora; in valetudinariū
 admiſſi, & in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad omnem
 laborem conatu Gaſpar in corporum ſimul & animorum curationem
 totus incumbere. acciti extemplo medici adiutoresque. Sacerdo-
 tes etiam aduocabantur; ſed vulgo negarunt milites, vlli omnino ſe
 ſe, niſi Gaſpari, arcana ſui pectoris velle committere. quo circa ita
 diſtringebatur, vti vno eodemq. tempore, huic peccata expromen-
 ti; aures; illi animam agenti, voces & hortamenta præberet. Ceci-
 dit perincommode, quod vi morbi emotis mente nonnullis, ad confe-
 ſionem peragendam neque ratio, neque ſermo conſtaret. in ijs
 quidam cum ferrum in ſe ſe repente ſtrinxiſſet; clamore & concurſu
 retentus, extorto gladio, in Gaſparis fauces inuaſit manibus: ac mi-
 nimum abſuit, quin ſpiritu intercluſo præfocaret in fontem. per vim
 auulſus, paulo poſt exſpirauit. inſtinctu mali dæmonis in eam rabiē
 actus creditur, tantam a Dei famulo ſibi quotidie prædam eripi non
 ferentis. Inter hæc, ſollicito Rege populoq., quod extraheretur bellū,
 & amiſſi caſtelli obſidio male procederet; ſupplicationes ad Beatæ
 Virginis ædiculā duo fere millia paſſuū ab vrbe Gaſpar indixit. inſi-
 gni

- A**gni pietate concepta excalceati non semel iere quamplurimi, celestē opem ac pacem confono clamore poscentes, haud in irritum fusa obsecratio. Monianum, vi & armis ad eam diem frustra oppugnatum; conditionibus demum, ac subita voluntatum inclinatione receptum est. ea res præter spem nuntiata, ingentem Gaspari apud omnes gratiam & gloriam peperit. eximia viri sanctimonix felix tribuebatur euentus. Accessere ad nominis celebritatem ac famam, in alio genere nonnulla miracula. Lusitanus erat prædiues, mammonæ laqueis valde irretitus. is Gasparem salutaria dantem monita, idētidem respuebat, hoc etiam nomine infensus patri, quod suum negotiandi ac viuendi genus (vt est suspicax male conscia mens) publicis ab eo concionibus proprie perstringi putaret. cum huius pertinacia Gaspar interim officijs & caritate certabat. ac plurima nequicquam expertus; ad extremum magis magisque pro illo se macerat, preces & obsecrationes instaurat. nouissima demum hæc remedia valere. propitiati Domini in obstinatum indulgentia singularis apparuit: quippe sera iam nocte, secundum quietem Lusitanus præsentem sibi videre visus est sacerdotem, pulcherrima forma conspicuum, suauissimo quodā odore fragrantē. tum alter adstans iacenti nescio quis, amica voce; quid, inquit, dubitas, celesti huic medico, animi tui latebras & vlcera patefacere? nonne cernis quantus oris decor, quanta & quam augusta corporis totius habitusq. dignitas sit? Hisce dictis erecto mirum in modum homini, & experiendi causa manus ad tactum admoventi, apparere Gaspar e vestigio desijt, eam scilicet frustrationem Lusitanus ægre admodum ferre. Tum alter ille, tristem ac mœrentem bono animo iubet esse, certam desiderati sacerdotis in proximo spondet copiam. quippe, vbi diluxerit, in regio nosocomio publice sacris operaturum. hæc effatus, item euauit. Admiranda somnij virtus fuit. lapideum viri pectus emollijt; vim lacrymarum expressit. madentibus inde oculis ac genis euigilans, Gasparē e valetudinario precibus
- D** infimis domum accersit; perque summam obseruantiam, ac mistum gratulationi pudorem accepto, actæ ad eam diem vitæ, quantum repetere potuit memorando, noxas edisserit: eidem seque & sua cuncta permittit. mox tempestino dierum aliquot secessu, meditatione saluberrima vegetatus, cum alia Christianæ sanitatis minime obscura dedit signa; tum vero, quod in egentes, breui aureorum millia circiter quinque distribuit. Alium quendam, Gaspar, diu multumq. obliuiscantem, ad euendam animi saniem, plagasque nudandas tandem aliquando perduxerat. is, peracta confessione, dum circa mediam noctem & præscripto satisfacit; ecce tibi, tetrīs animalibus fœdisque monstros cubiculum repente completur. ab ijs circumuentus, ac varie petitus, obrigit primo; & conscius offensionū, incertus gratiæ, ne uiuus in tartarū cum ipsis, vt aiunt, vestimentis illico raperetur, extimuit. dein, vbi se se paululum ex pauore collegit, detractam e pariete

sacram imaginem arcte complexus, magno clamore diuinum implorat auxilium. Ad eas voces (mirum dictu) confestim atra illa & ferallis turba discessit tanto cum tumultu strepituque, vt domus tota concuti & conuelli funditus videretur. Id probe expiati purgatique animi argumentum nonnulli duxere. certe magna tum sua, tum Gasparis laude, vir ille, haud paulo meliorem inde vite rationem instituit. Alius, cum aliquot iam annos in flagitiorum tenebris & ceno iaceret; in Christi lucē extrahi nullo modo se patiebatur; affirmans, mortem subiturum potius, quam Gasparis vultum atq. iudicium. Veritus deinde, ne, si diutius in eadem vrbe mansisset, ad id ipsum quod adeo horrebat, amicorum aut conuitijs tandem adigeretur, aut precibus; B mutare sedem, & in Indiam proficisci quamprimum decreuit. eo consilio vixdum conscenderat nauem, cum subita vi morbi, miser, ac simul panico quodam ita correptus est, vt coelestes in suum caput minas vndique intentas putaret: quicquid increpauisset, se videlicet vnū peti sine dubio crederet. Hisce terroribus anxius, in terram exscendit: Gasparem aduocat: peccata fatetur: ac valetudine tum demum recepta, castigato veterē luxu nouum induit hominem. eodem improvisæ mortis metu pertinaces alij multi ad Gasparis tribunal, arbitriūque pertracti. Atque horum, animi ferme: illorum, etiam corpora sanata diuinitus. Primarij viri filius, febri grauissima laborabat, eidem C erat oculus diuturna tabe putridus, & seuo tumore disruptus. duplici malo multis adhibitis effectū nullo remedijs; cum in humana ope nihil iam esset spei, mœrens pater Gasparem demisse obtestatur & obsecrat, vt pro salute carissimi filij tam periculose ægrotantis, litare dignetur. Fecit ille: neque diutius dilatum e cœlo beneficium est. eo ipso quo salutarem hostiam obtulit die, non solum æquatis humoribus vniuersa febris abiit, sed etiam delapsis ex oculo maioribus squamis, plane restitutum est lumen. Tum parens, accito festine Gaspari, liberatum vtroque simul morbo iuuenem, vix præ lætitia sui compos ostendit: agitq. gratias immortales, quod sibi pariter ac nato spiritū D lucemque reddiderit. At Gaspar, modesto vultu, constantique sermone, Deipare Virgini, cuius votiuum fuerat sacrum, tantam virtutem, adeo insigne miraculum tribuit. Idem pro amico pæne iam animam agente rogatus fecit: ille, sacro vixdum absoluto, conualuit. Mulier a dæmone propemodum oblecta, spectrisque horrificis agitata, in vltimum venerat vite discrimen. Euocatus a marito Gaspar, vt afflicta & exsanguis manus imponeret; per occupationes ipse tum quidē adire non potuit; cæterum schedulam, inscripto diuini Ioannis Euangelio, pro se misit, quam pesti amoliendæ mulier e collo suspenderet. id vbi factum, confestim leuata morbo, terroribusq. soluta, surrexit. Præterea, cuiusdam acutissimus laterum dolor, pia Gasparis deprecatione sedatus est. Neque vero ad corporis morbos dumtaxat leuandos, aut depellendos, valebant eius vota; sed etiam, vbi ad animi salutem id

A id expediret, vltro accersendos augendosque. Centurio nobilis quidam, insigni contumacia & procacitate pene totius ciuitatis odia sibi conciuerat: ac proinde cum multis, vt fit, graues & apertas inimicitias exercebat. Is ad concordiam a Gaspare diu multumque sollicitatus irritus semper conatu, incertum cuius rei gratia ex vrbe secessit, regressus deinde, cum in eadem obstinatione perstaret; quam vellem (inquit Gaspar) ad flectendam istius mentis duritiem, diuina manu in corpus aliquid grauioris cruciatus immitti; nondum id plane optauerat, cum ferus ille, sua correptus febris, ad Gasparem, urgente religione se contulit, a quo per Poenitentiae sacramentum rite expiatus, cum in eius potestate sese futurum omnino affirmasset; apprehensum inermem ac supplicem, pater, ad petendam ab inimicis veniam offensionum tota vrbe circumagitur: sane opportune: quippe, alij lapidibus, alij gladijs & ballistis instructi, varijs locis inuisum caput ad necem operiebantur: quorum incensus dolor, & puniendi propositum, centurionis humilitate, & Gasparis auctoritate subito mitigatum est. Ita, quod ferreus miles, audacia & robore ægre assecutus foret, vti aduersariorum iras atque impetus frangeret, id morbo subactus & Gasparis hortatu, Christiana virtute ac submissione perfecit. Alium item superbum, & sanguinarium; trucique ore minaces gerentem spiritus, aduersa præter opinionem valetudo prostrauerat. Vfus occasione Gaspar, ad hominem, si qua posset leniendum simul & expiandum, clementer accedit, mulcere iracundiam; bona concordiae & pacis, discordiae mala; perpetuum e mutuis certaminibus angorem ac sollicitudinem; Christianae legis de reconciliatione vim ac necessitatem expromere. Ille, domita nondum asperitate sauitiaque, patrem auersatus, vltro contumelias ingerit, Deumque lacepsit ipsum, abiret cum in tempestiua sapientia: nullo pacto velle se inultum excedere: neque, ipsius Christi gratiam existimationi ac dignitati præferre. hæc & alia, militariter, impia verba iactanti, renidens amarum Gaspar; Ita nequit inquit. Atqui non ante crastinus occidet sol, quam tu plus quinquies, & quidem frustra, sacerdotem inclames, nec vana cecinit, postera luce ante meridiem acri symptomate oppressus, posita repente ferocia, magnis vocibus Dei seruum ægrotus implorat, ac parum absuit, quin ad supplicium sempiternum, temeratus ac fordidus e vita discederet. Hæc & alia id genus, a Gaspare, cælestis cuiusdam virtutis edita documenta. Præterea misti varijs e nationibus ad eum desertores ac transfugæ, necnon schismatici ventitabant Abassini, Armenij, Georgiani, & ex Europa non pauci, quos ille, per summam lenitatem ereptis opinionum erroribus, solemnibus ritibus, restituebat Ecclesiae. Ex ijs vnus, Ioannes nomine, in ipso conatu Gasparis adeundi, præclarum martyrij decus tulit. Germanus erat genere, in vrbe Colonia patre natus admodum locuplete; annumque iam decimum in oppido Turcarum Catifa, non longe ab Armuzianis finibus pro Mahometano sese gerebat,

bat, tormentarij pulueris artifex, atque ob id ipsum genti percarus. A
 is, audito Gasparis nomine, rebusq. ijs quæ Armuziæ gerebantur; ab
 impio ministerio ad famulatum Christi, si Gaspar adiunaret, quam-
 primum redire constituit. Id quo sine arbitris fieret, in atramenti li-
 brarij difficultate, sulphureum diluit puluerem: ex eo diluto litteras
 ad Gasparem vna eademq. sententia, Latino, Belgico, & Franco ser-
 mone conscribit: vehementer optare se, modo apud Lusitanos tuto
 liceat commorari, & in id ipsum a Gaspare fidem accipiat; Armuziam
 venire, & Christo Domino per sacramentum pœnitentiæ satisfacere.
 eo nuntio lætus Gaspar extemplo rescribit; fidenter accedat, sibi ac
 Lusitanis aduentum ipsius gratissimum fore. Hæc epistola, incertum B
 eius fraude qui perferendam acceperat, an alio quo casu, ab Catifano
 præfecto intercepta, Ioannis consilium prodidit. Confestim a Turcis
 de ipsius religione quæsitum. ille vero intrepide sese Christianum
 fateri, atque ad omnia tormenta necemq. pro Christi nomine prom-
 ptum ostendere. Inde furentibus Mahometanis, fœde laniatus atque
 dissectus, ad vltimum vsque spiritum in veræ fidei confessione per-
 mansit. Caput abscissum, & prælongo infixum hastili, Turcæ in arcis
 menibus posuere. Haud ita multo post, Lusitana classis Armuziam
 tenuit. millia duo circiter hominum ea classe vehebantur. eius turbæ
 totius animorum fœdēs Gaspar eluit solus, quod sacerdotes ceteri C
 per eos dies in morbum incidissent. inde placato Deo Lusitanus ar-
 dentior ad Catifanum littus accessit, ac repentina descensione oppi-
 dum cepit, atq. diripuit. inter direptionem, Gasparis epistola apud
 Præfectum reperta. eo argumento de Ioannis nece cognitum est. refi-
 xum extemplo caput, Armuziamq. accurate transmissum Gaspar cū
 psalmodia & laudatione perhonorifice condidit. Atq. hæc ferme Dei
 seruus cum his qui vel Christi censebantur nomine, vel quoquo mo-
 do ad ius ac ditionem Ecclesię pertinebant. Cum Saracenis autem, &
 Arabibus, quique alij pseudopropheta sequuntur, cum ex occasio-
 ne alias, tum vero sexta, vti dictū est, feria maxime versabatur. Apud D
 eos, contra quam in Iapone Xauerio, magnam illi pepererat existima-
 tionem perspecta & voluntaria viri paupertas; & in tantis animi bo-
 nis, tantaque doctrina, tantus corporis neglectus, tanta externi cul-
 tus habitusque tenuitas. Gratiā vero conciliariat comitas, & man-
 suetudo, & super hæc, fœneratoribus Europæis per illum incussa reli-
 gio, & exhaustis incolis pecuniæ restitutæ. Angebat venerationē, con-
 stans apud omnes de eximia illius sanctitate, editisque miraculis ru-
 mor. vt cum Mahometani magnum Christianorum sacerdotem, atq.
 adeo ipsum Ioannem Baptistam Zachariæ filium vulgo appellarent.
 Ergo ab ijs, patri, inter cetera, nouum etiam & inusitatum honoris ge-
 nus illud habitum est. media nocte, videlicet ob calores, illum nō mo-
 do in maximum Mahometis templum (Coranum idest rem sacrā Ara-
 bes de ipso Mahometicæ legis nomine appellant) quo Christianis ho-
 minibus

ex eam illi colligit
 quod tolleratio mor-
 ti pro honore, et
 amore Dei inducit
 in statu certum ca-
 luntiam si deo
 Sacrum pamiens
 existens in mor-
 tali peccato. cum
 illis illa certum
 reuertat. Signum
 est.

Aminibus pedem intulisse capitale est; sed etiam in ipsius templi fastigium perduxere frequentes, magna luminum accensa vi, manum ipsius ac vestem subinde osculantes: neque abnuir ire Gaspar, quo gentis ritus ac superstitiones, refutandi gratia, certius propiusque cognosceret. Eadem fama permotus Armuzia Rex ipse, diuino impulsu paulatim in studium Christianæ religionis incubuit, atq. in id ipsum viginti circiter millia traxit e multitudine, itemq. è nobilitate nonnullos: neq. ita multo post ad se Gasparem accersit; intrantiq. non affurrexit solum, sed etiam in suam sella diu renitentem sedere coegit. Ad colloquiū, cæteris arbitris consulto remotis, vnus interpres adhibitus Garzias Penna Lusitanus, fidelis vir, & solers ingenio; latinis pariter & Arabicis litteris eruditus. In eo cōgressu, cognita Regis voluntate, quo minus inuisa proceribus foret, actum de coarguendis in publico cœtu & principum corona, vanitatis Mahometanæ fallacijs: dein conditum catechismo tempus, ac sacro baptismati. & Gaspar, collaudato Rege, latissimus abiit. eam rem (neq. enim celari diutius potuit) satrapæ agre admodum passi, blâditijs primum ac precibus tentant Regem: aspernanti, mox defestationem, & arma, & iras Thomæ Persarum Regis magni denuntiant. Hæc comminationes, diuina tutela fretus & subsidio Lusitano, tenebat Rex. Cacizios insuper (quo nomine Mahometanæ superstitionis antistes vocant) ausos in regie vestibulo de anita religione tenenda vociferari, confestum abigi lapidibus iussit, atque perpetuo mulctauit exilio. Hactenus constantiam & fortitudinem Rex præstitit miram: sed matris ad extremum, intestina bella, patriæ excidiū, occasum regni omni arte miserantis, obtestationes & lacrymas diutius ferre non valuit. Regis exēplum cæteri ex templo secuti. Aliquot deinde interiectis diebus, vocato rursus ad se Gaspari plus et quam ante honoris tribuit Rex: ingredienti ad scalas occurrit, ac dextram insuper apprehensam nixus genibus exosculari contendit. dein tarditatis purgandæ causa, docuit quāto in periculo res versaretur. Si pergant de baptismo agere; domesticos tumultus ac seditiones, externa imminere bella; cedendum temporis, neq. experiendā tanto discrimine vim. vbi primum atrox procella conciderit, & optata affulserit lux, se neq. suis promissis, neq. patris optimi caritati ac studio defuturū. Interea, quæ alioquin ad rei Christianæ dignitatem, & incrementum attineant, quantum præsentis difficultates ac tempora patiantur. ab se cuncta nihilominus expectet. Ad ea dicta Gaspar, magna nimirum spe delusus ingemuit; hortatusque Regem est; vti Deo, cui nihil arduum, fideret; eiq. totam rem ex animo commendaret. ipse item ab Rege digressus, contra nouas dæmonum & hominum fraudes, nouū è cælo auxilium petit: voluntarias pœnas, ieiunia, obsecrationes per se perq. suos instaurat: supplicationes de more per vrbem habēdas curat. cōcinentes longo agmine incedebant pueri; validior ætas,

quinquageni vel sexageni pariter, in sua terga flagris acerrime se-
 uiebant: omnibus locis implorabatur diuina clementia. Aduersus
 ea Cacizij vicissim inflati pœnitentia Regis & popularium, concita-
 ta plebe, supplicationes item obire, in ediam extendere, nouaculis
 cutem incidere, quammaximas manus in Coranum & reliqua fana
 cogere, Mahometis execrabile nomen, ex omni parte dissonis cla-
 moribus inuocare. Tum Gaspar, facinus indignum ratus, in vrbe
 quæ Lusitano præsidio teneretur, Christo Mahometem opponi: cum
 veritate mendacium, fabulas & ludibria cum recta fide sanctiq. my-
 sterijs propemodum ex æquo contendere; per summum animi ardo-
 rem aliquot maioris formæ comparat Cruces; ac nulla vi, nullo ai-
 morum strepitu, preuia duntaxat pfallentium puerorum imbelli tur-
 ba, ad Coranum tendit intrepidus. res mira: Crucis virtute ac ful-
 gore perstrikti atque attoniti Mahometani repente diffugiunt. Ga-
 spar in Corano palam victricia mortis ac Satanae defigit signa. Regis
 dein iussu fabris adhibitis, templi ianuæ cemento & calce obstruun-
 tur. Super hæc, graui edicto impię vociferationes insula tota pro-
 hibite, tum vero satrapę & antistites fremere; violatas religiones, &
 sacra deserta, cum Armuziano coram, cum cæteris Regibus, Perfaq.
 in primis, per litteras queri: cunctos ad arma atq. ad vltionem accē-
 dere; postremo, sese urbem relicturos, & in perniciem vectigalium
 alio commercia auocatuos minari. cum parum terrendo proficeret,
 ac nihilominus clausę valuę perstarent, multo breuiorem, & magis
 compendiarium ineunt viam. Europæos aliquot, professione dun-
 taxat ac nomine Christianos, perq. eos nouum arcis Lusitanæ præ-
 fectum grandi adoriuntur pecunia, vti Coranum deniq. patefieri, &
 celeberrimę religionis altaria sibi reddi permittat. Præfectus, quie-
 tis videlicet otijq. causa inclinato ad assentiendum animo, nihil ta-
 men inconsulto Gaspare ausus aggredi, patrem ad conuiuium inui-
 tat. in eo conuiuium cum blande super ea re Gasparem appellare, &
 molli brachio negotium tractare cepisset, subito deliquio pene exa-
 nimatus, ceptum omisit. de cæteris qui rem nefariam vrgebant, alij
 alio lero paucis diebus absumpti. de templo in præsentia nihil impe-
 tratum. Rex cum aliquandiu Christi cultum agitasset animo, impro-
 borum artificio ac scelere sensim infatuatus, deniq. sapientem cogi-
 tationem abiecit, ac regno cœlesti (quod nimium sepe fieri videmus)
 humanas opes, & fluxa commoda vitæ præsentis antetulit. De popu-
 lo tamen subinde fiebant aliqui Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat
 capita; & legis peritos in certamen ac disputationem elicere nite-
 batur, vt Mahometica palam prauitate conuicta, gentem, si fieri pos-
 set, vniuersam ad Christum adiungeret. illi contra, tergiuersari, cō-
 gressum altercationemq. defugere, & quidem ipsius religionis ob-
 tentu, quod subdola falsi prophetæ sanctione vetari dicuntur, Maho-
 metica dogmata ad examen ac trutinā reuocare, & in quæstionē vllō

- A** pacto deducere. Hoc maxime pretextu conatus Gasparis & prouocationes diu eludere. Veriti deinde, ne si pergerent abnuere pugnam; prædamnare semet, & causæ diffidere viderentur; athletam denique producunt, ætate prouectum, natione Persam, cum sobrietatis apud eos, tum vero doctrine fama præstantem: quippe non Mahometica duntaxat volumina, sed Aristotelem etiam lætitarat, ac medicam insuper callebat artem, eratq. in physicis apprime versatus. Is in medium adductus, Gaspari ante omnia sponsonē obtulit; in montem natiui falis (quales in eo tractu multi consurgunt) squalidum, ac desertum, & omnis alimenti penitus inopem secederent ambo.
- B** vter diutius in eo mōte inediam tolerasset, eius fides in Deum ac religio, rectior ac sanctior haberetur. Ad ea Gaspar, tentato, quod adiunt, Deo, nihil opus esse respondit: hominē a brutis ratione tantū & oratione fecerni: verbis agerent prius: concertatione verborum si decerni lis, atq. ad liquidum controuersia perducere non posset; tum demum sponsonē certarent; atq. ad aspera quamlibet experimenta descenderent. Hisce auditis philosophus rubore statim, mox pallore suffunditur; nolle se videri victum; nolle rursus infirmas ac friuolas theses in discrimen adducere. ad extremum, vincente pudorem metu in aliud tempus dilata res est. Porro, hæc nequaquam in occulto agebantur. Inter ceteros aderant ipsius philosophi vxor, & filia, non vulgari indole & ingenio fœminæ, & insuper, generis nobilitate insignes, e Zeidenfi familia, quam ferunt ab ipso Mahomete originem ducere. hæ, perspecta pugilis Christiani constantia, Mahometani formidine; profecto nihil syncerum ac solidum subesse patrijs ceremonijs argute coniectant. dein afflatę diuinitus, quando paterfamilias in amentia perstaret, priuatim ipsemet saluti suę prospiciunt, baptismum a Gaspare seorsim petunt. ille fœminas illas apud fidelem amicum & probum, catechismi causa in hospitio locat; ianuis quę in publicum ferebant, diligenter oclusis: ea res ob illarum claritatem atrox admodum incolis visa, magnosq. in vrbe animorum motus exciuit: sed partim Gasparis reuerentia, partim Lusitanorum arce machinisq. deterriti, diuersorio vim asferre non audebant. Tum philosophus desiderio ac dolore agitatus, ad Gasparem adit; iniuriam dolenter exposulat; coniugem marito, parenti filiam reddi protinus equum esse, Deos hominesq. testatur. Gaspar contra, nihil iniuria factum dicere, fœminas vltro (& sapienter quidem) sibi consuluisse: vt Christo initiarentur, suppliciter exorasse; recta illarum studia deserui, sanctissima postulata repudiari nefas fuisse. Sub hæc, multis vltro citroq. habitis verbis, nonam conditionē philosopho Gaspar tulit; relictam paulo ante disputationem, ex cōdicto repeterent; testes adessent; si victor euaderet Persa, fœminas domum abduceret cū bona pace: sin victus; vna cum illis ipse quoq. Christum indueret. Eam conditionem admodum grauare Persa vi-

fus accipere: sed amor, & necessitudo, & præterea ratio dignitatis vr
 A
 gebat. dicitur disputationi dies. ea ubi affuit, in idem conclaue cō-
 ueniunt. sponſionis iudices ac spectatores. certaminis Proepiscopus
 ipſe, & Penna interpret, itemq. scriba publicus, qui dialogum ex
 fide mandaret litteris; nec non alij partis ytriusq. viri graues adsta-
 bant: spectaculi autem eo maior fructus fuit, quod certantium vterq.
 dialecticis artibus erat imbutus: vt non eminus inter imperitos tam
 quam velites, in irritum aut in diuersum tela ferrentur; sed vt inter
 statarios & exercitatos, collato pede, gladij nacroneſq. concurre-
 rent. De natura Dei quaſitum in prius, quem ſolitarium, & gene-
 rationis expertem, e Gerdonis & aliorum hæreſi Mahometes affir-
 mat. Hanc naturam vel maxime fecundam validis argumentis Ga-
 ſpar oſtendit: effecitq. ratiocinando, vti Perſa Deum trinum vnicū-
 que, ex fidei orthodoxæ decreto concederet. Deinceps de Chriſto
 Dei filio ſequutum problema, quem ex Dei quodam halitu; & e Vir-
 gine matre conceptum genitumq. Mahometani eximium illi quidē
 prophetam agnoſcunt; veruntamen Deum eundem, & pro generis
 humani ſalute mortuum, prorsus negant. At Gaſpar, verum Deum
 pariter hominemq., duplici in vnam hypotaſim coeunte natura, nō
 ſolum e Spiritu ſancto conceptum & natum e Virgine, ſed etiam om-
 nem Dei patris iram in perfidum ac rebelle genus humanum ſuo ca-
 C
 pite excepiſſe, diraq. ſupplicia, & ipſam in Cruce mortem ſponte ſu-
 biſſe; rationibus, exemplis, oraculis docuit. Iam, quæ Arabes de
 cœleſti beatitudine fabulantur, quam in ſœda ſenſuum voluptate
 ac titillatione conſtituunt; quæq. de immenſis neſcio, quibus An-
 gelorum corporibus ac miniſterijs turpiter adſtruunt, perleui mo-
 mento cuncta Gaſpar euertit. Denique, varie argumentando pre-
 mendoque, paulatim aduerſarium adduxit, vt Chriſtianam religio-
 nem dignam eſſe quam prudentiſſimus quiſq. maxime foueret; Ma-
 hometicam nec ſine ſtultitia ſuſcipi, nec ſine pertinacia defendi poſ-
 ſe fateretur. Vbi ad hunc locum ventum eſt; nouo perſuſus gaudio
 D
 Gaſpar, ad Perſam; Bene habet, inquit; non longe abes à regno Dei.
 dein cum inſtare pergeret, & clarius eandem confeſſionem expri-
 mere; Perſa conſuſus ac perturbatus, demone repreſante reſiliens,
 tam longe ſeſe prolapſum ingemuit, ac ſibi talia excidiſſe reſponſa.
 poſtremo, ne manus omnino dediſſe videretur, ad veterem cantile-
 nam confugit: domeſticis negotijs impeditum, ne fidem falleret, ſu-
 bito ſe in arenam deſcendiſſe: certis inſuper libris ad commentandū
 ſibi opus eſſe, quo paratior inſtructiorq. in pugnā rediret. vt pro-
 ferretur dies, & ampliaretur iudicium, poſtulauit. inde ſurtim ex
 vrbe ad vicinum dynaſtam conſultandi gratia ſeceſſit, ab eo acriter
 obiurgatus, quod cum veteratore ac venefico (ita enim Gaſparem
 appellabat) egiſſet; camelis in Perſidis interiora tranſmiſſus eſt, ne-
 que poſtea redijt. In ignis ad Caciziorum dedecus & ignominiam,
 illa

A illa fuga & exilium fuit, vulgo, fractum & abiectum Persam latebras quæsisse narrabant. Vxor interim eius, & filia, Christianis institutionibus erudita, diuisis in pauperes anreorum quatuor fere in illibus, magno apparatu pompaq. ad templum Christi adeunt: ibi summo omnium gentium ordinumque concursu, mira bonorum lætitia, facti o fonte abluuntur. matronæ, **MARIA**; virgini, Catharina inditum nomen. hanc dein Gaspar Lusitano viro dedit in matrimonium. Earum præclara conuersio Mahometanos in diuersa distraxit. alij exemplo incitati, rectam fidem amplectebantur: alios contra, e tam secundo Christianæ rei progressu metus incessit, ne magia & præcantationibus ad peregrina & inuisa cogerentur sacra. ac proinde, antistitum admonitu, non modo vocem Gasparis ac vultus horrebant; sed etiam ad consuetum catechismi signum, oppositis illico manibus obturabant aures; quod ita persuasum haberent, in ipso quoq. illius tintinnabulo ac sono, vim inesse maleficam. Per idem tempus, modo præconū adesset copia, nouus in vicinas regiones aditus Euāgelio patefcebat. populi sunt felices Arabiæ, celeberrimis quatuor oppidis incolentes; Ammonitas quidam opinantur: vetustissimi generis, in ipsum vsque Loth originem referunt. Horum maiores, fama est mortalium primos a Mahomete in fraudem inductos. ij, rumore excitati, qui de Gasparis admiranda virtute ac doctrina longe lateq. manauerat; cōmuni consensu patrem ad se per litteras ac nuntios inuitarunt. magno studio se teneri veritatis & sapientiæ: ad fidentes aures accederet; nō sine fructu verba facturū, ea res Gaspari mistū dolore gaudiū attulit. sollicitā de officij ratione, deq. æterna salute gēte in media apparere barbaria, magnopere lætatur. obstructū sibi ad eos aditū, valde mœrebat. Optatū quippe Gaspari dudū fuerat; ad mortē ac supplicia pro Christi nomine subeūda, sese in medios Persas ac Turcas immittere; & Mahometanæ sectæ mēdaciam refutare palam: sed eo fernore comperto, Xauerius, publicę magis rei quam Gasparis gloriæ cōsulens, in ipso discessu illū ex insula Armuzia; ad triennium, suo vel certe Coani Rectoris iniussu pedem efferre; vetuerat. Itaq. Gaspar, quamquā eundi ac periclitandi pereupidus, tamen obsequium sacrificio antiquius duxit: legatos, adhibita præparatione, baptismō lustrauit: quominus in eam regionem ipse in præsentia tenderet, causatus occupationes, per epistolam vniuersæ nationi suasit; idoneos interim ad se discipulos mitterent, atque in amore ac proposito veri cognoscendi perstarent. Hæc sese initia dabant expeditionis nouę. necessario dilata, multis vt fit, difficultatibus interpositis deinde consenuit. At Gaspar a libero excursu, & anticipiti peregrinatione cohibitus, eo accuratius operam ac studium in omnes vniuersæ Armuzianæ vineæ partes intendit. Inter alias nationes, vti dictum est, ethnici quoq. simulacris dediti Armuzię versabantur. In ijs aliquot erant logues, (de quibus ante commemorauimus)

horrido

horrido in primis & aspero victu cultuq. famam sanctimoniz vulgo **A**
 capere adfueti. suburbanum habebant specum, ac delubrum: in-
 terdiu ad emendicandam stipem, & imbuendas varijs erroribus ho-
 minum mentes prodibant: noctu sese in eam recipiebant latebram:
 statiq. horis (adeo ex omni parte Christianas cæremonias dæmon
 æmulari non desinit) dato signo ad certas primum commentationes
 euigilabant; tum ad cælestes honores simulacro seu pagodi cuidam,
 vt vulgus Indicum vocat, habendos. vnus omnibus præerat, insigni
 duritia & austeritate vitæ: neglecta semper barba & capillo; asperso
 cineribus corpore; obfusus pannis, ac seminudus; dira macie luri-
 dus. hisce alijsq. id genus artibus in tãtam sui admirationem addu-
 xerat cunctos, vti qua pedes aqua lauisset, hanc Armuziæ Rex ipse **B**
 religionis causa potaret. Hunc præcipuo conatu Gaspar aggressus,
 paucis diebus arcta sibi familiaritate deuinxit; & crebra cum eodem
 instituit de omni virtute, ac præsertim de continentia & de castitate
 colloquia. quibus ille paulatim in studium Christianæ religionis ad-
 ductus, moram trahebat nihilominus: & inter consilium mutandæ
 vitæ perplexus hærebat. Ita nutanti & anxio, suasisit Gaspar, vti die-
 bus triginta continuis, quina verbera virgæ, totidem Christi plagas
 recolendo susciperet: certamque sibi lucem à sole iustitiæ accuratis
 precibus imploraret. Fecit ille diligenter. ac demum nocte quadam **C**
 diuinas laudes & bona reputanti apud sese, clara subito ad aures ac-
 cidit vox: Quin tu, quod tibi monstratur iter ingrederis? vna est ad
 salutem via, quam populus Christianus insistit. similes, vigilanti, ma-
 gnificus nostratium sacrorum apparatus per speciem oblati: pre-
 tiosa Pontificum vestimenta: sumptuosa textilia: mitræ gemmis au-
 roque fulgentes: nitidissima lintea: nec non disposita in abacis vasa
 varij generis, auro argentoq. calata. His ille visis, ac monitis. & in-
 timo sancti spiritus hortatu vehementer incensus, ad Christum sine
 vlla dubitatione transire constituit. Mane, vitato Regis congressu,
 qui ad illum visendi causa, vti solebat, accesserat, Gasparem ipse **D**
 vltro conuenit; baptismum enixe petijt. adeptus, noua innocentiz
 stola & inclyto Pauli nomine decoratus est. Coam dein profectus, &
 in Europam classe transmissus, iucundum aliquandiu spectaculum
 Regi Lusitano, ac popularibus præbuit. paranti postmodum e Lusitania
 Romam ipsam adire, interuenit mors. Cæterum Armuziæ se-
 quenti rectoris auctoritatem Iogues alij, suane Christi iugum, graui
 & acerba dæmonum excussa tyrannide, subiere. insignis ad veri Dei
 gloriam, & rectæ fidei propagationem ea conuersio fuit: atque ad
 multum exinde tempus in omnium ore ac sermone versata. specum
 ac delubrum Gaspar solemnî ritu expiatum, præalta ibi defixa Cru-
 ce, Deiparæ Virgini dedicauit. Idem Iudæos omni officio & carita-
 te complexus, miram ab eorum plerisq. gratiam iniit. inde sese co-
 miter illorum synagogis & cætibz inferendo, quem frustra expe-
 ctant

Anteliberatorem ac Regem aduenisse iamdudum; atq. ad infinitam eius clementiam quamlibet noxijs ac perduellibus aditum perfugiumq. pater, firmissimis argumentis ac testimonijs demonstrabat: uti ab inanibus umbris, & rancida superstitione ad nouam legem veritatis & gratiæ sese tandem aliquando transferrent; suadere & instare pergebat. duos præsertim magistros; quos vocant Rabinos, magna apud vesanam gentem auctoritate, in certamen vocabat: ac parum abfuit, quin sæpius conuictum vtrunque ad Ecclesiam aggregaret. quominus plane obsequerentur, nimia in vxores ac liberos indulgentia, & necessario male quæsitæ rei familiaris damno deteriti sunt. Hisce alijsq. gestis rebus celeberrimum in Oriente Gasparis nomen euasit. Vna res famulo Dei ad cumulum dignitatis & gloriæ defuit; occasio martirij subeundi, quam ille palmam ardentem, uti dictum est, adamauerat. Felicior in eodem voto fuit Antonius Criminalis, quem a Xauerio Ecclesiæ Faranæ præpositum fuisse docuimus. Is totam oram, ducenta amplius passuum millia, singulis mensibus ingenti labore nudis pedibus obire adfuetus; ad Remanacoris vada tunc erudiendæ infudabat plebi. Vltimus in Septentrionem Christianorum locus erat ille: Narfingano seu Bisnagensi regno finitimus, agri male pacati: atq. ob id Lusitanorum aliquot præsidio tenebatur. In eodem littore nobilissimum idolorum fanum habent Brachamanes; ij ab Lusitanis militibus per lasciuiam lacesciti, ac varijs affecti contumelijs, ad proximos Narfingæ populos confugiunt, quos Badagas vocant. cum ijs acceptas à Lusitano queruntur iniurias: orant obsecrantque, ne patriæ religionis antistites, Deorum immortalium interpretes ac sacerdotes, peregrinis, & profanis, & desertis hominibus, derisui ac ludibrio diutius patiantur esse. Præsentissimum quemque spreti numinis vindicem ultoremque, maxima ab superis haud dubie laturum præmia. Hisce vocibus incitati barbari, certis de more significationibus iuuentutem ad arma vocant: millia ferme sex momento conueniunt: ad Remanacorem agmine infesto contendunt. Haud quaquam anceps erat expeditio. pagus, nullo aut perexiguo septus munimento, ad incursum patebat: incolæ minime feroces ingenio; & super insitam lenitatē, piscando natandoq. magis quam bello aut armis exercitati. in Lusitanis tantum erat spes: qui tamen ipsi vix quadragenarium explebant numerum: & quidem per eos forte dies, cum ab alijs imparati rebus, tum a tormentario puluere, quo maxime malo territare vel pauci magna barbarorum examina & in fugam agere consueuerant. Nota hæc Narfingano: speculatores quippe ac delatores occulti non deerant. eo maiore fiducia & impetu ferebatur ad prædam. Adventu hostium cognito (& prouecta iam erat dies) Antonius præfectum præsidij Ioannem Fernandum Corream ad pacem duris in rebus petendam, placandosq. aliqua honesta ratione Badagas, nequicquam

adhor-

adhortatus; templum, vbi rem diuinam mane peregerat, rursus in-
 greditur; ibi tenellum gregem æterno pastori commendat. tum de
 ipforum incolumitate sollicitus, ad portum accurrit. Misericordia ibi
 rerum facies, iam iamq. adesse nuntiabatur hostis. inde alij proti-
 nus in auia fugam arripere; alij domo raptim elatis quæ quisque po-
 terat, occupare lintres, vel vbi in ijs locus non esset, ad ipsas in salo-
 stantes adnare naues; alij, deficiente consilio, incerti quid agerent;
 hac illac errabundi cursare. Mulierum in primis triste spectaculum.
 hæ paruos complexæ liberos, opem a viris implorantes; cuncta la-
 mentis gemitibusq. complebant. Antonius, certatim offerentibus
 illi scapham Christianis; atq. vt præsentis exitio subtraheret sese, etiã
 atq. etiam obtestantibus; imbellem & opportunam iniuriæ turbam
 summa ope instat imponere. Inter hæc, Badagæ, nulla pacis mentio-
 ne ad aures admissa, irarum & cupiditatis pleni, sine certamine ir-
 rumpunt. Lusitanos trepide molientes a terra, telis eminus impetunt.
 laccis multi; pleriq. sagittis, complures etiam, nuper illatis ad eos
 ferreis instructi fistulis aderant. ijs licet nondum ita perire vteren-
 tur, tamen haud in irritum plumbea tela mittebant. Icti Lusitani pe-
 riere postmodum sex. Antonius, dum, suimet oblitus, pergit fidelis
 custos armento consulere; comitem suum & interpretem, eximia
 probitate virum, occidi circa se videt. ad eius casum, illico manibus
 oculisq. defixis in cælum, procumbit in genua; quod ille quadra-
 gies ferme cum iaculatorijs præcibus quotidie faciebat. Inter eam
 supplicationem, ipse quoq. mox impio ferro confossus, animam Deo
 reddidit. Abscissum caput, & madentem cruore subuculam, barba-
 ri ad ostentationem ex alto suspendunt. inde ad prædam versi, ma-
 gnum sceminarum ac puerorum abducunt numerum; atque ad gra-
 tias pro bene gesta re idolo agendas; cum læto cantu ac tripudijs
 abeunt. Beati martyris truncum, tenui cespite à superstitionibus inco-
 lis in summa tellure contextum, Lusitani deinceps altius effossa hu-
 mo, cum lacrymis condidere. Vir fuit insigni morum sanctitate; mi-
 nime vulgari consilio & vsu rerum; cibi ac somni parcissimus; pati-
 tia corporis animiq. mira; ac multo plura spiritus Apostolici relictu-
 rus exempla, ni strenuum probatumq. operarium, diuina bonitas,
 ad gloriosam laborum mercedem ex agro maturasset educere. Feli-
 cem eius exitum, cum cura exploratum atq. compertum, socij à Xa-
 uerio eidem attributi, cum alij priuatim ad alios, tum communiter
 omnes ad Goanum Episcopum ex fide scribere.

Libri quartidecimi finis.

HISTORIA RVM

INDICARVM

LIB. QVINTVSDECIMVS.

A **T**ALIS viri nece, ac neophytorum acerba vexatione commotis bonorum omnium animis, haud exigua spes aliunde rerum vtiq; latiorum affulsit. Maritimum est oppidum Tanor, leucas vltra Goam circiter octoginta, cis Calecutū ad quindecim, eius oppidi Rex e Brachmanarum ordine ac disciplina, cuiusmodi pleriq; Malabaricæ terræ sunt Reges; in Lusitanum nomen a pueritia valde propensus, cum Cialēsis arcis præfecto Ludouico Xiralupo (quam arcem a Nonnio, Prætor exstructam in limite Calecutario docuimus) amicitiam ac familiaritatem inierat. Idem, Vincentium Franciscanum, Goani Episcopi comitem; & Ioannē Soarium Cialensem antistitem, ventitantes ad se, libenter audiebat, horum præcipue stimulis discusso torpore, baptizatus a Soario, susceptus a Xiralupo, & Cofmo Annio Quæstōre (qui tum forte Cocino rediens, Tanore salutandi eius causa descenderat) Ioannis maxime nomen in gratiam Lusitani Regis desumpsit. Paulo post, vxor quoque sacro fonte lustrata, itemque e Cialensis reguli præfectis vnus, & e Caimalibus seu dynastis alter, verum hæc in occulto fiebant, ne quis grauior popularium motus existeret; atque adeo Rex ipse Tanoris, trina fila, Brachmanicæ superstitionis insignia, palam e ceruice gestabat; cum tamen idem ipse, Vincentij patris munus, æneam icunculam Christi ad Crucem affixi, abditam foueret in sinu. sub hæc, neophytum Regem adstringenda

gendæ cum Lusitanis amicitia causa, incesit cupido regiam ipsorū **A**
 urbem vltro adeundi Goam; & familiariter cum Pratore, & cū Epif-
 copo colloquendi. id quo tutius faceret, litteras ad vtrumque dat;
 vetustum sibi hospitium esse cum Lusitano genere: nuper etiam, il-
 lorum sacra sibi & vxori suscepta. Valde se optare, si per eos liceat,
 ad maiorem percipiendum eius necessitudinis fructum, dextrasque
 iungendas, Goam venire. esse præterea, quæ cum vtroque commu-
 nicari vehementer expediat. Eiusmodi litteris ad urbem allatis ad-
 ventus illius fama extemplo vulgata nouo gaudio cunctos affecit.
 præclarum atque honorificum sibi ducebant, sub nominis Lusitani
 tutela præsidioq. latere quamplurimos; & Christianam religionem **B**
 relictis patrijs ritibus induisse haud ignobilem in ijs locis Regem:
 atque, vt cupiditati est ferme adiuncta credulitas, vulgo ita differe-
 bant: Malabarici littoris incolas omnes, viri huius exemplo atque
 auctoritate, in Lusitanicam fidem breui esse venturos: simul, affutu-
 ro propediem hospiti, quod genus honoris habeatur, exquirunt. su-
 per eadem re Prætor ipse consilium aduocat. ei consilio interfuere
 delecti e nobilitate viri triginta: Quæstores regij tres: custos Fran-
 ciscanorum; & Goanus Episcopus. Ambigebat Prætor, vtrum ad-
 uenientem Tanorium, qui apud suos nondum pro Christiano se ge-
 reret, neque Brachmanicas e collo deponeret lineas, Goæ pro Chri-
 stiano accipi ac tractari oporteret. ea de re cum alia alij rogati cen-
 ferent; negavit Episcopus, neophyto Regi, patrium in præsentia ge-
 stamen, aut vitio verti, aut fraudi esse debere. Iosephum quoq. ab **C**
 Arimathia, quem iustum sacra testentur litteræ: itemq. Nicodemū,
 & Gamalielem, qua fide, qua probitate viros? occultos Christi di-
 scipulos fuisse propter metum Iudæorum. eandem ob causam, ipsos-
 met Apostolos Christi, ante acceptam spiritus plenitudinem, ianuis
 clausis dies aliquot in eadem carnatione latuisse. iam vero, Diuum
 Sebastianum, bellatorem illum ducemque fortissimum, suscepta du-
 dum Christiana religione, tamen Romano militari ornatu, vt nulla **D**
 re prorsus a cæteris dignosci posset, custodias dissimulanter obire,
 & martyribus animos addere solitum, quoad coram ipso Diocletia-
 no demum aperiendi quis esset, quem coleret, cui dies noctesq. ser-
 uiret, præclara sese dedit occasio. Similiter, huic etiam Regi tam
 pio, nondum maturis ad Christum publice profitendum rebus, con-
 cedendum aliquid spatij, dum Naires ac procures vitandæ seditionis
 causa paulatim ab insita superstitione diuellat. suum esse cuiusq. rei
 tempus. id expectandum utique sapienti, sæpe, quæ patientia acle-
 nitate sanari negotia possint, peruicacia & festinatione corrumpi.
 Hac, & in hanc sententiam alia dixit Episcopus, haud dubie bene-
 uolentia in Regem, & quadam naturæ bonitate prouectus: nec satis
 animaduertens, quantum inter habitum nationis, & symbola religio-
 nis intersit. Vicit tamen auctoritas Pontificis, inq. eius sententiā Præ-
 tor

A tor & reliqui frequentes iere. Confestim Ioannes Lupus cum octo bi remibus, & idoneo comœatu, missus ad Regem aduehendum; in ipso Tanoris aditu anchoras iacit, deque suo appulsu facit eum per nuntios certiores. ille, sospitem gratulatus accessum, ad professionē extemplo se comparat. id ubi cognitum in vrbe, propinqui, & primores, ac præcipue Brachmanæ circumstant Regem; monent. orât, obsecrant, ne regnum sine causa deferat; ne caput suū peregrinæ & ignotæ, committat genti: ne sese vetustissimis cæremonijs præditum augmentumque, profana & impura contagione contamine. Ea monita precesque obfirmato ad iter animo cum Ioannes aspernaretur; enimvero illi acrioribus remedijs opus esse constituunt: facta conspiratione, custodibusque ad portas adhibitis, Regem in arcem includunt triplici; circumdatam muro. neque tamen idcirco ille de sententia demoueri se est passus. nocte concubia, solus, reuincta. capillis in ipso vertice, quam dicebamus, effigie Christi, cuius opem subinde implorabat; subitariam restat genti: præligato quod fors obtulerat adunco cerui cornu, retinaculi causa in pinnas iacit: eoq. adminiculo in summum euadit. inde translati in partem alteram vinculo, suspensus manibus ad ima sese demittit. ita, septum vnum atque alterum felici ausu transgressus; in tertij descensu, quod altitudinem mœnium restis haud æquaret, ex intervallo desiliens, caput & alterum læsit crus. inde ad stationem Lusitanorum egre progressus, in ascensu scaphe, tumentib. aquis pæne submergitur. Hisce defunctis periculis, ad naues deniq. magna omnium gratulatione peruenit. Vixdum in Prætoriam erat acceptus; cum eius cognito discessu oppidani, ad littus accurrunt: supplices tendunt ad illum manus; eadem quæ paulo ante, cum lacrymis obtestantur. quos ille partim præfenti largitione, partim celeris reditus promissione solatus, familiaribus paucis adsumptis Goam ire perrexit. Propius ad insulam accedenti, præfectus vrbis Franciscus Lima in ipso portus ore cum splendido comitatu, & fulgentibus vndique serico versicolore caturibus ac lembis, obuiam fit. Ad mutuū conspectum, utrinque tubæ tibizque, ac tympana perstrepunt. Consuetæ dein salutatione acceptæ redditaque Rex ad impositam littori suburbanâ Antonij Personæ villam, regio instructam apparatu, deducitur. ibi noctē exegit. Postera luce, Hispaniensi decorus habitu & aureo torque, pari frequentia, nec sine horrissono tormentorum fragore ad urbē classe prouehitur. ipsum Prætozem in arcis mole prætollantem; paratos item ciues populumque; structam summa ratione pompam offendit. eius pompæ ordo traditur talis. Ad portam qua intrandum erat, Lima præfectus in argentea lance clauēs vrbis tenebat; hospiti Regi more maiorum offerendas, adstabant decuriones auratis baculis holoserica ostrinam attollentes vmbellam, simbrijs e cocco retortopendentibus. Viam quæ recta vocatur, & præter Sabaianas ædes ad templum fert maximum, probe purgatam, aqua cōspersam, virentiq. stratum

stratam iunco, parietibus ex utraque parte pretioso textili & varia pi-
 cturâ nitentibus; clerici & fodalitia sacra cum infulis & insignibus re-
 ligionum, longo agmine infederant. postremus omnium erat Episco-
 pus, maioris formæ baiulans Crucem. Rex urbem ingressus, cum cæte-
 ra lætus gratulatione, tum in primis honore clauium; sub umbella cū-
 ctabundus incescit, adeo conferta occurrantium ac deducentium mul-
 titudine (cum interim e superioribus locis alij spectarent plurimi)
 vti a lictoribus, umbellam antecedenti honoris causa Prætori, magno
 labore submoueretur. Vbi ad Episcopum accessit Rex, solemniter ab eo
 precatione lustratus, Crucem venerabundus amplectitur, pendentis
 Christi signum exosculatus; dein templum intrat, fusisque rite preci-
 bus, ad pridianum hospitium eques eodem studio & comitatu redu-
 citur. exceptus dein a Prætorē quam apparatissimis epulis, arcano col-
 loquio tempus ac locum petit. confestim vacua pars facta Prætorij, ad
 colloquium Episcopus, & nonnulli Theologi nominatim adsciti, ac
 præter hosce Lima vrbis Præfectus, & Franciscus Aluarus a secretis,
 & regij quos dixi Quæstores, & Gaspar Nonnius interpret. Coram
 eo confessu Rex omnem sui de religione consilij rationem exposuit.
 Sibi, posteaquam, singulari Dei beneficio caligine discussa, de tene-
 brarū profundo in lucem sapientiæ ac veritatis emerferit, nihil æque
 in votis fuisse, aut esse; atque vt populares suos non solum, sed vicinos
 quoque Reges ac Principes Christo cōciliet; cunctisque de suo (quod
 aiunt) lumine lumen accendat. Verum lenitate opus esse: quæ nisi tē-
 pus ac spatium datum sit, constare non possit; vsque adeo Malabari-
 cam gentem suas amplecti ac fouere, alienas horrere atque auersari
 leges ac cæremonias; adeo auitis erroribus ac superstitionibus captā
 atque implicatam teneri. interea sibi Christum eiusque præcepta pe-
 nitus herere in medullis, eius rei Deum & conscientiam testes inuo-
 cat. simul, ad certamina, vbi res tulerit, pro Christi nomine subeunda
 sacrosancto Chrismate confirmari se postulat. Ad ea Prætor, & Episco-
 pus, collaudata viri pietate, cum experiendi gratia dicerent, satius vi-
 deri sibi, Regem, ad ceteros permouendos, Christianum sese fateri
 palam; & ope diuina præsidioque magis quam humana prudentia vel
 dexteritate confidere; multo plus vniuersæ genti exemplo factisque
 quam arte ac simulatione & occultis hortationibus profuturum; Rex
 magnā rursum pericula, magnos rerum motus obtendere. inter cæte-
 ra incommoda, fratrem sibi esse æmulum regni, præpotentis dynastæ
 vicinis opibus & fauore subnixum. haud sine causa vereri se, ne si no-
 ua; & peregrina obtrudenda religione, populorum animi grauius of-
 fendantur, eorum alienationem ille suam occasionem putet. Lusita-
 nis paululum modo exspectare ne graue sit. Si vita suppetat; domesti-
 cas pariter & publicas res ita se Deo adiuvante compositorum, vt
 quæ nunc temporis causa corde tacitus premat, ea postmodum vultu,
 sermone, rebus denique ipsis tuto possit expromere. Aduersus hæc
 ultra

A ultra tendere, neque Prætori, neque consiliarijs visum. ita re infecta discessum est. seorsum dein super sacramento Confirmationis a Præatore consultus Episcopus, nequaquam negandum enixe petenti respondit; eodemque approbante Præatore, postridie ipsemet in priuato sacello neophytum, paucis adhibitis testibus ne rumor manaret, solemnî ritu ad lucam spiritalem inuinxit. ab eo mysterio Rex nouis dein promissis optima spe tum Episcopum, tum cæteros omnes impleuit. Decem ferme dies Gox in hospitio substitit. omnes hi dies Lusitano populo geniales ac festi fuere. e cunctis ædium sacrarum turribus campanarum æs quam citatissimo pulsu dies noctesque personuit. Exhibiti ludi, taurorumque venatio; accessere armatæ saltationes & Indicæ, & Aegyptiacæ; mimi, fanniones, & petoristæ, quæque alia effusa lætitiæ signa sunt: itemque ad Numidarum consuetudinem edita equestris pugnae simulacra; in quibus expeditos equites, vario distinctos ornatu, arundinum iaculis inter se decertare mos est. Inter quæ renocatus domesticorum epistolis precibusque Rex, proficiscendi veniam petit, Multum illi a Præatore bombycinæ vestis, multum gossipinæ famulis in discessu donatum, omni genere honoris & officij cultus, multo quam ante Lusitanis amicior & obstrictior abiit. Hanc nos rei gestæ seriem cum ex alijs auctoribus minime spernendis, tum vero ex ipsiusmet Episcopi Goani litteris hausimus, ad Catharinam Lusitanæ Reginam datis. quib. nuntijs, mirum in modum lætus Ioannes Rex, Tanorij conuersionem vna cum Antonij Criminalis exitu glorioso, non modo Lusitania tota prædicandam curauit, sed etiam Romæ Pontificatum ineunti Iulio iij. per Alphonsum Alencastrium oratorem suum diligenter exposuit. quæ res, ingenti plausu, per eos ipsos dies resurgente Britannia quoque (perstitisset vtinam) bonorum ac fidelium vbique gaudia cumulauit. Sunt qui totam eam conuersionem, captandæ Lusitanorum gratiæ, in tempus ab Rege barbaro fictam putent, eo maxime argumento, quod domum reuocatus, promissa non præstitit. Mihi, circumspectis rebus omnibus, verisimilius videtur, metu potius quam perfidia neophytum a suscepto consilio destituisse: præsertim quod alioquin & ipse contractam cum Lusitanis amicitiam egregie coluit, & successor eius hodie sese præclare in eodem animatum ostendit. Circa idem tempus, extorres patria dynastæ alij duo, cum ad Lusitanam confugissent opem, tenera ætate uterque, ad Christum adiuncti, atque a Præatore Societati IESV in disciplinam dati. Trichinamalo insulæ alter, quæ Ceilano adiacet; alter Maldiuus, quarum de regione ac natura supra docuimus, imperabat. Ac Trichinamalo quid postea contigerit, incertum. Maldiuanus, ducta in matrimonium nobili virgine Lusitana; exsul adhuc, & regno superstes, Cocini extremam ætatem degit inglorius. eius maximus natus filius, Franciscus nomine, præstanti indole & humanitate adolescens, nuper, cum in Lusitaniam ad Philippum Regem suis ac patris

de rebus venisset; per noctem ignotus Olisipone, a sicarijs, contracta **A**
 ex occurfu rixa, magno bonorum dolore peremptus est. Ceterum
 inter eas quas dixi conuerfiones, confecta iam ætate Garzias Prætor,
 anno seculi huius vndequingagesimo supremum obierat diem; pa-
 catam nactus quidem ille prouinciam, veruntamen de Lusitana re
 inter ipsam pacem egregie meritus. quippe imminutam varijs casi-
 bus classem, rostratis celsioribus ad quatuordecim cū cura supplere
 rat. sulphurei pulueris in vrbe Goa instituerat officinas. Lusitanicæ
 conditionis oppida & propugnacula cunctis ad tolerandum bellum re-
 bus instruxerat. inchoatam a Castrio Diensis arcis ædificationem,
 ex eius commentarijs ac destinatione promouerat: multas ab eodē **B**
 ob negotia bellica relictas in suspensio lites & controuersias, attenta
 & æquabili iurisdictione deciderat. In Garziæ locum Georgius Ca-
 pralius e regio codicillo suffectus, oppido Bazaino tum præerat: vir
 & bello strenuus, & pietatis laude præcellens. Hoc rerum Indicarum
 statu, Brasiliæ quoque syluæ ac dumeta paulatim interlucari ac su-
 bigi cæpta. Societati IESV id item onus impositum; cum id ipsum
 Franciscani iam ante fratres aliquot, Italici maxime generis, fortī
 magis animo quam prospero euentu tentassent. Namque ante partē
 eius linguæ notitiam, vnus ex ijs in traiectu fluminis ignoti sumer-
 sus, celebre illi ab se nomen dedit. Fratris flumē exinde appellatum.
 reliqui, subito coortis in aduenas Brasilijs, interempti. Successere **C**
 igitur e Societate primi omnium sex; Ioannes Azpilcueta Nauarrus,
 Antonius Pireus, Leonardus Nonnius, Didacus Iacobæus, & Vincen-
 tius Rhoterigius Lusitani. Rector ijs additus item Lusitanus, Emma-
 nuel Nobrega, præstanti virtute ac sapientia vir. Thomam sequeban-
 tur Sosa, qui primus omnium Prætor ea littora petijt. Brasiliam at-
 tigere ineunte Aprili mense, anno post Christum natum MDXLIX;
 cum ante duos circiter menses Olisipone soluissent. Nauigatione
 sunt vsi admodum læta, ventisque adeo secundis atque ferentibus,
 vti cæptis illorum adesse Deum, haud obscure apparet. Pauca tum
 Lusitanici generis erant in ijs regionibus, ac vixdum inchoatæ colo- **D**
 niæ, seu præfecturæ, antiquissima omnium, & ab Aequatore in me-
 ridiem prima, Itamaraca dicebatur. alteram Pernambuco, tertiam
 Illeos; quartam (Capralis quondam appulsu prænobilem) Portum
 securum; extremam a Sancto Vincentio nominauerant. ipsorum ve-
 ro incolarum, nulli pagi, nulla oppida vrbesue. dispersis (vti supra di-
 ctum est) mapalibus habitabant, sedem pabuli ratione mutantes No-
 madum in morem: iidemque ab externis alieni commercijs, & infan-
 dis epulis adfueri, paucos aduenas & imperitos regionum, haud sine
 causa terrebant. Sosa comitesque ad villam quam vocant Veterem
 descensione facta, instructo agmine, Christianæ religionis insignia
 præferentes, puro & aperto loco præcelsa Crucis trophæa gratulabi-
 di constituunt. Ibi mensis ferme vnus fuit mora, dum varijs artibus
 concii-

- A** conciliantur animi barbarorum, & idoneus in vicino situs exquiri-
tur nouæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris nomen inditum est.
Nec vani fuere conatus. & pax cum accolis inita, & spatium ædifica-
tioni designatum duobus circiter passuum millibus a Vetereuilla.
inde Lusitanæ multitudini (aliquot exceptis, quibus priorem sedem
mutare non placuit) in exstructionem aræ diuiduntur. Patres, facta
optione, locum domicilio delegere, vbi *MARIAE* Virginis adiu-
tricis templum hodie cernitur. id templum ab ijsdem conditum est
ingenti labore: siquidem populo domibus priuatim excitandis, &
cingenda raptim vrbe, dies noctesque occupato, aquari lignarique
ipsum, ac proximis è montibus materiam suis humeris baulare co-
B gebantur. Accedebat extrema propemodum egestas in ignoto incul-
toque solo; nulladum in eorum victum aut cultum ab Rege decreta
pecunia, excalceati, ac seminudi, æstu & sole torridi, quotidianū ob-
stant opus, nec raro, plane omnibus defecti alimentis, cibaria ostia-
tim emendicabant euentu vario, quippe cum alij sibi quoque angus-
tam esse domi rem dicerent; alij commoti misericordia, ex eo quod
suppetebat liberaliter impertirent, eiusmodi inopia conflictatis, ad
extremum Prætor modicum quid, eleemosynæ nomine ad toleran-
dam ex parte vitam assignat, quoad reliquis deinde necessitatibus
ab Lusitano Rege, pro cætera ipsius munificentia ac pietate subuen-
C tum est. Inter eas tamen ærumnas, miseriaeque (si vltro suscepta pro
Christi nomine incommoda nominibus hisce appellare fas est) adiu-
uandis quantum liceret, Lusitanorum animis, exemplo, verbo, sacra-
mentis instabant. Sed non eo consilio tantum traiecerant pelagi,
vti Europæis inquilinis, Christi notitia dudum imbutis, atque ab in-
fantia ad numerum fidelium adscriptis, potissimum operam darent.
Indignerum illi salutem præcipua contemplatione spectabant, in
cæcis opinionū tenebris, & in summa veri numinis ignoratione ver-
santium. itaque, simulac popularis è Lusitania Sacerdos aduenit, qui
curionis parochiæ munere fungi posset, concessis illi ædibus tanto
D sudore constructis; extra oppidum nouam in sedem loco edito com-
migrarunt, quem montem Caluarium ipsi dixere, circumfusus vndi-
que barbarorum tugurijs; magno scilicet apertoque discrimine vi-
tæ; sed sacra Deo & deuota iam capita, nihil pro salute hominum pe-
riculi recusabant. Atq. hac maxime ratione Prætori ac cæteris, (quos
tamen haud omnino relinquebant) satisfactum a patribus. Alia lon-
ge erat causa Vincentianæ coloniæ, quos exsules ferme, in vltimis fi-
nibus ab omni Christiano pastore disunctos, atque ob id ipsum cœ-
lesti carentes cibo, circumfremetibus barbaris, ipsa propemodum
efferauerant loca. Ad hosce igitur omni studio recreandos refouen-
dosque Nobrega ex ipsa suorum paucitate duos in præsentia desti-
nauit: Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobæum. ipse cum reli-
quis ad Brasilijs indidem cicurandos & erudiendos incubuit. erat

omnino laboriosa prouincia, & multis difficultatibus implicata. ob-
 stabat incitita linguæ, quamquam haud ita copiosa nec variaz, tamen
 ab omni Europeo sermone plane abhorrerentis. obstabant ingenia mo-
 resq; incolarum: quod super quotidianas cædes, ac finitima bella, &
 inexpiabile vlciscendi certamen, dapesq; diras, in crapulam quoque
 ac Venerem proieciti, magis in dies obtunderent aciem mētis; & fla-
 gitiorum ceno quicquid erat indolis bonæ, demergerent. Accedebat
 indomitum ac late patens malum, & quo, valentius nihil aditum atq;
 iter obseperit Euangelio; veterum Christianorum, indigna tali no-
 mine ac professione licentia, procacitasque, cum anxia cupiditate
 fordibusq; coniuncta: vt eorum aduentus in barbarorum vicos, vitæ-
 que consuetudo, cum grauiter cunctos offenderet, tum ingentem no-
 mini Christiano inuidiam infamiamq; conflaret. Nec leue afferebat
 incommodum ipsa mobilitas gentis, & crebra, vt dicebamus, muta-
 tio loci; vt sub ipsam interdum messem, fessis agricolis, & diuturnū
 laborem tadiumq; se elargi prouentus de more solantibus, adultæ iā
 fegetes repente apparere desinerent. Postremo deploranda erat hic
 etiam, in tam vastis terrarum spatijs tantula ac tam deserta operarū
 manus. Sed nequaquam idcirco fracti animis vel debilitati sunt pa-
 tres haud ignari videlicet, quam exiguo numero Apostoli quantas
 olim res Deo duce atq; adiutore gessissent. & Christus idem, talium
 consiliorum parens fautorque, recentibus his quoq; famulis ipso po-
 tissimum præfide fretis, ac nihilominus pro sua parte satagentibus,
 aderat. Igitur incommodo linguæ obuiam itum initio nonnullorum
 ope ex ijs qui ante Sossæ aduentum ad villam Veterem agebant, ij pri-
 mum adhibiti interpretes, vicem sermonis vtcunq; supplebant. De-
 in quo facilius procederet tota res, ac minus ipsi aliunde penderent
 patres, ad Brasiliicam linguam addiscendam cuncti pariter animum
 adiiciunt, acriq; studio ac pia æmulatione perfectū haud ita magno
 temporis interuallo, vt essent ad confessions audiendas, & haben-
 das cōciones idonei. Azpikūetę præsertim in eo genere enituit laus;
 vt cognitis iam rebus quæ à Xauerio apud Indos fierent, vulgo Lusita-
 ni affirmarent, peculiare ac proprium munus decusq; Nauarrę gen-
 tis ac nominis videri conuersionem ethnicorū. Hoc instructi ad iun-
 to patres, doctrinæ Christianæ capita, certa q; precatōnes, vt assolet,
 Brasilice vertunt, dehinc vicos, & tuguria paulatim obire; modestia,
 comitate, beneficijs obligare sibi homines omnium ætatum: ac simul
 de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos inso-
 lita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebrisq; inuoluta
 barbarie; satisq; apparebat, cum alia, tum præsertim quæ de omni po-
 tentia & infinitate Dei differebatur, ingenti cum admiratione æque
 a viris ac mulieribus accipi. Nōstram etiam legendi scribendiq; con-
 suetudinem ac peritiā, sine fine suspicere videbantur; cupereq; se-
 se in cultu ac religione nostris esse simillimos. verum quominus id

A re ipsa perficerent, inueterata morū peruerſitate ac feritate retarda-
bantur. eo acrius inſtare patres, vti eos humaniorē ad vīdium rīctūq.
traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda funeſti ac feralis cibi
conſuetudine, quo Braſilius nullum palato gratius eduliū norat. atq.
ob idipſum grauias non ſemel adiere diſcrimina. Inter cētera illud
memoratur facinus inſigne. captum in pralio ex hoſtibus quendam
accolæ ad Caluarij montis radices attraxerant, ac diu paſſū coactūq.
pingueſcere, in epulas ingenti cum exultatione maſtarant. ea re co-
gnita, Chriſtum ſuppliciter inuocant patres, hortatiq. inter ſe pro-
tinus aduolant; in tuguriū irrepunt; protenſum cadauer in gancam
preparantibus interueniunt: palā ac ſidenter afferunt manus. Ac vi-
rorum quidē, quies ac ſilentium fuit, inieſto pudore, quod cum pa-
tribus non nihil iam familiaritatis ē vicinitate contraxerant. Non
eadē fuit patientia ſcēminarum. vetulæ adſtabant aliquot præcipua
crudelitate, & hoſtis puniendi libidine. hæ ſibi necopinato ereptā ē
faucibus prædam indigne ferētes, cū clamoribus & quiritationibus
concurſare, inuentutē ad vlciscendam adeo atrocem iniuriam excire.
inde cōmoti nonnulli auferentibus aliquātulū reſſitere. ſed mox vel
ipſa repugnante natura, vel etiam diuinitus territi captum omittūt.
ita corpus ablatū patres in horto ſuo ſepeliunt, aliquot cenotaphijs
ad fallendum appoſitis, ſi forte barbari noctu ad effodiendum atq.
aſportandum accederent. Nec vana fuit conieſtura. Faſta manu per
tenebras in hortum irrupere Braſilij, pertentatiſq. ſepulcris, ac de-
mū inuento corpore (tanta ſagacitas fuit) iam extraxerant brachiū,
cum excubantes in idipſum patres accurrunt, eademq. orationis ani-
miq. conſtantia nefarios conatus infringunt; ac, ne ſæpius certandū
foret; ablata denuo membra intra urbem ipſam accurate deſodiunt.
exaſperant ea res vehemētius animos gētis, muliebribus præſertim
incenſe facibus; ac parum abſuit, quin agmine faſto repente urbem
inuaderent. Patres quidē, iuſſu Prætoris intra mœnia remigrare co-
acti tantisper dum irē miteſcerent; aliud ſibi hoſpitiū condidere quā
nunc collegij noui exſtruuntur ædes. Idem Prætor, quæ erat pietate
D rerumque vſu, iacſta in eos crimina & voces vulgi repreſſit. Ipſorum
culpa & rerum gerendarum auaritate miſceri cuncta, pacem turba-
ri, ferociſſimæ nationis arma irritari conquerebantur. At ille ne-
gabat euentum belli extimeſcendum, quod eorum cauſa conſlatum
foret. Deum quippe vel meliori aſſuturum cauſæ, vel ſedatis tu-
multibus, è turbido ac triſti, ſerenum repente nitidumque diem
haud dubie redditurum. Vera cecinit. mitigati præter ſpem ani-
mi barbarorum; & magno omnium gaudio redintegrata pax eſt.
lentius inde cautiusq. patres cum Braſilijs agere: non tam quod ſuo
ipſi parcerent capiti, quā ne ſermonem aut offeſſionem popula-
ribus darent: monendo, precando, ſcēditatem rei demonſtran-
do, non paucos à nefaria laniena ac popina tandem auulſere. ab

alijs impetratum, vti ad eos, qui capti faginarentur, saltem sibi pa- A
 teret alloquium. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur,
 animis certe omni studio consulebant: Christianâ edoctos mysteria,
 atq. ad salutârê peccatorû detestationem adductos, priusquam ra-
 perentur ad necem, sacro lustrabant latice; dabantq. operam, vti ex
 hostium ludibrijs ac teterrima seruitute, ad cœlestia regna protinus
 euolarent: sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit.
 Mali dæmonis artificio sibi persuaferant aiebantq. barbari, intinctis
 eo baptisinate carnibus multum de pristina saporis gratia deperire.
 ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis munere nostros ar-
 cebant. Itaq. attentâ consultatione demum eo decursum a patribus, B
 vti neci destinatos, supremo die ad patibulum vsq. prosequerentur,
 atq. interea madenti sudario super aliquam corporis partem furtim
 expresso, adhibita formula sacramenti, iam iamq. morituros dissi-
 mulanter abluerent. id aliquoties tentatum, ex animi sententia ces-
 sit. Per idem fere tempus Lusitanus quidam incolarum casis ober-
 rans, incertivnde orto iurgio, rixante, perimitur. Accendit ea res
 maiorem in modum animos Europæorum. nulla surgentis etiam tû
 verbis habita ratione, vindicandam fremunt cædem, consulendum
 ipso initio incolumitati aduenarû; neq. impunitate ac socordia diu-
 tius alendam gentis audaciam. hæc minitabundi & coram Pratore,
 & inter se iactare. nec dubie ad arma itum foret; ni rem Christianâ C
 fouens Deus, barbarorum animos ad æquitatem repente flexisset.
 amicitia ac vicinitatis iura, sanguini prætulere. deditq. piaculum
 iræ noxijs, & inaudito apud eas nationes genere pœnæ, in os bom-
 bardæ propalam insertus, applicato ad spiraculum igne discerpitur.
 ea res per agros nuntiata, magnum Brasilijs terrorem incussit; simul
 etiâ, vnus Lusitani casus, cæteros in præsentia nonnihil ab incôsul-
 to ac temerario discursu cohibuit. inde patribus paulo expeditior
 Euangelij prædicatio cæpit esse. magnoq. ac fidenti animo sese mul-
 titudini subinde immiscentes, densam ignorantia nebulam, verita-
 tis luce dispellere, opinionum portenta ac monstra fugare; magorum
 ac veneficorum (quibus derisui simul & quæstui captæ mendacijs & D
 erroris sunt mentes) præstigias atq. fallacias aperire ac tollere nite-
 bantur. In ijs præcipua astutia ueterator, summam sibi auctoritatê
 ubiq. pepererat; tanquam pro Aesculapio venditabat sese; ad agro-
 tos omnes illico aduocabatur. Hunc Nobrega data opera aggressus,
 rogat qua tandem vi res tantas efficiat; illumne consular Deum, qui
 totam hanc rerum vniuersitatem verbo condiderit, regiamq. ac do-
 micilium habet in cælo; an tartarei cacodæmonis consuetudine vta-
 tur & opera. impudentissime arrogantissimeq. respondit, se quoq.
 Deum esse, & Deo prognatum; certum etiam hominem coram
 produxit, a quo grauius laborante morbum ipse depulisset. il-
 lum præterea regnatorem cæli Deum, sibi esse amicissimum; ac sæpe
 inter

A inter nubes, tonitrua, ac fulmina ostēdere sese: & alia eiusmodi multa, superbiæ vanitatīq. plenissima. Hanc Nobrega tantam audaciā impietatemq. non ferens, aduocata concione institit singula hominis dicta firmissimis argumentis maxima vocis contentione refellere: conuictumq. tandem ac fractum, ad sententiam simul moreſque mutandos adduxit; amice comiterq. pollicitus, se pro illo apud verum Deū fore deprecatorem, ac paulo post, cū se ipse initiandū spon te obtulisset, in catechumenorum adscriptus est numerum. is numerus pro multitudine reliqua oppido exiguus erat: ægreg. admodum necessaria Christianæ sapientiæ præcepta & dogmata capiebāt.

B post diuturnam institutionem, qui maxime idonei ad baptisum eua sere, vitali fonte lustrati, cumq. vnica vxore, cæteris dimisis, rite cōiuncti sunt. ex ijs vnus, lætitia gestiens adiit patres: nutu gestuque significans & affirmans, proxima nocte sese apud superos fuisse, incredibili gaudio & suauitate perfusum. Cætera plebs à patrijs epulis, & ebrietate, & saltationibus impudicis, & multiplici coniugio abstrahi ac diuelli nō poterant. neq. in ijs colēdis vllō pacto respon debat operæ fructus. quocirca socij, nequaquam vltra ferere super sp̄nas, sed puram aggredi tellurem e vetere præcepto constituunt. Infantes primum quamplurimos in tutum recipere (si cui forte ante vsum rationis obeunda sit dies) & salutari summi Pastoris nota insignire festinant. patres dein matresq. familias, precibus, promissis, blandimentis adducunt, vt puerilem ætatem ac sobolem, sibi in disciplinam dent. hosce postmodum ipsos, cibo & crepūdijs paulatim illectos, omni arte mansuefaciunt. nec pœnitendus fuit labor. siquidem & tradita facile accipiebant, & retenta fideliter, grandioribus natu, quotidianæ consuetudinis & linguę beneficio per otium inculcabant; & suo ipsi exēplo sensim cæteros a nefarijs atq. impuris moribus auertebant. Parentes interea (vt est etiam improbis ipsa per se virtus amabilis) filiorum obsequio, sobrietate, cultu, doctrina lætari, eosq. vltro ad proficiendum accendere. ac tātus erat Christianæ institutionis amor, vt pijs catechismi carminibus, ac beatis vocibus IESV & MARIAE, littora, campi, luci perstreperent. Neq. ita multis interiectis diebus, Brasiliū centum maturi baptismo exstiter. is baptisus quanto maximo licuit apparatu pompaq. celebratus est peractō Paschate, qui præcipue dies, vetere Ecclesiæ instituto, sacris eiusmodi sunt destinati. cæteros catechumenos ad septingentos, dum amplius erudirentur, in aliud tempus, quamquam ingemiscētes & impatientes moræ, differri placuit. Sub eiusmodi rerū initia, subito factum, vt neophyti pene omnes in morbum alui, oculorumue, ac varios abscessus inciderent. hæc magi videlicet ad baptisma inuidiose referre. lauatione illa tentari valetudinem; doctrina ac predicatione, pestem ac perniciem populis importari calūniabantur. Sed ipforum mendacia & improbitatem, Dei beneficio red-

dita mox Brasilijs firmitas, aperte redarguit. ea recepta, insistere cū A
 alijs, monitu patrū, oratoria sacrae aedē publice exstruere, quo ad
 conciones & catechismū vndiq. conuenirent. duæ duobus locis ma-
 gno Christianæ rei bono excitare. Agitatum etiā a patribus (idque
 dein tempore proce dente perfectum est) vti quod de Theſeo ia-
 ctat Græcia, sparſos per tuguria indigenas, in pagos & oppida coge-
 rent; agris colendis adſuefacerent; eorumq. cœtus legibus ac magi-
 ſtratibus temperarent. Circa idē fere tēpus, quo Prætor in Brasiliam
 eſt miſſus, Conganis quoq. Aethiopibus ab Rege Luſitano pari dili-
 gentia & caritate ſubuentū eſt. Alphoſus iam ante deceſſerat Rex,
 cuius de ſingulari virtute ac pietate initio demonſtrauiſmus. Succes- B
 ſor eius, Iacobus nomine, quamquā Chriſtianis initiatus ſacris, tamē
 ab illius viri veſtigijs atq. itineribus longe deſlexerat. Hunc imitati
 populares, ad patriā vitia leui momento ruebant. nec multum erat
 in Europeis vel inſtitutoribus, vel etiam ſacrorum adminiſtris, auxiliij.
 quippe tantum aberant a miſeris Aethiopibus verbo aut exēplo
 iuuandis, vt ipſi potius conſtringendi vinculis, maloq. ad officiū co-
 gendi viderentur. His rebus cognitis Ioannes Tertius, e Conimabri-
 genſi collegio quattuor viros in vineam illam, cæteris eandem ſortē
 ardentè optantibus, impetrauit: Chriſtophorum Riberum, Iacobū
 Diazū, Didacū Soueraliū, queis Georgius Vaſæus præerat. ij ab Oli- C
 ſipone ad celebrem Sancti Thomæ inſulam nauigarunt, ex qua facilis
 ad littora Congi traiectus eſt. in ea inſula febribus alijsq. morbis a-
 cerbe vexati, necdū recuperata valetudine Pindam emporiū Cōgani
 Regni tranſmittunt. Eorū aduentu audito Rex a leucis quinquaginta
 e proceribus duos obuīā miſit. ab ijs in regiā ligneis equis de mo-
 re perducti. rudis artiſcij tale cōmentū eſt. Cantherio ſeu tigno do-
 drantalīs ferme craſſitudinis, pedū oſto longitudinis, bubulū coriū
 ad ſellę amplitudinem intēdunt. huic ephippio diuarcatis cruribus
 viator inſidet, baiuli ſuccollant duo, & ybi longius iter eſt, ſuccedūt
 alij. huiuſmodi caballis languidos adhuc patres in interiora proue-
 ctos comiter accepit, in Ioānis videlicet gratiā, Rex, vna cū liberis &
 ciuitate ad Crucem extra mœnia poſitam honoris cauſa progreſſus. D
 Tum illis aſſignatur hoſpitium, cuiuſmodi Aethiopum edificiā ſunt,
 culmo paleiſq. contectum. Ibi Soueraliſ publicæ ludū aperuit, ſex-
 centos admodū pueros labore maximo & litteris, & Chriſtianis præ-
 ceptionibus imbuebat. Cæteri ad emendandam populi ac procerū
 vitam omni ope connixi primum, dein ad prædicandū ethnicis
 Euangelium operam contulere, nec ſine fructū; quippe intra quintū
 menſem Riberus mille ſeptingentos Aethiopus probe inſtitutos, ad
 Chriſtū adiunxit: Diazius quadringentos: Vaſæus trecentos. idēq.
 Vaſæus cū fido vno duntaxat interprete, viatico prorſus nullo in pro-
 ximos pagos egreſſus, duo millia & ſeptingentos baptiſmo expiauit:
 ac præter templa olim in vrbe Alphoſi beneficio condita, tria in ſi-
 nibus

A nibus excitauit dicauitque; Saluatori vnum, MARIAE. Adiutici al-
 terum, tertiu Diuo Ioanni Baptiste. ingrauescente dein morbo, do-
 mū redire coactus: ac reliqui itē aduersa conflictati valetudine (sive
 id ē granitate celi, sive ex insolentia deterioris cibi contingeret) à
 spiritalibus ministerijs ad necessariam corporū curationē haud si-
 ne magno ipsorū dolore traducti. Accessit ad prædicationē interrū-
 pendā, Regis quoq. alienus à studio religionis animus cū rei Chri-
 stianæ, quæ ipsius auctoritate ac munificentia in primis egeret, segni-
 ter admodum ac maligne pro sua parte consuleret: atq. inter cætera
 pessimi exempli delicta, ab improborū consuetudine, & à multipli-
 B pellicatu auelli non posset. Haud paulo felicior, eadem tempesta-
 te, fidei processus erat in India. & Capralius Prætor, tuendis ornan-
 disq. neophytis ethnicos ad Christū inuitabat. Consilio, auctori-
 tate, ope, Dei seruis & Euangelij præconibus aderat. Præter hæc, attol-
 lentē sese denuo Zamorinū, exercitu mature coactō repressit. Coule-
 tū, Tiracolū, Pananē Calecutanæ ditionis; vi cepit, facibusq. subiectis
 incēdit; agros vastauit; palmeta succidit; magnū numerū æque ma-
 ioris ac minoris formæ nauū flammis absumpsit. ad extremū, orē Ma-
 labaricæ præceres, Calecutani socios ac fœderatos, Cocino minitan-
 tes, intra Ciembē insulā deprehensos obsedit: redactisq. iam in arcū
 C rebus, nuntius de Alphonſi Noroniz successoris aduētū in castra per-
 fertur. E Lusitania profectus, Ceilanū attigerat. ad eius rei famam
 dilapsi milites, Noroniz visendi cupiditate. & Capralius ipse ad pro-
 uinciā illi tradendā, vix anno Præturæ circumactō, discessit; inde so-
 luta præter opinionē obsidio. Interim ex vltioribus Indis valde ini-
 quos infestisq. Euangelio sese præbebant reguli Molucenses. ij cum
 denuo in Lusitanorū cōspirassent cædē, patefactis insidijs oppressi,
 vires oēs atq. cōsilia ad neophytos ab Christi cultu absterrēdos, Ca-
 ciziorū instinctu verterūt. neq. ita difficile fuit; exacerbatos Euro-
 pæorū iniurijs; flagitijs atq. peccatis offensos, necdū in veræ fidei ac
 solidæ virtutis amore fundatos, partim suadēdo, partim insectando
 vexandoq. cōcellere. Ergo, cū alij, tū vero qui Mauricas insulas inco-
 D lebāt, quorū ingēs in oppido Tolo erāt numerus, Xauerij patrūq. au-
 ctoritatis atq. institutionis obliti, rupto baptisimi sacramēto, propa-
 lā ab Ecclesia Christoq. desciscūt: eodem sacrā euertūt: Cruces & san-
 ctōrū signa succidūt: Lusitano Rege cōtēpto Geilolii tyranni impe-
 rio ac ditioni sese subijciūt. Neq. impune tāta illis impietas cessit.
 primū ager, totius regionis antea feracissimus, mutata subito natura
 squalidus atq. effæctus euasit: cōdita ī horreo fruges, dira tabe prius
 exesæ: dulces aquæ, salugine atq. amarore contracto, noxiæ redditæ:
 fame dein ac pestilētia multi oīum ætatū ordinūq. mortales absūpti,
 ac reliq. nihilominus in obstinatione p̄sistere. sat isq. cōperto, sibi no-
 uū à Lusitanis imminere bellū, cōtra oī arte parare sese; aditus alios
 muris, alios vallo fossaq. & opib. obiectis obstruere; milites ac tormēta
 clam

clam ab Geilolio submissa locis idoneis collocare. Inde cum se aduer-
sus omnem externam vim, sat superq. tutos putarent, ac deterrimus
quisque ferocissimè loqueretur; Lusitani parua, vt solent, manu, ma-
gnæ rei molè aggressi, cum auxiliaribus manipulis aliquot superue-
niunt: missi q. è classe internuntijs, blando ac benigno sermone de-
sertores ad sanitatem reuocare conantur, se non armis aut multitudi-
ne fretos, aut sanguinis avidos accessisse; verù salutis ipsorù studio
adductos, & omnipotentis Dei præsidio atq. ope subnixos: quem illi
si pergant spernere, neq. eos admissi facinoris penitentia capiat; ma-
iore in dies mercede sensuros, quam graui piaculo datam Christo fi-
dem, & initam cum Lusitano Rege amicitiam, ac diuina pariter & B
humana fœdera violarint. Aduersus ea cū inflato ac pertinaci animo
respondissent barbari; sat iam ab ignoto & externo mercatore insul-
tarù indigenis; non vltra ferendâ impotentis dominatus acerbitatè;
sibi quoq. auxilia, machinasque, ac bellica tormèta suppetere; deniq.
se Christianos nullo pacto futuros; continuo in amentes effratosq.
euidèntior quam vmquâ alias, vindicta celestis apparuit. circa meri-
diem obscuratus repente sol. densas hinc tenebras cū panidi ac tre-
mebundi palparent; ecce tibi rursus, vicini montis è vertice, cū hor-
rendo mugitu crebrisq. tonitribus, qualia maiorib. tormentis edun-
tur, sordidū ac tetrū erumpit incendiū; tantaq. cineris, pumicūque,
& ambustorum igne lapidū vis, vt propugnacula & muri coronas æ-
quaret. accessit terrarū motus ingens, quo arbores auulsæ radicibus
& inuersæ, testæ oīa diruta præter vnū tēplo nuper euerfo contiguū.
quin, proxima quoq. palus, oppletâ saxis & improuisa congerie, late
restagnans, multos mortales vna cū brutis animantib. obruit. neq. ho-
ras paucas, vt ante, sed ipsos tres dies noctesq. tartarei camini ardor
ac sæuitia tenuit. Post triduū steterè flāmæ, & caligo discussa: faciliq.
ac plano iâ aditu Lusitani procul è nauibus oīa contemplati, descen-
dunt. ac defensorib. aut exitio sublati, aut metu dilapsi, iterū nullo
certamine cuncta peruadunt. Arma dein illata Geilolio is duodeui-
ginti iâ annos cuiusdā insulæ, septem a Ternate leucas, arce sese tene-
bat, partim situ manuque, partim etiâ ancis munita ballistis, quas il-
le Christianis, interposita hospitij fide captis, ac subinde maçtatis
ademerat. ea Lusitani arcē tertiū intra mēsem Bernardini Sofæ cōsi-
lio ac virtute potiti sunt. ipse tyrannus, cū viuus in ptātem venisset,
memor flagitiorū ac scelerū, sibimet mortē veneno consciuit. in eius
locu filius ab Sofæ cæterisq. suffectus. His cognitis rebus confestim il-
luc ab Ternate Ioannes Beira trāsmissit. territòs incolas palatosque,
suauī oratione ac familiari vultu contraxit: monitosq. per eam defe-
ctionē quāto quamq. nefario se se obstrinxissent crimine; docuit ni-
hilominus modo facti peniteret, non esse cur de venia desperarent:
quippe nullū excogitari posse delictū, diuinę bonitati atq. clementię
par. Multiplici malo emollita iâ & subacta erat gentis duritia. hoc al-
tius

- A tius amātissimi patris monita penetrarūt. ergo vbi sat magno acriq. dolore compunctos, & priora consilia cū gemitu detestantes, ac sibi met ipsis iratos animaduertit; bono ac fidenti animo inbet esse: tum solemnī ritu per sacrā confessionem expiatis, Ecclesię sacrosanctę, Christoq. salutis humanę parenti restituit. Inde noua rerū omniū facies. pariter hominibus recta mens, laticibus dulcor, telluri fecunditas redijt: luctus, mœror, atq. formido, in gratiarū actiones, hymnos, lætitiāq. cōuersa: deniq. inaudito miraculo, noxij quoq. mures, qui sata per id tempus in perniciē gentis eroferant; aquę lustralis adspersione protinus ethnicorū in arua cōpulsī, tanto quidem eorū damno,
- B vti vulgo cum Christianis iniuriam exposcularent: mox etiam tantis ac tam varijs permoti prodigijs, gregatim ad Beirā baptisimi gratia confluērent. ijs, quod pater solus cunctis ministrare nō posset, socios a Ternate accersijt primum: dein, cum ne ij quidē sufficerent, magistratum rogatu in Indiam ad subsidia petenda profectus est. Interea Gaspar intra insulę Armuzię fines exacto ferme triennio Goam superiorum accitu reuertit, Iaponios inde Sinasque, si per eosdē superiores liceret, tum etiam Scythas, vt ex ea parte immenso circuitu Romanam ipsam adiret, vasto & celestibus flāmis ardenti agitans animo. Verum in digressu ab Armuzianis, haudquaquā ei leue negotiū fuit.
- C Non, n. precibus dūtaxat, lacrymisq. vti mos est, ne se defereret, summi pariter infimiq. tendebant; amica parabatur ei vis; posteaq. locis opportunis insidię, quas ille frustratus, celeri lembo ad Lusitanā peruenit classem, capta & direpta Catifa Canarinos ad portus eo ipso tempore nauigantē. ibi magno militū ac naualis turbę gaudio in vnā e rostratis acceptus, ad Bazainum applicuit. A Bazaino, Antonij Laurerij Franciscani inuitatu, ad salutandos in vicino Christianos excurrit, ab eodē Antonio per Euāgelium genitos. Multa, in eo tractu, priscę artis & magnificentię monumenta visuntur. in ijs Canarini fanū quod appellant, vna cum ædibus priuatorū multis, itemq. vijs & angiportibus, nec non cisternis ad centum, ē solido ac viuo lapide feramentis excisum, aliud item ex vna petra fanum elephātis vocatur, multis insigne simulacris, ac duobus præcipue colossis ingentibus, terna quęis capita, totidem pedes manusq. eiusdem operis templum aliud incerto titulo, Antonius rite expiatum, Christo dicauerat. in tēplum id Gaspar obuio Christianorum agmine, præcinentibus tubis, effusa cum lætitia exceptus, rem diuinam peregit, grauiq. & efficaci oratione animatis ad fidem officiumque neophytis, Tanaham inde, Ciaulumque, postremo Goam cunctis optatissimus appulit. At Xauerius, ex Iapone Indiam, ex India retro Sinarum littora petiturus, primum Christianos in digressu confirmat. Cosmum Turrianum, & Ioannem Fernandum, Amangutiano præficit gregis; ipse in Bungum, quo Lusitanorum appulsam audierat nauem, recta contendit. Rex erat Bungi tum adolescens, & cæcis errorum tenebris inuolutus. at-
- tamen

tamen cognito quanta Xauerij esset virtus, quanta etiam apud Lusitanos auctoritas, (quorum ille, ut plerique eius tractus dynastia, commercium ac societatem expetebat) aduenienti patri sese valde humanum & honorificum praeiuit: abeunti, comitem è suis familiaribus cum epistola & donis ad Indiae Praetorem dedit, idem, ceteris è Societate, qui in Iaponem postea missi sunt, eandem humanitatem ac benevolentiam praestitit; proprium in suo regno domicilium adsignauit; aditum ad Regum finitimorum familiaritatem gratiamque litteris ac nuntiis munijt: quin etiam, in maximo rerum suarum discrimine, inter grauissimas bellorum ac seditionum procellas, eorum saluti & incolumitati praecipua fide curaue consuluit; ac duodeviginti-
gesimo demum post Xauerij profectiorem anno, Christiana sacra suscipiens, quae ad id usque tempus metu seuerioris disciplinae fuerat auersatus, de tanti patris nomine Franciscum appellari se voluit. nouissime vero, ad Gregorium xiiij. Pont. Max. legatos è regia stirpe, venerationis & obsequij nomine destinauit: qui Olisiponem ipsius ferme triennij spatio, perquam ancipiti nauigatione deuecti, & a Philippo Catholico Rege in primis munifice comiterque tractati, bonam Hispaniae & Italiae partem, ut inaudito post omnium seculorum memoriam, ita gratissimo cunctis principibus populisque spectaculi genere peragrarunt. Caterum Xauerius, praeter Bungesem, de quo dicebamus, Regis internuntium, ex ipso etiam fidelium numero viros duos egregie cordatos assumpsit, Mattheum, & Bernardum, ad urbem usque Romam Iaponice indolis exempli causa mittendos. quorum alterum Goë mors abstulit; alter, quo intenderat, cursu felice peruenit, & ab Ignatio in Societatem acceptus, quo in vulgus obscurior, eo per otium attetior, exquisitas Ecclesiae Romanae caeremonias, religionesque, & sacrorum apparatus est cõtemplatus; celeberrima sanctae urbis templa insigni cum animi fructu, ac pietatis incremento non semel obiit; patriam deinde repetens, multa Iaponijs narraturus; in Lusitania letali correptus morbo, Conimbrige supremum
vite actum haud sine plausu peregit. Hisce ergo comitibus a Bungo Xauerius Nouembri mense anni quinquagesimi primi, paucis diebus peruenit ad Sinarum insulam Sanctianum, quo commeabant per ea tempora Lusitani, leucas ab urbe Cantone triginta. ibi inter alios opportunè reditum ad Indos parantem Didacum Pereriam offendit, nauarchum experientem, & industrium, & Sinarum utcumque littoribus adfuetum. Cum hoc sua pater de introitu aggrediendo consilia contulit. Aptius nihil utrique visum, quam ab Lusitano Rege ad Regem Sinarum, amicitiae, & societatis ineundae cum litteris ac donis orator. quam rem infeliciter olim quorundam culpa tentatam, mitigatis ipsa die Sinarum animis, modo temeritas abesset ac frans, multo iam nunc melius cessuram, haud inani coniectura sperabant, in huius porro noui legati comitatu posse Christi nuntios in ipsa medi-

A mediterranea dissimulanter induci, qui vel aliquam linguæ consuetudinem, vel interpretes certe nacti fidos, magno deinde animo, diuina subnixi opē sementem Euangelij facerent. Cum ea maxime ratio probaretur, legationem sibi (ni Prætor abnuat) Pereria ipse deposcit: cætera, nempe Xauerius. Hac mēte profectos ab Sanctiano, atrox procella e regione Cincei portus inuasit, auulsamq. repente scaphā, & in ea duos ē nautico ministerio Mahometanos, ex omnium oculis abstulit. Furebat ventus: aquarum insani montes vndiq. minabantur exitium: nautæ maioribus demissis antennis, modico tantum velo tē pestatis vim subterfugere nitebantur: memoriā scaphæ, propior metus ac terror cunctis excussit. Xauerio tantū ea infidebat cura, neq. id, euadendi consilio si naufragium incideret; sed miserum illud animarum par ab sempiterno interitu vindicandi, nimirū diuinitus cōcepta spe, si reciperentur, Christianos aliquando futuros. Hoc ille studio accensus, quamquam alieno tum tempore, intentos gubernaculo nauclerum ac præfectum aggreditur, diu renitentem vtrunq. monitis, obtestatione, auctoritate peruiincit, vti dolones demitti, protinus imperent, agre id exsequuti prætē, mox, cum ne sic quidem ē summo speculantibus appareret scapha; pelago sœniente vela rursus expediunt. Tum, inuictō caritatis ardore ad proram aduolat pater:

C iniectis antennæ manibus, haud intermissa ad Deum prece, paululū adhuc morā per summam contentionem extorquet: puerum iubet, dispiendi causa, denuo rudentes ascendere. Cum hæc maxime fierent, ecce subito aduentans præter omnium opinionem scapha conspicitur. Protinus clamore sublato contracti dolones: atq. ad eam expectandam, cursumq. facilius inhibendum, obliqua oneraria contra maris impetum sistitur. appropinquanti dein eminus iniici funem Xauerius vetat, affirmans ad ipsum nauius latus recta accessuram esse per se: neq. aliter factum. per medios fluctus facili admota remigio, tandiū stetit, dum tenacius religaretur ad puppim, lenitum interea

D pelagus. Mahometani ē tanto periculo sospites, instante Xauerio ceterisque, ad Christum extemplo conuersi. cuncta prorsus vti prædixerat, euenerē, scilicet magnitudine rei primo defixi omniū animi: noua dein perfusi lætitia, diuinam clementiam gratulantes agnoscunt: ac prospero demum cursu Malacam deferuntur incolumes. ibi solita celebritate pater acceptus, non diu substitit, inspectis tantum & confirmatis in opere socijs, ex ea vrbe Cocinum, Cocino Goam deuenit Februario mense, anno seculi huius quinquagesimo secūdo, quatuor non totis mensibus ē lapone illuc vsq. consumptis. eius aduētus, quo diutius ac longius abfuerat, eo maiorem vniuersę ciuitati lætitiā attulit. ipse, a descensu, primum omnium, publica nosocomia, & sacra cœnobia religioforum inuinit; dein ad collegium diuertit. Ibi Gasparem ac socios perquam suauiter amplexatus, reliquum vnum esse cognoscit, qui dudum in lecto decumberet. is ē diurno ac letali morbo

bo desperatus a cæteris, nunquam tamen spem abiecerat ipse, modo **A**
 Xauerius ante supremum adesset diem. neque mendax fuit fiducia.
 vti valetudinarium ingressus pater, iacentem grato sermone ac salu-
 tatione vti solebat, impertijt; impositisque capiti manibus, consueta
 in eam rem ex Euangelio effatus est verba; illico leuationem sensit
 ægrotus, mox etiam vires omnino recepit. Obnitente dein rursus
 amicorum turba, nihilominus in maturandâ profectionem intētus,
 Episcopo Prætorique suas & Pereriæ cogitationes aperuit. laudabi-
 les vtrique visæ. & Prætor haud grauante principem legationis Pere-
 riam declarauit, eidemque conciliandæ fidei litteras ad Regem Si-
 narum, nomine Lusitani Regis attribuit. Cæteris ornamenti donis-
 que regalibus Pereria suomet sumptu magnifice legationem instru-
 xit. Xauerius interea, Indicæ provincie res, ne quid p ipsius absentia
 caperent detrimenti, accurate ordinabat. Ante omnia Gasparē, Pau-
 lo Camerte pijs alijs muneribus occupato, quamquam inuitum, &
 comitandi per asperrima quæque patris cupiditate flagrantem, Goa
 no collegio cæterisque præposuit. Ad Bazaini culturam Melchiorem
 Nonnium; ad Tanahæ, Confaluum Rhoterigium; ad Cocini, Franci-
 scum Henricum; in Piscarium littus, Aloysium Mendium (qui dein-
 de propter Christum ibidem a Barbaris iugulatus est) ad Sâcti I ho-
 mæ coloniam, Ioannem Lupium abire iussit. in Lusitaniam vero, at-
 que inde Romam ad demonstrandum Ioanni primum Regi, tū **C**
 Ignatio Indicæ provincie statum, & petenda ab utroque supplemēta, An-
 dream Fernandum cum Bernardo Iaponio, vti paulo ante diximus,
 destinauit. In Iaponensem denique vineam, Cosmo Turriano, & Ioā-
 ni Fernando subsidiarios designauit Balthasarem Gagum, Petrum
 Alcaceuam, Eduardum Syluium. hosce Malacam vsque secum duce-
 bat. Hisce alijsque rebus, tum è domestica disciplina, tum è publica
 vtilitate compositis; inter pias deducentium lacrymas fausta q. pre-
 ces, & certantia vota discessit xv. Kal. Maij, tertio circiter mense quā
 è Iapone redierat. Periculosa in primis ea quoque nauigatio fuit. se-
 cundo prouectos flatu, adeo subita ac fœda tempestas inuasit, vti ne-
 que nautarum conatus artesue, neque vasorum onerumque iactura, **D**
 superandis fluctibus, & naui regendæ sufficerent. Inde, cum ex san-
 guine metu, humescentibus virorum etiam alioqui fortium oculis,
 relictas alijs coniuges liberosque, alijs tetræ & informe genus leti
 miserarentur; ingenti animo pater in medium prodiens, pauorem
 atque formidinem singulis demere; excitare iacentes; certo vultu ac
 sermone haud dubiam Dei benignitate salutem omnibus polliceri.
 Castellum dein onerariæ scandit intrepidus. reliquariam thecam è
 collo sibimet detrahit: lineaq. suspensam, vnius trinique Dei nomi-
 nibus fideliter inuocatis, mari mergit; ac rursus ad celestium pacem
 exposcendam, sub tabulata succedit. Haud ita in longum extenderat
 preces: cum è dira procella, turbidoq. ac fulminante cœlo, optata lux
 primum,

- A** primum, mox plena tranquillitas redijt. Hinc recreati Lusitani cum se defunctos iā periculis crederent, aperte monuit Dei seruus, hadu lenius adhuc superesse discrimen. neq. falsa prædixit. in breuia syntetiq. paulo post illata carina, cum aliquandiu ipsa inarasset vada; vectoribus pariter ac nautis nouo horrore intrementibus, eodem deprecatore in altum euasit. Mala cam deinde peruentum. ex ea vrbe pater Balthasarem Gagum eiusq. consortes in Iaponem sine cunctatione transmisiit. ipse cum Pereria sese ad reliquum itineris conficiē dum parabat. Bono iam loco videbatur esse res. quippe non modico nauigationis emenso iam spatio: & oratore cæterisq. ad suas cuiusq.
- B** partes rite obeundas accensis: cum repēte, vnde minime oportuerat, graui tum Christianæ rei damno, tum bonorum dōlore discussa tota legatio est. Præfectus eo tempore Malacā obtinebat, haud satis equo in Pereriæ dignitatem animo, ac proinde coloniæ infrequentia causatus, acceptasq. clades, & imminens ab Aceno bellum; nauem legati, legatumue ipsum, e portu excedere vetuit. Neque, obfirmata illius mentem, aut amicorum hortamenta, aut Pererię obtestationes, aut Prætoris decretum ac litteræ, aut Xauerij expositulatio, causæque bonitas, & Pontificia ipsa cum cœlestibus diris minisque diplomata, flectere valuerunt. denique, quantam in eo negotio diligētiam & alacritatem, vel certa cum impensa periculoq. præstiterat designatus orator, tam se alter hic, nobilissimæ legationi actioniq. infestum aduersarium præbuit. Neq. vero, in hac etiam vita, (ne quis indormire Deum rebus humanis putet) debita meritis vtriusq. stipendia defuere: siquidem Præfectum execrantibus quacunq. incedebat viris feminisque, elephantiaca primum inuasit lues: deinde, haud vno crimine, sed peculatus præsertim ac rapinarum accersitus, magistratu deiectus, catenis onustus, in Lusitaniam Regis iussu transuectus est. ibi cognita causa, damnatus, reductis in fiscum bonis; ad hæc, morbo in dies ingrauescente, quod reliquum vitæ fuit, per summam, & animi ægritudinem, & corporis fœditatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Contra, Pereria, egregij studij conatusq. non modo præclarum ex optimi cuiusq. commendatione, atq. adeo ex ipsa conscientia fructum, sed etiam splendida & opima postmodū a munificentissimo Rege præmia retulit. Xauerius autem, quamquā tanto præsidio ac spe subito destitutus; haud tamen idcirco despondit animum. neq. consilium saluberrimæ expeditionis abiiecit. Solatus Pereriam, atq. ad obliuiscendā iniuriā, & cōdonandas Christo inimicitias adhortatus, itinere cepto perrexit ipse cum vno è Societate Alexio Ferreria, externisq. pueris duobus, quorum alter alienigena Sinensem linguā penitus ignorabat; alter, cui nomen Antonius a Sancta fide, genere Sina, in Goano diui Pauli seminario a primis educatus annis, pertenuem retinebat patriæ linguæ notitiam. Hoc tantulo comitatu Sanctianum reuectus pater, ante omnia in littore temporariam

porariam ædiculam ex obuia materia raptim exstruxit. ibi rem diuinam quotidie facere, & Lusitanos negotiatores omni officio adiuuare, vti solebat, instituit. simul, e Sinis qui ad eam insulam commercij causa ventitabant, peritum interpretem sibi parauit, qui tamen postea iniecto iudicij pœnarumq. metu, fefellit fidem. ab alijs, de gentis quotidie moribus, legibus, institutis, diligēter quærebat, nec non de ratione insinuandi se in eas vrbes, hominumq. colloquia. quam illi rationem, cum sine euidenti capitis discrimine propter seuerissimam interposita edicta iniri negarent posse; tamen Xauerus, ex ijs quæ de Sinarum indole ingenioq. subinde audiebat, acriore in dies accēdebatur studio, tam docilem, tam politam alioqui nationē e gentili caligine ac tenebris eruendi: ac modo Euangelium afferre miseris quoquomodo liceret; omnes cruciatus ac mortem cum eorū salute non solum æquo, sed etiam libenti paciſcebatur animo. Huic patris voluntati studijsq. maxime Lusitani obſistebant, tum ipsius caritate, quem diligebant omnes ac reuerebantur vnice; tum vero nimia quadam sollicitudine, & anxia cura fortunarum suarum; graui scilicet pauore concepto, ne vetitos intra fines publica nulla fide subito deprehensus Europæus aduena sacerdosque, non ipse tantum acerbissimas illico daret pœnas, verum etiam denuo in Lusitanum omne nomen, regionum satellitum furorē atq. iras accenderet. atq. ob id ipsum crudelitatis eorum cum vetera documenta promebant, tum etiam recens in Lusitanos aliquot edita, qui tempestate in littus eiecti; comprehensi confestim ab incolis, teterrimo etiam tum carere tenerentur. quod si naufragis & eiectionis euenisset: quid tandem illi futurum, qui sese, prudens volensque, nullis cuiusquam opibus vel commendatione fultus, intra illorum præsidia & septa nō dubitasset includere? Deinde, vt maxime cuncta experiri libitū foret, quam tandem facultatem habitura esset res? calcaturumne cum comitibus æquora? an, centum fere millia passuum (quantum interesset spatij) trabe vel tabula traiecturos? nam portitoris quidem, & nauicularij nullam omnino fore copiam. Lusitanos, omni appulsu continentis arceri. Sinis, capitale esse, quemquam externum iniussu Præfectorum inferre. quod si quis adductus pretio, suam in id operam quamuis occulte detulisset; verendum tamen, ne pernummerata mercede, receptum cum inermi socio puerisq. peregrinum, vel in deserta quapiam insula per scelus exponeret; vel breuiore facinoris compendio, nequid indicij emanare posset, in altum e nauis projiceret. Cum hæc ad terrorem a Lusitanis haud absurde proponeretur; nunquam tamen Xauerus de sententia potuit demoueri: tantum, quod ad ipsorum incolumitatem ac mercimonia pertineret, omnem illis dempsit timorem; persancte pollicitus, non ante se quorēdebat iturum, quam confectis ipsi negotijs ab Sanctiano soluisent. cæterum a transmissione in id tempus preparanda non destitit,

ali-

A aliquandiu nullo successu, quippe Sinæ institores, ad quos erat necessario confugiendum, appellati ea de re, vulgo negabant. ad extremū tamen pecunia euictus est vnus, huic cum Xauerio in hæc pacta conuenit. Sina lembum, occultandæ rei gratia excluso omni alio remigē, nauta, vectore, suis duntaxat filiis famulisq. ad iter in diem certā instrueret. transuectum in suburbia Cantonis patrem, ad tres quatuorue dies clam haberet apud se; tum intempesta nocte cum sarcinula & libris ad portam vrbis nemine conscio destitueret; vnde perductus (quod extemplo videlicet erat futurum) ad tribunalia, quicquid liberet ibi de regione, alij sue de rebus, periculo suo palam explicaret. Xauerius vicissim, cuius opera transuectus fuisset prorsus haberet occultum: eidemq. naui nomine daret piperis quod ducentorū paulo amplius aureorum efficeret summam, id piper Xauerio Lusitani, quando eum ab incepto reuocare nequiuerant, in idipsum pro amicitia fuerant elargiti. ea pactione transacta pater interea omnis tormenti patientiam assidue meditari: martyrij palmam cū animarum salute coniunctam dies noctesq. sibi proponere: conditum profectioni tempus per summam cupiditatem expectare. Inter hæc euntibus paulatim Lusitanis, aduersa valetudine laborantem Ferriam, ne sibi in tam ancipiti re impedimento foret, in Indiam tempestiue remiserrat: mox ipse quoq. in febrē incidit: qua dies aliquot acerbe vexatus, cum oneratus in silo iactationem ægro admodum ferret, in casam inde sese recepit apertam, ventoq. ac frigori peruiam.

C ex ijs quas ad extremam littoris oram, Lusitani ab Sinis ædificatione prohibiti, è paleis ac ramalibus momento excitare, atq. in discessu disturbare consueuerant. Ibi quinto ab discessu die, dum Sinam ex composito portitorem expectat, nauarchis iam Lusitanis præter vnum cunctis ex eo loco profectis; cum ad refocillandas vires nihil omnino suppeteret, in summa rerum omnium egestate, germanus Christi in morte pariter & in vita discipulus, accensa diuino amore iacula è psalmis ferme petita subinde in cælum emittens, IESVMQ. acq. MARIAM suauiter inuocans, è corpore ex quo iam pridem eminebat, excessit i v. Nonas Decembris, anno Christi nati (nam de ipsius quidē ætate nil traditur) supra sesquimillesimum quinquagesimo secundo: Indicæ vero suæ peregrinationis, vndecimo. Ea de re ferius moniti Lusitani moerentes accurrunt: mirantur habitum quiescētī quā mortuū propiorē: cōpositos artus; decorā faciē; ipsa deniq. pietatē adhuc spirātia lineamēta. dein rati id qd̄ erat, indignum ac nefas, tātī sacerdotis corpus, tāq. de Lusitano vel in primis genere benemeritū, nullo exsequiarū honore, desertis in locis & barbaro solo relinquere; cū ipsis vestimētis in arcā inclusū, viua operiūt calce; quo celerius exesis acrimonia carnibus, nuda secū ossa deportēt: ipsā dein arcā deserto & squalido quodā in eius insulæ colle defodiūt. post dies aliquot cōfectis negotiis ad sepulcrū vniuersi cōueniunt; corpus diligenter inspiciunt attrectantq. non modo integrum, solidumque,

& aspectu iucundū inueniunt, sed etiam, quo magis obstupere, sua-
uiter admodum fragrans. læti suam de viri sanctitate opinionem cō-
probari diuinitus, in eadem viuæ calcis arca reconditum, venerabun-
di omnes in nauem imponunt. Inde Malacam deuectum, prodeunti-
bus obuiam cum solempni pompa oppidanis, excipitur, & sua impen-
sa funus procurante Didaco Pereria, qui nondum abierat, in ædem
B. Virginis, vbi collegium est hodie Societatis, defertur. iam tertius
a morte agebatur mensis, arcam sacerdotes & amici rursus aperiunt:
nihilominus incorruptum extrahunt mirabundi, ac Lusitanico more
(haud dubio Dei nutu, quo liquidius postea de admirabili integra-
te constaret) terre ipsi mandant nullo capsæ tabulæue munimine, pul-
uino duntaxat ceruici subiecto, & obtecta sudario facie, quinq. ipso-
mensis cum in eo tumulto iacuisset, è socijs quidam missus ad Xau-
erium inuestigandū ab Goa superuenit (quem nos deinde Romæ hæc
eadem ab alijs ante perscripta memorantem audiuius) is audita-
te ac studio explorandi cernendiq. oculis quæ ferebat faciem, sarcopha-
gum detegit, mirum dictū: puluinem ac sudarium purpureo cruore
tinctum offendit, dum funeris administri terram superingerunt in-
culcantq. inter sepeliendum expresso. cæterum corpus totum plane
illæsum, & eadem quæ ferebatur odoris suauitate: quin etiam (quod
super omne miraculum fuit) vestimenta ipsa, crepidasque, & extimū
linteū, adeo recenti specie, vt illo ipso Melchior Nonnius in Iapone
deinde, quemadmodum Diui Pauli eremite palmea quondam tuni-
ca Diuus Antonius, ita ad celeberrimas quasq. gratulationes & cære-
monias vti consueuerit, clara profecto ac testata sancti patris virgi-
nitate ac sanctimonia (quamquā alijs quoq. argumentis ante iā no-
ta) quando neq. calcis viuæ caustica vis, neq. telluris humor ac situs,
defuncti carnes aut amictū vlla ex parte labefactare valuerunt. Quo
indignius visum omnibus, vltra in defosso haberi corpus, tātō tamq.
honorifico Dei munere custoditum. In ijs Didacus Pereria, memor
amicitiæ & meritorū, elegantiore materia formaq. arcam aliam da-
masceno serico subsuendam, aureo textili desuper obtegendā cura-
uit, in eam translatum corpus idoneo loco ad vsq. tempus Indicæ na-
uigationis est habitum. quo ipso tempore Indiā repetens Cosmi Tur-
riani missu Petrus Alcaceua, Malacam ex Iapone delatus, impositum
in onerariam sacrum thesaurum vna cum altero de quo dicebam so-
cio asportat, præsens utiq. nauigantibus ac salutare præsidium: si qui-
dem nauim, diffracto gubernaculo, vadis impactam aliquoties, præ-
senti illius ope, cuius vehebant exuuias, haud dubie seruata fuisse
cum alijs, tū nauarchus ipse testatus est: idemq. actuario Goam celeri
cursu præueniens; rem totam patribus nuntiauit, ex ijs quatuor cum
totidē a catechesi pueris, biremi regia, tardius nauigati onerariæ ad
Batalā occurrunt, arcā denuo referant sextodecimo iam ab obitu
mense; æque incorruptum corpus ac vestimenta, gaudio simul ac stu-
pore

- A** pore attoniti deprehendunt. Arca iterum clausa in biremem eo quæ dixi ornatu deponitur. nauis sublati undequaq. vexillis tormenta festo cū reboatu displodunt. eo die sub vesperam a Baticala ad Gōā biremis redijt. arca noctem vnā in ædícula Deiparæ Virginis custoditur, passibus ab vrbe mille quingentis. postridie mane confestim Prætor ac proceres, Canonicorum ac Misericordiæ sodalitia, ingens præterea oppidanorum vis, & Diui Pauli collegium omne, corpori extra portas obuiam prodit. reliqua multitudo ad spectaculum effusa, parietes, fenestras, plateas, ita compleuerat, vt in reditu summoueri vix posset. cum cereis candidati nonaginta præbant pueri, sequebantur clerus & magistratus, ac nobiliū ordines: quacunq. pium incedebat agmen, multa erant passim odoramenta disposita. feretri latus vtrunq. thuribula ex argento affabrè facta cingebant: Diui Pauli templum quo inferebatur, cum per eos ipsos dies hebdomadæ sacrosanctæ agerentur solemnia, nihilominus albo peristromate conuestitum: cuncta sobriam ad hilaritatem lætitiāq. composita. Hoc maxime modo corpus acceptum, & statim in Diui Pauli sacello, tectum vti erat, magna cum veneratione repositum est. ibi, quominus tertium aperto iam loculo palam ostenderetur, efflagitantibus pariter summis infimisq. negari non potuit: veruntamen ad introspectiendum obiecti cancelli; ne applicuisse rosaria, impressisse oscula virginis carnibus, semel iterumque palpassè non satis habentes; insuper (quod apparebat futurum) in frustra, & præsemina, cæterasque reliquias inuolarent. in eo sacello tres amplius dies ac noctes habitum summo ac perpetuo omnium ætatum, nationum, ordinumq. concursu. neq. interea ab vno quopiam è superiore loco pater est laudatus, vt assolet. pro laudatore populus fuit. alij quippe reconditam viri doctrinam, & sapientiam, ac dicendi vim copiamque: alij prudentiam, vsumq. rerum, & longinquas peregrinationes ac plurimas; alij comitatem ac mansuetudinem, & sine fastu vel arrogantia gravitatem, sine indignitate summisionem, sine fūco pudorem atq. modestiam; alij castimoniam insignem; & voluntariam paupertatem; & longa ieiunia vigiliisque; alij subleuatas egentium angustias; orborum educationem ac disciplinam; viduarum ac virginum pudicitiam egregie custoditam; curatos per summam patientiam ac sedulitatem ægrotos; diremptas plurimorum inimicitias; alij verissimas prædictiones atq. miracula; (multo videlicet plura quam quæ nos alio properantes attigimus) ac partim Christianorum greges a perduto vitæ genere ad meliorem frugem, partim ethnicorū ab Satanæ seruitute ad Christi fidem obsequiumq. traductos; horumq. tutelæ, commodis; ornamentis omni ratione consultum: alij deniq. magnitudinem animi in rebus arduis capeffendis, constantiam in promouendis, & quod super omnia mirandum, adeo salubri temperamento mistam actione contemplationem; vt cum vtranq. coleret propemodū ex æquo, neu-

tra tamen officeret alteri: hæc, inquam, & alia pro suo quisq. sensula **A**
 crymantes in cælum efferre. Interea exacto ferme quadriduo, cum
 satis iam in aperto fuisse videretur, ab socijs arca iuxta maximam
 aram loco certo reponitur, & claustro munitur. Huic tantæ gratula-
 tioni Gaspar adesse non potuit, ad æterna, vti sperandum est, gaudia
 paucos ante menses euectus. Is Indicæ prouinciæ administratione su-
 scepta, publice priuatimq. multa præclare instituit, quorum hodieq.
 vsus cum vberimo perseverat animarū fructu. dumq. in domesticā
 pariter disciplinā, & communem Ecclesiarum vtilitatem intentus,
 affecto iam corpusculo acerbius graniusq. quam ferre posset imperi-
 tat; inter concionandi ardorem & contentionem defectus repente
 viribus, intra pulpitem concidit. collecto dein spiritu domum re-
 gressus, acriq. correptus febris, mox inter fodalium caros amplexus **B**
 animam efflauit x v. Kal. Nouembris, anno seculi huiusce quinquā-
 geymo tertio. elatus est magno ciuitatis luctu, quam sibi suisq. vni-
 uersam excellenti caritate officijsq. deuinxerat. Sub hac, ab Iapo-
 nijs dynastis litteræ ad Prætorem allatæ. fædus & amicitiam vltro pe-
 tebant: ac siue id ex animo, siue gratiæ causa, nuntios Euangelii, &
 sapientiæ Christianæ magistros. eare permotus, vti æquum erat,
 successor Gasparis Melchior Nonnius Lusitanus, commendata vica-
 rijs citeriore prouincia, cum socijs aliquot Iaponem petere intēdit.
 Ingens dudum in ijs locis erat perturbatio rerum omnium. Aman-
 gutij Regem inter ac populares atrox ac periculosum exstiterat bel-
 lum, nec nisi Regis & filiorū interitu restincta seditio. in Bungi quo- **C**
 que Regem, aliquot principum coniuratio eruperat. ij, commissio
 demum prælio victi casique. otij deinde nonnihil ab armis fuit. pa-
 tres ad prædicationem & consueta munia rediere. ac Deus item si-
 gnis atque miraculis adiunabat. ægroti debilesque, lustrali vt pluri-
 mum aqua sanati: ex infestsis diuturna possessione corporibus, Dei
 verbo fugata dæmonia. hæc & alia minime deerant Euangelij firma-
 menta: sed nondum idcirco notabilis fiebat ad rectam fidem accessio.
 Pauperes ferme, & inferiorum ordinum homines, colla salutari
 subdebant iugo. contumax etiamtum, & fastidiosa, veruntamen ma-
 nus olim datura nobilitas, à Christiana humilitate, ac mansuetudi- **D**
 ne, egentiumque ac vulgi consortio valde abhorrebat.

Libri quintidecimi Finis.

HISTORIA RVM

INDICARVM

LIB. SEXTVSDECIMVS.

A **I**NTER hosce tam varios dubiosq; rei Christianæ successus, repentinum & graue apud Ceilanos quoq; bellum exarsit. Columbano Regi, qui Cottam pariter insignē obtinebat urbem, tres erant sororis filij, ad quos, de more gentis, hereditas pertinebat. ij, expetitur ab insita dominandi libidine regnum, senecta auunculi detineri ægre ferentes, facta coniuratione Regem interimunt. inde ita inter se opes & imperium partiuntur, vti natu maximus, nomine Pareæ Pandar, ius populis è regali folio diceret; minimus, cui Madunio nomen (medio paucos intra dies extincto) militariibus copijs cum stipendio ac potestate præfesset. Ac primo quidem concordibus inter se animis agere visi: mox (vt est omnis dominationis male fida societas) capitales inter vtrumq; dissensiones exorta.

B Queri Madunius, non pro dignitate meritisq; tractari se, quippe qui præcipuo periculo & audacia nefariam vim ac sceleratas manus auunculo, ceteris hortantibus, attulisset; magisq; sese in dies à Pareæ consuetudine rationibusq; alierum ostendere, at ille, nouis quotidie sese caputq; suum præsidijs aduersus fraternas insidias impietatemq; munire. inter cetera, cum Lusitano Rege per supplices litteras egit obtinuitque, vti nepotem ex filia, cōtra consuetudinem, excluso Madunio, in regni successionem iusq; adoptaret. Eo acriore incensus ira Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum inferre, Cottanos euastare fines, ad oppidum castra mouere non dubitat. Rex item, ne contra

latronem ac perduellem, aggere mœnibusque potius, quam armis ac virtute sese tutari videretur; male auspicato educ̃tis extra oppidum copijs, idoneo confidet loco. erat in eius castris auxiliaaria Lusitanorum cohors. ex ijs gregarius quidã (temere, an à Madunio corruptus, incertum) plumbeo missili, sine metu suis obuersantem Regem interfecit. Tum procures in urbem extemplo sese recipiunt; nepotemq; Pareã, regijs communi cõsensu decoratum insignibus, in auita collocant sede. mox, diffisi a dolæscantis ætati, ac popularium animis, instãte præsertim ac minitante Madunio, nouum ab Noronia Pratore subsidium petũt. Ille sine mora instruit classẽ: impositisq; Lusitanorum millibus admodum tribus, ipsemet eam expeditionem obire constituit. prætendebatur bello, vetus cum Columbano fœdus; & pia pueri pænæ circumuerti defensio. sed arcana suberat profectiõis illecebrã, quod à quibusdam pro certo accepisset Prætor, auri argentiq; thesaurum in vrbe Columbo repertum; quo si potitus foret, & Lusitanũ crebra erogatione exinanitum ærarium opportune suppleri, & se suosq; facili negotio ditari posse confideret. Hac mente cõsilioq; profectus, incolumi classe Columbum defertur, leucas ab vrbe Goa ducetas. descensione facta, primũ omnium in thesauri perscrutationẽ toto pectore incubuit: & exacerbatis përaçti quæstione oppidanis, adeo vt non pauci ad hostem subinde transirent, ingenti labore miseriaq; tandem eruit quod aurcorum centum millium summam expleret, quãtum in clasis belli. apparatus insumplerat. Inter hæc Madunius cõtractis vndiq; copijs intra Ceitauacani urbem, à Columbo nouem introrsus leucas, intenta cura sese munire pergebat. Promotis eo signis, Prætor haud magna mole urbẽ expugnat: direptamque, ferro & flammis excindit: de Madunij exitu nihil traditur: inde, firmato pupilli regno, quam inuenta pecunia latior clariorque, Goãm solpes reuertit. Ab Goa, renouato impetu, Ciembẽ insulam petit, receptaculum latronũ Malabarium; in Cocinensis Regis damna perniciemq; imminetium. hanc frustra nuper à Caprali circumfessam, ipse haud incruenta victoria tãdem cepit; Malabaribus partim cẽsis, partim in seruitutẽ abductis; Circa idem tempus, auide cupienti Solimano Turcarum tyranno, occupandæ Armuziæ viciniq; tractus oblata denuo spes, Mahometanis inquilinis odio Lusitanorum per clandestinos identidem nuntios litterasq; sollicitantibus. ea si obtinuisset loca, perbreui in Cambaiam & Indiam transitu, Lusitanos quæstuosissimi commercij fructibus, & iniusta longinqui maris possẽsione, facillime depulsurum. Eiusmodi stimulus incitatus Turca, cupidus præsertim delendæ ignominia ad Diũ priore bello susceptã; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, classẽ ab Suezio propere iubet accersere; & Adeni claustra quam occultissime præteruectũ, Arabia Felicis quicquid Lusitanorum custodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino aduentu (si res patiatur) inuadere; cum eo tamen, vt ad colligendam clementiaẽ famam, incolarum animos benigna oratione ac pro-

A promissis alliceret prius, quam incendijs, cædibus, populatione vexaret. Ille, trirēibus quinque & viginti, onerarijs duabus extemplo deductis ornatisque, celeritate vsus & secunda nauigatione, Mascatū applicuit. Lusitani sexaginta, duce Ioanne Olisiponensi eam arcē obtinebant. ij, vel subito classis appulsu perterriti, vel à conueatibus imparati; Peribeco saluis corporibus & libertate deditionem faciunt: eiusq; mox deditionis luere piaculum; à barbaro contra pactonis fidem, & Solimani mandata male mulctati, & in custodiam & vincla cōiecti. Eius rei fama pauidis illico nuntiis Armuziā allata, cum in maius, vt fit, cūcta certatim auferent; ita occæcavit animos omnium; vti

B amentes repēctino terrore Mahometani pariter & Christiani diffugerint. Rex cum proceribus in tuta iam sese receperat loca. ciues & inquilini, partim arreptis quæ carissima habebāt, partim etiam præformidine ac festinatione relictis; anios alij montes, alij proximas insulas petunt. duo tum ad Armuziam è Societate IESV agebant patres: eorum alter, ad nauandam in extremo discrimine Lusitanis operam, sese cum ijs in arcem includit; alter, neophytos, ne mortis metu à Christo deficerent, corrogatis in alimenta pecunijs, ad Mogastanem continentis oppidum ingēti labore traiecit; eumq; ibi gregem ad vsque transitum illius tempestatis cum fide cura, tutatus est. At Peribecus obuium nemine prouectus, vacuam hominibus, gaza refertā urbem, ad

C Turumbacum ab arce procul ingreditur: aduersus Lusitanorum eruptiones militem idoneo loco disponit: dein ceteris diripiendi oppidi signum dat. Pauca tūc erant emporia Armuziano diuitijs comparanda: vsq; adeo multi omnium ferme nationum institores, varias illuc primæ notæ merces ope, & congefferant. Ergo tātum pretiosæ vestis, gemmarum, & vniū, auriq; & argenti exhaustum; quantum alioquin expedita ad iter faciendum aliquot nauigia capere potuerunt. exposita dein ad arcem oppugnandā & apte locata muralia tormēta, quæ Peribecus præcipue infestum sibi vnum è propugnaculis tanta pilarum vi sine intermissione quassauit; vti solutis iūcturis bona pars muri prociderit, adeoq; certis ictibus pares globi in aduersa tormentorum ora contorti, vt nostris amplius ex eo loco iaculandi facultatē eriperent; neq; inter verberationem omnino quisquā ostendere sese pro pinnis auderet. Ea edita strage haud tamen ad subeundū, cōferēdasq; manus Turcæ animus fuit; siue ad asportandā festinaret prædā, seu præsidij magnitudine territus, quod Lusitanos bellatores amplius ostingentos oib; rebus ad sustinendam vel oppugnationem vel obfidionem instructos, arce contineri non dubie comperisset. Ostentata igitur in speciem, dein omiſsa pugna, Queixomé insulam, quo multos ex vrbe confugisse audierat, protinus petijt; oppressisq; ac varie cruciatis, quicquid secū asportauerāt fortunariū extorsit, inde grauē spolijs classē ad Bazorā urbē, quæ in intimo est Persico sinu Turcicæ ditionis, applicuit. ibi recognitæ manubię, & è molesta iactatione refeſtī miles. At Goā vt primū circūfideri ab Turcis Armuzianos allatū est;

Prætor, quanta maxima potuit classe exercituq. coacto, Diu fine mo-
 ra processit. inde, ne præfidijs Indiam nudaret; cum parte copiarum
 Antonium Noroniam iubet Armuziam pergere. Profectus, desertam
 direptamq. urbem; itemq. solutam dudum arcis obsidione inuenit.
 intento dein reuocadis habitatoribus, triremes duas è freto in altum
 egredi nuntiatur. Peribecus, Mecam ante hyemem rediturus, pretio-
 sissimis vtramque rebus onustam, nocte per summum silentium à Ba-
 zora soluerat, reliquis deinceps pari silentio sequuntur. Ad harum con-
 spectum Antonius confestim anchoralibus præcis, abeuntem latro-
 nem, insequitur. at ille, antecapto iam spatio, per summam & remigum
 contentionem, & nautarum industriam, vix tamen atq. ægre instatium
 ab tergo Lusitanorum effugit manus. Inde mœrens tam paruo sibi mo-
 mento elapsus hostem Antonius Armuziam reuertit, aditaq. Regis
 iussu arcis præfectura, classem, vti mandauerat Prætor, Didaco Noro-
 niæ tradidit. Eius ope ac præsentia dum fauces freti, vicinamq. oram
 attente percurSAT; profugi maris accolæ in patrias reuocati sedes; in-
 clusiq. intra sinum hostes, capto haud semel impetu cum ex angustijs
 erumpere conati essent, onerarijs duabus amissis præclare cohibiti,
 quoad vrgente demum hyeme Turca Bazoram, Noronia Goam in hy-
 berna concessit. neque ijs dum exactis, Prætor, cui puniendæ Turcarum
 audaciæ cura viuebat in pectore, Fernadum filium cum magno nauium
 ac militum numero ad easdem obsidendas fauces mature transmisit.
 is celeri cursu in Arabiae conspectum delatus; speculatorijs nauigijs
 quoquoersum dimissis, cognoscit partem triremium, ceteris ex inter-
 uallo sequentibus, cursum ad fauces intendere, continuo classiarios ad
 demendum nomini Lusitano dedecus, atq. ad vlciscendas fratrum ac
 sociorum iniurias cohortatus, ad Rosalgatum promontorium dirigi
 proras iubet. inde oram legens, circa Mascatum obuias triremes ha-
 buit octo: earum vitandi congressus causa cum littus propemodum singu-
 larè abraderent, Fernandus è celsarum numero tres rostratas, castellorum
 instar, vltro in arenam inflatis velis inferre non dubitat. inde transitu
 alueis ac missilibus intercluso, habiliores ad cursum dromones & ex-
 pedita nauigia quæ remis agerentur, egregia milite instructa, in ho-
 stes immittit. ijs, desperatis iam rebus, cum iactura triremium sese in
 terram parantes ei iungere; oppressi celeritate nostrarum nauium truci
 dantur: ac nullo pæne certamine triremes abduçæ, cæteris Turcis è loco
 quinque spectantibus, qui suorum casu perterriti, ac Mecam ne si lice-
 ret quidem tanta accepta clade redire non ausi, longiore ambitu in
 Cambaie fines ad Cindiscanem regulum perfugere. is, in fidem acce-
 ptos ac supplices, repetente dein Lusitano, ita seruauit; vt in eius gra-
 tiam triremes ad vnâ omnes membratim dissolutas, ad nauigandum
 prorsus inutiles fecerit. Eam satisfactionem Prætor Lusitanus accepit.
 Fernandum interim, haud leui parta victoria, quominus sincero gau-
 dio frueretur, cura de illis in breuia rostratis angebat: ne infixæ pe-
 nitus euelli non possent. verum postquâ pleniore accedente æstu
 latim

Alatim allenari capte; iamque falo prorsas libera atq. agiles innabāt; tum vero plausus & clamor militum ac nautarum exortus: velisque in Orientem datis, Goam incolumes ingenti omnium gaudio peruenerunt. At Peribeco, cum duabus quas dixi trirēmibus prospera nauigatione Mecam reuecto, male partis opibus diutius frui non s̄plicit. Solimani iussu, cum rei gestæ seriem postea didicisset; exsecrandæ rapacitatis atq. perfidiæ pœnas capite abscisso persoluit. Per idem fere tēpus, periclitanti Parauanę Ecclesiæ priuato consilio ac virtute subuentum. Indici maris oram, præsertim quæ ad Cori promotorium vergit, distractis tum in diuersa Lusitanis viribus, Malabares Turcis immisti, latrocinij & incursionibus infestam nomini Christiano reddiderant; nauibus ad viginti, anni vix spatio interceptis. ijdem oppidum Punical, oppugnantibus ab terra Mahometanis, admota ipsi classe viceperant, Henrico Henricio è Societate IESV, necnon præfecto præsidij Lusitani cū vxore ac liberis & quinquaginta militibus in custodiam datis: quodque multo erat detestabilius, Parauanos aliosq. neophytos ad quinquaginta millia varijs artibus ab Christo abducere nitēbātur. Eius rei Cocinam multiplex iam fama peruenerat: itemque per litteras Parauę Christiani tam duris in rebus opem ab ea ciuitate precibus infimis implorabant. ac demum, instanti minaciter hosti ut Christiana defererent sacra, consensu responderant, nisi intra quintū

Cdiem subsidium à Lusitanis venisset; tum se de religione deliberaturos. Interim Cocini cognito sociorum extremo discrimine; ingēs incesserat dolor, quod ærario exhausto, & absente magna parte iuuentutis ac nauium, publice Parauis opitulandi nulla esset facultas. Inde cū vulgo mœsti perplexique, casum vicinæ Ecclesiæ miserantes hærerēt, Aegidius Fernandus Caruallius in communi causa, præcipuam Christianis operam nauare constituit, eximia pietate pariter ac fortitudine vir; quam nuper in obsidione Malacēsi nobilitauerat. Is contracta vndiq. pecunia, & omni pene domestico instrumento in idipsum oppignerato; quamuis tum è crure altero laboraret; biremes quatuor,

Drebus ornauit: multis deinde cum lacrymis per sacram confessionem expiatus, cœlestiq. refectus cibo, in hostes duxit intrepidus: eosq. ad Calecarem vicum affecutus; vno IESV nomine fidēter inuocato, renouatis quę iam consensuisse videbantur militiæ Lusitanæ miraculis, rostratas minores duodecim, lenunculos, quos vocant cialatones, amplius quadraginta, momento fudit fugauitque: in terram dein egressus, Mahometanorum ædificijs ignem iniecit: Henricumq. grauiā & acerbā multa perpesum, cum reliqua Lusitanorum manu è vinculis eripuit. Sub idipsum fere tempus quo aduersum Christi fideles Malabaria grassabatur impietas, (ex quo facile diuini cōsiliij ac destinationis appareat altitudo) ex eadem natione gloriosum Euangelio testimoniu perhibebant Malabares adolescentuli sex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad septimum vsq. decimum. hosce, Lusitana qua

vehébantur naui, circa Arabiam à Turcis excepta, cum à Christo ad A Mahometem traducere summa ope barbari conarentur; postquam alternis blanditiæ minæq. nil proderant; ad verbera cruciatuque descēdunt. Addūtur ad cæteram immanitatem stillæ adipis igne liquati, ea tormenta multaſq. præterea iniurias, puerorum virtus fidesque vicit egregie. Turcæ obſtupefacti cōſtantia, ab ijs vltra vexandis tandē abſtiterunt. At Caruallius, præter inſignē apud Indos gloriā, ab Luſitanis quoque, & ab ipſo in primis Noronia debitum tantæ virtuti, & caritati præconium tulit: dumq. digna talibus factis exquiruntur præmijs; interim ē regio fiſco quicquid in eam expeditionem inſumpſerat, benigne repenſum. Eodem Noronia Prætor, cum alia, tū duo in primis horrenda fuere naufragia. Emmanuel Soſa, cognomento Sepulueda, qui Dienſi (vti memoratum eſt) præfuerat olim arcis, vir opulentus ac ſplendidus, ducta in matrimonium Eleonora Garziæ Salæ tum Prætoris filia, tactus deſiderio patriæ; preſſam diuitijs roſtratam excellam Cocini conſcendit. ſequebatur vxor, ac parui liberi; & Pantaleon Salæ, & nobiles aliquot; & præter nautas, famulorum, etiam ac mancipiorum turba: in vniuerſum capita ferme ſexcēta. Ianuarij menſis initiū, Luſitaniam ex illa petentibus ora, ſtatum ſoluendi tempus. vëtorum id vices, ac dudum explorata nauigandi ratio poſtulat. Soſa cum cæteris, quod impeditior ad Coulanum coemptio fuerat; non niſi Februario menſe profeſtus; circiter Idus Aprilis Caſſarium littus aperuit. C Inde leni ſtatu proueētis, circa Bonæ ſpei promontorium vehemēs ab occaſu obſtitit ventus, idque cum fulgetris, & cœli fragore, te traq. ac minaci nubium vi. Tum inhorreſcens mare paulatim attolli, maioreſque in ſingula momenta ciere fluctus. Cum inaduerſum obnitendū, remigio deſtitutis, nulla eſſet ratio; pauliſper addubitatū à nautis, vtrū demiſſis antennis, in ſalo tranſitum tempeſtatis exſpectarent. verum Oceano magis magiſq. ſæuiente perterriti; ſimul propter anni tēpus abiecta ſuperandi promontorij ſpe; retro in Indiam pari conſenſu vela dare conſtituunt. Sed ne id quidem ē voto ſucceſſit, adeo violēti ac repētini ſtatus ab Oriēte, diuerſiſq. coorti plagis, quaſſatæ iam nauis in perniciem conſpirauerant. Horū impetu vela primū diſciſſa: malus deinde, mox gubernaculum, fruſtra fluctus euitante magiſtro, diffringitur, præterea coſtis immodica iactatione conuiſis, multo plus accipiebat vnde, quam vt exhauriri aut egeri ſumma turbæ naualis contentione & induſtria poſſet. Neque, præcipitata leuandæ nauis bonæ onerum pars, auertebat exitium, per hunc modum ſpoliati armamentis; obuerſante perpetua mortis imagine, dies aliquot in alto iactati, poſtremo vrgentibus à meridie ventis, certum ad naufragium ad terram appelluntur. neque erat in malis potius quicquam, ni viuentes videntesque hauriri profundo, vel in cæca vada ſyrteſque adigi malent. ad teli ergo miſſum iactæ ab vtraque parte anchoræ, dum ſcapulis, quæ vna ſupererat ſalus, in continentem euaderent. Soſa ante alios cum vxore filijſque, & primarijs aliquot, raptim elata pecunia gen-

A gemmisque, transuecti haud sine ingenti periculo: vsque adeo immanes toto littore moles aquarum illis reciproco frangebantur. neque idem effugium cæteræ multitudini patuit; scaphis, post vnum alterumue traiectum, in dorsoosa breuia impactis & comminutis. Eodem fere temporis articulo anchorarius suavis in Austrum obuersus, quamquam valido nexu & crassitudine, rumpitur. Tum qui remanserant, diuisa naus latera, & vasto dehiscentem hiatu alueum conspicati, erumpentia ex imo dolia, sarcinas, capsasue corripiunt; seque, incertam ad spem, qua cuique proximum est, in mare demittunt. Miserâdo hinc spectaculo, immistos fluitanti gazæ mortales, & naualia instrumenta passim agi ferrique cerneret. Periere ab ipso statim deiectu, Lusitani circiter quadraginta; ex alijs nationibus, ad septuaginta: reliqui haud semel operti fluctibus, ac turgido spumantique aestu in diuersa raptati, ad hæc, scriniorum incussu liuidi, aut clauorum squammarumque ictu cruenti (tantus amor est lucis) tandem semianimes in sicco vestigia posuere. Vixdum euaserant; cum in conspectu omnium, vacua hominibus carina subsidit; & arenis illata, duas primum, dein quatuor in partes, ad extremum in minutissima frustra diffiliit. hæc maxime clades ad vltimam pæne rerum desperationem Lusitanos adduxit. quippe, consilium fuerat; è reliquijs naufragij subitarium dromonem intentis vestibus ad cursum aptare; atque vbi licuisset, cum delectis retro Sofalam aut Mosambicum opis petendæ causâ transmittere. Eam quoque sibi facultatem ereptam videbant, cû è discerpo nauigio laceroque, vix ylla fragmenta cubiti mensuram excederent. Paulatim dein, quæque supernatauerant, quæque obruta fuerant, pæne cuncta cum cadaveribus in littus eiecta: ipsæ quoque demum anchoræ, hastæque, & minora tormenta, quamquam hæc quidem prorsus inutilia; sulphureo omni corrupto puluere, neque vllò conficiendi apparatu. Inter hæc autumnus abierat: &, quod ab æquatore in meridiem gradus vnum & triginta distat regio; resouendæ turbæ, frigore, inedia, vulneribusque torpenti, Sosa complures excitarat ignes. tum ex aliquot oryzæ semicorruptæ modijs, ac salisamentis, quæ tempestatis iniuriæ superfuerant, cibaria in singulos parce diuisa: quod squalida circum arena, ac nullum esset cum incolis, fera & inhospita natione commercium. dulces tantum in proximo scaturigines emicabant. atque ob id, connexis in orbem scrinijs, aduolutoque saxorum pondere, vti securas exigerent noctes, loco munimenta circundata; & quatuor in partes, vt assolet, vigiliæ distributæ, quas intempesta nocte haud semel circuibat Sosa; neque vllum, in tali calamitate, boni & ciuis & præfecti omitebat officium. Tredecim ferme dies curationi corporum dati. mox de summa rei deliberatum, quid agerent, quo se conferrent. nemini dubium fuit, quin oram tenentes, ad flumen contenderent, cui Laurentius Marchesius olim ab Sancto Spiritu nomen indiderat: eodemque Lusitani ab Sosa & Mosambico mercimonij causa

com-

commeabant. id flumen à statuiis in Orientem aberat leucas centum A
& octoginta. Ab hoc decreto, Sosa, quamquam præcipua in clade, tam-
men cæteros ipse vultu ac sermone confirmat: ne asperis in rebus des-
ponderent animos. qui se pelago committant; ijs famem, sitim, iactu-
ras, arumnas, omnia incommoda esse debere proposita. quæ si contin-
gant, non ita mox cadendum, quasi ea nunquam euentura existima-
rint. ad hæc, pro suis quisque delictis æterna supplicia meriti; breuia
ac temporaria non inuiti persoluant. Simul, eo infortunio, non quid
perdiderint cogitandum, sed quod euaserint. amisisse multa: sed pe-
riri vna cum ijs quæ amiserant, potuisse. monuit insuper, vt inter esse-
ras destituti gentes, nullum deinceps nisi in coniunctione & concor-
dia præsidium collocarent. nemo seorsum; omnes in commune con- B
fulerent. nihil neque dispersis, & vagis tutum, neq. conglobatis & cõ-
sentientibus noxium fore. postremo precatus est cunctos; in ratione
itineris, Eleonoræ & filiorum vel ætati uel sexui parcerent; seq. vali-
di & robusti ad infirmorum vires attemperare ne grauarentur. Ad ea
succlamatum, duceret quo vellet, & quo modo, se ab eius auctoritate
arbitrioq; non recessuros. Per hunc modum corporibus & animis vt-
cunque firmatis; hoc maxime ordine capeunt iter. Præcedebat So-
sa cum vxore virilis animi fœmina, liberisq; propter ætatem securis,
& Andrea Vaseo nauiis magistro (is præcelsum Crucis vexillum fere-
bat) & Lusitanis alijs octoginta, seruis præterea centum. hi puerulos C
tergo per vices; Eleonorâ informi pilento gestabant, sequebantur cū
ancillis & imbelli turba nautici. agmen infaustū Pantaleon & reliqui
cum mancipijs Lusitani cohebant. Modicis inde itineribus, per infe-
sta Castrum incursionibus, & noxijs animantibus loca progressos: in-
uiæ rupes, excedentia in nubes iuga, despectu horrêdo conualles, cœ-
nosæ voragines, inflata imbribus hybernis flumina excipiunt. ijs dū
superandis, humilia procul vada, clementesq; montium ascensus ac
descensus inquirunt; littoralis spatij triginta non amplius leucas, cre-
bro ipsi ambitu flexuque, cæcis ad hæc erroribus, in centū prorsus ex-
tendunt. Mensis inter hæc voluitur. simul, extrema quoq; inopia, con-
sumptis iam omnibus alimentis, conflictari cæpti. Sustinebant famē D
primo conchyliis, putresq; cetorum artus, & alia maris eiectionem-
ta. dein, vbi à littore abscesserant, syluestria poma baccarum: tum te-
nerrima frondium; postremo bestiarum cadauera & ossa quælibet
igne tosta; pellesque mollitæ. Nec leuius torquebat sitis: cum oppi-
do pauci, nec nisi magna præsentis pecuniæ mercede, aquandi causa
de viâ decederent, insidiantium ex occulto latronum impetus, atque
leonum etiam ac tigrum ignota cubilia metuentes. enormia inde a-
quæ pretia: vt octo interdū aureis hemina constaret. Inter quæ sub-
inde aliqui lassitudine, inedia, siccitate confecti, deploratis viribus,
Aethiopi diro, belluisque, & alitibus præda restabant; suprema ad
suos mandata dantes antecedentibus: quorum in animis, vt fit, diu-
turni terrores & proprium cuiusq; malum, omnem pæne miserationē

A ac sensum alienæ calamitatis exstinxerant. Solum tamen, cari aliquot relictî, supra modum angebant. vxoris vero quotidiani labores miserrimæque propemodum emouerant mente: quâuis illa quidem sese marito infatigabilem corpore pariter animoque præstaret comitê; ac baiulorum destituta ministerio, dudû suis ipsa pedibus ambularet addês ceteris animos; & in partê oneris, tenera proli subleuandæ succedens. Quarto mense ad amnem Sancti Spiritus peruentum ab inscijs. causa latendi fuit, quod auditæ conceptæq. animo magnitudini haud quam respondebat flumê (quippe tribus alueis ea regione decurrês, in exitu iungitur) & idonei ad percontandum explorandumq. interpres deerant: siquidem Aethiopicis ex alia longe regione mâcipijs quæ habebant in comitatu; nondum erat cum ijs populis tanta societas linguae, vti per illos possent, quæ vellent, probe cognoscere. Percômmodè cecidit, quod regulus ea tenebat loca, miti admodum præter aliorum consuetudinem ingenio vir, beneq. in Lusitanos animatus, quod illi placidum & æquum paulo ante commercium cum ipso Laurentio Marchesio & Antonio Calderia fuisset. Is, peramanter acceptum Solum & reliquos, apud se, dum aliquis ab Sola inlitor appareret, omni arte retinere conatus est, partim ab insita humanitate, partim etiâ proprij commodi gratia, quod finitimis implicitus bellicis, tempestiuo firmoque sibi auxilio diuinitus oblatam hanc putarent manum. ac proinde, post multa benigni vultus inuitamenta, denique gestu, nutibus, & incerta vocum significatione denuntiat, haud procul abesse inde potentiorẽ se Regem, impium, & rapinæ adfectum: si pergant, præcipitis consilij pœnas daturus. Nec preces, nec monita profuere. quo liberalius habebatur Sola, eo magis fraudem suspicatus, porro abire contendit, nauiculisque ab eodẽ regulo impetratis fluuium trajicit. Quinto die ad medium amnis brachium processere, leucas iam à naufragio trecentas emensi; è quingentis comitibus ad centum & viginti varijs cladibus redacti nõ amplius. id quoque brachiũ, cõductis pretio lintribus, imminentiũ ignari trãsmittunt. maiore dein vsu linguae, per interpretes haud dubie cognitum, id esse flumen quod tanto iam diu labore quæsisset: & eiusdẽ habitus albos homines illuc nauibus itare consueffe. nõ longe à mari is locus aberat. falsi ex eo latites: neq. vllam dulcis aquæ venâ circũ apparere cõstabat. ad hæc, solum plane incultum ac sterile. cũ ibi Lusitani, malis victi, sub noctem necessario confedisent; postridie aduentantes Aethiops ferme ducentos adspiciunt. ac primo adesse præiurati, arma quæ male iam sustinebant, expediunt: reliquias viriũ ad repellendos fugandosq. latrones intendunt. dein, postquã pacatus appropinquabat Aethiops; ac, quinã, & vnde profugi, blãde querebat; sũpta fiducia, infortunij summã, & exhaustos labores, per interpretem exponunt. cibaria tantũ, neq. ea gratuita iure gentium petunt: feramenta genti expetita conciliando cõmercio proferunt. Haud spernenda crescendi occasio barbaris visa. tãtũ de re ex tuto aggredien-
da.

da solliciti, ac toti è fraude mendacioq. conflati, respondente, nihil ^A esse cōmeatus in promptu: haud ita distare oppidū: eo si accesserint, hospitaliter ac benigne cunctos ab Rege tractatū iri. Suadebat requiem vltima lassitudo, & inuentus agnitusq. tandē exoptati suuij terminus: vāsana insuper fames vrgebat ac sitis. age sane. ducibus iisdē ad oppidū tēdunt. iamq. successuros, perviatorē ingressu prohibet Rex. densæ arbores in vicino adsignata, quarū vmbra sese vt cunq. reficerēt. sex ibi dierū fuit mora: clauos ferme reuulsos è nau fragij tabulis, cū carnibus nutrituq. alio permutabant: sitim leuabat in proximo fons. contracta inde cū incolis nonnulla consuetudine, perniciosam in spē hospitij Sosa paulatim inductus, mercatoris cuiuspiā aduentū ab Sosa, si liceat, ibidē operiri constituit. idipsum ^B Aethiopes cum valde hortarentur; ex ijs missi ad Regē, qui Sosa interim, & coniugi, ceterisq. pro instituta societate paulo commodius diuersoriū peterent. Ille, populariū haud absimilis, omnibusq. artibus ad fallendū instructus, iubet Sosa renūtiari; se suosq. optimo esse in aduenas & calamitosos animo: sed quominus eos adhuc intra oppidū admiserit, duabus maxime causis retardatū. altera, quod magna tū annonæ penuria, vno omnes loco sustentari non possent: altera, quod ferro succinctos, & vario genere telorū, incolæ seminudi, ac sudibus tantū ad sueti, maiorem in modū extimescerent. Si animum ^C inducant Lusitani, ad pactæ mansionis fidē, arma interim apud se custodienda sine dolo deponere; se domi suæ præfectum primoresque benigne habiturum: reliquos, circumfusus oppido vicis fida in hospitia diuisurum. Dura omnino postulata visā concilio. sed recusantibus, extrema necessitas & egestas instabat. ergo nemine præter vnā Eleonoram dissuadente palam; Sosa qui amice monenti atq. inuitanti regulo priori abrogauerat fidē; repudiatis Eleonoræ precibus monitisq., se ac sua demum omnia insidioso huic præpostera credulitate permittit. cohors reliqua ducis auctoritatē sequi non dubitat. tradita extemplo arma præmittuntur ad Regem: Sosa cum vxore, liberisque, & fidelibus aliis ferme viginti subsequitur. ceteros quinos ^D vel senos regii præfecti varia in loca diducunt. nec dum ad inhospitales peruenerant casas, cum destitutos ac diremptos ab ope mutua; non peculio tantum, siquid abditum gerebant, sed vestimentis etiā quamquam attritis ac laceris exuunt; eaq. nocte maligne admodum pastos, mane fustibus conuulsiq. per summam perfidiam & immunitatem tectis ac vicis exturbant. Rex, gemmis, auroque, & argento, & quod pretiosi reliquum Sosa & familiaribus fuerat, audivissime rapto, corporibus tantum ac vestimentis abstinnit; domoq. cunctos itē exegit, insuper increpans, clementia adductum se non pro meritis tracta sse vagos piratas, & cōmunes humani generis inimicos. Tum demū sensere Sosa comitesque, quam stulte sese inermes ignotæ ac barbaræ fidei credidissent. Neq. hic finis miseriarum fuit. nanq. dū inopes consilij, solutis ordinibus, nullo rectore, nullo signifero, passim

Asim incerto errant gradu; noua repente Aethiopum manus, praectis armata sudibus, in Sosæ manipulum inuadit: ipsumq. & ceteros vtriusq. sex nullo discrimine vestibus nudat, obnoxios, & contra ne hiscere quidem audentes. adeo ablatis armis ceciderat animi. Eleonora tantū, generis memor, ac pudoris ad vltimum retinens; obniti acriter, pugnis quin etiā colaphisq. barbaros vltro ad necem irritare: quoad mariti deniq. hortatu, & deficientibus iam plane viribus, abstinit. nec mora: detractæ direpteq. vestes; metu ac pudore confusis qui ex infelici comitatu restabant, atq. ab rāta rerū indignitate auertentibus oculos. tum vero, castæ matronæ tristior omni mortelux visa: defodit arenis è vestigio sese: quæ supereminet, soluto raptim

Bfusoq. obtegit crine. mox ad Andream paucosq. superstites voce suprema: Vox quidē, inquit, duci vestro fidem egregiam praestitistis, optimi viri. nil vltra opus est. ite, vobisq. ipsi tandem aliquando cōsultite. ac, si quæ patriis olim finibus reddi cōtingat; renuntiate quoloci mea me maritumq. delicta perduxerint. Mœstum inde silentiū immobilis tenuit. cara tantum intuenti pignora, iuges riui lacrymarum denso cum gemitu profuebant. Sosæ item, altus mœror ac dolor vocem incluserat. cumq. defixo in terram obtutu, aliquandiu attonito ac stupenti similis adstiteret; paterna demum exstimulante cura, proximam in syluam querendo qualicumq. nutrimento secedit.

Cinde regressus, Eleonoram triduo ieiunio fletuq. pene consumptā, è filiolis alterum prorsus extinctū offendit, eumq. suis ipse manibus terræ mandauit. Postridie eodē pabulandi functus officio, coniugem vna cum filio exanimem reperit, & lamentabili circum vociferatione complorantes ancillas. Hisce confestim summotis, in dextrā iacentis manum aliquandiu reclinato capite incubuit: dein iisdem adiuvantibus ancillis, cadauer vtrumq. sepeliit, nihil vnquam effatus. postremo sese iterum abdit in syluas. ibi laniatum à feris putant. nunquam deinde comparuit. Hunc exitum, inter paucas miseranda Sosæ peregrinatio terra mariq. sortita, cum seculi huiusce tertius & quinquagesimus ageretur annus. reliqui ad centum, fœdo agmine, rerum omniū inopes, diu errabundi, variis casibus ad sex & viginti redactō numero, cū pro captiuis haberentur, deniq. ab nauiculario Lusitano, qui eboris mercandi causa regionem eam à Mosambico perierat; sestetrij in capita quaternis redempti. in ijs Pantaleon fuit: qui ante hoc biennium, exacta iam ætate, verum præualens viribus, Olisipone subito nervorum stupore apoplecticus obiit. Ceterū tanta Sosæ calamitas longe lateq. vulgata misericordiam hominū ciuit: cupiditatem & audaciam non imminuit. Anno quippe insequētī, nauarchi alii quinq. Lusitaniam versus Cocino soluere. Fernandus Aluarus Capralis cūctis præerat. ex ijs nauibus, vna tantum Olisiponē post varia discrimina tenuit. aliarū incerti euentus, Prætoria excepta, cui à Sancto Benedicto erat nomen. Hæc quantū patebat constitutis ad summum oneribus, vix vt nautico ministerio spatia superessent

essent; in medio cursu aduersis ventis & fluctibus labefacta; cum de-
 Aploratam duceret sentinam, ipsa item circa Bonæ spei promontoriū
 ad littus quod appellant Natale, vi tempestatis allisa dirumpitur. in-
 ter enatandum periire ad ducentos. cæteri ferme debilitati ac semi-
 animæ. deserto in littore corpora prostranere. Mesquita Perestrel-
 lius, qui cladi superfuit, ac totā accurate descripsit; varios insolitoq.
 addit terrores. ingruente procella, cacodemonum choreas in subli-
 mi visas. ab infortunio dum se miseri ad viam parant, silentio noctis
 nautica errantium ibidem animarum exaudita celeumata. cæterum
 hi naufragi iisdem ferme quibus priores itineribus casibusque, illu-
 uie obsiti, macie enecti, cum à trecentis amplius, ad tres circiter & vi-
 ginti rediisset summa, redempti pariter à Lusitanis negotiatoribus; B
 miseriarum & patientiæ documentum, ad Sofalam atq. ad Mosambi-
 cum ægerrime peruenere. Sub idem tempus, Alphonso Noronjæ, cū
 circiter quadriennium prouinciam administrasset; successor aduenit
 Petrus Mascarenias idem, qui Xanerium olim ex vrbe Roma in Lusit-
 aniam adduxerat. Is, qua erat in Deum pietate, bonis maiore in mo-
 dum approbantibus, ante omnia ad euellendos ethnicos ritus ac su-
 perstitutiones, quarum adhuc erant in vrbe Goa multæ reliquæ, studiū
 & cogitationes intendit, simul neophytorum libertati, cōmodis, im-
 munitatibus, è Regis decreto cum fide curaq. consuluit. Idem, soli-
 citantibus iterū ab Idalcanis odio Mahometanis proceribus, ac præ-
 sertim Inele Maluco, Mealem, qui Goæ dudum in libera custodia tene-
 batur, cum equitum peditumq. præsidio in finibus Decanij regni, C
 Pondę constituit. Goam dein regressus; vixdum anno vertente Præ-
 turæ; morbo decessit. Huic è regio chirographo rite suffect' è prima
 nobilitate Franciscus Barretus. hoc Prætor, Mealé à Ponda Inel Ma-
 lucus cum duobus equitum millibus in Decanię terræ interiora per-
 duxit. Ab rerum nouarum cupidis, quique sæuo tyranni seruitio præ-
 mebantur, ad mitem ingenio virum, ac iustum regni heredem cōcur-
 sus illico fieri captus. neq. se Idalcan aduersus ea segniter compara-
 bat. inter cætera, diffusus popularium voluntati, magnas firmasq. co-
 pias e Narsingano regno haud leui mercede conduxerat, ac postre-
 mo signis collatis, haud dubie victor euasit. Meales ad Nizamalucum D
 è fuga se contulit. Goam inde repetiit. ibi reliquam exegit ætatem.
 Prætor interea firmando imperio intentus, Ciaulanam arcem, vicino
 subiectam & obnoxiā colli, in eum ipsum collem transferre statue-
 rat. coacta ergo in id classē, cum fabris altoque apparatu Ciaulum pe-
 tit. Non latuit ea res Nizamalucum. is, ne geminum pro vno iugum
 acciperet, armato milite prior locum insedit. neque Prætori tentan-
 da res visa per uim. dissimulato consilio, & renouata cum Nizama-
 luo amicitia; ad lustrandam Borealem plagam de more perrexit: nul-
 laque memorabili gesta re; Goam ante hyemales motus reuertit.
 Sub hæc Idalcan victis perduellibus ferox; in Canarinum limitē præ-
 fectos cum exercitu milit. ij excelsis tumultis castra posuere, præter-
 fluebat

Afluēbat amnis incerto gurgite, præcipitibus vtrinque, ripis, ex hisce munimētis Mahometani crebra excursione terrestres ab Goa commēatus arcebant. Aduersus eos Prætor ex insula peditum tribus fere millibus, & paucis equitum, turmis in continentem traductis, cis flumē ē regione hostium in ipsa valle confedit. Mahometani interim ē superiore loco incendiarias bolidēs, & varij generis tela torquere. Prætor, conserendē cominus pugnae audis, quod ponti materia deesset; transitum ex omni parte circumspicere. postquam dubias voragines, & cūcta vndique prærupta cernebat; ad motis acriter equo calcaribus, vti erat cataphractus, qua in arcum coibat flumen, immani saltu transiit: ac tanta fuit incitatio, vti disruptis ephippijs propemodū ex equo delaberetur. Idem ausi ducis exemplo quidam, protinus in terram effusi, & ruentibus super eos equis obtriti. cæterę copię, simulatq. trans amnem conspectus est Prætor, qualicunque demum reperto vado, per æqua per iniqua traijciunt; ardentesq. animis, in hostem aduerso cliuo succedunt. Non tulere impetum Indi, vixdū inito certamine, queis nullum in fuga dedecus, terga vertere. neque per aspera & confragosa euadentibus Prætor diutius institit. Missi dein vltro citroq. legati; & ex vtriusq. gentis commodo redintegrata pax est. Nec minori felicitate per id fere tempus in Brasilia quoq. compositi bellorum tumultus: cum orto Lusitanos inter & Saluatoris accolae iurgio, ab Ioanne Rege Brasilię detestarent. *Sequitur dein quicquid, perq. eam tranquillitatem liberior excursus Euāgelio patuit.* Thomæ Sosa Prætori iam antecesserant Eduardus Acosta: & peropportune cum eo insignes aduenerant ē Societate IESV viri Ludonicus Grana, Blasius Laurētius, Gregorius Serranus, Ioannes Consalius genere Lusitani, Antonius Blasius Castellanus, & qui prouinciam hodie regit, Iosephus Anchietanus Cantaber. Hisce adiutoribus instituta aliquot locis Ecclesię, atque in pago præsertim, cui Piratininga nomen: vagiq. Brasilię, quo commodius erudiri possent, paulatim in vicos aut oppida contributi, atq. hic etiam miraculis nonnunquam Deus prædicationi adstruebat fidem.

D inter cætera illud insigne referunt. Bello inter Piratiningę incolae & finitimas gentes exorto; cum in aciem exissent Piratiningani; necopinata multitudo hostilium copiarum exterriti fluctuabant. Erat in exercitu virilis animi fœmina, paulo ante sacro lustrata baptismate. Hęc, perculosos metu conspicata viros, magno animo hortatur, vti signo Crucis, Christiano more se muniant, ac prælium sine dubitatione committant. Factum vti monuerat; ac denipso pauore tantus repente ardor atq. fiducia cunctis iniecta; vti alacres ac celsi pugnam inierint; magnaque edita strage, hostem in fugam auerterint intacti oēs, duobus tantum exceptis qui salutaria pię mulieris præcepta contempserant. sagittis ambo confixi; alter postmodum occubuit. Sub hęc, ad auri venas inuestigandas Lusitani milites cum fabris in mediterranea Prætoris iussu profecti. eorum animis Azpilcueta pastor adiunctus, ij per multos errores, varijs, vt assolet, confictati miserijs & ærums, de-

nique ad Saluatoris urbem rediere nullo tantæ operæ pretio. At Azpilcueta è summis laboribus ac lassitudine morbum contraxit. quosensim absumptus, magnum Brasilijs pariter ac Lusitanis desiderium sui reliquit. Interea excitæ fama rerum quæ à patribus gerebantur Carigij & Ibiragiari populi Americæ interioris; dociles mitesq. natura, Christianæ religionis præstantiam adamauerant, Castellanis præsertim hortatibus, qui ad Paragaïum amnem (is ex Argenteo defluit) sedes habebant. Nec dubitauere Carigij amplius duceti, aliquot Hispanis admistis, audiendi Euangelij ac baptismi petendi causa, Brasiliam versus à sexcentis passuum millibus iter periculosum ignotumq. capeffere. horum piæ voluntati breuiore compendio satisfactum. siquidem à Tupinaquinis diræ immanitatis gente intercepti ac trucidati, labes criminum suo protinus cruore expiarunt, tanta beatitudinis æternæ concepta fiducia, vt inter ipsam necem percussores in hæc afferrentur verba: Vos quidem arbitrati vestro, carnifices, fluxa hæc & olida membra concidite. animas certe non prohibebitis, quominus ad suum hodie conditorem ascendant. Per hunc modum mactati plerique; alijs vincla indita; vnus è Castellanis duntaxat elapsus, cum ad Sancti Vincentij coloniam peruenisset, cuncta patribus ex ordine retulit. Misus extemplo ad Tupinaquinos haud sine aperto vitæ discrimine Petrus Correa, lingue Brasiliçæ (vt supra diximus) bene peritus; trucidis ac sanguinariæ gentis ferociam blando sermone permulfit, ac duos qui supererant, exemptos è custodia Castellanos in Brasiliã perduxit incolumes. Cæterum ipse Carigiorum indole magnopere delectatus, illam sibi prouinciã à Nobrega depoposcit. additus illi comes è Societate Ioannes Sofa Lusitanis, eximia sobrietate ac patientia vir: præfinito spatio temporis, intra quod spatium redirent. Haud otiosa vel irrita fuit legatio. Ingenti labore totum illud iter emensi, verbo & exemplo magnos in Carigia terra motus animorum fecere; non plebe tantum, sed primoribus quoque à patria vanitate magis in dies ad studium Christianæ veritatis accensis. Ab eo munere dum ad socios euocandos Brasiliam repetit anno seculi huius quinquagesimo quarto, sub ipsum natalem Domini diem, quem Nobrega peregrinationis terminum dixerat; præclara vtrique tanti sudoris atque operis præmia diuinitus perfoluta. Vetus quidam erat Castellanos interpretis, quem paulo ante Correa captum à Brasilijs, & in epulas de more faginatum, ex eorum faucibus eripuerat. magna huic erat cum Carigijs consuetudo, & auctoritas, varijs artibus & mira calliditate quæsitæ. Ab eius impuro conuictu quod Correa, tollendæ publicæ offensionis causa, concubinam auulserat; ira percitus ille, & inmemor acceptæ salutis; insimulare Corream & Sofam apud Carigos inffitit, & in summum odium adducere, quasi cum hoste vicino in eorū perniciem conspirassent. Inde suspectos vulgo & inuisos, ethnici aliquot in itinere adorti, Brasilijs primum duos qui cum ijs ambulant, dein Sofam nixum illico genibus, & in preces effusum, sagittis eminus impetentes in-

A interimunt, postremo in Corream ipsum arcus intendunt. is, aliquot iam acceptis vulneribus, cū eos placido nihilominus vultu ac sermone lenire conaretur; contra illi pro verbis spicula redderent; flexis itē ipse genibus, baculo abiecto, manus oculosq. tollit in cælum, peccatisq. hostium ingemiscens, inter supremam deprecationem densatis istibus exspirauit. Sunt qui factum eiusmodi in dedecus & infamiam trahant gentis vniuersæ, argumento probabili. sed mihi certis auctoribus compertum, clemēti alioquin, vt supra diximus, ingenio viros, impij veteratoris dolo, & proditiōis falso metu cōpulsos ad facinus. Certe, cum hæc scriberemus, de instituendo inter eos publico liberalium artium gymnasio à patribus agebatur. & vineam hanc, vt in primis fructuosam, Correa Sosaq. præcipua sibi cura colendam sumpserant, quorum ille ante Societatis aduentum, Brasiliici nominis terra mariq. acerrimus insectator, postquam à patribus doctus est quanto id piaculo fieret: nouis beneficijs veteres iniurias obliterare, totūq. se se Brasiliorum salutē patrū disciplina dicare constituit: præclare secum actum iri putans, si in ea gente ad Christū adducēda vitam sibi ponere contigisset: ac proinde fideliter ac vigilanter admodū versatus in opere; quinto initæ Societatis anno voti cōpos effectus est. alter, ab olla & culina, quo in ministerio socijs aliquandiu deserui erat, ad gloriosam pariter ipse coronam a/citus, nouū patribus fratribusq. solidæ virtutis ac summissionis certamen iniecit. Cum hæc in Brasilia fierent, Ioannes Rex dignam ipsius virtute ac pietate suscepit actionē; Abassini Regis ac regni ad catholicam fidem, atq. ad auctoritatem Sanctæ Romanę Ecclesiæ tandem aliquando adiungendi. nā et si ab Dauidē legatus, de quo supra commemoratum est, Clementi VII. venerationem obsequiumque detulerat; tamen, in tanto locorum ac temporum intervallo, ad ingenium deinde redierat Abassina gens, quippe cuius in animis hærebant Dioscori & Eutichetis penitus infixa mendacia; & ab adulterino Alexādrīę præfule nihilominus iuris diuini responsa, ritusq. sacrorū, & publicæ ac priuatæ cæremonię petebantur. quapropter vna supereffe videbatur salutis ratio, si ab Romano ipso Pontifice legitimus & recte sentiēs Patriarcha ad eos pacēdos regēdosq. populos mitteretur, & cum eo, spectata morum innocentia & sanitate doctrinæ theologi, qui cōcionibus, colloquijs, & frequenti disputatione, deceptis ē mentibus letalium opinionum atque superstitionū fibras euellerent. Cuius rei perficiendę hoc maiorem in spē venerat Ioannes, quod Claudius Rex, cui Gamma pridem suppetias tulerat, optime sese in Latinos Frācosue (vt appellant ipsi) animatum, & reconciliationis cupidum ostēdisset. Rebus igitur cum Iulio iij, mox cum Paulo iij. diu multumq. agitatis, ad consilium adhibito in primis Ignatio Loiola; tandem in id munus delecti ē Societate IESV tredecim viri, sanctimonīæ non minus quam eruditionis laude præstantes: iijq. varijs ē nationibus. accessere ex eadem Societate probi aliquot vitę quotidianę adiutores. Neque vlli, tam arduam in

expeditionem, tamq. laboriosum iter atque lōginquum, alacritas de- A
fuit. tantum ab honorum vocabulis & insignibus cuncti & suo ipsi in
dicio, & Societati instituto valde abhorrebāt. ac proinde nominatim
appellati ea de re quidam, præcise negauerant. Eo dignior quæ extol-
leretur, tanta humilitas visa. ac ne tergiuersationi ultra esset locus; ab
summo Pontifice pro imperio coactus ad Patriarchatū euehitur Ioā-
nes Nonnius Barretus Lusitanus, qui nuper in Africa redimēdis iuua
disque captiuis insignem operam summa cum prudentiæ & caritatis
laude nauauerat: alterius Nonnij germanus frater, qui tum Indicam
Ignatij nomine Societatem regebat. Huic, Episcopali dignitate coad-
iutores, vt appellāt, iidemque si quid ei grauius accidisset, successores
pro potestate insuper adiuncti duo, Melchior Carnerius item Lusita-
nus, & Andreas Ouiedus Castellanus, qui Collegio Societatis Neapo-
litano tum præerat, mirus & corporis domitor, & gloriæ humanæ con-
temptor. illum antistitis Niceni, hunc, Hierapolitani titulo decorauit
Pontifex. Neque in quopiam eorū hærere potuit cupiditatis aut am-
bitionis vlla suspicio: cum & inuitos tanta onera subijsse constaret; &
per hosce dignitatis gradus, non ad opes, aut vitæ commoda, sed, vt
declaranit euentus, ad vltimam egestatem, & ærumnas, & quotidiana
capitis pericula tenderent. Magnam vero expectationem delectus
ille concinit, & cum de successu rerum varie, vt, sit, pro suo quisq. sen-
su loquerentur homines; tamen huic tantę ac tam nouę actioni vulgo
fauebant. Ignatius vero in eandem, non solum opi. diuinę imploran-
dæ assiduus per se perq. socios votis & supplicationibus excubabat; C
sed etiam, fessa iam ætate viribusque, suum ipse nomē operamq. (mo-
do fulgor ac species honoris abesset) summo Pontifici sponte detule-
rat. cumque eius ætati, & valetudini, maximis præterea occupa-
tionibus parceretur; accurata meditatione ad Claudium Regem scripsit
litteras hoc exemplo: Domine mi in Domino nostro IESV Christo: „
Gratia tuæ Celsitudini, & salus, & affluentia donorum spiritualium, a „
Domino nostro IESV Christo. Serenissimus Portugaliæ Rex, pro eā „
solicitudine ac zelo, quem illi Deus creator noster ac dominus dedit „
gloriæ sancti sui nominis, & salutis animarum, quę vnigeniti eius fi- „
lij pretioso sanguine & vita redemptę sunt; non semel ostendit mi- „
hi per litteras, pergratum sibi fore, si è religiosis nostræ minimæ So- „
cietatis, quam vocant IESV, duodecim viros designarem, è qui- „
bus ille Patriarcham vnum, duos coadiutores pariter & successores „
eligeret. ijsdemque à Summo Christi Domini nostri Vicario „
suppliciter peteret auctoritatem & ius, quo iure ad suas quisque „
partes rite obeundas ipsi cum sacerdotibus alijs in tuæ Celsitudi- „
nis regna transmitti possent. Ego, pro eximijs inter ceteros Chri- „
stianos principes, eiusdem Serenissimi Regis Portugaliæ meritis „
erga Societatem nostram vniuersam, nostraque vicissim omnium „
in illum obseruantia & pietate, feci quod iusserat: consultoque se- „
quutus, numerum qui Christi Domini nostri, Apostolorumque eius „

col-

A collegi ac referret; præter ipsum Patriarcham, sacerdotes duodecim
 „ supplementum ac velut seminarij causa, è corpore nostro cunctos excer-
 „ psi: qui ad subleuandas iuuandasque animas, tuæ Celsitudinis impe-
 „ rio ac ditioni subiectas, sese vitamque suam in omnem laborem atq.
 „ discrimen offerrent. Atq. hoc libentius parui, quod præcipua quadam
 „ alacritate sentio me sociosque meos omnes ferri ad obsequium & cul-
 „ tum Celsitudinis tuæ, haud immerito, quippe quæ inter tot circumfu-
 „ sas vndiq. nationes infidelium & hostium nominis Christiani, vesti-
 „ gijs maiorum suorum insistens, ad conseruandam ac promouendam
 „ Christi Domini ac Dei nostri religionem & gloriam diligenter incu-
 „ bit. Quam ipsam ob causam optandum fuerat, vt ad hæc tã recta tuæ
 „ Celsitudinis studia conatusque, subsidium accederet spiritualium pa-
 „ trum, quibus & legitima potestas ab hoc Sanctæ Sedis Apostolica fa-
 „ stigio deriuata; & fidei Christianæ pura & sincera doctrina suppete-
 „ ret. quæ nimirum duæ sunt clauēs illæ regni cœlorum, quas Christus
 „ Dominus noster Sancto Petro, & omnibus qui deinceps in eius erant
 „ folio sessuri, promisit prius, dein ipsa re tradidit. Promisit tâtummo-
 „ do, cum ad eum dixit (vt legimus apud Diuum Matthæum Euangeli-
 „ stam) Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo
 „ Ecclesiam meam; & tibi dabo clauēs regni cœlorũ; & quicquid liga-
 „ Cueris super terrâ, erit ligatũ & in cœlis: & quicquid solueris super ter-
 „ râ, erit solutũ & in cœlis. Tradidit, ac promissa patrauit; cũ post resur-
 „ rectionem, antequam in cœlum ascenderet, sciscitatus ex eo ter (quæ-
 „ admodum affirmat Diuus Ioannes Euangelista) Simon Bariona dili-
 „ gis me plus his? subiunxit in singula responsa: Pasce oues meas: com-
 „ mittens illi non partem aliquam ouium suarum, sed totũ prorsus gre-
 „ gem, vniuersa cum plenitudine potestatis, ad alendos vitali Christiana-
 „ næ religionis pabulo cunctos vbique fideles, eosdemque ad cœlestia
 „ sempiternæ beatitudinis pascua perducendi. Ac cæteris quidem Apo-
 „ stolis, auctoritatem Christus Dominus noster impertijt delegatã, ac
 „ veluti extra ordinem: at Sancto Petro eiusque successoribus, ordina-
 „ riam dedit ac plenam; vt ab hoc summo Pastore, tamquam à fonte, re-
 „ liqui animarum pastores peterent, eidemque acceptum ferrêt, quic-
 „ quid omnino iuris ad suum quisq. munus ac regimen obtinerent: qđ
 „ olim adumbrasse per Esaiam videtur Dominus, cum de Eliachim lo-
 „ quens Pontifice Maximo; Et dabo, inquit, clauem domus David su-
 „ per humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & nõ
 „ erit qui aperiat. quo videlicet typo figuratus est Petrus, eiusq. succes-
 „ sores, quibus datam integram potestatem declarant clauēs, consuetũ
 „ vtique symbolũ & insigne pleni atque absoluti dominij. Quæ cum ita
 „ sint; Celsitudo tua gratias debet ingentes Domino Deo nostro, quod
 „ ipsa regnante potissimũ, dignatus fuerit istis nationibus mittere ve-
 „ ros animarum pastores, qui a Sũmo pendeant Pastore ac Vicario quẽ
 „ reliquit in terris IESVS Christus Dominus noster; & quantamcunq;
 „ habent potestatem, quæ sane per amplam est, hanc ab eodem illo Vicarie

totam acceperint. Nec sine causa, patri auoq. tuæ Celsitudinis displicebat sumi ab vrbe Alexandria Patriarcham. quippe, sicuti diuulsum à corpore membrum, neque motum, neque sensum, neque omnino vitam à corpore accipit suo; ita Aegyptius Patriarcha, siue ille Alexandria, seu Memphi degat, cum schismaticus sit ac disiunctus ab hac sacrosancta Sede Apostolica, & ab Ecclesiæ totius capite Pontifice summo; videlicet vitam gratiæ, & pastorem auctoritatem, nec sibi recipit ipse, nec alteri cuiquam valet legitimam impertire. Ecclesia namque Catholica, vna tantum est in orbe terrarum: neque fieri potest vt alia Romano Pontifici, alia pareat Alexandrino. Vti sponsus eius Christus vnus est, sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Canticis ex persona Christi Domini nostri; Vna est columba mea: B & Oseas propheta: Congregabuntur filij Israel, & filij Iuda pariter, & ponent sibi caput vnum. & in eandem sententiam multo deinde post Sanctus Ioannes, Fiet, inquit, vnum ouile, & vnus pastor. Vna erat, quemadmodum in Genesi legimus, arca Noe; extra quam nulla omnino salus, vnum tabernaculum quod fabricatus est Moyses. vnum Hierosolymæ templum à Salomone conditum, quo in templo sacrificare & adorare oportebat. vna cuius staretur iudicio, Synagoga. Hæc nimirum omnia Ecclesiam denotabant, quæ vna est item; extra quam nihil boni. etenim qui cum eius corpore coniunctus non fuerit, nempe, nullum à Christo capite recipiet influxum gratiæ viuificantis animam, ac præparantis ad felicitatem æternam. Huiusce vnitatis declarandæ causa, contra quosdā hæreticos in Symbolo canitur: Credo vnā Sanctā Catholicā & Apostolicā Ecclesiā: damnatusq. à sacris Concilijs error est, priuatas Ecclesias, seu Alexandrinā, Constantinopolitanam, aut similes dari, quæ communi omnium capiti subiunctæ non sint Pontifici Romano, ex quo perpetua serie ab Sancto vsque Petro (qui Christi Domini iussu, vti à Diuo Marcello martyre traditum est; Romanam elegit sedem, eamque suo cruore sanciuit) perducti Romani Pontifices; Vicarij Christi citra controuersiam à tot ac tanta sanctitate doctoribus Latinis, Græcis, omniumque nationum habiti; ab sanctis Anachoretis, Episcopis, & alijs confessoribus adorati; tot signis atque miraculis, tot denique martyrum qui in hac fide & vnione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vitam profudere, testimonio comprobati sunt. Merito igitur, consentienti Episcoporum omnium voce qui ad Chalcedonensem conuenerant Synodum, Papæ Leoni pariter acclamatum, Sanctissimus, Apostolicus, Vniuersalis. Et in Constantienſi damnata est hæresis negantium super omnes & singulas omnium terrarum Ecclesias, Primatum Romani Pontificis eminere. Ad quas tam disertas firmasque patrum sanctiones atque decreta, Concilij quoque Florentini, quod sub Eugenio IV. præter alias nationes, à Græcis etiam, Armenijs, & Iacobitis tanto studio celebratum est; in hæc verba accessit auctoritas: Definimus, Sanctam Apostolicam Sedem, & Pontificem Romanum, in vniuersum

A sum orbem tenere primatum, ac successorem esse Petri, & verum
 Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christiano-
 rum patrem & doctorem existere: & ipsi in Beato Petro, pascendi, re-
 gendi, gubernandi vniuersalem Ecclesiam, à Domino IESV Chri-
 sto potestatem plenam esse traditam. Iure igitur Serenissimus Rex
 Daud, tuæ Celsitudinis genitor, misso ad obsequium Romano Pon-
 tifici deferendum legato, sanctam hanc Sedem omnium matrem ac
 principem agnouit. cumque alia multa & præclara ipsius pariter &
 tuæ Celsitudinis acta numerentur; tum duo hæc eiusmodi sunt, vt eo-
 rum præstantiam nulla vnquam obscuratura videatur obliuio: ac pro-
 inde ab omnibus qui sub isto viuunt imperio, immortales auctori bo-
B norum omnium Deo debentur gratiæ pro tam singulari in eos bene-
 ficio, vestra duorum opera, industria, virtute collato: cum alter om-
 niū primus se in illius potestate qui Christi vices gerit in terris, per-
 petuo fore professus sit; alter item primus dictum ab eodem Christi
 Vicario Patriarcham, verum ac legitimum Sacrosanctæ Sedis huiusce
 filium in sua regna perduxerit. Etenim si magni cuiusdam beneficij
 loco habendum est, vt profecto est, insitos esse corpori mystico Ec-
 clesiæ Catholicæ quod à Spiritu Sancto viuificatur ac regitur, quam,
 teste Euangelistâ, idem Spiritus docet omnem veritatem; si eximiū
 est munus, lucem sanæ doctrinæ intueri, & Ecclesiæ fundamentis in-
C sistere, quam Apostolus Paulus ad Timotheum scribens; domum Dei,
 columnam & firmamentum veritatis appellat; cui se promisit in æter-
 num affore Christus Dominus, inquit, Ecce ego vobiscum sum vs-
 que ad consummationem seculi, vt legimus apud Matthæum Euan-
 gelistam; est sane cur sine fine gratulentur istæ nationes Deo Domino
 & conditori nostro, cuius prouidentia, per tuam parentisque tui Cel-
 situdinem tanto illos bono dignata est. præsertim cum iure speran-
 dum sit, ex hac ipsa conciliatione consensuque, fore, Christo Domi-
 no moderante, vt cum spiritualibus temporaria quoque incrementa,
 non sine amplificatione imperij tui, & hostiū abiectione proueniant.
D Sacerdotes qui mittuntur isthuc, omnes quidem, sed præcipue Pa-
 triarcha, coadiutoresque, & successores eius duo, spectata admodum
 virtute sunt, & nostra in Societate probati per omnia: ac propter il-
 lustrem caritatem, & exquisitam rectamque doctrinam ad hoc tanti
 momenti opus adsciti. neq. vero illis animus in idipsum aut alacritas
 deest, haud leui concepta fiducia, labores suos, ad Christi Domini glo-
 riâ, tuæ Celsitudinis rem, animarum auxilium, pari cum opere pretio
 collocandi. Humanæ quippe salutis amor, illos, & Christi Domini ali-
 qua saltem ex parte imitandi extimulat studium; qui cruciatus ac
 necem subiit volens ac libens, vti mortales ab æterna calamitate re-
 dimeret: atque per Euangelistam: Ego sum pastor bonus: bonus pa-
 stor animam suam dat pro ouibus suis. hoc exemplo incitati Patriar-
 cha & cæteri parati veniunt, non verbo duntaxat, consilioque, &
 spiritualibus adiumentis; sed ipsa morte, si res ferat, periclitatibus a-

nimis opitulari. tua Celſitudo quo interiorem illos ad conſuetudinē A
 ac familiaritatem admiferit; eo maiorem, vt ſpero, capiet in Domino „
 voluptatem. Iam vero, quod pertinet ad fidem ac pondus eorum quæ „
 ab ipſis vel publice vel priuatim exponentur, non ignorat Celſitudo „
 tua, omniū (quatenus rite legati ſunt) ſed Patriarchæ præcipue dictis, „
 Apoſtolice fidei pondus & auctoritatē in eſſe; ac perinde illis & Eccle- „
 ſiæ credi oportere; cuius ab ipſis interpretanda ſunt verba & ſenten- „
 tiæ. Et quoniā Chriſti fideles cunctos Eccleſiæ firmiter aſſentiri, eiuf- „
 que decretis obtemperare, & ſi quid exiſtat ambiguum aut obſcurū, „
 eandem conſulere neceſſe eſt; non dubito, quin tua excellens pietas „
 probitasque publico edicto curatura ſit in ſuis regnis, vt omnes om- B
 nium ordinum homines tum Patriarchæ ipſius, tum eorum quos ille „
 ſibi ſubſtituet; dicta, præcepta, reſponſa citra vllam dubitationem ſe- „
 quantur. Conſtat ex Deuteronomio, de controuerſijs omnibus ac no- „
 dis ad Synagogā Eccleſiæ prænuntiam referri ſolitum. hinc illa quoq; „
 Chriſti Domini verba: Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & Pha- „
 riſei. idipſum in prouerbijs docet ſapientia Salomonis, cū ait: Ne di- „
 mittas præcepta matris tuæ (ea eſt Eccleſia) & alibi: Ne transgredia- „
 ris terminos quos poſuerunt patres tui (ij ſunt eiſdem antiſtites) „
 Denique tātum Eccleſiæ ſuę tribui ac deferri vult Chriſtus Dominus; „
 vt per Sanctum Euangelistam Lucam aperte denūtiat: Qui vos audit, C
 me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit; & per Sanctum Matthæum: Si „
 Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Ex quo „
 apparet, ne aures quidem præbendas ijs, qui alienum quippiam à ſen- „
 ſu & interpretatione catholicæ Eccleſiæ attulerint; Sancto quoq; Pau- „
 lo in epiſtola ad Galatas id ipſum præmonente, cum ait: Si aliud vobis „
 angelus de cælo euangelizauerit, præter id quod euangelizauimus vo- „
 bis, anathema ſit. ad ſummam, hoc idem Sancti doctores, Conciliorū „
 Canones, fidelium omnium conſenſus & conſuetudo plane demon- „
 ſtrant. Ac viciffim Patriarchę ac ſocijs pariter omnibus certum eſt fi- „
 xumque, tuam Celſitudinem aſiduo cultu, ſubmiſſione, atque etiam „
 quoad fas piumq; ferat, indulgentia proſequi. Nos vero quotquot in D
 hiſce terris eſt minima noſtra Societate retinemur, tua Celſitudo ad „
 omne obſequium in Domino paratiſſimos habeat. Noſtris quidē cer- „
 te precibus & ſacrificijs, vt iam inſtituimus, Deo ſupplicare perge- „
 mus, vt Regiam Celſitudinem tuam, regnumque iſtud ampliſſimū „
 in Sancto Chriſti ſamulatu conſeruet: detque illi ita transire per bo- „
 na temporalia, vt non amittat æterna. Idem ipſe Deus ac Dominus no- „
 ſter, omnibus nobis ad ſanctiſſimam ipſius voluntatem & clare cer- „
 nendam, & rite exſequendam, perpetuum lumen ac vires pro ſua inſi- „
 nita bonitate ſuppeditet. Romæ vij. Kalen. Martias M. D. LV. Hæ lit- „
 teræ, quas ad Claudium, vt dixi, perferret, Ioanni Patriarchæ deſigna- „
 to, cum Pontificijs diplomatibus, & ſacro pallio de more tranſmiſſæ. „
 Legationem totam Ioannes Rex ipſo pro ſua conſuetudine perquam li- „
 beraliter inſtruebat. oratorem inſuper declarauerat eſſe ſuis familiari- „
 bus

A bus primarium virum Fernandum Sofam, qui Patriarcham honoris causa in Abassiam vsque deduceret. Accedebant regalis opulentia dona, intexta auro argentoque vestes, & sacrorum instrumenta magnifica. Dum hæc parantur; mature ab Goa Regis iussu profectus ad Claudium Iacobus Diazius, qui aduentum Patriarchæ & comitum nuntiaret: eisque aditum in ea loca muniret. Vna missus à Prætorè Consalvus Rhoterigius (de quo supra memorauimus) egregie pius & eruditus è collegio Societatis Goano sacerdos. huic mandatum (nondum explorato ad liquidum sensu Abassini Regis) vti rem totam probe cognosceret; conceptosque ab eo bonæ mentis igniculos, interim accurate foueret, excitaretque. Simul, superstitionibus è Christophori Gammæ clade Lusitanis, quorum plerique in ijs terris nupserant, spiritalem opem ac solatium afferret. Sapienter id prouisum ac prætentatum, exitus docuit. Biremibus duabus, vnus mensis nauigatione, ad Arquicum Abassinae ditionis expositi ambo, in regia statina (quæ subinde principi mutare mos est) terrestri aliquot dierum itinere peruenerunt. Biduo post admissi ad colloquium: & Lusitani Regis epistola publice recitatur. in qua erat: Quod sese Claudius, aui ac parentis exemplo, rectæ in Deum fidei, & catholicæ communionis cupidum ostendisset; gratissimum id omnibus Christi cultoribus, ac sibi præsertim accidisse. atque ob id se missurum anno proximo certum è sua familia virum, & cum eo perspecta morum innocentia, & doctrinæ synceritate patres, qui optimis eius studijs toto pectore deferuissent. Sub hæc & alia in eam sententiam, è Lusitanis adstantibus Abassinae linguæ peritis cognita, Rex veluti oppressus, obducto vultu, sermone confuso, perplexa quædam & incerta respondit. ingenij mobilitate, vel improborum suasu immutatū haud dubie cerneret. Modeste post hæc interrogatus, quid ita super ea re litteras ad Ioannem ultro dedisset; reiecta in librarium aut interpretem culpa, se quidem fraterna in Lusitanum Regem voluntate esse ac fore subiunxit; ceterum nihil sibi minus in mentem venisse, quam vt iccirco à maiorum institutis, ac tot seculorum spatio corroborata religione deficeret. Attamen Rhoterigius, ope fretus diuina, captatisque temporibus, Claudium omni ratione ad sanitatem reuocare conatus; miram in eo & primoribus regni, Conciliorum, & Ecclesiasticæ historiæ, ac diuini & humani iuris inscitiam deprehendit. Neque tamen astus aberat. callide vel in primis ipse Rex agere; occupationes modo simulare; modo longis, & alienis, & non inuenientibus exitum sermonibus de industria tempus extrahere. in angusto comprehensus, palam eludere; pleraque inficiari; interdum etiam infimi sacerdotis qua sortem, qua confidentiam acerbè perfringere. At Rhoterigius, cum & malignos aditus & iniquiorem in dies coram disputandi conditionem animaduertisset; librum subseciuis interim operis ab se confectum, & Chaldaice vtcunque redditum, obtulit Regi. quo libro, confutatis Abassinae gentis erroribus, Ecclesiæ Romanæ sum-

summum inter omnes Ecclesias culmen ac potestatem aperte mon- **A**
 strabat. Adversus hunc librum dum Claudius petita è varijs cœno-
 biorum bibliothecis volumina dies noctesque perlustrat, neque ta-
 men extricat quicquam; Latini sacerdotis nomen, & insignis in eo cu-
 iusdam sapientiæ famam toto pæne regno vulgavit imprudens. ac ni-
 caute suppressus liber fuisset, magnos proculdubio concursus ad Ec-
 clesiæ Romanæ gremium apparebat futuros. auxit rumorem Abuna
 (sic enim Aegyptios Antistites vocant) nuper in eas regiones Ale-
 xandria missus. hunc Rex certaminis causa cum Rotherigio commit-
 tere cupijt, atque etiam ut scriptis Rotherigij responderet hortatus
 est. At ille, rugosa fronte, supercilijs adductis, nullum, ait, sibi cum
 hæreticis commercium sermonis esse: neque se illuc altercandi cum
 peregrinis, sed cleri ordinandi gratia destinatum. quin religionem **B**
 vltro incusit regi, quod impia scripta legere esset ausus: idque ne in
 posterum faceret, minaciter vetuit. Inter eiusmodi frustrationes ac
 moras sextus effluxerat mensis. cumque iam tempus reversionis in-
 staret, Rotherigius, per sacramenta expiatis, & confirmatis in offi-
 cio Lusitanorum animis, ab Rege veniam abeundi cum Diazio petit;
 ac simul obsecrant, missis ambagibus promat, quid super aduentum
 Patriarchæ & comitum referri imperet Goam. Ille, quod ad patrum
 aduentum attineret, Mazuæ præsto fore dixit è suis, qui descenden-
 tes exciperet, atque ad se cum fide curaque perduceret. ubi coram eos
 audisset; tum se, quid facto opus esset, deliberaturum. Simul, auri **C**
 decem uncias Rotherigio in viaticum erogari iubet. ille, accepta volun-
 tate, pecunias rejcit. Goam dein repetentes, circa Zeilanam oram
 subita cohorta procella everso nauigio prope demersit. saluti fuit,
 suppliciter innocatum Beatæ Virginis auxiliû eius præsentis ope, de-
 speratis iam rebus, nullo nautarum ministerio suam in sedem carina
 redit. ita fluctus exhausti. votiua dein casus effigies Goæ in eiusdem
 Dei Matris templo suspensa. Per eosdem fere dies quibus in Aethio-
 piam Rotherigius erat profectus; è Lusitania præmissi, dum grauio-
 ra Patriarcham negotia morantur, ex eius comitatu decem; ac varias, **D**
 ut sit, in naues impositi, Mosambicum incolumes deuenere. A Mo-
 sambico dum vastum præcidunt Oceanum, abducta ab cæterorum
 cōspectu oneraria vna, in syrtim per tenebras noctis impingitur. ne-
 que tumidum erat mare, & paruo intervallo, breui, ignota ac dira fames
 exigui admodum ambitus pertinebant. Eo tutius, disrupto al-
 neo nautæ vectoresque, trecenta circiter capita in terram effusi. ve-
 rum squalidus, & ab omni humano cultu desertus erat locus. & e com-
 meatu nautico modicum quid vini, & cibaria eaque ferme vitata su-
 pperant: ut ni propere subueniretur, vltima necessitas ac dira fames
 instaret. extemplo nauarchus opis petendæ gratia scapham cum exi-
 mijs viris triginta conscendit, & leucarum quingentarum, ut nautæ
 supputant, spatium emensus haud sine miraculo Goam applicuit.
 mox, è naufragij reliquijs raptim concinnato nauigio, quinquagin-
 ta

Ata ferme alij subsequenti, remansere ad ducentos. in ijs è patrum numero tres, Consaluus, Paschalius, & Alphonfus Lupius. hi ab antecedentibus liberaliter inuitati; præcipuam conditionem in communi discrimine recusarunt: afflictamque turbam & inopem, suis quoque officijs ac præsentia destitui, quo erant caritatis ardore, passi non sunt. Eorum periculo cognito Prætor Barretus confestim cum duabus velocibus eundem nauarchum, & naulerii ordinis præfectum, quem gubernatorem maximum appellant; ad naufragos quarendos ac deportandos abire iussit: irritus fuit labor, & ingenti, vt diximus, interuallo distabant; & insula quo minor, eo ad inuestigandum obscurior. Ergo non ante inuenti, quam inedia ad vnum omnes absumpti sunt. Eius rei nuntius Goam allatus, mœrore ciuitatem impleuit. Socij tres æterno virtutis & caritatis præconio celebrati, quod oblato ad salutem exitu, suis tamen ipsi capitibus aliena solatia prætulissent. Anno insequenti, Ioannes Patriarcha, Andreas Episcopus, & Ioannes Mesquita, oratore Sofa inter nauigandum extincto, Goam deuchuntur incolumes. Ibi cognito Claudium, contra opinionem & famam, in veterum erroribus & impia secessione perstare; digna consultatione res visa. Adhibiti præter lectissimos è Societate patres, Ecclesiæ quoque Goanæ viri primarij. Ac Patriarcha quidem, quamquam asperis ac periculosis in rebus, tamen sese in omnem aleam Christi causa paratum ostendere. cæteris nequaquam è Sedis Apostolicæ dignitate visum, eo loco fastigioque personam, tot tantisque Pontificis Romani decretis ac iudicijs inclutam; seiunctæ à Catholico cœtu genti præbere ad ludibrium & contumeliam os. Verum, ne prædamnata & abiecta repente per metum vel ignauiam tantæ expectationis apparatusque legatio, & si quid sanari experiendo posset, omissum ulla ex parte videretur; Andream Episcopum duobus tribusque cum socijs Abassiam adire, quæque Rhoterigius incassum egerat, pari fide, maiore auctoritate rursus aggredi placuit; & prout sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni suadere vel dissuadere provinciam. Ille, tâ

Dpræclaram de Christo benemerendi & exercendæ patientiæ occasione arripuit libes. Cû Emmanuele Fernão sacerdote, & paucis præterea comitibus in Abassiam profectus; nihilo quàm Rhoterigius faciliore aut equiorem expertus est Regē. Maior dein illis oblata oīs virtutis explicandæ materies. Paucis namque post eorum aduentū diebus, Claudio à perduellibus acie victo ac perēpto successit Adamas frater, olim defensor fidei Christianæ, vir immanis ac ferus, & Apostolicæ Sedis hostis acerrimus. is, victū Andreā, in castra bellumque raptauit; comites, probris & cōtumelijs; Abassinos quotquot catholicæ veritati fauere visi sūt, vario genere penarū affecit. atque ipse demū à Turcis, quorū arma rebelles in regnū asciuerāt, ingenti clade fusus fugatusque est. & ab ijsdem, Andreas ac socij primo capti crudeliterque direpti, postmodū igne in hospitii iniecto viui pene cōbusti; denique tāta pmi rerū oīum inopia capti sunt, vt i ad vitam tolerandā, ne à pusillo quē supra dixi,

Catholicorum abscederent grege, bobus & aratro quæstis, terram **A** suis ipsi manibus colerent. Atque inter hæc difficultates & incommoda quotidiana, caritatis & obedientiæ gloria clarus Andreas, diuexato miris modis & fatigato corpusculo tandem excessit. Per hunc modum de aggregandis ad Catholicorum numerum Abassinis elusæ bonorum spes. At Patriarcha Ioannes, Albuquerque Goano Episcopo vita functo, cum ad illius Ecclesiæ gubernacula vocaretur; nunquam, ut eam reciperet procuracionem adduci potuit. Suū ipse quin potius apicem, quoad liceret, ad Societatis normam & instituta submittens; perpetuam abstinentiæ, religionis, industriæ laudem ad ultimum usque spiritum æquali tenore perduxit. Melchior, Nicenus **B** Episcopus, pari moderatione cum se pene in ordinem redegisset; in Thomæos Christianos è consuetudine Societatis excurrans, Nestorianum pseudoepiscopum, inficientem praua doctrina populorum animos, egregie confutauit ac fregit; alijsque deinceps viro forti dignis actionibus cum iniquorum simultates & odia subiisset; directa in eius caput sagitta, pileoque decusso, propemodum interfectus; in Sinas denique iussu Romani Pontificis abiit. ibi ad Amacanum hodie Lusitanorum emporium, ætatis iam exactæ reliquias, propagandæ fidei, & Christianorum animis rite curandis insumit. ceteri Patriarchæ socij varias ad functiones de more destinati, vitam in suo quisque munere posuere. insignem inter eos perhibent Antonium **C** Quadrium Lusitanum, qui vniuersæ dein provinciæ quatuordecim annos magna cum sanctitatis & prudentiæ laude præfuit. Verum circa irritæ expeditionis initia; neque leuioris momenti aliam, neque meliore successu tentauit Bomferrus è familia Franciscana sacerdos, natione Gallus, minime vulgari vel doctrina, vel sanctimonia vir. Is, rei Christianæ studio incensus cum in Indiam peruenisset, audita Pegusiani regni amplitudine, vitijsque & superstitionibus incolarum, eam sibi præcipue gentem omni ope subleuandam, ac fidei rudimentis imbuendam suscepit. Igitur Goa profectus ad Diui Thomæ coloniam, ex qua frequens in littora Pegusiana traiectus est; cum eius colonie Vicario, & Alphonso Cypriano, & cæteris Lusitanis amicitiam iniit. ijsdemque adiutoribus in onerariam admissus, difficili admodum ac periculosa nauigatione ad emporium cui nomen Cosmi, deuehitur. Prorsus ignotæ paulo ante Correx aduentum de quo supra diximus, nostris hominibus eæ gentes fuerant. ipsius dein Correx & comitum relatu, multa de illarum diuitijs moribusque comperta. Bomferri postea litteris de origine Pegusiorum præter fabulosas quasdam opiniones acceptum, stirpem eos ab Iudeis exsilibus ducere, qui ab Salomone damnati ad Offiranas aurifodinas, ea loca primi tenuerint. Fertilissimus vero ager, & exspatiantibus late campis, alendo pecori bonus, & affluens omni varietate rerum est. quippe, alueo nauigabili, & flexuoso discursu piscosi amnes intermeant. è quibus vnus è Ciamai lacu centum & quinquaginta leucarum decur-

Accurrit spatios; atque ad instar Nilî statis incrementis in triginta circiter leucas exundans, præpingui ac feraci limo rigat arua felicia. Accedunt ad opulentiam, crebra introrsum æstuarîa, facili cômertio gentium exterarum, ac mira quidlibet importandi exportandique copia & facultate. Cæterum ignara Dei, & in omnem libidinem scelusque proiecta gēs est, ac miserandis opinionum erroribus inuoluta: è quibus nonnulla hoc etiam loco attigisse operæ pretium fuerit: vt ex ea comparatione, Christiani, cum sua clarius agnoscant bona; tum ad eadem alijs impertienda vehementius inardescant. Iam primum, qui apud eam barbariem sapientes habentur; infinitos perpetua serie ac succensione mundos ab omni æternitate constituunt. innumerabiles item Deos: quorum aliquot in singulis mūdīs variante numero deinceps existant. qui nunc voluitur, hunc Deos quinque habiturum affirmant, quorum quatuor iam abierint. postremum hunc ante bis mille & nonaginta; nouem annos aiunt è vita migrasse; nunc sine Deo sunt. post multorum annorum curricula venturū alium expectant; eo quoque demortuo mundum hunc ingenti conflagraturum incendio; vt mox reparetur, succedatq. moles noua, suos itē Deos ac proprios habitura, in Deorum autem cœtum homines referuntur, ea tamen lege, si prius in aquatiles, terrestresque, & aerias omnium generū animantes varia transmutatione migrauerint. Qui ex hac vita decedunt, ijs triplicem fingunt sedem; Naxac, is tormentorum est locus; & Scuum, C delicias ac paradiso Mahometano persimilem; & Nibā, quæ vox, omnis essentia priuationem, & vltimum corporis & animi interitum notat. duobus in prioribus animæ tandiu detinentur, atque inde repetitis nascendi vicibus in mundum toties redeunt; quoad in Nibam admitti, hoc est prorsus ad nihilum redigi denique mereatur. Hæc & id genus alia Pegusiani dogmatis clemēta sunt; exstantq. multa de hoc genere toto conscripta volumina. Ex ijs principijs, & eiusmodi vanitate, quam prauus numinum cultus, quam absurda cæremoniæ, quæ portentosa opinionum, quæ uitiorum sequantur monstra, non expers **D** doctrinæ, vel rerum imperitus facile quiuis existimauerit. Accedit ad cumulum malorum, quod hæc tenebras circumsēpsit dēmon, vt solet, summa difficultate luminis inferendi. siquidē ipsius artificio plane persuasum ac penitus infixum habent Pegusij, cuiuslibet alterius, quamquam ex ipso demissæ cœlo doctrinæ vel sectæ, decretis aut placitis, aures, nedum assensum, absque inexpiabili scelere præberi non posse. Bomferrus, in Cosmi de quo dicebamus emporio, tribus ferme annis, inter hæc exploranda mysteria, linguamque ediscendam, ingētili labore miseriæque consumptis (ita tamen vt adiuvandis per id ipsum tempus Europæis mercatoribus operam daret) sermones demū de Christiana religione ferere pedetentim aggreditur. Vnius æterni trinique Dei prouidentiam; vniuersitatis huiusce molitionem ex nihilo; primi hominis crimen in posteros omnes letali cōtagione transfusum; necessitatem satisfactionis infinite, quam præter Deum præstare

stare cum posset nemo; Deus ipse, redimendi generis humani gratia **A**
 factus homo, volens prudensq. pro sua immensa bonitate subierit; ad
 hunc humanæ salutis auctorem, quotquot sese per fidem, & imitatio-
 nem, & caritatem adiunxerint; hisce omnibus inenarrabilia quædam
 & sempiterna esse in cælo præmia constituta: qui secus; hisce in tarta-
 ro item exquisitissima in omnem æternitatem parata supplicia: ad
 vtram quisq. pertineat classem. extremo voluentium seculorum die,
 cum animæ vita functæ, rursus corpora induerint, Deum ipsum indi-
 cem in celeberrimo superum inferumq. conuentu lata sententia pla-
 num esse facturum. Hæc igitur, & alia rectæ fidei capita, cum per occa-
 sionem exponere, Dei famulus, multiq. partim exemplis, partim rati-
 onibus affirmare tentasset; mirum quam ob duratos obfirmatosque
 cōtra omnem veritatem animos incolarum offenderit, alij, vt fabulas **B**
 ac deliramenta ridere: alij, ut pestes & piacula prorsus abominanda re-
 spuere, neq. multum ab vltimo exitio aberat ignotus præco, si nouam
 ab omni memoria disciplinam ac religionem porro inculcare instituis-
 set. Ergo non sine causa veritus, ne super discrimen capitis, & quoti-
 dianas ærumnas, oleum quoq. & operam perderet; amicorum suasu,
 re infecta, retro unde uenerat in Indiā reuertit. Per eosdem fere dies
 atrox Cocini facinus editum, in Capsa, quæ piorū collationibus in ma-
 ximo vrbis templo prostabat, nefariæ schedulæ à custodibus reper-
 tæ, cum horrendis in Christum salutis humanæ parentem maledictis
 ac iurgijs. Lacerabatur simul è Societate Consalvus Sylueria, qui ad
 Manomotapam Aethiopiæ deinde Christi causa peremptus est, ac tū **C**
 in eadē urbe conciones habebat uir nobilis genere, sed virtute & eru-
 ditione multo nobilior. Huius tam sacrilegæ, tamq. infandæ audaciæ
 crimen haud obscuro indicio hæsit in falsis è circuncisione fratribus,
 qua ex fœce aliqui ex Europa subinde, pretio à limenarchis aut nauū
 magistris furtim admissi, mercatorū habitu in Indiam peruehuntur.
 ibi cum Aegyptijs ferme Iudæis (quorum in ijs locis numerus ingēs)
 aliarumq. nationum, & sectarum hominibus, in Christiani deinde no-
 minis damna perniciemq. conspirant. Ex eo, de inducenda in illas re-
 giones sacra Inquisitione agi captū ab Rege: quæ hodie per idoneos
 probatosq. iuris diuini consultos iudicia Goæ magno rei Christianæ
 bono exercentur. Interea Melchior Nonnius, ab Goa per varios an- **D**
 tistesq. admodum casus ad Sinarum littora primum, inde, redemptis,
 è custodia Lusitanis quorū ante meminimus, in Iaponis biennij am-
 plius nauigatione perfertur. comiterq. & benigne exceptus ab Rege
 Bungi, Cosmum Turrianū nec opinato ibidem offendit, qui ab euer-
 sa excisaque iterum per intestinas ciuium discordias rabiemq. Amā-
 gutio vrbe, se se in ealoca receperat. Cedrinæ ædes eleganti opere,
 itemque aream templo condendo, nec non annuæ pecuniæ modicum
 quid patribus assignauerat Rex: eius areæ pars cemeterio è Christia-
 na consuetudine dedicata: pars altera in vsum valetudinarij publici
 item diuisa bifariam; uti elephantiaci, quorum est in ijs terris magna
 mul-

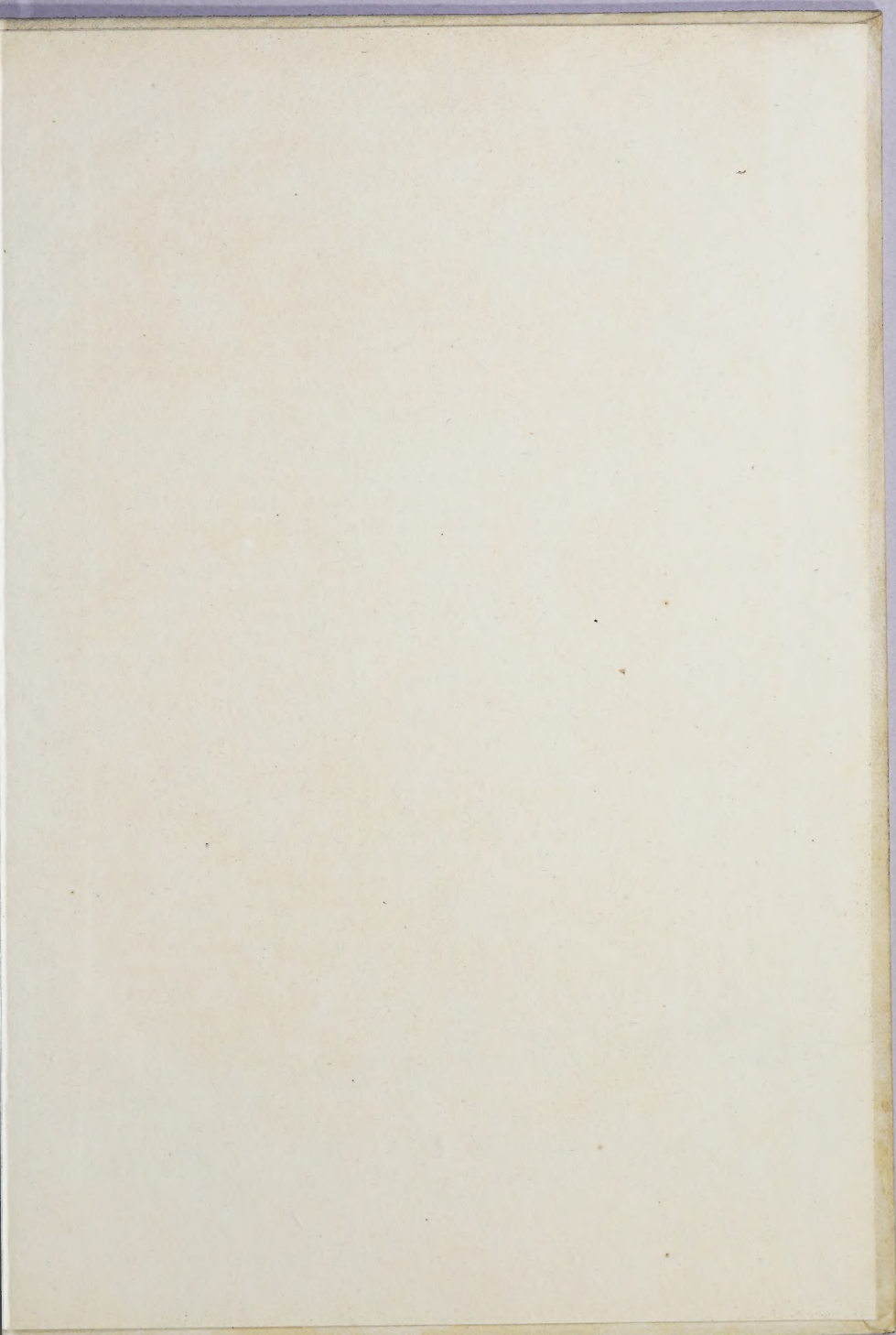
A multitudo, seorsum ab cæteris ægrotis haberi, curarique possent. Id opus, quo magis nouum insolitumque, eo maiore approbatione celebratum ab incolis; multique inde, sed vt antea plebei j ferme ad Christum accedebant. At Melchior, haud ignarus, ad excitandos ad virtutem, pietatemque populorum animos, quantum sit in principis exemplo momenti; Regem ipsum varijs rationibus ad verum Dei cultum conabatur adducere: successu tum quidem minime læto: quod neque dum tumultus plane quieuerant; & Rex è Ienxuana hæresi, quæ negat spiritum esse vllum, aut omnino quicquam præter ea quæ sensu percipimus; à uoluptatibus, quæis dudum adsueuerat, ad Christianæ disciplinæ seueritatem traduci se nullo pacto sinebat. Egit cum eo Melchior, vt cum aliquot saltem Bonzijs præcipua sapientiæ fama, coram ipso regnique proceribus disputationem ac certamen haberi de religione permitteret: ne id quidem impetratum. Inde cum exiguum in præsentia cerneret proficiendi spem, Cosmo cum socijs ibidem relicto, ad suum ipse prouinciale munus reuertit in Indiam. Sextus & quinquagesimus tum seculi huius agebatur annus. eo ipso tempore Ignatius Loiola Romæ, non tam ætate confectus, quam ieiunijs, uigilijsque, & super omnia desiderio Christi, decesserat. Huic, cum alijs in prouincijs, (ipsas enim duodecim ab se Dei munere constitutas reliquit) tum in India præsertim, solemni ritu, & exquisitis ceremonijs parentum est. tametsi minime deerant qui tam illustri sanctitate viri patrocinium implorandum potius, quam fundendas pro eo preces hæud absurde affirmarent. Certe ab illius excessu (uti optimum patrem in cælo suorum captis adesse conijceres) per omnes fundatæ ab eo Societatis ordines, recens quedam ad pios labores alacritas notius mentium ardor, vigorque diffusus: & Indicus ager; culturæ & sationibus vberiore quam antea prouentu respondit, annis quippe proximis quatuor, Goæ duntaxat, præter incertam summam eorum qui à Franciscanis & Dominicanjs abluti sunt, baptizati ab Societate IESV mille primum & octoginta: mox mille nongenti sexdecim; dein tria millia ducenti sexaginta; demum incremento notabili duodecim millia septingenti quadraginta duo. In ijs regia uirgo fuit, adulta iam ætate, Mealis filia, ob generis claritatem Regi Mahometano cuidam in matrimonium destinata. hæc rempestiuis nobilium scæminarum adorationibus, itemque psalmis, & catechesi, & supplicationibus quæ per urbem haberi cõsueuerant, studio Christianæ religionis incensa, dū Prætor Barretus tota de re Mealem docet, ac furem ira placare contendit; matris ancillarumq. pertinaces & impias eluctata manus, ad paratum in platea uehiculum, adiuvante Præto, sese proripuit. inde cum honestissimo comitatu ad spectatæ uirtutis ac pudicitie matronam perlata, Didaci Pererij coniugem, adhibito scriba publico testibusq.; Christianâ spõte se fieri velle professâ, post aliquot dies in D. Pauli tẽplo ab ipso Aethiopie Patriarcha vitalibus

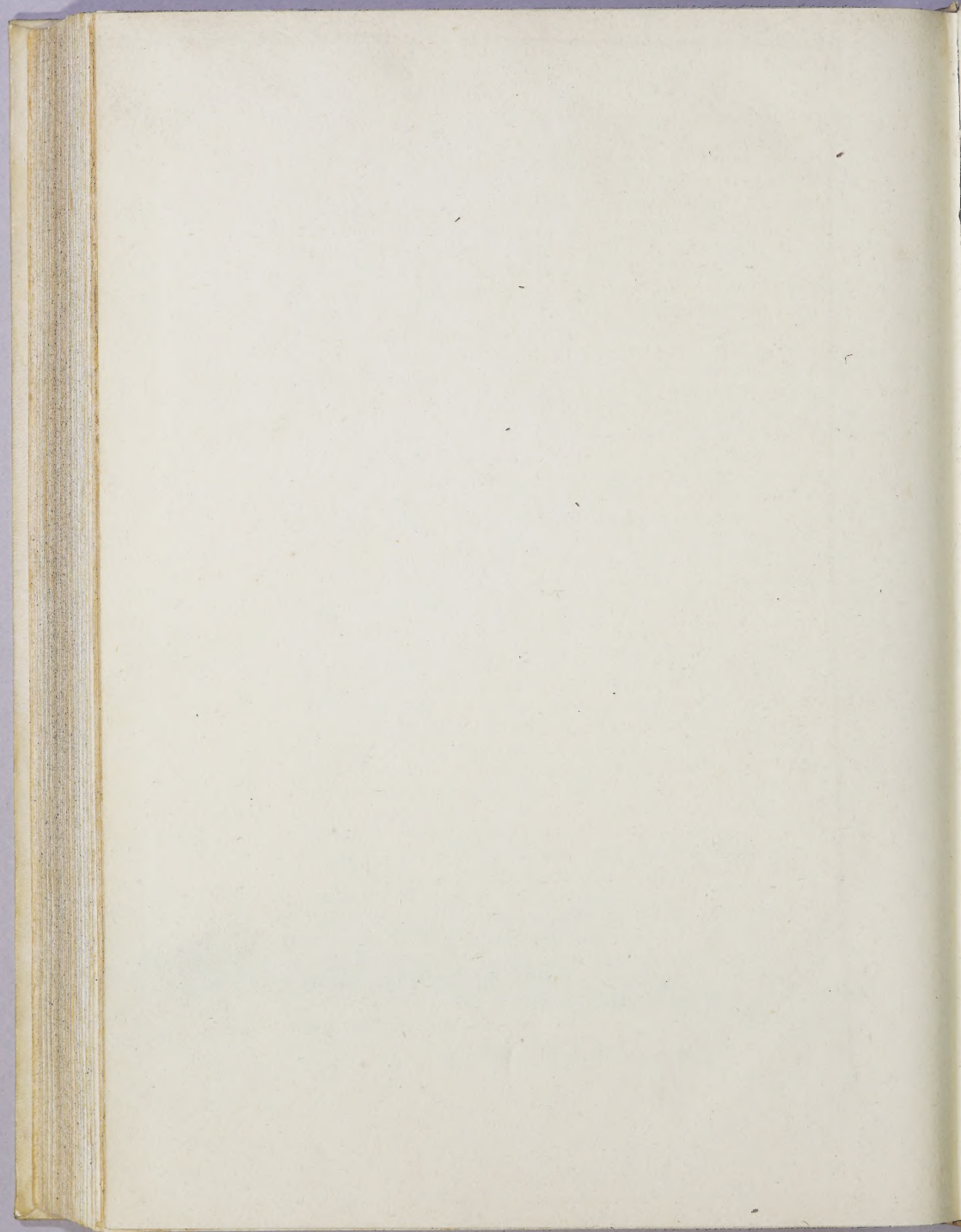

bus aquis abluitur, & sacro MARIAE nomine decoratur, tanta ciuitatis vniuersa latitia tantoq. concursu; vt Prator ipse, qua erat pietate, virga ad submouendam turbam arrepta, lictoris munere fungeretur. eidem virgini cum à primoribus Lusitanis priuatum, tum à Pratore data publice munera; & annui redditus aureorum circiter octingentorum è fisco regio in alimenta decreti. Iam ex ipsis quoq. Regibus Molucarum, is qui Bactianum obtinebat infulam, quamquam acriter obnitente focero Ternatensi, tamen constanti animo se se ad Christum applicuit; abolitaq. Mahometana superstitione, ac fanis euerfis, defixas haud vno loco præaltas Cruces adorari à popularibus inuisit. Ac Soloris quoq. Rex (quæ salubris admodum ora, gradus octo cū quadrantibus tribus ab Aequatore in meridiem sita, leucas distat à Malaca trecentas) cum familia, regniq. proceribus ab Lusitano quodā inuitatore baptismum accepit. patres deinde à Malaca per litteras inuitatos cum propter paucitatem non impetrasset, fratris filium Regē designatum, cui Laurétio nomen, apprime bona iuuenem indole, Malacam ipse transmisit: nimirum vt ibi per otium expolitus, ad suos deinde erudiendos reuerteretur in patriam. Hæc Solorani. Ac multæ insuper eius plagæ nationes cum Euangelij nomen pertenui accepissent fama, miram in cupiditatem Christianæ religionis exarserant. Quibus vt Ioânes Rex propter multitudinem atq. distantiam cunctis opitulari non posset; Indicos quidem certe neophytos nouis decretis ornare, beneficijs atq. muneribus augere pergebat. is audita Petri Mascarenæ morte, cum præclare intelligeret ad amplificationem rei Christianæ plurimum interesse, cuiusmodi moribus ingenioq. Prator Indiā regeret; *circumspectis omnibus Lusitani primoribus regni, prefectum cubiculi Constantinum Brigantiæ Ducis fratrem, in idipsum delegerat munus: qui prouinciam illā adeo sancte ac prudenter postmodum obtinuit, vti deinceps ituris eo magistratibus, officij exemplum ac norma vnus ipse proponi consueuerit.* Iam in id quoque Ioânes acriter animum & cogitationes intēderat, vti Francisco Xauerio pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesiam Christi promeritis, celestes more maiorum honores à Pontifice Romano decernerentur. Atque idcirco per litteras Indiæ Pratori mandarat, vti quæcunq. per Xauerium Deus miracula perpetrasset, vere atque accurate indagata colligeret; cuius nos inquisitionis autographum exemplar cum testimonijs publicis priuatq. apud Conimbrigensē Collegium nuper inspeximus. Hæc meditantem ac molientem, neq. sera, neq. inexpectata Ioannem abstulit mors, cum ætatis annum, viribus dudum affectis, ægeret quintum & quinquagesimum: vir plane magnus, & venerabilis, ac præter ceteras laudes eterno præconio celebrandus, quod imperij moderatione, cultuq. bonarum artium, & studio religionis, amplificande, formam speciemque beneficii, & mitis, ac vere Christiani Regis expresserit.

Historiarum Indicarum finis.

H59D

M187i

1-Size

